RAZVOJNA STRATEGIJA

Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.

primorsko goranska
županija

Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.

primorsko županija goranska

Rijeka, 2016.

Luka Rijeka

NARUČITELJ

PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA, Rijeka
župan Zlatko Komadina

KOORDINATOR IZRADE STRATEGIJE

izv. prof. dr. sc. Ljudevit Krpan

IZRAĐIVAČI

JAVNA USTANOVA ZAVOD ZA PROSTORNO UREĐENJE PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE, Rijeka
prof. dr. sc. Mladen Črnjar
Vedrana Petrović
Mirjana Mamić
Vana Rodin
Ivana Pavlek
Nataša Mikić Kezele
mr. sc. Kristina Burina Bonefačić

UPRAVNI ODJEL ZA REGIONALNI RAZVOJ, INFRASTRUKTURU I UPRAVLJANJE PROJEKTIMA
Tamara Martinčić

MREŽA ZNANJA d.o.o., Zagreb
Domagoj Račić
Tomislav Radoš
Zrinka Glavaš
Melina Mohorić
Matea Rakoš
Zvonimir Račić
Kristian Korunić

SAFEGE d.o.o., Zagreb
Mak Kišević
Antonija Ujaković
Tena Petrović

ECORYS HRVATSKA d.o.o., Zagreb
Maja Hranilović

RADNI TIM

prof. dr. sc. Mladen Črnjar, voditelj
izv. prof. dr. sc. Ljudevit Krpan, član
Goran Petrc, član
Krešimir Parat, član
doc. dr. sc. Koraljka Vahtar-Jurković, članica
izv. prof. dr. sc. Đulija Malatestinić, članica
mr. sc. Edita Stilin, članica
Branka Ivandić, članica
Nada Milošević, članica
Gerhard Lempl, član
Dragica Marač, članica
Valerij Jurešić, član
Melita Raukar, članica

SAVJET ZA PRAĆENJE IZRADE RAZVOJNE STRATEGIJE

prof. dr. sc. Jože Perić, Sveučilište u Rijeci, predsjednik Savjeta
prof. dr. sc. Damir Zec, Pomorski fakultet u Rijeci, član
prof. dr. sc. Bernard Franković, Tehnički fakultet u Rijeci, član
prof. dr. sc. Alan Šustić, Fakultet zdravstvenih studija u Rijeci, član
prof. dr. sc. Ivan Dadić, Fakultet prometnih znanosti Zagreb, član
prof. dr. sc. Nenad Starc, Ekonomski institut Zagreb, član
prof. dr. sc. Elvio Baccarini, Filozofski fakultet u Rijeci, član
prof. dr. sc. Aleksandra Deluka Tibljaš, Građevinski fakultet u Rijeci, članica
prof. dr. sc. Eduard Kunštek, Pravni fakultet u Rijeci, član

EX ANTE EVALUATOR

Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci
prof. dr. sc. Nada Karaman Aksentijević
prof. dr. sc. Nada Denona Bogović

PARTNERSKO VIJEĆE

Marko Boras Mandić, zamjenik Župana
izv. prof. dr. sc. Ljudevit Krpan, Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima
Darijo Vasilić, Grad Krk
Mirela Ahmetović, Općina Omišalj
Rosanda Krstinić-Guščić, Grad Rab
Kristijan Jurjako, Grad Cres
Ivica Knežević, Grad Delnice
Anđelko Florijan, Općina Ravna Gora
Ivo Dujmić, Grad Opatija
Damir Rukavina, Grad Crikvenica
Sanja Udović, Općina Viškovo
dr. sc. Nataša Zrilić, Grad Rijeka
dr. sc. Dražen Bošković, Građevinski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Goran Lajnert, Lučka uprava Rijeka
Anđelko Petrinić, Županijska lučka uprava Krk
Perica Šolić, Hrvatska gospodarska komora, Županijska komora Rijeka
Dalibor Kratohvil/Boris Vukelić, Obrtnička komora Primorsko-goranske županije, Rijeka
Gordana Petrinić, Ured državne uprave u Primorsko-goranskoj županiji, Rijeka
Jadranka Tomašić, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Područna služba Rijeka
Natali Komen Bujas, Hrvatska udruga poslodavaca – Regionalni ured Rijeka
Vesna Bartolović, Hrvatska banka za obnovu i razvitak – Područni ured za Primorje i Gorski kotar, Rijeka
Nada Barišić, Savez samostalnih sindikata Hrvatske – Ured u Primorsko-goranskoj županiji, Rijeka
Zvijezdana Schulz Vugrin, Udruga za razvoj civilnog društva *Smart*, Rijeka
Boris Popović, *Riječki val*, Rijeka
Vjeran Piršić, Udruga *Eko Kvarner*, Njivice
Milan Eraković, Vijeće srpske nacionalne manjine Primorsko-goranske županije, Rijeka
Orietta Marot, Talijanska unija, Rijeka
Nevenka Ožanić, Sveučilište u Rijeci
Davor Širola, Veleučilište u Rijeci

TEMATSKA RADNA SKUPINA – GOSPODARSTVO, TURIZAM, RURALNI RAZVOJ I KONKURENTNOST

Marko Boras Mandić, zamjenik Župana, voditelj
izv. prof. dr. sc. Ljudevit Krpan, pročelnik Upravnog odjela za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima, koordinator
Gerhard Lempl, Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
Krešimir Parat, Upravni odjel za proračun, financije i nabavu
Josip Rupčić, Odbor za gospodarski razvoj i infrastrukturu
Vedran Kružić, Ministarstvo gospodarstva, Zagreb
Perica Šolić, Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Rijeka
dr. sc. Irena Peršić Živadinov, Turistička zajednica Kvarnera, Opatija
Ivan Krešić, INA d.d., Zagreb
Jakov Karmelić, Udruga agenata i špeditera RH, Rijeka
Romano Pičuljan, Brodogradnja Pičuljan, Rab
Miodrag Šarac, *Liburnijske vode* d.o.o., Ičići
Dalibor Šoštarić, Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu, Ravna Gora
mr. sc. Ivica Jerčinović, Poduzetnički centar Vinodol, Novi Vinodolski
Vesna Jakić, Udruga *Ruta*, Cres
Anita Pintar, OPG *Pintar*, Čabar

TEMATSKA RADNA SKUPINA – DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Marina Medarić, zamjenica Župana, voditeljica
izv. prof. dr. sc. Đulija Malatestinić, pročelnica Upravnog odjela za zdravstvo, koordinatorica
Dragica Marač, Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade
mr. sc. Edita Stilin, Upravni odjel za odgoj i obrazovanje
Valerij Jurešić, Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu
Tomislava Zečević Pedić, Odbor za socijalnu skrb
doc. dr. sc. Iva Rinčić, Zaklada Sveučilišta u Rijeci
Boris Ritoša, Dom zdravlja PGŽ, Rijeka
Marija Maras, Dom za starije i nemoćne *Kantrida*, Rijeka
dr. sc. Željka Modrić Surina, Prirodoslovni muzej Rijeka
Darko Ivošević, Zajednica sportova PGŽ, Rijeka
prof. dr. sc. Vladimir Mićović, Nastavni zavod za javno zdravstvo PGŽ
dr. sc. Boris Jokić, Institut za društvene djelatnosti Zagreb
prof. dr. sc. Branko Šestan, Klinika za ortopediju Lovran

TEMATSKA RADNA SKUPINA – INFRASTRUKTURA

Marko Boras Mandić, zamjenik Župana, voditelj
izv. prof. dr. sc. Ljudevit Krpan, pročelnik Upravnog odjela za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima, koordinator
Nada Milošević, Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze
Andrej Poropat, Odbor za pomorsko dobro i morske luke
prof. dr. sc. Pavao Komadina, Pomorski fakultet u Rijeci
dr. sc. Vlado Mezak, Lučka uprava Rijeka
Dražen Vinšćak, HŽ infrastruktura, Zagreb
Darko Višnjić, Hrvatske vode, VGO Rijeka
dr. sc. Vitomir Komen, HEP ODS Elektroprimorje Rijeka
Georg Žeželić, Županijska uprava za ceste PGŽ, Rijeka
Tomislav Palalić, Zračna luka Rijeka d.o.o., Omišalj
Andrej Marochini, *Vodovod i kanalizacija* Rijeka
Dario Bagić, *Ekoplus* d.o.o. Rijeka

TEMATSKA RADNA SKUPINA – PROSTORNO UREĐENJE I ZAŠTITA OKOLIŠA

Marko Boras Mandić, zamjenik Župana, voditelj
doc. dr. sc. Koraljka Vahtar-Jurković, pročelnica Upravnog odjela za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša, koordinatorica
Hrvoje Maračić / Miodrag Šarac, Odbor za prostorno uređenje i zaštitu okoliša
Gordana Sobota Matejčić, Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel Rijeka
Miljenko Gašparac, Nacionalni park Risnjak – Crni Lug
mr. sc. Sonja Šišić, JU *Priroda*, Rijeka
prof. dr. sc. Mladen Črnjar, JU Zavod za prostorno uređenje PGŽ
Tatjana Rakovac, Urbanistički studio Rijeka
Vjeran Piršić, Ekološko društvo *Eko Kvarner*, Njivice
Igor Vukelić, Veterinarska stanica Rijeka

TEMATSKA RADNA SKUPINA – CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA

Petar Mamula, zamjenik Župana, voditelj
Goran Petrc, pročelnik Ureda Županije, koordinator
Branka Ivandić, Upravni odjel za gospodarenje imovinom i opće poslove
Dragica Marač, Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade
Branko Juretić, Odbor za lokalnu i regionalnu samoupravu
Teo Brusić, Odbor za ljudska prava i nacionalne manjine
Piotr Modrzejewski, Riječka nadbiskupija, Rijeka
Helena Traub, Udruga *Žmergo* Opatija
Lenjinka Juričić Mamilović, DUZS PU Rijeka
Dinko Tamarut, Savez antifašističkih boraca i antifašista, Rijeka
Stanislav Linić, Hrvatski časnički zbor PGŽ, Rijeka
Mladen Šćulac, Vatrogasna zajednica PGŽ, Rijeka
Branko Mijić, Novi list, Rijeka

Sadržaj

Uvodna riječ ... 14

SAŽETAK ... 17

1. UVOD ... 23

2. ANALIZA I OCJENA STANJA – SAŽETAK ... 27
   - 2.1. Položaj, prostor i sustav prostornog uređenja ... 27
   - 2.2. Prirodna obilježja ... 29
   - 2.3. Zaštita okoliša ... 31
   - 2.4. Stanovništvo i ljudski potencijali ... 35
   - 2.5. Gospodarstvo ... 37
   - 2.6. Društvene djelatnosti ... 48
   - 2.7. Infrastrukturni sustavi ... 54
   - 2.8. Civilni sektor i krizna stanja ... 61
   - 2.9. Posebna područja: Gorski kotar i Otoci ... 63
   - 2.10. Upravljanje razvojem ... 64

3. REZULTATI PROVOĐENJA PRIJAŠNJIH STRATEGIJA ... 67
   - 3.1. Regionalni operativni program Primorsko-goranske županije 2008. – 2013. ... 67
   - 3.2. Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011. – 2013. (2015.) ... 68

4. PREPOZNAVANJE RAZVOJNIH PROBLEMA I POTENCIJALA ... 73

5. STRATEŠKI OKVIR ... 83
   - 5.1. Vizija ... 83
   - 5.2. Strateški ciljevi i prioriteti ... 84
     - 5.2.1. Strateški cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva ... 85
     - 5.2.2. Strateški cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj ... 90
     - 5.2.3. Strateški cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života ... 93
   - 5.3. Mjere i temeljna horizontalna načela ... 99
     - 5.3.1. Mjere RS PGŽ u okviru Strateškog cilja 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva ... 99
     - 5.3.2. Mjere RS PGŽ u okviru Strateškog cilja 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj ... 116
     - 5.3.3. Mjere RS PGŽ u okviru Strateškog cilja 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života ... 127
     - 5.3.4. Horizontalne mjere ... 141

6. POLITIKA ŽUPANIJE PREMA TERITORIJALNOM I URBANOM RAZVOJU ... 145

7. PROVEDBA RAZVOJNE STRATEGIJE PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE ... 149
7.1. Financijski okvir za provedbu strategije ... 149
7.2. Provedbeni mehanizmi ... 151
7.3. Popis strateških projekata Primorsko-goranske županije ... 154

8. PRAĆENJE I VREDNOVANJE ... 159

9. ŽUPANIJSKO PARTNERSTVO ... 161

10. IZVJEŠĆE O PROVEDENOM PRETHODNOM VREDNOVANJU ... 165

11. IZVJEŠĆE O PROVEDENOJ STRATEŠKOJ PROCJENI UTJECAJA NA OKOLIŠ ... 171

Popis tablica ... 174

Popis grafikona ... 174

Popis shema ... 174

DODACI

PRILOG I. ANALIZA STANJA ... 179

1. UVOD ... 181

2. POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA ... 185
2.1. Osnovne prostorne karakteristike Primorsko-goranske županije ... 185
2.2. Geoprometni položaj i povezanost ... 185
2.3. Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku 2012. ... 188
2.4. Administrativni ustroj ... 189
2.5. Prostorno uređenje i provedba prostornih planova ... 190
2.6. Korištenje prostora ... 191
2.6.1. Građevinska područja naselja ... 192
2.6.2. Građevinska područja izdvojenih namjena ... 192
2.6.3. Režimi korištenja, raspolaganja i upravljanja prostorom – pomorsko dobro ... 194
2.6.4. Naselja ... 195
2.6.5. Napuštene građevine – neiskorištene nekretnine ... 196

3. PRIRODNA OBILJEŽJA ... 199
3.1. More ... 199
3.2. Kopnene vode (površinske i podzemne) ... 200
3.3. Geološke karakteristike i tlo ... 201
3.4. Poljoprivredno tlo ... 201
3.5. Šumsko područje ... 202
3.6. Klimatska obilježja ... 202
3.7. Flora, fauna, vegetacija ... 203
3.8. Krajobraz ... 203
3.9. Ocjena ugroženosti prirodnih obilježja Primorsko-goranska županije ... 204

4. ZAŠTITA OKOLIŠA ... 207
4.1. Zaštita prirodne baštine ... 207
4.2. Zaštita kulturne baštine ... 207
4.3. Zaštita zraka ... 208
4.4. Zaštita mora ... 209
4.5. Zaštita kopnenih voda ... 210
4.6. Zaštita tla ... 211
4.7. Zaštita šuma ... 211
4.8. Zaštita od utjecaja opterećenja na okoliš ... 211
4.8.1. Pritisak na okoliš bukom ... 211
4.8.2. Zaštita od svjetlosnog onečišćenja ... 211
4.9. Sustav gospodarenja otpadom ... 212

5. STANOVNIŠTVO I LJUDSKI POTENCIJALI ... 215
5.1. Demografska obilježja ... 215
5.2. Gustoća naseljenosti i obilježja naselja ... 217
5.3. Obrazovna struktura stanovništva ... 218
5.4. Aktivnost stanovništva ... 219
5.5. Zdravstveno stanje ... 221

6. GOSPODARSTVO ... 223
6.1. Makroekonomska kretanja gospodarstva Primorsko-goranske županije ... 223
6.1.1. Bruto domaći proizvod i bruto dodana vrijednost ... 223
6.1.2. Vanjskotrgovinska bilanca ... 232
6.1.3. Izravna strana ulaganja ... 235
6.1.4. Tržište rada – zaposlenost i nezaposlenost stanovništva ... 238
6.2. Stanje gospodarstva Primorsko-goranske županije ... 247
6.2.1. Pravni subjekti u PGŽ-u ... 247
6.2.2. Financijski rezultati poduzetnika u PGŽ-u ... 248
6.2.3. Pregled po djelatnostima ... 251
6.2.4. Obrtništvo ... 260
6.3. Poslovna i tehnološka infrastruktura ... 265
6.3.1. Poduzetničke zone ... 265
6.3.2. Slobodne zone ... 267
6.3.3. Poduzetničke potporne institucije ... 267
6.3.4. Lokalne akcijske grupe ... 268
6.4. Ocjena konkurentnosti Primorsko-goranske županije ... 270

7. DRUŠTVENE DJELATNOSTI ... 275
7.1. Odgoj i obrazovanje ... 275
7.1.1. Predškolski odgoj i obrazovanje ... 275
7.1.2. Osnovno školstvo ... 276
7.1.3. Srednje školstvo ... 279
7.1.4. Visoko školstvo i znanost ... 281
7.1.5. Tehnička kultura ... 284

7.2. Kultura, sport i rekreacija ... 284
7.2.1. Kultura ... 284
7.2.2. Sport ... 286
7.3. Zdravstvo ... 289
7.4. Socijalna skrb ... 291

8. INFRASTRUKTURNI SUSTAVI ... 295
8.1. Infrastruktura prometnog sustava ... 295
8.1.1. Pomorski promet i lučko-terminalna infrastruktura ... 295
8.1.2. Željeznička infrastruktura ... 300
8.1.3. Cestovna infrastruktura ... 301
8.1.4. Infrastruktura zračnog prometa ... 305
8.1.5. Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture ... 306
8.2. Infrastruktura vodnogospodarskog sustava ... 308
8.2.1. Vodoopskrbni sustav ... 309
8.2.2. Gorski kotar ... 309
8.2.3. Priobalje ... 310
8.2.4. Otoci ... 310
8.2.5. Podaci o isporučenim količinama voda ... 310
8.2.6. Gubici ... 311
8.2.7. Sustav prikupljanja otpadnih voda ... 311
8.2.8. Gorski kotar ... 312
8.2.9. Priobalje ... 313
8.2.10. Otoci ... 313
8.2.11. Melioracijski sustav i navodnjavanje ... 315
8.3. Infrastruktura energetskog sustava ... 316
8.3.1. Projekcija energetske potrošnje ... 316
8.3.2. Elektroenergetski sustav ... 316
8.3.3. Proizvodni elektroenergetski kapaciteti ... 316
8.3.4. Elektroenergetska mreža ... 317
8.3.5. Plinski sustav ... 317
8.3.6. Terminal za ukapljeni prirodni plin ... 317
8.3.7. Terminal za ukapljeni naftni plin ... 317
8.3.8. Plinski transportni sustav ... 318
8.3.9. Distribucijski sustav plinovoda ... 318
8.3.10. Sustav naftovoda ... 319
8.3.11. Obnovljivi izvori energije i energetska učinkovitost ... 319
8.3.12. Obnovljivi izvori energije ... 320
8.3.13. Energetska učinkovitost ... 322

9. CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA ... 325
9.1. Civilno društvo ... 325
9.2. Sustav zaštite i spašavanja ... 328
9.3. Ranjivost na krizna stanja Primorsko-goranske županije ... 329
9.3.1. Promjene u okruženju i njihove reperkusije na PGŽ ... 329
9.3.2. Ocjena pripremljenosti institucija i društva za suočavanje s kriznim pritiscima ... 330

9.3.3. Ocjena županijskog potencijala za jačanje vlastite otpornosti na krizna stanja 330
9.4. Sustav prehrane 331
9.4.1. Poznavanje sustava 331
9.4.2. Glavni čimbenici koji mijenjaju dostupnost hrane 332

10. POSEBNA PODRUČJA: GORSKI KOTAR I OTOCI 337

11. UPRAVLJANJE RAZVOJEM 339
11.1. Razvojni položaj Primorsko-goranske županije 339
11.2. Institucionalni kapaciteti 342
11.3. Financijski kapaciteti 346
11.4. Međunarodna suradnja 350

12. REZULTATI PROVOĐENJA PRIJAŠNJIH STRATEŠKIH DOKUMENATA 353
12.1. Regionalni operativni program Primorsko-goranske županije 2008. – 2013. 353
12.2. Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011. – 2013. (2015.) 356

Dodaci analize stanja 361

Popis shema 364

Popis grafikona 364

Popis tablica 365

PRILOG II. USKLAĐENOST RS PGŽ 2016. – 2020. S DOKUMENTIMA VIŠIH TERITORIJALNIH RAZINA I/ILI POJEDINIH SEKTORA 371

PRILOG III. OPIS POKAZATELJA REALIZACIJE CILJEVA, PRIORITETA I MJERA 391

POPIS KRATICA 413

Uvodna riječ

Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. temeljni je dokument o promišljanju razvoja na regionalnoj razini. Ujedno je i okvir za donošenje cijelog niza regionalnih i lokalnih sektorskih strategija, a **predstavlja zajedničku viziju i plan djelovanja svih subjekata iz javnog, privatnog i civilnog sektora s područja Županije**. Ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju, prihvaćanje europskih pravnih stečevina i vrijednosti te želja za stalnim napretkom uvjetovali su strukturu i sadržaj, ali i način izrade Razvojne strategije.

Izrada ovoga strateškog dokumenta bila je praćena mnogobrojnim izazovima, vezanima prije svega uz vertikalnu i horizontalnu integriranost. Dinamičan zakonodavni okvir, niz novih nacionalnih razvojnih dokumenata, ali i nedovoljno jasno definiran njihov međusobni odnos, uvjetovali su, ali i osnažili, našu želju za partnerskim pristupom u izradi Razvojne strategije PGŽ. Sve to potaknulo nas je na niz rasprava, okruglih stolova i izlaganja provedenih u okviru radnih tijela, odnosno više od dvjesto aktivnih dionika koji su pratili njezinu izradu.

Multidisciplinarni razvojni timovi, dinamična suradnja, uvažavanje i poticanje svih aspekata društvenog razvoja najveća su vrijednost ovog dokumenta. Dodatan je doprinos integriranje općega razvojnog i prostornog razvojnog promišljanja, čime smo osigurali integriranost, ali i provedivost svih zacrtanih ciljeva, prioriteta i mjera.

Usvajanjem Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016. – 2020, kao prvi u Republici Hrvatskoj, osigurali smo sve pretpostavke za ravnomjeran razvoj našeg područja, a posebno za mogućnost korištenja bespovratnih sredstava fondova Europske unije.

Zajednička vizija pretočena u Strategiju glasi: **Primorsko-goranska županija je konkurentna, održiva i društveno pravedna regija poželjna za život i rad**. Ovakva regija podrazumijeva i posebnu brigu za područja s razvojnim posebnostima kao što su mikroregije Gorski kotar i Otoci, ali i prepoznavanje važnosti urbanih područja za regionalni razvoj.

Ova vizija nije nedostižan ideal, ona je ostvariva provođenjem 56 mjera kojima će se realizirati sljedeći ciljevi: **razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva, jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj te razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života**.

Strategija sagledava Primorsko-goransku županiju u globalnom smislu, kao područje Republike Hrvatske i Europske unije, ističući važnost strateških projekata nacionalne razine kao što su sljedeći projekti prometne, energetske i društvene infrastrukture: izgradnja LNG terminala u Omišlju, modernizacija Termoelektrane Rijeka u Urinju, prometna integracija cestovnog čvora Rijeka (početak izgradnje druge cijevi tunela Učka, priprema za izgradnju autoceste Mali Svib – Križišće Žuta Lokva te pristupnih prometnica na cestovni čvor Rijeka), izgradnja Zagrebačke obale s pristupnom prometnom infrastrukturom (cesta D-403, dogradnja II. kolosijeka željezničke pruge kroz grad Rijeku te teretnih kolodvora u prometnom čvoru Rijeka), izgradnja novoga Kliničkog bolničkog centra Rijeka, Sveučilišnog kampusa i novog Znanstveno-tehnologijskog parka Sveučilišta u Rijeci – STEP 2, modernizacija Zračne luke Rijeka, dovršetak modernizacije INA-Rafinerije nafte Rijeka na Urinju, priprema za širenje luke na Krku te izgradnja potrebne prateće infrastrukture (novoga cestovno/željezničkog mosta Krk i pruge visoke učinkovitosti Rijeka – Zagreb – Botovo) te širenje Industrijske zone Kukuljanovo i realizacija Poslovne zone Miklavije.

Ostvarenjem strateških ciljeva kroz rast bruto domaćeg proizvoda, povećanje broja zaposlenih, rast investicija te zadržavanjem mladih ljudi pridonijet će se ne samo ujednačenom regionalnom razvoju Primorsko-goranske županije, već i razvoju Republike Hrvatske.

Zahvaljujem svima koji su dali svoj doprinos i aktivno sudjelovali u izradi Razvojne strategije, a posebno članovima Radnog tima, Partnerskog vijeća, tematskih radnih skupina, Savjeta za praćenje izrade, Zavodu za prostorno uređenje PGŽ i Upravnom odjelu za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima.

župan
Zlatko Komadina, dipl. ing.

SAŽETAK

Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. temeljni je planski dokument za održivi društveno-gospodarski razvoj Županije. Izrađena je u skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju („Narodne novine" broj 147/2014.) te Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe (KLASA: 011-01/15-02/3, URBROJ: 538-06-1/003-15-5, 30. rujna 2015.).

Uvodni dio upućuje na zakonsku osnovu u izradi ove Strategije, opisuje proces i metodologiju njezine izrade te predočuje tematski okvir.

Analiza stanja razmatra dostupne kvalitativne, makroekonomske i ostale statističke pokazatelje razine razvoja i ostalih specifičnosti Primorsko-goranske županije, uspoređujući ih s dostupnim podacima o drugim županijama, statističkim regijama razine NUTS 2, Republikom Hrvatskom te Europskom unijom. Analizirana su sljedeća obilježja Županije:

- **Položaj, prostor i sustav prostornog uređenja** (osnovne prostorne karakteristike, geoprometni položaj i povezanost, nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku 2012. (NUTS/NKPJS 2012.), administrativni ustroj, prostorno uređenje i provedba prostornih planova, korištenje prostora)
- **Prirodna obilježja** (more, kopnene vode, geološke karakteristike i tlo, poljoprivredno tlo, šumsko područje, klimatska obilježja, flora, fauna, vegetacija, krajobraz, ocjena ugroženosti prirodnih obilježja)
- **Zaštita okoliša** (zaštita prirodne baštine, zaštita kulturne baštine, zaštita zraka, zaštita mora, zaštita kopnenih voda, zaštita tla, zaštita šuma, zaštita od utjecaja opterećenja na okoliš, sustav gospodarenja otpadom)
- **Stanovništvo i ljudski potencijali** (demografska obilježja, gustoća naseljenosti i obilježja naselja, obrazovna struktura stanovništva, aktivnost stanovništva, zdravstveno stanje)
- **Gospodarstvo** (makroekonomska kretanja gospodarstva, stanje gospodarstva, poslovna i tehnološka infrastruktura, ocjena konkurentnosti)
- **Društvene djelatnosti** (odgoj i obrazovanje, kultura, sport i rekreacija, zdravstvo te socijalna skrb)
- **Infrastrukturni sustav** (infrastruktura prometnog sustava, infrastruktura vodnogospodarskog sustava, infrastruktura energetskog sustava)
- **Civilni sektor i krizna stanja** (civilno društvo, sustav zaštite i spašavanja, ranjivost na krizna stanja, sustav prehrane)
- **Područja s razvojnim posebnostima:** Gorski kotar i Otoci
- **Upravljanje razvojem** (razvojni položaj Primorsko-goranske županije, institucionalni kapaciteti, financijski kapaciteti, međunarodna suradnja te rezultati provođenja prijašnjih strateških dokumenata, Regionalnog operativnog programa PGŽ 2008. – 2011. i Razvojne strategije PGŽ 2011. – 2013./2015.).

Analiza stanja zaključno izdvaja ključne razvojne probleme/potrebe regije i njezina stanovništva, a neki od problema su:

- **Vezano uz položaj, prostor i sustav prostornog uređenja:** nedovoljno iskorišten povoljan geoprometni položaj; nesređeno stanje u prostoru; neracionalno korištenje prostora i dr.
- **Vezano uz prirodna obilježja**: pojačan antropogen utjecaj na obalni pojas, vode i more; povećanje duljine i intenziteta sušnih razdoblja vodotoka te zaslanjenje krških priobalnih izvora; napuštanje poljoprivrednih aktivnosti i zapuštanje poljoprivrednog zemljišta; sve ugroženija obalna staništa, neka već i uništena nasipanjem ili drugim zahvatima u prirodi zbog intenzivnog razvoja turizma i s turizmom povezanih gospodarskih aktivnosti; osjetljivost prirodnih vrijednosti i geološke baštine na antropogeni utjecaj i dr.

- **Vezano uz ocjenu stanja okoliša:** znatan pritisak na okoliš i komunalnu infrastrukturu tijekom turističke sezone; onečišćenje zraka dušikovim oksidima; trajni rizik i opasnost od iznenadnog onečišćenja mora pomorskim prometom, lučkim aktivnostima i industrijom; onečišćenje tla starim industrijskim postrojenjima; nesanirane lokacije odlagališta otpada i divljih odlagališta, napuštenih kamenoloma i šljunčara; problemi u opskrbi i komunikaciji lokalnog stanovništva u Gorskom kotaru uzrokovani oštrom klimom zimi; dugotrajna uspostava novog sustava gospodarenja otpadom; nedovoljno iskorišteni razvojni potencijali ekološke mreže *Natura 2000*; nedovoljno razvijena svijest o važnosti očuvanja prirodne baštine i dr.
- **Vezano uz stanovništvo***:* smanjenje broja stanovnika (najviše u Gorskom kotaru i gradu Rijeci); starenje stanovništva te smanjenje broja mladog stanovništva; smanjenje broja aktivnog stanovništva (u svim mikroregijama je više ekonomski neaktivnog stanovništva nego što je zaposleno) i dr.
- **Vezano uz gospodarstvo:** usporavanje rasta BDP-a; pad udjela ključnih razvojnih djelatnosti u BDV-u; stagnacija gospodarskog razvoja; nedovoljna usmjerenost poduzetnika na razvoj zasnovan na tehnologiji i inovacijama; neusklađenost obrazovnog sustava s potrebama na tržištu rada i stanjem u gospodarstvu; porast broja nezaposlenih; velik udio nezaposlenih s višom i visokom stručnom spremom i dr.
- **Vezano uz poslovnu i tehnološku infrastrukturu***:* neiskorišteni kapaciteti poduzetničkih zona; nizak stupanj iskorištenosti raznih potpornih mehanizama i programa; sporost u realizaciji poslovne i tehnološke infrastrukture kao rezultat izostanka interesa investitora za ulaganjem i dr.
- **Vezano uz društvene djelatnosti***:* nedostatan broj i kapacitet predškolskih ustanova; smanjenje broja učenika u srednjim školama; neusklađenost obrazovanja s potrebama tržišta; nepostojanje modela upravljanja kulturnom baštinom koji bi omogućio sustavno održavanje i korištenje; nedovoljna dostupnost specijalističko-konzilijarne zaštite u rjeđe naseljenim područjima (Gorski kotar i Otoci); nedovoljni kapaciteti za smještaj starijih osoba; nedostatak stručnog kadra u sportu te specijaliziranih sportskih ambulanti; nedovoljni institucionalni i izvaninstitucionalni oblici skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom i dr.
- **Vezano uz prometnu infrastrukturu***:* nedovoljna izgrađenost lučke nadgradnje i podgradnje u morskim lukama otvorenima za javni promet od županijskog i lokalnog značenja; nedovoljna prometna povezanost otoka s kopnom (osim otoka Krka) i otoka međusobno; nedovoljna prometna povezanost određenih područja Gorskog kotara s cestovnom mrežom RH; neizgrađena autocesta Rijeka – Žuta Lokva i dr.
- **Vezano uz infrastrukturu vodnogospodarskog sustava***:* neravnomjerna raspoređenost raspoloživih izvorišta u odnosu na područje potrošnje; nedovoljna povezanost sustava vodoopskrbe; izgrađenost sustava odvodnje znatno zaostaje za sustavima vodoopskrbe; mali broj uređaja za pročišćavanje otpadnih voda; nezadovoljavajuća razina izgrađenosti postojećih sustava odvodnje i dr.
- **Vezano uz energetsku infrastrukturu***:* ovisnost o fosilnim gorivima; diskrepancija između planiranih energetskih potreba do 2020. (za rast BDP-a od 3,4 p.p.) i današnjeg smanjivanja potrošnje; razmatranja o ulaganjima u obnovljive izvore energije još uvijek se pretežito oslanjaju na trenutačni odnos cijena energije iz obnovljivih izvora energije / fosilna goriva, nego na dugoročnu pouzdanost opskrbe energijom i dr.
- **Vezano uz civilno društvo i krizna stanja***:* nedostatak jedinstvenog sustava praćenja aktivnih udruga; raspodjela donacija te učinaka potpora udruga; nedostatak kadrova u javnim institucijama obučenih za strateško planiranje i upravljanje projektima i dr.

Osim analize razvojnog okruženja i resursa, u ovoj su Strategiji analitički sagledani i rezultati provođenja prijašnjih strategija, Regionalnog operativnog programa za razdoblje 2008. – 2011. te Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2011. – 2013. (2015.). Uspoređujući pokazatelje uspješnosti provedbe strateških dokumenata iz 2014. u odnosu na 2010., vidljiv je trend gospodarskog rasta. U razdoblju od 2010. do 2014. zabilježen je porast broja zaposlenih kod poduzetnika za 1,53 p.p., prihoda za 1,67 p.p., dobiti za 33,95 p.p. te izvoza za 30,62 p.p. Istodobno je zabilježeno smanjenje rashoda za 1,25 p.p., gubitka za 25,03 p.p. te uvoza za 15,80 p.p.. I kod ostalih pokazatelja gospodarskog razvoja te pokazatelja specifičnih za određena područja zabilježen je pozitivan trend u odnosu na 2010. godinu.

- **Komunalna infrastruktura i gospodarstvo:** broj aktivnih pravnih osoba porastao je za 19,17 p.p.; broj noćenja turista za 4,01 p.p.; kontejnerski promet za 40,10 p.p.; broj putnika u Zračnoj luci Rijeka za 29,20 p.p.

- **Društvene djelatnosti:** broj zaposlenih u području zdravstvene zaštite i socijalne skrbi porastao je sa 7.116 na 7.165, odnosno za 0,69 p.p.; broj zaposlenih u području obrazovanja sa 7.642 na 7.986, odnosno za 4,50 p.p.; broj ustanova u kulturi (kazališta, muzeji, galerije, knjižnice, centri kulture) s 30 na 36, odnosno za 20 p.p.; broj sportskih objekata s 255 na 335, odnosno za 31,37 p.p. Jedino je broj predškolskih i školskih ustanova neznatno smanjen s 292 na 290, odnosno za 0,68 p.p.
- **Zaštita okoliša, prostora i prirode:** broj odlagališta ostao je isti jer je riječ o dugoročnijim ulaganjima, a kod svih ostalih pokazatelja zabilježen je očekivani trend: postotak lokacija na kojima je godišnja kakvoća mora izvrsna porastao je s 96,6 na 96,8, odnosno za 0,2 p.p.; količina ispuštanja onečišćujućih tvari u zrak smanjila se s 960.745.092 kg na 860.871.467 kg (podatak za 2013.), odnosno za 10,39 p.p.; broj kućanstava koja su postavila solarni kolektor ili fotonaponski sustav povećao se sa 70 na 159, odnosno za 127,14 p.p.; broj zaštićenih dijelova u prirodi (strogi i posebni rezervati, park-šume, krajobrazi, spomenici prirode) povećao se s 31 na 32, odnosno za 3,13 p.p.
- **Ljudski potencijali:** broj osiguranika Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje smanjen je s 113.898 na 105.958, odnosno za 6,97 p.p. Predmetni pokazatelj uključuje i osiguranike zaposlene u tijelima javne uprave.
- **Institucije:** kod svih pokazatelja zabilježen je očekivani trend: broj zaposlenih osoba u području javne uprave, obrane i obveznoga socijalnog osiguranja smanjen je s 5.981 na 5.561, odnosno za 7,02 p.p., što je u skladu s preporukama Europske komisije za povećanjem efikasnosti javnih subjekata; broj registriranih lokalnih akcijskih grupa (LAG-ova) povećan je s 1 na 4, broj registriranih udruga na području Županije porastao je s 3.279 na 3.980, odnosno za 21,38 p.p.
- **Ostala područja:** broj zaposlenih osoba u području javne uprave, obrane i obveznoga socijalnog osiguranja smanjen je za već spomenutih 7,02 p.p.

Analiza stanja ponudila je informacijsku osnovu za izradu SWOT analize koja je ukazala na sljedeće snage, slabosti, prilike i prijetnje, odnosno argumentirala ključne razvojne probleme i potencijale Primorsko-goranske županije:

- **Snage:** dostupnost predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja; jako Sveučilište i iznadprosječna razina obrazovanja[1]; globalna konkurentnost prometnog pravca; iznadprosječna razvijenost; iznadprosječni zdravstveni standard; tradicija destinacijskog i zdravstvenog turizma; razvijenost gospodarske infrastrukture; učinkovit sustav upravljanja pomorskim dobrom; uređen sustav prostornog planiranja; otvorenost za gospodarsku suradnju; razvijen civilni sektor; multikulturalnost i tolerancija.
- **Slabosti:** nepovoljna demografska kretanja; velik udio neaktivnog stanovništva; neujednačena razvijenost mikroregija; nedovoljna povezanost znanosti i gospodarstva; tehnološko zaostajanje; nekonkurentnost dijela gospodarstva; rigidnost gospodarske strukture; izrazita sezonalnost turizma; nedovoljno razvijena poduzetnička infrastruktura; nedovoljna iskorištenost poljoprivrednog zemljišta i proizvodnja hrane.
- **Prilike***:* povoljan geostrateški položaj Županije; klimatska pogodnost; bogatstvo i raznolikost prirodnih i okolišnih resursa; bogata i raznolika kulturna baština; moguće financiranje iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova te programa Unije; razvoj poduzetništva pametnom specijalizacijom; postojanje autohtonih i tradicijskih vrijednosti; mogućnost regionalne suradnje; mogućnost razvoja razmjene i transfera znanja i novih tehnologija s emitivnim okruženjem; stavljanje u funkciju neaktivne imovine.
- **Prijetnje***:* nedovoljan stupanj ekonomske decentralizacije RH; nepovoljna ekonomska kretanja u RH; nedostatak integracije razvojnih politika i programa na svim razinama; (pre)česte i nedovoljno kvalitetne promjene zakonske regulative; nepovoljna poduzetnička klima u RH u odnosu na EU; institucionalna rascjepkanost kao zapreka investicijama; osjetljivost na globalne poremećaje; nesređeno stanje u katastru i zemljišnim knjigama; složenost rješavanja imovinsko-pravnih odnosa; odlazak srednjeobrazovanog i visokoobrazovanog kadra iz Županije; nedovoljna prilagođenost srednjoškolskog obrazovanja potrebama tržišta rada.

Temeljem Analize stanja te razmatranja problema i potencijala, formulirana je vizija ove Strategije koja glasi: „Primorsko-goranska županija je konkurentna, održiva i društveno pravedna regija poželjna za život i rad."

[1] Iznadprosječnost se sagledava u odnosu na prosjek Republike Hrvatske.

Vizija se planira dostići provedbom sljedećih strateških ciljeva i prioriteta, odnosno sljedećih mjera:

Tablica 1. *Strateški okvir*

RB	CILJ	RB	PRIORITET	RB	MJERA
1.	RAZVOJ KONKURENTNOG I ODRŽIVOG GOSPODARSTVA	1.1.	Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja	1.1.1.	Razvoj poduzetničke infrastrukture
				1.1.2.	Jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika
				1.1.3.	Poticanje udruživanja i klasterizacije
				1.1.4.	Poticanje društveno odgovornog poslovanja
		1.2.	Rast investicija i izvoza	1.2.1.	Stvaranje povoljne klime za investicije
				1.2.2.	Podrška izvoznim aktivnostima
				1.2.3.	Gospodarska promocija
		1.3.	Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama	1.3.1.	Poticanje primjene znanja, uvođenje i razvoj novih tehnologija i inovacija u gospodarstvo
				1.3.2.	Jačanje kapaciteta istraživačke i inovacijske infrastrukture
				1.3.3.	Poticanje razvoja kulturnih i kreativnih industrija
				1.3.4.	Razvoj zdravstvene industrije
		1.4.	Razvoj zelenog gospodarstva	1.4.1.	Razvoj poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, akvakulture i lovnog gospodarstva
				1.4.2.	Podrška približavanju prema gospodarstvu temeljenom na niskim emisijama CO_2 i stakleničkih plinova u svim sektorima
				1.4.3.	Poticanje korištenja OIE-a i energetske efikasnosti
		1.5.	Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti	1.5.1.	Razvoj prometnog sektora
				1.5.2.	Razvoj energetskog sektora
				1.5.3.	Unapređenje turizma
				1.5.4.	Razvoj prerađivačke industrije
				1.5.5.	Jačanje pristupa i korištenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija
2.	JAČANJE REGIONALNIH KAPACITETA I RAVNOMJERAN RAZVOJ	2.1.	Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije	2.1.1.	Ravnomjeran razvoj društvenih i gospodarskih usluga i sadržaja
				2.1.2.	Održivi razvoj urbanog prostora
				2.1.3.	Održivi razvoj ruralnog prostora
				2.1.4.	Osiguranje kvalitetne prometne infrastrukture te unapređenje i integracija infrastrukturnih sustava
				2.1.5.	Unapređenje komunalnih usluga i infrastrukture
		2.2.	Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom	2.2.1.	Unapređenje sustava planiranja i upravljanja prostorom
				2.2.2.	Integralno upravljanje morem i obalnim područjem
				2.2.3.	Zaštita i praćenje stanja svih sastavnica okoliša
				2.2.4.	Unapređenje integralnog sustava gospodarenja otpadom
				2.2.5.	Zaštita prirode i upravljanje vrijednim dijelovima prirode i ekološkom mrežom
				2.2.6.	Održivo upravljanje materijalnom i nematerijalnom kulturno-povijesnom baštinom
		2.3.	Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom	2.3.1.	Poticanje partnerstva i potpore organizacijama civilnog društva
				2.3.2.	Promicanje vrijednosti nacionalnih manjina i multikulturalnosti
				2.3.3.	Unapređenje sustava prevencije, zaštite i spašavanja

RB	CILJ	RB	PRIORITET	RB	MJERA
3.	RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA I POVEĆANJE KVALITETE ŽIVOTA	3.1.	Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage	3.1.1.	Razvoj dinamičnog sustava cjeloživotnog obrazovanja i prekvalifikacija u skladu s potrebama društva
				3.1.2.	Poticanje obrazovnih programa za deficitarna zanimanja
				3.1.3.	Poticanje obrazovanja i pristupa tržištu rada skupina u nepovoljnom položaju
		3.2.	Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu	3.2.1.	Razvijanje jakog i modernog Sveučilišta
				3.2.2.	Jačanje prepoznatljivosti svih obrazovnih institucija u funkciji budućeg razvoja
				3.2.3.	Usklađenost mreže obrazovnih ustanova sa stvarnim potrebama
				3.2.4.	Izgradnja, rekonstrukcija, održavanje i opremanje ustanova u obrazovanju
				3.2.5.	Obrazovni sustav prilagođen potrebama djece s teškoćama u razvoju
				3.2.6.	Poticanje izvrsnosti, kreativnosti i inovativnosti
		3.3.	Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja	3.3.1.	Povećanje i usklađivanje dostupnosti zdravstvene zaštite na primarnoj i sekundarnoj razini
				3.3.2.	Unapređenje programa palijativne i hospicijske skrbi uspostavom sustavnog pristupa
				3.3.3.	Razvoj zdravstvenih programa iznad standardne razine zaštite
				3.3.4.	Promicanje zdravih stilova življenja i prevencije ovisnosti
				3.3.5.	Osiguranje provođenja programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti
				3.3.6.	Stvaranje poticajnog okruženja za djecu i demografski poticaji
		3.4.	Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti	3.4.1.	Poboljšanje dostupnosti pristupačnih, održivih i visokokvalitetnih socijalnih usluga s naglaskom na pružanje usluga u zajednici
				3.4.2.	Poticanje i razvoj društvenog poduzetništva, zadrugarstva i samozapošljavanja mladih
				3.4.3.	Socijalno uključivanje osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti
		3.5.	Unapređenje kvalitete i dostupnosti kulturnih i sportskih sadržaja	3.5.1.	Razvoj programa kulture i sporta i njihove infrastrukture
				3.5.2.	Poticanje umrežavanja institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora kulture

HORIZONTALNE MJERE	1. Povećanje učinkovitosti javnih institucija te jačanje kapaciteta za upravljanje razvojem 2. Korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija u javnom i privatnom sektoru 3. Jačanje svijesti i otpornosti na krizna stanja kao rezultat pristupa razvoju Županije

TEMELJNA HORIZONTALNA NAČELA koja će se uzimati u obzir u svim mjerama te pri definiranju konkretnih razvojnih projekata
1. Ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve društvene skupine
2. Održivi razvoj
3. Korištenje dobre upravljačke prakse i participativan pristup razvoju

Ova Strategija dodatno ističe potrebu prepoznavanja područja s razvojnim posebnostima, što podrazumijeva posebnu brigu o razvoju mikroregija Gorski kotar i Otoci, ali i o urbanim područjima.

Razvojna nastojanja prema ovim područjima integrirana su u mjerama:

2.1.1. Ravnomjeran razvoj društvenih i gospodarskih usluga i sadržaja

2.1.2. Održivi razvoj urbanog prostora

2.1.3. Održivi razvoj ruralnog prostora

2.1.4. Osiguranje kvalitetne prometne infrastrukture te unapređenje i integracija infrastrukturnih sustava

2.1.5. Unapređenje komunalnih usluga i infrastrukture.

Financijski okvir ove Strategije predviđa ukupno ulaganje od 1.250 mil. kuna[2].

Provedbeni mehanizmi objašnjeni su opisom mjera koje uključuju razradu aktivnosti te određivanje nositelja po-

[2] U financijski okvir uključeni su projekti, programi i aktivnosti na području Primorsko-goranske županije u skladu s njihovim zakonski utemeljenim ovlastima.

jedinih aktivnosti u sklopu svake mjere. Primorsko-goranska županija s 11 upravnih odjela provodi Razvojnu strategiju PGŽ 2016. – 2020. u dijelu koji se odnosi na sredstva proračuna Primorsko-goranske županije. Za koordinaciju pripreme i praćenja provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije zadužen je regionalni koordinator, sukladno Zakonu o regionalnom razvoju („Narodne novine" broj 147/2014.), a za područje Primorsko-goranske županije zadužen je Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima. Partnersko vijeće ostaje savjetodavno tijelo i u fazi provedbe Strategije. Najvažniji je instrument provedbe Strategije Akcijski plan.

Projekti javnopravnih tijela za koje se procjenjuje da će bitno utjecati na cjelovit razvoj prostora Primorsko-goranske županije jesu: Izgradnja LNG terminala u Omišlju, Modernizacija termoelektrane Rijeka u Urinju, Prometna integracija cestovnog čvora Rijeka (početak izgradnje druge cijevi tunela Učka, priprema za izgradnju autoceste Mali Svib – Križišće – Žuta Lokva te pristupnih prometnica na cestovni čvor Rijeka), Izgradnja Zagrebačke obale s pristupnom prometnom infrastrukturom (izgradnja ceste D-403, dogradnja drugog kolosijeka željezničke pruge kroz grad Rijeku te teretnih kolodvora u prometnom čvoru Rijeka), Izgradnja novoga Kliničkog bolničkog centra Rijeka, Izgradnja Sveučilišnog kampusa, Modernizacija Zračne luke Rijeka, Dovršetak modernizacije Rafinerije nafte Rijeka, Izgradnja novoga Znanstveno-tehnologijskog parka Sveučilišta u Rijeci STEP2 te Priprema za širenje luke na Krku i izgradnju potrebne prateće infrastrukture (izgradnja novoga cestovno-željezničkog mosta Krk i pruge visoke učinkovitosti Rijeka – Zagreb – Botovo).

Uspješnost provedbe ove Strategije pratit će se putem odabranih pokazatelja na razini ciljeva, prioriteta i mjera. Na razini ciljeva pratit će se kretanje sljedećih pokazatelja: ostvareni BDP (ukupno i po stanovniku), struktura djelatnosti prema NKD-u (udio pojedinih djelatnosti u ostvarenom BDV-u), broj zaposlenih u pravnim osobama po mikroregijama, investicije u zaštitu okoliša u PGŽ-u, stopa zaposlenosti te migracijski saldo među županijama (doseljeni – odseljeni). Izvješće o provedbi Razvojne strategije dostavljat će se, sukladno Zakonu o regionalnom razvoju, jedanput godišnje Ministarstvu regionalnoga razvoja i europskih fondova.

U fazi izrade, prethodno vrednovanje Strategije provele su stručnjakinje Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, prof. dr. sc. Nada Karaman Aksentijević i prof. dr. sc. Nada Denona Bogović. Vrednovanje tijekom i nakon provedbe provodit će se u skladu s odgovarajućim podzakonskim aktima Zakona o regionalnom razvoju.

Postupak strateške procjene utjecaja Razvojne strategije Primorsko-goranske županije na okoliš, prema dopisu Ministarstva zaštite okoliša i prirode (KLASA: 351-03/14-04/76 URBROJ: 517-06-2-1-14-4, od 1. kolovoza 2014.), nije bilo potrebno provoditi.

Sadržaj je ovog dokumenta i opis županijskog partnerstva. U svim fazama izrade sudjelovali su predstavnici značajnih dionika preko rada Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije te organiziranjem radnih sastanaka s načelnicima, gradonačelnicima i pročelnicima upravnih odjela Primorsko-goranske županije, raznih radionica i bilateralnih sastanaka. Aktivni doprinos u izradi ove Strategije dali su i članovi tematskih radnih skupina koje su osnovane prema sljedećim temama: Gospodarstvo, turizam, ruralni razvoj i konkurentnost, Društvene djelatnosti, Infrastruktura, Prostorno uređenje i zaštita okoliša, Civilni sektor i krizna stanja. Navedeni dionici nastavit će suradnju u provedbi projekata, programa i aktivnosti.

Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. krovna je strategija koja je temelj za izradu regionalnih i lokalnih sektorskih strateških dokumenata iz kojih proizlaze provedbeni planovi. Provedbom sektorskih strateških dokumenata, dakle, istodobno se provodi i Razvojna strategija PGŽ 2016. – 2020.

1. UVOD

Osnovni je cilj politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske, prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine" broj 147/2014., članak 2.), poticanje društveno-gospodarskog razvoja Republike Hrvatske u skladu s načelima održivog razvoja te stvaranjem uvjeta koji će svim dijelovima države omogućavati jačanje konkurentnosti i realizaciju vlastitih razvojnih potencijala.

Prema navedenom Zakonu, politiku regionalnog razvoja potrebno je provoditi uz poštovanje sljedećih načela:

- Solidarnost i usmjerenost svih građana
- Partnerstvo i suradnja između javnog, privatnog i civilnog sektora
- Strateško planiranje koje se ostvaruje donošenjem i provedbom višegodišnjih planskih dokumenata
- Udruživanje sredstava iz različitih izvora
- Sustavno praćenje provedbe politike regionalnoga razvoja radi povećavanja djelotvornosti, učinkovitosti i utjecaja na regionalni razvoj
- Održivost u smislu skladnog i uravnoteženog razvoja Republike Hrvatske koji osigurava zaštitu i očuvanje prirodnog okoliša i raznolikosti kulturnog bogatstva
- Autonomija lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Sustavno poticanje regionalnog razvoja, odnosno usklađivanje politika EU-a i nacionalnih politika s regionalnim i lokalnim politikama, postiže se izradom i praćenjem provedbe planskih dokumenata politike regionalnog razvoja kao što su Strategija regionalnoga razvoja Republike Hrvatske, županijske razvojne strategije te strategije razvoja urbanih područja. Polazište za njihovu izradu su nacionalni, regionalni i lokalni razvojni dokumenti i prostorni planovi.

Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020., kao temeljni strateški planski dokument Županije, izrađena je u skladu s navedenim zakonskim odrednicama planiranja i provedbe politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske.

Sukladna je nacionalnim strateškim dokumentima te su njezini ciljevi nadogradnja na ciljeve aktualnih regionalnih i lokalnih strateških i planskih dokumenata, kao i onih iz prethodnoga programskog razdoblja kao što su: Prostorni plan Primorsko-goranske županije („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013.), Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011. – 2013. (2015.) („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 3/2011., 42/2013. i 39/2014.), Strategija razvoja zdravstvene industrije Primorsko-goranske županije 2013. – 2020., Glavni plan razvoja turizma Primorsko-goranske županije, Strategija zaštite okoliša Primorsko-goranske županije („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 31/2005.), Program zaštite zraka, ozonskog sloja, ublažavanja klimatskih promjena i prilagodbe klimatskim promjenama u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2014. – 2017. („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 17/2014.), Prostorno i prometno integralna studija Grada Rijeke i Primorsko-goranske županije (2011.), Strateški marketinški plan turizma Kvarnera 2009. – 2015., Plan gospodarenja otpadom Primorsko-goranske županije za razdoblje 2007. – 2015. („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 17/2007. i 50/2008.), Strategija razvoja Grada Rijeke 2014. – 2020., Strategija razvoja Sveučilišta u Rijeci 2014. – 2020. godine.

U svim fazama izrade sudjelovali su predstavnici značajnih dionika u radu Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije te, nadalje, organiziranjem radnih sastanaka s načelnicima i gradonačelnicima jedinica lokalne samouprave s područja Županije, njihovim stručnim službama i pročelnicima upravnih odjela Primorsko-goranske županije, raznih radionica

i bilateralnih sastanaka na kojima su sudjelovali i predstavnici privatnog, nevladinog i javnog sektora. Aktivan doprinos u izradi ove Strategije dali su i članovi tematskih radnih skupina koje su osnovane prema sljedećim temama: Gospodarstvo, turizam, ruralni razvoj i konkurentnost, Društvene djelatnosti, Infrastruktura, Prostorno uređenje i zaštita okoliša, Civilni sektor i krizna stanja. Svi dionici imali su aktivnu ulogu u pripremi analitičkih osnova, u formulaciji problema, identifikaciji ciljeva i prioriteta, razradi mjera te u odabiru ključnih projekata.

Odlukom Župana od 3. veljače 2014. (KLASA: 022-04/14-01/4, URBROJ: 2170/1-01-01/6-14-10.) imenovani su članovi Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije. Za predsjednika je imenovan Marko Boras Mandić, zamjenik Župana, a za zamjenika izv. prof. dr. sc. Ljudevit Krpan, pročelnik Upravnog odjela za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima.

Zajedničkom sjednicom Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije i tematskih radnih skupina 4. ožujka 2014. započele su aktivnosti ključnih dionika u izradi Strategije. Održano je sedam radnih sjednica Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije – četiri sjednice 2014. (4. ožujka, 4. lipnja, 15. srpnja i 2. prosinca) i tri sjednice 2015. (2. ožujka, 20. srpnja i 2. studenoga).

Uspostavljena je i *on-line* platforma na mrežnim stranicama Primorsko-goranske županije za članove Partnerskog vijeća, putem koje su imali uvid u dokumentaciju u svim fazama izrade Strategije te su aktivno sudjelovali u radu.

Odlukom Župana od 3. veljače 2014. (KLASA: 022-04/14-01/4, URBROJ: 2170/1-01-01/6-14-7) osnovane su tematske radne skupine za izradu Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2020. godine te imenovani njihovi članovi.

Voditelj Tematske radne skupine za gospodarstvo, turizam, ruralni razvoj i konkurentnost je Marko Boras Mandić, zamjenik Župana, a koordinator izv. prof. dr. sc. Ljudevit Krpan, pročelnik Upravnog odjela za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima. Tematska radna skupina ima 14 članova. Održana su četiri ciklusa radnih sastanaka (1. travnja 2014. na sastanku je sudjelovalo 20 dionika, 19. studenoga 2014. sudjelovalo je 17 dionika, 17. ožujka 2015. sudjelovalo je 25 dionika i 19. lipnja 2015., zajedno s Tematskom radnom skupinom za infrastrukturu, sudjelovala su ukupno 33 dionika).

Voditelj Tematske radne skupine za društvene djelatnosti je Marina Medarić, zamjenica Župana, a koordinatorica izv. prof. dr. sc. Đulija Malatestinić, pročelnica Upravnog odjela za zdravstvo. Tematska radna skupina ima 13 članova. Održana su četiri ciklusa radnih sastanaka (10. travnja 2014. na sastanku je sudjelovalo 16 dionika, 26. studenoga 2014. sudjelovalo je 13 dionika, 18. ožujka 2015. sudjelovalo je 16 dionika i 30. lipnja 2015. sudjelovalo je 13 dionika).

Voditelj Tematske radne skupine za infrastrukturu (promet, energetika i vodno gospodarstvo) je Marko Boras Mandić, zamjenik Župana, a koordinator izv. prof. dr. sc. Ljudevit Krpan, pročelnik Upravnog odjela za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima. Tematska radna skupina ima 13 članova. Održana su četiri ciklusa radnih sastanaka (1. travnja 2014. na sastanku je sudjelovalo 18 dionika, 19. studenoga 2014. sudjelovalo je 14 dionika, 17. ožujka 2015. sudjelovalo je 25 dionika i 19. lipnja 2015., zajedno s Tematskom radnom skupinom za gospodarstvo, turizam, ruralni razvoj i konkurentnost, sudjelovala su ukupno 33 dionika).

Voditelj Tematske radne skupine za prostorno uređenje i zaštitu okoliša je Marko Boras Mandić, zamjenik Župana, a koordinatorica doc. dr. sc. Koraljka Vahtar-Jurković, pročelnica Upravnog odjela za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša. Tematska radna skupina ima 11 članova. Održana su četiri ciklusa radnih sastanaka (28. ožujka 2014. na sastanku je sudjelovalo 13 dionika, 19. studenoga 2014. sudjelovalo je 12 dionika, 18. ožujka 2015. sudjelovalo je 13 dionika i 30. lipnja 2015. sudjelovalo je 10 dionika).

Voditelj Tematske radne skupine za civilni sektor i krizna stanja je Petar Mamula, zamjenik Župana, a koordinator Goran Petrc, pročelnik Ureda Županije. Tematska radna skupina ima 11 članova. Održana su četiri ciklusa radnih sastanaka (2. travnja 2014. na sastanku je sudjelovalo 17 dionika, 26. studenoga 2014. sudjelovalo je 15 dionika, 18. ožujka 2015. sudjelovalo je 12 dionika i 19. lipnja 2015. sudjelovalo je 14 dionika).

Odlukom Župana od 3. veljače 2014. (KLASA: 022-04/14-01/4, URBROJ: 2170/1-01-01/6-14-6) osnovan je Radni tim za izradu Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2020. te su imenovani pročelnici upravnih tijela Županije i voditeljica Unutarnje revizije kao njegovi članovi. Održana su četiri ciklusa sastanaka Radnog tima: 5. veljače 2014., 3. lipnja 2014., 6. listopada 2014. i 15. lipnja 2015. godine.

Održana su i četiri kruga sastanaka s gradonačelnicima i načelnicima s područja Primorsko-goranske županije: 24. i 25. travnja 2014., 14. listopada 2014., 19. ožujka 2015. i 9. srpnja 2015. godine.

Radionice za dionike s područja Primorsko-goranske županije održane su u tri ciklusa – prvi ciklus od pet radionica od 16. svibnja do 6. lipnja 2014. (Rijeka, Delnice, Krk, Rab i Mali Lošinj), drugi ciklus radionica 25. ožujka 2015. (u Rijeci) i treći ciklus radionica 10. srpnja 2015. (u Rijeci).

Radi dodatnog osiguranja kvalitete ovoga strateškog dokumenta, osnovan je i Savjet za praćenje izrade Razvojne strategije koji čini devet sveučilišnih profesora iz Rijeke i Zagreba. Održana su četiri radna sastanka Savjeta za praćenje izrade Razvojne strategije Primorsko-goranske županije (21. svibnja 2014., 16. srpnja 2014., 31. listopada 2014. i 27. listopada 2015.). Uz to, u ožujku i srpnju 2015. obavljene su konzultacije elektroničkom poštom.

U listopadu 2015. održana je sedmodnevna javna rasprava. Nacrt Strategije objavljen je na web-stranicama Javne ustanove Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije (JU ZZPU PGŽ) i Primorsko-goranske županije. Svi dionici koji su sudjelovali u izradi obaviješteni su o postupku provedbe javne rasprave.

O svim najvažnijim razvojnim potrebama/potencijalima raspravljalo se i na redovitim kvartalnim koordinacijama Župana te na koordinacijama regionalnih koordinatora.

Partnersko vijeće za Jadransku Hrvatsku nije se sastajalo tijekom izrade Razvojne strategije PGŽ 2016. – 2020.

Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. izrađena je u skladu sa Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe (KLASA: 011-01/15-02/3, URBROJ: 538-06-1/003-15-5, 30. rujna 2015.). Budući da je Analiza stanja izrađena prije donošenja ovih Smjernica, izrađena je sukladno Pravilniku o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija („Narodne novine" broj 53/2010.).

Tekst Strategije uključuje poglavlja koja sadržajno obuhvaćaju:

- Sažetak
- Uvod
- Analizu stanja
- Rezultate provođenja prijašnjih strategija
- Prepoznavanje razvojnih potreba i potencijala
- Strateški okvir
- Politiku Županije prema teritorijalnom i urbanom razvoju
- Provedbu
- Praćenje i vrednovanje
- Partnersko vijeće
- Horizontalna načela
- Izvješće o prethodnom vrednovanju Razvojne strategije Primorsko-goranske županije
- Izvješće o provedenoj strateškoj procjeni utjecaja na okoliš.

Nastavno na njih, kao zasebni dokumenti izrađeni su Akcijski plan i Komunikacijska strategija.

Prethodno vrednovanje (*ex ante evaluacija*) Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. odradile su stručnjakinje Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, prof. dr. sc. Nada Karaman Aksentijević i prof. dr. sc. Nada Denona Bogović.

Nakon donošenja Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske za programsko razdoblje do 2020., u suradnji s Ministarstvom regionalnoga razvoja i europskih fondova, Razvojna strategija PGŽ će se, ako bude potrebno, uskladiti s nacionalnom te prema dobivenim uputama resornog ministarstva proslijediti istom ministarstvu na verifikaciju, odnosno potvrdu sukladnosti s nacionalnom strategijom.

2. ANALIZA I OCJENA STANJA – SAŽETAK

U Analizi stanja dan je pregled demografskih i gospodarskih trendova, dostupne infrastrukture, mehanizama upravljanja te opis različitih sastavnica prirode i okoliša Primorsko-goranske županije. Analiza stanja temelji se na javno dostupnim službenim podacima jedinica lokalne i regionalne (područne) samouprave (općina, gradova i županije) i Republike Hrvatske. Korišteni su podaci županijskih i državnih agencija i zavoda te međunarodnih institucija.

Analiza je izrađena s obzirom na prethodno donesene prostorno-planske i strateške dokumente, kao što su Razvojna strategija Primorsko-goranske županije za razdoblje 2011. – 2013. (2015.), Prostorno-prometna integralna studija Grada Rijeke i Primorsko-goranske županije (2011.), Prostorni plan Primorsko-goranske županije („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013.), Izvješće o stanju u prostoru Primorsko-goranske županije za razdoblje od 2005. do 2012., Strategija razvoja Grada Rijeke 2014. – 2020., Strategija razvoja Sveučilišta u Rijeci 2014. – 2020. te s obzirom na ostale važne strateške dokumente Županije i Republike Hrvatske.

Jedno od temeljnih načela politike regionalnog razvoja jest načelo partnerstva i suradnje između javnog, privatnog i civilnog sektora. Stoga je već u samoj izradi Analize stanja sudjelovao velik broj dionika (svi pročelnici upravnih odjela Primorsko-goranske županije, članovi tematskih radnih skupina, načelnici i gradonačelnici jedinica lokalnih samouprava Primorsko-goranske županije, Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska obrtnička komora, Zajednica sportova Primorsko-goranske županije, Turistička zajednica Kvarnera, Regionalna energetska agencija *Kvarner* d.o.o., *Ekoplus* d.o.o., Javna ustanova *Priroda* i Tehnički fakultet Rijeka).

Pozitivna i negativna obilježja nalaze se u obliku zaključka u sklopu svakoga promatranog područja Analize, a poglavlja završavaju tablicama u kojima su navedeni zasebno razvojni problemi te razvojne potrebe toga specifičnog poglavlja, što je poslužilo kao osnova za izradu SWOT analize. Takva analiza stanja temelj je za definiranje strateškog okvira RS PGŽ te prioritizaciju investicija u razvojne projekte.

2.1. Položaj, prostor i sustav prostornog uređenja

Primorsko-goranska županija jedna je od sedam jadranskih županija u Republici Hrvatskoj. Na sjeveru graniči s Republikom Slovenijom, na zapadu s Istarskom županijom, na istoku s Karlovačkom te na jugoistoku s Ličko-senjskom i Zadarskom županijom. Županiji pripada i dio obalnoga mora s državnom granicom udaljenom 22 km jugozapadno od otoka Suska. Zbog svojega položaja, Županija je prometno sjecište putova koji povezuju Srednju i Jugoistočnu Europu i dio država Zapadne Europe sa Sredozemnim morem.

Površina kopnenog dijela Županije iznosi 3.587 km², a površina akvatorija, tj. morskog dijela iznosi 4.344 km². Za razliku od susjednih županija, obuhvaća veći broj stalno naseljenih otoka: Krk, Cres, Rab i Lošinj te otoke lošinjskog arhipelaga: Unije, Ilovik, Susak i Srakane.

Županiju obilježava izrazita razvedenost obale, posebne klimatske pogodnosti i položajna blizina prostoru Srednje Europe. Ukupna dužina obale iznosi 1.065 km, od toga kopnene obale 133 km, a otočne obale 932 km. Povoljan geoprometni položaj utjecao je na gospodarstvo, tako da znatan dio stanovništva radi u gospodarskim djelatnostima vezanim uz promet i more. Slijedom navedenog, na području Županije razvila su se središta s razvijenom lučkom, pomorsko-prometnom, brodograđevnom i turističkom djelatnošću važnom za cijelu Hrvatsku. Grad Rijeka sa 128.624[3] stanovnika poslovno je, upravno-administrativno, gospodarsko i kulturno središte Županije.

[3] Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, DZS.

Županija se sastoji od tri fizionomski i funkcionalno izražene cjeline nastale temeljem brojnih kriterija i parametara iz područja prirodnih (razlika u reljefu i klimi), društvenih i gospodarskih sustava, među kojima je izrazita razlika u naseljenosti i izgrađenosti. Utvrđena su tri osnovna težišta razvoja (dalje u tekstu mikroregije): Gorski kotar, Otoci i Priobalje.

Gorski kotar zauzima 35% površine Županije i u njemu stalno boravi samo 23.011 stanovnika[4]. Područje Gorskog kotara najvećim dijelom ima umjereno toplu vlažnu klimu s toplim ljetom, a samo mali dio vlažnu borealnu klimu. Odlikuje se visokom kakvoćom zraka, mnogim šumskim i vodnim resursima te bogatom bioraznolikošću. Područje je malo izgrađeno i vrlo rijetko nastanjeno. Gorski kotar obilježava visok planinski reljef.

Otoci su druga velika cjelina Primorsko-goranske županije[5], zauzimaju 28% teritorija Županije i na njima stalno borave 36.723 stanovnika. Većina sjevernojadranskih otoka ima umjereno toplu vlažnu klimu s vrućim ljetom, a pojedini manji dijelovi Krka i Cresa spadaju u tip umjerene tople vlažne klime s toplim ljetom. Jedino južni dio Lošinja spada u tip sredozemne klime s vrućim ljetom.

Priobalje s neposrednim zaleđem zauzima oko 37% teritorija Županije. Na području Priobalja stalno boravi 236.461 stanovnik, a od toga broja u gradu Rijeci stalno borave 128.624 stanovnika. Priobalje se prostire od uvale Brestova na zapadu do Sibinja Krmpotskog na istoku. To je uzak priobalni pojas, u zapadnom je dijelu omeđen planinom Učkom, na sjeveru priobalnim grebenima Grobnišćine, a na istoku vinodolskom priobalnom uzvisinom. Priobalni pojas je demografsko i gospodarsko težište Županije. To je prostor riječke aglomeracije u kojemu živi oko 62,5% ukupnog stanovništva Županije i djeluje više industrijskih subjekata.

Na nacionalnoj i međunarodnoj razini Primorsko-goranska županija ima iznimnu ulogu u integriranju širih prostora Podunavlja s Jadranom i srednjoeuropskog (alpskog) prostora s Jugoistočnom Europom. Dva su primarna prometna pravca na prostoru Primorsko-goranske županije koji integriraju hrvatske prostore u europski gospodarski i prometni sustav. To su pravac Podunavlje – Jadran – Sredozemlje koji od Budimpešte preko Zagreba povezuje srednjoeuropsko alpsko i podunavsko područje s lukama na Jadranu, a time sa Sredozemljem, te jadranski obalni pravac koji alpsko područje povezuje s Jadranom i jugom Europe. Takav povoljan geoprometni položaj omogućuje Županiji ostvarivanje značajnih gospodarskih tokova roba i putnika te nudi mogućnost gospodarskog napretka, ali ga tek treba jače eksploatirati. Uz to, geostrateški položaj Županiji daje mogućnost pozicioniranja kao energetskog i prometnog čvorišta, ali i pristupačnoga turističkog odredišta.

Županija pripada Jadranskoj Hrvatskoj unutar NUTS 2 statističke klasifikacije Hrvatske koja se primjenjuje od 1. siječnja 2013. godine. Primorsko-goranska županija ustrojena je kao jedinica područne (regionalne) samouprave na čijem se području nalazi 36 jedinica lokalne samouprave, od toga 14 gradova (Bakar, Crikvenica, Kastav, Kraljevica, Novi Vinodolski, Opatija, Rijeka, Čabar, Delnice, Vrbovsko, Cres, Krk, Mali Lošinj, Rab) i 22 općine (Čavle, Jelenje, Klana, Kostrena, Lovran, Matulji, Mošćenička Draga, Viškovo, Vinodolska općina, Omišalj[6], Brod Moravice, Fužine, Lokve, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad, Baška, Dobrinj, Malinska-Dubašnica, Punat, Vrbnik, Lopar).

Prostor Županije još je uvijek slabo izgrađen te površine zauzimaju ukupno 4,2% njezina kopnenog dijela. Izgrađenost je po mikroregijama različita. Priobalje i Otoci znatno su više izgrađeni od goranskog područja, iako su sva tri područja površinom približno jednaka. Površine planiranih građevinskih područja Županije, u odnosu na njezinu ukupnu površinu, zauzimaju 7,21% njezine kopnene površine.

Županija ima ukupno 234 km urbanizirane morske obale (136 km određeno za naselja i 98 km za gospodarsku namjenu). Od dijela morske obale za gospodarsku namjenu, uvjerljivo najveći dio, čak 82,1 km², služi u ugostiteljsko-turističke svrhe[7]. Do sada je utvrđena granica pomorskog dobra u duljini od 429,19 km (40,29 % duljine ukupne obale Županije), a u postupku utvrđivanja je 210,96 km (19,81%).

Unatoč znatnom udjelu u ukupnoj izgrađenosti, površine naselja zauzimaju razmjerno mali dio kopnenog teritorija

[4] Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, DZS.

[5] Prostorni plan PGŽ („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013.) definirao je mikroregiju otok Rab, mikroregiju otok Cres, mikroregiju otok Lošinj i mikroregiju otok Krk. Za potrebe izrade ovog dokumenta Otoci će se zbog sličnih prostornih obilježja i problema promatrati kao jedna cjelina.

[6] Prema Prostornom planu Primorsko-goranske županije („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013.), Općina Omišalj smještena je u mikroregiju Priobalje.

[7] Izvor: http://www.mzoip.hr/doc/More/Pocetna_procjena_morski_okolis.pdf.

(svega 3,20%). Razlog su tome dijelom prirodne osobitosti (ograničenja reljefa, klime, velik udio viših predjela i sl.), ali i demografske prilike koje vladaju na ovom području duži niz godina. Površine pod naseljima bitno se razlikuju u pojedinim mikroregijama. Priobalje je približno 2,5 puta više izgrađeno od otočne i goranske mikroregije, iako su sve mikroregije površinom približno jednake. Gustoća naseljenosti izgrađenog područja u Priobalju iznosi 34 st/ha i znatno je veća od one na otočnom (13,9 st/ha) i goranskom području (10,5 st/ha). Razlog velike gustoće naseljenosti Priobalja je ponajprije grad Rijeka koji ima gustoću od 76 st/ha. Ako se izuzme Rijeku, gustoća priobalnog dijela pada s 34 st/ha na 21 st/ha, što je još uvijek znatno više nego u ostalim dijelovima Županije.

U Županiji je velik broj građevinskih područja (GP) naselja čija je površina manja od 2 ha, tj. njih 741 je manje od 2 ha, a čine 52,85% ukupnog broja GP naselja u Županiji, odnosno 544 ha građevinskog područja naselja (3,72% u odnosu na ukupna GP naselja).

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA
Položaj • Nedovoljno iskorišten povoljan geoprometni položaj **Prostor i sustav prostornog uređenja** • Neracionalno korištenje prostora, odnosno širenje izdvojenih dijelova naselja, umjesto proširenja osnovnog GP naselja (koje je već minimalno opremljeno) • Nesređeno stanje u prostoru (neriješeni imovinsko-pravni odnosi, bespravno izgrađeni objekti) • Nedovoljna razina prikupljanja statističkih podataka za potrebe izrade prostorno-planskih dokumenata (podaci o infrastrukturi, gospodarstvu i stanovništvu na razini Županije i JLS-a) • Neažurnost Hrvatske osnovne karte (HOK) u mjerilu 1: 5.000 za velike dijelove Županije • Širenje građevinskog područja naselja unatoč "rezervama" u postojećim građevinskim područjima • Neusklađen odnos površina za stanovanje i površina za ostale naseljske funkcije (u pojedinim središnjim naseljima) • Nepostojanje baze podataka napuštenih građevina • Nepostojanje zakonske obveze ponovne upotrebe napuštenih građevina • Dugotrajan postupak utvrđivanja granica pomorskog dobra i davanja koncesija na pomorskom dobru
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA
Položaj • Iskoristiti povoljan geoprometni položaj za daljnji razvoj gospodarstva Županije **Prostor i sustav prostornog uređenja** • Izgraditi neizgrađene površine unutar naselja prije širenja građevinskih područja • Racionalizirati rješenja provjerom njihove ekonomičnosti pri izradi prostornih planova užeg područja • Dovesti na višu razinu uređenje/opremanje građevinskog područja • Uspostaviti baze lokacija neiskorištenih nekretnina za jedinice lokalne samouprave • Staviti u upotrebu, odnosno privesti svrsi prazne i neiskorištene prostore • Ubrzati postupak utvrđivanja granica pomorskog dobra i davanja koncesija na pomorskom dobru

2.2. Prirodna obilježja

Primorsko-goranska županija poznata je kao jako urbano i gospodarsko središte. To, međutim, znači da procesi urbanizacije, odnosno antropogeni utjecaji, uzrokuju znatan pritisak na krajobraz i prirodne vrijednosti, osobito na obalni pojas, vode i more te osjetljive dijelove kopnenog prostora koje je stoga prijeko potrebno zaštititi.

More Županije obuhvaća najveći dio Kvarnera, a njegova površina od 434.414 ha čini 55% njezine površine. Dubina zapadnog dijela Kvarnera iznosi prosječno 50 – 60 m, a istočnog 60 – 80 m. Maksimalne astronomske morske mijene u odnosu na srednju morsku razinu iznose oko 80 cm. Površinska temperatura mora prema podacima je na svome minimumu od oko 10,5 °C u veljači i ožujku, a na maksimumu je u kolovozu i može iznositi i do 26 °C.

Područjem Županije prolazi i granica Jadranskog i Crnomorskog porječja, ali se zbog izgrađenih hidrotehničkih zahvata (HE Vinodol) dio voda crnomorskog sliva prebacuje u jadranski sliv. Vodotoci Čabranka i Kupa čine i najveći dio međudržavne granice ove Županije sa susjednom Slovenijom. Kod svih vodotoka s područja PGŽ-a prisutan je vrlo nagla-

šen trend opadanja srednjih godišnjih protoka, a time i povećanja duljine i intenziteta sušnih razdoblja. Glavnina vodotoka formirana je u Gorskom kotaru, a dijelom i u Priobalju. Zaštita od štetnog djelovanja voda na području Županije ponajprije se odnosi na zaštitu bujičnih tokova od velikih vodnih valova koji se formiraju u vrlo kratkom vremenu. Na pojedinim lokalitetima u Priobalju javlja se problem zaslanjenja zbog crpljenja vode u sušnom razdoblju (npr. izvori u Bakarskom zaljevu, Novljanska Žrnovnica).

Geološka struktura Županije je krških obilježja. Osim široko rasprostranjenih karbonatnih stijena, uočljiva su manja područja nekarbonatnih sedimentnih stijena na kvarnerskim otocima. Otoci Rab i Krk izdvajaju se kao geološki najraznolikiji otoci u Županiji. Krški karakter krajobraza važan je ne samo zbog prirodnih obilježja, veći zbog vodoopskrbe, odnosno zaštite resursa pitke vode, s obzirom na to da su krška područja bogata podzemnim vodama visoke kakvoće. Značajne geološke vrijednosti u Županiji su špilje, ostavštine ledenjaka, fosili, minerali i rude.

Područje Županije sadrži vrlo malo površina kvalitetnoga obradivoga poljoprivrednog zemljišta. Očigledan je trend smanjenja poljoprivrednih površina te porasta šumskog i neplodnog zemljišta. Šume i šumsko zemljište zastupljeno je s više od polovice kopnenog dijela Županije, tj. oko 62%. Najviše šuma i šumskog zemljišta Županije nalazi se u Gorskom kotaru, 62%, a na Otocima i u Priobalju udio je šuma i šumskog zemljišta u šumskom fondu Županije podjednak i iznosi po 19%.

Znatan utjecaj na život ljudi, prirodu i gospodarstvo na primorju i otocima ima bura. U priobalnom dijelu Županije i na otoku Krku klima je uvjetovana utjecajem kontinentalnog zaleđa i Jadranskog mora, a svojstvene su joj blage i kišne zime te topla i sušna ljeta. Priobalni pojas te otoci Krk, Rab, Cres i ostali manji otoci imaju umjereno toplu vlažnu klimu s vrućim ljetom. Ostali dio Županije, najveći dio Gorskog kotara te manji unutarnji, reljefno viši dijelovi otoka Krka (jugozapadni dio) i Cresa (sjeverni unutarnji dio otoka) imaju umjereno toplu vlažnu klimu s toplim ljetom.

Flora Primorsko-goranske županije ima više od 2.700 vrsta, s velikim udjelom endemične flore, te time spada u floristički najbogatije dijelove Republike Hrvatske. Fauna Primorsko-goranske županije iznimno je raznolika, a posebno je značajna endemična i reliktna fauna krša i krškog podzemlja. Zbog velikog broja raznolikih staništa, i fauna Primorsko-goranske županije je veoma bogata. Na njezinu području boravi 81 vrsta sisavaca, što iznosi dvije trećine od ukupno poznatih vrsta sisavaca u Hrvatskoj. Posebna je specifičnost da na području Županije žive mnogobrojne na europskoj razini rijetke i ugrožene vrste, među kojima se naročito ističe posljednja populacija bjeloglavih supova u Hrvatskoj, populacija velikih zvijeri – vuka, risa i medvjeda, populacija dupina te brojne endemične vrste među kojima se ističe podzemna krška fauna. I podmorje Primorsko-goranske županije je vrlo raznoliko i bogato biljnim i životinjskim svijetom, a najvažnije podmorske zajednice su koraligenska zajednica, zajednica livada morskih cvjetnica, zajednica fotofilnih alga, zajednica zamuljenih pijesaka, zajednica finih ujednačenih pijesaka, zajednica grubih organogenih pijesaka i druge. Veliki prirodni i gospodarski potencijal Županije leži u bogatstvu autohtonih pasmina i sorti.

Klimatske promjene, odnosno globalno zatopljenje[8] od 0,8 °C, već unose neke promjene u ekosustave diljem Županije[9]. Morske ekosustave najviše će mijenjati porast temperature mora. Općenito se može reći da su ekosustavi ranjivi, tj. ugroženi.

Stanje površinskih voda bit će pod utjecajem sve veće neravnomjernosti u režimu oborina. Očekuje se produljivanje ljetnih sušnih razdoblja i pojačavanje intenziteta oborina u kišnom razdoblju.

[8] Fenomen porasta prosječne temperature zraka na površini Zemlje i oceana u razdoblju od 100 godina.

[9] Četvrto IPCC izvješće.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na PRIRODNA OBILJEŽJA
Vode • Pojačan antropogen utjecaj na obalni pojas, vode i more • Povišene morske razine mogu biti generator poplava priobalnih mjesta • Dio vodotoka Županije ima obilježje vrlo intenzivnih bujica • Povećanje duljine i intenziteta sušnih razdoblja vodotoka te zaslanjenje krških priobalnih izvora Poljoprivredno tlo • Neriješeno vlasništvo nad poljoprivrednim zemljištem • Napuštanje poljoprivrednih aktivnosti i zapuštanje poljoprivrednog zemljišta Bioraznolikost • Osjetljivost prirodnih vrijednosti na antropogeni utjecaj Georaznolikost • Osjetljivost geološke baštine na antropogeni utjecaj • Nedovoljno korištena geološka baština radi izobrazbe i turizma Krajobraz • Nedovoljno obrazovana i senzibilizirana javnost vezano uz krajobraz • Sve ugroženija obalna staništa, neka već i uništena nasipanjem ili drugim zahvatima u prirodi zbog intenzivnog razvoja turizma i s turizmom povezanih gospodarskih aktivnosti • Vizualno onečišćenje krajobraza te onečišćenje podzemlja
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na PRIRODNA OBILJEŽJA
• Održivo koristiti prirodne resurse Vode • Sprečavati pojačan antropogeni utjecaj na obalni pojas, vode i more Poljoprivredno tlo • Poljoprivrednom djelatnošću utjecati na revitalizaciju ruralnog prostora Bioraznolikost • Održivo koristiti i valorizirati prirodne resurse • Istraživati, pratiti stanje i inventarizirati prirodnu baštinu Georaznolikost • Održivo koristiti i valorizirati geološku baštinu • Kategorizirati, inventarizirati i pratiti stanje geološke baštine • Interpretirati geološku baštinu u turističke i obrazovne svrhe Šumsko područje • Organizirano pratiti stanje šuma • Povećavati stabilnost i kakvoću gospodarskih i općekorisnih funkcija šuma Krajobraz • Očuvati identitet i autentičnost krajobraza kao pokretača turističkog razvoja • Razvijati pokazatelje za prepoznavanje vizualnog onečišćenja • Širiti alohtone invazivne vrste • Područja izrazito vrijedne krajobrazne i geološke raznolikosti razvijati kao geoparkove

2.3. Zaštita okoliša

Na području Županije trenutačno su zaštićena 32 prirodna područja i pojedinačne prirodne vrijednosti temeljem Zakona o zaštiti prirode[10]. Većina vrijedne prirodne baštine dio je ekološke mreže *Natura 2000* koja u Županiji obuhvaća 110 područja, od kojih su tri važna za očuvanje ptica (Kvarnerski otoci, Gorski kotar i sjeverna Lika te Učka i Ćićarija), a ostalih 107 za očuvanje ostalih divljih vrsta i staništa. Ekološka mreža obuhvaća 74,89% kopnene površine i 16,36% mora.

[10] Zaštita je skinuta s dva područja (Lokvarsko jezero i Pinija u uvali Žalić na otoku Lošinju).

Prema podacima iz Registra kulturnih dobara RH[11], zabilježena su i zaštićena ukupno 354 nepokretna kulturna dobra, a još 15 ih je preventivno zaštićeno. Od toga je ukupno 250 pojedinačnih kulturnih dobara te 104 kulturno-povijesne cjeline.

Kakvoća zraka na većem dijelu područja Primorsko-goranske županije spada u I. kategoriju, odnosno zrak je čist ili neznatno onečišćen. Zrak II. kategorije kvalitete u 2013. imala su sljedeća područja: područje Urinja (Kostrena) zbog prekoračenoga dopušenog broja prekoračenja satnih graničnih vrijednosti za sumporovodik, područje bivšeg odlagališta otpada Viševac (Viškovo) prema izmjerenim koncentracijama lebdećih čestica 10 µm, područje mjernih postaja Krešimirova (Rijeka), Gorovo (Opatija), Paveki (Kostrena) i Krasica (Bakar) prema izmjerenim koncentracijama prizemnog ozona i područje Krešimirove ul. i Ul. F. la Guardije (Rijeka) prema izmjerenim koncentracijama lebdećih čestica 10 µm, odnosno dušikovog dioksida, koje su posljedica utjecaja prometa i prekrcaja te skladištenja žitarica na terminalu za žitarice u luci Rijeka.

Glavnina emisija onečišćujućih tvari u zraku na području Županije je u gradu Rijeci i općini Kostrena.

Sredinom 2000. na području Županije uspostavljena je prva automatska mreža za praćenje kakvoće zraka na području Republike Hrvatske, koja je obuhvaćala dvije stanice, da bi se do 2007. proširila na 11 automatskih postaja u sklopu mjerenja posebne namjene oko industrijskih objekata.

Kakvoća mora na području Županije može se ocijeniti vrlo dobrom. Ispuštanje komunalnih otpadnih voda u priobalno more pritisak je koji, ovisno o svojoj jačini i uvjetima u morskom ekosustavu, može dovesti do eutrofikacije. Najopterećenije područje je Riječki zaljev u kojem više od 50% opterećenja dolazi iz sustava odvodnje grada Rijeke.

Na području cijele Županije trajno se prati kakvoća obalnog mora (na plažama za kupanje), koja je 2013. bila izvrsna u 94,5%, dobra u 2,95%, zadovoljavajuća u 1,27% te nezadovoljavajuća u 1,27%.[12]

Ispitivanje sanitarne kakvoće obalnog mora sustavno se obavlja, a od 1994. prati se i unos onečišćenja s kopna u more na temelju programa praćenja onečišćenja Jadrana s kopna – LBA program. Utvrđeno je da 50% ukupnog unosa organskih tvari, ukupnog dušika i ukupnog fosfora u akvatorij Kvarnerskog zaljeva dospijeva iz središnjeg ispusta otpadnih kanalizacijskih voda na Delti.

Zaštita kakvoće jezerskih voda i akumulacija u Županiji posebno je važna jer se gotovo sva koriste za vodoopskrbu ili su potencijalni izvori vode za piće.

Kemijsko i količinsko stanje podzemnih voda je sveopće dobro. Mnogi izvori zahvaćeni za vodoopskrbu mikrobiološki su onečišćeni zbog ispuštanja nepročišćenih otpadnih voda izravno u podzemne vode. Prisutan je velik rizik od iznenadnog onečišćenja podzemnih voda naftom i derivatima jer slivove presijecaju brojne ceste bez nadzirane odvodnje.

Glavni izvor onečišćenja podzemnih voda na području Gorskog kotara su naselja koja nemaju odgovarajuće riješenu odvodnju ili uopće nisu priključena na kanalizaciju. Vodeći izvor onečišćenja u slivu izvora u Rijeci je sam grad, odnosno riječko urbanizirano područje od Škurinja do Vežice. Razlozi leže u neodgovarajućem i trošnom kanalizacijskom sustavu, spremištima goriva te gustoj cestovnoj mreži.

Na području cijele Županije trajno se prati kakvoća voda (podzemnih i površinskih voda zahvaćenim za vodoopskrbu te unos onečišćenja kopnenim vodama u more).

Rizici od poplava na području malog sliva *Gorski kotar* pojavljuju se kod istodobne pojave visokih oborina, zasićenja podzemlja i topljenja snijega, a rizici od poplava na području malog sliva *Kvarnersko primorje i otoci* nastaju u uvjetima dugotrajnih jačih oborina kada dolazi do zasićenja tla, saturiranja podzemlja posrednog sliva i iznimno velikoga površinskog otjecanja.

Glavni su izvori onečišćenja tla u Županiji stara industrijska postrojenja, nesanirana odlagališta otpada i divlja odlagališta te napušteni kamenolomi i šljunčare.

Na cijelom području Županije općekorisne funkcije šuma (utjecaj na vodni režim, klimu i oblikovanje krajobraza te na unapređivanje turizma i sporta...) prevladavaju nad koristima od iskorištavanja drvne mase. Šume Gorskog kotara teško su oštećene zimi 2014. godine. Vremenska nepogoda koja je pogodila Gorski kotar, a koja se očitovala ledenom kišom, vjetrom, napadalim snijegom i niskim temperaturama, uzrokovala je mnogobrojne probleme. Najteže su bili pogođeni Čabar i Gerovo, gdje je oštećeno otprilike 90% bukovih stabala i brezove šume.

[11] www.min-kulture.hr

[12] http://baltazar.izor.hr/

Cestovni promet najizraženiji je izvor buke u Županiji. Najugroženije je gusto izgrađeno područje Grada Rijeke, ali i dijelovi ostalih naselja uz ceste s većim intenzitetom prometa.

Na području Županije djeluje devet komunalnih društava koja se bave prikupljanjem i obradom otpada, a komunalni i neopasni proizvodni otpad odlaže se na deset odlagališta.

Primorsko-goranska županija treća je u Hrvatskoj po stopi odvojenog skupljanja pojedinih vrsta iz komunalnog otpada u 2011., s 21,1%[13]. Unatoč tome, još uvijek nije dovoljno razvijen sustav odvojenog prikupljanja otpada, kao i posebnih kategorija otpada. Udio Županije u ukupno skupljenoj količini komunalnog otpada u RH u 2011. iznosi 8,6%.

U 2012. skupljeno je 107.315 tona otpada, što je za 14.205 tona manje u odnosu na skupljenu količinu u 2011. godini. Najveće količine (33.056 t) skupljenoga komunalnog otpada zabilježene su na riječkom području. Količine proizvedenog otpada u Županiji uvelike ovise o razdoblju u godini jer nestalno stanovništvo pridonosi količini proizvedenog otpada tijekom ljetnih mjeseci, što uzrokuje velike oscilacije na godišnjoj razini.

Generalna pokrivenost odvozom komunalnog otpada u jedinicama lokalne samouprave na području Županije je 95 – 100%, s iznimkom Grada Čabra (oko 70% kućanstava).

Županija se opredijelila za uspostavu integralnog sustava gospodarenja otpadom te je zajedno s Gradom Rijeka, Općinom Viškovo, K.D. *Čistoća* d.o.o. Rijeka osnovala trgovačko društvo *Ekoplus* d.o.o. za provedbu sustava i uspješno kandidirala projekt izgradnje županijskog centra za gospodarenje otpadom za sredstva europskih fondova. Sredinom 2015. ostvareni su svi preduvjeti za početak probnog rada ŽCGO-a Marišćina.

Radi zaštite okoliša potrebno je trajno provoditi istraživanja i unapređivati sustav praćenja svih sastavnica okoliša te jačati institucionalne i kadrovske kapacitete koji će informiranjem, izobrazbom i poučavanjem javnosti o zaštiti okoliša i održivom razvoju utjecati na razvijanje svijesti o zaštiti okoliša u cjelini.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na OCJENU STANJA OKOLIŠA
• Vellik pritisak na okoliš i komunalnu infrastrukturu u tijeku turističke sezone • Nedovoljno iskorišteni razvojni potencijali zaštićenih područja, poglavito u segmentu turističke valorizacije prirodne baštine • Nedovoljno iskorišteni razvojni potencijali ekološke mreže *Natura 2000* • Nedovoljno razvijena svijest o važnosti očuvanja prirodne baštine
Zaštita zraka
• Onečišćenje zraka dušikovim oksidima (cestovni promet) te sumpornim dioksidom (Rafinerija nafte u Urinju i TE Rijeka)
Zaštita voda
• Trajni rizik i opasnost od iznenadnog onečišćenja mora od pomorskog prometa, lučkih aktivnosti i industrije • Ispuštanje nepročišćenih otpadnih voda u vode i more • Postojanje potencijalnih izvora onečišćenja voda na području zaštitnih zona izvorišta vode za piće • Točkasto onečišćenje kopnenih voda
Zaštita tla
• Onečišćenje tla od starih industrijskih postrojenja, nesanirane lokacije odlagališta otpada i divljih odlagališta, napuštenih kamenoloma i šljunčara
Zaštita šuma
• Zdravstveno stanje šuma
Zaštita od utjecaja opterećenja na okoliš
• Pritisak na okoliš bukom
Sustav gospodarenja otpadom
• Dugotrajna uspostava novog sustava gospodarenja otpadom • Slabo razvijeni sustav primarne selekcije komunalnog otpada • Otpad se ne zbrinjava u potpunosti u skladu s propisima • Nepostojanje odlagališta građevinskog otpada • Postojanje divljih odlagališta

[13] AZO, Izvješće o komunalnom otpadu za 2011.

Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na OCJENU STANJA OKOLIŠA
• Očuvati prirodne vrijednosti • Provoditi istraživanja sastavnica okoliša te unaprijediti sustav praćenja svih sastavnica okoliša jačanjem institucionalnih i kadrovskih kapaciteta **Zaštita prirodne baštine** • Valorizirati i održivo koristiti prirodnu baštinu • Osigurati skladan i održiv razvoj regije. U realizaciji gospodarskih projekata primjenjivati načela održivosti, provoditi postupke ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu i implementirati mjere zaštite prirode • Područja ekološke mreže *Natura 2000* staviti u funkciju razvoja, osobito u ruralnim dijelovima Županije • Razvijati svijest o važnosti očuvanja prirodne baštine **Zaštita kulturne baštine** • Zaštitu kulturne baštine uključiti u suvremene i buduće tokove života **Zaštita zraka** • Preusmjeriti tranzitni promet iz naseljenog područja i osigurati bolju protočnost cesta **Zaštita voda** • Zaštititi izvore krških vodonosnika • Spriječiti daljnju degradaciju i poboljšati stanje kakvoće mora na ugroženim područjima • Uspostaviti ravnotežu između očuvanja morskog ekosustava i gospodarskog razvoja • Uspostaviti sustav integralnog upravljanja morskim i obalnim površinama • Očuvati postojeću visoku kakvoću mora • Izgraditi i unaprijediti sustav odvodnje i uređaja za pročišćavanje otpadnih voda • Očuvati šumski pokrov u slivnim područjima **Zaštita od utjecaja opterećenja na okoliš** • Razvoj i uređenje prostora sagledavati i u funkciji smanjenja pritiska na okoliš bukom ili održavanja postojećeg pritiska **Sustav gospodarenja otpadom** • Poticati primarne selekcije komunalnog otpada • Staviti u funkciju sve dijelove novog sustava gospodarenja otpadom (CZGO, sustav reciklažnih dvorišta i transfer stanica) • Zatvoriti i sanirati postojeća odlagališta otpada • Ukloniti divlja odlagališta otpada • Razvijati svijesti o potrebi pravilnog postupanja s otpadom

Rab

2.4. Stanovništvo i ljudski potencijali

Prema posljednjem Popisu stanovništva 2011., Primorsko-goranska županija imala je 296.195 stanovnika, što je smanjenje broja stanovnika od 3,1 p.p. u odnosu na prošlo međupopisno razdoblje 2001. godine. Žene čine 52% stanovništva, muškarci 48%.

Grafikon 1. *Ukupan broj stanovnika u PGŽ-u 1991., 2001. i 2011.*

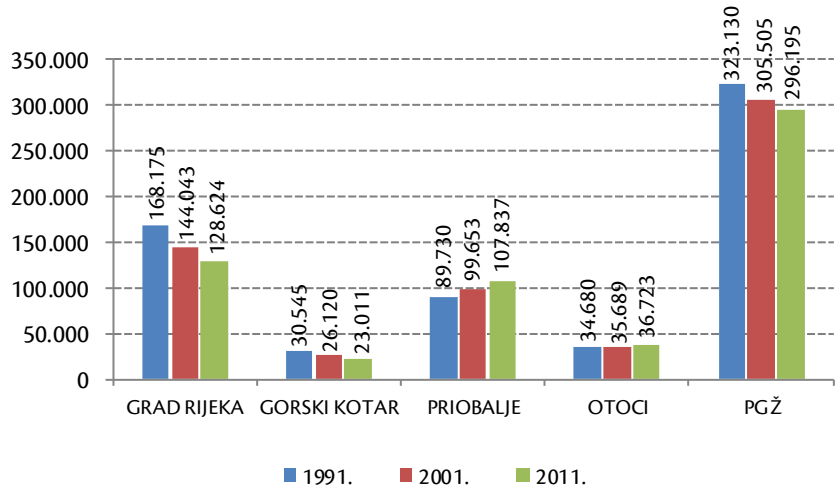

Izvor: Dr. sc. I. Lajić, Demografska studija, Popis stanovništva 2011. godine

Grad Rijeka i Gorski kotar imaju stalni pad broja stanovnika od 1991. do 2011. godine. Priobalje i Otoci bilježe porast broja stanovnika te Priobalje prednjači u porastu broja stanovnika koji je 2011. bio 8,9% veći u odnosu na Popis stanovnika iz 2001. godine.

Prosječna starost stanovnika Županije u 2011. iznosila je 43,9 godina, što je povećanje u odnosu na 2001., kada je iznosila 41 godinu i ukazuje na proces starenja stanovništva. U mikroregiji Gorski kotar prosječna je starost najviša i iznosi 47,2 godine, a u Priobalju je najmanja i iznosi 43,4 godine. Indeks starenja iznosi 55,3%, što upućuje na proces starenja stanovništva, kao i koeficijent starosti koji iznosi 26,6. U Županiji je dobna struktura 2011. sljedeća: mladog stanovništva (0 – 19 godina) bilo je 17,13% (2001. – 20,5%), zreloga stanovništva (20 – 59 godina) bilo je 56,24% (2001. – 56,5%) i staroga stanovništva (60 i više godina) bilo je 26,61% (2001. – 22,4%).

Migracijska stopa u Županiji je pozitivna, odnosno broj osoba koje su se doselile u Županiju veći je od broja odseljenih osoba. U razdoblju od 2001. do 2010. broj osoba koje su se doselile u Županiju veći je za 722 osobe u odnosu na broj odseljenih osoba. U 2011. migracijski saldo među županijama bio je pozitivan i iznosio je 139 osoba, kao i migracijski saldo s inozemstvom. Prirodni je priraštaj negativan za cijelo promatrano razdoblje (2001. – 2012.) te su stope nataliteta i mortaliteta rasle tijekom godina. U 2012. najveću stopu mortaliteta ima mikroregija Gorski kotar (14,16), a najveću stopu nataliteta mikroregija Priobalje (8,66). Zaključno, prirodni priraštaj negativan je na području cijele Županije, a najizraženiji je u Gorskom kotaru (-7,6) i gradu Rijeci (-4,32). I Priobalje (-1,64) i Otoci (-3,98) imaju negativne, ali manje vrijednosti prirodnog priraštaja. Samo pet gradova i općina bilježi pozitivnu stopu prirodnog priraštaja: Viškovo (7,27), Omišalj (6,70), Lopar (4,75), Kastav (2,68) i Krk (0,80). Kostrena i Lovran su 2012. imali jednak broj rođenih i umrlih.

U Županiji vitalni indeks 2012. iznosi 71 te je u odnosu na 2011. ostao isti. Najviši vitalni indeks zabilježen je u Priobalju (82) i Otocima (72), a najniži u Gorskom kotaru (46) i gradu Rijeci (66).

Županija ima prosječnu gustoću naseljenosti od 82,57 stanovnika/km² te je iznad prosječne gustoće naseljenosti u odnosu na RH (75,7 stanovnika/km²). Najveća gustoća naseljenosti je u gradu Rijeci (2.967 stanovnika/km²), a najmanja u Gorskom kotaru (18 stanovnika/km²).

U Županiji je prema Državnom zavodu za statistiku evidentirano 510 naselja. U odnosu na stanje 1991., broj statističkih naselja 2011. smanjio se s 582 na 510 naselja. Smanjenje broja dijelom je rezultat usklađivanja „statističkih" i „fizičkih" naselja (spajanja naselja), ali i odumiranja dijela malih statističkih naselja koja su u potpunosti izgubila stanovništvo. Velik problem Županije je demografsko pražnjenje i starenje u ruralnim naseljima, poglavito na području Gorskog kotara.

Analizom veličine statističkih naselja prema broju stanovnika, ustanovljeno je da su prema Popisu 2011. godine od ukupno 510, čak 45 naselja bez stanovnika (što ne isključuje mogućnost povremenog boravka stanovnika), a prema Popisu 2001. godine bilo je 36 naselja bez stanovnika.

Grafikon 2. *Obrazovna struktura stanovništva starog 15 i više godina u PGŽ-u, 2011.*

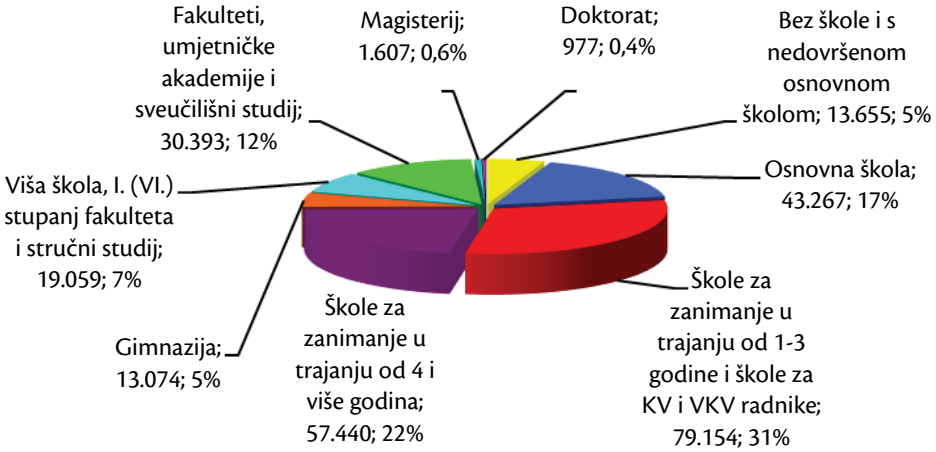

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011. godine

U odnosu na 2001., povećao se broj osoba sa završenim visokim obrazovanjem u svim kategorijama. U Gorskom kotaru najveći je broj osoba sa završenom osnovnom školom (28%), a istodobno ima najmanje visokoobrazovanih stanovnika (12%), u Priobalju je najviše stanovnika sa završenom srednjom školom (60%), a sa završenim visokim obrazovanjem je 19% stanovnika, na Otocima je najviše stanovnika sa završenom srednjom školom (61%), ali je visok udio i sa završenim visokim obrazovanjem (18%). Grad Rijeka ima najviše visokoobrazovanih stanovnika (24%) i velik broj osoba sa završenom srednjom školom (56%), a završenu osnovnu školu ima oko 15% stanovništva. Obrazovna struktura je povoljna u usporedbi s prosjekom RH, no potrebno je nastaviti ulaganje u obrazovni sustav djece i mladih, ali i u sustav cjeloživotnog obrazovanja.

U svim je mikroregijama nepovoljna ekonomska struktura jer je udio neaktivnog stanovništva 48,03% (2011.). Najviše ekonomski neaktivnog stanovništva čine umirovljenici (63% u 2011.). Ostale neaktivne osobe (djeca, učenici, studenti, nesposobni za rad i ostali) čine 27,5% neaktivnog stanovništva, ali u odnosu na 2001. njihov se udio smanjio za više od 50% (52,31%). Najmanji udio u ekonomski neaktivnom stanovništvu čine osobe koje se bave obvezama u kućanstvu, samo njih 10%, a i njihov se udio smanjio u odnosu na 2001. za 27,11 p.p.

Stopa smrtnosti stanovnika Županije pokazuje lagan uzlazni trend. U 2011. prestigla je stopu RH i znatno je viša od stope država Europske unije. Vodeći uzrok smrti u Županiji su bolesti kardiovaskularnog sustava, s više od polovice svih umrlih. Drugi vodeći uzrok smrti u Županiji su novotvorine koje su odgovorne za četvrtinu svih umrlih. Vodeći uzrok pobola u 2012. bile su bolesti dišnog sustava (17,2%), no budući da je velik dio njih sezonskog karaktera, veći su problem bolesti cirkulacijskog sustava koje su na drugome mjestu (12,3%) i često su kronične.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na STANOVNIŠTVO
• Smanjenje broja stanovnika (najviše u Gorskom kotaru i gradu Rijeci) • Starenje stanovništva te smanjenje broja mladog stanovništva • Smanjenje broja aktivnog stanovništva (u svim mikroregijama više je ekonomski neaktivnog stanovništva nego što je zaposleno)
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na STANOVNIŠTVO
• Promicati pronatalitetnu politiku te ostale politike i programe za povećanje broja stanovnika i broja djece • Povećati standard obitelji • Poticati gospodarske aktivnosti koje će dovesti do otvaranja novih radnim mjesta • Unaprijediti skrb i društvene programe za starije osobe, socijalno uključiti starije osobe u društvene aktivnosti lokalnih zajednica • Educirati i prevenirati rano otkrivanje bolesti (posebice raka) • Promicati zdrave stilove života

2.5. Gospodarstvo

Bruto domaći proizvod

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, na području Primorsko-goranske županije u 2012. ostvaren je bruto domaći proizvod (BDP) u iznosu od 3.873 mil. eura, što je 8,81% ukupno ostvarenog BDP-a u Republici Hrvatskoj. Iste godine, sve županije Jadranske Hrvatske zajedno su ostvarile BDP u iznosu od 13.929 mil. eura, ili 31,69% ukupno ostvarenog BDP-a u Republici Hrvatskoj. Udio BDP-a Primorsko-goranske županije u ostvarenom BDP-u na razini Jadranske Hrvatske iznosio je 27,80%. Usporede li se podaci s ostalim županijama, Primorsko-goranska županija nalazi se na drugome mjestu po ukupno ostvarenom BDP-u u Republici Hrvatskoj, odmah iza Grada Zagreba (14.675 mil. eura). U razdoblju od 2008. do 2012. ostvareni BDP na razini PGŽ-a, Jadranske Hrvatske i RH bio je najviši u 2008. (PGŽ – 3.898 mil. eura, Jadranska Hrvatska – 15.192 mil. eura, RH – 47.543 mil. eura), nakon kojega je, zbog vrhunca gospodarske krize, došlo do pada BDP-a. BDP Republike Hrvatske i BDP Jadranske Hrvatske u razdoblju nakon 2008. trajno pada, a BDP PGŽ-a u prvim je godinama nakon vrhunca krize padao, da bi 2011. i 2012. ostvario rast (0,79% i 0,27%) u odnosu na prethodnu godinu.[14]

Primorsko-goranska županija ostvarila je veći bruto domaći proizvod po glavi stanovnika (13.110 eura) od svih županija Jadranske Hrvatske u 2012. godini. Ostvareni BDP po stanovniku viši je od prosjeka RH, a BDP po stanovniku Županije čini tek 49% prosječnog BDP-a po stanovniku na razini EU-27 (26.613 eura u 2012.). U cijelome promatranom razdoblju, BDP Županije je viši od prosjeka RH i Jadranske Hrvatske. Dva najveća rasta BDP-a po stanovniku ostvarena su 2005. (14,09%) i 2008. (12,17%), a najveći je pad zabilježen 2009. u svim promatranim jedinicama. U posljednje tri godine BDP po stanovniku PGŽ-a raste po bržoj stopi od BPD-a Jadranske Hrvatske i Republike Hrvatske.

Bruto dodana vrijednost

Osnovna obilježja strukture gospodarstva Primorsko-goranske županije utvrđuju se prema udjelu pojedinih djelatnosti u ostvarenoj bruto dodanoj vrijednosti (BDV), odnosno indeksom specijalizacije koji mjeri udio neke djelatnosti u ukupnome gospodarstvu Županije. Bruto dodana vrijednost apsolutna je vrijednost koja pokazuje monetarne transakcije svih sudionika na tržištu u jednoj godini. Primorsko-goranska županija je u 2012. ostvarila BDV od 24.698 mil. kuna, što je rast od 11,97 p.p. u odnosu na 2007. kada je ostvareni BDV iznosio 21.741 mil. kuna. Primorsko-goranska županija u cijelom je promatranom vremenskom razdoblju zadržala udio od oko 8% ukupno ostvarenog BDV-a Republike Hrvatske, s tendencijom rasta. Bruto dodana vrijednost je 2012. u PGŽ-u bila najveća u području djelatnosti Prerađivačka industrija, Rudarstvo i vađenje te u ostalim industrijama i iznosila je 32,63% ukupnoga BDV-a u Primorsko-goranskoj županiji. Slijede područja djelatnosti Trgovina na veliko i malo, Prijevoz i skladištenje, Smještaj, priprema i usluživanje hrane s 21,22%, Javna uprava i obrana, Obrazovanje, Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi s 12,09% te Poslovanje nekretninama s 11,84% udjela u ukupnom BDV-u na razini Županije. Ostale djelatnosti ostvarile su BDV manji od 10% ukupnoga BDV-a Primorsko-goranske županije.

U razdoblju od 2008. do 2012. zabilježeno je povećanje udjela Prerađivačke industrije, rudarstva, vađenja te ostalih industrija za više od 14 p.p. u 2012. u odnosu na 2008., a područje djelatnosti Građevinarstvo smanjilo je svoj udio u ukupnom BDV-u 2012. za gotovo 5 p.p. u odnosu na 2008. godinu. Područje djelatnosti Trgovina na veliko i malo smanjilo je svoj udio za 6 p.p. u 2012. u odnosu na 2008. godinu. Ostale djelatnosti svoje su udjele u BDV-u Županije zadržale na otprilike istoj razini. Važno je spomenuti da se unatoč malom udjelu područja Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo u BDV-u u 2008. (1,38%), taj udio dodatno smanjio u 2012., kada je dosegnuo 1,12% ukupnog BDV-a Županije. U strukturi BDV-a Primorsko-goranske županije u 2012., u odnosu na 2008., povećao se udio sekundarnog sektora za 10,13 p.p., smanjio udio tercijarnih djelatnosti za 8,31 p.p., a struktura BDV-a na razini RH ostala je otprilike ista.

Zaključno, Primorsko-goranska županija je specijalizirana u područjima djelatnosti Prerađivačka industrija, Građevinarstvo, Trgovina, Turizam te Poslovanje nekretninama, a u području djelatnosti Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo najmanji je indeks specijalizacije Županije. Zabrinjavajuće je kretanje u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti,

[14] Ne raspolažemo s podacima o BDP-u po županijama za 2013. i 2014. godinu, ali s obzirom na nacionalni trend rasta BDP-a, očekuje se i rast BDP-a u Primorsko-goranskoj županiji.

kao i u području Informacije i komunikacije jer su to djelatnosti koje bi trebale u budućnosti osigurati gospodarski rast i razvoj na znanju utemeljenoga gospodarstva i društva. Naime, u razdoblju od 2008. do 2012. zabilježeno je smanjenje udjela u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti s 8,02% u 2008. na 6,47% u 2012. te u području Informacije i komunikacije s 4,12% u 2008. na 2,58% u 2012. u BDV-u Županije.

Primorsko-goranska županija ubraja se u ekonomski najrazvijenije županije u Republici Hrvatskoj, promatrajući ukupno ostvaren bruto domaći proizvod, bruto domaći proizvod po stanovniku te udio BDV-a Županije u ostvarenom BDV-u Republike Hrvatske. Prostor za razvoj Županije vidi se u daljnjem jačanju udjela djelatnosti koji bi trebali povećati konkurentnost cjelokupnoga gospodarstva, a isto tako omogućiti njezin održivi razvoj (prerađivačka industrija, turizam, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo).

Vanjskotrgovinska bilanca

Vanjskotrgovinska bilanca (VTB) važan je pokazatelj koji utječe na ukupan bruto domaći proizvod pojedine regije ili države u cjelini, a pokazuje razliku između uvoza i izvoza. U posljednjih nekoliko godina recesija i loše stanje u gospodarstvu negativno su utjecali na robnu razmjenu Republike Hrvatske s inozemstvom. Podaci o vanjskotrgovinskoj bilanci u promatranome petogodišnjem razdoblju na razini RH i PGŽ-a pokazuju oscilacije u kretanju izvoza i uvoza, što odgovara ostalim ekonomskim kretanjima uzrokovanim svjetskom gospodarskom krizom i recesijom koja je poslije nje uslijedila. Podaci koji se odnose na RH odražavaju izrazito negativnu vanjskotrgovinsku bilancu u razdoblju od 2008. do 2012. godine. Saldo VTB-a Primorsko-goranske županije oscilira u promatranome vremenskom razdoblju te je 2008. ostvario najveću negativnu vrijednost (-465.007 mil. eura), a u 2012. negativni saldo VTB-a znatno se smanjio u odnosu na 2007., kao posljedica smanjenog uvoza (pad za 28,27 p.p. u odnosu na 2007.) i povećanog izvoza (rast od 29,16 p.p. u odnosu na 2007.).

U promatranom razdoblju udio izvoza Županije u ukupnom izvozu RH kretao se od 4,71% u 2007. do najviših 6,11% u 2011., da bi se u 2012. opet smanjio (5,56%). Primorsko-goranska županija sudjeluje u izvozu RH s 5,56% te se nalazi na 4. mjestu županija po udjelu u ukupnom izvozu, a po uvozu roba i usluga sudjeluje sa svega 3,49% u uvozu Republike Hrvatske. Promatrajući uvoz i izvoz Županije i RH 2012. u odnosu na baznu 2007. godinu, očigledno je da se izvoz Županije povećavao brže u odnosu na izvoz RH, a uvoz Županije padao brže u odnosu na uvoz Republike Hrvatske.

U promatranom razdoblju najveći uvoz i izvoz imala je mikroregija Priobalje, a na međunarodnom tržištu najmanje sudjeluje mikroregija Otoci. U posljednje tri godine izvoz Gorskog kotara raste po većoj stopi od izvoza preostalih mikroregija, izvoz mikroregije Priobalje oscilira, a izvoz mikroregije Otoci pada. Gorski kotar je jedina mikroregija koja ostvaruje pozitivni saldo vanjskotrgovinske bilance u svih pet promatranih godina; preostale mikroregije imaju trajno negativan saldo. Najvažnija je izvozna djelatnost PGŽ-a prerađivačka industrija, poglavito brodogradnja, prerada drva i proizvodnja od drva i pluta (9,9%) te proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda (16,8%). Te su industrije u posljednje dvije godine dale znatan doprinos u poboljšanju pokrivenosti uvoza izvozom u Županiji. Najvažnije uvozne grane PGŽ-a u 2013. jesu proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava (40,48%), proizvodnja izrađenih metalnih proizvoda (17,58%) i proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda (8,24%).

U gospodarstvu PGŽ-a, usprkos snažnom razvoju prerađivačke industrije i visokoj orijentiranosti na izvoz, djelatnosti brodogradnje, drvne i farmaceutske industrije, još uvijek ima mjesta za njihov daljnji razvoj, kao i za razvoj sinergije između njih i drugih grana prerađivačke industrije. Primjerice, uvoz izrađenih metalnih proizvoda znatno bi se smanjio kada bi se na razini Županije poticala specijalizacija metaloprerađivačke industrije na izradu proizvoda za županijska, ali i ostala hrvatska brodogradilišta. Na razini PGŽ-a nužno je poticati specijalizaciju pojedinih industrija prema onim granama koje čine okosnicu i predvodnicu u razvoju gospodarstva Županije, čime će se smanjiti uvozna ovisnost Županije te potaknuti vlastita proizvodnja. Potrebno je uložiti napore u poboljšanje poslovnog okruženja koje će aktivno pridonijeti jačanju poduzetničkih aktivnosti i širenju njihova spektra. Poticanjem diversifikacije ostvarit će se pozitivni učinci na povećanje ponude proizvoda i usluga i postići veća otpornost sustava na iznenadne, nepredvidive tržišne promjene. Specijalizacijom za proizvodnju onih proizvoda za koje postoje razvijeni temeljni čimbenici proizvodnje, PGŽ neće imati odgovarajuću konkurenciju iz uvoza.

Izravna strana ulaganja

Strana ulaganja mogući su izvor poboljšanja znanja i rasta, odnosno konkurentnosti te se kao specifični eksterni izvor financiranja sastoje od kapitala, ali i *know-how* stranoga izravnog investitora. Republika Hrvatska ima izrazito nepovoljnu strukturu izravnih stranih ulaganja u kojima prevladavaju ulaganja u područje djelatnosti Financijsko posredovanje s 31,90%, zatim u područje Trgovina na veliko i posredovanje u trgovini s udjelom od 9,78%, a ulaganja u proizvodne djelatnosti nalaze se tek na 5. mjestu (proizvodnja koksa i naftnih derivata), 6. mjestu (proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda) i 9. mjestu (proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda). Struktura izravnih stranih ulaganja u PGŽ-u znatno je nepovoljnija od strukture na razini Republike Hrvatske. Naime, približno polovica svih izravnih stranih ulaganja u Županiju odlazi na Financijsko posredovanje (49,89%), a na proizvodne djelatnosti odvaja se 1,01% ukupnih ulaganja.

U razdoblju od dvadeset godina (1993. – 2013.) Primorsko-goranska županija ostvarila je 1.710 mil. eura ukupnih stranih ulaganja. Prema statistici stranih izravnih ulaganja po djelatnostima u PGŽ-u, u promatranom razdoblju najviše ulaganja bilo je u bankarski sektor (49,8% ili 800,4 mil. eura), poslovanje nekretninama 16,28% ili 261,2 mil. eura i vlasnička ulaganja u nekretnine 11,28%, odnosno 181 mil. eura. Takva kretanja negativno utječu na gospodarski rast PGŽ-a, a promjena investicijske klime postaje važan čimbenik razvoja gospodarstva. Raspoređenost izravnih stranih ulaganja po županijama Republike Hrvatske iznimno je nepovoljna jer se više od 70% svih izravnih stranih ulaganja odnosi na Grad Zagreb. PGŽ se sa 6,37% nalazi na drugome mjestu, a 13 županija ima udio u ukupnim izravnim ulaganjima manjim od 1%. Ovakva neusklađena ulaganja na razini županija i po sektorima djelatnosti rezultirala su neujednačenom gospodarskom razvijenosti županija, nedostatnim investiranjem u prerađivačku industriju te niskom razinom ulaganja u razvoj.

Preduvjet za priljev izravnih i stranih ulaganja u Hrvatsku, a time i u PGŽ, predvidivo je u zakonskom i institucionalnom smislu okruženje koje će poticati greenfield *investicije i ujednačen gospodarski razvoj županija. Ulaganje u istraživanje i razvoj nameće se kao prioritet za uspješan razvoj i povećanje konkurentnosti poslovnih subjekata u Županiji. Poticanjem razvoja industrijskih grana koje stvaraju kompleksne proizvode utječe se i na formiranje proizvodnih i uslužnih lanaca koji sudjeluju u stvaranju finalnog proizvoda te se tako ostvaruju multiplicirajući pozitivni učinci na gospodarstvo u cjelini.*

Tržište rada

Prosječna godišnja stopa registrirane nezaposlenosti u PGŽ-u u 2013. iznosila je 17%, a na razini Hrvatske 17,50%, što znači da se stopa nezaposlenosti u Županiji nalazila neznatno ispod prosjeka Republike Hrvatske. Primorsko-goranska županija je 2013. imala četvrtu najnižu stopu nezaposlenosti, ispred nje su bili Grad Zagreb (10,80%), Istarska županija (12,60%) i Varaždinska županija (16,90%). U razdoblju od 2009. do 2013. zabilježeno je povećanje prosječne godišnje stope nezaposlenosti u svim županijama. Na području PGŽ-a stopa nezaposlenosti se 2013. povećala za 5,4 p.p. u odnosu na 2009., a najveće je povećanje stope nezaposlenosti imala Brodsko-posavska županija (10,80 p.p.). Županija u cijelome promatranom razdoblju ostvaruje višu stopu nezaposlenosti u odnosu na EU-27. RH ima nižu stopu nezaposlenosti u odnosu na PGŽ u razdoblju od 2009. do 2011., da bi 2012. i 2013. Županija imala nižu prosječnu godišnju stopu nezaposlenosti.

Krizno razdoblje nakon 2008. obilježavaju masovna otpuštanja radnika, a kretanje broja nezaposlenih ima trend rasta. Iako se broj nezaposlenih blago smanjio u 2011., nepovoljna ekonomska situacija u Hrvatskoj i na stranim tržištima, koja imaju utjecaj na gospodarstvo Županije, djelovala je negativno na broj nezaposlenih koji je 2012. dosegnuo najvišu razinu u posljednjih osam godina (18.453).

U ukupnoj nezaposlenosti, najbrojniju skupinu na području Primorsko-goranske županije čine mladi do 29 godina (31%), što ukazuje na jedan od najvećih problema gospodarstva Županije, ali i Republike Hrvatske čija stopa nezaposlenosti mladih do 29 godina iznosi 33,65%, a prosjek EU-28 iznosi 23,4%. Ovdje se prije svega ističe potreba za usklađivanjem programa strukovnog obrazovanja s potrebama gospodarstva i interesima učenika i studenata tako da im se omogući stjecanje relevantnih znanja i vještina koje su tražene na tržištu rada i koje će im omogućiti zapošljavanje. Drugu ranjivu skupinu nezaposlenih čine ljudi od 50 do 59 godina (25%), slijedi dobna skupina 30 – 39 godina (21%) te dobna skupina 40 – 49 godina (18%). Prema razini obrazovanja, odnosno kvalifikacijskoj strukturi, u 2013. najviše je nezaposlenih (30,87%) završilo srednju školu za zanimanja do tri godine i školu za KV i VKV radnike, na drugom se mjestu nalaze nezaposleni sa srednjom školom za zanimanja u trajanju od četiri i više godina (26,65%). Završenu osnovnu školu imalo je 16,39%

nezaposlenih iz evidencije, a 5,53% osoba je bez škole ili s nezavršenom osnovnom školom. U PGŽ-u je ukupno 21,92% (4.234) nezaposlenih osoba s najviše završenom osnovnom školom, odnosno bez zanimanja i kvalifikacija, što je negativan podatak jer se takve osobe ubrajaju u teško zapošljivu radnu snagu. Udio nezaposlenih osoba s višom i visokom stručnom spremom u 2013. ukupno iznosi 16,97%, što je za više od 5 p.p. iznad prosjeka Republike Hrvatske (11,89%). Ovaj je podatak zabrinjavajući ako se uzme u obzir da je u Županiji oko 20% stanovništva visoko obrazovano.

Na području Republike Hrvatske u ožujku 2012. bilo je ukupno 1.148.525 zaposlenih. Taj broj u sebi uključuje zaposlene u poduzećima, u obrtima i slobodnim zanimanjima te zaposlene u državnim javnim poduzećima. U razdoblju od 2008. do 2013. ukupan broj zaposlenih u Hrvatskoj trajno opada, a ista takva kretanja prate i PGŽ. Ukupan broj zaposlenih je 2012. iznosio 107.086 osoba, a 2011. godine 115.523 osobe. U ožujku 2012. na području Županije evidentirano je 87.612 zaposlenih u pravnim osobama, što je pad od 8,94 p.p. u odnosu na isto razdoblje 2008. godine. Promatrajući broj zaposlenih po djelatnostima u pravnim osobama, najviše je zaposlenih u 2013. bilo u području Trgovina na veliko i malo (15,77%), zatim u području Prerađivačka industrija (14,81%). Najmanje je zaposlenih u pravnim osobama 2013. u području Rudarstvo i vađenje (0,04%).

U distribuciji zaposlenih u pravnim osobama prema starosti, najviše je bilo zaposlenih u dobnoj skupini 50 – 54 godina (15%), potom u skupini 35 – 39 godine (13,7%) i 30 – 34 godine (13,5%); obrazovna struktura pokazuje da najveći broj zaposlenih ima završeno srednje (48%) i visoko obrazovanje (20%), a najmanje zaposlenih čine polukvalificirani i visokokvalificirani radnici (2% svaka skupina).

Stopa zapošljavanja je u 2012. u PGŽ-u iznosila samo 28,8%, što znači da se zaposlilo više od jedne četvrtine nezaposlenih osoba koje su tražile zaposlenje tijekom godine. Prema podacima Eurostata, godišnja stopa zaposlenosti na razini EU-27 u 2012. iznosila je 68,5%, a na razini Republike Hrvatske 55,4%. Primorsko-goranska županija je 2012. imala stopu zaposlenosti od 60,4%, pet p.p. višu od RH, ali i 8,1 p.p. nižu od prosjeka zemalja EU-27.

Na razini Primorsko-goranske županije u ožujku 2011. osnovano je Lokalno partnerstvo za zapošljavanje, čijim se djelovanjem planira uspostaviti mehanizam koji će osigurati bolji proces razvoja politika tržišta rada usmjerenog na regije. No trenutačni uvjeti na tržištu rada, visoka ponuda radne snage i slaba potražnja za radnom snagom onemogućavaju njegovo učinkovitije djelovanje.

Sezonsko zapošljavanje u turizmu u PGŽ-u jedan je od načina privremenog ublažavanja nezaposlenosti na razini Županije. Na području Županije u 2012. zaposleno je ukupno 2.738 sezonskih radnika (domicilnog stanovništva), a 2013. njih 2.904, što je povećanje od 166 radnika ili 6,06%. U 2013. zaposlena su 2.883 radnika iz drugih županija ili 49,8% od ukupnog broja sezonskih radnika zaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji . Podaci o sezonskom zapošljavanju upućuju na povećanje potrebe za radnicima iz sezone u sezonu. Najveći broj sezonskih radnika zaposlen je u travnju, svibnju i lipnju, a prosinac je mjesec koji tradicionalno zapošljava najmanje radnika.

Jedan od problema obrazovne neusklađenosti jest i neiskorištenost znanja i vještina stečenih obrazovanjem na radnome mjestu. Hrvatski zavod za zapošljavanje proveo je analizu i prognozu potreba tržišta rada u PGŽ-u za pojedinim kvalifikacijama te izradio Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja u 2014. godini.

Obrazovni programi u kojima treba povećati broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata na području PGŽ-a obuhvaćaju: trogodišnji srednjoškolski (CNC operater, monter/-ka suhe gradnje, krovopokrivač/-ica), četverogodišnji srednjoškolski (ekološki tehničar/-ka), sveučilišni studij (strojarstvo, elektrotehnika, računarstvo, rehabilitacija, logopedija, farmacija i socijalna pedagogija). Obrazovni programi u kojima bi trebalo smanjiti broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata na području PGŽ-a obuhvaćaju: trogodišnji srednjoškolski (prodavač/-ica, autolimar, fotograf/-kinja, frizer/-ka), četverogodišnji srednjoškolski (ekonomist/-ica, upravni referent/-ica, hotelijersko-turistički tehničar/-ka, dizajner odjeće, grafički urednik-dizajner, tehničar za logistiku i špediciju), stručni studij (upravni studij, poduzetništvo), sveučilišni studij (poslovna ekonomija, pravo, likovna pedagogija, primijenjena umjetnost, logistika i menadžment u pomorstvu i prometu, hrvatski jezik i književnost, filozofija).

Tržište rada u Primorsko-goranskoj županiji označuje s jedne strane manjak radnih mjesta i velika nezaposlenost, a s druge nedostatak radnika u pojedinim djelatnostima. Istodobno, mladi ljudi teško nalaze odgovarajući posao na neodređeno vrijeme, a velik je i broj obeshrabrenih i slabo motiviranih ljudi koji su dugotrajno nezaposleni. Primorsko-goransku županiju karakterizira nepovoljna ekonomska struktura u kojoj je više stanovnika ekonomski neaktivno nego što ih je prijavljeno, a usprkos tome što je stopa nezaposlenosti niža od prosjeka RH, velik je broj nezaposlenih mladih osoba do 29 godine. Neod-

govarajuće stanje u obrazovnom sustavu te njegova neusklađenost s potrebama tržišta rada, uz trenutačno stanje u gospodarstvu, smatraju se glavnim uzrocima velikog broja nezaposlenih te je potrebno djelovati u smjeru smanjivanja toga jaza.

Pravni subjekti u Županiji

U Republici Hrvatskoj u 2013. ukupno je registrirano 274.714 pravnih subjekata (147.594 aktivna). Na području Primorsko-goranske županije 2013. djeluju ukupno 22.344 registrirane pravne osobe, što je 8,13% svih hrvatskih poduzetnika. Prema teritorijalnoj raspoređenosti registriranih pravnih osoba, Primorsko-goranska županija nalazi se na trećemu mjestu pravnih subjekata, odmah poslije Grada Zagreba (87.879) i Splitsko-dalmatinske županije (32.760). Od ukupno registriranog broja pravnih osoba u PGŽ-u 2013., njih 12.898 ili 57,72% je aktivno, od toga je najveći broj aktivnih pravnih osoba zastupljen u sljedećim područjima djelatnosti: Trgovina na veliko i na malo (22,44%), Ostale uslužne djelatnosti (9,73%), Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (11,64%), Građevinarstvo (11,80%) i Prerađivačka industrija (9,53%).

U strukturi registriranih i aktivnih pravnih osoba prema područjima NKD-a nije došlo do veće promjene u strukturi djelatnosti u posljednjih pet godina (2009. – 2013.).

Financijski rezultati poduzetnika u Županiji

Prema Registru godišnjih financijskih izvještaja koji objavljuje Financijska agencija (FINA), u Republici Hrvatskoj je 101.191 poduzetnik predao godišnje financijske izvještaje (GFI) za 2013., što je porast od 3.937 poduzetnika ili 4,04% u odnosu na 2012. godinu.

GFI za 2013. predalo je 9.011 poduzetnika u PGŽ-u, što je porast od 33,08% u odnosu na 2005., kada ga je predao 6.771 poduzetnik. Ukupni prihodi poduzetnika u 2013. veći su za 5,86% u odnosu na 2005., a ukupni su rashodi veći za 5,56%.

Promatrajući teritorijalni ustroj Republike Hrvatske, Primorsko-goranska županija se s ostvarenom neto dobiti od 1,5 mlrd. kuna nalazi na 4. mjestu hrvatskih županija, odmah poslije Grada Zagreba (16 mlrd. kuna), Splitsko-dalmatinske županije (2,5 mlrd. kuna) i Istarske županije (1,8 mlrd. kuna). Dva područja djelatnosti koja se ističu po udjelu u ukupnom prihodu u cijelom razdoblju su Trgovina na veliko i malo te Prerađivačka industrija. Važno je istaknuti da Trgovina na veliko i malo očigledno smanjuje svoj udio u ukupnom prihodu u cijelome promatranom razdoblju (4,09%), a Prerađivačka industrija povećava svoj udio do 2012. (0,63% u odnosu na 2010.), da bi 2013. bio zabilježen pad od 5,88 posto u odnosu na 2011. godinu. Ostale djelatnosti ostvaruju udio u ukupnom prihodu manji od 10%. Nositelji ukupnog prihoda u Primorsko-goranskoj županiji su poduzetnici Prerađivačke industrije i Trgovine na veliko i malo, koji zajedno ostvaruju 56,41% ukupnog prihoda. Građevinarstvo, Prijevoz i skladištenje, Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti te Djelatnosti pružanja smještaja i ugostiteljstvo s 30,98% ukupnog prihoda u 2013., područja su djelatnosti u kojima se ostvaruju znatniji prihodi. Dobit veća od gubitka ostvarena je u 13 područja djelatnosti, a u pet područja djelatnosti gubitak je vrijednosno nadmašio dobit. Najveći pozitivni financijski rezultati ostvareni su u Prerađivačkoj industriji (955 mil. kuna) i u Stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima (164 mil. kuna), a značajnu dobit ostvarila je i Trgovina na veliko i malo. U 2013. od ukupno 9.011 poduzetnika u PGŽ-u, njih 5.359 (59,47%) poslovalo je s dobiti, a njih 3.652 (40,52%) poslovalo je s gubitkom.

Ukupna vrijednost investicija u dugotrajnu imovinu u 2012. iznosi 3.615 mil. kuna, što je za 12,33% više nego u istom razdoblju 2011. godine. U razdoblju od 2008. do 2010. došlo je do pada ulaganja u dugotrajnu imovinu kao posljedica smanjene ukupne gospodarske aktivnosti. U 2011. i 2012. došlo je do oporavka tržišta te time rasta ulaganja u dugotrajnu imovinu.

Pregled po djelatnostima

Analizirajući osnovne pokazatelje (udio djelatnosti prema NKD-u u BDV-u Županije, broj zaposlenih po djelatnostima, broj aktivnih pravnih osoba po djelatnostima, ukupno ostvareni prihodi i dobit prema područjima djelatnosti), zaključeno je da su u Županiji najznačajnija sljedeća područja djelatnosti: Trgovina na veliko i malo, Prerađivačka industrija, Građevinarstvo, Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, Prijevoz i skladištenje i Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane.

Trgovina na veliko i malo, kao najzastupljenija skupina djelatnosti 2013. u ukupnom broju zaposlenih (15.656; 15,22%) i ukupnom broju aktivnih pravnih osoba (2.894; 22,4%), nalazi se na drugome mjestu po udjelu u BDV-u Županije te je

unatoč padu aktivnosti zadržala prvo mjesto u ukupno ostvarenom prihodu Županije s udjelom od 37,94% (11,5 mlrd. kuna).

Unatoč ostvarenom padu ukupnih prihoda 2013. (18,88%), Prerađivačka industrija je druga najzastupljenija djelatnost u PGŽ-u po ostvarenome ukupnom prihodu (18,47%), u kojoj djeluje 1.229 aktivnih pravnih osoba i 14.582 zaposlene osobe (14,17%) te ostvaruje najveću dodanu vrijednost u PGŽ-u (32,62% u 2012.). Najjače industrijske grane u Županiji su brodogradnja, koju su ekstremno konkurentsko okruženje i problemi u poslovanju doveli na rub opstanka, te drvna industrija koja razvojno stagnira. Ovu skupinu djelatnosti karakteriziraju problemi nedovoljnog stupnja povezanosti i klasterizacije poduzetnika te nedovoljna razina ulaganja u istraživanje i razvoj.

Godišnji pad ukupnih prihoda 2013. od 1,54% i udio od 9,92% u ukupnim županijskim prihodima, na treće mjesto po ostvarenim prihodima smješta područje djelatnosti Prijevoz i skladištenje koje zapošljava 8.835 djelatnika u 504 aktivne pravne osobe, a sektor građevinarstva, u kojem je u 1.522 aktivne pravne osobe zaposleno 7.430 djelatnika, našao se na četvrtome mjestu s udjelom od 7,99%. Građevinarstvo u Županiji, osim velikoga pada gospodarske djelatnosti zbog sloma tržišta nekretnina i pada ulaganja, obilježavaju problemi neodgovarajuće klasterizacije i propadanja malih građevinskih tvrtki te nedostatak odgovarajuće zakonske regulative i pojačana međunarodna konkurencija zbog ulaska Hrvatske u Europsku uniju.

Područje djelatnosti Pružanje smještaja te priprema i usluživanja hrane u Primorsko-goranskoj županiji, koje u 1.015 aktivnih pravnih subjekata zapošljava 8.467 djelatnika (8,23% ukupnog broja zaposlenih), ostvarilo je ukupan prihod od 2,146 mlrd. kuna u 2013. (7,06% ukupnih prihoda PGŽ-a), što je godišnje povećanje od 19,76%. Prema podacima DZS-a, u Republici Hrvatskoj je u 2013. ostvareno 12.441.476 mil. dolazaka, od toga 19,13% na području Primorsko-goranske županije. Što se tiče strukture noćenja u Županiji, 91% noćenja (11.450.720) ostvarili su strani turisti. Najvažnija emitivna turistička tržišta su Njemačka (30,48%), Slovenija (15,60%), Austrija (11,88%) i Italija (10,31%). U razdoblju od 2005. do 2013. povećan je smještajni kapacitet Županije pa se tako broj postelja u hotelskom smještaju povećao za 1.702 postelje, u kampovima za 6.554 postelje, a u obiteljskom smještaju smanjio se za 2.394 postelje. Promatrajući područje Jadranske Hrvatske i konkurentnih hrvatskih županija, može se zaključiti da se područje Primorsko-goranske županije nalazi na drugome mjestu po broju ostvarenih noćenja i dolazaka turista, odmah poslije Istarske županije. Unatoč izvanrednoj geografsko-reljefnoj konfiguraciji, izvrsnim klimatskim uvjetima te bogatoj kulturnoj baštini, potencijal kvalitete turističke ponude PGŽ-a nije ispunjen. U prvom redu to se odnosi na raspoloživost hotelskog smještaja visoke kategorizacije te kvalitetu izvanpansionske ponude, posebno izvan glavne sezone. Turizam u Županiji karakterizira izražena sezonalnost (primjerice, dok broj dolazaka turista u siječnju, veljači, ožujku, studenom i prosincu 2013. nije prelazio 50.000, u vrhuncu sezone, u kolovozu, iznosio je 688.811). Još je značajnija razlika u broju ostvarenih noćenja pa je, primjerice, u siječnju 2013. ostvareno 44.019 noćenja, a u kolovozu 4.245.311 noćenja, i sve je veća konkurencija. Zbog toga se otvara potreba za privlačenjem investicija radi podizanja razine kvalitete i profitabilnosti te za objedinjavanjem lokalnih specifičnosti Županije u integralni turistički proizvod koji će svojom raznolikošću, bogatstvom ponude i kvalitetom biti tržišno konkurentan.

Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti su 2013. zapošljavale 5.260 osoba (5,11%) u 1.501 aktivnoj pravnoj osobi te su postigle dobre financijske rezultate poslovanja s godišnjim rastom prihoda za 34,46%.

Područje djelatnosti Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo sudjeluje sa svega 1,12% ukupnog BDV-a Županije, što ga stavlja na posljednje mjesto u županijama Jadranske Hrvatske, a 2013. ostvaruje 147 mil. kuna prihoda (0,48% ukupnih prihoda PGŽ-a), što je pad od 0,83% u odnosu na prethodnu godinu. Unutar ove djelatnosti registrirano je 85 malih poduzetnika koji zapošljavaju 450 djelatnika. Područje Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo ima marginalan učinak na razvoj gospodarstva Županije te ga je potrebno osnažiti zbog njezine gospodarske, ekološke i socijalne uloge u pridonošenju održivom razvoju Županije. Glavnu prepreku razvoju poljoprivrede čini nedovoljna obrazovanost poljoprivrednika, nedovoljno razvijena infrastruktura u funkciji ruralnog prostora te usitnjenost poljoprivrednih parcela i posjeda.

Obrtništvo

U razdoblju od 2009. do 2013. broj aktivnih obrta pada na razini PGŽ-a te ih je 2013. bilo 8.114, što je pad od 11,32% u odnosu na 2009., koji je sporiji u odnosu na pad na razini RH (13,51%). Stanje obrtništva po djelatnostima je sljedeće: najviše ima uslužnih obrta (3.053), a najmanje je obrta u djelatnosti ribarstva (464). Od 2010. sve djelatnosti bilježe smanjenje broja obrta, a najveće smanjenje u 2013. u usporedbi s 2012. ostvaruje se u djelatnosti ugostiteljstva. Očigledno je smanjenje broja obrta, broja radnika u obrtu i broja registriranih obrtnika. Ovakva kretanja su prisutna u svim županijama Republike Hrvatske, stoga je nužno na nacionalnoj, ali i županijskoj razini povećati poticaje za otvaranje novih obrta te pružiti potporu.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na GOSPODARSTVO
• Nedovoljan rast BDP-a • Pad udjela određenih djelatnosti u BDV-u (Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, Informacije i komunikacije, Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo) • Stagnacija gospodarskog razvoja • Nedovoljna usmjerenost poduzetnika na razvoj zasnovan na tehnologiji i inovacijama • Neusklađenost obrazovnog sustava s potrebama na tržištu rada i stanjem u gospodarstvu • Porast broja nezaposlenih • Velik udio nezaposlenih s višom i visokom stručnom spremom **Prerađivačka industrija** • Nedovoljna povezanost i klasterizacija poduzeća • Nedostatak većih gospodarskih subjekata koji bi mogli biti nositelji rasta industrijske proizvodnje • Tehnološko i organizacijsko zaostajanje cijele industrije **Turizam** • Nedostatak specifičnih turističkih usluga ili proizvoda za povećanje dodane vrijednosti • Izražena sezonalnost turističke ponude • Nedovoljna specijalizacija/diversifikacija turističkih usluga i proizvoda **Prijevoz i skladištenje** • Nedovoljna iskorištenost globalne konkurentnosti županijskoga prometnog pravca radi jačanja prometne djelatnosti **Građevinarstvo** • Nedostatak klasterizacije u građevinarstvu • Propadanja malih građevinskih tvrtki **Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti** • Nedovoljna ulaganja u istraživanje i razvoj **Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo** • „Unošenje" alohtonih vrsta divljači zanimljivih za komercijalni lov • Centralizirano upravljanje šumama i šumskim zemljištem • Usitnjenost poljoprivrednog zemljišta • Malo kvalitetnoga poljoprivrednog zemljišta • Smanjenje ribolovnog fonda • Nedostatak preradbenih kapaciteta u ribarstvu i poljoprivredi **Obrtništvo** • Dugotrajni negativni trendovi i pokazatelji u obrtništvu

Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na GOSPODARSTVO
• Ojačati konkurentnost cjelokupnoga gospodarstva • Poticati supstituciju uvoza vlastitom proizvodnjom • Povećati razinu izvozne orijentiranosti • Poticati razvoj slabije razvijenih područja (Gorskog kotara i Otoka) • Izgraditi i razvijati tehnološku infrastrukturu koja će poduprijeti i poboljšati povezivanje poduzetnika s istraživačkim institucijama radi bržeg i boljeg korištenja i razvijanja novih tehnologija • Unaprijediti uvjete te ojačati kapacitete regionalne i lokalne samouprave za privlačenje domaćih i stranih ulaganja te izdvajati sredstva za promicanje Županije kao privlačne lokacije za ulaganje • Sustavno koristiti visokoobrazovane stručnjake za potrebe ključnih djelatnosti • Uskladiti obrazovni sustav s potrebama u gospodarstvu • Usredotočiti se na identifikaciju ključnih djelatnosti (provođenje pametne specijalizacije) • Poticati poduzetništvo radi otvaranja novih radnih mjesta • Poticati zapošljavanje mladih, žena i osjetljivih skupina Prerađivačka industrija • Razvijati i povezivati (klasteri) pojedine segmente prerađivačke industrije oko uspješnih i na tehnologiji zasnovanih poduzeća • Razvijati metaloprerađivačku i drvnu industriju temeljenu na proizvodima veće dodane vrijednosti • Povećati razinu izvozne orijentiranosti Turizam • Poticati i razvijati nove strateške projekte i ulaganja u turizmu • Ojačati kvalitetu turističke ponude • Produžiti turističku sezonu uvođenjem novih oblika turizma, po mogućnosti stvoriti preduvjete za cjelogodišnje poslovanje turističke djelatnosti na razini cijele Županije • Povećati udio domaćih, autohtonih proizvoda u turističkoj ponudi Prijevoz i skladištenje • Formirati učinkovite logističke lance • Razvijati prometnu i logističku infrastrukturu Građevinarstvo • Okrupniti graditeljske resurse radi zajedničkog nastupa na tržištu te poticati njihovo usmjeravanje na tehnološki složenije i zahtjevnije poslove s većom dodanom vrijednošću • Omogućiti učinkovitu primjenu projekata javno-privatnog partnerstva na područjima poput komunalnih djelatnosti i zaštite voda, na projektima poput izgradnje plinskih i vodovodnih instalacija, kanalizacije i drugih cjevovoda, kao i na projektima komunikacijskih i energetskih vodova • Ulagati u nove tehnologije i znanja te zaustaviti otpuštanja stručne radne snage Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo • Ojačati poljoprivrednu proizvodnju te ju usmjeriti prema turizmu i jačanju lokalnog tržišta • Decentralizirati upravljanje šumama • Osigurati lokalnoj i regionalnoj zajednici rentu od korištenja prirodnih resursa • Aktivirati zapuštena poljoprivredna zemljišta • Izgrađivati infrastrukturu u funkciji razvoja ruralnog prostora • Trajno educirati poduzetnike u ruralnom prostoru i osposobljavati ih za primjenu suvremenih tehnologija • Zaštititi i valorizirati tipične autohtone proizvode te povezivati tržišne marke proizvoda u prepoznatljiv brend Primorsko-goranske županije • Unaprijediti ekološku poljoprivrednu proizvodnju u skladu s rastućim trendovima za prirodnom ekološki proizvedenom hranom • Omogućiti prijenos upravljanja zemljišnim zajednicama s nacionalne razine na lokalnu • Zabraniti unošenja alohtone lovne divljači • Omogućiti okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta • Regulirati izlov ribe u skladu s veličinom ribljeg fonda • Razvijati prerađivačke kapacitete u ribarstvu i poljoprivredi Obrtništvo • Povećati broj poticaja za otvaranje novih obrta • Pružiti potporu za razvoj postojećim obrtima

Poslovna i tehnološka infrastruktura

Inovacije i nove tehnologije ključni su čimbenici gospodarskog i društvenog razvoja današnjice. Stoga većina država na globalnoj razini nastoji stvoriti uvjete za brzu i uspješnu preobrazbu istraživačkih rezultata i tehnoloških inovacija u proizvode konkurentne na svjetskim tržištima, potaknuti međunarodni tehnološki transfer te razvoj tehnološki utemeljenih malih i srednjih poduzeća. Proizvodne i poslovne zone ključan su preduvjet razvoja domaćega gospodarstva za privlačenje ulaganja. Samo prostorno odgovarajuće infrastrukturno opremljene poduzetničke zone omogućavaju uspješan rast i razvoj djelatnosti visoke dodane vrijednosti. Poticanje gospodarskih aktivnosti podiže opću razinu razvijenosti Županije, povećava standard stanovništva, zaposlenosti i kvalitete života, kao i gospodarsku i demografsku ravnotežu rasta i razvoja Županije.

U zonama proizvodne namjene veliki su industrijski kompleksi angažirani u proizvodnji, prerađivačkoj industriji, obrtništvu i slično, a u zonama poslovne namjene djeluju manji proizvodni i skladišni kompleksi poput trgovina, manjih proizvodnih pogona-obrtništva, skladišta, servisa, pružatelja komunalnih usluga i slično. Među postojećim i planiranim zonama prevladavaju male zone koje čine 77% ukupnog broja gospodarskih zona – Industrijska zona Bakar iznimka je (površina joj iznosi oko 500 ha, od toga je u funkciji oko 206 ha). Mikrozone, odnosno male zone, namijenjene su prije svega lokalnom i regionalnom gospodarstvu. Prostorni plan Primorsko-goranske županije (PP PGŽ) odredio je gospodarske zone prema njihovu značenju. Stoga se razlikuju gospodarske zone kao građevine od važnosti za RH (Poslovna zona Miklavija, Poslovno-proizvodna zona Kukuljanovo, Proizvodna zona Rijeka, Proizvodna zona Urinj, Proizvodna zona Omišalj) i Županiju (Poslovno-proizvodna zona Klana, Poslovna zona Delnice, Poslovna zona Novi Vinodolski, Poslovna zona Kraljevica, Poslovno-proizvodna zona Fužine, Poslovno-proizvodna zona Ravna Gora, Poslovno-proizvodna zona Vrbovsko, Poslovno-proizvodna zona Čabar), na temelju značenja zahvata u prostoru te prema značenju u razvoju pojedinog dijela i cjeline Županije.

Gotovo polovica proizvodnih zona u potpunosti je izgrađena, a 1/4 proizvodnih zona nije izgrađena. Nasuprot tome, svega 1/3 poslovnih zona je izgrađena, ali gotovo polovica nije izgrađena. Većina gospodarskih zona smještena je u Priobalju, odnosno oko 80% proizvodnih zona i oko 50% poslovnih zona.

Osnovni preduvjet za funkcioniranje poduzetničkih zona jest da one budu atraktivne za potencijalne korisnike. Budući da eventualnoj odluci o ulasku u poduzetničku zonu prethodi poslovno-komercijalna kalkulacija, prostorni aspekt osnivanja poduzetničke zone mora biti podržan dugoročno prepoznatljivim uvjetima poslovanja u poduzetničkoj zoni te normativno-poticajnim aspektima na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

Na području Primorsko-goranske županije postoje i dvije slobodne zone – Slobodna zona luke Rijeka i Slobodna zona Kukuljanovo. Na području Republike Hrvatske, prema podacima Ministarstva gospodarstva, postoji 15 slobodnih zona. Splitsko-dalmatinska, Istarska i Primorsko-goranska županija jedine su županije koje imaju dvije slobodne zone na svome području. Slobodne zone imaju iznimno važan gospodarski učinak, naime korisnici slobodnih zona ostvaruju visok udio prihoda iz proizvodnih djelatnosti (više od 50%) te se smatraju generatorom gospodarskog rasta manje razvijenih županija. Prema procjenama Ministarstva gospodarstva, planira se otvaranje 2.000 – 3.000 radnih mjesta u iduće 2 – 3 godine u slobodnim zonama u Republici Hrvatskoj.

Poduzetničke potporne institucije, kao dio sustava poduzetničke infrastrukture na području Županije, uključuju: Razvojne agencije (Riječka razvojna agencija *Porin* d.o.o., Lokalna razvojna agencija PINS d.o.o., Regionalna energetska agencija *Kvarner* d.o.o.), Poduzetnički inkubator (STARTUP Inkubator Rijeka), Poduzetnički centar (Poduzetnički centar *Vinodol* d.o.o.), Znanstveno-tehnologijski park Sveučilišta u Rijeci d.o.o. (Step Ri), Tehnološko-inovacijski centar Rijeka d.o.o. (TIC)[15], Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu Primorsko-goranske županije, Zaklada Sveučilišta u Rijeci i Goranski sportski centar d.o.o., Delnice.

Evidentno je da je županijska poduzetnička infrastruktura razmjerno razvijena, no potrebno je unaprijediti rad poduzetničkih potpornih institucija koje će posebno pružiti potporu razvoju društva utemeljenog na znanju i inovacijama, njihovoj

[15] U lipnju 2014. pokrenut je prethodni postupak za utvrđivanje uvjeta za otvaranje stečajnog postupka nad dužnikom Tehnološko-inovacijskim centrom Rijeka. Dakle, iako TIC i dalje pripada skupini potpornih institucija Primorsko-goranske županije, u ovom trenutku nije moguće procijeniti njegov mogući doprinos razvoju poduzetnika u budućnosti.

jednostavnoj komercijalizaciji i primjeni, jačanju povezanosti između gospodarstva i institucija visokog obrazovanja, znanosti i istraživanja te jačanju vertikalne i horizontalne povezanosti poduzetništva. Poduzetničke potporne institucije, kao posredničkа tijela, trebaju biti u mogućnosti osigurati usklađenost sustava obrazovanja i potreba gospodarstva, kao i učinkovit sustav razmjene ideja, znanja i tehnologija između sektora.

Lokalne akcijske grupe (LAG) partnerstva su predstavnika javnoga, gospodarskog i civilnog sektora određenoga ruralnog područja, osnovane s namjerom izrade i provedbe lokalne razvojne strategije. LAG-ovi podržavaju i predlažu za sufinanciranje one projekte poljoprivrednika koji imaju svrhu poboljšati životne i radne uvjete u ruralnim sredinama. LAG-ovi pomažu i hrvatskim poljoprivrednicima u povlačenju sredstava iz fondova Europske unije. Na području Primorsko-goranske županije djeluju sljedeće lokalne akcijske grupe: LAG Gorski kotar, LAG Terra Liburna, LAG Vinodol i LAG Kvarnerski otoci, koje su 2013. potpisale Sporazum o suradnji radi poticanja provedbe aktivnosti LAG-ova kao temeljnih dionika provedbe lokalnih razvojnih strategija i glavnih organizatora aktivnosti u sklopu ruralnog razvoja Županije. Lokalna akcijska grupa Vinodol ostvarila je prava na financijsku potporu u 2013. i 2014. u maksimalnom iznosu od 900.000 kuna. Preostala tri LAG-a s područja Županije trenutačno su u postupku ostvarivanja financijske potpore.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na POSLOVNU I TEHNOLOŠKU INFRASTRUKTURU
Poduzetničke zone • Neiskorišteni kapaciteti poduzetničkih zona **Poduzetničke potporne institucije** • Nizak stupanj iskorištenosti raznih potpornih mehanizama i programa • Sporost u realizaciji poslovne i tehnološke infrastrukture kao rezultat izostanka interesa investitora za ulaganje
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na POSLOVNU I TEHNOLOŠKU INFRASTRUKTURU
Poduzetničke zone • Razviti popratne gospodarske aktivnosti/djelatnosti unutar gospodarskih zona • Razviti sektorski orijentirane poslovno-tehnološke infrastrukture • Unaprijediti i opremiti gospodarske zone potrebnom infrastrukturom • Poticati umrežavanja poslovnih subjekata unutar zona **Slobodne zone** • Privlačiti domaće i strane ulagače u slobodne zone **Poduzetničke potporne institucije** • Upravljanje poslovnom i tehnološkom infrastrukturom unaprijediti i prilagoditi potrebama poduzetnika • Poticati malo i srednje poduzetništvo • Omogućiti tržišni pristup

Ocjena konkurentnosti Primorsko-goranske županije

Konkurentnost PGŽ-a ocjenjuje se na temelju pripadajućeg indeksa razvijenosti koji je definiran kao pokazatelj stupnja razvijenosti lokalnih i županijskih jedinica. Na svjetskoj ljestvici, prema Indeksu globalne konkurentnosti Svjetskoga gospodarskog foruma, Republika Hrvatska je 2013. zauzimala 75. mjesto (od ukupno 148 zemalja), čime je popravila svoj konkurentski položaj u odnosu na prethodnu godinu (81. mjesto od ukupno 144 vrednovanih zemalja). Hrvatska se trenutačno nalazi u posljednjoj prijelaznoj fazi razvoja, kako je ocijenjeno prema dvama kriterijima: BDP po stanovniku i udio izvoza mineralnih dobara u ukupnom izvozu. Naime, iz faze vođene efikasnošću poslovanja koju obilježava potreba za razvojem efikasnijih proizvodnih procesa i kvalitetnijih proizvoda u skladu s porastom plaća (*efficiency – driven stage*), gospodarstvo prelazi u fazu utemeljenu na inovativnim i unikatnim proizvodima, čija proizvodnja zahtijeva upotrebu najsofisticiranije tehnologije (*innovation – driven stage*). Primorsko-goranska županija, uz Grad Zagreb i Istarsku županiju, spada u posljednju, najrazvijeniju IV. skupinu kategorija jedinica područne samouprave prema indeksu razvijenosti, čija vrijednost indeksa razvijenosti iznosi više od 125% prosjeka Republike Hrvatske. U najrazvijenijim županijama izrazito prevladavaju čimbenici konkurentnosti obrazovanja, razvijenosti poduzetništva i ekonomskih rezultata.

Prema broju prijava i ishođenih patenata, promatranih kao pokazatelji inovacijske djelatnosti, Primorsko-goranska županija ne zaostaje bitno za Gradom Zagrebom i Zagrebačkom županijom. Od ukupnog broja prijava, na nacionalnoj se

razini uspješno okonča svega 19,77% prijava u prosjeku, a na području Primorsko-goranske županije 15,9%. U 2011., nakon Grada Zagreba i Zagrebačke županije (88 patentnih prijava), Primorsko-goranska županija imala je najveći broj patentnih prijava, ukupno 39, odnosno 17% od ukupnog broja prijavljenih patenata na području Republike Hrvatske. Prema broju priznatih patenata, PGŽ zauzima 3. mjesto, s 13 priznatih patenata, odnosno s 15% udjela u ukupnom broju priznatih patenata.

Oko 50% svih ulaganja u Hrvatskoj u 2009. odnosi se na Grad Zagreb (s 32,9%) i dvije županije – Primorsko-goransku (9,9%) i Splitsko-dalmatinsku (7,9%).

U odnosu na 2010., regionalni indeks konkurentnosti Primorsko-goranske županije u 2013. povećao se za dva mjesta na ljestvici konkurentnosti, što je u skladu s povećanjem BDP-a po stanovniku. Primorsko-goranska županija zadržala je i 2013. status jedne od najkonkurentnijih hrvatskih županija. Prema kvaliteti faktora konkurentnosti nalazi se među prvih sedam u području osnovne infrastrukture i javnog sektora; vladavine prava; demografije, zdravlja i kulture; obrazovanja (statistički rang); investicija i poduzetničke dinamike; lokalne uprave; razvijenosti poduzetništva; razine ostvarenih ekonomskih rezultata; marketinga i menadžmenta; tehnologije i inovativnosti; dinamike postizanja ekonomskih rezultata. Najslabiji su rezultati ostvareni u poslovnoj infrastrukturi i obrazovanju (perceptivni rang). Na području Jadranske Hrvatske, Primorsko-goranska županija druga je najkonkurentnija županija, odmah nakon Istarske županije. U odnosu na ostale županije Jadranske Hrvatske (7), Primorsko-goranska županija ostvarila je najbolji rang u statističkom indikatoru razine ekonomskih rezultata (2), slijede indikatori Demografija, zdravlje i kultura i Razvijenost poduzetništva (3) te Obrazovanje, Investicije i poduzetnička dinamika i dinamika ekonomskih rezultata (4). Županija je najslabije rangirana prema indikatoru Poslovna infrastruktura. Rangiranje županija provedeno je na temelju vrijednosti statističkih indikatora prikazanih u tablici 2.

Tablica 2. *Vrijednosti statističkih indikatora poslovnog okruženja i poslovnog sektora PGŽ-a*

Statistički indikatori	Vrijednosti	
	2010.	2013.
POSLOVNO OKRUŽENJE		
Demografija, zdravlje i kultura		
Procjena broja stanovnika	304.228 (rang 5)	298.531 (rang 5)
Udio stanovništva u populaciji 25 – 64 godine	57,69 (rang 1)	55,71 (rang 1)
Migracijski saldo	5,63 (rang 6)	-5,52 (rang 4)
Vitalni indeks	72,60 (rang 13)	68,69 (rang 12)
Doktori medicine *per capita*	337,65 (rang 2)	327,27 (rang 2)
Obrazovanje		
Udio osoba s višom školom u populaciji 25 – 64 godine	6.54 (rang 4)	6,54 (rang 3)
Udio osoba s visokom školom u populaciji 25 – 64 godine	13,30 (rang 2)	13,30 (rang 2)
Uključenost u predškolsko obrazovanje/populacija 0 – 4 godine	64,24 (rang 3)	46,81 (rang 3)
Upisani studenti/stanovništvo 20 – 24 godine	53,57 (rang 2)	46,09 (rang 2)
Diplomirani studenti/stanovništvo 20 – 24 godine	9,47 (rang 4)	6,49 (rang 2)
Osnovna infrastruktura i javni sektor		
Upotrijebljen otpad/ukupna količina	9,96 (rang 7)	3,23 (rang 8)
Udio pomoći u ukupnim prihodima JLP(R)S-a	5,87 (rang 3)	4,42 (rang 2)
Broj riješenih predmeta po sucu	272,00 (rang 11)	382 (rang 11)
Broj neriješenih ZK predmeta *per capita*	4.162,34 (rang 20)	2.430,90 (rang 19)
Prosječna stopa prireza u Županiji	3,92 (rang 7)	3,93 (rang 10)
Poslovna infrastruktura		
Površina poduzetničkih zona *per capita*	4,3 (rang 17)	8,1 (rang 14)
Cijena vode i odvodnja (2013) (kn)	-	18,2 (rang 17)
Komunalne naknade za poslovni objekt, I. zona (najviša tarifa; kn/m^3)	138,3 (rang 20)	138,3 (rang 20)
Cijena stanova u županijskom središtu, po m^2 (kn)	15.950,0 (rang 19)	10.927,5 (rang 17)
Udaljenost zračne luke (km), Dubrovnik, Split +50, Pula, Zadar +100	165,0 (rang 16)	165,0 (rang 16)

Statistički indikatori	Vrijednosti	
	2010.	2013.
POSLOVNI SEKTOR		
Investicije i poduzetnička dinamika		
Aktivne pravne osobe – dinamika	118,21 (rang 13)	104,7 (rang 10)
Ukupne investicije prema lokaciji objekata *per capita*	40.159,10 (rang 3)	28.492,2 (rang 4)
Udio investicija u opremu u ukupnim investicijama prema lokaciji objekta	34,14 (rang 10)	20,4 (rang 13)
Investicije u novu dugotrajnu imovinu MSP/ukupni prihodi MSP-a	7,89 (rang 5)	6,3 (rang 9)
Broj MSP-a *per capita* – dinamika	130,35 (rang 12)	102,8 (rang 17)
Razvijenost poduzetništva		
Obrt i slobodna zanimanja *per capita*	34,81 (rang 2)	31,4 (rang 2)
Broj zaposlenih MSP-a *per capita*	15,37 (rang 4)	15,2 (rang 4)
Dobit razdoblja – gubitak razdoblja MSP-a/ukupni prihodi MSP-a	0,53 (rang 9)	0,3 (rang 5)
Ukupni prihodi MSP-a/stanje imovine MSP-a	61,90 (rang 14)	58,8 (rang 14)
BDV po zaposlenom u industriji	159,20 (rang 10)	294,0 (rang 1)
Ekonomski rezultati – razina		
BDP p/c (1.000 kn/st.)	82,00 (rang 3)	90,0 (rang 3)
Nezaposlene osobe/stanovništvo 25 – 64 godine	8,49 (rang 19)	6,2 (rang 16)
Nezaposleni 12 mjeseci i više/ukupno nezaposleni	47,31 (rang 8)	40,4 (rang 11)
Bruto plaća po zaposlenom	-	7.667,0 (rang 2)
Broj zaposlenih ukupno *per capita*	43,52 (rang 4)	35,8 (rang 17)
Ekonomski rezultati – dinamika		
Indeks BDP-a	128,93 (rang 10)	97,0 (rang 5)
Broj zaposlenih u malim i srednjim poduzećima	101,33 (rang 10)	96,6 (rang 10)
Nezaposlene osobe	103,10 (rang 16)	103,2 (rang 8)
Dobit prije oporezivanja	76,67 (rang 12)	109,6 (rang 8)
Broj zaposlenih ukupno	105,27 (rang 21)	95,8 (rang 15)

Izvor: Nacionalno vijeće za konkurentnost, Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske, 2013.

S obzirom na nepovoljne ekonomske uvjete globalnih razmjera i znatne regionalne razlike na području Republike Hrvatske, na regionalni razvoj potrebno je usmjeriti funkcionalnu politiku koja će rezultirati održivim dugoročnim rastom, restrukturiranjem gospodarstva utemeljenog na znanju i inovacijama, razvojem infrastrukture, sektorskih klastera, umrežavanjem poduzetnika i institucija te porastom životnog standarda građana.

2.6. Društvene djelatnosti

Odgoj i obrazovanje

Predškolski odgoj i obrazovanje

Djelatnost predškolskog odgoja sastavni je dio sustava odgoja i obrazovanja te skrbi o djeci, a financira se pretežno sredstvima proračuna lokalne i područne (regionalne) samouprave te sudjelovanjem roditelja. U pedagoškoj godini 2013./2014. 61% djece (8.666) bilo je obuhvaćeno programima predškolskog obrazovanja, što je manje od prosjeka EU-a (75%). U razdoblju od 2011./2012. – 2013./2014. broj djece u vrtićima povećao se za 1.170 korisnika. U Županiji djeluje 35 ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja (21 vrtić čiji je osnivač JLS, 11 privatnih vrtića, dva vjerska vrtića, od kojih jedan djeluje prema Montessori programu, jedan waldorfski vrtić) koje djelatnost obavljaju u 108 matičnih i područnih vrtića. Najveća je ustanova Dječji vrtić *Rijeka*, čiji je osnivač Grad Rijeka, a djeluje u pet centara s 28 podcentara i podcentrom pri Dječjoj bolnici *Kantrida*. Ostali gradovi i općine osnivači su 21 predškolske ustanove koje djeluju u 53 matična i područna vrtića. Pravne, odnosno fizičke osobe osnivači su 11 ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja koje djeluju

u 16 matičnih i područnih vrtića. Vjerske zajednice osnivači su dviju ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja koje djeluju u pet matičnih i područnih vrtića.

Osnovnoškolsko obrazovanje

Županija je osnivač 30 osnovnih škola[16] (od ukupno 58) koje djeluju na njezinom području: 11 škola na području Gorskog kotara, devet škola u riječkom prstenu, četiri škole na otocima, tri škole u Liburniji i tri škole na vinodolskom području. Grad Rijeka osnivač je 23 osnovne škole i Centra za odgoj i obrazovanje. Grad Opatija osnivač je jedne osnovne škole, kao i Grad Mali Lošinj, a Grad Crikvenica osnivač je dviju osnovnih škola. U razdoblju 2009./2010. – 2013./2014. ukupan broj učenika smanjio se za njih 887 (4,4% manje), a broj razrednih odjela smanjio se za 17. Najveće smanjenje broja djece vidljivo je na području Gorskog kotara (15,1%). U proteklih deset godina broj učenika u Županiji smanjio se za 30%. Od ukupno 30 osnovnih škola čiji je osnivač PGŽ, najveći broj škola (25) radi u jednoj smjeni, a u dvije se smjene radi u pet škola. Broj učitelja porastao je u petogodišnjem razdoblju pa je tako u šk. godini 2012./2013. iznosio 2.032 (40 djelatnika više nego u 2008./2009.). Primorsko-goranska županija kroz programe iznad minimalnoga financijskog standarda financira: program produženog boravka za učenike putnike (14 škola), rad pomoćnika u nastavi za učenike s teškoćama u razvoju (12 škola), program za poticanje dodatnoga odgojno-obrazovnog stvaralaštva (22 škole), provedbu županijske razine natjecanja, smotri i susreta učenika (devet škola), kreativni rad (16 škola) te manifestacije, izdavaštvo i izdavačku djelatnost (26 ustanova). Osnovno umjetničko školovanje ostvaruje se u posebnim osnovnim glazbenim i plesnim školama samostalno te prema posebnim programima u okviru osnovnih škola i drugih obrazovnih i kulturnih ustanova. U Županiji djeluje šest osnovnih škola za djecu s teškoćama u razvoju (16 razrednih odjela, 203 učenika). U šk. g. 2012./2013. učenici 8. razreda osnovnih škola PGŽ-a ostvarili su uspjeh koji je bolji od prosjeka Republike Hrvatske. Od ukupno 30 osnovnih škola kojima je PGŽ osnivač, dvorane za tjelesnu i zdravstvenu kulturu ima 19 matičnih škola (63%). Od ukupno 53 područne škole, četiri imaju sportsku dvoranu.

Srednjoškolsko obrazovanje

PGŽ je osnivač svih srednjih škola u Županiji, osim četiri škole (privatne glazbene škole, Opće gimnazije s pravom javnosti, Salezijanske klasične gimnazije Rijeka i Centra za odgoj i obrazovanje Rijeka). U PGŽ-u ukupno djeluju 34 srednje škole, od kojih 14 škola provodi gimnazijske programe (12 državnih, jedna privatna i jedna vjerska), šest škola provodi samo gimnazijske programe, a osam škola provodi više vrsta programa. Strukovne i/ili obrtničko-industrijske programe provodi 16 škola. U tri škole provode se umjetnički programi, a jedna škola je za učenike s teškoćama u razvoju. U gradu Rijeci nalazi se 19 srednjih škola koje pohađaju učenici s područja cijele Županije i susjednih županija. Centar za odgoj i obrazovanje Rijeka jedina je ustanova na području PGŽ-a u kojoj se provodi obrazovanje te radno i stručno osposobljavanje učenika s intelektualnim teškoćama i ostalim teškoćama u razvoju. U šk. godini 2013./2014. srednjoškolske programe pohađalo je 10.612 učenika u 479 razrednih odjela (22 učenika po odjelu). U razdoblju od šk. g. 2009./2010. do šk. g. 2013./2014. ukupan broj učenika smanjio se za 231 (-2,1%), a broj razrednih odjela povećao se za osaam (1,7%). Najveće smanjenje broja učenika vidljivo je na Vinodolskom području (-18%) i području Gorskog kotara (-11%); jedino Riječki prsten bilježi rast broja učenika u promatranom razdoblju (30%). U PGŽ-u ukupno se provodi 126 srednjoškolskih programa, od toga 5% čine gimnazijski programi, 40% strukovni programi (četiri godine), 39% strukovni obrtnički i industrijski programi (tri godine), 6% umjetnički programi i 10% programi za učenike s teškoćama. U PGŽ-u 30% učenika pohađa gimnazijske programe, 49% četverogodišnje strukovne programe, 18% trogodišnje strukovne obrtničke i industrijske programe, a 3% učenika pohađa umjetničke programe. Programe za učenike s teškoćama pohađa 0,26% učenika srednjih škola. Od ukupno 30 srednjih škola kojima je PGŽ osnivač, dvorane za tjelesnu i zdravstvenu kulturu postoje u pet zgrada koje koristi šest škola. PGŽ je osnivač četiri samostalna učenička doma, a dva učenička doma djeluju u sastavu srednjih škola. Županija financira i jedan ženski učenički dom, čiji je osnivač vjerska zajednica. U šk. g. 2013./2014. u učeničke domove smješteno je 787 korisnika i zaposleno 149 zaposlenika. Broj učenika smještenih u učeničkim domovima u posljednjih deset godina bilježi blagi porast (4%), a broj zaposlenika povećao se za 8%.

[16] Godine 2015. otvorena je još jedna škola, Osnovna škola Omišalj.

Broj učenika, kao i razrednih odjela u osnovnim školama, svake godine opada, a raste broj učitelja. I u srednjim školama se smanjuje broj učenika, a broj nastavnika raste. Tim se povećanjem broja učitelja i nastavnika povećava kvaliteta obrazovanja u osnovnim i srednjim školama.

Visoko školstvo i znanost

Sveučilište u Rijeci u svome sastavu ima deset fakulteta (Ekonomski fakultet, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Filozofski fakultet, Građevinski fakultet, Medicinski fakultet, Pomorski fakultet, Pravni fakultet, Tehnički fakultet, Učiteljski fakultet, Fakultet zdravstvenih studija), jednu akademiju (Akademija primijenjenih umjetnosti) i četiri odjela (Odjel za fiziku, Odjel za matematiku, Odjel za informatiku, Odjel za biotehnologiju). U sastavu Sveučilišta djeluju njegove sastavnice (Sveučilišna knjižnica u Rijeci, Studentski centar Rijeka, Tehnološko-inovacijski centar, Zaklada Sveučilišta u Rijeci i Znanstveno-tehnologijski park), centri i zajedničke službe (Centar za napredne studije, Centar za studije, Centar za napredno računanje i modeliranje, Centar za mikro i nano znanosti i tehnologije, Centar za učenje i poučavanje, Sveučilišni savjetovališni centar, Služba zaštite na radu) i udruge (Studentski zbor, Riječki sveučilišni športski savez, Udruga *Erasmus Student Network* Rijeka). Primorsko-goranska županija, Grad Rijeka i Sveučilište u Rijeci osnovali su 2003. Zakladu Sveučilišta u Rijeci koja je ujedno i najstarija takva zaklada u Hrvatskoj. Poslijediplomski studij organizira devet članica Sveučilišta. U akademskoj godini 2013./2014. na Sveučilištu u Rijeci studiralo je ukupno 16.026 studenata. Broj studenata rastao je do akademske godine 2010./2011., a potom je pao zbog smanjenja upisnih kvota.

Velik broj studenata dolazi iz drugih sredina jer je broj upisanih studenata na prvu godinu fakulteta više nego dvostruko veći od broja učenika koji su završili srednju školu u Županiji. U 2012. na Sveučilištu je stručni studij uspješno završilo 596 studenata, a sveučilišni studij 4.029 studenata. Iste godine, titulu magistra znanosti, magistra ili specijalista stekle su 94 osobe, a 116 osoba steklo je titulu doktora znanosti. Akademske godine 2012./2013. na Sveučilištu u Rijeci bila je zaposlena 1.191. osoba na temelju ugovora o radu te 487 osoba temeljem ugovora o djelu. Jedan je od najvažnijih razvojnih projekata izgradnja Sveučilišnog kampusa na Trsatu. Prva faza izgradnje je završena, a ukupna izgrađena površina iznosi 78.632 m^2 te se na Kampusu trenutačno nalaze Građevinski, Filozofski i Učiteljski fakultet, Akademija primijenjenih umjetnosti, četiri sveučilišna odjela, Znanstveno-tehnologijski park te sadržaji za studente. U institucije izvan sustava Sveučilišta u Rijeci ubrajaju se: Katolički bogoslovni fakultet u Rijeci – Teologija u Rijeci, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci te Veleučilište u Rijeci s pet odjela i tri odsjeka.

Sveučilište u Rijeci je istraživačko središte, a potkraj 2013. nalazilo se na 1.143. mjestu u svijetu, odnosno 450. mjestu u Europi. Da bi moglo u potpunosti preuzeti vodeću ulogu u društvenom i gospodarskom razvoju, potrebno je organizaciju i istraživačke aktivnosti podignuti na razinu koja je svojstvena istraživačkim sveučilištima s visokom razinom istraživačke aktivnosti.

Tehnička kultura

Temeljni je zadatak tehničke kulture podizanje razine tehnološke pismenosti stanovništva, osobito mladih, što se provodi u obveznoj školskoj nastavi tehničkog odgoja te većim dijelom preko oblika izvannastavnih programa. Na području Županije djeluje šest gradskih zajednica tehničke kulture. Putem Zajednice tehničke kulture Primorsko-goranske županije i Saveza inovatora Primorsko-goranske županije te njihovih članova provodi se većina programa i aktivnosti iz djelatnosti tehničke kulture.

Kultura, sport i rekreacija

Kultura

Prema podacima jedinica lokalne samouprave iz 2014., na području Županije djelovalo je ukupno 46 javno financiranih ustanova u kulturi, od toga sedam ustanova na državnoj razini, osnivač tri ustanove je Županija, a 36 gradovi i općine. U gradovima se nalazi 29 ustanova, a sedam je u općinama – muzeji, galerije, kazališta, knjižnice, kulturni centri. Promatrano po mikroregijama: u Rijeci je šest ustanova, Gorskom kotaru su četiri, u Priobalju ih je 17, a na Otocima devet ustanova u kulturi. U 2013. na području Županije djelovala su dva kinematografa (u Rijeci), iako postoji devet objekata namijenjenih prikazivanju filmova. Kinosjedala je 2012. u Županiji bilo 3.534, a gledatelja 425.471. Prema podacima iz 2014., na području Županije djelovala je 21 narodna knjižnica s ukupno 36.852 člana, odnosno 12,4% ukupnog stanovništva Županije. Petnaest općina nema knjižnicu, od kojih sedam pokriva bibliobusna služba. Svega pet knjižnica dosegnulo je

minimum prostornog standarda veličine knjižnice u odnosu na broj stanovnika. Na području Županije djeluje 17 muzeja, osam zbirki te pet izložbenih prostora. Općih ili specijaliziranih muzeja na području Grada Rijeke je pet, Gorskog kotara jedan, Priobalja šest te Otoka pet. U Priobalju je postavljeno pet zbirki, na Otocima dvije te jedna na području Gorskog kotara. Od pet izložbenih postava, četiri su u Priobalju, a jedna na Otocima. U Županiji je početkom 2014. registrirano 713 udruga u kulturi. Županija je osnivač triju ustanova: Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja, Prirodoslovnog muzeja i Ustanove *Ivan Matetić Ronjgov*. Na području čitave Županije godišnje se održava velik broj kulturnih događanja.

Pristup kulturnim aktivnostima nije ravnomjeran u svim područjima Županije, odnosno u velikoj je mjeri koncentriran u gradu Rijeci. Velik dio općina i gradova nema dovoljno razvijene kulturne institucije koje bi poslužile kao baza za poticanje različitih kulturnih događanja. Stoga, da bi se podignula kvaliteta života stanovnika u tim područjima, potrebno je razvijati i poticati programe udruga i privatne inicijative.

Sport

Na području Županije registrirana je 1.371 udruga (lipanj 2014.) kojoj je sport osnovna grupa djelatnosti (Registar udruga RH), od toga 589 sa sjedištem u Rijeci (43%). Procjenjuje se da od ukupnog broja registriranih udruga aktivno djeluje oko 55%. Broj registriranih udruga u razdoblju od 2008. do 2014. u stalnom je porastu. Prema Registru sportskih djelatnosti, u srpnju 2014. u Primorsko-goranskoj županiji upisano je 515 sportskih udruga. Najveća je koncentracija udruga u gradu Rijeci (260), slijedi Priobalje (95), zaleđe (64) i Otoci (51), a najmanje ih je u Gorskom kotaru (45). Razlog je nerazmjera između podataka tih dvaju registara velik broj neaktivnih, a prijavljenih udruga pri Registru udruga Republike Hrvatske. Granski županijski sportski savezi okupljaju oko 82% svih aktivnih sportskih klubova i više od 93% svih registriranih sportaša u Županiji. Procjenjuje se da je oko 25.000 sportaša uključeno u aktivne trenažne procese. Krovna sportska organizacija u Županiji je Zajednica sportova Primorsko-goranske županije koja udružuje sportske udruge u Županiji, granske sportske saveze i gradske/općinske sportske zajednice. Djelovanje klubova Županije obuhvaća 79 sportova, od toga su 34 olimpijska. Po brojnosti kategoriziranih sportaša (307, stanje u rujnu 2014.), Županija se nalazi na trećemu mjestu u Hrvatskoj. U Županiji djeluju 22 kluba osoba s invaliditetom i osoba oštećenog sluha te 85 školskih sportskih društava u čije aktivnosti je uključeno oko 5.000 učenika osnovnih i srednjih škola. Među najvažnijim su sportskim objektima u Županiji Bazeni Kantrida, Nogometni stadion Kantrida, Atletska dvorana Kantrida[17], niz sportskih dvorana, SRC *Belveder*, SRC *3. maj* i SRC *Mlaka*, Goranski sportski centar, Regionalni sportsko-rekreacijski i turistički centar Platak, Automotodrom Grobnik. Na području Županije postoji 51 nogometno igralište, oko 80 boćališta, 20-ak jedriličarskih hangara sa sportskim lučicama, sedam streljana, 12 kuglana, veći broj otvorenih rukometnih, košarkaških i teniskih terena te sportsko-rekreativni tereni u sklopu turističkih sadržaja. Na području Županije održavaju se velike sportske manifestacije, od kojih se njih 30-ak tradicionalno održava više od trideset godina.

Grad Rijeka u svom sastavu ima visoku koncentraciju sportskih objekata, što zadovoljava potrebe grada i okolnog područja, ali Gorski kotar i Otoci zaostaju u brojnosti sportskih sadržaja. Uz iznimku grada Delnica, zamjetan je manjak zatvorenih sportskih objekata u Gorskom kotaru u kojemu je zbog klimatskih obilježja otežano bavljenje sportom i rekreacijom u zimskom razdoblju. Zbog utjecaja klimatskih promjena, u budućnosti je moguća stagnacija zimskih sportova u goranskom području.

Zdravstvo

Na području Županije je 2012. u sustavu osnovnoga zdravstvenog osiguranja bilo 303.200 osiguranih osoba. U 2013. u Županiji je na 100.000 stanovnika bila na raspolaganju 851 bolnička postelja, 343 liječnika i 126 zubnih liječnika. Ovaj pokazatelj je povoljniji od prosjeka Republike Hrvatske – na državnoj razini bilo je na raspolaganju 590 postelja, 299 liječnika i 74 zubna liječnika. Na jednog liječnika u Rijeci dolazi 3,26 kreveta, a u Republici Hrvatskoj 3,15. Prosječna dužina liječenja 2012. u Županiji iznosila je 6,77 dana, a državni je prosjek za kliničke bolnice 7,48 dana. Ukupno je u Županiji 2.555 raspoloživih bolničkih postelja. Godišnja zauzetost postelja je 250 dana, a iskorištenost 68,6%.

Na primarnoj razini zdravstvene djelatnosti aktivnosti provode Dom zdravlja PGŽ Rijeka, Zavod za hitnu medicinu Primorsko-goranske županije (deset ispostava) i Ljekarna *Jadran* Rijeka, a na temelju koncesije i zdravstveni radnici u or-

[17] U 2015. izgrađeni su i atletska staza na Trsatu te nogometni stadion Rujevica.

dinacijama privatne prakse koji imaju ugovor s HZZO-om: opća i obiteljska medicina (151 ordinacija), dentalna medicina (145 ordinacija) te veći broj ordinacija, laboratorija i ustanova drugih usmjerenja i namjena.

Na sekundarnoj razini zdravstvene djelatnosti djeluju: Psihijatrijska bolnica Rab, *Thalassotherapia* Opatija, *Thalassotherapia* Crikvenica, Psihijatrijska bolnica Lopača, Lječilište Veli Lošinj i Dom zdravlja PGŽ (specijalističko-konzilijarna zaštita – 16 ordinacija). Te ustanove imaju ugovor s HZZO-om. Djelatnost sekundarne razine obavljaju i sljedeće privatne ustanove, poliklinike i ordinacije: Specijalna bolnica *Dr. Nemec*, 38 poliklinika i 43 specijalističke ordinacije (manji broj ordinacija ima ugovor s HZZO-om).

Ustanove na tercijarnoj razini (kliničke ustanove) u vlasništvu su države, a pružaju najsloženije oblike zdravstvene zaštite iz specijalističko-konzilijarnih i bolničkih djelatnosti te provode znanstveno-istraživački rad i nastavu. To su Klinički bolnički centar Rijeka i Klinika za ortopediju Lovran. Važna zdravstvena institucija je Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije u kojemu djeluje devet odjela.

Radi koncentracije medicinskih ustanova u gradu Rijeci te teritorijalne udaljenosti i slabe prometne povezanosti Otoka i Gorskog kotara (posebno u zimskom razdoblju), u tim se dijelovima Županije javljaju problemi u dostupnosti zdravstvene skrbi, pogotovo u kontekstu specijalističke zdravstvene skrbi. Stoga je potrebno ojačati primarnu zdravstvenu skrb i sustav Hitne službe te uložiti dodatne napore u preventivne aktivnosti i izobrazbu stanovnika na tim područjima.

Socijalna skrb

Županija je osnivač pet ustanova, od toga četiri doma za starije osobe i Centra za rehabilitaciju *Fortica*. Na području Županije djeluje i pet privatnih domova za starije. Razvijanje sustava izvaninstitucionalne skrbi i poticanje otvaranja privatnih domova može poslužiti kao rješenje manjka smještajnih kapaciteta za starije osobe, koji je evidentan u Županiji. U Županiji se nalazi pet centara za socijalnu skrb: Rijeka s podružnicama u Delnicama, Vrbovskom i Čabru, Opatija, Cres-Lošinj, Crikvenica s podružnicom na Rabu i Krk. O djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi brinu se u tri doma (Lovran, Selce, Novi Vinodolski). Dom za djecu *Tić* pruža stručnu pomoć zlostavljanoj i zanemarenoj djeci. Na području Županije nalaze se tri doma za djecu i mlade s odstupanjem u ponašanju: Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka, Odgojni dom Mali Lošinj i Dom za odgoj djece Cres. Rehabilitacija pojedinim skupinama građana sa specifičnim zdravstvenim problemima pruža se u četiri centra za rehabilitaciju: Centru za rehabilitaciju Rijeka, Centru za rehabilitaciju *Slava Raškaj* u Rijeci, Domu za djecu i mladež Kraljevica – Oštro i Centru za rehabilitaciju *Fortica* u Kraljevici. Pomoć ženama i djeci, žrtvama obiteljskog nasilja, pruža *Caritasov* dom za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja *Sveta Ana*, a Udruga U.Z.O.R. također pruža skloništa za žene žrtve obiteljskog nasilja te psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji. U Županiji postoji prihvatilište za beskućnike *Ruže Sv. Franje* i dnevni boravak za beskućnike.

U Županiji postoji izražen deficit smještajnih kapaciteta namijenjenih starijim osobama. S obzirom na demografske trendove starenja stanovništva (posebno u Gorskom kotaru), problem će u budućnosti biti još izraženiji. Stoga je potrebno uložiti napore i sredstva u daljnji razvoj institucionalne i izvaninstitucionalne skrbi za starije te poticati privatne inicijative radi rješavanja ovog problema.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na DRUŠTVENE DJELATNOSTI
• Nedostatan broj i kapacitet predškolskih ustanova • Smanjenje broja učenika u srednjim školama • Nedovoljna usmjerenost na obrazovne programe koji pridonose razvoju Županije • Neusklađenost obrazovanja s potrebama tržišta • Nedostatak studentskih smještajnih kapaciteta • Nepovezanost programa tehničke kulture s obrazovnim i gospodarskim sektorom • Neravnomjerna vremenska (tijekom kalendarske godine) i teritorijalna (na cjelokupnom teritoriju Županije) prisutnost kulturnih događanja • Izostanak kulturne suradnje na relaciji Rijeka (središte) – mikroregije (periferija) • Nedostaju povratni podaci o kulturnoj aktivnosti građana Županije • Niska ispunjenost Standarda u mreži narodnih knjižnica • Nepostojanje modela upravljanja kulturnom baštinom koji bi omogućio njezino sustavno održavanje i korištenje • Nedostatak ustanova (posebno izraženo u Gorskom kotaru i na Otocima) • Nedostatna infrastruktura za sport i rekreaciju za sve ciljne skupine građana • Nedostatak stručnog kadra u sportu • Nedostatak specijaliziranih sportskih ambulanti • Nedovoljna dostupnost specijalističko-konzilijarne zaštite u rjeđe naseljenim područjima (Gorski kotar i Otoci) • Nedovoljni kapaciteti za smještaj starijih osoba • Nedovoljni institucionalni i izvaninstitucionalni oblici skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na DRUŠTVENE DJELATNOSTI
• Povećati kapacitete predškolskih ustanova • Provoditi mrežu osnovnih i srednjih škola Županije • Uskladiti strukovno i visoko obrazovanje sa zahtjevima tržišta rada • Završiti izgradnju Sveučilišnog kampusa • Povezati potrebe gospodarstva i strukovnog obrazovanja • Povezati programe tehničke kulture s obrazovanjem i gospodarstvom • Bolje povezivati i koristiti ustanove u kulturi radi povezivanja i koordiniranja programskih sadržaja i aktivnosti pojedinaca i udruga u kulturi s područja Županije • Povezivati muzeje radi koordiniranja njihova rada; povezivati ih s istim i sličnim ustanovama na nacionalnoj i međudržavnoj razini • Dodatno valorizirati autohtona folklorna događanja te očuvati i promicati lokalne jezične i glazbene osobitosti Županije • Zadovoljiti Standard za mrežu narodnih knjižnica u Županiji • Poticati jedinice lokalne samouprave i udruge u kulturi u kandidiranju starih gradskih jezgara i tradicionalne kamene gradnje, kao i kulturnih posebnosti Županije na UNESCO-ve liste zaštićenih kulturnih materijalnih i nematerijalnih dobara • Izgraditi nove sportske objekte prema potrebama Županije • Omogućiti dostupnost sportsko-rekreativnih sadržaja svim kategorijama građana • Osigurati uvjete za školovanje stručnog kadra u sportu • Osigurati dostupnost specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite u svim mjestima Županije • Objediniti sve usluge KBC-a Rijeka na jednome mjestu • Razviti mrežu izvaninstitucijskih oblika smještaja (udomiteljstvo, obiteljski domovi, stambene zajednice, organizirano stanovanje) • Povećati kapacitete institucija za brigu o starijim osobama i stalno napredovati u podizanju kvalitete smještaja i zdravstvene skrbi korisnika

2.7. Infrastrukturni sustavi

Infrastruktura prometnog sustava

Prometni koridori državnoga i međunarodnog značenja, zajedno s lučkim sustavom, integriraju priobalni i ukupni prostor Županije u nacionalnu i međunarodnu prometnu mrežu. Sjecište tih koridora čini prometni čvor Rijeka kao ključna prometna komponenta sveukupnoga gospodarskog razvoja središta Županije, odnosno grada Rijeke i Luke Rijeka. Prometni koridori županijskog značenja raspoznaju se u dvjema skupinama specifičnih prostora Županije koji omogućavaju integriranje s prostorima susjednih županija: skupina goranskih koridora i skupina priobalnih i otočnih koridora.

Na području Primorsko-goranske županije razvrstane su 104 luke otvorene za javni promet.[18]

Riječka je luka od osobitoga (međunarodnog) gospodarskog interesa za Republiku Hrvatsku. Obuhvaća bazen Rijeka (konvencionalni generalni teret, terminal za žitarice i fosfate, terminal za voće), Sušak (kontejnerski terminal, konvencionalni generalni teret, drvo) i izdvojene bazene Bakar (terminal za rasute terete, Ro-Ro terminal), Omišalj (naftni terminal) i Raša (terminal za stoku, terminal za drvo te pozadinsko skladište Štalije). Bazen na području bivše tvornice *Torpedo* u funkciji je ribarske luke; pod upravom je Lučke uprave Rijeka i luka je otvorena za javni promet.

U sklopu riječkog bazena ukupno je devet pristaništa s pristanima za prihvat brodova te tri specijalizirana terminala (putnički terminal, terminal za rashlađene terete, terminal za žitarice). Zagrebačko pristanište djelomično je opremljeno u dužini od 156 m za pristajanje brodova, no ostatak od 600 m obale nije dovršen. Putnički terminal Rijeka smješten je na korijenu Riječkog lukobrana.

Izgradnjom autoceste Rijeka – Zagreb, riječke obilaznice i državne ceste D-404 poboljšana je povezanost lučkih bazena, ali povezanost luke Rijeka željezničkim prugama nije zadovoljavajuća. Osim neučinkovite postojeće pruge Rijeka – Zagreb, nema izravne željezničke veze Rijeke s hrvatskim prugama u Istri i sjevernojadranskim lukama Kopar i Trst, kao niti izravne željezničke veze s lukom Ploče[19].

Najveći promet u državnim lukama od osobitoga gospodarskog interesa za RH ostvaren je 2007. kada je prekrcano 22.195.000 tona robe. U ukupno realiziranome teretnom prometu u lukama od osobitoga gospodarskog značenja za RH, luka Rijeka sudjeluje s oko 70%.

Analizirajući ukupan promet riječke luke od 2000. do 2005., vidljiv je uzlazni trend, 2006. dolazi do pada prometa, a 2007. do povećanja prometa, kada je ostvaren i najveći promet u promatranom razdoblju (13.212.464 t). U 2008. počinje silazni trend te je svake godine uslijedio manji promet.

U razdoblju od 2002. do 2008. promet na kontejnerskom terminalu, nakon tehnološke modernizacije potkraj 2002., povećan je više od deset puta. Nakon pozitivne tendencije prometa kontejnera u luci Rijeka u razdoblju od 2000. do 2008., promet je 2009. pao za 23% kao posljedica svjetske gospodarske krize. Međutim, od 2009. ponovno se bilježi uzlazni trend te je u 2014. u riječkoj luci ostvaren kontejnerski promet u visini od 192.044 TEU.

Uspoređujući luku Rijeka s alternativnim sjevernojadranskim lukama Kopar (Republika Slovenija) i Trst (Republika Italija), njezini ukupni rezultati su skromni. Luke Kopar i Rijeka su prije svega usredotočene na tranzitni promet koji u obje luke ima udio od 65 do 75% u ukupnom prometu, a tranzitni promet luke Trst iznosi svega oko 20%.

Etape razvoja luke Rijeka usko su povezane s definiranjem razvoja riječkoga željezničkog čvora. Prema PP PGŽ, u riječkom bazenu planirana je izgradnja novoga modernoga kontejnerskog terminala (Zagrebačka obala) i dogradnja kontejnerskog terminala Brajdica, a u Bakarskom zaljevu proširenje terminala. Koncept nove luke na otoku Krku okosnica je razvoja riječke luke. Uz logistički centar Škrljevo, planirana je izgradnja Intermodalnoga logističkog centra Miklavija te logistički centar na otoku Krku.

Na području Županije 16 je luka posebne namjene državnog značenja (pet industrijskih luka, pet brodogradilišnih luka, pet luka nautičkog turizma i vojna luka Kovčanje), 26 luka posebne namjene županijskog značenja (12 brodogradilišnih luka, tri luke nautičkog turizma i 11 sportskih luka) i dva sidrišta objavljena u službenim pomorskim

[18] U 2015. luke otvorene za javni promet razvrstane su u skladu s PP PGŽ (Naredba o razvrstaju luka otvorenih za javni promet na području Primorsko-goranske županije („Narodne novine" broj 3/2015. i broj 38/2015.).

[19] Dundović, et al., 2010.

publikacijama (Sidrište Ilovik i Sidrište Maračol Unije), kao poseban morski akvatorij koji omogućuje sigurno sidrenje plovnih objekata.

Na području Županije postoje četiri trajektne linije kao nastavak državnih cesta: Brestova – Porozina, Valbiska – Lopar, Valbiska – Merag i Stinica – Mišnjak.

Uočen je nedostatak priveza za turističke brodove i plovila domaćeg stanovništva. Pri definiranju sadržaja u lukama otvorenim za javni promet, potrebno je definirati komunalni dio luke i odrediti dovoljan broj vezova za plovila domaćeg stanovništva (za oko 10% stanovnika JLS-a[20]). Uočen je i problem smještaja plovila na neodgovarajućim prostorima, odnosno ilegalnog sidrenja (korištenje luka, privezišta i sidrišta izvan instituta koncesija i lučkih uprava), čime se stvara dodatni pritisak na infrastrukturu.

Rijeka i Zagreb povezani su sa šest vlakova dnevno (jedan vlak prometuje do Osijeka), Rijeka i Ogulin povezani su s 14 vlakova dnevno, Rijeka i Lupoglav povezani su s pet vlakova, a Lupoglav i Rijeka s četiri vlaka dnevno. Međunarodnim vlakom Rijeka je povezana s Ljubljanom, Bečom, Münchenom i Budimpeštom. Prijevozni kapaciteti željeznice nisu iskorišteni ni u teretnom ni u putničkom prometu.

Na području Primorsko-goranske županije nalazi se 160,33 km željezničke pruge, odnosno 6,15% ukupne duljine pruga u Republici Hrvatskoj i 53 željezničko-cestovna prijelaza (10 željezničko-cestovnih prijelaza osigurano je znacima, a 24 su osigurana uređajima). Gustoća željezničko-cestovnih prijelaza na području Županije takva je da na svakih 3,02 km pruge dolazi jedan željezničko-cestovni prijelaz, što je rjeđe u odnosu na područje Republike Hrvatske gdje je gustoća jedan prijelaz na svakih 1,71 km pruge.

Prijevozna moć željezničke pruge nije dovoljno iskorištena, mala je dopuštena brzina na kritičnim dionicama i razmjerno je niska pouzdanost sustava te su visoki troškovi eksploatacije.

Cestovni čvor Rijeka je na križanju više važnih cestovnih međunarodnih i domaćih pravaca koji su većim dijelom tranzitni pravci u odnosu na područje Rijeke. Na području cestovnog čvora sijeku se autocestovni pravci A6 Bosiljevo – Rijeka, A7 Rupa – Rijeka – Žuta Lokva i A8 Kanfanar – Matulji te neke važnije prometnice državne i županijske mreže koje dijelom preuzimaju daljinski promet ili su priključci na ceste višeg ranga.

Najopterećenija je prometnica u Županiji riječka obilaznica. Najveći prosječan godišnji dnevni promet (PGDP) ostvaren je 2007. i iznosio je 24.334 vozila, a prosječni ljetni dnevni promet (PLDP) iste godine iznosio je 38.677 vozila.

Prometni volumeni na riječkoj obilaznici u 2007. iznosili su na presjeku tunela Katarina 28.303 vozila/dan u PGDP-u te 34.424 vozila/dan u PLDP-u, a na zapadnoj dionici između čvorova Škurinje i Diračje 24.334 vozila/dan u PGDP-u i 38.677 vozila/dan u PLDP-u. Prema prognozama prometa iz Prostorno i prometno integralne studije Primorsko-goranske županije i Grada Rijeke (PPIS), očekuje se rast putovanja svim vrstama vozila.

U 2012. u Županiji registrirano je 152.006 vozila, odnosno 8,1% ukupnog broja registriranih vozila u Republici Hrvatskoj. Broj registriranih motornih vozila na području Primorsko-goranske županije povećavao se do 2008. kada je registrirano najviše vozila (162.182 vozila), a od 2009. zabilježen je pad broja vozila na području Županije.

Stupanj motorizacije Županije, izračunat na temelju zadnjih dostupnih podataka (za 2012.), iznosi približno 506 vozila na 1.000 stanovnika. Gledano po NUTS 2 regijama, stupanj motorizacije u Jadranskoj Hrvatskoj je 471 vozilo na 1.000 stanovnika, a u Kontinentalnoj Hrvatskoj 417 vozila na 1.000 stanovnika, iz čega je očito da Županija ima natprosječno razvijen stupanj motorizacije.

Na području Primorsko-goranske županije razvrstano je ukupno 1.550,60 km cesta. Prosječna gustoća cestovne mreže u Republici Hrvatskoj je 480 m/km², a 428 m/km² u Primorsko-goranskoj županiji. Cestovna mreža na području Županije ima zadovoljavajuću gustoću unatoč tome što je njezina prosječna gustoća manja od one prosjeka Republike Hrvatske, s obzirom na konfiguraciju terena i neravnomjernu naseljenost.

Odlukom o razvrstavanju javnih cesta u državne, županijske i lokalne ceste („Narodne novine" broj 66/2013.), Županijska uprava za ceste Primorsko-goranske županije ima u nadležnosti ukupno 893,2 km cesta, od toga 569,1 km županijskih cesta i 324,1 km lokalnih cesta.

[20] PP PGŽ; Konkretnije, kapacitet komunalnog dijela luke određuje se na osnovi broja stanovnika koji imaju prebivalište na području jedinice lokalne samouprave, a u komunalnom dijelu luke potrebno je planirati privezna mjesta za 10 do 15% stanovništva.

Pogranična naselja prema Republici Sloveniji, posebno u dolini Čabranke i Kupe, još uvijek nisu kvalitetno prometno integrirana kroz područje Republike Hrvatske, već je u jednom dijelu veza među naseljima moguća jedino putem prometnica u Republici Sloveniji[21].

Na području Županije u funkciji su četiri zračne luke: Rijeka, Mali Lošinj, Unije i Grobnik.

Zračna luka Rijeka najznačajnija je zračna luka u Županiji, registrirana je za javni domaći i međunarodni promet, dobro povezana i integrirana na regionalnu prometnu infrastrukturu. Zračna luka Rijeka prostire se na 100 ha, s velikim okolnim prostorom pogodnim za daljnji razvoj. Dolazak niskotarifnih zračnih prijevoznika rezultirao je povećanjem broja putnika u Zračnoj luci Rijeka. Najveći broj putnika u Zračnoj luci Rijeka prevezen je 2006. (166.675). Najmanje putnika prevezeno je 2010. (61.498). U 2013. prevezeno je 140.776 putnika, što je povećanje za 93,45% u odnosu na 2012. godinu.

Županija, a posebno grad Rijeka, gotovo su u potpunosti pokriveni GSM telekomunikacijskim signalom. Na vanjskim otocima se u nekim dijelovima može „hvatati" i signal mobilne telefonije iz Republike Italije, a u nekim dijelovima Gorskog kotara „hvata" se i signal mobilnih operatera iz Republike Slovenije. No intenzivan razvoj mobilne telefonije i visok stupanj posjedovanja i uporabe mobilnih telefonskih uređaja uzrokuje nedostatnu pokrivenosti GSM signalom (osobito u ljetnim mjesecima), odnosno potrebu za jačim signalom.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na PROMETNU INFRASTRUKTURU
Pomorski promet i lučko-terminalna infrastruktura • Nedovoljna izgrađenost lučke nadgradnje i podgradnje u morskim lukama od županijskog i lokalnog značenja, otvorenima za javni promet • Nedovoljan broj priveza za domicilno stanovništvo i za nautička plovila • Korištenje luka, privezišta i sidrišta izvan instituta koncesija i lučkih uprava • Loša lokacija pomorskoga putničkog terminala **Željeznička infrastruktura** • Nedovoljno iskorištena prijevozna moć željezničke pruge, mala dopuštena brzina na kritičnim dionicama, razmjerno niska pouzdanost sustava i visoki troškovi eksploatacije • Nepovoljna struktura korištenja željeznice u robnom i putničkom prometu • Nerazvijen javni promet željeznicom **Cestovna infrastruktura** • Neodgovarajuća povezanost autocestama s ostalim županijama (neizgrađena autocesta Rijeka – Žuta Lokva te II. cijevi tunela Učka i spojnih autocesta) • Neodgovarajuća povezanost na mrežu autocesta u Sloveniji i Italiji • Nedovoljna prometna povezanost određenih područja Gorskog kotara s cestovnom mrežom RH • Nedovoljna prometna povezanost otoka s kopnom (osim otoka Krka) i otoka međusobno • Nezadovoljavajuće stanje kolnika i tehničkih elemenata na dijelu županijskih i lokalnih cesta • Nezadovoljavajuće vođenje tranzitnog prometa kroz gradska i općinska središta • Nezadovoljavajući kapaciteti i lokacija „regionalnoga" autobusnog kolodvora u gradu Rijeci i kolodvora u središtima mikroregija • Nedovoljan broj parkirališnih mjesta • Neodgovarajući uvjeti za pješački promet i nedostatna biciklistička infrastruktura **Infrastruktura zračnog prometa** • Neiskorišteni (djelomično iskorišteni) kapaciteti zračnih luka • Nezadovoljavajuće stanje infrastrukture u Zračnoj luci i zračnim pristaništima **Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture** • Nedovoljna pokrivenost kompletnog područja Županije i potrebe za daljnjim razvojem širokopojasnog pristupa

[21] PP PGŽ.

Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na PROMETNU INFRASTRUKTURU
• Razvijati riječki prometni pravac (razvijati lučku, cestovnu, željezničku i logističku infrastrukturu) • Razviti prometni sustav koji se oslanja na sve oblike javnoga gradskog prijevoza i intermodalno povezivanje različitih oblika prometa **Pomorski promet i lučko-terminalna infrastruktura** • Izgraditi Zagrebačku obalu i nastaviti daljnju modernizaciju riječke luke • Daljnji razvoj riječke luke planirati na otoku Krku • Bolje prometno integrirati otoke s kopnom i otoke međusobno • Rekonstruirati morske luke otvorene za javni promet radi uspostave javnog prijevoza putnika morem • Osigurati prostor za komunalni dio luke u sklopu luke otvorene za javni promet (osigurati privez za plovila domaćeg stanovništva) • Izgraditi nove luke nautičkog turizma – marine (osigurati mogućnost prihvata većeg broja plovila nautičkog turizma) • Izgraditi pomorski i kopneni terminal putnika na jednome mjestu **Željeznička infrastruktura** • Modernizirati postojeće i izgraditi nove željezničke pruge • Uvesti željeznice u javni gradski prijevoz putnika **Cestovna infrastruktura** • Lobirati i izgraditi nastavak autoceste Rijeka – Rupa u Republici Sloveniji (s vezom na Ljubljanu i Trst) • Izgraditi autocestu Rijeka – Žuta Lokva • Izgraditi II. cijev tunela Učka te spojne autoceste • Početi izgradnju Liburnijske obilaznice • Izgraditi dionice cesta u Gorskom kotaru radi kvalitetne integracije prostora • Izgraditi obilaznice oko većih gradskih i općinskih središta • Poboljšati stanje županijskih i lokalnih cesta i izgraditi nogostupe • Izgraditi autobusni kolodvor u Rijeci • Izgraditi parkirališne i garažno-parkirališne građevine, vodeći računa o održivom razvoju prometa • Izgraditi biciklističke prometnice, uspostaviti kvalitetniju mreža pješačkih putova **Infrastruktura zračnog prometa** • Iskoristiti slobodne kapacitete zračnih luka • Rekonstruirati i dograditi infrastrukturu u zračnoj luci i zračnim pristaništima prema prometnim potrebama i sigurnosti prometa • Prema potrebi osigurati hidroavionska pristaništa u lukama otvorenima za javni promet (kao dopunu turističke ponude i za povećanje sigurnosti života stanovništva na otocima) **Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture** • Elektroničku komunikacijsku infrastrukturu razvijati, graditi, održavati i koristiti radi napretka gospodarstva, povećavanja kvalitete života stanovništva, zaštite okoliša i zdravlja ljudi • Razvijati širokopojasni pristup i omogućiti brzi pristup za 100% kućanstava i ultrabrzi pristup za 50% kućanstava

Infrastruktura vodnogospodarskog sustava

Vodoopskrbni sustavi Primorsko-goranske županije najrazvijeniji su u Hrvatskoj; 97% stanovništva opskrbljeno je vodom iz vodoopskrbnog sustava, što je znatno više od prosjeka Republike Hrvatske koji iznosi 75%.

Čak 90% vodnih resursa Županije čine podzemne vode, ali za određena područja značajni su i zahvati površinskih voda. Vodoopskrbne sustave čine 82 izvorišta različite minimalne izdašnosti (do 1.500 l/s), s time da ih se stalno koristi 73, a ukupna maksimalna mogućnost zahvaćanja je oko 6.800 l/s vode.

Unutar svakoga vodoopskrbnog sustava, osim glavnoga, postoji često i čitav niz manjih vodovoda. Povezani su vodoopskrbni sustavi Rijeke i Opatije (Liburnija), Rijeke i otoka Krka te sustav Rijeke i podsustav Jadranovo koji je dio vodoopskrbnog podsustava Novi Vinodolski. Županijski sustav, međutim, još uvijek nije dovoljno povezan.[22]

[22] Izmjena i dopuna Vodoopskrbnog plana PGŽ (2011.)

Tablica 3. *Javni isporučitelji vodne usluge u PGŽ-u*

JAVNI ISPORUČITELJ VODNE USLUGE	GRADOVI/OPĆINE	POSTOTAK PRIKLJUČENOSTI NA VODOOPSKRBNU MREŽU	IZVORIŠTA VODE/ VODOZAHVAT
Vodovod i kanalizacija d.o.o. za vodoopskrbu i odvodnju Rijeka	Gradovi: Rijeka, Kastav, Bakar i Kraljevica; općine: Klana, Jelenje, Viškovo, Čavle i Kostrena	99%	Izvori: Zvir, Zvir II, Rječina, Perilo, Dobra i Dobrica; bunari u Martinšćici
Liburnijske vode d.o.o.	Grad Opatija; općine: Matulji, Lovran i Mošćenička Draga	90%	Izvori na Učki i u tunelu Učka, +sustav Rijeka
Vodovod Žrnovnica d.o.o.	Gradovi: Crikvenica i Novi Vinodolski; Vinodolska općina	93%	Izvori u Novljanskoj Žrnovnici i bunari u Triblju
Ponikve voda d.o.o.	Grad Krk; općine: Omišalj, Malinska-Dubašica, Punat, Vrbnik, Dobrinj i Baška	95%	Vodozahvat Ponikve Izvori i bunari u Bašćanskoj kotlini (EB-1, EB-2, EB-3); Bunar Paprati i Stara Baška, + sustav Rijeka
Vodoopskrba i odvodnja Cres Lošinj d.o.o. Cres	Gradovi: Cres i Lošinj	75%	Jezero Vrana
Vrelo d.o.o. Rab	Grad Rab Općina Lopar	99%	Izvori i bunari na Rabu, +Južni ogranak vodovoda Hrvatsko Primorje
Komunalac – vodoopskrba i odvodnja d.o.o. Delnice	Grad Delnice Općine: Lokve, Fužine, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad i Brod Moravice	97%	Izvori: Kupica, Mrzlica i niz drugih malih izvora (ukupno 16)
Čabranka d.o.o. Čabar	Grad Čabar	90%	Izvori: Čabranka, Tropeti i niz drugih malih izvora (ukupno 17)
Vode Vrbovsko d.o.o.	Grad Vrbovsko	99%	Izvori: Ribnjak, Javorova Kosa, Draškovac i Topli potok

Izvor: Podaci komunalnih društava 2013.

Gorski kotar je vrlo bogat pitkom vodom, ali vodoopskrbna situacija na tom području nije zadovoljavajuća. Opskrba vodom je gotovo bez ikakvih rezervi pa se može reći da je vrlo riskantna i neodrživa u slučaju kvara na sustavu, odnosno vodozahvatu. Vodoopskrbni sustav grada Rijeke dobro funkcionira i u dobrom je stanju, ali ostali vodoopskrbni sustavi nemaju dovoljnu izdašnost vlastitih izvora pitke vode ili su one na granici potreba. Opskrba vodom Otoka je zadovoljavajuća, izuzevši ljetnu sezonu kada su kapaciteti premali. Izdašnost vlastitih izvorišta pitke vode je ograničena (osim Lošinja i Cresa koji imaju dostatnu opskrbu iz Vranskog jezera), a sustavi Krka i Raba povezani su i na kopnene vodoopskrbne sustave.

Većina vodovoda u Županiji ima prosječan gubitak vode od 36%.

Sustavi prikupljanja otpadnih voda u Županiji djelomično zadovoljavaju potrebe sadašnjih korisnika, međutim rješenja nisu primjerena potrebama zaštite okoliša. Često se koriste septičke jame s upojnim bunarima, s time da velik broj septičkih jama nije propisno izveden (tzv. crne jame). Malo više od 50% isporučene vode u Županiji završi u nekom od javnih sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda. Taj prosječni podatak, dakako, varira u ovisnosti o dijelu područja Županije (70% u Priobalju, 45% na Otocima te 20 – 30% u Gorskom kotaru).[23]

Na području Gorskog kotara sustav odvodnje otpadnih voda još uvijek ne prati razvoj vodoopskrbnog sustava. Odvodnjom je obuhvaćen vrlo mali broj stanovnika (oko 25%).

[23] PP PGŽ; „Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013. (separat: *Sustavi prikupljanja otpadnih voda*, Hidroart d.o.o.)

Sustav Grad na području aglomeracije Rijeka prihvaća otpadne vode većeg dijela grada Rijeke i okolnih općina Viškovo, Kastav, Čavle i Jelenje te dijela Matulja. Sustav završava glavnim sabirnim kolektorom grada Rijeke u zoni Delta, čime je više morskih ispusta svedeno na jedan obalni ispust. Središnji uređaj za pročišćavanje otpadnih voda *Delta* do danas ima izgrađenu samo prvu fazu, odnosno mehanički predtretman s podmorskim ispustom.

Na području Otoka, najrazvijeniji sustav imaju gradovi Mali Lošinj i Cres te općine Omišalj i Baška.

U Županiji nije izgrađen primjeren broj uređaja za pročišćavanje otpadnih voda, iako je to obveza propisana zakonima iz oblasti zaštite voda.

Infrastruktura sustava melioracije koji obuhvaća melioracijsku odvodnju i navodnjavanje nije dovoljno razvijena.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na INFRASTRUKTURU VODNOGOSPODARSKOG SUSTAVA
Vodoopskrba
• Neravnomjerna raspoređenost raspoloživih izvorišta u odnosu na područje potrošnje
• Nedovoljna povezanost sustava
• Nedovoljna izgrađenost sustava na područjima otoka Cresa, Lošinja te dijelova Liburnije
• Neispravnost sustava na području Čabra – nesigurna količina i/ili kvaliteta vode na pojedinim područjima
• Nesigurnost sustava zbog nedovoljnih količina ili kvalitete vode (dijelovi Liburnije, dijelovi Gorskog kotara) te na mjestima gdje sustavi u vršnoj potrošnji koriste vodu do krajnjih mogućnosti (Cres, Lošinj, Crikvenica, Rab)
• Vodovodi s gubicima većim od 40% (sustavi Novog Vinodolskog, Delnica i Čabra)
• Nepostojanje javnog vodovoda u određenim područjima
• Neujednačen standard komunalne usluge
Sustav prikupljanja otpadnih voda
• Izgrađenost sustava odvodnje znatno zaostaje za sustavima vodoopskrbe
• Mali broj uređaja za pročišćavanje otpadnih voda
• Nezadovoljavajući stupanj pročišćavanja na postojećim uređajima
• Nezadovoljavajuća razina izgrađenosti postojećih sustava odvodnje
• Velik broj nepropisno izvedenih septičkih jama (crnih jama)
• Miješanje sanitarnih i oborinskih voda (mješoviti sustav odvodnje)
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na INFRASTRUKTURU VODNOGOSPODARSKOG SUSTAVA
Vodoopskrba
• Integrirati sustave vodoopskrbe
• Provesti vodoistražne radove radi osiguranja novih količina vode za piće
• Smanjiti gubitke u vodoopskrbnim sustavima
Sustav prikupljanja otpadnih voda
• Graditi sustav za prikupljanje i pročišćavanje otpadnih voda usporedno s izgradnjom sustava vodoopskrbe
• Povećati stupanj razdijeljenosti postojećih sustava za prikupljanje otpadnih voda

Infrastruktura energetskog sustava

Povoljan geostrateški položaj nominira Županiju i kao važno energetsko čvorište. Zato su na području Županije smješteni brojni proizvodni energetski objekti te cijeli niz dalekovoda, naftovoda i plinovoda. Županijski energetski sustav u najvećoj je mjeri (oko 80%) realiziran kao dio energetskog sustava Republike Hrvatske.

Prema podacima iz 2012., elektroenergetskim sustavom opskrbljena su 208.623 korisnika u Primorsko-goranskoj županiji.

Proizvodni kapaciteti Županije temelje se na električnoj energiji dobivenoj iz hidroelektrana koje godišnje proizvedu ukupno 210 GWh, što je samo 14% ukupne potrošene energije tijekom 2012. godine. Termoelektrana Rijeka koristi se samo u vršnom razdoblju kada moguća potrošnja prelazi granice dobave električne energije. Tako je u 2012. termoelektrana Rijeka radila samo tri mjeseca. Predviđeni je radni vijek, odnosno izlazak iz pogona TE Rijeka, 2017. godina. U Županiji se planira prelazak na plin kao pogonski element.

Postojeće hidroelektrane su HE Rijeka i HE Vinodol, koje ostaju u funkciji uz mogućnosti rekonstrukcije i nado-

gradnje. Planirane hidroelektrane su Crpna hidroelektrane (CHE) Vinodol s pripadajućom akumulacijom te HE Valići s pripadajućom akumulacijom Kukuljani.

Prijenosnom sustavu na području Županije svojstven je prolaz dalekovoda najvišeg napona koji povezuju istočnu i sjeverozapadnu Hrvatsku sa zapadnim i južnim dijelom (Istra, Dalmacija), te dalekovodi koji povezuju elektroenergetski sustav Hrvatske s elektroenergetskim sustavom Slovenije. Zbog izrazito čvrstih prijenosnih veza, područje Županije jedno je od najsigurnijih električnom energijom napajanih dijelova Republike Hrvatske. Prijenosna elektroenergetska mreža (ona nacionalnog značenja) ima naponsku razinu 110 kV, i veću. Njezin razvoj ovisi o planovima izgradnje novih proizvodnih postrojenja, kao i velikih potrošača energije.

Područjem Županije prolazi magistralni plinovod Pula – Karlovac (DN 500/75 bara). Izgrađen je odvojak magistralnog plinovoda od MRS-2 Rijeka istok preko RS Urinj do RS Omišalj (DN 1000/100 bara).

Županija se može opskrbljivati plinom na više načina: domaćim, ruskim ili kaspijskim plinom iz kontinentalnog dijela, plinom iz Sjevernog Jadrana, odnosno alžirskim plinom preko transportnog sustava Italije, ili putem terminala za ukapljeni prirodni plin. Plinski sustav državne razine obuhvaća izgradnju terminala za ukapljeni prirodni plin, povezivanje na plinsku mrežu Europe (međunarodni interes) te magistralni plinovod Pula – Karlovac (interes RH), a projekt plinofikacije PGŽ-a dio je sustava regionalne razine.

Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske utvrđena je lokacija terminala za ukapljeni prirodni plin na otoku Krku s konačnim kapacitetom terminala od 10 do 13 milijardi m^3 prirodnog plina godišnje. Ključni je interes Županije realizirati što veći sinergijski učinak terminala s obavljanjem ostalih gospodarskih (proizvodnih i uslužnih) djelatnosti koje bi se oslanjale na iskorištavanje toplinskih i sirovinskih potencijala terminala.

U Županiji je omogućena izgradnja UNP terminala i pratećih prekrcajnih luka unutar zone INA-Rafinerije nafte Rijeka na Urinju i uz nju (za potrebe INA-Rafinerije nafte Rijeka i ostalih korisnika) te izgradnja UNP terminala u njezinoj neposrednoj blizini, kao i na području Lučko-terminalne/logističke zone Krk.

Na području Županije izgrađena je distributivna plinska mreža grada Rijeke i započela izgradnja distributivne plinske mreže područja za koje je dana koncesija. Prirodni plin počeo se koristiti 2007. u Rijeci i općini Viškovo kada je u Rijeci provedena supstitucija za gradski plin. Trenutačno je na distributivnu plinsku mrežu priključeno 21.257 potrošača.

Sustav naftovoda u Hrvatskoj podrazumijeva sustav Jadranskog naftovoda. To je cjevovodni sustav za transport nafte od luke i terminala Omišalj do domaćih rafinerija i inozemnih rafinerija u Istočnoj i Srednjoj Europi.

Sustav JANAF-a na području Primorsko-goranske županije sastoji se od prihvatno-otpremnog Terminala Omišalj na otoku Krku sa skladišnim prostorom od 1.000.000 m^3 za naftu i 60.000 m^3 za naftne derivate te pripadajućim pumpnim i mjernim stanicama, luke Omišalj, dionice cjevovoda Omišalj – Sisak i podmorskog naftovoda Omišalj – Urinj koji povezuje Terminal Omišalj i INA-Rafineriju nafte Rijeka.

S obzirom na to da fosilna goriva nisu obnovljiva i da postaju sve skuplja, preorijentacija na obnovljive izvore energije ključna je za pouzdanu opskrbu potrošača energije u Županiji u budućnosti.

Raspoloživi tehnički vjetropotencijal PGŽ-a preliminarno je procijenjen na 342 MW[24]. Na dan 23. lipnja 2014. u pogonu u Republike Hrvatske bilo je 14 vjetroelektrana, ali niti jedna na prostoru Županije[25].

Sunčeva energija glavni je i lako dostupan obnovljivi izvor energije na području Županije. U praksi se najviše koristi za dobivanje tople vode i proizvodnju električne energije. Županija aktivno potiče ugradnju solarnih kolektora na postojeće objekte (javne i privatne). Na području Županije, zbog izrazite reljefne raščlanjenosti, nije prikladno graditi sunčane elektrane snage veće od 10 MW.

Podaci o korištenju energije mora, nažalost, ne postoje. Drvo, kao glavni izvor biomase u Županiji, obnovljiv je izvor energije samo dok se iskorištava u granicama godišnje sječive mase. Županija raspolaže sječivom masom (etat) od 569.000 m^3/g (izraženo u ekvivalentnim tonama nafte to je 85.000 tOE/g)[26]. To znači da raspoloživa biomasa Županije može zadovoljiti samo 1/7 energetskih potreba stanovništva.

[24] Analiza prostornih mogućnosti za korištenje energije vjetra u PGŽ-u, EIHP, 2009.

[25] Hrvatski operator prijenosnog sustava d.o.o., http://www.hops.hr/wps/wcm/connect/98c751ce-7031-4aef-b5ba-f7df46740582/VE+u+pogonu+i+sa+sklopljenim+UOP-om+23062014.pdf?MOD=AJPERES (pristupljeno 24. lipnja 2014.)

[26] Prosječni stanovnik Hrvatske troši oko 2 tOE/g za sve energetske potrebe (vlastite i svoj udio u zajedničkim sustavima).

U Županiji postoji nekoliko malih hidroelektrana (MAHE) (CHE Fužine, CHE Lepenice i HE Zeleni Vir). Najveći potencijal MAHE u Hrvatskoj nalazi se Šibensko-kninskoj (oko 49 MW) i Primorsko-goranskoj županiji (oko 35 MW)[27].

Županija je važno nacionalno energetsko čvorište-mjesto prihvata i daljnje distribucije nafte i prirodnog plina za cijelu Hrvatsku, pa i šire. Izrazito je ovisna o fosilnim gorivima. Njezina ranjivost na nedostupnost fosilnih goriva (količinama ili cijenom) vrlo je velika jer najviše pogađa njezine ključne gospodarske djelatnosti: turizam, promet i trgovinu. Očekuje se da će uloga Županije dodatno ojačati proširenjem kapaciteta JANAF-a i izgradnjom terminala za ukapljeni prirodni plin na Krku.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na ENERGETSKU INFRASTRUKTURU
• Ovisnost o fosilnim gorivima • Diskrepancija između planiranih energetskih potreba do 2020. (za rast BDP-a od 3,4%) i današnjeg smanjivanja potrošnje • Razmatranja o ulaganjima u obnovljive izvore energije još uvijek se više oslanjaju na trenutačni odnos cijena energije iz obnovljivih izvora energije/fosilna goriva, nego na dugoročnu pouzdanost opskrbe energijom • Nekorištenje energije mora
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na ENERGETSKU INFRASTRUKTURU
• Dekarbonizacija Županije • Prelazak TE Rijeka na prirodni plin kao pogonski energent • Razvijanje distribucijskog i prijenosnog sustava plinovoda na području Županije • Poticanje uporabe prirodnog plina u potrošnji kućanstava i poduzetnika • Maksimalno poticanje proizvodnje energije iz obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti • Uspostavljanje regionalnog i/ili županijskog sustava za pohranjivanje energije iz obnovljivih izvora energije • Uspostavljanje mreže stanica za punjenje električnih vozila • Iskorištavanje energije mora (rijeka i jezera) za potrebe grijanja/hlađenja pojedinačnih ili grupe objekata uporabom dizalica topline • Poticanje primjene pasivnih mjera energetske učinkovitosti (izoliranje zgrada, reflektirajući premazi za smanjivanje insolacije, adaptacije objekata u smjeru pasivnih ili niskoenergetskih objekata i sl.) • Poticanje kogeneracijskih i trigeneracijskih postrojenja • Izgradnja terminala za ukapljeni prirodni plin (otok Krk)

2.8. Civilni sektor i krizna stanja

Na području Županije registrirano je ukupno 3.885 udruga, što je 8% udruga na nacionalnoj razini (49.004). Prema broju registriranih udruga, Županija zauzima treće mjesto u Republici Hrvatskoj, što pokazuje visoko sudjelovanje, odnosno razvijenost civilnog sektora. Prema djelatnostima, najviše je registriranih udruga sportskih (1.367; 35,2%) i kulturnih (756; 19,5%); informacijske su udruge najmanje zastupljene (7; 0,2%). Najviše registriranih udruga nalazi se na području Grada Rijeke (1.765; 45,4%), slijede Grad Opatija (234; 6%), Grad Crikvenica (134; 3,4%), Grad Mali Lošinj (129; 3,3%), Općina Matulji (109; 2,8%), Grad Krk (107; 2,7%), Općina Lopar (106; 2,7%), Grad Delnice (102; 2,6%) itd.

Projekti i programi organizacija civilnog društva financiraju se iz javnih izvora, što pokazuju raspoloživi podatci Ureda Vlade RH za udruge na području Županije u razdoblju 2008. – 2012., iz kojih je vidljivo da se utjecaj gospodarske krize osjetio i u lokalnim proračunima te je zbog toga i došlo do osjetnijeg pada potpora udrugama nakon 2009. godine. Isti trend zabilježen je i u ostalim županijama. Stoga je Primorsko-goranska županija i dalje među županijama s najizdašnijim potporama udrugama u Hrvatskoj. Jednako je tako vidljivo da Grad Rijeka ima gotovo dvostruko veće iznose za sufinanciranje rada udruga od Županije, što je proporcionalno razlici u visini proračuna Grada Rijeke i Županije.

Iako Županija ima dugogodišnju tradiciju suradnje s akterima civilnog društva, što je ugrađeno u sve njezine strateške dokumente, još uvijek nije izgrađen jedinstven sustav praćenja aktivnosti registriranih udruga, raspodjele donacija i zapošljavanja. Nužno je omogućiti bolju usklađenost programa udruga sa strateškim ciljevima Županije te nastavno i mnoge sinergijske učinke na razvoj Županije.

[27] Predstavljanje studija potencijala obnovljivih izvora energije po županijama, 2013. REPAM.

Temeljna je zadaća Primorsko-goranske županije u organizaciji i razvoju sustava zaštite i spašavanja procijeniti opasnosti i posljedice koje mogu nastati, ocijeniti stanje/kapacitete operativnih snaga zaštite i spašavanja, izraditi dokumente zaštite, trajno provoditi prevenciju, organizirati i pripremiti mjere i aktivnosti radi unapređenja pripravnosti snaga zaštite i spašavanja, voditi evidencije izvora opasnosti i prijetnja, stvoriti preduvjete za uspostavljanje jedinstvenog sustava upravljanja u krizama i izvanrednim situacijama, razvijati oblike izobrazbe i obavješćivanja stanovništva, suradnja s medijima. Primorsko-goranska županija donijela je u travnju 2012. Procjenu ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara i okoliša od katastrofa i velikih nesreća za svoje područje. Procjena je polazna točka na temelju koje se planira i provodi razvoj sustava zaštite i spašavanja na području Primorsko-goranske županije.

Operativne snage sustava zaštite i spašavanja Primorsko-goranske županije čine redovite operativne snage koje djeluju u tri stožerna tijela: Stožer zaštite i spašavanja Primorsko-goranske županije, Županijski operativni centar za iznenadna onečišćenja mora i Stožer za zarazne bolesti Primorsko-goranske županije. Osnovane su i postrojbe civilne zaštite kao potpora za provođenje mjera zaštite i spašavanja, kojih su nositelji operativne snage zaštite i spašavanja koje se u okviru redovite djelatnosti bave zaštitom i spašavanjem, te za provođenje mjera civilne zaštite. U sustavu zaštite i spašavanja vodeću ulogu ima javni sektor, što ostavlja prostor za jačanje suradnje s privatnim sektorom.

Svaka država ima službu koja reagira na pojavu kriznih stanja. U Hrvatskoj je to Državna uprava za zaštitu i spašavanje (DUZS). Takve se službe organiziraju i pripremaju radi interveniranja u spašavanju ljudi, imovine i okoliša u slučajevima velikih elementarnih nepogoda, požara, industrijskih katastrofa, oružanih konflikata i sl.

Kolaps okoliša, ponajprije pod djelovanjem klimatskih promjena, izravna je prijetnja opstanku čovječanstva. Za Primorsko-goransku županiju to znači samo jedno: što više energije, hrane i ostalih osnovnih dobara bude mogla osigurati iz vlastitih izvora, bit će manje ranjiva na nestabilne i rastuće cijene energije i hrane, na klimatske promjene i na poremećaje u drugim dijelovima zemlje i svijeta. Vezano uz klimatske promjene, radi se uglavnom koliko zahtijevaju obveze preuzete ulaskom u EU i koliko dopuštaju za tu svrhu izvana doznačena sredstva. U okviru promišljanja procesa prilagodbe trebalo bi preispitati ranjivosti svakog sustava na poremećaje koji mogu nastati kao posljedica klimatskih promjena i kraja ere fosilnih goriva, što nije učinjeno.

U Županiji postoje potencijali da se svima zadovolje osnovne egzistencijalne i najnužnije energetske potrebe: oko 800 m² po stanovniku poljoprivrednih površina, dovoljan broj stambenih jedinica, dovoljno kvalitetne pitke vode, blaga klima te raspoloživa energija sunca, vjetra i biomase. Kada bi se navedeni potencijali i resursi Županije solidarno kombinirali s potencijalima i resursima susjednih županija – Istarske i Ličko-senjske, otpornost stanovništva ovog područja mogla bi se podignuti na zavidnu razinu.

Sustav prehrane trebao bi stanovništvu jamčiti sigurnost prehrane, no Županija zasad ne ispunjava kriterije održive prehrane definirane prema *British Sustainable Development Commision 2005*. Prevladava mišljenje da se zbog nepovoljne strukture poljoprivrednih površina ne treba očekivati kvantitativno značajnija proizvodnja hrane u Županiji. Isticanje lokalne posebnosti i brendiranje poželjni su pravci u razvoju proizvodnje hrane.

Trendovi rasta cijena hrane i energije nastavljaju se kao posljedica više uzroka, posebice klimatskih promjena i kraja ere fosilnih goriva, a Hrvatska uvozi više od polovice svojih potreba i jednog i drugog. Za svakog stanovnika Županije i Republike Hrvatske to znači da će se sve veći dio od vlastitih prihoda morati izdvajati za elementarne potrebe. Klimatske promjene dovest će do povećanja učestalosti i intenziteta pojave temperaturnih ekstrema i promjene lokalnih ekosustava, što će uzrokovati smanjenje uroda industrijskih kultura kod nas i u svijetu, izumiranje nekih tradicionalnih vrsta te pojavu nametnika i novih bolesti.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA
• Nedostatna sredstva za osnovne troškove rada i projekata udruga • Nedostatak jedinstvenog sustava praćenja aktivnih udruga, raspodjela donacija te učinaka potpora udruga • Nedovoljna povezanost privatnog i javnog sektora u izgradnji sustava zaštite i spašavanja • Nedostatak stručnih osoba u pravnim subjektima koji predstavljaju moguću opasnost od tehničko-tehnoloških nesreća te problemi u sustavu komunikacije unutar operativnih snaga • Neusklađenost planskih dokumenata u sustavu zaštite i spašavanja • Nedostatna svijest na nacionalnoj razini o snažnom utjecaju klimatskih promjena i kraja ere fosilnih goriva na kvalitetu života • Županija najveći dio svojih potreba u hrani osigurava dobavom izvan svojih granica, a opskrba stanovništva hranom oslanja se na velike trgovačke lance
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA
• Jačati kapacitete organizacija civilnog društva i osnažiti ih za doprinos društveno-ekonomskom razvoju • Pobošljati sustav učinkovitog i transparentnog financiranja rada udruga • Uspostaviti praćenje i vrednovanje rada i doprinosa udruga u razvojnim projektima Županije • Izraditi, usvojiti, provoditi te trajno ažurirati dokumente sustava zaštite i spašavanja Primorsko-goranske županije, koje uvjetuje postojeća zakonska regulativa • Intenzivirati suradnju Primorsko-goranske županije sa službama i pravnim osobama koje djeluju na njezinom području radi kvalitetnije međusobne usklađenosti i spremnosti za eventualne izvanredne događaje • Posvetiti pažnju izobrazbi građana na području preventivnih aktivnosti i u slučaju nastupa akcidentnih stanja • Smanjivati ranjivost Županije (suradnja susjednih županija na smanjivanju ranjivosti cjelokupnog prostora, na politiku zajedničkih rezervi hrane, bezuvjetnoga međusobnog pomaganja u izvanrednim okolnostima, na solidarnost, kombiniranje resursa i razmjenu znanja i iskustava)

2.9. Posebna područja: Gorski kotar i Otoci

Dvije od tri županijske mikroregije (Otoci i Gorski kotar) pripadaju područjima u kojima se provodi posebna državna politika te, kao takve, ostvaruju određene povlastice i olakšice. Naime, na području Županije neke jedinice lokalne samouprave imaju poseban status s obzirom na svoje razvojne mogućnosti, odnosno na njih se primjenjuje Zakon o brdsko-planinskim područjima („Narodne novine" broj 12/2002., 32/2002., 117/2003., 42/2005., 90/2005., 80/2008., 148/2013., 147/2014.). Na županijske otoke primjenjuje se Zakon o otocima („Narodne novine" broj 34/1999., 149/1999., 32/2002., 33/2006.) i Nacionalni program razvitka otoka.

Županija je u svom pristupu poticanju razvoja prepoznala specifičnosti pojedinih dijelova te je u skladu s time i definirala svoje tri mikroregije (Gorski kotar, Priobalje i Otoci), vežući se na spomenuti nacionalni zakonodavni okvir koji omogućuje poseban pristup razvoju za ta područja te mjere koje ublažavaju poteškoće izazvane specifičnim uvjetima za rad i život na tim područjima.

Tijekom pripreme i provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2011. – 2013. (2015.) definirane su mjere za sva ta područja, osobito za posebna područje Gorskog kotara. Primjerice, putem županijskoga Upravnog odjela za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj, poduzetnici s područja Gorskog kotara koji traže poduzetničke kredite za turističku djelatnost imaju prednost. Programima kojima se potiče razvoj poduzetništva, inovacije, turistički projekti, poljoprivreda i šumarstvo nastoje se podržati upravo projekti s tih područja. Županija se i u razdoblju 2016. – 2020. opredjeljuje za takvu politiku.

U razdoblju od 2011. do 2013. u ta je područja uloženo 504.528.635,80 kuna. Osim ukupnih ulaganja, nije postojala obveza praćenja određenih razvojnih pokazatelja na tim područjima pa nije moguće procijeniti utjecaj ovih investicija na njihov razvoj.

2.10. Upravljanje razvojem

Indeks razvijenosti

Prema Indeksu razvijenosti, Primorsko-goranska županija pripada najrazvijenijoj, IV. skupini, čija vrijednost indeksa razvijenosti iznosi više od 125% prosjeka Republike Hrvatske. U najrazvijenijim županijama izrazito prevladavaju čimbenici konkurentnosti obrazovanja, razvijenosti poduzetništva i ekonomskih rezultata.

Grafikon 3. *Indeks razvijenosti županija Jadranske Hrvatske (2. razina, %)*

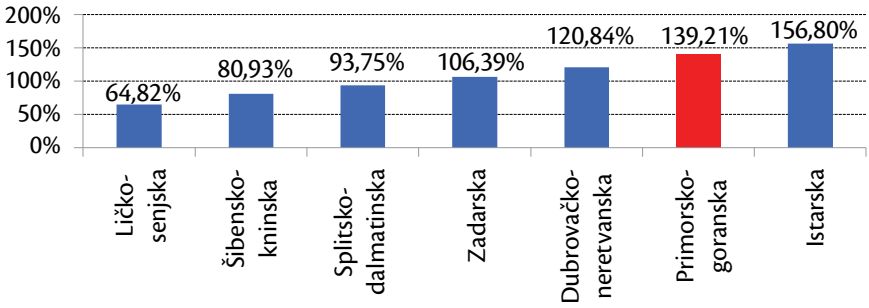

Izvor: MRRFEU, http://www.mrrfeu.hr/default.aspx?id=405 (6. 4. 2013.)

Na razini Primorsko-goranske županije većina jedinica lokalne samouprave ubraja se u IV. skupinu (indeks razvijenosti između 100% i 125% prosjeka RH), a po indeksu razvijenosti u I. i II. skupinu ne ulazi niti jedna. Sve jedinice lokalne samouprave koje spadaju u III. skupinu nalaze se u brdsko-planinskim područjima Primorsko-goranske županije i sve su, osim Općine Jelenje, na području Gorskog kotara. Uravnotežen regionalni razvoj Županije traži posvećivanje posebne pozornosti tim područjima. Gradovi Cres, Krk i Opatija te općine Dobrinj, Baška, Kostrena, Malinska-Dubašnica, Omišalj i Punat ubrajaju se u jedinice lokalne samouprave koje su u V. skupini čija je vrijednost indeksa razvijenosti veća od 125% prosjeka Republike Hrvatske. Vidljivo je da je većina navedenih jedinica lokalne samouprave (osim Grada Cresa) u primorskim općinama koje se naslanjaju na Rijeku (Opatija i Kostrena) te na otoku Krku.

Svrstavanje Primorsko-goranske županije među tri najrazvijenije županije u Hrvatskoj svakako je pozitivno, no potrebno je razmotriti i moguće negativne čimbenike ove klasifikacije. Naime, u kontekstu nacionalne politike osiguravanja ujednačenoga regionalnog razvoja, pojedini programi namijenjeni financiranju razvojnih projekata usmjereni su prema slabije razvijenim regijama, što može umanjiti dostupna financijska sredstva u razvijenijim jedinicama regionalne i lokalne samouprave.[28]

Institucionalni kapaciteti

Razvojem Primorsko-goranske županije bavi se više institucija, ponajprije sama Županija, njezinih 14 gradova i 22 općine, odnosno njihova upravna tijela preko kojih se oblikuje i provodi razvojna politika. Tu su i različite druge institucije kao što su strukovne komore, komunalna društva, razvojne agencije, lokalne akcijske grupe, Hrvatski zavod za zapošljavanje, turističke zajednice, osnovne i srednje škole, Sveučilište u Rijeci, poduzetničke potporne institucije, organizacije civilnog društva, nacionalne agencije, resorna ministarstva i dr.

Za koordinaciju pripreme i praćenja provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije zadužen je regionalni koordinator, sukladno Zakonu o regionalnom razvoju („Narodne novine" broj 147/2014.), a to je za PGŽ Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima.

Županijske institucije ulažu trajne napore u jačanje svojih upravljačkih kapaciteta, međusobne koordinacije te unapređenje učinkovitosti rada, što je preduvjet za učinkovito upravljanje razvojem svih dijelova Županije. Županijska uprava ubrzano se prilagođava zahtjevima moderne uprave u skladu sa standardima Europske unije. To se osobito očituje

[28] Dodatno, važeći indeks zbog svoje prvenstveno kvantitativne metodologije ne uvažava posebnosti i specifičnosti pojedinih gradova, općina ili mikroregija. Kvantitativni pokazatelji koji se izračunavaju na osnovi broja stanovnika mogu dati „krivu sliku" ekonomskog stanja i životnog standarda. Primjerice, u Gorskom kotaru dodatno smanjenje broja stanovnika rezultira povećanjem indeksa razvijenosti.

uvođenjem sustava upravljanja kvalitetom, trajnim stručnim usavršavanjem rukovoditelja i djelatnika te organizacijskim i stručnim prilagođavanjem zahtjevima unaprijeđenog sustava regionalnog razvoja. Znatne napore Primorsko-goranska županija ulaže i u obrazovanje djelatnika jedinica lokalne samouprave i svih drugih dionika.

Većina jedinica lokalne samouprave također priprema i provodi lokalne strateške dokumente (primjerice Programi ukupnog razvoja – PUR-ovi). Lokalne strateške dokumente izradile su i donijele sljedeće jedinice lokalne samouprave: Grad Rijeka, Grad Bakar, Grad Crikvenica, Grad Kraljevica, Grad Krk, Grad Mali Lošinj, Općina Kostrena, Općina Čavle, Općina Fužine, Općina Jelenje, Općina Mrkopalj i Grad Vrbovsko. Plan ukupnog razvoja Općine Mošćenička Draga je u izradi. Lokalni strateški dokumenti usklađuju se s Razvojnom strategijom Primorsko-goranske županije.

Županija i jedinice lokalne samouprave surađuju i putem susreta s gradonačelnicima i općinskim načelnicima po mikroregijama, a radi prepoznate važnosti suradnje na zajedničkim temama, resorima i institucijama poput školstva, zdravstva, lučkih uprava te turizma. Županija nastoji proširiti suradnju s jedinicama lokalne samouprave objedinjavanjem i ujednačavanjem interesa općina i gradova te njihovim zastupanjem na državnoj i međunarodnoj razini.

U nedostatku ostalih pokazatelja, kapacitete javne uprave može se mjeriti ukupnim brojem zaposlenih. Broj zaposlenih u javnoj upravi u Županiji, u odnosu na ukupan broj zaposlenih u Županiji, nije se znatnije mijenjao i trenutačno iznosi oko 9% (ne uključujući djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi te obrazovanja). No objektivno gledajući, broj zaposlenih nije najbolji pokazatelj institucionalnih kapaciteta na području Županije jer se svi zaposlenici ne bave niti su obučeni za provođenje poslova strateškog planiranja, odnosno pripreme i provedbe razvojnih projekata.

Financijski kapaciteti

Prema Izvješću o provedbi Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2011. – 2013. (2015.), najveće sudjelovanje u izvorima financiranja za razvojne mjere/projekte imale su jedinice lokalne samouprave, prije svega Grad Rijeka, s 20 – 37% ukupno utrošenih sredstava. Slijede ostali izvori s udjelom od 33 do 44%, proračun javnih poduzeća s udjelom od 13 do 20%, državni proračun s udjelom od 7 do 9%, županijski proračun s udjelom od 5 do 6% i pomoći EU-a s udjelom od oko 3%. Ostali izvori financiranja odnose se ponajprije na naknadu za razvoj koja je utrošena na projekte vodoopskrbe i odvodnje, odnosno sredstva privatnog sektora, u ovisnosti o nositeljima razvojnih projekata.

Za ozbiljnije planiranje razvojnih potreba na razini općine, grada ili županije potrebno je da se svi prioritetni proračunski ciljevi planiraju zajedno s izvorima sredstava za njihovo financiranje i da su usklađeni sa strateškim dokumentima, prioritetnim strateškim ciljevima, aktivnostima te mjerama za njihovo ostvarenje. Planiranjem proračuna na temelju mjerljivih ostvarenih rezultata želi se povećati efikasnost i transparentnost u svim aktivnostima, pa tako i onima koje se odnose na planiranje prihoda i rashoda regionalne i lokalne vlasti te izvanproračunskih korisnika.

Porast ekonomskih aktivnosti na području Županije u razdoblju prije recesije može se prepoznati i u stalnom porastu prihoda županijskoga proračuna. Međutim, nakon niza godina rasta prihoda, Županija 2009. prvi put bilježi pad prihoda poslovanja. Najveću stavku prihoda čine prihodi od poreza, prihodi od pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna te prihodi od imovine.

Ukupni prihodi u proračunima Županije te gradova i općina smanjuju se u odnosu na 2009. za oko 7 p.p. u ukupnim prihodima te oko 3 p.p. u prihodima gradova i oko 13 p.p. u prihodima općina i Županije.

Određene skupine prihoda i rashoda mogu biti pokazatelji potencijalnih sredstava za provedbu razvojnih projekata: prihodi od komunalnih naknada i doprinosa, kapitalne potpore unutar općeg proračuna i iz inozemstva te rashodi za nabavu nefinancijske imovine, na razini ostvarenja u 2013. godini.

Prihodi od komunalnih naknada i doprinosa izdvojeni su jer čine najveći udio u prihodima čija su sredstva posebnim propisima namijenjena za ulaganje u razvoj. To su komunalna naknada, komunalni doprinos, naknada za korištenje voda, naknada za priključenje na komunalnu infrastrukturu (uz to, u cijeni komunalne usluge sadržan je iznos za financiranje izgradnje objekata i uređaja komunalne infrastrukture na području jedinica lokalne samouprave i ta se sredstva doznačuju u proračun, koncesije za obavljanje komunalnih djelatnosti, lovozakupnina, šumski doprinos, spomenička renta i sl.), uglavnom u projekte odvodnje voda, čišćenje i održavanje javnih površina, održavanje nerazvrstanih cesta, održavanje groblja i krematorija, održavanje javne rasvjete, izgradnju i korištenje objekata i uređaja komunalne infrastrukture, izgradnju lokalne infrastrukture – vodovoda, kanalizacije, lokalnih cesta i sl.

Tu svakako treba istaknuti problem financiranja decentraliziranih funkcija – javno vatrogastvo jedina je javna funkcija u potpunosti decentralizirana jer su svi rashodi u nadležnosti financiranja lokalne samouprave. U proteklome desetogodišnjem razdoblju rastu ukupna sredstva za financiranje decentraliziranih funkcija, no iako se u tom razdoblju postupno povećavalo sudjelovanje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (JLP(R)S) u dodatnom udjelu u prihodu od poreza na dohodak za financiranje decentraliziranih funkcija, a smanjivalo sudjelovanje države u prihodima od poreza na dohodak za potpore izravnavanja, lokalne jedinice i dalje ne mogu bez potpora izravnavanja financirati decentralizirane funkcije.

Neto fiskalni položaj županije koji se mjerio od 2011. do 2013., a mjerio ga je Institut za javne financije, može se smatrati jednim od objektivnijih pokazatelja fiskalne snage županija, odnosno jedinica lokalne samouprave. Neto fiskalna pozicija županije podrazumijeva razliku ukupnih prihoda i rashoda poslovanja na području županije. Praćenje neto fiskalnih pozicija po županijama važno je za provedbu regionalne politike jer jasno pokazuje fiskalne kapacitete (sposobnosti prikupljanja prihoda) i potrebe lokalnih jedinica na području županija. Od 21 županije, samo su četiri u razdoblju 2011. – 2013. zabilježile pozitivnu neto fiskalnu poziciju. Najbolju prosječnu godišnju neto fiskalnu poziciju ima Grad Zagreb (13,7 mlrd. kuna) te Istarska (795 mil. kuna), Primorsko-goranska (731 mil. kuna) i Zagrebačka županija (134 mil. kuna). Sve ostale županije bilježe negativne neto fiskalne pozicije.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na UPRAVLJANJE RAZVOJEM
• Nedostatak kadrova u javnim institucijama obučenih za strateško planiranje i upravljanje projektima • Ograničena sredstva u županijskom i lokalnim proračunima onemogućavaju realizaciju planiranih investicija i razvojnih projekata
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na UPRAVLJANJE RAZVOJEM
• Trajno jačati kapacitete za pripremu i provedbu razvojnih programa i projekata ne samo u Županiji i jedinicama lokalne samouprave, nego i svih relevantnih dionika (poduzetnika, civilnog društva, obrazovnih institucija i dr.) • Nastaviti suradnju s jedinicama lokalne samouprave (posebice s Gradom Rijeka) u određivanju zajedničkih razvojnih prioriteta i važnih razvojnih projekata • Jačati suradnju sa susjednim županijama i regijama radi osmišljavanja i provođenja većih regionalnih razvojnih projekata sa snažnijim razvojnim učincima • Međunarodnu suradnju usmjeravati prema strateškim ciljevima razvoja Županije (iskoristiti bilateralne programe pomoći kao dodatni resurs u provođenju razvojnih planova)

3. REZULTATI PROVOĐENJA PRIJAŠNJIH STRATEGIJA

Unatoč raznim promišljanima razvoja u različitim strateškim i planskim dokumentima, prvi regionalni dokumenti kojima je uspostavljen sustav sveobuhvatnog planiranja regionalnog razvoja jesu Regionalni operativni program PGŽ 2008. – 2013. i Razvojna strategija PGŽ 2011. – 2013. (2015.). Slijedi prikaz procesa njihove izrade i provođenja.

3.1. Regionalni operativni program Primorsko-goranske županije 2008. – 2013.

Strateško planiranje u PGŽ-u ima dugogodišnju tradiciju, no modernije sustavno i integrirano planiranje razvoja započelo je izradom i provedbom tzv. Regionalnog operativnog programa (ROP) Primorsko-goranske županije za razdoblje 2008. – 2013. godine. ROP je rađen na temelju metodologije koju je razvilo i županijama preporučilo tadašnje Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka (prethodnik današnjeg Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije), a na tragu metodologije i dobre prakse strateškog planiranja unutar Europske unije. Prva generacija županijskih ROP-ova učvrstila je praksu izrade razvojne strategije na načelima partnerstva i ravnopravnog uključivanja svih relevantnih dionika u njezinu izradu i preuzimanju odgovornosti za njezinu provedbu.

ROP Primorsko-goranske županije izradila je Regionalna razvojna agencija *Porin* d.o.o. u suradnji s glavnim županijskim timom i Županijskim partnerstvom, koji su činili predstavnici lokalnih i regionalnih stručnih službi i institucija s područja Županije, a Županijska ga je skupština prihvatila u lipnju 2008. godine. ROP je bio usko povezan i sa Strateškim smjernicama rada Primorsko-goranske županije za razdoblje 2005. – 2009., osnovnim dokumentom kojim se usmjeravalo djelovanje Županijske skupštine, Županijskog poglavarstva i županijskih upravnih odjela u određenome mandatnom razdoblju, koje su omogućavale kvalitetno planiranje, odlučivanje i nadzor nad obavljanjem zadataka iz samoupravnog djelokruga Županije, posebice imajući na umu funkcije Županije kao koordinatora razvoja gradova i općina.

Radi učinkovite pripreme i provedbe ROP-a bilo je potrebno promišljanje i redefiniranje uloga i odgovornosti pojedinih institucija, posebice imajući na umu da je odgovornost za razvoj Županije zapravo podijeljena na više nositelja razvoja (Županija, jedinice lokalne samouprave, pojedina javna poduzeća i institucije kojima je Županije (su)osnivač, civilno društvo, obrazovne institucije i sl.). Za te se potrebe osnovalo tijelo pod nazivom Koordinacija za provedbu Regionalnog operativnog programa Primorsko-goranske županije. Članovi Koordinacije za provedbu ROP-a bili su svi pročelnici upravnih odjela Županije, Sveučilište u Rijeci – rektor, društva i ustanove u Županiji – uprave i ravnatelji, JU *Priroda*, Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu, Centar za održivi razvoj otoka Sjevernog Jadrana (CORO), PINS d.o.o., TIC d.o.o., Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije kao koordinator te RRA *Porin* d.o.o. kao nositelj provedbe.

Uspostavljeno je prvi put i formalno Županijsko partnerstvo koje je imalo savjetodavnu zadaću, a činila su ga resorna ministarstva, predstavnici sindikata, HUP, više predstavnika općina i gradova, civilne skupine – NVU-i, HGK, HOK, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Grad Rijeka, Turistička zajednica Primorsko-goranske županije, predstavnici nacionalnih manjina, Odsjek za statistiku u Uredu državne uprave, Nacionalni park Risnjak, Poljoprivredno savjetodavna služba, Sveučilište u Rijeci, Veleučilište u Rijeci, Hrvatski zadružni savez i dr. ROP-om su se uveli i kriteriji za odabir projekata, strategija financiranja te postupci evaluacije i praćenja projekata i programa ROP-a.

U tom je razdoblju Županija nastavila otprije uspostavljen programski kontinuitet, zalažući se za društveni i gospodarski rast, za bolji životni standard građana, policentrični razvoj Hrvatske i decentralizaciju, regionalno upravljanje prostorom i javnim dobrima, kapitalna ulaganja u prometnu, komunalnu i društvenu infrastrukturu te za povećanje standarda usluga u obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, socijalnoj skrbi, sportu i kulturi. Županijska uprava ubrzano se prilagodila zahtjevima moderne uprave u skladu sa standardima Europske unije. To se osobito očituje uvođenjem sustava upravljanja kvalitetom, stalnim stručnim usavršavanjem rukovoditelja i djelatnika te organizacijskim i stručnim prilagođavanjem zahtjevima budućeg sustava regionalnog razvoja. Posebna se pažnja pridavala povećanju kapaciteta za korištenje sredstava EU-a za provedbu razvojnih mjera na području Županije pa je tako stručno osposobljen veći broj djelatnika Županije i osnovana Koordinacija za europske integracije i međunarodnu suradnju. Napori u ovom smislu rezultirali su povećanim stupnjem iskorištenosti sredstava EU-a, a aktivnosti vezane uz ovo područje postale su sastavni dio rada svih upravnih tijela Županije.

U suradnji s Vladom Republike Hrvatske i pojedinim ministarstvima pokrenuti su brojni projekti važni za Županiju, posebice u cestogradnji, plinofikaciji, osuvremenjivanju željeznica i razvoju komunikacija. Značajni su rezultati postignuti unapređivanjem uvjeta rada zdravstva i školstva izgradnjom nove zdravstvene i obrazovne infrastrukture, poboljšanjem uvjeta rada Sveučilišta u Rijeci, poticanom stanogradnjom te modernizacijom riječke luke.

Jedan od važnih rezultata provedbe ROP-a Primorsko-goranske županije svakako je početak stvaranja baze projekata i projektnih ideja u Županiji. Do rujna 2010., odnosno do početka izrade nove Razvojne strategije, putem Javnog poziva i Obrasca za prikupljanje projektnih ideja, u bazu projekata i projektnih ideja prikupljeno je ukupno 150 projekata ukupne vrijednosti 1.416.136.693 eura. Najviše je projekata imala Županija, slijede Grad Čabar, Grad Delnice i Grad Rijeka. Uključeni projekti bili su u različitim fazama izrade projektne dokumentacije ili su bili na početku provedbe.

3.2. Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011. – 2013. (2015.)

Usvajanjem Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine" broj 153/2009.) i Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2011. – 2013. te Pravilnika o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija („Narodne novine" broj 53/2010.) uspostavljen je sustavan proces strateškog planiranja razvoja na razini županija u Republici Hrvatskoj.

U svim županijama u Hrvatskoj izrađene su županijske razvojne strategije za razdoblje 2011. – 2013. Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011. – 2013. izrađivala se tijekom 2010., a prihvaćena je u siječnju 2011. godine. Temeljem naputka Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije produženo je važenje Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2011. – 2013. do 31. prosinca 2015. (odlukama o produljenju važenja Razvojne strategije Primorsko-goranske županije koje su objavljene u „Službenim novinama Primorsko-goranske županije" broj 42/2013. te 39/2014.).

Jedna od dodanih vrijednosti Razvojne strategije u odnosu na ROP jest i unapređenje Baze razvojnih projekata koji su evaluirani temeljem postavljenih strateških ciljeva, prioriteta i mjera. Sukladno Zakonu o regionalnom razvoju RH, radi učinkovitog planiranja i praćenja provedbe politike regionalnog razvoja, ustrojila se Središnja elektronička baza razvojnih projekata koju vodi ministarstvo nadležno za regionalni razvoj. Obveznici upisa podataka u Središnju bazu su regionalni koordinatori koji vode Županijsku bazu razvojnih projekata. Nositelji razvojnih projekata dužni su dostavljati sve podatke o razvojnim projektima prema regionalnim koordinatorima. Putem Središnje i Županijske baze razvojnih projekata prate se inicijative svih razina: središnje, regionalne i lokalne, a odabir za financiranje temelji se na kvaliteti i pripremljenosti projekata.

Uvela se i obveza godišnjeg izvještavanja Partnerskog vijeća i ministarstvu nadležnome za regionalni razvoj. Radi praćenja učinaka provedbe politike regionalnog razvoja, Županija mora pratiti sljedeće osnovne skupine pokazatelja:

- stupanj ostvarenja utvrđenih ciljeva prioriteta i mjera
- ostvarene rezultate i učinke na razvoj
- učinkovitost i uspješnost u korištenju financijskih sredstava

- ostvarenje prema utvrđenom financijskom okviru
- sudjelovanje i doprinos partnerstva.

Županija prati i učinkovitost vođenja i organizacije provedbe te vidljivost Razvojne strategije u javnosti Županije i jedinica lokalne samouprave s područja Županije.

U nastavku je dan sažetak glavnih dijelova izvješća o provedbi od 2011. do 2014. godine[29].

Grafikon 4. *Usporedba planiranih i realiziranih sredstava za provedbu mjera RS PGŽ 2011. – 2014. (u mlrd. kuna)*

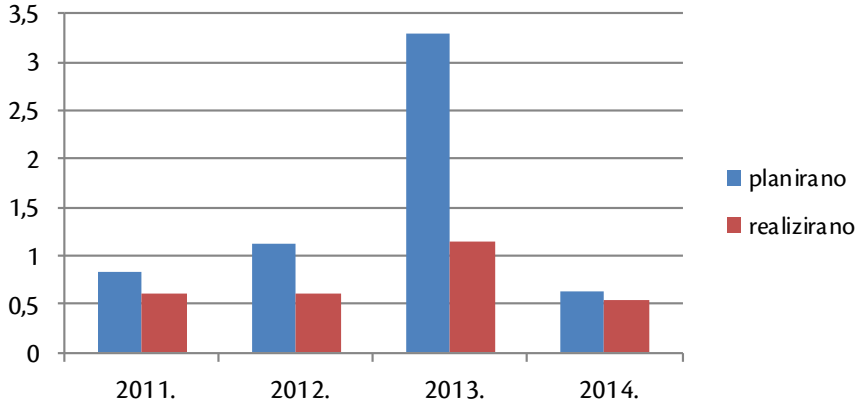

Izvor: RRA Porin i UO za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima

Radi usporedivosti i postojanosti prikaza podataka, napominjemo da je za 2014. izostavljen prikaz ulaganja lokalnih i drugih proračuna te ostalih izvora financiranja s obzirom na poteškoće u prikupljanju cjelovitih podataka s kojima se susretalo u prethodnim godinama.

Podaci za izradu Izvještaja za 2014. prikupljeni su iz Godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna Primorsko-goranske županije za 2014. te izvještaja ustanova i trgovačkih društava u (su)vlasništvu PGŽ-a i onih čiji je rad praćen putem izvještavanja na Kolegiju župana, kao što su Javna ustanova *Priroda*, Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, Županijska uprava za ceste, sve županijske lučke uprave, Ceste-Rijeka d.o.o., Regionalna energetska agencija *Kvarner* d.o.o., *Ekoplus* d.o.o., Regionalna veletržnica Rijeka-Matulji d.d., udruge i ustanove u području socijalne skrbi, zdravstvene ustanove, osnovne i srednje škole, učenički domovi, muzeji i dr.

Budući da ne postoji zakonska obveza jedinica lokalne samouprave i drugih dionika za dostavljanje podataka o planiranju i sufinanciranju razvojnih projekata ni regionalnom koordinatoru niti Županiji, prikaz raspodjele sredstava iz lokalnih i drugih proračuna te ostalih izvora financiranja nije zastupljen kako bi se izbjegli zaključci temeljem netočnih i nepotpunih podataka. Stoga, iako grafikon 4. ne prikazuje metodološki ujednačene podatke, i dalje je relevantan i indikativan za ocjenu uspješnosti provedbe Strategije.

Glavni uzroci raskoraka između planiranih i provedenih ulaganja u razdoblju 2011. – 2013. bili su kašnjenje natječaja iz europskih fondova, odnosno poteškoće u predviđanju dinamike natječaja iz europskih fondova koji su jedan od ključnih elemenata financiranja brojnih razvojnih projekata. Primjerice, u 2013. planirana su velika ulaganja Sveučilišta Rijeka i Medicinskog fakulteta Rijeka, većinom iz europskih fondova, koja su zbog datuma raspisivanja natječaja za europska sredstva realizirana u idućoj godini. U 2013. odgođeni su i veći projekti kao što su Projekt obnovljivih izvora energije – vjetroelektrane, izgradnja 18 agregata ukupne snage 54 MWh, podnositelja tvrtke *Eko Wind d.o.o.*, Projekt Marina Crikvenica podnositelja Grada Crikvenice i dr. U podacima od 2014. te razlike nisu toliko vidljive i realizacija se penje na visokih 83,78% s obzirom na to da se izvještava o vlastitim sredstvima Županije koja se mogu planirati s puno većom vjerojatnošću realizacije.

Od 2011. do 2013. najviše je sredstava planirano i ostvareno za provedbu mjera vezanih uz izgradnju komunalne infrastrukture – 50,2% ukupno realiziranih, a 46,06% planiranih sredstava odnosi se na navedeno područje razvoja.[30] Slijede mjere vezane uz gospodarstvo (19,3% ostvarenih i 24,8% planiranih sredstava), društvene djelatnosti (18,6% planiranih i

[29] Podaci nisu mjerljivi i usporedivi s obzirom na to da nema obveze njihova jednoznačnog i pravodobnog dostavljanja.

[30] Neposredno vezano uz zakonske ovlasti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te njihovih institucija.

17,4% utrošenih sredstava), zaštitu prirode i okoliša (10,9% planiranih i 11,2% ostvarenih sredstava), razvoj institucija (0,5% planiranih i 0,4% ostvarenih sredstava) i ljudske potencijale (0,2% planiranih i 0,2% ostvarenih sredstava).

U 2014. najviše ulaganja planirano je u području zaštite okoliša, prostora i prirode (32,97%), komunalne infrastrukture i gospodarstva (32,53%) te društvenih djelatnosti (31,20%), slijede planirana ulaganja u ostala područja (2,33%), području institucija (0,80%) te ljudskih potencijala (0,17%). Najviše sredstava uloženo je u području komunalne infrastrukture i gospodarstva (35,34%), društvenih djelatnosti (34,37%) te zaštite okoliša, prostora i prirode (26,79%), slijede uložena sredstva u ostala područja (2,63%), u području institucija (0,68%) te ljudskih potencijala (0,17%). Najveća realizacija planiranih ulaganja ostvarena je u ostalim područjima (94,68%), području društvenih djelatnosti (92,30%) te komunalne infrastrukture i gospodarstva (91,04%), slijedi realizacija planiranih ulaganja u području ljudskih potencijala (86,38%), institucija (71,36%) te zaštite okoliša, prostora i prirode (68,09%). Važno je spomenuti da kategorija ostala područja uključuje skupinu mjera održivi regionalni razvoj i promocija regije.

Stvarni učinak ulaganja u pojedina područja može se mjeriti jedino preko unaprijed definiranih pokazatelja razvoja. Opći statistički podaci ukazuju na trend gospodarskog rasta. U razdoblju 2010. – 2014. zabilježen je porast broja zaposlenih kod poduzetnika za 1,53 p.p., prihoda za 1,67 p.p., dobiti za 33,95 p.p. te izvoza za 30,62 p.p. Istodobno je zabilježeno smanjenje rashoda za 1,25 p.p., gubitka za 25,03 p.p. te uvoza za 15,80 p.p.

Slijedi pregled ostalih pokazatelja gospodarskog rasta te pokazatelja razvoja u ostalim područjima, pri čemu se uspoređuju podaci iz 2014. u odnosu na 2010. godinu.

Komunalna infrastruktura i gospodarstvo – U odnosu na 2010. zabilježen je rast gotovo svih pokazatelja:

- Broj aktivnih pravnih osoba u području Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo porastao je za 15,49 p.p.
- Broj aktivnih pravnih osoba u području Prerađivačka industrija porastao je za 18,45 p.p.
- Broj aktivnih pravnih osoba u području Prijevoz i skladištenje porastao je za 21,89 p.p.
- Broj aktivnih pravnih osoba u području Informacija i komunikacija porastao je za 36,92 p.p.
- Ukupan broj aktivnih pravnih osoba neovisno o djelatnosti porastao je za 19,17 p.p.
- Broj noćenja turista porastao je za 4,01 p.p.
- Kontejnerski promet porastao je za 40,10 p.p.
- Broj putnika u Zračnoj luci Rijeka povećao se za 29,20 p.p.

Društvene djelatnosti – U odnosu na 2010. zabilježen je rast gotovo svih pokazatelja:

- Broj zaposlenih u području Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi porastao je sa 7.116 na 7.165, odnosno za 0,69 p.p.
- Broj zaposlenih u području Obrazovanje porastao je sa 7.642 na 7.986, odnosno za 4,50 p.p.
- Broj ustanova u kulturi (kazališta, muzeji, galerije, knjižnice, centri kulture) porastao je s 30 na 36, odnosno za 20 p.p.
- Broj sportskih objekata porastao je s 255 na 335, odnosno za 31,37 p.p.
- Broj predškolskih i školskih ustanova neznatno je smanjen s 292 na 290, odnosno za 0,68 p.p.

Zaštita okoliša, prostora i prirode – U odnosu na 2010., broj odlagališta ostao je isti jer je riječ o dugoročnijim ulaganjima, a svi ostali pokazatelja bilježe očekivani trend u odnosu na 2010.:

- Postotak lokacija na kojima je godišnja kakvoća mora izvrsna, porastao je s 96,6 na 96,8, odnosno za 0,2 p.p., pri čemu je važno skrenuti pozornost da je riječ o značajnom povećanju s obzirom na to da je početna vrijednost već iznimno visoka.
- Količina ispuštanja onečišćujućih tvari u zrak smanjila se s 960.745.092 kg na 860.871.467 kg (podatak za 2013.), odnosno za 10,39 p.p.
- Broj kućanstava koja su postavila solarni kolektor ili fotonaponski sustav povećao se sa 70 na 159, odnosno za 127,14 p.p.
- Broj zaštićenih dijelova u prirodi (strogi i posebni rezervati, park-šume, krajobrazi, spomenici prirode) povećao se s 31 na 32, odnosno za 3,13 p.p.

Ljudski potencijali – U navedenom području kao pokazatelj za provedbu mjera izabran je broj osiguranika Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje koji je u odnosu na 2010. smanjen sa 113.898 na 105.958, odnosno za 6,97 p.p. Predmetni pokazatelj uključuje i osiguranike zaposlene u tijelima javne uprave.

Institucije – U odnosu na 2010., kod svih pokazatelja zabilježen je očekivani trend:

- Broj zaposlenih osoba u području Javna uprava, obrana i obvezno socijalno osiguranje smanjen je s 5.981 na 5.561, odnosno za 7,02 p.p. što je u skladu s preporukama Europske komisije za povećanjem efikasnosti javnih subjekata.
- Broj registriranih lokalnih akcijskih grupa (LAG-ova) povećan je s 1 na 4.
- Broj registriranih udruga na području Županije porastao je s 3.279 na 3.980, odnosno za 21,38 p.p.

Ostala područja – U navedenom području kao pokazatelj za provedbu mjera izabran je broj zaposlenih osoba u području Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje, koji je smanjen za već spomenutih 7,02 p.p.

Nastavno na izazove s kojima se Županija susrela tijekom provedbe strategije, nova Razvojna strategija do 2020. mora uzeti u obzir iskustvo iz protekloga programskog razdoblja, posebice:

- Više iskoristiti mogućnosti koje pruža suradnja između općina, gradova i županija. Zajednički razvojni napori pridonijet će realizaciji projekata koje ne mogu financirati pojedinačne uprave.
- Dalje jačati partnerstvo i suradnju između jedinica lokalne (regionalne) samouprave, gospodarskih subjekata, znanstvene zajednice, socijalnih partnera i organizacija civilnog društva, na čemu se temelji politika regionalnog razvoja.
- Unaprijediti povezanost planova ulaganja državnih tvrtki s provedbom županijskih razvojnih strategija, odnosno Razvojnom strategijom Primorsko-goranske županije (prije svega snažnijim uključivanjem državnih tvrtki u rad Partnerskog vijeća Županije).
- Određivati odgovornost za provedbu pojedinih mjera zajedno sa strukturiranjem planiranih financijskih alokacija po pojedinoj mjeri, odnosno povećati financijsku transparentnost i određivati način financiranja pojedinih mjera provedbe.
- Razvojna strategija Primorsko-goranske županije za sljedeće programsko razdoblje, zajedno s Akcijskim planom provedbe, mora biti usklađena s lokalnim i županijskim proračunima i s Planom razvojnih programa kao poveznicom između lokalnog i županijskog proračuna i strateških razvojnih dokumenata.
- Dalje jačati administrativne kapacitete nositelja provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije.

Otočić Mag

4. PREPOZNAVANJE RAZVOJNIH PROBLEMA I POTENCIJALA

Problemi i potencijali već su izvedeni iz podataka u sklopu Analize stanja. U ovom poglavlju izdvojeni su oni ključni te dodatno razrađeni SWOT analizom.

SWOT analiza je analitička metoda pomoću koje se procjenjuju snage (*strengths*), slabosti (*weakness*), prilike (*opportunities*) i prijetnje (*threaths*). Snage su u ovom dokumentu područja, resursi i sposobnosti unutar Županije na koje se ona može osloniti u razvoju, s najvećim mogućnostima za uspjeh. Slabosti ukazuju na područja, resurse i sposobnosti unutar Županije koje ograničavaju ili onemogućuju njezin razvoj. Prilike su područja, resursi i sposobnosti izvan Županije koje bi Županija mogla iskoristiti za svoj razvoj. Prijetnje su područja, resursi i sposobnosti izvan Županije koje mogu ugroziti njezin razvoj.

Slabosti i prijetnje ukazuju na razvojne probleme i potrebe Županije, a snage i prilike ukazuju na potencijale za njihovo rješavanje i daljnji razvoj.

Razvojnom strategijom Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. definirana je sljedeća SWOT matrica (proizišla iz Analize stanja).

Tradicijska barka

Tablica 4. *SWOT analiza*

SNAGE	SLABOSTI
• Jako Sveučilište i iznadprosječna razina obrazovanja • Globalna konkurentnost prometnog pravca • Iznadprosječna razvijenost • Tradicija destinacijskog i zdravstvenog turizma • Razvijanost gospodarske infrastrukture • Učinkovit sustav upravljanja pomorskim dobrom • Uređen sustav prostornog planiranja • Otvorenost za gospodarsku suradnju • Razvijen civilni sektor • Multikulturalnost i tolerancija • Dostupnost predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja	• Nepovoljna demografska kretanja • Velik udio neaktivnog stanovništva • Neujednačena razvijenost mikroregija • Nedovoljna povezanost znanosti i gospodarstva • Tehnološko zaostajanje • Nekonkurentnost dijela gospodarstva • Rigidnost gospodarske strukture • Izrazita sezonalnost turizma • Nedovoljno razvijena poduzetnička infrastruktura • Nedovoljna iskorištenost poljoprivrednog zemljišta i proizvodnja hrane
PRILIKE	**PRIJETNJE**
• Povoljan geostrateški položaj Županije • Klimatska pogodnost • Bogatstvo i raznolikost prirodnih i okolišnih resursa • Bogata i raznolika kulturna baština • Moguće financiranje iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova te Programa Unije • Razvoj poduzetništva pametnom specijalizacijom • Postojanje autohtonih i tradicijskih vrijednosti • Mogućnosti regionalne suradnje • Mogućnost razvoja, razmjene i transfera znanja i novih tehnologija s emitivnim okruženjem • Stavljanje u funkciju neaktivne imovine	• Nedovoljan stupanj ekonomske decentralizacije RH • Nepovoljna ekonomska kretanja u RH • Nedostatak integracije razvojnih politika i programa na svim razinama • (Pre)česte i nedovoljno kvalitetne promjene zakonske regulative • Nepovoljna poduzetnička klima u RH u odnosu na EU • Institucionalna rascjepkanost kao zapreka investicijama • Osjetljivost na globalne poremećaje • Nesređeno stanje u katastru i zemljišnim knjigama • Složenost rješavanja imovinsko-pravnih odnosa • Odlazak srednjeobrazovanog i visokoobrazovanog kadra iz Županije • Nedovoljna prilagođenost srednjoškolskog obrazovanja potrebama tržišta rada

Snage

Dostupnost predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja

Sustav odgoja i obrazovanja dostupan je djeci na području Županije od rane dobi, što je jedan od temelja za njihovo pravilno odrastanje te stvara predispozicije za njihov razvoj u produktivne članove društva i zajednice. U sklopu 35 ustanova predškolskog odgoja aktivnosti se obavljaju u 108 matičnih i područnih vrtića. Broj djece obuhvaćene predškolskim programima raste; u razdoblju 2011./2012. – 2013./2014. u vrtićima je bilo 1.170 djece više. Osnovnoškolsko obrazovanje omogućeno je u sklopu 58 škola, od kojih je Primorsko-goranska županija osnivač njih 30. Školama su pokriveni svi dijelovi Primorsko-goranske županije, uključujući i slabije naseljena područja (mikroregija Gorski kotar). Učenici s teškoćama u razvoju pohađaju nastavu u šest škola. U Županiji se provodi i osnovno umjetničko školovanje te programi iznad minimalnoga financijskog standarda. U Županiji djeluju 34 srednje škole u kojima se provodi 126 programa. U četiri učenička doma, kojima je osnivač Županija, te dva u sastavu srednjih škola, u šk. g. 2013./2014. bilo je smješteno 787 korisnika.

Jako Sveučilište i iznadprosječna razina obrazovanja[31]

Sveučilište u Rijeci u svom sastavu ima deset fakulteta, akademiju i četiri sveučilišna odjela te ostale svoje sastavnice, centre i zajedničke službe, kao i razne udruge, koje zajedno osiguravaju kvalitetno odvijanje znanstvenih i obrazovnih aktivnosti. Sveučilište trajno provodi razvojne projekte, među kojima se posebno ističe izgradnja i opremanje Sveučilišnog

[31] Iznadprosječnost se sagledava u odnosu na prosjek Republike Hrvatske u cijeloj SWOT analizi.

kampusa na Trsatu koji će po dovršetku činiti osnovu za dugoročni razvoj sveučilišnih sastavnica. Znanstveno-tehnologijski park (StepRi) i projekt Razvoj istraživačke infrastrukture na Kampusu Sveučilišta u Rijeci temelj su za postizanje izvrsnosti u razvoju i inovacijama. Veći udio visokoobrazovanih stanovnika od prosjeka RH (7% stanovnika Županije završilo je višu školu, a 5,83% stanovnika RH, 12% stanovnika Županije ima završen fakultet, a 9,69% stanovnika RH) pruža mogućnost pokretanja kvalitetnih poduzetničkih inicijativa i veću konkurentnost na tržištu rada.

Globalna konkurentnost prometnog pravca

Prometni položaj Županije čini njezinu značajnu snagu. Županija se nalazi na križanju prometnih pravaca koji integriraju šire prostore Podunavlja s Jadranom te srednjoeuropskog prostora s Jugoistočnom Europom. Riječka luka najbliža je luka za transport roba iz smjera Sueza prema Srednjoj Europi. Sve te prednosti položaja Županije potencijal su za razvoj gospodarskih aktivnosti.

Iznadprosječna razvijenost

Primorsko-goranska županija nalazi se na drugome mjestu po ukupno ostvarenom BDP-u po stanovniku u Republici Hrvatskoj, koji iznosi 13.110 eura. Ima nižu stopu nezaposlenosti u odnosu na Republiku Hrvatsku. Visok stupanj razvijenosti Županije pokazatelj je kvalitetnog upravljanja materijalnim i nematerijalnim potencijalima, kao i dobre polazišne resursne osnove.

Iznadprosječni zdravstveni standard

Primorsko-goranska županija na raspolaganju ima veći broj bolničkih postelja, liječnika i zubnih liječnika po stanovniku nego što je prosjek na razini Republike Hrvatske. U 2013. u Županiji je na 100.000 stanovnika na raspolaganju bila 851 bolnička postelja, 343 liječnika te 126 zubnih liječnika. Na državnoj razini bilo je na raspolaganju prosječno 590 postelja, 299 liječnika te 74 zubna liječnika. Ovaj podatak pokazuje snagu Županije koja na taj način svojim stanovnicima može omogućiti kvalitetniju i dostupniju medicinsku uslugu.

Tradicija destinacijskog i zdravstvenog turizma

Županija ima dugu zdravstveno-turističku tradiciju (Sjeverni je Jadran u prošlosti bio središte najfrekventnijega zdravstvenog turizma u Europi), koja se zasniva na prirodnim ljekovitim činiteljima, ugodnoj klimi i sunčanim danima. Tradicija povijesnih lječilišnih destinacija usporedna je prednost te omogućuje Županiji dodatnu mogućnost pozicioniranja kao turističkog odredišta.

Razvijenost gospodarske infrastrukture

Pod gospodarskom infrastrukturom, u ovoj Analizi, razumijeva se prometna, elektroničko-komunikacijska i obrazovna infrastruktura. Razvijenost gospodarske infrastrukture jedna je od snaga Županije i jedan od bitnih činitelja ekonomskoga rasta. Razvijena i dostupna infrastruktura utječe na kvalitetu života i privlačnost Županije za život i poslovanje, odnosno investiranje. Županiju, između ostalog, karakterizira vrlo dobra izgrađenost prometne infrastrukturne mreže (razvrstano je ukupno 1.550,60 km cesta, a prosječna gustoća cestovne mreže iznosi 428 m/km², 159.943 km željezničke pruge, luka Rijeka koju karakterizira osobito gospodarsko značenje za RH, te visoka zastupljenost luka otvorenih za javni promet od županijskog i lokalnog značenja i četiri zračne luke), razvijena elektronička komunikacijska infrastruktura (Županija je gotovo u potpunosti pokrivena GSM telekomunikacijskim signalom) te razvijena obrazovna infrastruktura s tendencijom dugoročnog razvoja (projekt Kampus Trsat).

Učinkovit sustav upravljanja pomorskim dobrom

Učinkovito upravljanje pomorskim dobrom, jednim od najvažnijih resursa Županije, osigurava, između ostalog, prihode za daljnji razvoj infrastrukture. Primorsko-goranska županija jedna je od najučinkovitijih županija u Republici Hrvatskoj u upravljanju pomorskim dobrom. Utvrđene granice pomorskog dobra i granice u postupku utvrđivanja ukupno iznose 640,15 km. Prihodima od upravljanja pomorskim dobrom, koji se moraju trošiti namjenski za unapređenje i zaštitu pomorskog dobra, Županija je financirala uređenje trajektnih luka, šetnica, lučica i ostale infrastrukture važne za obavljanje lučke djelatnosti, čime je izravno unaprijedila kvalitetu urbanog okoliša, stvorila pretpostavke za odvijanje gospodarskih aktivnosti vezanih uz pomorsko dobro te poboljšala prometnu povezanost i kvalitetu života na otocima.

Uređen sustav prostornog planiranja

Prostorno planiranje u Županiji ima dugu tradiciju, unutar koje su izrađeni svi strateški prostorni planovi regionalne i lokalne razine (Prostorni plan Primorsko-goranske županije, prostorni planovi uređenja općina/gradova) te je uspješno uspostavljen cjelovit sustav prostornog uređenja. Potpuna pokrivenost županijskog prostora razvojnim planovima preduvjet je održivog razvoja s obzirom na to da se njima osigurava uređenje i zaštita prostora.

Otvorenost za gospodarsku suradnju

Poslovni sektor Županije razvija razne oblike suradnje sa sveučilištima, javnim institutima i civilnim sektorom te na taj način olakšava i unapređuje suradnju znanosti i gospodarstva te aktivno uključuje širu društvenu zajednicu. Stupanj otvorenosti gospodarske suradnje jedna je od najvažnijih snaga u Županiji i temelj za buduće projekte i nova partnerstva. Transferom naprednih tehnologija i specifičnih znanja potaknut će se pozitivne promjene u gospodarstvu. Primorsko-goransku županiju u posljednjih nekoliko godina obilježava povećan izvoz (izvoz se 2012. povećao za 120.869.000 eura ili 29,16 p.p. u odnosu na ostvareni izvoz 2007.), posebice prerađivačke industrije koja je identificirana kao najznačajnija izvozna djelatnost. U razdoblju od 1993. do 2013. Županija je ostvarila 1.710 mil. eura ukupnog stranog ulaganja.

Razvijen civilni sektor

Na području Županije registrirano je ukupno 3.885 udruga (što je 8% udruga na nacionalnoj razini). Civilni sektor pridonosi razvoju demokratskog, otvorenog, uključivog, socijalno pravednog, održivog te ekološki osviještenog društva i ima potencijal biti korektiv vlasti. Tako prema broju registriranih udruga Županija zauzima treće mjesto u Republici Hrvatskoj, što pokazuje visoko sudjelovanje i razvijenost civilnog sektora.

Multikulturalnost i tolerancija

Županiju karakterizira visok stupanj multikulturalnosti, tolerancije i poštovanja različitih vjeroispovijesti, što je značajna snaga. Više od 13% građana Županije pripadnici su nacionalnih manjina, a 78% stanovništva izjašnjava se kao katolici, odnosno značajan je postotak ostalih vjera, agnostika, ateista i ostalih.

Slabosti

Nepovoljna demografska kretanja

Županija ima negativnu demografsku sliku, što čini prijetnju razvoju. Na razini Županije evidentiran je pad ukupnog broja stanovnika između dva popisa stanovništva (-3,1 p.p.), negativan prirodni prirast te procesi starenja i prostorne polarizacije stanovništva. Ovi trendovi posebno su vidljivi u ruralnim područjima gdje je potrebno stvoriti pogodnu klimu za ostanak mladih ljudi. Gorski kotar je izrazito zahvaćen negativnim demografskim kretanjima, što ozbiljno utječe na mogućnosti razvoja ove mikroregije.

Velik udio neaktivnog stanovništva

Velik udio neaktivnog stanovništva (48,03% u 2011.) značajan je društveno-gospodarski problem jer opterećuje javne financije. Stopa zapošljavanja je niska zbog nedovoljne gospodarske aktivnosti koja nije znakovita samo za Primorsko-goransku županiju, već je vidljiva i na državnoj razini od pojave globalne gospodarske krize. Dinamika prekvalifikacija i stjecanja novih vještina koje su tražene na tržištu rada nije na zadovoljavajućoj razini.

Neujednačena razvijenost mikroregija

Postoje izražene razlike u razvijenosti između pojedinih mikroregija. Grad Rijeka i Priobalje su razvijeniji od Otoka i Gorskog kotara, što utječe na cjelokupan razvoj Županije. Uzroci neujednačenog razvoja mogu se pronaći u klimatskim i geomorfološkim razlikama koje rezultiraju slabijom dostupnosti tih krajeva tijekom zimskog razdoblja, negativnim demografskim pokazateljima i smanjenom gospodarskom aktivnosti, što rezultira neujednačenom kvalitetom života.

Nedovoljna povezanost znanosti i gospodarstva

Transfer znanja i tehnologija sa znanstveno-istraživačkih ustanova u gospodarstvo, temelj je razvoja suvremenog gospodarstva. Iako su na tom polju očigledni pozitivni trendovi, još uvijek je nedovoljna povezanost znanosti i gospodar-

stva slabost koju se može nadići stvaranjem uvjeta potrebnih za komercijalizaciju znanstveno-istraživačkih dostignuća, odnosno sinergiju znanosti i gospodarstva.

Tehnološko zaostajanje

Tehnološko zaostajanje čini značajnu slabost s obzirom na međuovisnost razvoja novih tehnologija i povećanja konkurentnosti. Tehnološki inovativni subjekti stvaraju proizvode i usluge visoke dodane vrijednosti te daju znatan doprinos povećanju izvoza. U Županiji je zabilježeno nedovoljno ulaganje u istraživanje i razvoj. Primjerice, strana ulaganja koja mogu donijeti nove tehnologije, zastupljena su u proizvodnim djelatnostima s udjelom od svega 1,01%. U promatranome petogodišnjem razdoblju (2008. – 2012.) ostvaren je pad BDV-a u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti. Posljedice tehnološkog zaostajanja vidljive su u padu izvoza. Uspoređujući 2012. i 2013. zabilježen je pad vrijednosti izvezenih proizvoda za 1,7 p.p. U najvažnijoj izvoznoj djelatnosti Županije, u prerađivačkoj industriji, zabilježen je pad izvoza u brodogradnji, drvnoj i metaloprerađivačkoj industriji. Kvalitetna potporna poslovna i tehnološka infrastruktura preduvjet je za suradnju poduzetnika s istraživačkim institucijama, što u konačnici ima za cilj privlačenje investicija. Nije prisutan zadovoljavajući stupanj povezanosti i klasterizacije poduzetnika, niti razvijenost infrastrukture tehnoloških parkova koji su generatori tehnološkog razvoja.

Nekonkurentnost dijela gospodarstva

Za cjelokupan razvoj konkurentnosti gospodarstva, odnosno svih djelatnosti, posebno je važno jačanje djelatnosti koje pokreću inovacije i primjenu novih tehnologija, a to su područje Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti te područje Informacije i komunikacije. Indeksi specijalizacije, kretanja u Stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima, kao i u području Informacije i komunikacije, ukazuju na nedovoljnu razinu aktivnosti te su slabost jer su to djelatnosti koje bi trebale u budućnosti osigurati gospodarski rast i razvoj na znanju utemeljenoga gospodarstva i društva. U razdoblju od 2008. do 2012. zabilježeno je smanjenje udjela Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti s 8,02% u 2008. na 6,47% u 2012. te područja Informacije i komunikacije s 4,12% u 2008. na 2,58% u 2012. u BDV-u Županije.

Rigidnost gospodarske strukture

Rigidnost gospodarske strukture podrazumijeva sporo prilagođavanje gospodarstva suvremenim razvojnim trendovima, posljedica čega je razvojna stagnacija i rast nezaposlenosti. Prema indeksu specijalizacije gospodarske strukture, zabilježen je opadajući trend u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti te u području Informacije i komunikacije. Riječ je o djelatnostima koje bi, kao što je prije navedeno, trebale u budućnosti osigurati gospodarski rast i razvoj na znanju utemeljenoga gospodarstva i društva. Naime, tehnologije koje proizlaze iz informacijsko-komunikacijske industrije, svoju primjenu pronalaze na svim razinama društva te su ujedno i glavni nositelj većine promjena posljednja dva desetljeća.

Izrazita sezonalnost turizma

Broj dolazaka turista i noćenja ukazuje na sezonalnost turizma. Dok broj dolazaka turista u siječnju, veljači, ožujku, studenom i prosincu 2013. nije prelazio 50.000 u vrhuncu sezone, u kolovozu je iznosio 688.811. Još je izraženija razlika u broju ostvarenih noćenja pa je, primjerice, u siječnju 2013. ostvareno 44.019 noćenja, a u kolovozu 4.245.311. Sezonalnost turizma, odnosno ostvarenje glavnine noćenja u ljetnim mjesecima problem je zbog nedovoljne iskorištenosti kapaciteta, visokih fiksnih troškova poslovanja i visokih troškova za izgradnju infrastrukture koja mora biti kapacitirana za vršnu sezonu. U sezoni dolazi do smanjenja nezaposlenosti, što znači da produljenje sezone na cijelu godinu može pozitivno utjecati na kretanja na tržištu rada. Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje – Područni ured Rijeka, na području Županije je 2012. zaposleno ukupno 2.738 sezonskih radnika (domaćeg stanovništva), a u 2013. zaposlena su 2.904 radnika, što je povećanje od 166 radnika ili 6,06 p.p. Nedovoljna valorizacija drugih oblika turizma, prema usporednim prednostima pojedinih mikroregija (zdravstveni, zimski, sportsko-rekreacijski, kulturni, kongresni, ronilački, lovni, ruralni turizam), prepreka je u stvaranju preduvjeta za cjelogodišnje poslovanje turističke djelatnosti na razini cijele Županije.

Nedovoljno razvijena poduzetnička infrastruktura

Iako je Primorsko-goranska županija ostvarila znatne pozitivne pomake u razvoju poduzetničke infrastrukture te se na njezinu području nalazi 209 gospodarskih zona, od kojih je pet značajno za državu, a osam za Županiju, dvije slobodne zone, sedam poduzetničkih potpornih institucija te četiri lokalne akcijske grupe, postojeća infrastruktura još uvijek ne

zadovoljava potrebe gospodarskog razvoja u Županiji. Dosadašnjem razvoju poduzetničkih zona prepreku je stvarala nesustavnost u aktivnostima pripreme, pokretanja, upravljanja i povezivanja gospodarskih zona. U potpunosti nije izgrađeno 24,4% proizvodnih zona i 41,7% poslovnih zona. Jedan od vodećih problema je pitanje proaktivnog upravljanja zonama radi unapređenja i opremanja zona potrebnom infrastrukturom prema prostornim planovima uređenja. Poduzetnička infrastruktura nedovoljno pruža potporu razvoju društva utemeljenog na znanju i inovacijama, njihovoj jednostavnoj komercijalizaciji i primjeni, jačanju povezanosti između gospodarstva i institucija visokog obrazovanja, znanosti i istraživanja, te jačanju vertikalne i horizontalne povezanosti poduzetništva.

Nedovoljna iskorištenost poljoprivrednog zemljišta i proizvodnja hrane

Iskorištenost obradivoga poljoprivrednog zemljišta složeno je pitanje s obzirom na to da je proizvodnja hrane povezana s pitanjem načina korištenja prostora, dostupnosti fosilnih goriva (energija za proizvodnju, umjetna gnojiva) i utjecajem klimatskih promjena, tako da se prehrambeno pitanje mora sagledavati cjelovito. Površina poljoprivrednog zemljišta po stanovniku u Županiji iznosi svega 0,08 ha/st., što znači da se sustav prehrane Županije oslanja na proizvodnju hrane izvan svojega teritorija i da je vrlo ranjiv na vanjske poremećaje. Problem je uočeni trend smanjenja površina obrađenoga poljoprivrednog zemljišta, uz istodobno povećanje šumskog područja te daljnje smanjenje udjela BDV-a u području djelatnosti Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, koji je u 2008. iznosio 1,38%, a u 2012. godini 1,12% ukupnog BDV-a Županije. Na opadanje poljoprivredne proizvodnje upućuje i pad prihoda u području Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo u 2013. za 0,83 p.p. u odnosu na ostvareni prihod u 2012. godini.

Prilike

Povoljan geostrateški položaj Županije

Priliku za daljnji razvoj gospodarstva Županija ima u iskorištavanju povoljnoga geostrateškog položaja (nalazi se na raskrižju važnih europskih kopnenih i morskih putova). Povoljan položaj, ali i raznolika prirodna obilježja snažan su potencijal za gospodarski razvoj Županije, poglavito u segmentu turizma, brodogradnje, drvoprerađivačke industrije te pomorsko-prometne djelatnosti.

Klimatska pogodnost

Raznoliki klimatski uvjeti, koji su svojstveni za Primorsko-goransku županiju, pogodni su za pojačan razvoj više različitih sektora gospodarstva, primjerice turizma, poljoprivrede i zdravstvene djelatnosti. Snažnija diversifikacija gospodarskih aktivnosti može povoljno utjecati na povećanje otpornosti Županije na ekonomske šokove koji se mogu pojaviti na državnoj ili globalnoj razini.

Bogatstvo i raznolikost prirodnih i okolišnih resursa

Primorsko-goransku županiju obilježava raznoliko prirodno i okolišno bogatstvo, koje je ujedno velika usporedna prednost za razvoj gospodarstva, posebice turizma. Kvalitetno upravljanje prirodnim potencijalima jedan je od temelja budućeg napretka Županije prema načelima održivog razvoja.

Bogata i raznolika kulturna baština

Dodatna prilika za unapređenje turizma, kulturnih i kreativnih industrija te očuvanje tradicijskih vještina i proizvoda nalazi se u jačoj valorizaciji velikog broja kulturnih i povijesnih lokaliteta Županije. Županija, JLS, Ministarstvo kulture, udruge i vlasnici kulturnih dobara ulažu sredstva u obnovu i sanaciju te je velik broj kulturnih dobara u nekoj od faza obnove. Revalorizacijom materijalne i nematerijalne kulturno-povijesne baštine stvara se prilika za pojačavanje lokalnih identiteta unutar Županije te jačanje lokalnog razvoja.

Moguće financiranje iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova te Programa Unije

Mogućnost korištenja europskih fondova velika je prilika za unapređenje Županije te se očekuje znatan doprinos gospodarskom oporavku, osobito u uvjetima smanjenog dotoka stranog kapitala koji je jedan od najznačajnijih preduvjeta investicijske aktivnosti i gospodarskog rasta. Županiju obilježava rastuća svijest o mogućim izvorima financiranja i pomoć pri identificiranju kvalitetnih projekata za financiranje, koju je potrebno dodatno ojačati i usmjeriti.

Razvoj poduzetništva pametnom specijalizacijom

Inovacije i nove tehnologije ključni su čimbenik gospodarskog i društvenog razvoja današnjice, stoga se prilika za daljnji razvoj poduzetništva u Županiji vidi u pametnoj specijalizaciji. Naime, poduzetništvo u Županiji potrebno je usmjeriti prema onim granama djelatnosti koje su prepoznate kao nositelji budućega gospodarskog rasta, poput sektora zdravlja, održivog okoliša i energije, inženjerstva, biotehnologije, informacijsko-komunikacijskih tehnologija, ključnih naprednih tehnologija (*Key Enabling Technologies* – KET), kreativne i kulturne industrije.

Postojanje autohtonih i tradicijskih vrijednosti

Prilika za razvoj poljoprivrede i turizma u Županiji prisutna je u zaštiti postojećih autohtonih i tradicijskih vrijednosti te u većoj valorizaciji autohtonih i tradicijskih proizvoda stvaranjem tržišne marke proizvoda koja će postati prepoznatljivi brend Županije.

Mogućnosti regionalne suradnje

Ulaskom u Europsku uniju te širenjem mogućnosti korištenja sredstava iz europskih fondova stvara se mogućnost za jaču regionalnu suradnju pri razvoju projekata. Pritom je potrebno djelovati u smjeru boljeg povezivanja institucija, ali i osigurati financijska sredstva za obrazovanje kadrova za izradu projekata.

Mogućnost razvoja, razmjene i transfera znanja i novih tehnologija s emitivnim okruženjem

Mogućnost razvoja, razmjene i transfera znanja i novih tehnologija s emitivnim okruženjem, prilika je za razvoj Županije. Pritom, najprije treba utvrditi okruženja koja posjeduju razvidno znanje i tehnologiju, zatim djelovati u smjeru dugoročnog umrežavanja gospodarskih subjekata (poslovnog sektora, javnog sektora, znanstveno-istraživačkog sektora te civilnog društva).

Stavljanje u funkciju neaktivne imovine

Riječ je ponajprije o vojnim objektima u državnom vlasništvu koji bi se, kada bi država njihovo upravljanje prepustila regionalnoj i lokalnoj razini, mogli prenamijeniti u turističke, sportske, zdravstvene i obrazovne objekte privatizacijom, davanjem u koncesiju, davanjem u najam ili prema modelu javno-privatnog partnerstva. Stavljanjem u funkciju neaktivne imovine ili njihovom privatizacijom, posebice državne imovine, javlja se prilika za razvoj gospodarstva i poboljšanje kvalitete života građana, a jačaju se i fiskalni kapaciteti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Prijetnje

Nedovoljan stupanj ekonomske decentralizacije Republike Hrvatske

Nedovoljan stupanj ekonomske decentralizacije RH i neodgovarajuća razdioba nadležnosti po različitim razinama jedinica lokalne i regionalne samouprave, velika su prijetnja za rastuće gospodarstvo Primorsko-goranske županije.

Nepovoljna ekonomska kretanja u Republici Hrvatskoj

Hrvatsko gospodarstvo posljednjih nekoliko godina obilježava recesija i pad gospodarske aktivnosti, a takva nepovoljna ekonomska kretanja negativno su utjecala na sve županije, uključujući i Primorsko-goransku županiju. Takvo okruženje negativno se ocrtava na sva društveno-ekonomska kretanja u Županiji te je velika prijetnja za daljnji razvoj gospodarstva u Županiji.

Nedostatak integracije razvojnih politika i programa na svim razinama

Nedostatak integracije razvojnih politika i programa na svim razinama prijetnja je za RH i PGŽ, posebice s punopravnim članstvom u Europskoj uniji, kada se pred Hrvatsku postavljaju novi zahtjevi vezani uz razvojne politike i programe. Identificirani deficiti na razini Republike Hrvatske i Primorsko-goranske županije vezani su uz strateško upravljanje i koordinaciju, nacionalne kapacitete za programiranje, provedbu službene razvojne pomoći te upravljanje projektnim ciklusom.

(Pre)česte i nedovoljno kvalitetne promjene zakonske regulative

Česte i nedovoljno kvalitetne promjene zakonskih regulativa prisiljavaju poduzetnike u Županiji na stalne prilagodbe, što posljedično uzrokuje dodatne troškove, nesigurnost i neizvjesnost u njihovu poslovanju. Takvo okruženje djeluje izrazito nepoticajno na konkurentnost poduzetništva i priljev stranih investicija.

Nepovoljna poduzetnička klima u Republici Hrvatskoj u odnosu na Europsku uniju

Poduzetnička klima u Hrvatskoj nepovoljna je u usporedbi s razvijenim članicama Europske unije, što se odražava i na gospodarstvo Primorsko-goranske županije. Iako je poduzetnička klima u ovoj Županiji povoljnija nego u većini drugih županija, što je vidljivo iz pokazatelja konkurentnosti, razvoj poduzetništva i dalje uvelike ovisi o gospodarskoj politici na razini države te stanju poduzetništva u ostalim županijama.

Institucionalna rascjepkanost kao zapreka investicijama

Problem koordinacije i institucionalne rascjepkanosti na nacionalnoj razini ozbiljna je prijetnja gospodarskom razvoju PGŽ-a, pri čemu je jedan od uzroka nedovoljna razina koordiniranosti središnjih tijela državne uprave koja se bave različitim pitanjima razvoja. Negativne posljedice institucionalne rascjepkanosti u Hrvatskoj posljednjih nekoliko godina postaju sve izraženije na regionalnoj i lokalnoj razini. Na nacionalnoj razini doneseni su različiti sektorski strateški dokumenti koji nisu usklađeni međusobno ili s dokumentima donesenima na regionalnoj ili lokalnoj razini.

Osjetljivost na globalne poremećaje

Uz brojne pozitivne efekte koje procesi globalizacije i internacionalizacije donose sa sobom, važno je istaknuti i njihov najveći nedostatak. Sve što se događa lokalno, može se odraziti i globalno. Takav razvoj situacije uzrokovao je recentnu globalnu ekonomsku krizu koja je prvotno zahvatila SAD, a potom su se negativni efekti prelili na čitav svijet, uključujući i Hrvatsku i Primorsko-goransku županiju. Republika Hrvatska trenutačno zauzima 75. mjesto (od ukupno 148 zemalja) prema indeksu globalne konkurentnosti.

Nesređeno stanje u katastru i zemljišnim knjigama

Nesređeno stanje u katastru i zemljišnim knjigama jedna je od slabosti RH, koja je očita i na području PGŽ-a s obzirom na to da uzrokuje ozbiljnu pravnu nesigurnost i onemogućuje ili usporava investicije i projekte. Takvo nesređeno stanje posebno nepovoljno djeluje na transparentnost u prometu nekretninama i rješavanje prepreka za snažniji dotok kapitala u Županiju.

Složenost rješavanja imovinsko-pravnih odnosa

Neriješeni imovinsko-pravni odnosi priječe i onemogućavaju investicije i gospodarski napredak te sprečavaju privlačenje ulagača te apliciranje JLS-a Primorsko-goranske županije za sredstva fondova Europske unije. To je problem na regionalnoj, ali i državnoj razini te čini Hrvatsku nekonkurentnom, inertnom te, posljedično, nepoželjnom destinacijom za investiranje i jače umrežavanje u zajedničkom europskom prostoru. Pravni okvir na nacionalnoj razini ne omogućava racionalno korištenje svih resursa, u prvom redu nekretnina (stanovi, poslovni prostori i zemljišta), čime se trajno narušava financijska stabilnost i mogućnost sustavnog i dugoročnog planiranja.

Odlazak srednjeobrazovanog i visokoobrazovanog kadra iz Županije

Iseljavanje srednjeobrazovanih i visokoobrazovanih kadrova problem je koji je intenzivirala nepovoljna gospodarska situacija i nedostatak radnih mjesta u državi. Najbrojniju skupinu nezaposlenih čine mladi do 29 godina života (listopad 2013.). Takve osobe teško nalaze posao u struci, što često uzrokuje iseljavanje iz Županije. Iseljavanje ima negativne učinke na ionako nepovoljne demografske trendove u Županiji jer se najčešće iseljavaju mladi ljudi koji se nalaze u najproduktivnijem životnom razdoblju. Gorski kotar i Otoci posebno su osjetljivi na problem iseljavanja zbog nedostatka sadržaja koji povoljno utječu na kvalitetu života. Iseljavanje kadrova sa srednjom stručnom spremom smanjuje obujam radne snage u Županiji, a odljev visokoobrazovanih stručnjaka nepovoljno djeluje na društveni i ekonomski razvoj te otežava stvaranje gospodarstva temeljenog na znanju, što može uzrokovati postupno smanjenje konkurentnosti Županije.

Nedovoljna prilagođenost srednjoškolskog obrazovanja potrebama tržišta rada

Hrvatski zavod za zapošljavanje proveo je analizu i prognozu potreba tržišta rada u PGŽ-u za pojedinim kvalifikacijama te izradio Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja u 2014. godini. Obrazovni programi u kojima treba povećati broj upisanih i stipendiranih učenika na području PGŽ-a su trogodišnji srednjoškolski programi za CNC operatera, montera/-ku suhe gradnje i krovopokrivača/-icu te četverogodišnji srednjoškolski program za ekološkog tehničara/-ku. Obrazovni programi u kojima bi trebalo smanjiti broj upisanih i stipendiranih učenika na području PGŽ-a

su trogodišnji srednjoškolski program za prodavača/-icu, autolimara, fotografa/-kinju i frizera/-ku te četverogodišnji srednjoškolski program za ekonomista/-icu, upravnog referenta/-icu, hotelijersko-turističkog tehničara/-rku, dizajnera odjeće, grafičkog urednika-dizajnera te tehničara za logistiku i špediciju.

Regata tradicijskih barki, Festival *Fiumare*

5. STRATEŠKI OKVIR

Strateški okvir uključuje viziju, strateške ciljeve, prioritete i mjere. Kratak pregled Strateškog okvira naveden je u Sažetku ovog dokumenta, a ovo poglavlje sadrži detaljniju razradu njegovih komponenti.

Odabir strateških ciljeva, prioriteta i mjera Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. te odluke o konkretnim razvojnim projektima i programima nastaju kao rezultat partnerskog rada i suradnje širokog kruga dionika uključenih u izradu Strategije.

Jedno od temeljnih načela politike regionalnog razvoja jest načelo partnerstva i suradnje između javnog, privatnog i civilnog sektora koje podrazumijeva suradnju između tijela državne uprave, jedinica područne (regionalne) samouprave, jedinica lokalne samouprave, privatnog sektora, državnih poduzeća, znanstvene zajednice, socijalnih partnera, komunalnih društva, lučkih uprava i organizacija civilnoga društva. Očituje se u radu Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije koje djeluje kao forum za dijalog i postizanje konsenzusa između različitih skupina dionika te ima savjetodavnu ulogu u izradi i provedbi planskih dokumenata politike regionalnog razvoja. Partnerstvo se u svome radu vodi sljedećim načelima: konsenzus – poticanjem napretka u postizanju sporazuma putem pregovaračkih konsenzusa, jednakost – niti jednom članu nije omogućen prevladavajući utjecaj u radu partnerstva i transparentnost – svi dionici potpuno su informirani i upoznati s aktivnostima koje partnerstvo poduzima u svome radu[32].

Partnerstvo djeluje u svim fazama izrade i provedbe RS PGŽ, od analize stanja i SWOT analize preko definiranja razvojnih problema Županije, utvrđivanja vizije i ciljeva, prioriteta i mjera do odabira razvojnih projekata i praćenja provedbe RS PGŽ. Tijekom cijelog procesa izrade Strategije prikupljana su mišljenja i prijedlozi dionika iz različitih dijelova Županije o ključnim razvojnim problemima i potrebama.

Nastavno na rečeno, identifikacija ključnih razvojnih ciljeva, prioriteta i mjera nije isključivo utemeljena na znanstveno-stručnoj podlozi i objektivno mjerljivim pokazateljima, već je rezultat i brojnih međuorganizacijskih konzultacija i u konačnici konsenzusa svih dionika koji svakodnevno „na svojoj koži" osjećaju probleme u Županiji, a koji su često nemjerljivi isključivo statističkim podacima i ostalim objektivnim pokazateljima. Županija kao institucija ima obvezu uzeti u obzir rezultate konzultacija s dionicima te je stoga predloženi strateški okvir kompromisni (stoga ujedno i optimalni) odgovor na sve identificirane izazove, odnosno pokazuje put k dostizanju vizije razvoja Primorsko-goranske županije.

5.1. Vizija

Vizija ove Strategije glasi:

Primorsko-goranska županija je konkurentna, održiva i društveno pravedna regija poželjna za život i rad.

[32] Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Zakon o regionalnom razvoju i Smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove potrebe.

5.2. Strateški ciljevi i prioriteti

Ovom Strategijom dosegnut će se sljedeći strateški ciljevi:

1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva

2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj

3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života.

Tablica 5. *Strateški okvir*

RB	CILJ	RB	PRIORITET	RB	MJERA
1.	RAZVOJ KONKURENTNOG I ODRŽIVOG GOSPODARSTVA	1.1.	Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja	1.1.1.	Razvoj poduzetničke infrastrukture
				1.1.2.	Jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika
				1.1.3.	Poticanje udruživanja i klasterizacije
				1.1.4.	Poticanje društveno odgovornog poslovanja
		1.2.	Rast investicija i izvoza	1.2.1.	Stvaranje povoljne klime za investicije
				1.2.2.	Podrška izvoznim aktivnostima
				1.2.3.	Gospodarska promocija
		1.3.	Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama	1.3.1.	Poticanje primjene znanja, uvođenje i razvoj novih tehnologija i inovacija u gospodarstvo
				1.3.2.	Jačanje kapaciteta istraživačke i inovacijske infrastrukture
				1.3.3.	Poticanje razvoja kulturnih i kreativnih industrija
				1.3.4.	Razvoj zdravstvene industrije
		1.4.	Razvoj zelenog gospodarstva	1.4.1.	Razvoj poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, akvakulture i lovnog gospodarstva
				1.4.2.	Podrška približavanju prema gospodarstvu temeljenom na niskim emisijama CO_2 i stakleničkih plinova u svim sektorima
				1.4.3.	Poticanje korištenja OIE-a i energetske efikasnosti
		1.5.	Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti	1.5.1.	Razvoj prometnog sektora
				1.5.2.	Razvoj energetskog sektora
				1.5.3.	Unapređenje turizma
				1.5.4.	Razvoj prerađivačke industrije
				1.5.5.	Jačanje pristupa i korištenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija
2.	JAČANJE REGIONALNIH KAPACITETA I RAVNOMJERAN RAZVOJ	2.1.	Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije	2.1.1.	Ravnomjeran razvoj društvenih i gospodarskih usluga i sadržaja
				2.1.2.	Održivi razvoj urbanog prostora
				2.1.3.	Održivi razvoj ruralnog prostora
				2.1.4.	Osiguranje kvalitetne prometne infrastrukture te unapređenje i integracija infrastrukturnih sustava
				2.1.5.	Unapređenje komunalnih usluga i infrastrukture
		2.2.	Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom	2.2.1.	Unapređenje sustava planiranja i upravljanja prostorom
				2.2.2.	Integralno upravljanje morem i obalnim područjem
				2.2.3.	Zaštita i praćenje stanja svih sastavnica okoliša
				2.2.4.	Unapređenje integralnog sustava gospodarenja otpadom
				2.2.5.	Zaštita prirode i upravljanje vrijednim dijelovima prirode i ekološkom mrežom
				2.2.6.	Održivo upravljanje materijalnom i nematerijalnom kulturno-povijesnom baštinom
		2.3.	Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom	2.3.1.	Poticanje partnerstva i potpore organizacijama civilnog društva
				2.3.2.	Promicanje vrijednosti nacionalnih manjina i multikulturalnosti
				2.3.3.	Unapređenje sustava prevencije, zaštite i spašavanja

RB	CILJ	RB	PRIORITET	RB	MJERA
3.	RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA I POVEĆANJE KVALITETE ŽIVOTA	3.1.	Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage	3.1.1.	Razvoj dinamičnog sustava cjeloživotnog obrazovanja i prekvalifikacija u skladu s potrebama društva
				3.1.2.	Poticanje obrazovnih programa za deficitarna zanimanja
				3.1.3.	Poticanje obrazovanja i pristupa tržištu rada skupina u nepovoljnom položaju
		3.2.	Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu	3.2.1.	Razvijanje jakog i modernog Sveučilišta
				3.2.2.	Jačanje prepoznatljivosti svih obrazovnih institucija u funkciji budućeg razvoja
				3.2.3.	Usklađenost mreže obrazovnih ustanova sa stvarnim potrebama
				3.2.4.	Izgradnja, rekonstrukcija, održavanje i opremanje ustanova u obrazovanju
				3.2.5.	Obrazovni sustav prilagođen potrebama djece s teškoćama u razvoju
				3.2.6.	Poticanje izvrsnosti, kreativnosti i inovativnosti
		3.3.	Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja	3.3.1.	Povećanje i usklađivanje dostupnosti zdravstvene zaštite na primarnoj i sekundarnoj razini
				3.3.2.	Unapređenje programa palijativne i hospicijske skrbi uspostavom sustavnog pristupa
				3.3.3.	Razvoj zdravstvenih programa iznad standardne razine zaštite
				3.3.4.	Promicanje zdravih stilova življenja i prevencije ovisnosti
				3.3.5.	Osiguranje provođenja programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti
				3.3.6.	Stvaranje poticajnog okruženja za djecu i demografski poticaji
		3.4.	Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti	3.4.1.	Poboljšanje dostupnosti pristupačnih, održivih i visokokvalitetnih socijalnih usluga s naglaskom na pružanje usluga u zajednici
				3.4.2.	Poticanje i razvoj društvenog poduzetništva, zadrugarstva i samozapošljavanja mladih
				3.4.3.	Socijalno uključivanje osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti
		3.5.	Unapređenje kvalitete i dostupnosti kulturnih i sportskih sadržaja	3.5.1.	Razvoj programa kulture i sporta i njihove infrastrukture
				3.5.2.	Poticanje umrežavanja institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora kulture

HORIZONTALNE MJERE	
1.	Povećanje učinkovitosti javnih institucija te jačanje kapaciteta za upravljanje razvojem
2.	Korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija u javnom i privatnom sektoru
3.	Jačanje svijesti i otpornosti na krizna stanja kao rezultat pristupa razvoju Županije

TEMELJNA HORIZONTALNA NAČELA koja će se uzimati u obzir u svim mjerama te pri definiranju konkretnih razvojnih projekata	
1.	Ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve društvene skupine
2.	Održivi razvoj
3.	Korištenje dobre upravljačke prakse i participativan pristup razvoju

Slijedi njihov detaljni opis.

5.2.1. Strateški cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva

Kao glavni razvojni problemi Primorsko-goranske županije ističu se stagnacija gospodarskog razvoja, nezaposlenost (posebice mladih), neusklađenost obrazovnog sustava s potrebama na tržištu rada te nedovoljna usmjerenost gospodarstva na razvoj gospodarskih grana za koje postoje prirodne predispozicije. Poduzetništvo u Županiji obilježava nedovoljna usmjerenost na tehnološki i inovacijski razvoj, što ih čini osjetljivima na pojačanu konkurenciju Europske unije, čemu pridonose i nedovoljna ulaganja u istraživanje i razvoj, a uvozna ovisnost, kao posljedica neodgovarajuće specijalizacije za proizvodnju proizvoda s razvijenim faktorima proizvodnje, stvara pritiske na vanjskotrgovinsku bilancu Županije.

Ključne aktivnosti strateškog cilja 1. odnose se na stvaranje poticajnoga poduzetničkog okruženja, privlačenje domaćih i stranih ulaganja, razvijanje gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama te razvijanje zelenog gospodarstva. Priliku za daljnji razvoj gospodarstva Županija ima i u iskorištavanju povoljnoga geostrateškog položaja i raznolikih prirodnih obilježja koje su snažan potencijal za njezin gospodarski razvoj, poglavito u segmentu turizma, brodogradnje, drvoprerađivačke industrije, informacijsko-komunikacijskih tehnologija te pomorsko-prometne i energetske djelatnosti.

Realizacija gospodarskog potencijala Županije radi povećanja zaposlenosti i optimalnog korištenja svih gospodarskih resursa, nužna je za njezin razvoj. Razvojnom politikom osnažit će se administrativna podrška gospodarstvu, unaprijediti konkurentnost postojećih tvrtki u Županiji te privući ulaganja koja će donijeti nova radna mjesta, znanje, inovacije i tehnologiju.

Definirani strateški cilj 1. u skladu je s ciljevima relevantnih nacionalnih, regionalnih i lokalnih strateških dokumenata poput Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020., Programa ruralnog razvoja 2014. – 2020., Industrijske strategije RH 2014. – 2020., Strategije poticanja inovacija RH 2014. – 2020., Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije 2014. – 2020., Strategije razvoja Grada Rijeke za razdoblje 2014. – 2020. Strateški cilj 1. izravno je povezan s većinom tematskih ciljeva strategije *Europa 2020* na kojima se zasnivaju operativni programi za razdoblje 2014. – 2020.

Pokazatelji

- *Kretanje ostvarenog BDP-a (ukupno i po stanovniku)*
- *Struktura djelatnosti prema NKD-u*

Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja

Opis prioriteta
Cilj Povećanje konkurentnosti poduzetnika, povećanje zaposlenosti **Opravdanje** Preduvjet za privlačenje investicija, pokretanje perspektivnih poduzetničkih inicijativa i razvojno-istraživačkih projekata je, između ostalog, kvalitetna potporna poslovna i tehnološka infrastruktura. Analiza stanja pokazala je da je županijska poduzetnička infrastruktura relativno razvijena; postoji određeni broj potpornih institucija i poticaja za razvoj malog i srednjeg poduzetništva, iako uglavnom koncentriranih u većim gradovima i mikroregiji Priobalje. Potrebno je unaprijediti rad poduzetničkih potpornih institucija koje će posebno pružiti potporu razvoju društva utemeljenog na znanju i inovacijama i njihovoj jednostavnoj komercijalizaciji i primjeni, jačanju povezanosti između gospodarstva te institucija visokog obrazovanja, znanosti i istraživanja, jačanju vertikalne i horizontalne povezanosti poduzetništva. Poduzetničke potporne institucije kao posrednička tijela trebaju biti u mogućnosti osigurati usklađenost sustava obrazovanja i potreba gospodarstva, kao i efikasan sustav razmjene ideja, znanja i tehnologija između sektora. **Opis** Stvaranje nužnih pretpostavki za proširenje, unapređenje i daljnji razvoj postojećih poduzetničkih aktivnosti, kao i razvoj novih inicijativa pridonijet će povećanju konkurentnosti poduzetnika u PGŽ-u te povećanju zaposlenosti. Jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika imat će pozitivan utjecaj na jačanje cjelokupnoga gospodarstva Županije, s obzirom na to da su mikro, mala i srednje velika poduzeća (MSP), kao najbrojniji subjekti gospodarstva u Županiji, nositelji gospodarskog rasta. Intenziviranje poduzetničkih aktivnosti u Županiji podržat će se i poticanjem razvojnog, inovacijskog, tehnološkog i poslovnog povezivanja poduzetnika te poticanjem klasterizacije. Društveno odgovorno poslovanje jedna je od važnih odrednica stvaranja održivog i konkurentnoga gospodarstva, pri čemu je potrebno poboljšati uvjete za snažniji razvoj poduzeća koja odgovaraju na društvena pitanja te pitanja zaštite okoliša.
Mjere
1) Razvoj poduzetničke infrastrukture 2) Jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika 3) Poticanje udruživanja i klasterizacije 4) Poticanje društveno odgovornog poslovanja
Pokazatelji
• Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba • Kretanje stope zaposlenosti

Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza

Opis prioriteta

Cilj

Jačanje gospodarskog rasta i razvoja, jačanje industrijske i poduzetničke aktivnosti

Opravdanje

Promatrajući glavne izvozne i uvozne grane u Županiji, prikazane u Analizi stanja, može se zaključiti da u gospodarstvu PGŽ-a, usprkos razvoju prerađivačke industrije te visokoj orijentiranosti na izvoz (djelatnosti brodogradnje, drvne i farmaceutske industrije), još uvijek ima mjesta za njihov daljnji razvoj, kao i za razvoj sinergije između njih i ostalih grana prerađivačke industrije.

Postoji čvrst temelj za razvoj onih proizvoda za koje postoje razvijeni temeljni čimbenici proizvodnje (radna snaga, kapital, znanje, sirovine i dr.) pa proizvodnja neće imati odgovarajuću konkurenciju iz uvoza. Supstitucija uvoza proces je koji ne znači samo stvaranje novog proizvoda, već i nove izvozne prilike.

Da bi se privukle izravne strane investicije u Hrvatsku, a time i u PGŽ, potrebno je stvoriti predvidivo okruženje u zakonskom i institucionalnom smislu koje će stvoriti mogućnosti za investiranje i imati razvojne učinke i koje će poticati *greenfield*-investicije, istodobno omogućavajući ujednačen gospodarski razvoj Županije.

Opis

Privlačenje domaćih i stranih ulaganja važna je komponenta gospodarskog rasta i razvoja. Stvaranje povoljnih uvjeta za razvoj projekata i poduzetničkih pothvata te jačanje kapaciteta institucija koje se bave promidžbom i privlačenjem domaćih i stranih investicija pridonijet će rastu obujma ulaganja. Podrškom izvoznim aktivnostima moguće je ostvariti brojne pozitivne učinke na gospodarstvo Županije, vidljive prije svega u jačanju industrije i poduzetničke aktivnosti, otvaranju novih radnih mjesta i intenziviranju inovacijskih aktivnosti poduzetnika. Kvalitetna institucionalna podrška izvoznicima pridonijet će izlasku i pozicioniranju tvrtki na stranim tržištima, a time i jačanju gospodarstva u PGŽ-u. Promidžba gospodarskih potencijala od velike je važnosti kako bi se ostvarila veća prepoznatljivost Županije i otvorile nove mogućnosti za realizaciju investicijskih projekata.

Mjere

1) Stvaranje povoljne klime za investicije
2) Podrška izvoznim aktivnostima
3) Gospodarska promidžba

Pokazatelji

- Kretanje robne razmjene PGŽ-a s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca)
- Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu

Porozina, otok Cres

Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama

Opis prioriteta

Cilj

Povećanje konkurentnosti poduzetnika

Opravdanje

Inovacije i nove tehnologije ključni su čimbenici gospodarskog i društvenog razvoja današnjice. Stoga većina država na globalnoj razini nastoji stvoriti uvjete za brzu i uspješnu preobrazbu istraživačkih rezultata i tehnoloških inovacija u proizvode konkurentne na svjetskim tržištima, potaknuti međunarodni tehnološki transfer te razvoj tehnološki utemeljenih malih i srednjih poduzeća. Ulaganje u istraživanje i razvoj nameće se kao prioritet za uspješan razvoj i povećanje konkurentnosti poslovnih subjekata u Županiji. Inovativni i tehnološki napredni proizvodi i usluge sadrže veću dodanu vrijednost, lakše pronalaze put do kupaca na globalnom tržištu te imaju povoljan utjecaj na povećanje izvoza, što u konačnici omogućuje razvoj lokalnoga gospodarstva. Primorsko-goranska županija prepoznala je zdravstvenu industriju kao ključnu usporednu prednost regije te ju želi razviti u prepoznatljiv regionalni brend. Poticanjem razvoja i jačanjem konkurentnosti kulturnih i kreativnih industrija stvorit će se imidž PGŽ-a kao kreativne županije s bogatim kulturnim nasljeđem i tradicijom.

Opis

Intenzivno i sustavno korištenje znanja, razvoj tehnologije i inovacija u gospodarstvu važni su za rast konkurentnosti gospodarstva. Uvođenje i korištenje novih tehnologija i inovacija u poslovanju, poticanje primijenjenih istraživanja, poticanje komercijalizacije inovacija te jačanje suradnje poslovnog sektora sa znanstveno-istraživačkim sektorom pridonijet će uspostavi konkurentnoga gospodarstva temeljenog na znanju. Jačanje istraživačke i inovacijske infrastrukture ima za svrhu povećanje broja znanstvenih i tehnologijskih istraživanja te transfera rezultata u realni sektor komercijalizacijom stečenih znanja. Kulturne i kreativne industrije imaju razmjerno pozitivan utjecaj na gospodarska, ali i društvena kretanja u Županiji te je njihov daljnji razvoj potrebno potaknuti aktivnom politikom potpore. Zdravstvena industrija identificirana je kao perspektivna djelatnost koja u uvelike može pridonijeti razvoju županijskoga gospodarstva, pri čemu je važno razvijati mehanizme podrške javnim i privatnim pružateljima usluga.

Mjere

1) Poticanje primjene znanja, uvođenje i razvoj novih tehnologija i inovacija u gospodarstvo
2) Jačanje kapaciteta istraživačke i inovacijske infrastrukture
3) Poticanje razvoja kulturnih i kreativnih industrija
4) Razvoj zdravstvene industrije

Pokazatelji

- Kretanje ostvarenih prihoda u područjima: Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, Umjetnost, zabava i rekreacija te Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi prema NKD-u
- Kretanje broja patenata

Sveučilišni kampus na Trsatu, Rijeka

Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva

Opis prioriteta

Cilj

Usmjeravanje dugoročnog razvoja Županije prema održivom razvoju, zaštiti okoliša, iskorištavanju prirodnih resursa i učinkovitom gospodarenju u svim segmentima gospodarstva

Opravdanje

Značenje poljoprivrede u Primorsko-goranskoj županiji proizlazi iz njezine gospodarske, ekološke i socijalne uloge u pridonošenju održivom razvoju Županije te ju je potrebno osnažiti. Poljoprivreda kao gospodarska djelatnost ima veliku važnost u prehrani stanovništva, ujedno i velik utjecaj na ostale gospodarske djelatnosti kao što su prehrambeno-prerađivačka industrija, trgovina i turizam.

S obzirom na to da su fosilna goriva neobnovljiva i da postaju sve skuplja, preusmjerenje na obnovljive izvore energije ključno je za pouzdanu opskrbu potrošača energije u Županiji u budućnosti. Napredak u području energetske učinkovitosti, odnosno smanjivanje ukupne potrošnje energije olakšali bi ovu preorijentaciju. Analiza stanja pokazala je da se ulaganja u obnovljive izvore energije još uvijek pretežito oslanjaju na trenutačni odnos cijena energije iz obnovljivih izvora energije/fosilna goriva, zanemarujući dugoročne posljedice dekarbonizacije Županije.

Opis

Održivo gospodarenje prirodnim resursima ima veliku važnost za budućnost Županije. Zbog utjecaja klimatskih promjena i smanjivanja dostupnosti hrane, potrebno je uspostaviti održivu i sigurnu proizvodnju prehrambenih proizvoda te jačanjem konkurentnosti subjekata u poljoprivredi, šumarstvu, akvakulturi i lovnom gospodarstvu povećati njihovo sudjelovanje u županijskom BDP-u. Aktivnosti zaštite okoliša uključuju smanjenje emisija CO_2 i ostalih stakleničkih plinova, što se planira postići smanjenjem ovisnosti o fosilnim izvorima energije većim oslanjanjem na vlastite resurse i obnovljive izvore energije te podizanjem energetske učinkovitosti u svim sektorima. Poticanje uporabe obnovljivih izvora energije pridonijet će, uz pozitivne učinke za okoliš, i većoj energetskoj neovisnosti Županije.

Mjere

1) Razvoj poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, akvakulture i lovnoga gospodarstva
2) Podrška približavanju prema gospodarstvu temeljenom na niskim emisijama CO_2 i stakleničkih plinova u svim sektorima
3) Poticanje korištenja OIE i energetske efikasnosti

Pokazatelji

- Kretanje udjela ispuštanja ugljikovog dioksida (CO_2)
- Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u područjima: Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, Opskrba vodom prema NKD-u

Predošćica, otok Cres

Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti

Opis prioriteta
Cilj Razvoj koherentnog i održivog gospodarstva **Opravdanje** Na razini PGŽ-a nužno je poticati specijalizaciju pojedinih industrija prema onim granama koje čine okosnicu i predvodnicu u razvoju gospodarstva Županije, razvijajući tako sinergiju te koherentan i održiv razvoj gospodarstva, čime će se smanjiti uvozna ovisnost Županije te potaknuti vlastita proizvodnja. **Opis** Povoljni geoprometni položaj Županije uvjetuje unapređenje prometne infrastrukture u kontekstu razvoja prometnog čvorišta Rijeka kao nadnacionalnoga prometnog središta. Zbog postojeće i planirane energetske infrastrukture, Županija će se razvijati kao energetsko ishodište Jugoistočne Europe. S obzirom na to da turizam ima važan utjecaj na ukupno županijsko gospodarstvo, turističku je ponudu potrebno dodatno unaprijediti, pri čemu će aktivnosti biti usmjerene na stvaranje uvjeta za pozicioniranje Županije kao jedne od vodećih europskih turističkih destinacija te produljenje turističke sezone na cijelu godinu. Razvoj prerađivačke industrije kao važne sastavnice županijskoga gospodarstva, podupirat će se poticanjem tehnološke modernizacije u industriji, ulaganjem u izobrazbu radne snage te informiranje poduzetnika o najnovijim tehnologijama i svjetskim trendovima. Korištenje, ali i ulaganje u informacijsko-komunikacijsku tehnologiju dodatno će unaprijediti razvoj PGŽ-a stvaranjem održivog i tehnološki naprednoga gospodarstva te poboljšati uvjete života i rada u slabije naseljenim i udaljenim područjima.
Mjere
1) Razvoj prometnog sektora 2) Razvoj energetskog sektora 3) Unapređenje turizma 4) Razvoj prerađivačke industrije 5) Jačanje pristupa i korištenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija
Pokazatelji
• Kretanje robne razmjene PGŽ-a s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca) • Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u područjima: Prerađivačka industrija, Informacije i komunikacije, Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, Prijevoz i skladištenje prema NKD-u

5.2.2. Strateški cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj

Ovaj cilj iskoristit će usporedne prednosti Županije, istodobno nadilazeći ograničavajuće čimbenike teritorijalnih specifičnosti mikroregija. Omogućit će unapređenje gospodarskih, socijalnih i okolišnih uvjeta potrebnih za kvalitetan život. Iznimno povoljan geostrateški položaj Županije iskoristit će se kao katalizator njezina ukupnog razvoja radi ravnomjernog razvoja sve tri mikroregije i sva tri parametra razvoja (gospodarskog, okolišnog i socijalnog). Ostvarenje ovog cilja pridonijet će ublažavanju negativnih demografskih procesa.

Primorsko-goransku županiju obilježavaju tri različite i prepoznatljive prostorne cjeline vrlo različitih stupnjeva razvoja. Njihove klimatske i prostorne različitosti utječu na gustoću stanovanja, razvijenost infrastrukturnih sustava, mogućnosti zapošljavanja i dr. Te različitosti, unatoč tome što pridonose heterogenom karakteru Županije i bogatstvu njezinih krajobraza, očituju se i u nejednakim uvjetima za život. Geografski uvjeti snažna su varijabla koja utječe na kvalitetu života na nekom području.

Problemi i manjkavosti koje će se ostvarenjem ovoga strateškog cilja pokušati riješiti pripadaju različitim sektorima ili tematskim područjima. Neki od njih odnose se na unapređenje infrastrukture prometnog sustava (npr. neodgovarajuća cestovna povezanost županijskog teritorija, kao i povezanost s ostalim županijama, nedovoljan broj priveza za domaće stanovništvo i za nautička plovila, nezadovoljavajuće stanje infrastrukture u zračnoj luci i zračnim pristaništima), unapređenje infrastrukture vodnogospodarskog sustava (npr. nedovoljno povezani i integrirani postojeći vodoopskrbni sustavi, povećanje broja uređaja za pročišćavanje otpadnih voda), unapređenje stanja okoliša (npr. neintegrirani sustav gospodarenja otpadom), unapređenje stanja kulturno-povijesne baštine (npr. nedovoljan stupanj uključenja baštine u suvremene

tokove života) i unapređenje okvira u kojem djeluje civilno društvo te sustava zaštite i spašavanja (npr. nedovoljna sredstva za rad udruga, kao i za provedbu preventivnih aktivnosti sustava zaštite i spašavanja).

Ovaj cilj uzima u obzir različite strateške dokumente poput Strategije prometnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2030., Plana gospodarenja otpadom u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2007. – 2015., Nacionalnog programa upravljanja i uređenja morskih plaža te operativnih programa za razdoblje 2014. – 2020., odnosno ciljeva koji se njima žele postići.

Pokazatelji

- *Kretanje broja zaposlenih u pravnim osobama po mikroregijama*
- *Kretanje investicija u zaštitu okoliša u PGŽ-u*

Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije

Opis prioriteta
Cilj Uravnotežen razvoj svih mikroregija Županije i prevladavanje poteškoća uzrokovanih geografskim specifičnostima područja kako bi se spriječila depopulacija **Opravdanje** Unapređenje uvjeta života na području cijele Županije moguće je postići uzimajući u obzir specifičnosti sve tri mikroregije. Različite prostorne posebnosti goranskog, priobalnog i obalnog područja obogaćuju Županiju, pružaju brojne mogućnosti, ali i donose ograničenja, što se vidi u nedovoljnoj povezanosti i izolaciji pojedinih područja. Ovaj prioritet omogućit će policentrični i uravnoteženi razvoj cijele Županije, unaprijediti konkurentnost i smanjiti nejednakosti između mikroregija. Pridonijet će i smanjenju teritorijalne fragmentarnosti i omogućiti promet roba i ljudi, što će ojačati otpornost mikroregija te, u konačnici, spriječiti ili smanjiti depopulaciju područja. Oprečni geografski uvjeti mogu se ublažiti integriranim pristupom dostupnosti i povezanosti Županije. Između ostalog, dobra povezanost gradova i njihove okolice te urbanih i ruralnih područja važna je za pristup uslugama i sadržajima nužnima za kvalitetan život stanovništva, osobito Otoka i Gorskog kotara kao posebnih područja (na kojima se provodi posebna državna politika zbog njihovih razvojnih specifičnosti) koje karakteriziraju otežani uvjeti života. Analiza stanja ukazala je na nedovoljno iskorišten geoprometni položaj Županije, odnosno na nedovoljno iskorišten razvojni potencijal riječkoga prometnog pravca. Razvoj tog pravca pretpostavlja razvoj lučke, cestovne, željezničke i logističke infrastrukture. Nedovoljna razina prikupljanja statističkih podataka o infrastrukturi, gospodarstvu i stanovništvu na razini Županije i JLS-a, koji su nužni za izradu prostorno-planske dokumentacije, otežava prostorni razvoj, posebno manje razvijenih i zabačenih područja. Zbog svojeg položaja i topografskih karakteristika, teritorij Županije još uvijek nije u dovoljnoj mjeri cestovno povezan niti unutar Županije niti s ostatkom Republike Hrvatske. To se posebno očituje na području mikroregije Gorski kotar, što dodatno pridonosi povremenoj (ovisno o vremenskim uvjetima) izolaciji tog područja, te na području mikroregije Otoci. Potrebno je nastaviti razvijati i integrirati sustave vodoopskrbe i znatno unaprijediti razinu izgrađenosti sustava odvodnje, kao i smanjiti nesigurnost vodoopskrbnih sustava zbog nedovoljnih količina ili kvalitete vode. **Opis** Prioritet će se ostvariti u pet mjera. Ravnomjeran razvoj mikroregija ponajprije se odnosi na ravnomjeran razvoj društvenih i gospodarskih usluga te sadržaja. Ta mjera rezultirat će većom gospodarskom aktivnošću i posljedično usporiti smanjenje broja stanovnika. Održivi razvoj urbanog i ruralnog prostora dodatno će pridonijeti unapređenju regionalnog razvoja i poboljšati kvalitetu života stanovnika. Dovoljno razgranata prometna mreža koja povezuje cjelokupni teritorij Županije, kao i Županiju s ostalim dijelovima Republike Hrvatske, snažan je doprinos kvaliteti života i preduvjet ostanka stanovništva na nekom području. Razvoj i unapređenje komunalnih usluga i infrastrukture pripada osiguravanju temeljnog standarda koji jamči dostojanstven život stanovništva.
Mjere
1) Ravnomjeran razvoj društvenih i gospodarskih usluga i sadržaja 2) Održivi razvoj urbanog prostora 3) Održivi razvoj ruralnog prostora 4) Osiguranje kvalitetne prometne infrastrukture te unapređenje i integracija infrastrukturnih sustava 5) Unapređenje komunalnih usluga i infrastrukture
Pokazatelji
• Kretanje broja zaposlenih u pravnim osobama po mikroregijama • Udio kućanstava priključenih na vodnogospodarsku mrežu

Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodom i kulturno-povijesnom baštinom

Opis prioriteta

Cilj

Očuvanje prostora, okoliša i prirodne i kulturne baštine, koji su nositelji identiteta Županije, kako bi se unaprijedila kvaliteta života sadašnjih i budućih naraštaja

Opravdanje

Analiza stanja ukazala je na postojanje rizika vezanih uz zaštitu osjetljivih ekosustava, poput opasnosti od onečišćenja mora od pomorskog prometa i lučkih aktivnosti, nesaniranih odlagališta otpada i divljih odlagališta, onečišćenja zraka zbog cestovnog prometa te Rafinerije nafte u Urinju i TE Rijeka. Dodatno se tijekom ljetne sezone pritisci na okoliš povećavaju. Da bi se uspostavila ravnoteža između provedbe zaštite i omogućavanja provedbe gospodarskih projekata, potrebno je razvijati svijest o važnosti očuvanja prirodne i kulturne baštine. Kvaliteta zraka unaprijedit će se izmicanjem tranzitnog prometa iz naseljenih područja.

Opis

Specifičnosti mikroregija najviše se ogledaju u njihovim dominantnim prirodnim obilježjima, odnosno površinama pod šumskim pokrovom i morem. Županija obiluje prirodnim kapitalom sa značajnim razvojnim potencijalom koji ima izravnu, ali i neizravnu, tj. neuporabnu vrijednost, čime pozitivno utječe na kvalitetu života. Odmjereno, tj. racionalno korištenje svih županijskih resursa, istodobno će očuvati vrijednosti nasljeđa te biti pokretačka osnova budućeg razvoja.

Ovaj prioritet pridonijet će sprečavanju degradacije cjelokupnoga životnog okoliša u Županiji. Pridonijet će i tome da se Županija razvija ravnomjerno, ali uza što manji antropogeni pritisak na prostor i okoliš, čime će se dugoročno osigurati zdravlje i sigurnost stanovnika. Održivi razvoj bit će moguć jedino uz postizanje gospodarskog rasta koji ne ostavlja negativne posljedice na okoliš.

Za ostvarenje ovog prioriteta predviđeno je šest mjera raspoređenih na komponente okoliša, prirode, prostora i kulturno-povijesne baštine. Zbog različitosti mikroregija, posebno je važno izraditi kvalitetne prostorne podloge koje će uvažiti topografske specifičnosti i tako omogućiti održivo korištenje prostora. Budući da je riječ o vrlo osjetljivome prirodnom sustavu, nužno je obalnim područjem i morem upravljati na integralan način kako bi se razvojni pritisci maksimalno ublažili. Zaštita i praćenje stanja okoliša rezultirat će povećanjem kakvoće svih sastavnica okoliša, i time unaprijediti kvalitetu života stanovnika. Otpad je važna društvena, gospodarska i okolišna tema, a sustav njegova gospodarenja potrebno je provoditi poštujući red prvenstva gospodarenja otpadom. Povećanje udjela primarnog odvajanja otpada, sprečavanje nastanka otpada te sanacija odlagališta otpada pridonijet će zaštiti zdravlja stanovnika, kao i zaštiti okoliša. Vrijedni dijelovi prirode i ekološke mreže zaštitit će se kako bi u njima uživali današnji stanovnici Županije, ali i budući naraštaji. S obzirom na to da je korištenje često najbolja zaštita, bit će nužno njima održivo gospodariti. Materijalna i nematerijalna kulturno-povijesna baština čini vezu današnjih naraštaj s onima prošlima, svjedoči o našoj prošlosti te time snažno utječe na stvaranje lokalnog (i nacionalnog) identiteta. Promicanje identiteta Županije putem baštine omogućit će se povećanjem njezinoga gospodarskog vrednovanja.

Mjere

1) Unapređenje sustava planiranja i upravljanja prostorom
2) Integralno upravljanje morem i obalnim područjem
3) Zaštita i praćenje stanja svih sastavnica okoliša
4) Unapređenje integralnog sustava gospodarenja otpadom
5) Zaštita prirode i upravljanje vrijednim dijelovima prirode i ekološkom mrežom
6) Održivo upravljanje materijalnom i nematerijalnom kulturno-povijesnom baštinom

Pokazatelji

- Kretanje investicija u zaštitu okoliša PGŽ-a
- Kretanje udjela skupljenih količina odvojenih vrsta otpada iz komunalnog otpada u sveukupno skupljenim količinama komunalnog otpada

Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta i učinkovite suradnje s civilnim društvom

Opis prioriteta
Cilj Povećanje doprinosa organizacija civilnog društva i građana u provedbi razvojnih projekata Primorsko-goranske županije **Opravdanje** U Županiji djeluje priličan broj organizacija civilnog društva koje pridonose ozračju otvorenosti i transparentnosti. Promicanje multikulturalnosti, građanskog sudjelovanja i civilnih inicijativa pokazatelj je zrelosti društva. S obzirom na broj registriranih organizacija te trend njihova daljnjeg rasta, Primorsko-goranska županija zauzima treće mjesto u Republici Hrvatskoj, s tendencijom daljnjeg smanjenja omjera broja stanovnika na jednu organizaciju. Analiza stanja ukazala je, međutim, na potrebu jačanja kapaciteta organizacija civilnog društva te njihovo osnaživanje za dominantniji doprinos društveno-ekonomskom razvoju Županije. Potrebno je također unapređivati sustav financiranja organizacija, kao i vrednovanje njihova rada i doprinosa razvoju Županije. **Opis** Neovisno o priličnom broju postojećih organizacija civilnog društva, ovim će se prioritetom dodatno povećati utjecaj civilnog društva ne samo na provedbu Razvojne strategije Primorsko-goranske županije, već i na proces pripreme, donošenja i provedbe javnih politika. Zastupanje prava i interesa svih društvenih skupina, kao i nacionalnih manjina, ključno je za unapređenje socijalnog kapitala i smanjenje društvenih nejednakosti. Isto tako, ovim prioritetom će se dodatno unaprijediti učinkovitost javne uprave i uspješnost realizacije projekata javnih politika. Prioritet će se realizirati putem mjera koje potiču udruživanje građana partnerskim pristupom te pružaju potporu organizacijama civilnog društva. Te će mjere rezultirati ojačanim kapacitetima organizacija, kao i provedbenim kapacitetima Županije. Prioritet će se provesti i putem mjere koja će osvijestiti ukupnu zajednicu o važnosti i doprinosu nacionalnih manjina za razvoj Županije. Konačno, sigurnost stanovništva omogućit će se provedbom mjere koja unapređuje cjelokupni sustav prevencije, zaštite i spašavanja. Ovime će se ojačati otpornost Županije za različite iznenadne šokove, katastrofe i nesreće.
Mjere
1) Poticanje partnerstva i potpore organizacijama civilnog društva 2) Promicanje vrijednosti nacionalnih manjina i multikulturalnosti 3) Unapređenje sustava prevencije, zaštite i spašavanja
Pokazatelji
• Kretanje broja udruga prema djelatnostima u PGŽ-u • Kretanje broja vatrogasnih intervencija

5.2.3. Strateški cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života

Ovaj Strateški cilj usmjeren je na poboljšanje društveno-gospodarskih uvjeta u Županiji te se aktivnosti odnose na smanjenje nezaposlenosti, odnosno uklanjanje uzroka nezaposlenosti. Posebna je briga posvećena osobama izloženima riziku od siromaštva i socijalne isključenosti.

Strateški cilj 3. ističe razvoj ljudskih potencijala usmjeren tako da omogući stanovnicima Primorsko-goranske županije stjecanje obrazovanja te usvajanje znanja i vještina koje su im nužne kako bi mogli doći do kvalitetnoga radnog mjesta i ostati zaposleni, odnosno konkurentni na tržištu rada cijeli svoj radni vijek. Druga je važna sastavnica ovog cilja pružanje kvalitetne socijalne i zdravstvene zaštite u cijeloj Županiji kao preduvjeta za postizanje njezina ujednačenog razvoja, odnosno ujednačene kvalitete života i jednakih mogućnosti za sve njezine stanovnike.

Strateški cilj izravno je povezan s četiri tematska cilja strategije *Europa 2020* na kojima se zasnivaju i nacionalni programi, kao i operativni programi za razdoblje 2014. – 2020.: visoka zaposlenost i mobilnost radne snage, socijalno uključivanje, obrazovanje i cjeloživotno učenje te dobro upravljanje. Strateški cilj 3. u skladu je sa Strategijom borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. – 2020.), Operativnim programom Razvoj ljudskih potencijala 2014. – 2020., Nacionalnom strategijom razvoja zdravstva 2012. – 2020., Strateškim planom Ministarstva socijalne politike i mladih 2015. – 2017.

Usko je povezan i sa strateškim ciljevima 1. i 2., kao i s vodoravnom mjerom povećanja učinkovitosti javnih institucija te omogućuje da se ulaganjima u gospodarstvo i infrastrukturu daje dodana vrijednost i dugoročna održivost pomoću

kvalitetne radne snage koja će tim resursima dobro upravljati. Pridonosi i povećanju regionalne konkurentnosti Županije te njezine atraktivnosti za život i rad.

Pokazatelji

- *Kretanje stope zaposlenosti*
- *Kretanje migracijskog salda među županijama (doseljeni – odseljeni)*

Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage

Opis prioriteta
Cilj Postići visoku zaposlenost i smanjiti stopu nezaposlenosti **Opravdanje** Analizom stanja utvrđene su prepreke razvoju gospodarstva, konkurentnosti Županije, odnosno stvaranju novih radnih mjesta, a to su prvenstveno neusklađenost obrazovnog sustava s potrebama na tržištu rada i stanjem u gospodarstvu, nedovoljna usmjerenost na razvoj zasnovan na tehnologiji i inovacijama te velik udio nezaposlenih s višom i visokom stručnom spremom. Visoka zaposlenost moguća je u uvjetima kada radna snaga raspolaže znanjima i vještinama koje su poslodavcima važne zbog konkurentnosti i učinkovitosti poslovanja, bilo da je riječ o javnom, civilnom ili privatnom sektoru. Stoga je za rješavanje ovih problema najvažnije utjecati na sektor obrazovanja koji stvara bazu sadašnje i buduće radne snage. **Opis** Na tragu navedenog, ovaj prioritet usmjeren je na unapređenje sustava obrazovanja, formalnog i neformalnog, kojim se takva znanja i vještine stječu. Posebna pozornost posvećena je skupinama u nepovoljnom položaju kao što su dugotrajno nezaposleni, mladi, osobe s invaliditetom te ostale osobe izložene riziku od socijalne isključenosti. Podijeljen je na tri mjere koje se bave cjeloživotnim obrazovanjem i prekvalifikacijom, kao sustavima koji mogu ponuditi brže odgovore na potrebe tržišta rada poticanjem obrazovnih programa za deficitarna zanimanja, kako bi poslodavci mogli doći do kvalitetne radne snage koja nedostaje na tržištu rada te, posebice, poticanjem obrazovanja i pristupa tržištu rada skupina u nepovoljnom položaju koje su u najvećem riziku od siromaštva. Ulaganja u ovaj prioritet i pripadajuće mjere nadovezivat će se na ulaganja u Strateški cilj 1. kako bi se postigla sinergija ulaganja te povećan ukupan učinak na razvoj Županije.
Mjere
1) Razvoj dinamičnog sustava cjeloživotnog obrazovanja i prekvalifikacija u skladu s potrebama društva 2) Poticanje obrazovnih programa za deficitarna zanimanja 3) Poticanje obrazovanja i pristupa tržištu rada skupina u nepovoljnom položaju
Pokazatelji
• Kretanje stope nezaposlenosti u PGŽ-u • Kretanje broja osoba uključenih u obrazovanje putem Programa aktivne politike zapošljavanja

Ribarnica, Rijeka

Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava i njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu

Opis prioriteta

Cilj

Poboljšanje kvalitete, efikasnosti i otvorenosti znanstveno-obrazovnih institucija u Županiji

Opravdanje

Obrazovne institucije spadaju u ključne nositelje regionalnog razvoja. Prijeko je potrebno da se specifične regionalne razvojne potrebe društva i gospodarstva prepoznaju u obrazovnim institucijama koje bi onda posljedično trebale unaprijediti svoj rad, odnosno prilagoditi svoje programe i uvesti nove. Nastavno na zaključke iz Analize stanja, znanstveno-obrazovne institucije ne razvijaju dovoljno svoje programe i aktivnosti uzimajući u obzir društveno-gospodarske izazove Županije. Stoga su ulaganja predviđena ovim prioritetom usmjerena ponajprije na jačanje kapaciteta znanstveno-obrazovnih institucija za projekte i programe koji su u suglasju s razvojnom strategijom Županije.

Opis

Mjere iz ovog prioriteta usmjerene su na cjelokupni sustav obrazovanja, od predškolskog odgoja preko osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja do visokoškolskih i istraživačko-znanstvenih programa. Usklađivanjem mreže školskih i predškolskih ustanova sa stvarnim potrebama u Županiji osigurao bi se cjelovit sustav podrške djeci i učenicima, istodobno osiguravajući kvalitetu odgoja i obrazovanja, jednak pristup kvalitetnom predškolskom, osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju na cijelom teritoriju Županije, te bi se postigla visoka razina kvalitete nastave i definirani ishodi učenja uz odgovarajuću podršku odgojno-obrazovnih djelatnika. Ulaganjem u obrazovnu infrastrukturu postiže se veća kvaliteta nastave te, u skladu s tim, i veća motivacija učenika. Poticanje izvrsnosti, inovativnosti i kreativnosti znanstveno-obrazovnog kadra, učenika i studenata stvara kvalitetnu radnu snagu koja je prilagodljiva i može odgovoriti na promjenjive društveno-gospodarske izazove te očuvati konkurentnosti Županije.

Županija će pružiti podršku Sveučilištu u provođenju kvalitetnih obrazovnih programa radi razvoja znanja i vještina potrebnih za stvaranje konkurentne radne snage koja će pridonijeti razvoju Županije. Ovo ulaganje nadovezuje se i na mjere iz Strateškog cilja 1., usmjerene na jačanje istraživačke i inovacijske infrastrukture.

Prilagođavanjem obrazovnog sustava potrebama različitih kategorija korisnika (posebice djeci s teškoćama u razvoju) stvaraju se jednaki uvjeti za obrazovanje, što će u konačnici pridonijeti razvoju ljudskih potencijala i povećanju kvalitete života stanovnika u Županiji.

Mjere

1) Razvijanje jakog i modernog Sveučilišta
2) Jačanje prepoznatljivosti svih obrazovnih institucija u funkciji budućeg razvoja
3) Usklađenost mreže obrazovnih ustanova sa stvarnim potrebama
4) Izgradnja, rekonstrukcija, održavanje i opremanje ustanova u obrazovanju
5) Obrazovni sustav prilagođen potrebama djece s teškoćama u razvoju
6) Poticanje izvrsnosti, kreativnosti i inovativnosti

Pokazatelji

- Kretanje broja diplomiranih u odnosu na broj upisanih studenata
- Kretanje ulaganja u novu dugotrajnu imovinu u području Obrazovanje prema NKD-u

Sveučilišni kampus na Trsatu, Rijeka

Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja

Opis prioriteta

Cilj

Osigurati jednaku dostupnost kvalitetnim zdravstvenim uslugama na cijelom području Županije i poboljšati demografsku sliku Županije

Opravdanje

Nejednakosti u zdravlju i pristupu zdravstvenim uslugama nisu etički prihvatljive jer su ograničavajuće i nepravedne. Uz to, loše zdravlje često vodi siromaštvu i socijalnoj isključenosti. Zato je posebno važno ujednačiti dostupnost zdravstvenim uslugama u svim mikroregijama, odnosno unaprijediti zdravlje stanovništva, osobito socijalno najosjetljivije populacije. Tako će javno zdravstvo biti puno učinkovitije jer će se na taj način smanjiti neprestani trend porasta potreba za zdravstvenim uslugama koje je sve teže zadovoljiti. Dakle, smanjivanjem nejednakosti u zdravlju, smanjujemo troškove zdravstvene zaštite i povećavamo stopu zapošljavanja, što pridonosi ekonomskom napretku na osobnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.

Analiza stanja detektirala je i problem mladih pri osamostaljivanju, što je preduvjet za osnutak obitelji. Stoga će se nastojati poboljšati demografska struktura i unaprijediti kvaliteta obiteljskog života, zaustaviti negativni demografski trendovi i spriječiti odljev stanovništva iz Županije.

Opis

Prioritet će se provesti u šest mjera. Povećanje kapaciteta zdravstvenih ustanova, podizanje standarda opreme i kvalitete pružanja zdravstvenih usluga izravno će pridonijeti poboljšanju kvalitete života, pri čemu će se posebno voditi računa o što većem stupnju jednake dostupnosti ovih usluga na cijelom području Županije. Predviđena su ulaganja u infrastrukturu i opremu te u ljudske resurse (medicinski kadar), razvoj i unapređenje programa palijativne i hospicijske skrbi te programa iznad standardne razine zaštite (razna savjetovališta za žene, djecu i mlade, branitelje, za oboljele od težih bolesti, ovisnosti i dr.). Pažnja će se posvetiti i izobrazbi i podizanju svijesti o zdravom načinu života, razvijanju svijesti građana o važnosti prevencije i ranog otkrivanja bolesti, sve kako bi se smanjilo obolijevanje, odnosno poboljšala ukupna zdravstvena slika stanovnika Županije.

Posebnom mjerom podržat će se aktivnosti usmjerene podizanju stupnja kvalitete života najmlađih građana i stvaranje poticajnog okruženja za razvoj djece. Glavna svrha ove mjere jest stvoriti olakšane uvjete za mlade obitelji i obitelji s više djece, ravnomjernija naseljenost po Županiji, veća kvaliteta korištenja slobodnog vremena te, najvažnije, osviještena važnost obiteljskih vrednota i roditeljstva.

Mjere

1) Povećanje i usklađivanje dostupnosti zdravstvene zaštite na primarnoj i sekundarnoj razini
2) Unapređenje programa palijativne i hospicijske skrbi uspostavom sustavnog pristupa
3) Razvoj zdravstvenih programa iznad standardne razine zaštite
4) Promicanje zdravih stilova života i prevencije ovisnosti
5) Osiguranje provedbe programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti
6) Stvaranje poticajnog okruženja za djecu i demografski poticaji

Pokazatelji

- Kretanje broja liječnika, zubnih terapeuta i farmaceuta na 10.000 stanovnika
- Kretanje pobola stanovništva

Thalassotherapia, Crikvenica

Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti

Opis prioriteta

Cilj

Stvaranje kvalitetnijih uvjeta života skupinama u sustavu socijalne skrbi te prevencija socijalne isključenost

Opravdanje

Na tragu temeljnih načela regionalnog razvoja o pametnom, održivom i uključivom rastu, ovim prioritetom teži se osiguravanju uvjeta za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti, smanjenje nejednakosti u društvu, sprečavanje nastanka novih kategorija siromašnih te smanjenje broja siromašnih i socijalno isključenih osoba, uspostava koordiniranog sustava potpore skupinama u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Potrebno je istaknuti da je antidiskriminacijska politika već ugrađena u Strategiju kao temeljno načelo. Podaci ukazuju na velike socijalne razlike i ograničen pristup mogućnostima. Nužno je analizirati uzroke koji dovode do takve situacije i raditi na poboljšanju životnih uvjeta svima jer se u vrijeme dugoročne krize siromaštvo i socijalna isključenost više ne mogu smatrati problemom koji se odnosi samo na pojedine dijelove društva i smatraju marginalnima, već je ono prijetnja svim slojevima društva i svim naraštajima.

Opis

Prioritet je usmjeren na razvoj decentraliziranog i integriranog sustava pružanja socijalnih usluga unutar i izvan institucija (promjena omjera u korist izvaninstitucijskih oblika) te povećanje dostupnosti usluga u nerazvijenim područjima, kao i osiguranje ekonomske i psihosocijalne koristi za različite skupine korisnika te osiguranje odgovarajuće skrbi za osobe treće životne dobi.

Osim socijalnih usluga, za socijalnu uključenost iznimno je važno sudjelovanje na tržištu rada. Stoga su određene mjere unutar ovog prioriteta usmjerene na povećanje zapošljivosti te poticanje društvenog poduzetništva, zadrugarstva i samozapošljavanja. Društveno poduzetništvo i zadrugarstvo važan su model za zapošljavanje skupina u nepovoljnom položaju i osiguranje socijalnih usluga u zajednici. Društvenim poduzetništvom stvara se društvena korist za zajednicu, što pridonosi povećanju ukupne kvalitete života. Bitan čimbenik za ostvarenje ovog prioriteta je i jačanje administrativnih kapaciteta za provedbu mjera smanjenja od siromaštva i socijalne isključenosti, posebice putem interdisciplinarnih i međuinstitucijskim programima i aktivnostima.

Mjere

1) Poboljšanje dostupnosti pristupačnih, održivih i visokokvalitetnih socijalnih usluga, s naglaskom na pružanje usluga u zajednici
2) Poticanje i razvoj društvenog poduzetništva, zadrugarstva i samozapošljavanja mladih
3) Socijalno uključivanje osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti

Pokazatelji

- Kretanje udjela zaposlenih osoba s invaliditetom u odnosu na broj novoprijavljenih osoba s invaliditetom
- Kretanje broja nezaposlenih mladih

Kazališni park, Rijeka

Prioritet 3.5. Unapređenje kvalitete i dostupnosti kulturnih i sportskih sadržaja

Opis prioriteta
Cilj Povećanje atraktivnosti Županije unapređenjem kulturnih i sportskih sadržaja **Opravdanje** Podaci s terena svjedoče o tome da sportska infrastruktura i sportski sadržaji često nisu odgovarajući, iako imaju važnu funkciju u rekreativnom, amaterskom ili profesionalnom obliku sportskih aktivnosti kod djece i odraslih. Poticanjem obnove i ravnomjerne izgradnje potrebne sportske infrastrukture te korištenjem postojeće pruža se mogućnost ostvarivanja dodatne koristi putem turističkih ponuda. Što se tiče razvoja kulturne infrastrukture i sadržaja, i tu se nailazi na velike unutaržupanijske razlike koje dodatno pojačavaju trendove demografskog slabljenja područja s razvojnim posebnostima, osobito Gorskog kotara, gdje su takvi sadržaji nedostupni mladim osobama u kraju u kojem su rođeni. Ponuda kulturnih događanja postala je i sastavni dio turističke ponude, koja teži sve većoj raznovrsnosti sadržaja, i produžetku turističke sezone. **Opis** Sportski objekti neravnomjerno su raspoređeni po Županiji, a trenutačno postoji potreba za izgradnjom novih infrastrukturnih objekata poput zatvorenih bazena, zatvorenih teniskih terena i atletskih borilišta. Potrebno je osigurati uvjete za školovanje stručnog kadra u sportu te osmisliti dodatne, dostupne i privlačne sportske programe koji bi privukli veći broj sudionika. Što se tiče kulture, Županija će svoje napore usmjeriti k poboljšanju uvjeta rada institucija u kulturi – odnosno mogućnosti boljeg rada i razvoja raznih oblika kulturne djelatnosti. Uz izgradnju novih i rekonstrukciju postojećih objekata u kulturi, potrebno je maksimalno iskoristiti bivše industrijske, vojne i ostale javne objekte. Osim unapređenja programa kulturnih institucija, potrebno je programski i financijski pratiti i brojne udruge i ostale koji svojim radom, preko programa, projekata, manifestacija i sl., bitno pridonose bogatstvu sadržaja u području kulture. Koristeći postulate poduzetničke klime i kulture, dio aktivnosti razvijat će se tzv. kreativnim industrijama kojima se dodatno pridonosi razvoju kulture i turizma.
Mjere
1) Razvoj programa kulture i sporta i njihove infrastrukture 2) Poticanje umrežavanja institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora kulture
Pokazatelji
• Kretanje ostvarenih investicija u dugotrajnu imovinu u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD-u • Kretanje broja zaposlenih u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD-u

Detaljna razrada pokazatelja realizacije ciljeva i prioriteta priložena je u Dodatku III. U Dodatku II. priložena je detaljnija razrada povezanosti strateških ciljeva i prioriteta s teritorijalnim i sektorskim strateškim dokumentima nacionalne i regionalne razine.

Šetnica Volosko, Opatija

5.3. Mjere i temeljna horizontalna načela

Mjere su razrađene u skladu s ciljevima i prioritetima. Slijedi opis svake mjere tako da je objašnjena njezina svrha, rezultat i razvojni učinak, tijelo zaduženo za praćenje provedbe, nositelj, korisnici, ciljne skupine, mehanizmi provedbe i pokazatelji.

5.3.1. Mjere RS PGŽ u okviru Strateškog cilja 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva

Prioritet 1.1. Razvoj poticajnog poduzetničkog okruženja

Naziv mjere	1.1.1. Razvoj poduzetničke infrastrukture
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere stvaranje nužnih pretpostavki za proširenje, unapređenje i daljnji razvoj postojećih poduzetničkih aktivnosti, kao i razvoj novih, koje će u konačnici pridonijeti povećanju konkurentnosti poduzetnika u PGŽ-u te povećanju zaposlenosti. Specifični ciljevi koji se planiraju postići odnose se na jačanje kapaciteta postojećih institucija poduzetničke infrastrukture, razvoj popratnih gospodarskih aktivnosti, unapređenje novih programa potpore, ali i jačanje sposobnosti (kadrovi, znanje, vještine, organizacija) institucija poduzetničke infrastrukture te poduzetnika i obrtnika. Naime, institucije poduzetničke infrastrukture, kao posrednička tijela, osnova su za razvoj poduzetništva te efikasan sustav razmjene ideja, znanja i tehnologija između raznih sektora.
Rezultat i razvojni učinak	• Planirane aktivnosti pridonijet će jačanju konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika te industrije u Županiji • Povećan izvoz • Povećan broj novoosnovanih poduzeća i obrta • Povećana domaća i strana ulaganja na području Županije • Povećana zaposlenost i smanjenje nezaposlenosti
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
Nositelj	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, HAMAG-BICRO, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, Hrvatska udruga poslodavaca, poduzetničke potporne institucije, poduzetničke zone, HBOR, Centar za praćenje energetskog sektora i investicija, Agencija za javno-privatno partnerstvo, fondovi za gospodarsku suradnju, komercijalne banke
Korisnici	Mali i srednji poduzetnici u svim stupnjevima razvoja, obrtnici, udruge, ulagači, JLS, poduzetničke zone, poduzetničke potporne institucije, lokalne akcijske grupe
Ciljne skupine	Poduzetnici, obrtnici, nezaposleni, stanovništvo
Mehanizmi provedbe	• Pružanje tehničke pomoći razvojnih institucija onima koji žele pokrenuti ili unaprijediti svoje poslovanje • Jačanje vidljivosti poduzetničkih potpornih institucija i poduzetničkih zona • Jačanje kapaciteta poduzetničkih potpornih institucija • Razvoj mehanizama koji će unaprijediti ulaganja u razvoj poduzetničke infrastrukture • Provođenje programskih aktivnosti razvojnih institucija i udruga • Priprema i stavljanje u operativnu funkciju mreže radnih zona (poslovne i proizvodne)
Pokazatelji	• Kretanje broja zaposlenih u poslovnim subjektima • Kretanje broja aktivnih poslovnih subjekata prema aktivnosti i pravno ustrojbenim oblicima • Kretanje dobiti pravnih osoba • Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba

Naziv mjere	1.1.2. Jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je jačanje konkurentnosti MSP-a radi jačanja cjelokupnoga gospodarstva Županije, s obzirom na to da su mali i srednji poduzetnici, kao najbrojniji subjekti gospodarstva u Županiji, nositelji gospodarskog rasta i razvoja. Specifični ciljevi odnose se na poticanje inovativnog poduzetništva i stvaranje novih poduzeća, učvršćivanje pozicije MSP-a na tržištu, bolji pristup financiranju za MSP-ove, omogućavanje povoljnog okruženja za osnutak i razvoj poduzeća, ulaganje u nove tehnologije, razvoj i primjenu novih poslovnih modela.
Rezultat i razvojni učinak	• Konkurentni mali i srednji poduzetnici • Povećan izvoz • Povećan broj novoosnovanih poduzeća i obrta • Povećana zaposlenost • Smanjena nezaposlenost
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
Nositelj	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, HAMAG-BICRO, Hrvatski zavod za zapošljavanje, HGK –ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, Hrvatska udruga poslodavaca, poduzetničke zone, poduzetničke potporne institucije, HBOR, Centar za praćenje energetskog sektora i investicija, Agencija za javno privatno partnerstvo, fondovi za gospodarsku suradnju, komercijalne banke
Korisnici	Mali i srednji poduzetnici u svim stupnjevima razvoja, uključujući novoosnovana poduzeća, poduzetnici početnici, žene poduzetnice, inovatori, ulagači, JLS, poduzetničke potporne institucije, lokalne akcijske grupe, zadruge, klasteri, udruge
Ciljne skupine	Poduzetnici, obrtnici, nezaposleni, stanovništvo
Mehanizmi provedbe	• Subvencioniranje razvoja postojećih i poticanje novih programa za potporu poduzetništva, s naglaskom na poduzetnike početnike, žene poduzetnice, mlade poduzetnike, osobe s invaliditetom te ostale skupine poduzetnika s otežanim društvenim uvjetima • Razvoj i provedba programa obrazovanja i stručnih usavršavanja poduzetnika i njihovih zaposlenika • Poticanje razvoja poduzetničkog potencijala (uključujući evaluaciju poduzetničkih projekata i prijavu na programe, pružanje poslovne podrške i povezivanje s drugim poduzećima te osobno savjetovanje) • Subvencioniranje troškova kreditnog zaduženja radi poticanja konkurentnosti MSP-a • Razvoj mehanizama koji će djelovati na smanjenje administrativnog opterećenja poduzetnika
Pokazatelji	• Kretanje ostvarene dobiti malih i srednjih poduzetnika • Kretanje ostvarenih prihoda malih i srednjih poduzetnika • Kretanje robne razmjene PGŽ-a s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca) za male i srednje poduzetnike • Kretanje broja zaposlenih u poslovnim subjektima malih i srednjih poduzetnika

Naziv mjere	1.1.3. Poticanje udruživanja i klasterizacije
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere unapređenje poslovanja poduzetnika i njihove konkurentnosti te gospodarske uspješnosti Županije putem njihova razvojnog, inovacijskog, tehnološkog i poslovnog povezivanja. Mrežni odnosi imaju značajnu ulogu u poduzetničkom procesu i važan su čimbenik gospodarskog razvoja. Udruživanjem i klasterizacijom poduzetnika stvaraju se osnovni uvjeti za uspostavljanje sinergije i zajedničke suradnje radi jačanja konkurentnosti sektora na županijskoj, ali i nacionalnoj razini. Poticanjem zadružnog poduzetništva i poduzetništva klastera omogućit će se koherentan i održiv razvoj gospodarstva te potaknuti vlastita proizvodnja i razvoj inovacija i transfer znanja.
Rezultat i razvojni učinak	• Povećan interes poduzetnika i obrtnika za različite oblike udruživanja te stvaranja zadružnog poduzetništva i poduzetništva klastera • Osnovani novi klasteri i zadruge • Nova radna mjesta • Povećan izvoz
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj

Naziv mjere	1.1.3. Poticanje udruživanja i klasterizacije
Nositelj	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, Agencija za investicije i konkurentnost, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, Hrvatska udruga poslodavaca, poduzetničke potporne institucije
Korisnici	PGŽ, JLS, poduzetničke potporne institucije, lokalne akcijske grupe, zadruge, klasteri, udruge, gospodarska interesna udruženja
Ciljne skupine	Postojeći i novi poduzetnici, obrtnici, nezaposleni
Mehanizmi provedbe	• Razvoj programa institucionalne potpore aktivnostima udruživanja i klasterizacije • Podizanje svijesti poduzetnika o prednostima udruživanja • Promocija različitih oblika poduzetničkog udruživanja • Razvoj i provedba programa obrazovanja i stručnih usavršavanja poduzetnika-članova zadruga i klastera • Razvoj mehanizama koji će poticati udruživanje i klasterizaciju poduzetnika u Županiji
Pokazatelji	• Kretanje robne razmjene PGŽ-a s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca) • Kretanje broja zaposlenih u poslovnim subjektima

Naziv mjere	1.1.4. Poticanje društveno odgovornog poslovanja
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Društveno odgovorno poslovanje održivi je model upravljanja poduzećem kojim se potiče rast i razvoj tako da poduzeća spajaju društvena pitanja i pitanja očuvanja okoliša u svoje poslovne aktivnosti. Svrha je mjere uvođenje promjena na razini poduzeća na društveno odgovoran način, koje će u konačnici pridonijeti stvaranju održivog i konkurentnoga gospodarstva u Županiji. Poticanjem društveno odgovornog poslovanja omogućit će se stvaranje blagostanja i radnih mjesta bez ugrožavanja socijalnih potreba i potreba očuvanja okoliša, stvaranje razvijenog sustava zaštite potrošača, povećana zaposlenost društveno ugroženih skupina te smanjen negativan utjecaj na okoliš. Društveno odgovornim poslovanjem uvelike se pridonosi dugoročnoj održivosti tvrtke i utječe na razinu kvalitete života.
Rezultat i razvojni učinak	• Veći broj poduzetnika koji provode društveno odgovorno poslovanje • Veći broj radnih mjesta prilagođenih društveno ugroženim skupinama • Učvršćen partnerski odnos između poslodavaca i radnika i razvijen odgovorni odnos poduzeća sa zajednicom
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
Nositelj	PGŽ, JLS, poduzetničke potporne institucije, Hrvatski zavod za zapošljavanje, resorna ministarstva, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, Hrvatska udruga poslodavaca
Korisnici	JLS, poduzetnici, zadruge, klasteri, udruge, gospodarska interesna udruženja, lokalne akcijske grupe
Ciljne skupine	Poduzetnici, obrtnici, zaposlenici, stanovništvo (posebice ranjive i manjinske društvene skupine)
Mehanizmi provedbe	• Poticanje zapošljavanja ranjivih i manjinskih društvenih skupina od Županije, lokalnih i regionalnih jedinica • Podizanje svijesti poduzetnika te promicanje zaštite socijalnih prava zaposlenika, posebice ravnopravnosti spolova i zabrane diskriminacije • Promicanje uvođenja fleksibilnih radnih aranžmana za zaposlene • Organizacija radionica i izobrazba poslodavaca i poduzetnika o povezanosti između društveno odgovornog poslovanja i zapošljavanja ranjivih i manjinskih društvenih skupina • Razvoj sustava zaštite potrošača
Pokazatelji	• Kretanje broja zaposlenih žena • Kretanje udjela broja zaposlenih osoba s invaliditetom u odnosu na broj ukupno novoprijavljenih osoba s invaliditetom

Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza

Naziv mjere	1.2.1. Stvaranje povoljne klime za investicije
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je mjere privlačenjem domaćih i stranih ulaganja djelovati u smjeru jačanja konkurentnosti gospodarstva te brendiranja Županije kao poželjne destinacije za razvoj projekata i poduzetničkih pothvata. Ciljevi provedbe mjere su povećanje domaćih i stranih investicija, jačanje poduzetničke aktivnosti, kao i kapaciteta institucija koje se bave promicanjem i privlačenjem domaćih i stranih ulaganja te rast izvoza. Naime, stabilno poslovno okruženje i investicijska klima osnovni su preduvjeti za uspješno privlačenje stranih i domaćih investicija u gospodarsku regiju.
Rezultat i razvojni učinak	• Povećan priljev kvalitetnih investicija u PGŽ-u • Otvorena nova radna mjesta • Bolja konkurentnost PGŽ-a • Ojačani kapaciteti institucija koji se bave promicanjem i privlačenjem domaćih i stranih ulaganja
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima
Nositelj	PGŽ, JLS, poduzetničke potporne institucije, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, udruženja inovatora, Turistička zajednica PGŽ-a, lokalne turističke zajednice, resorna ministarstva, Agencija za investicije i konkurentnost, HBOR, HAMAG-BICRO, Centar za praćenje energetskog sektora i investicija, Agencija za javno-privatno partnerstvo, fondovi gospodarske suradnje, komercijalne banke
Korisnici	JLS, gospodarska interesna udruženja, poduzetničke potporne institucije, poduzetničke zone, udruge, zadruge, klasteri, poduzetnici, obrtnici, domaći i strani investitori
Ciljne skupine	Investitori, poduzetnici, obrtnici, stanovništvo
Mehanizmi provedbe	• Organiziranje kontaktnih točaka za ulagače na razini PGŽ-a • Osnivanje *One-stop service* centra za investitore • Trajno održavanje investicijskih foruma i sličnih događanja usmjerenih prema privlačenju investicija u Županiju • Izrada i stalna dorada višejezičnih investicijskih profila Županije • Izrada te trajna dorada i ažuriranje Baze inovatora i inovacija s područja PGŽ-a • Pružanje podrške projektima od županijske važnosti • Pružanje podrške razvoju centara kompetencije • Umrežavanje svih institucija i tijela relevantnih u procesu pripreme i implementacije projekata (npr. za ishođenje dozvola, odobrenja, otvaranje poslovnih računa, osnivanje poduzeća i sl.)
Pokazatelji	• Kretanje izravnih stranih ulaganja u područjima Hoteli i restorani, Ostale poslovne djelatnosti, Građevinarstvo, Prateće i pomoćne djelatnosti u prijevozu, Proizvodnja namještaja, Prerađivačka industrija, Ostale djelatnosti prema NKD-u • Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu

Naziv mjere	1.2.2. Podrška izvoznim aktivnostima
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je primjenom različitih mehanizama podrške izvoznim aktivnostima poduzetnika povećati izvoz poduzetnika PGŽ-a. Izvozom gotovih proizvoda i usluga moguće je ostvariti brojne pozitivne učinke na gospodarstvo, ponajprije jačanjem industrije i poduzetničkih aktivnosti, otvaranjem novih radnih mjesta, ali i jačanjem inovacijskih aktivnosti poduzetnika. Također, želi se podignuti svijest poduzetnika o novim trendovima u industriji te omogućiti provođenje programa obrazovanja i stručnog usavršavanja poduzetnika. Uz kvalitetnu institucionalnu podršku koja izravno odgovara na njihove potrebe, domaćim proizvođačima konkurentnih proizvoda i usluga moguće je olakšati prodor i pozicioniranje na stranim tržištima, jačajući tako konkurentnost gospodarstva PGŽ-a.
Rezultat i razvojni učinak	• Povećan izvoz poduzetnika PGŽ-a • Otvorena nova radna mjesta • Bolja konkurentnost PGŽ-a • Razvijeni novi proizvodi • Uvedene nove tehnologije u proizvodnim procesima • Informirani i educirani poduzetnici i obrtnici

Naziv mjere	1.2.2. Podrška izvoznim aktivnostima
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
Nositelj	PGŽ, JLS, poduzetničke potporne institucije, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, Hrvatska udruga poslodavaca, HAMAG-BICRO, resorna ministarstva, HBOR, Hrvatski zavod za zapošljavanje
Korisnici	JLS, klasteri, udruge, zadruge, ostala poduzetnička i gospodarsko interesna udruženja, poduzetnici (poslovni sektor)
Ciljne skupine	Poduzetnici, nezaposleni, stanovništvo
Mehanizmi provedbe	• Razvijanje programa institucionalne potpore izvoznim aktivnostima poduzetnika, s naglaskom na: - obrazovanje poduzetnika za planiranje i provedbu izvoznih aktivnosti - povećanje dostupnosti pravodobnih i kvalitetnih informacija o izvoznim tržištima - sufinanciranje sudjelovanja poduzetnika na inozemnim sajmovima i izložbama inovacija • Financijska potpora proširenju proizvodnih kapaciteta poduzetnika radi jačanja izvoznih aktivnosti
Pokazatelji	• Kretanje robne razmjene PGŽ-a s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca) • Kretanje izravnih stranih ulaganja u područjima Hoteli i restorani, Ostale poslovne djelatnosti, Građevinarstvo, Prateće i pomoćne djelatnosti u prijevozu, Proizvodnja namještaja, Prerađivačka industrija, Ostale djelatnosti prema NKD-u

Naziv mjere	1.2.3. Gospodarska promocija
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je promidžbom gospodarskih potencijala Županije potaknuti prepoznatljivost Županije i izvan njezinih granica te ju učiniti privlačnom za ulaganja. Specifični ciljevi odnose se na razvijanje jedinstvenoga vizualnog identiteta Županije, provođenje promotivne kampanje o županijskim gospodarskim potencijalima te razvijen regionalni zaštitni znak za proizvode koji su podrijetlom iz Županije ili neke od županijskih mikroregija. Primorsko-goranska županija ima značajan gospodarski potencijal pa će odgovarajuće provedena promidžba gospodarskih potencijala rezultirati stvaranjem pozitivnog imidža Županije kao atraktivnog mjesta za ulaganje.
Rezultat i razvojni učinak	Definiran i promoviran gospodarski potencijal Županije koji će pridonijeti privlačenju domaćih i stranih investicija (nove investicije, odnosno proširenje postojećih) te u konačnici rezultirati stvaranjem konkurentnog i održivoga gospodarstva
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
Nositelj	PGŽ, JLS, poduzetničke potporne institucije, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, resorna ministarstva, Agencija za investicije i konkurentnost, Turistička zajednica PGŽ, lokalne turističke zajednice, Hrvatska udruga poslodavaca, gospodarska diplomacija
Korisnici	PGŽ, JLS, poduzetničke potporne institucije
Ciljne skupine	Investitori, nezaposleni, poduzetnici, obrtnici, stanovništvo
Mehanizmi provedbe	• Jačanje kapaciteta u javnom i privatnom sektoru koji se bave privlačenjem ulagača i brige o ulagačima u Županiji (odvjetnici, projektanti, konzultanti) • Izrada i promidžba jedinstvenoga vizualnog identiteta Županije i njezina gospodarskog potencijala • Razvoj mehanizama na razini Županije koji će omogućiti financijsku podršku za provedbu promidžbenih aktivnosti • Provedba promidžbenih kampanja o županijskim gospodarskim potencijalima • Sudjelovanje na domaćim i međunarodnim sajmovima
Pokazatelji	• Kretanje robne razmjene PGŽ-a s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca)

Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama

Naziv mjere	1.3.1. Poticanje primjene znanja, uvođenje i razvoj novih tehnologija i inovacija u gospodarstvo
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je mjere poticanje intenzivnog i sustavnog korištenja znanja, razvoja tehnologije i inovacija u gospodarstvu uvođenjem i korištenjem novih tehnologija i inovacija u poslovanju, poticanjem primijenjenih istraživanja, poticanjem komercijalizacije inovacija te jačanjem suradnje poslovnog sektora sa znanstveno-istraživačkim sektorom. Planirane aktivnosti dovest će do veće konkurentnosti poduzetnika (korištenjem novih tehnologija, inovacija i znanja u gospodarstvu) i intenzivnijeg razvoja gospodarstva Županije.
Rezultat i razvojni učinak	• Glavni očekivani dugoročni rezultat je povećana upotreba i korištenje novih tehnologija, inovacija i znanja u gospodarstvu PGŽ-a • Jača komercijalizacija inovacija • Jača suradnja poslovnog i znanstveno-istraživačkog sektora • Poboljšani poslovni rezultati poduzetnika • Povećana domaća i strana ulaganja • Povećana proizvodnja za izvoz i zamjenu uvoza • Povećana tehnološka razina poslovanja i proizvodnje • Novo zapošljavanje
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj UO za odgoj i obrazovanje
Nositelj	PGŽ, JLS, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, Sveučilište u Rijeci, ostale znanstveno-istraživačke institucije, resorna ministarstva, HAMAG-BICRO, poduzetničke potporne institucije
Korisnici	Poduzetnici, obrtnici, znanstveno-istraživačke institucije, poduzetničke potporne institucije, znanstvenici, istraživači i inovatori
Ciljne skupine	Poduzetnici, obrtnici, znanstvenici, istraživači, inovatori, studenti, stanovništvo
Mehanizmi provedbe	• Uvođenje novih financijskih mehanizama (potpora, programa i poticaja) na razini Županije • Provođenje istraživanja i razvoja u poslovnom sektoru s posebnim naglaskom na: - provođenje primijenjenih i razvojnih istraživanja - uvođenje i korištenje novih tehnologija u proizvodnom procesu poduzeća, uključujući inovaciju u proizvodnji i uslužnoj djelatnosti te inovaciju u poslovnim sustavima i odnosima s kupcima - komercijalizaciju inovacija • Primjena novih tehnologija u poduzećima, s posebnim naglaskom na podršku međunarodnim inovacijskim projektima • Suradnja gospodarstva sa znanstveno-istraživačkim sektorom • Organizacija skupova, radionica, seminara, sajmova i raznih drugih manifestacija Županije, na kojima će se promovirati novi trendovi u tehnologiji • Formiranje znanstveno-tehnološkog parka radi afirmacije primijenjene znanosti i komercijalizacija inovativnih rješenja
Pokazatelji	• Kretanje broja prijavljenih i odobrenih oblika intelektualnog vlasništva • Kretanje BDV-a u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti prema NKD-u • Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba • Kretanje broja zaposlenih doktora znanosti u tvrtkama županijskoga gospodarstva • Kretanje udjela sredstava ostvarenih u suradnji s poslovnim sektorom • Kretanje udjela gospodarstva u financiranju znanstvenih projekata Sveučilišta

Naziv mjere	1.3.2. Jačanje kapaciteta istraživačke i inovacijske infrastrukture
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Jačanje istraživačke i inovacijske infrastrukture ima za svrhu provođenje većeg broja znanstvenih i tehnologijskih istraživanja te daljnji protok znanja i vještina koji će u konačnici djelovati na županijski društveni razvoj i gospodarski rast, što se može postići dostizanjem sljedećih specifičnih ciljeva: razvijeni novi modeli suradnje između gospodarstva i znanstveno-istraživačkih institucija, usklađen razvoj istraživačke i inovacijske infrastrukture s prioritetima Strategije pametne specijalizacije i drugim relevantnim nacionalnim strategijama, veća iskorištenost dostupnih sredstava financiranja iz europskih fondova, razvijena županijska istraživačka i inovacijska e-infrastruktura. Jačanje kapaciteta istraživačke i inovacijske infrastrukture utjecat će na inovacijski sustav u Županiji.
Rezultat i razvojni učinak	• Glavni dugoročni rezultat predstavlja učinkovitost inovacijskog sustava u Županiji koja će pridonijeti razvoju konkurentnog i održivoga gospodarstva • Poboljšani poslovni rezultati poduzetnika • Povećana domaća i strana ulaganja • Povećana proizvodnja za izvoz • Povećana tehnološka razina poslovanja i proizvodnje malih i srednjih poduzetnika • Nova zapošljavanja
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
Nositelj	PGŽ, JLS, Sveučilište u Rijeci, znanstveno-istraživačke institucije, resorna ministarstva, HAMAG-BICRO, poduzetničke potporne institucije, HGK – ŽK Rijeka
Korisnici	Sveučilište u Rijeci i njegove sastavnice, znanstveno-istraživačke institucije, visokoobrazovne ustanove, znanstveno-tehnološki parkovi, centri izvrsnosti, centri kompetencija, JLS, poduzetničke potporne institucije, gospodarska interesna udruženja
Ciljne skupine	Poduzetnici (uključujući *start-up*, *spin-off* poduzeća), obrtnici, znanstvenici, istraživači, inovatori, studenti
Mehanizmi provedbe	• Identificiranje strateških pravaca razvoja istraživačke i inovacijske infrastrukture na razini Županije radi stvaranja temelja za dugoročno planiranje ulaganja u istraživačku i inovacijsku infrastrukturu dostupnu široj istraživačkoj zajednici • Omogućavanje korištenja dostupnih sredstava iz europskih fondova, ali i drugih programa namijenjenih unapređenju i izgradnji istraživačke infrastrukture • Poticanje povezivanja institucija u planiranju i provedbi projekata važnih za županijski razvoj • Izrada te trajno dorađivanje i ažuriranje Baze inovatora i inovacija s područja PGŽ-a • Koordiniranje politike ulaganja i ulaganje u istraživačku i inovacijsku infrastrukturu • Ulaganje u znanstveno-istraživačku i inovacijsku infrastrukturu na razini Županije
Pokazatelji	• Kretanje ostvarenih prihoda i dobiti pravnih osoba u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti prema NKD-u • Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti prema NKD-u

Naziv mjere	1.3.3. Poticanje razvoja kulturnih i kreativnih industrija
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je razvojem kulturnih/kreativnih industrija u Županiji djelovati u smjeru njezina razvoja, manje nezaposlenosti te suvremene prepoznatljivosti Županije. To se planira ostvariti većom uključenosti kreativnih industrija u kulturnu i ostale relevantne politike Županije, jačim razvojem infrastrukture kao potpore rastu kulturnih/kreativnih industrija, boljim pristupom i korištenjem financijskih potpora za razvoj kulturnih/kreativnih industrija te razvijanjem svijesti o značenju kulturnih/kreativnih industrija. Kulturno/kreativne industrije zasnivaju se na kreativnosti, vještinama i talentu pojedinca te su u posljednjih nekoliko godina identificirane kao jedna od najbrže rastućih grana ekonomije. Kulturno/kreativne industrije važan su pokretač ekonomskih i društvenih inovacija u drugim gospodarskim sektorima.
Rezultat i razvojni učinak	• Povećana vidljivost Županije • Nova radna mjesta • Razvoj gospodarstva te društva općenito

Naziv mjere	1.3.3. Poticanje razvoja kulturnih i kreativnih industrija
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za kulturu, sport i tehničku kulturu
Nositelj	PGŽ, JLS, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, Klaster konkurentnosti za kulturnu/kreativnu industriju, resorna ministarstva, Turistička zajednica PGŽ, lokalne turističke zajednice, poduzetničke potporne institucije, klasteri, udruge, kulturne institucije, Sveučilište u Rijeci
Korisnici	JLS, klasteri, udruge, zadruge, udruge inovatora i ostala gospodarska interesna udruženja, kulturne institucije u Županiji, poduzetnici, obrtnici
Ciljne skupine	Poduzetnici, obrtnici, nezaposleni, stanovništvo
Mehanizmi provedbe	• Interaktivno povezivanje svih djelatnosti u sklopu kreativnih industrija u Županiji • Jačanje institucionalne i infrastrukturne podrške u razvoju kreativne industrije s posebnim naglaskom na: - uključivanje kreativnih industrija u sve strateške dokumente razvoja Županije - poticanje osnivanja i rad inkubatora, centara i klastera za kreativne industrije - subvencioniranje razvoja poduzetništva kreativnih industrija - kreiranje novih izvora za financiranje kreativnih industrija u Županiji • Osnaživanje kapaciteta za korištenje europskih fondova i drugih stranih i domaćih izvora financiranja za projekte koji će pridonijeti razvoju kreativnih industrija u Županiji • Cjeloživotno učenje za sve dionike kreativnih industrija u Županiji
Pokazatelji	• Kretanje broja zaposlenih u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD-u • Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD-u • Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD-u

Novi Vinodolski

Naziv mjere	1.3.4. Razvoj zdravstvene industrije
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je afirmirati zdravstvenu industriju kao perspektivnu za poticaj daljnjem gospodarskom razvoju Županije. Specifični ciljevi ove mjere odnose se na strateško pozicioniranje usluga javnog i privatnog sektora u zdravstvu na visokoj europskoj razini, jačanje konkurentnosti zdravstvene industrije u Županiji te razvoj Zdravstveno-tehnološkog parka kao temeljne okosnice budućeg razvoja zdravstvene industrije.
Rezultat i razvojni učinak	• Razvijena zdravstvena industrija, uključujući i zdravstveni turizam • Veća konkurentnost gospodarstva • Veća kvaliteta života
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za zdravstvo
Nositelj	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, KBC Rijeka, Sveučilište u Rijeci – Medicinski fakultet Rijeka, Fakultet zdravstvenih studija, Turistička zajednica PGŽ, lokalne turističke zajednice, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, poduzetničke potporne institucije, KBC Rijeka, javne i privatne zdravstvene ustanove i centri, hoteli, turističke agencije, Klaster zdravstvenog turizma Kvarnera
Korisnici	JLS, javne i privatne zdravstvene ustanove i centri, poduzetnici, obrtnici
Ciljne skupine	Poduzetnici, obrtnici, nezaposleni, stanovništvo, zdravstveni djelatnici, korisnici zdravstvenih ustanova, pacijenti (domaći i strani)
Mehanizmi provedbe	• Razvoj financijskih mehanizama na razini Županije koji će omogućiti revitalizaciju javnih i privatnih zdravstvenih ustanova i centara, kao i njihovu specijalizaciju • Poticanje razvoja specijaliziranih zdravstvenih institucija • Razvoj i djelovanje Klastera zdravstvenog turizma Kvarnera • Osnaživanje kapaciteta za korištenje europskih fondova i drugih stranih i domaćih izvora financiranja za projekte koji će pridonijeti razvoju zdravstvene industrije u Županiji, poput izgradnje Zdravstveno-tehnologijskog parka • Kreiranje baza kompetencija javnih i privatnih pružatelja zdravstvenih usluga i njihovih kapaciteta • Poticanje razvoja strateških usluga javnog i privatnog sektora radi stvaranja prepoznatljivoga međunarodnog brenda • Pozicioniranje budućeg razvoja zdravstvenog turizma putem: - nastupa na tematskim sajmovima - osmišljavanja zajedničkih zdravstveno-turističkih projekata - koordinacijskih aktivnosti povezivanja zdravstvenih ustanova s turističko-smještajnim kapacitetima • Održavanje radionica i seminara za ciljane korisnike sa svrhom podizanja svijesti o važnosti zdravstvene industrije, uključujući i zdravstveni turizam za Županiju
Pokazatelji	• Kretanje broja zdravstvenih ustanova u državnom i privatnom vlasništvu (poliklinike i specijalističke ordinacije) prema broju specijalnosti • Kretanje broja djelatnika privatnih zdravstvenih ustanova prema stručnoj spremi

Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva

Naziv mjere	1.4.1. Razvoj poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, akvakulture i lovnog gospodarstva
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je jačanje konkurentnosti subjekata u poljoprivredi, šumarstvu, akvakulturi i lovnom gospodarstvu radi povećanja njihova sudjelovanja u županijskom BDP-u. Specifični ciljevi odnose se na povećan udio površine pod ekološkom poljoprivredom, ali i poljoprivredom općenito, jaču usmjerenost poljoprivredne proizvodnje na preradu i plasman proizvoda prema turizmu, promicanje i sadnju tradicionalnih sorti i pasmina, aktivaciju zapuštenih poljoprivrednih zemljišta, promicanje pčelarstva i unapređivanje pčelinjih paša, decentralizirano upravljanje šumama i šumskim zemljištem, iskorišten potencijal Županije za razvoj lovstva, lovstvo u funkciji turizma, uspostavljanje efikasnijeg nadzora nad prelovom pojedinih riba, što će dovesti do većeg ribljeg fonda, poticanje udruživanja ribara te poticanje korištenja mora u gospodarske svrhe. Zbog utjecaja klimatskih promjena, smanjivanja dostupnosti hrane i fosilnih goriva, a radi osiguranja održive i sigurne proizvodnje prehrambenih proizvoda, potrebno je razvijati područje poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, akvakulture i lovnoga gospodarstva.
Rezultat i razvojni učinak	• Veći udio djelatnosti u županijskom BDP-u • Povećan broj OPG-ova i ekoloških proizvođača i uzgajivača • Efikasnija iskorištenost prirodnih resursa Županije • Povećane poljoprivredne površine pod trajnim nasadima i površine s navodnjavanjem poljoprivrednih kultura
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
Nositelj	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, poduzetničke potporne institucije, klasteri, zadruge, lokalne akcijske grupe
Korisnici	JLS, klasteri, zadruge, gospodarska interesna udruženja, OPG-ovi, poduzetnici, obrtnici, strukovne udruge, ustanove
Ciljne skupine	Nezaposleni, stanovništvo
Mehanizmi provedbe	• Organiziranje i sudjelovanje na sajmovima i sličnim manifestacijama • Poticanje programa edukacije gospodarskih subjekata u poljoprivredi, šumarstvu, ribarstvu, akvakulturi i lovnom gospodarstvu • Razvoj i provođenje programa razvoja poljoprivrede i tržišta autohtonih proizvoda na području Županije • Decentralizacija raspolaganja državnim poljoprivrednim zemljištem • Revitalizacija poljoprivrednog zemljišta • Sufinanciranje programskih aktivnosti razvoja poljoprivrede i lovstva • Sufinanciranje programskih aktivnosti udruga privatnih šumovlasnika i zemljišnih zajednica s područja PGŽ-a • Razvoj mehanizama na razini Županije koji će omogućiti: - financijsku podršku za kreditiranje poljoprivrede - promociju ekološke poljoprivrede • Pružanje tehničke i savjetodavne pomoći nadležnih institucija • Sufinanciranje razvojnih programa šumarstva i drvne industrije • Sufinanciranje programskih aktivnosti lovoovlaštenika na području Županije • Poticanje uklanjanja nezavičajne divljači s otoka • Izrada planova/programa upravljanja i razvoja poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, akvakulture i lovnoga gospodarstva koji uključuju i mjere zaštite za očuvanje *Natura 2000* područja • Poticanje unapređivanja pčelinjih paša putem zaštite, očuvanja i uključivanja ljekovitog i aromatičnog bilja u održivu poljoprivrednu proizvodnju i preradu sirovine do finalnih proizvoda • Poticanje formiranje mreže uzgajališta ribe (marikultura i akvakultura) • Organiziranje i sudjelovanje na sajmovima i sličnim manifestacijama
Pokazatelji	• Kretanje broja aktivnih pravnih osoba u području Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo prema NKD-u • Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo prema NKD-u • Kretanje BDV-a u području Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo prema NKD-u

Naziv mjere	1.4.2. Podrška približavanju prema ekonomiji temeljenoj na niskim emisijama CO_2 i stakleničkih plinova u svim sektorima
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere poboljšati zaštitu okoliša smanjenjem emisija CO_2 i drugih stakleničkih plinova u proizvodnji, ali i u drugim sektorima. Cilj je postupna dekarbonizacija Županije, što se planira postići smanjenjem ovisnosti svih subjekata s područja Županije o fosilnim izvorima energije, tj. većim oslanjanjem na vlastite resurse i obnovljive izvore energije te energetsku efikasnost u svim sektorima. Smanjenje emisija CO_2 i stakleničkih plinova povezano je s povećanjem korištenja nefosilnih goriva, prije svega OIE, i provođenjem mjera energetske učinkovitosti, što je i ekonomski opravdano. Kao neki od osnovnih ciljeva postavljeni su: razvoj čistije proizvodnje i tehnologije, niskougljični razvoj, veći udio korištenja obnovljivih izvora energije u javnom i privatnom sektoru (osobito u kućanstvima i gospodarstvu) te povećanje energetske efikasnosti, poticanje korištenja vozila s malom emisijom CO_2 i vozila koja kao pogonsko gorivo upotrebljavaju plin (stlačeni prirodni plin, ukapljeni naftni plin), odnosno OIE (npr. elektrovozila koja se pune na punionicama s fotonaponskim panelima), poticanje korištenja ekološki prihvatljivih prometnih grana (željeznički i pomorski promet, pješačenje i bicikliranje) i korištenje željeznice i/ili brodova u javnome gradskom i regionalnom prijevozu putnika
Rezultat i razvojni učinak	• Smanjeno ispuštanje CO_2 i drugih stakleničkih plinova u okoliš • Povećana energetska efikasnost, kao i korištenje OIE-a • Razvijen siguran sustav opskrbe energentima
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima
Nositelj	PGŽ, JLS, REA Kvarner d.o.o., resorna ministarstva, Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, poduzetničke potporne institucije
Korisnici	JLS, REA *Kvarner* d.o.o., poslovni sektor, gospodarska interesna udruženja, klasteri, udruge, poduzetničke potporne institucije
Ciljne skupine	Stanovništvo, poduzetnici, obrtnici
Mehanizmi provedbe	• Ocjenjivanje razine onečišćenosti zraka (kategorizacija zraka) • Upravljanje potrošnjom energije • Mjere energetske efikasnosti i korištenja OIE-a u javnom i privatnom sektoru • Uspostava subvencija/naknada za ponovno korištenje ili reciklažu ambalaže • Poticanje korištenja vozila s manjom emisijom CO_2 • Poticanje korištenja vozila upogonjena plinom, kao i elektrovozila • Poticanje uspostave (izgradnje i poslovanja) mreža punionica za vozila na plin i elektrovozila • Poticanje korištenja željeznice i pomorskog prijevoza u javnome gradskom i regionalnom prijevozu putnika (uključujući i izgradnju potrebne infrastrukture) • Poticanje izgradnje pasivnih i niskoenergetskih objekata
Pokazatelji	• Kretanje udjela ispuštanja ugljikovog dioksida (CO_2) • Kretanje iznosa dodijeljene potpore za poticanje čišćeg transporta

Naziv mjere	1.4.3. Poticanje korištenja OIE i energetske efikasnosti
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere poticanje korištenja OIE-a i energetske efikasnosti radi smanjenja ovisnosti o fosilnim gorivima, time i smanjenje negativnog utjecaja na okoliš te razvijanje koncepta energetske neovisnosti Županije.
Rezultat i razvojni učinak	• Diversifikacija energetskih izvora i veća energetska sigurnost • Povećan omjer energije dobivene iz OIE-a u odnosu na energiju iz konvencionalnih izvora te smanjena ovisnost o fosilnim gorivima
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima
Nositelj	PGŽ, JLS, REA *Kvarner* d.o.o., resorna ministarstva, Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka

Naziv mjere	1.4.3. Poticanje korištenja OIE i energetske efikasnosti
Korisnici	PGŽ, JLS, industrija u PGŽ-u, vlasnici stambenih zgrada/kuća, poduzeća koja se bave javnim uslugama, REA *Kvarner* d.o.o., komunalna društva, poduzetničke potporne institucije
Ciljne skupine	Stanovništvo (kućanstva, pojedinci), poduzetnici, obrtnici
Mehanizmi provedbe	• Sufinanciranje nabave, ugradnje i korištenja OIE-a (solarnih kolektora, toplinskih pumpi, kotlova na biomasu i dr.) • Praćenje i provođenje projekata iz područja energetske učinkovitosti i OIE-a • Izrada Akcijskog plana energetske učinkovitosti PGŽ-a • Izrada planova o mogućnostima korištenja OIE-a • Izrada projektne i tehničke dokumentacije za OIE • Poticanje investitora na ulaganje u OIE • Poticanje izgradnje ekoloških luka • Planiranje razvoja i smještaja vjetroelektrana i solarnih elektrana te kogeneracija/trigeneracija na drvnu biomasu u okviru prostorno-planske dokumentacije i priprema projektne dokumentacije za izgradnju, kao i aktivnosti usredotočene na pronalazak investitora za njihovu izgradnju • Promidžba mjera za unapređenje energetske učinkovitosti u javnom i privatnom sektoru (uređaji s visokom energetskom učinkovitošću i malom emisijom stakleničkih plinova)
Pokazatelji	• Kretanje dodijeljene potpore za poticanje korištenja obnovljivih izvora energije • Kretanje dodijeljene potpore za obnovu višestambenih zgrada, izrade i provedbe energetskih pregleda, energetskih certifikata i projektne dokumentacije • Kretanje dodijeljene potpore za poticanje održive gradnje

Otok Rab

Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti

Naziv mjere	1.5.1. Razvoj prometnog sektora
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je osigurati afirmaciju geoprometnog položaja Županije te razvoj ukupne prometne infrastrukture nužne za razvoj prometnog čvorišta Rijeka kao nadnacionalnoga prometnog središta. Cilj je osigurati odgovarajuće uvjete poslovanja za sve dionike u prometnom procesu, uz osiguranje kvalitetne, brze i konkurentne prometne usluge u odnosu na konkurentne (sjevernojadranske, crnomorske i sjevernoeuropske) luke. Posredno je cilj jačanje uloge prekrcaja i dorade roba te pružanje pratećih logističkih usluga.
Rezultat i razvojni učinak	Povećan udio prometnog sektora u ukupnome gospodarskom profilu Županije
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za pomorsko dobro, promet i veze
Nositelj	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, HGK – ŽK Rijeka
Korisnici	Poduzetničke potporne institucije, JLS, poslovni sektor (dionici prometnog sektora) u Županiji
Ciljne skupine	Stanovništvo, poduzetnici, obrtnici
Mehanizmi provedbe	• Realizacija cjelovitoga prometnog čvora Rijeka (pomorski, željeznički i cestovni čvor) • Prelazak većeg dijela prometa roba s ceste na željeznicu • Realizacija odgovarajućih prometnih pravaca: - promicanjem ulaganja i ulaganja na mediteranskom TEN-T koridoru - uključenjem Jadransko-jonskog koridora u mrežu TEN-T koridora te povezivanjem na brzu željezničku i autocestovnu mrežu sjevernojadranskih luka • Izgradnja radnih zona nacionalnog i regionalnog značenja radi formiranja mreže logističkih centara te pružanja odgovarajućih logističkih usluga • Primjena ICT-a u prometu i transportu • Institucionalna podrška projektima razvoja i uvođenja inteligentnih transportnih sustava • Institucionalna podrška projektima izgradnje logističkih centara i multimodalnih prometnih platformi • Izrada programa sufinanciranja uvođenja novih tehnologija u prometnom sektoru
Pokazatelji	• Kretanje prometa suhih tereta u riječkoj luci (Luka Rijeka d.d. i *Adriatic Gate Container Terminal*) • Kretanje prometa putnika u Zračnoj luci Rijeka • Kretanje prosječnoga godišnjega dnevnog prometa i prosječnoga ljetnoga dnevnog prometa na autocestama • Kretanje prometa roba u željezničkom prijevozu • Kretanje prometa brodova, putnika i robe u morskim lukama PGŽ-a

Naziv mjere	1.5.2. Razvoj energetskog sektora
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je osigurati razvoj Županije kao energetskog središta (HUB-a) Jugoistočne Europe. To se želi postići uvođenjem novih i naprednih tehnologija u energetskom sektoru, realizacijom razvojnih projekata te jačanjem poduzetničke aktivnosti u energetskom sektoru.
Rezultat i razvojni učinak	• Primjena novih tehnologija u energetici • Veći udio obnovljivih izvora energije • Održivo gospodarstvo • Sigurna opskrba energijom
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima
Nositelj	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, HGK – ŽK Rijeka
Korisnici	JLS, poduzetničke potporne institucije, poslovni sektor (dionici energetskog sektora) u Županiji
Ciljne skupine	Stanovništvo, poduzetnici, obrtnici, domaći i strani investitori

Naziv mjere	1.5.2. Razvoj energetskog sektora
Mehanizmi provedbe	• Osiguranje sigurnoga energetskog miksa radi sigurne opskrbe energijom • Poticanje izgradnje krupne energetske infrastrukture po najvišim svjetskim ekološkim standardima (LNG terminal, spojni magistralni i regionalni plinovodi) • Modernizacija TE Rijeka i prelazak na plin kao pogonski energent / modernizacija krupne energetske infrastrukture uz poticanje korištenja energenata s manjom emisijom stakleničkih plinova • Izgradnja i rekonstrukcija elektroenergetske mreže (visoki, srednji i niski napon) i trafostanica radi osiguranja elektroenergetske dostupnosti sukladne potrebi stanovništva i gospodarstva • Uspostava SMART GRID mreže te razvoj koncepta pametnih gradova • Dogradnja objekata za korištenje hidroenergetskog potencijala (svih razina) • Poticanje izgradnje hidroelektrana • Poticanje niskougljičnog razvoja u energetici • Poticanje razvoja novih tehnologija u području energetike • Priprema projektne dokumentacije i razvoj projekata iz područja energetike • Razvoj plinofikacije na području Županije izgradnjom plinovoda radi prelaska velikih energetskih postrojenja na prirodni plin • Izgradnja kogeneracijskih i trigeneracijskih postrojenja unutar radnih zona regionalnog i lokalnog karaktera
Pokazatelji	• Kretanje broja zaposlenih u području Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom prema NKD-u • Kretanje ostvarenih prihoda i dobiti pravnih osoba u području Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom prema NKD-u • Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom prema NKD-u

Naziv mjere	1.5.3. Unapređenje turizma
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je unaprijediti turističku ponudu s obzirom na to da turizam ima važan utjecaj na ukupno županijsko gospodarstvo. Opći je cilj pozicioniranje Županije u jednu od vodećih europskih turističkih destinacija. Provedbom projekata u sklopu programa Unapređenje turizma nastoje se stvoriti povoljniji uvjeti za unapređenje kvalitete turističkih proizvoda Županije, povećati njezin udio u ukupnom broju noćenja i dolazaka turista u Republiku Hrvatsku te produžiti turističku sezonu na 365 dana.
Rezultat i razvojni učinak	• Stvoreni atraktivni turistički proizvodi i povećana kvaliteta turističkog proizvoda Županije • Stvoren povoljniji identitet Županije kao destinacije te svih njezinih subdestinacija • Trajna zaštita prostora i razvoj turizma na temeljima održivog razvoja i visokih ekoloških standarda • Razvoj selektivnih oblika turizma i ravnomjerniji turistički razvoj Županije • Povećana konkurentnost ukupnoga turističkog proizvoda Županije
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
Nositelj	PGŽ, JLS, turistička zajednica PGŽ, lokalne turističke zajednice, resorna ministarstva, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka
Korisnici	JLS, obrazovne institucije, dionici turističkog sektora u Županiji, zadruge, klasteri, udruge
Ciljne skupine	Dionici turističkog sektora u Županiji, domaći i inozemni turisti, nezaposleni, stanovništvo

Naziv mjere	1.5.3. Unapređenje turizma
Mehanizmi provedbe	• Poticanje upisa učenika u škole za deficitarna zanimanja u ugostiteljstvu i turizmu raznim modelima stipendiranja • Osiguranje cjeloživotnog učenja za djelatnike u turizmu • Provođenje Programa kreditiranja poduzetništva u turizmu • Unapređenje potpora za razvoj novih i postojećih selektivnih oblika turizma • Provođenje izobrazbe za poduzetnike za razvoj i unapređenje turističke ponude • Provedba promidžbenih kampanja o turističkim potencijalima Županije radi privlačenja investicija • Poticanje izgradnje pristaništa za hidroavione • Provedba projekta dodjele oznake kvalitete *Kvarner family* • Provođenje aktivnosti koje će potaknuti produžetak turističke sezone na 365 dana • Turistička valorizacija prirodnih vrijednosti • Turistička specijalizacija regija i razvoj destinacijskog turizma • Poticanje i sufinanciranje projekata javne turističke infrastrukture kojima se povećava atraktivnost destinacije (npr. turističke žičare, turistički i sportsko-rekreacijski centri) • Uspostava sustava licenciranih mentora u obrazovnim ustanovama i tvrtkama koje primaju učenike i studente na praksu • Osnivanje stručnih vijeća za turizam pri jedinicama lokalne samouprave radi usuglašavanja akcijskih planova provedbe Strategije razvoja hrvatskog turizma • Strateškim planom razvoja turizma Kvarnera sa Strateškim i operativnim marketing planom 2016. – 2020. prethodno navedene mehanizme provedbe sadržajno i terminski razraditi putem operativnih strategija i akcijskim planovima
Pokazatelji	• Kretanje dolazaka i noćenja turista • Kretanje broja zaposlenih u području Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane prema NKD-u • Kretanje broja smještajnih kapaciteta • Kretanje ostvarenih prihoda i dobiti pravnih osoba u području Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane prema NKD-u

Naziv mjere	1.5.4. Razvoj prerađivačke industrije
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Iako perađivačka industrija snažno pridonosi stvaranju konkurentnog i održivoga gospodarstva u Županiji, posljednjih je godina zabilježen nedostatak većih gospodarskih subjekata u prerađivačkoj industriji koji bi mogli biti nositelji rasta industrijske proizvodnje, nedostatak ulaganja u industriju i razvoj, nedovoljna povezanost i suradnja poduzeća te pad izvoza u sektorima poput brodogradnje, drvne i metaloprerađivačke industrije. S obzirom na značenje koje prerađivačka industrija ima kao djelatnost u PGŽ-u, svrha je pokrenuti ostvarivanje mjera koje će pridonijeti razvoju prerađivačke industrije. Specifični ciljevi u sklopu ove mjere odnose se na uvođenje novih tehnologija u industriju, na educiranu radnu snagu, ali i educirane poduzetnike o najnovijim tehnologijama i svjetskim trendovima, razvoj novih proizvoda te poboljšanu kvalitetu postojećih proizvoda i povećanu produktivnost prerađivačke industrije.
Rezultat i razvojni učinak	• Konkurentnost prerađivačke industrije PGŽ-a na hrvatskom i europskom/svjetskom tržištu, povećan izvoz • Povećan broj novih proizvoda/usluga/proizvodnih procesa • Povećana zaposlenost
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
Nositelj	PGŽ, JLS, poduzetničke potporne institucije, poduzetničke zone, resorna ministarstva, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, Hrvatska udruga poslodavaca – Rijeka, Hrvatska udruga poslodavaca
Korisnici	JLS, klasteri, udruge, zadruge, ostala gospodarska interesna udruženja, poduzetnici, obrtnici (prerađivačka industrija) u Županiji
Ciljne skupine	Poslovni subjekti i zaposleni u prerađivačkoj industriji u PGŽ-u, nezaposlene osobe

Naziv mjere	1.5.4. Razvoj prerađivačke industrije
Mehanizmi provedbe	• Predstavljanje novih trendova u prerađivačkoj industriji • Podrška restrukturiranju velikih prerađivačkih kompleksa radi ostvarivanja konkurentnosti na svjetskom tržištu • Poticanje metaloprerađivačke i drvne industrije temeljene na proizvodima veće dodane vrijednosti • Razvoj programa institucionalne potpore aktivnostima: - udruživanje i klasterizacija u prerađivačkoj industriji - razvijanje uslužnih djelatnosti koje prate razvoj malog poduzetništva - uvođenje novih tehnologija u prerađivačku industriju - sufinanciranje internacionalizacije poslovanja (sajmovi, izložbe inovacije, izvozni marketing) - jačanje konkurentnosti drvoprerađivačke industrije - prekvalifikacija djelatnika iz posrnulih tvrtki - ekološki prihvatljivija i energetski učinkovitija proizvodnje
Pokazatelji	• Kretanje broja zaposlenih u području Prerađivačka industrija prema NKD-u • Kretanje ostvarenih prihoda i dobiti pravnih osoba u području Prerađivačka industrija prema NKD-u • Kretanje BDV-a u području Prerađivačka industrija prema NKD-u • Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Prerađivačka industrija prema NKD-u

Naziv mjere	1.5.5. Jačanje pristupa i korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija
Strateški cilj	Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva
Svrha, cilj i obrazloženje	Informacijska i komunikacijska tehnologija omogućuje prijenos i uporabu svih vrsta informacija i najprodornija je generička tehnologija današnjice. Stoga je nužno ojačati pristup te povećati korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije u svakoj grani gospodarstva, ali i na razini županijskih, državnih i društvenih struktura. Zbog mogućnosti prikupljanja, pohranjivanja, prenošenja i obrade informacija, informacijsko-komunikacijska tehnologija može dodatno unaprijediti i ojačati PGŽ. Svrha je mjere stvaranje konkurentnog, održivog i tehnološki naprednoga gospodarstva PGŽ-a te unapređenje uvjeta života i rada na slabije naseljenim i udaljenijim područjima. Specifični ciljevi u sklopu ove mjere odnose se na povećanu dostupnost, korištenje i kvalitetu informacijskih i komunikacijskih tehnologija, širok pristup širokopojasnim mrežama velikih brzina, razvijenu informatičku pismenost, razvijene nove proizvode i usluge temeljene na informacijskim i komunikacijskim tehnologijama.
Rezultat i razvojni učinak	Konkurentno, održivo i tehnološki napredno gospodarstvo PGŽ-a
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima UO za pomorsko dobro, promet i veze
Nositelj	PGŽ, JLS, poduzetničke potporne institucije, resorna ministarstva
Korisnici	JLS, javna uprava i administracija, poslovni sektor
Ciljne skupine	Poduzetnici, obrtnici, stanovništvo
Mehanizmi provedbe	• Razvoj mehanizama na razini Županije, koji će omogućiti financijsku podršku pri razvoju proizvoda i usluga temeljenih na informacijskim i komunikacijskim tehnologijama • Provedba projekta *e-Županija* • Razvoj aktivnosti institucionalne potpore koji će olakšati pristup širokopojasnim mrežama velikih brzina te služiti kao podrška u prihvaćanju novih tehnologija i mreža • Razvoj IKT aplikacija na razini Županije • Sufinanciranje izgradnje IKI mreže, uz osobito promicanje zajedničkoga građenja s ostalom infrastrukturom • Aktivnosti poticanja interesa na lokalnoj i regionalnoj razini za povećanje dostupnosti infrastrukture širokopojasnog pristupa • Poticanje mjera koje će olakšati dostupnost, korištenje te kvalitetu informacijsko-komunikacijske tehnologije • Poticanje uvođenja informacijsko-komunikacijske tehnologije u javni sektor (e-škole, e-zdravstvo, e-Županija) • Izrada i provedba programa sa svrhom izobrazbe građana, poduzetnika i javnih službenika o elektroničkom poslovanju i drugim područjima povezanima, s daljnjim razvojem širokopojasnog pristupa

Naziv mjere	1.5.5. Jačanje pristupa i korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija
Pokazatelji	• Kretanje ostvarenih prihoda i dobiti pravnih osoba u području Informacije i komunikacije prema NKD-u • Kretanje broja zaposlenih osoba u području Informacije i komunikacije prema NKD-u • Kretanje BDV-a u području Informacije i komunikacije prema NKD-u • Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Informacije i komunikacije prema NKD-u • Kretanje broja širokopojasnih priključaka nepokretne komunikacijske mreže

Osnovna škola *Fran Krsto Frankopan* Krk

5.3.2. Mjere RS PGŽ u okviru Strateškog cilja 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj

Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije

Naziv mjere	2.1.1. Ravnomjeran razvoj društvenih i gospodarskih usluga i sadržaja
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere društveno-gospodarska kohezija, odnosno omogućavanje jednakih uvjeta života u svim dijelovima Županije tako da se iskoriste njihovi potencijali, (mikro)regionalne prostorne osobitosti i mogućnosti za razvoj društvenih i gospodarskih usluga i sadržaja. Cilj je ravnomjernim razvojem svih društvenih (npr. onih iz područja odgoja i obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva itd.) i gospodarskih sadržaja pridonijeti kvaliteti života stanovnika svih mikroregija, posebno manje razvijenih dijelova Županije, što je nužno kako bi se ublažio proces urbane tranzicije. Za efikasno provođenje ciljeva nužno je provesti mjere za decentralizaciju funkcija i ovlasti na svim razinama.
Rezultat i razvojni učinak	• Veći broj društvenih sadržaja i usluga te veći broj gospodarskih aktivnosti (broj pravnih osoba i obrta, povećan BDP i sl.) u slabije razvijenim područjima • Smanjen ili usporen pad broja stanovništva u ruralnim područjima • Unaprijeđena razina zaštite okoliša
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima
Nositelj	Resorna ministarstva, PGŽ, JLS, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, poduzetničke potporne institucije, Sveučilište u Rijeci, komunalna poduzeća, lokalne akcijske grupe
Korisnici	Poduzetničke potporne institucije, JLS, Sveučilište u Rijeci, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, komunalna poduzeća, lokalne akcijske grupe, privatni sektor, udruge
Ciljne skupine	Nezaposleni, stanovništvo, poduzetnici, obrtnici
Mehanizmi provedbe	• Osiguranje zakonodavnog okvira za poticanje gospodarskog i demografskog razvoja slabije razvijenih područja • Osiguranje odgovarajućih poticajnih mjera za poslovanje na područjima s klimatskim osobitostima • Osiguranje odgovarajućih naknada lokalnoj zajednici za korištenje resursa (šume i vode) i prostora (objekti i koridori prometne i energetske infrastrukture) te za zaštićena područja • Ulaganje u poduzetničku infrastrukturu i poticanje gospodarskih aktivnosti, s posebnim naglaskom na drvnu industriju i turizam • Ulaganje u obrazovnu, zdravstvenu, kulturnu, sportsku i drugu društvenu infrastrukturu i programe • Subvencije slabije razvijenim i manje naseljenim područjima te područjima s klimatskim osobitostima • Dostupnost i informiranje privatnog i javnog sektora o svim mogućim oblicima potpora i razvoja • Poticanje poduzetništva • Održavanje edukativnih programa radi poticanja poduzetništva
Pokazatelji	• Kretanje broja pravnih osoba i broja zaposlenih po mikroregijama • Kretanje broja polaznika u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama • Kretanje broja novozaposlenih po ispostavama HZZ-a Županije

Naziv mjere	2.1.2. Održivi razvoj urbanog prostora
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere unapređenje regionalnog razvoja podupiranjem razvoja urbanih područja, odnosno urbanih aglomeracija i drugih urbanih područja sukladno Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske.
Rezultat i razvojni učinak	Poboljšano gospodarstvo i kvaliteta života u urbanim područjima
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima
Nositelj	PGŽ, JLS, Partnersko vijeće Urbane aglomeracije, resorna ministarstva

Naziv mjere	2.1.2. Održivi razvoj urbanog prostora
Korisnici	JLS, poduzetničke potporne institucije, komunalna i trgovačka društva, udruge, poduzetnici, obrtnici
Ciljne skupine	JLS, poduzetnici, obrtnici, udruge, stanovništvo
Mehanizmi provedbe	• Sudjelovanje u koordinaciji izrade i provedbe strategija urbanih područja • Sudjelovanje u poslovima poticanja urbanog razvoja • Stavljanje u funkciju napuštenih prostora • Poticanje provođenja urbanih projekata i programa u funkciji cijele Županije • Podrška inovativnim pristupima u rješavanju različitih razvojnih izazova s kojima se susreću gradovi (npr. demografija, migracije, revitalizacija lokalnih gospodarstava) • Podrška urbanoj infrastrukturi • Društveno poticana stanogradnja
Pokazatelji	Kretanje broja zaposlenih Urbane aglomeracije

Naziv mjere	2.1.3. Održivi razvoj ruralnog prostora
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere postizanje održivog razvoja ruralnog područja i smanjenje negativnih demografskih pokazatelja, što se može postići dostizanjem sljedećih ciljeva: integracija kvalitetnih gospodarskih, okolišnih i društvenih čimbenika, revitalizacija ruralnog područja i unapređenje veza i odnosa urbanih i ruralnih dijelova Županije. Održivi razvoj ruralnog prostora, koji podjednako unapređuje gospodarski, društveni i okolišni segment, može osigurati kvalitetu života na ruralnom prostoru i učiniti ga poželjnijim za život. Važno je poticati ona razvojna rješenja koja su zasnovana na tradiciji određenoga ruralnog područja, kako bi bila održiva i jednostavno provediva. Posebni ciljevi su decentralizacija upravljanja lokalnim prirodnim resursima spuštanjem na regionalnu i lokalnu razinu te uspostava pravične naknade lokalnoj zajednici za gospodarsko ograničenje korištenja prostora zauzetog plošnom i linijskom infrastrukturom nacionalne razine.
Rezultat i razvojni učinak	• Zaustavljen pad broja stanovnika ruralnog prostora • Razvoj kvalitetnije infrastrukturne mreže • Stvorena nova radna mjesta
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
Nositelj	PGŽ, JLS, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, lokalne akcijske grupe, poduzetničke potporne institucije
Korisnici	Lokalne akcijske grupe, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, poduzetničke potporne institucije, JLS u ruralnim područjima, Turistička zajednica PGŽ, lokalne turističke zajednice
Ciljne skupine	Postojeći i budući stanovnici, poduzetnici i obrtnici ruralnog prostora
Mehanizmi provedbe	• Valorizacija vlastitih prirodnih resursa (prostor, šume, vode, vrijedna prirodna baština…) • Revitaliziranje neiskorištenoga poljoprivrednog zemljišta • Poticanje navodnjavanja poljoprivrednih površina • Poticanje programa Centra za brdsko-planinsku poljoprivredu • Poticanje ekološke poljoprivrede • Potpora za ulaganja u poljoprivredna gospodarstva • Poticanje diversifikacije djelatnosti na ruralnim prostorima • Pomoć za sudjelovanje na agroturističkim sajmovima i u promidžbi lokalnih proizvoda (hrana, piće, suveniri) • Valorizacija i kapitaliziranje starih ruralnih naselja i autentičnoga ruralnog krajobraza • Stvaranje zakonske osnove za plaćanja naknade lokalnoj zajednici za ograničeno gospodarsko korištenje prostora opterećeno nacionalnom infrastrukturom • Stvaranje zakonske osnove za prepoznavanje osobitosti pojedinih područja radi osiguranja ujednačenoga regionalnog razvoja
Pokazatelji	• Kretanje broja zaposlenih u području Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo prema NKD-u • Kretanje ostvarenih prihoda i dobiti pravnih osoba u području Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo prema NKD-u • Kretanje broja ekoloških proizvođača i proizvođača tradicionalnih sorti i pasmina

Naziv mjere	2.1.4. Osiguranje kvalitetne prometne infrastrukture te unapređenje i integracija infrastrukturnih sustava
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere kvalitetnija teritorijalna integracija prostora Županije i unapređenje dostupnosti sadržaja te brojnosti putnika i roba. Cilj je provedbe mjere razvoj cjelokupnoga prometnog sustava po svim razinama i svim prometnim granama. Prometna dostupnost i integracija infrastrukturnih sustava omogućit će ostanak, tj. povratak stanovništva te društveni, okolišni i gospodarski razvoj. Razvijena i dostupna infrastruktura utječe na kvalitetu života i privlačnost Županije za život i poslovanje, odnosno investiranje. Povezivanje različitih vrsta prijevoza, tj. multimodalni promet omogućit će učinkovitiju povezanost teritorija i veću prijevoznu učinkovitost. Osiguranje sigurne energetske opskrbe te opskrbe pitkom vodom temeljni je preduvjet razvoja. Kvalitetna i moderna prometna infrastruktura te integracija infrastrukturnih sustava pozitivno će se odraziti na kvalitetu života i rada te ujednačen regionalni razvoj, kao i na stanje okoliša zbog doprinosa smanjenju emisija stakleničkih plinova.
Rezultat i razvojni učinak	• Kvalitetnija međusobna prometna i infrastrukturna povezanost svih mikroregija Županije, kao i teritorija Županije s ostatkom Republike Hrvatske, osobito s otocima i nepristupačnim područjima Gorskog kotara • Uklonjena ili smanjena tzv. uska grla, prometne gužve i zastoji, posebno za vrijeme turističke sezone • Veći broj putovanja javnim prijevozom • Povećan broj investicija • Sigurnost opskrbe energentima i vodom • Unaprijeđena razina zaštite okoliša (prvenstveno kvaliteta zraka)
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za pomorsko dobro, promet i veze
Nositelj	PGŽ, komunalna poduzeća, županijske lučke uprave, Lučka uprava Rijeka, Zračna luka Rijeka d.o.o. (i ostale zračne luke/pristaništa), Hrvatske autoceste, Hrvatske ceste, Autocesta Rijeka – Zagreb, BINA Istra, Županijska uprava za ceste, HŽ infrastruktura d.o.o., HEP, koncesionari za pružanje energetskih usluga, nositelji pružanja vodnih usluga
Korisnici	JLS, Hrvatske autoceste, Hrvatske ceste, HŽ infratsruktura d.o.o., županijske lučke uprave, zračne luke/pristaništa
Ciljne skupine	JLS, poduzetnici, obrtnici, stanovništvo, komunalna poduzeća, trgovačka društva koja se bave prometnom djelatnošću
Mehanizmi provedbe	• Izrada dokumentacije, izgradnja i rekonstrukcija prometne infrastrukture radi osiguranja odgovarajuće prometne dostupnosti • Osiguranje dostupnosti te odgovarajuće infrastrukturne opremeljnosti svih građevinskih područja u Županiji • Unapređenje kvalitete i sigurnosti cesta na području Županije • Povećanje sigurnosti opskrbe energijom i pitkom vodom (modernizacijom i dogradnjom infrastrukturnih sustava te reorganizacijom upravljanja tim sustavima) • Unapređenje županijskoga linijskog i integriranoga javnoga linijskog (cestovnog i pomorskog) prijevoza putnika • Održavanje objekata i opreme zračnih luka • Poticanje zračnog prometa zračne luke i zračnih pristaništa • Uspostava *online* rezervacija i kupnje karata te integriranog izdavanja karata • Poticanje izgrađenosti lučke nadgradnje i podgradnje
Pokazatelji	• Kretanje broja prometnih nesreća na cestama na području Županije • Kretanje prometa putnika u zračnom prometu • Kretanje dužine cestovne mreže • Kretanje broja luka nautičkog turizma • Kretanje broja vezova u moru

Naziv mjere	2.1.5. Unapređenje komunalnih usluga i infrastrukture
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je mjere podizanje kvalitete života stanovništva i ravnomjeran razvoj svih područja Županije. Ciljevi provedbe mjere su unapređenje komunalnog standarda i smanjenje gubitaka u sustavu komunalne infrastrukture. Razvoj infrastrukture i javnih usluga u području osiguranja komunalnih usluga, poglavito vodoopskrbe, odvodnje i obrade otpadnih voda pridonijet će kvalitetnijim sanitarnim, tj. higijenskim uvjetima života i uravnoteženom i održivom razvoju.
Rezultat i razvojni učinak	• Smanjeni gubitci u vodoopskrbnom sustavu • Povećana kvaliteta vodne infrastruktu • Unaprijeđena razina zaštite okoliša • Povećana kvaliteta života • Veći postotak priključenih privatnih i pravnih subjekata na sustave odvodnje otpadnih voda
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima
Nositelj	PGŽ, komunalna poduzeća, JLS, Hrvatske vode, lokalne akcijske grupe, poduzetničke potporne institucije
Korisnici	JLS, komunalna poduzeća, lokalne akcijske grupe
Ciljne skupine	Stanovništvo, komunalna poduzeća
Mehanizmi provedbe	• Izrada projektne i studijske dokumentacije za izvođenje objekata i uređaja komunalne infrastrukture • Jačanje kapaciteta komunalnih poduzeća za upravljanje i održavanje komunalnog sustava • Rekonstrukcija postojeće i izgradnja nove te održavanje vodoopskrbne, kanalizacijske i plinske mreže • Sufinanciranje prijevoza putnika (osobito djece i starijih osoba te onih sa slabije razvijenih i manje dostupnih prostora) • Sufinanciranje ugradnje ekološki prihvatljive javne rasvjete • Postotak gubitaka distribuirane pitke vode u sustavu vodoopskrbe • Izgradnja i sufinanciranje izgradnje desalinizatora za slabije naseljene otoke • Izgradnja i sufinanciranje izgradnje alternativnih izvora energije na slabije dostupnim područjima • Uređenje parkova, trgova, šetnica i dječjih igrališta • Uređenje groblja
Pokazatelji	• Kretanje broja širokopojasnih priključaka • Kretanje broja potrošača prirodnog plina u PGŽ-u • Kretanje količine isporučene toplinske energije u PGŽ-u • Udio kućanstava priključenih na vodnogospodarsku mrežu

Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom

Naziv mjere	2.2.1. Unapređenje sustava planiranja i upravljanja prostorom
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere učinkovitije korištenje prostora te zaštita i očuvanje prostora. Cilj provedbe mjere jest unapređenje postojećega kvalitetnog sustava prostornog planiranja s obzirom na to da svako djelovanje u prostoru započinje prostornim planovima, radi održivog planiranja i upravljanja prostorom.
Rezultat i razvojni učinak	Omogućena realizacija razvojnih projekata i gospodarskih aktivnosti
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša
Nositelj	PGŽ, JLS, JU Zavod za prostorno uređenje, lokalne akcijske grupe
Korisnici	JLS, lokalne akcijske grupe, gospodarski subjekti
Ciljne skupine	JLS, gospodarski subjekti, stanovništvo, udruge
Mehanizmi provedbe	• Vođenje informacijskog sustava prostornog uređenja (ISPU) • Izrada i koordinacija izrade prostornih planova • Koordinacija izrade dokumentacije razvojnih projekata • Usklađenja katastra i zemljišnih knjiga • Decentralizacija upravljanja napuštenim vojnim objektima • Decentralizacija koncesioniranja državnoga poljoprivrednog zemljišta • Decentralizacija funkcija upravljanja turističkim zemljištem • Decentralizacija inspekcijskog nadzora u gradnji
Pokazatelji	Kretanje broja izrađenih prostornih planova

Naziv mjere	2.2.2. Integralno upravljanje morem i obalnim područjem
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere održivi razvoj mora i obalnog područja, a cilj su mjere upravljanja i korištenja mora i obalnog područja unutar granica prihvatnog kapaciteta resursne baze. More i obalno područje značajan je (prirodan, društveni i gospodarski) resurs u Županiji koji je potrebno kapitalizirati te štititi. Obalno područje posebno je osjetljivo na različite antropogene i prirodne pritiske, prvenstveno dužobalne, linearne izgradnje. Obalnim područjima potrebno je upravljati cjelovito, tj. na integralan način, odnosno na način obuhvatniji od konvencionalnog upravljanja pomorskim dobrom. Potrebno je očuvati izvornost i prirodnost dijela obalnog pojasa, posebno plaža koje se odlikuju iznimnim krajobraznim i biološkim vrijednostima (kao što je, primjerice, prirodna plaža Paržine na Iloviku). Radi zaštite i obnove ribljeg fonda potrebno je uspostavljati zone bez ribolova (*no take zone*) u moru.
Rezultat i razvojni učinak	• Utvrđen veći postotak granice pomorskog dobra • Unaprijeđena suradnja različitih razina odlučivanja i različitih disciplina u području planiranja i upravljanja morem i obalnim područjem
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za pomorsko dobro, promet i veze
Nositelj	PGŽ, JLS, županijske lučke uprave, resorno ministarstvo
Korisnici	Županijske lučke uprave, JLS, Turistička zajednica PGŽ, lokalne turističke zajednice
Ciljne skupine	JLS, stalno i povremeno stanovništvo, koncesionari

Naziv mjere	2.2.2. Integralno upravljanje morem i obalnim područjem
Mehanizmi provedbe	• Provođenje integralnog upravljanja obalnim područjem (IUOP) – Protokola o IUOP-u (izrada provedbenog plana IUOP-a) • Utvrđivanje granica pomorskog dobra i provedba upisa pomorskog dobra u zemljišne knjige • Koncesioniranje pomorskog dobra • Unapređenje suradnje različitih struktura i sektora važnih za učinkovito planiranje i upravljanje morem i obalnim područjem: putem vertikalne integracije (kroz razine) i horizontalne integracije (kroz sektore) • Donošenje i provedba Programa uređenja i upravljanja plažama • Provođenje planova upravljanja pomorskim dobrom • Osiguranje prostora za komunalni, nautički i sportski dio luke u sklopu luka otvorenih za javni promet • Poticanje komunikacije i suradnje s resornim ministarstvom i institucijama nadležnim za upravljanje aktivnostima u obalnom području • Razvoj luka otvorenih za javni promet (svih razina) radi osiguranja preduvjeta za kvalitetnu prometnu integraciju otoka • Poticanje gospodarskog korištenja mora
Pokazatelji	• Kretanje udjela točaka sa zadovoljavajućom kakvoćom mora • Kretanje broja luka nautičkog turizma (marine i sidrišta)

Naziv mjere	2.2.3. Zaštita i praćenje stanja svih sastavnica okoliša
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere podizanje kvalitete života stanovništva Županije postizanjem sljedećih specifičnih ciljeva: zaštita okoliša, prevencija onečišćenja i unapređenje kvalitete svih sastavnica okoliša. Zaštita i praćenje stanja svih sastavnica okoliša pridonosi održivom razvoju Županije i unapređenju uvjeta života stanovništva. U te svrhe potrebno je uspostaviti transparentan sustav praćenja i izraditi bazu podataka svih onečišćujućih tvari u okolišu.
Rezultat i razvojni učinak	• Smanjen broj situacija onečišćenja sastavnica okoliša • Povećana kakvoća sastavnica okoliša
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša
Nositelj	PGŽ, komunalna poduzeća, JU *Priroda*, Agencija za zaštitu okoliša, Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, Nastavni zavod za javno zdravstvo PGŽ, Hrvatska agencija za okoliš i prirodu
Korisnici	JLS, Nastavni zavod za javno zdravstvo PGŽ, udruge, komunalna poduzeća, obrazovne institucije, poduzeća
Ciljne skupine	JLS, stanovništvo, poduzeća
Mehanizmi provedbe	• Održavanje i vođenje Registra onečišćivanja okoliša • Poticanje provođenja najboljih raspoloživih tehnika za zaštitu okoliša putem stručnih skupova • Sanacija posljedica oštećenja šuma zbog elementarnih nepogoda i sušenja šuma • Praćenje stanja okoliša • Zaštita mora i morskog okoliša • Izrada stručnih elaborata, planova i programa različitih razina zaštite okoliša • Izobrazba stanovništva i kampanje za podizanje svijesti o potrebi zaštite i praćenja stanja okoliša • Priprema stručnih podloga za donošenje odluka o zaštiti izvorišta vode za piće • Provođenje zdravstvenih mjera zaštite okoliša • Zaustavljanje prenamjene poljoprivrednog zemljišta u građevinsko • Provođenje inspekcijskih nadzora
Pokazatelji	• Kretanje investicija u zaštitu okoliša u PGŽ-u • Kretanje količina ispuštanja onečišćujućih tvari • Kretanje broja zaštićenih dijelova prirode

Naziv mjere	2.2.4. Unapređenje integralnog sustava gospodarenja otpadom
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere zaštita okoliša i zdravlja ljudi. Cilj provedbe mjere je smanjenje nastanka i gomilanja otpada razvojem funkcionalnog sustava gospodarenja otpadom. Razvijeni integralni sustav gospodarenja otpadom ima multiplikativne efekte koji uključuju smanjenje emisija onečišćujućih tvari, smanjenje opasnosti za zdravlje ljudi i za okoliš, očuvanje prirodnih resursa, odvajanje ekonomskog rasta i razvoja od porasta količina nastalog otpada.
Rezultat i razvojni učinak	• Povećan udio primarne selekcije otpada • Spriječen nastanak otpada (prevencija), sanacija postojećih odlagališta otpada te uspostava Integralnog sustava zbrinjavanja otpada
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša
Nositelj	PGŽ, JLS, komunalna poduzeća, *Ekoplus* d.o.o., Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, resorno ministarstvo
Korisnici	JLS, komunalna poduzeća, Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, Agencija za zaštitu okoliša
Ciljne skupine	Komunalna poduzeća, stanovništvo, *Ekoplus* d.o.o.
Mehanizmi provedbe	• Sufinanciranje nabave i postavljanja opreme za sakupljanje i odvajanje otpada • Donošenje i provedba Planova gospodarenja otpadom JLS-a • Izobrazba stanovništva i kampanje za podizanje svijesti o potrebi provođenja integralnog sustava gospodarenja otpadom • Poticanje korištenja najboljih raspoloživih tehnologija i tehnika (NRT) • Poticanje potražnje za održivim uslugama/proizvodima postupcima javne nabave • Izbjegavanje i smanjenje nastanka otpada • Poticanje reciklaže i odvojenog sakupljanja, odnosno primarne selekcije otpada • Sanacija postojećih odlagališta otpada • Izgradnja CZGO-a Marišćina te pretovarnih stanica • Osiguravanje obrade i zbrinjavanje otpada koji se ne može reciklirati na prihvatljiv način za okoliš, u skladu s načelima održivog razvoja
Pokazatelji	• Kretanje broja pretovarnih stanica • Kretanje sveukupnih količina skupljenih odvojenih vrsta otpada iz komunalnog otpada

Naziv mjere	2.2.5. Zaštita prirode i upravljanje vrijednim dijelovima prirode i ekološkom mrežom
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere očuvanje prirode kao funkcionalne cjeline, zaštićenih dijelova prirode, ekološke mreže i ostalih vrijednih dijelova prirodne baštine, osiguranje neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara postizanjem sljedećih ciljeva: skladan odnos prirode i čovjeka, istraživanje, monitoring i praćenje stanja prirodne baštine, identifikacija posebno vrijednih dijelova prirode koji još nisu uključeni u posebni režim upravljanja, te održiva valorizacija i stavljanje vrijednih dijelova prirode u funkciju razvoja. Zaštita i upravljanje vrijednim dijelovima prirode i ekološkom mrežom te njihova valorizacija u funkciji razvoja osigurat će njihovo održivo korištenje i ujedno stvoriti uvjete za odmor i rekreaciju. Briga za očuvanje zaštićenih područja i prirodnih vrijednosti koje čine sastavni dio ekološke mreže. Briga za skladniji odnos prema prirodnim vrijednostima u područjima koja nisu uvrštena u ekološku mrežu (EM) ili nisu zaštićena. Briga za očuvanje sastavnica prirode i prirodnih vrijednosti u urbanim i ruralnim područjima.
Rezultat i razvojni učinak	• Zaštita vrijednih dijelova prirode • Održivo gospodarsko korištenje i valorizacija prirodne baštine
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša
Nositelj	PGŽ, JLS, JU *Priroda*, JU Nacionalni park Risnjak, JU *Park prirode Učka*, Hrvatska agencija za okoliš i prirodu
Korisnici	JU *Priroda*, NP Risnjak, PP Učka, JLS, udruge

Naziv mjere	2.2.5. Zaštita prirode i upravljanje vrijednim dijelovima prirode i ekološkom mrežom
Ciljne skupine	JSL, stanovništvo, gospodarski subjekti, poglavito pružatelji turističkih usluga u Županiji, pravne osobe koje provode planove gospodarenja, pravne osobe koje obavljaju djelatnost u zaštićenim područjima, udruge
Mehanizmi provedbe	• Prirodoslovna istraživanja, monitoring i inventarizacija zaštićenih dijelova prirode, ekološke mreže i ostale prirodne baštine • Izrada i provedba dokumenata upravljanja zaštićenim područjima i ekološkom mrežom • Provedba ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu • Izobrazba stanovništva i kampanje za podizanje svijesti o potrebi zaštite vrijednih dijelova prirode i ekološke mreže • Provedba postupaka za proglašenje novih zaštićenih područja • Održiva turistička i gospodarska valorizacija vrijedne prirodne baštine • Nadzor, obilazak i provedba protupožarne zaštite u zaštićenim i prirodno vrijednim područjima
Pokazatelji	• Kretanje broja posjetitelja zaštićenih dijelova prirode (nacionalni park, parkovi prirode) • Kretanje broja zaštićenih dijelova prirode • Kretanje površina zaštićenih dijelova prirode

Naziv mjere	2.2.6. Održivo upravljanje materijalnom i nematerijalnom kulturno-povijesnom baštinom
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere očuvanje kulturno-povijesne baštine. Ciljevi mjere su održivo upravljanje i zaštita kulturno-povijesne baštine putem različitih namjena (turističke, edukativne i dr.), njezino gospodarsko korištenje i jačanje njezina razvojnog potencijala. Kulturno-povijesna baština snažan je nositelj identiteta nekog područja jer pokazuje vrijednosti i stupanj razvoja zajednice te pridonosi općem dobru. Ima i socijalno-kohezivnu ulogu i pomaže uspostavi dijaloga.
Rezultat i razvojni učinak	Povećano gospodarsko korištenja kulturno-povijesne baštine
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za kulturu, sport i tehničku kulturu
Nositelj	PGŽ, JLS, obrazovne institucije i institucije u kulturi, Konzervatorski odjel u Rijeci, resorna ministarstva
Korisnici	JLS, stanovništvo, obrazovne institucije i institucije u kulturi
Ciljne skupine	JLS, stanovništvo, pružatelji turističkih usluga u Županiji
Mehanizmi provedbe	• Povezivanje institucija koje upravljaju i štite kulturno-povijesnu baštinu • Daljnja inventarizacija materijalne i nematerijalne kulturno-povijesne baštine • Izobrazba stanovništva i kampanje za podizanje svijesti o potrebi zaštite kulturno-povijesne baštine • Promicanje identiteta Županije putem korištenja kulturno-povijesne baštine • Sanacija i obnova pojedinačnih kulturno-povijesnih građevina • Promicanje nematerijalne kulturne baštine kao žive tradicije otvorene suvremenim interpretacijama • Promicanje objekata materijalne kulturne baštine kao središta kreativnog i društvenog života zajednica • Stavljanje u gospodarsku funkciju (turizam)
Pokazatelji	• Kretanje broja zaštićenih kulturnih dobara • Kretanje broja narodnih knjižnica

Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom

Naziv mjere	2.3.1. Poticanje partnerstva i potpore organizacijama civilnog društva
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere uključivanje organizacija civilnog društva u provođenje RS PGŽ i njihovo pozicioniranje kao jednog od motora razvoja Županije. Svrha mjere može se postići dostizanjem sljedećih specifičnih ciljeva: jačanje kapaciteta javne uprave s djelovanjem organizacija civilnog društva na području identificiranih razvojnih potreba Županije, poboljšanje suradnje i dijaloga s organizacijama civilnog društva, učinkovito upravljanje potporama civilnom društvu, praćenje i vrednovanje učinaka provedbe te jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za pripremu i provedbu kvalitetnih programa i projekata. Ovom bi se mjerom, putem potpora, ojačali ukupni provedbeni kapaciteti Županije tako da se djelovanje javnih tijela upotpuni s aktivnostima organizacija civilnog društva.
Rezultat i razvojni učinak	• Veći broj projekata civilnog društva izravno povezanih s RS PGŽ • Županijske potpore namjenski iskorištene za razvoj Županije • Ojačani kapaciteti udruga za pripremu kvalitetnih razvojnih programa i projekata
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	Ured Županije
Nositelj	Ured za udruge RH, Ured Županije, JLS, udruge civilnog društva i ostale neprofitne organizacije
Korisnici	JLS, udruge civilnog društva i ostale neprofitne organizacije
Ciljne skupine	Ciljne skupine kojima se bave udruge: mladi, sportaši, osobe treće dobi, manjine, osobe s posebnim potrebama, osobe koje se bave zaštitom okoliša i dr.
Mehanizmi provedbe	• Usklađivanje kriterija za dodjelu potpora organizacijama civilnog društva s ciljevima i prioritetima RS PGŽ • Jačanje kapaciteta udruga izobrazbom o pripremi programa i projekata, posebice za financiranje europskih fondovima (mogućnost multiplikativnog učinka županijskih potpora) • Osnaživanje lokalne i područne samouprave dobrom suradnjom s organizacijama civilnog društva
Pokazatelji	• Kretanje broja registriranih udruga • Kretanje broja udruga prema djelatnostima u PGŽ-u

Naziv mjere	2.3.2. Promicanje vrijednosti nacionalnih manjina i multikulturalnosti
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere promicanje multikulturalnosti i osvješćivanje društva o vrijednosti nacionalnih manjina dostizanjem sljedećeg cilja: podizanje razine svijesti o uključivanju nacionalnih manjina kao ravnopravnih sudionika društva. Županija je do sada puno pažnje polagala potporama raznim udrugama koje se bave nacionalnim manjinama, no još uvijek je prisutna nedovoljna osviještenost o vrijednosti nacionalnih manjina i nedovoljna angažiranost u važnosti promoviranja multikulturalnosti.
Rezultat i razvojni učinak	• Osviještenost šire zajednice o vrijednosti nacionalnih manjina i važnosti njihova poštovanja • Ugodan suživot više kultura na području PGŽ-a
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	Ured Županije
Nositelj	Ured Županije, JLS, udruge
Korisnici	Udruge, JLS, nacionalne manjine
Ciljne skupine	Ciljne skupine kojima se bave udruge: manjine, šire građanstvo

Naziv mjere	2.3.2. Promicanje vrijednosti nacionalnih manjina i multikulturalnosti
Mehanizmi provedbe	• Provedba propisa i ostalih dokumenata radi stvaranja pozitivnog ozračja za realizaciju manjinskih prava u sredinama u kojima se pravo neposredno primjenjuje • Primjena članka 22. Ustava RH koji propisuje obvezu osiguravanja zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina u upravnim tijelima PGŽ-a, kao i u ustanovama i trgovačkim društvima u kojima je PGŽ većinski vlasnik • Provedba aktivnosti i kampanja izobrazbe i javnog osvješćivanja građana radi učinkovitije provedbe ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina • Organizacija stručnih rasprava i seminara radi suzbijanja stereotipa i predrasuda prema nacionalnim manjinama • Osvješćivanje zaposlenika regionalne i lokalnih jedinica samouprave o pravima nacionalnih manjina • Organizacija edukativnih seminara za manjinske udruge i vijeća nacionalnih manjina o mogućnostima koje članstvo u Europskoj uniji otvara (korištenje europskih fondova, pogotovo u suradnji s udrugama civilnog društva i lokalnom samoupravom) • Jačanje kapaciteta udruga putem izobrazbe o pripremi programa i projekata, posebice za financiranje iz europskih fondovima
Pokazatelji	Kretanje broja udruga koje se bave zaštitom prava nacionalnih manjina

Naziv mjere	2.3.3. Unapređenje sustava prevencije, zaštite i spašavanja
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Svrha je ove mjere povećanje sigurnosti stanovnika Županije. Ciljevi provedbe mjere su jačanje kapaciteta stožernih tijela u sustavu zaštite i spašavanja, a u sklopu kojega djeluju najznačajnije operativne snage s područja PGŽ-a i jačanje sustava boljim umrežavanjem dionika i poboljšanim i ubrzanim protokom informacija. Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, u okviru svojih prava i obveza utvrđenih Ustavom i zakonom, uređuju i planiraju, organiziraju, financiraju i provode zaštitu i spašavanje radi prevencije i učinkovitog aktiviranja u katastrofama i velikim nesrećama te rade na otklanjanju mogućih uzroka i posljedica katastrofa i velikih nesreća.
Rezultat i razvojni učinak	• Brza i precizna reakcija na opasnosti unaprijeđenim sustavom komunikacije i jasnom procedurom djelovanja • Smanjena šteta kao posljedica kriznih situacija i elementarnih nepogoda • Povećana sigurnost stanovnika Županije
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	Ured Županije
Nositelj	Ured Županije, Područni ured za zaštitu i spašavanje Rijeka, JLS, operativne snage zaštite i spašavanja
Korisnici	JLS, Vatrogasna zajednica Primorsko-goranske županije, Državna uprava zaštite i spašavanja – Područni ured Rijeka, Policijska uprava primorsko-goranska, Hrvatska gorska služba spašavanja – Stanica Rijeka i Delnice, Lučka kapetanija Rijeka, Zavod za hitnu medicinu Primorsko-goranske županije, Nastavni zavod za javno zdravstvo PGŽ, Stožer zaštite i spašavanja Primorsko-goranske županije, Županijski operativni centar (za iznenadna onečišćenja mora), Stožer za zarazne bolesti Primorsko-goranske županije, Jadranski edukativno-istraživački centar za reagiranja na iznenadna onečišćenja mora
Ciljne skupine	Institucije unutar sustava za zaštitu i spašavanje, stanovništvo, pružatelji turističkih usluga u Županiji
Mehanizmi provedbe	• Procjena opasnosti i posljedica • Izrada dokumenata zaštite • Organizacija i priprema mjera i aktivnosti radi unapređenja pripravnosti snaga zaštite i spašavanja • Izgradnja centara za obuku • Vođenje evidencije izvora opasnosti i prijetnja • Stvaranje preduvjeta za uspostavljanje jedinstvenog sustava upravljanja u krizama i izvanrednim situacijama, razvijanje oblika izobrazbe i obavješćivanja stanovništva, suradnja s medijima • Unapređenje suradnje s institucijama u susjednim županijama • Unapređenje učinkovitosti komunikacije unutar operativnih snaga • Jačanje znanja i vještina stručnih osoba u pravnim subjektima koji predstavljaju moguću opasnost od tehničko-tehnoloških nesreća • Uključivanje volontera u sustav

Naziv mjere	2.3.3. Unapređenje sustava prevencije, zaštite i spašavanja
Pokazatelji	• Kretanje broja intervencija traganja i spašavanja na moru • Kretanje broja kaznenih dijela na području PGŽ-a • Kretanje broja vatrogasnih intervencija • Kretanje broja educirane djece školske i predškolske dobi o zaštiti i spašavanju (od Državne uprave za zaštitu i spašavanje)

Dolina rijeke Kupe

5.3.3. Mjere RS PGŽ u okviru Strateškog cilja 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života

Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage

Naziv mjere	3.1.1. Razvoj dinamičnog sustava cjeloživotnog obrazovanja i prekvalifikacija sukladno potrebama društva
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Planira se stvoriti dinamičan sustav obrazovanja i prekvalifikacija radi stvaranja zapošljive i konkurentne radne snage sukladno potrebama društveno-gospodarskog okruženja u Županiji, s krajnjim ciljem povećanja zaposlenosti na području Županije. Unaprijedit će se i sustav cjeloživotnog obrazovanja koje znatno pridonosi zapošljivosti i konkurentnosti radne snage.
Rezultat i razvojni učinak	• Uspostavljen sustav obrazovanja koji odgovara potrebama tržišta rada i razvijen sustav koji omogućuje prekvalifikaciju, što u konačnici rezultira povećanjem zaposlenosti na području PGŽ-a • Povećana relevantnost sustava obrazovanja i osposobljavanja s obzirom na potrebe tržišta rada • Ojačana ponuda cjeloživotnog učenja u PGŽ-u • Unaprijeđene vještine i stručnost radne snage, odnosno stvorena konkurentna radna snaga u Županiji koja omogućuje visoku zaposlenost te učinkovito poslovanje svih javnih i gospodarskih subjekata
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za odgoj i obrazovanje
Nositelji	PGŽ, resorno ministarstvo, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Hrvatski zavod za zapošljavanje, JLS, obrazovne institucije, institucije za obrazovanje odraslih, poduzetničke potporne institucije, Sveučilište u Rijeci
Korisnici	JLS, obrazovne institucije, institucije za obrazovanje odraslih, civilni sektor, poduzetničke potporne institucije
Ciljne skupine	Osobe uključene u obrazovne programe, dugotrajno nezaposlene osobe, zaposlene osobe (radi očuvanja njihove konkurentnosti na tržištu rada), poslodavci, institucije za obrazovanje odraslih, studenti, učenici
Mehanizmi provedbe	• Modernizacija i usklađivanje kurikuluma (formalnog i neformalnog obrazovanja) s nacionalnim smjernicama, koji se temelje na ishodima učenja i usmjereni su na razvoj ključnih kompetencija (funkcionalna i numerička pismenost, digitalne kompetencije, strani jezici, poduzetništvo, prirodne znanosti, socijalne kompetencije, opća kultura, umjetničko izražavanje i sl.) • Potpora fleksibilnosti u okviru strukovnog obrazovanja (izbornost i modularnost) • Jačanje praktične nastave • Osiguranje poslovnog i strukovnog osposobljavanja i prekvalifikacija kao poticanje novih mogućnosti i drugih poduzetničkih aktivnosti • Poticanje i unapređenje lokalnog partnerstva za zapošljavanje (suradnja s institucijama izvanobrazovnog sustava) • Promicanje cjeloživotnog obrazovanja • Sufinanciranje razvoja programa cjeloživotnog obrazovanja u skladu s potrebama poslodavaca u Županiji • Umrežavanje poslodavaca i obrazovnih institucija radi kreiranja programa cjeloživotnog učenja koje odgovaraju potrebama tržišta rada • Uvođenje obaveznih programa cjeloživotnog učenja u institucijama koje upravljaju razvojem PGŽ-a, uključujući i JLS
Pokazatelji	• Kretanje stope/broja zaposlenosti • Kretanje broja osoba uključenih u obrazovanje putem Programa aktivne politike zapošljavanja

Naziv mjere	3.1.2. Poticanje obrazovnih programa za deficitarna zanimanja
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Smatra se nužnim uvesti promjene u obrazovnoj upisnoj politici i politici stipendiranja na temelju preporuka Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Napravljena je analiza i prognoza potreba tržišta rada u PGŽ-u za pojedinim kvalifikacijama i izrađene su Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja čija primjena će pridonijeti usklađivanju obrazovanja s potrebama tržišta rada.

Naziv mjere	3.1.2. Poticanje obrazovnih programa za deficitarna zanimanja
Rezultat i razvojni učinak	• Povećan broj učenika u strukovnim školama koje obrazuju za zanimanja koja su deficitarna u PGŽ-u • Povećan broj zaposlenih i poduzetnika u deficitarnim zanimanjima
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za odgoj i obrazovanje
Nositelji	PGŽ, JLS, HGK – ŽK Rijeka, HOK – OK Rijeka, obrazovne institucije, Sveučilište u Rijeci
Korisnici	Obrazovne institucije, učenici i studenti, poslodavci
Ciljne skupine	Radno sposobno stanovništvo, poslodavci
Mehanizmi provedbe	• Stipendije za identificirana deficitarna zanimanja u Županiji • Programi poticanja obrazovnih programa za deficitarna zanimanja • Predstavljanje zanimanja koja su deficitarna u PGŽ-u djeci i učenicima osnovnih i srednjih škola te poslodavcima • Osiguranje prakse za deficitarna zanimanja
Pokazatelji	Kretanje broja zaposlenih u deficitarnim zanimanjima prema evidenciji HZZ-a

Naziv mjere	3.1.3. Poticanje obrazovanja i pristupa tržištu rada skupina u nepovoljnom položaju
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Skupine u nepovoljnom položaju, među kojima su često i mlade osobe, često su socijalno isključene, s otežanim pristupom obrazovanju i, posljedično tome, tržištu rada te imaju visok rizik od siromaštva. Poticanjem višeg stupnja obrazovanja tih skupina ti se rizici bitno smanjuju. Bez obzira na dosadašnja ulaganja u razvoj obrazovanja, škole još nisu odgovarajuće opremljene novim tehnologijama koje služe kao pomoć u obrazovanju te se još nedovoljno angažira oko stvaranju uvjeta za lakše uključivanje skupina u nepovoljnom položaju u nastavak obrazovanja. Županija želi potaknuti obrazovanje skupina u nepovoljnom položaju i povećati uključenost mladih na tržištu rada te stvoriti uvjete za nesmetanu integraciju tih skupina na tržištu rada.
Rezultat i razvojni učinak	• Povećana uključenost skupina u nepovoljnom položaju i mladih u obrazovanje i na tržištu rada • Uveden holistički pristup obrazovanju skupina u nepovoljnom položaju • Smanjena nezaposlenost skupina u nepovoljnom položaju i mladih
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za socijalnu politiku i mlade UO za odgoj i obrazovanje
Nositelji	PGŽ, resorna ministarstva, obrazovne institucije, ustanove socijalne skrbi, JLS
Korisnici	Obrazovne institucije, poduzetničke potporne institucije, JLS, organizacije civilnog društva
Ciljne skupine	Mlade osobe, skupine u nepovoljnom položaju, zaposlenici u službama za zapošljavanje i socijalnu skrb, obrazovni stručnjaci
Mehanizmi provedbe	• Jačanje dostupnosti obrazovanja skupinama u nepovoljnom položaju i mladima • Tehnološko opremanje škola (oprema za rad sa skupinama u nepovoljnom položaju) • Razvijanje novih međuinstitucionalnih modela i međusektorskih poslovnih rješenja za rad sa skupinama u nepovoljnom položaju i s mladima • Osmišljavanje i provedba obrazovnih programa koji su posebno ciljani za skupine u nepovoljnom položaju • Posebno osmišljavanje obrazovnih programa dostupnih mladima izvan institucija koji odgovaraju potrebama na tržištu rada • Jačanje kapaciteta djelatnika u obrazovnom sustavu, poslodavaca i osoba koje su zaposlene u službama za zapošljavanje i socijalnu skrb za rad s osobama iz skupina u nepovoljnom položaju • Izgradnja kompetencija stručnjaka za pružanje novih usluga osobama u nepovoljnom položaju i mladima • Jačanje svijesti skupina u nepovoljnom položaju (cijelih obitelji) o važnosti obrazovanja te motivacijske aktivnosti • Jačanje svjesnosti o važnosti aktivne uključenosti skupina u nepovoljnom položaju i mladih u tržište rada • Podrška aktivnostima Ureda za mlade PGŽ-a

Naziv mjere	3.1.3. Poticanje obrazovanja i pristupa tržištu rada skupina u nepovoljnom položaju
Pokazatelji	• Kretanje broja učenika s rješenjima i prilagođenim programima, uključenih u srednjoškolsko obrazovanje • Kretanje udjela zaposlenih osoba s invaliditetom u odnosu na broj novoprijavljenih osoba s invaliditetom prema evidenciji HZZ-a • Kretanje broja zaposlenih žena s evidencije HZZ-a na temelju radnog odnosa i drugih poslovnih aktivnosti • Kretanje broja nezaposlenih osoba mlađih od 29 godina prema evidenciji HZZ-a • Kretanje broja nezaposlenih osoba starijih od 50 godina prema evidenciji HZZ-a

Građevinski fakultet Rijeka

Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu

Naziv mjere	3.2.1. Razvijanje jakog i modernog Sveučilišta
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Potrebno je trajno jačati kapacitete znanstveno-obrazovnih institucija sufinanciranjem njihovih projekata koji su u suglasju s Razvojnom strategijom Primorsko-goranske županije. Županija želi pružiti podršku Sveučilištu radi provođenja kvalitetnih obrazovnih programa razvoja znanja i vještina potrebnih za stvaranje konkurentne radne snage koja će pridonijeti njezinu razvoju.
Rezultat i razvojni učinak	• Poboljšana kvaliteta, efikasnost i otvorenost znanstveno-obrazovnih institucija u PGŽ-u radi povećanja razine participacije i postignuća • Osnažena povezanost znanstvene djelatnosti s potrebama društva/gospodarstva
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za odgoj i obrazovanje
Nositelji	PGŽ, znanstveno-obrazovne institucije, resorna ministarstva, Agencija za znanost i visoko obrazovanje, Hrvatska zaklada za znanost, Zaklada Sveučilišta u Rijeci, Sveučilište u Rijeci
Korisnici	Znanstveno-obrazovne institucije
Ciljne skupine	Znanstveno-obrazovni kadar, učenici i studenti
Mehanizmi provedbe	• Podupiranje Zaklade Sveučilišta u Rijeci • Podrška projektima Sveučilišta u Rijeci (uključujući i potpore za nove obrazovne programe) • Uvođenje novih programa • Potpore znanstveno-obrazovnim institucijama izvan Sveučilišta u Rijeci • Sufinanciranje dodatnih izobrazbi znanstveno-obrazovnog kadra • Povećanje studentskog standarda (povećanje kvalitete smještaja studenata i stipendiranje)
Pokazatelji	• Kretanje broja znanstveno-stručnih publikacija (radovi objavljeni u časopisima, knjige, ostali radovi vrednovani pri izboru u znanstvena zvanja) • Kretanje broja studijskih programa • Kretanje broja diplomiranih studenata

Naziv mjere	3.2.2. Jačanje prepoznatljivosti svih obrazovnih institucija u funkciji budućeg razvoja
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Odgojno-obrazovne institucije spadaju u ključne nositelje regionalnog razvoja. Prijeko je potrebno da se specifične regionalne razvojne potrebe prepoznaju u odgojno-obrazovnim institucijama koje bi onda posljedično trebale unaprijediti svoj rad, odnosno prilagoditi svoje programe i uvesti nove. Posebice je važno unapređivati strukovno obrazovanje.
Rezultat i razvojni učinak	Odgojno-obrazovne institucije promišljaju svoj razvoj i ulogu u društvu i sve više funkcioniraju projektno
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za odgoj i obrazovanje
Nositelji	PGŽ, JLS, odgojno-obrazovne institucije
Korisnici	Obrazovne institucije, resorna ministarstva, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Agencija za mobilnost i programe Europske unije
Ciljne skupine	Obrazovne institucije, učenici, odgojno-obrazovni djelatnici
Mehanizmi provedbe	• Jačanje strukovnog obrazovanja • Pružanje podrške razvojnim projektima odgojno-obrazovnih institucija • Podrška nastavno-stručnim aktivnostima izvan redovitih programa
Pokazatelji	• Kretanje broja obrazovnih programa u srednjoškolskom obrazovanju • Kretanje broja obrazovnih institucija s prepoznatljivim projektima

Naziv mjere	3.2.3. Usklađenost mreže obrazovnih ustanova sa stvarnim potrebama
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Nužno je omogućiti preobrazbu školskih i predškolskih ustanova u organizacije koje trajno i odgovorno skrbe o svojoj kvaliteti i razvoju, a istodobno zadovoljavaju stvarne potrebe Županije. Usklađivanjem mreže školskih i predškolskih ustanova sa stvarnim potrebama u Županiji osigurao bi se cjelovit sustav podrške djeci i učenicima, osiguravajući istodobno kvalitetu odgoja i obrazovanja te povećavajući kvalitetu života u Županiji. Osigurao bi se jednak pristup kvalitetnom predškolskom, osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju na cijelom teritoriju Županije te postigla visoka razina kvalitete nastave i definirani ishodi učenja uz odgovarajuću podršku odgojno-obrazovnih djelatnika.
Rezultat i razvojni učinak	• Poboljšana kvaliteta, relevantnost i dostupnost obrazovanja • Stvorena optimalna mreža školskih i predškolskih ustanova u skladu s odredbama državnih pedagoških standarda • Poboljšana obrazovna struktura stanovništva, što će rezultirati povećanjem kvalitete života
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za odgoj i obrazovanje
Nositelji	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
Korisnici	JLS, predškolske i školske ustanove u PGŽ-u
Ciljne skupine	djeca i učenici, odgojno-obrazovni djelatnici
Mehanizmi provedbe	• Podizanje razine kvalitete nastavnog programa i nastave u školskim i predškolskim ustanovama te usklađivanje sa stvarnim potrebama • Definiranje ishoda učenja • Izgradnja, modernizacija i odgovarajuće opremanje obrazovnih ustanova radi zadovoljavanja potreba u Županiji, posebice u manje razvijenim područjima • Zastupljenost programa produženog boravka u predškolskim i školskim ustanovama • Provođenje brojnih izvannastavnih aktivnosti i izbornih predmeta • Razvijanje sustava podrške djeci/učenicima/studentima u procesu obrazovanja • Uvođenje e-učenja i multimedijskih obrazovnih sadržaja • Izobrazba odgojno-obrazovnih djelatnika za rad s novim tehnologijama
Pokazatelji	• Kretanje broja dječjih vrtića i drugih pravnih osoba u predškolskom obrazovanju • Obuhvat djece predškolskim odgojem • Kretanje broja djece koja su završila osnovnoškolsko obrazovanje • Kretanje broja djece koja su završila srednjoškolsko (strukovno, gimnazijsko, umjetničko) obrazovanje

Naziv mjere	3.2.4. Izgradnja, rekonstrukcija, održavanje i opremanje ustanova u obrazovanju
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Ulaganjem u odgojno-obrazovnu infrastrukturu postići će se veća kvaliteta nastave te u skladu s tim i veća motivacija učenika. Kvalitetan odgoj i obrazovanje mogući su jedino uz zadovoljene infrastrukturne pretpostavke te odgovarajuće opremljene odgojno-obrazovne institucije
Rezultat i razvojni učinak	Izgrađene, modernizirane i odgovarajuće opremljene odgojno-obrazovne ustanove radi zadovoljavanja potreba u Županiji, posebice u manje razvijenim područjima
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za odgoj i obrazovanje
Nositelji	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, obrazovne institucije
Korisnici	obrazovne institucije, JLS
Ciljne skupine	Učenici, odgojno-obrazovni djelatnici

Naziv mjere	3.2.4. Izgradnja, rekonstrukcija, održavanje i opremanje ustanova u obrazovanju
Mehanizmi provedbe	• Izgradnja novih te rekonstrukcija i održavanje postojećih ustanova u odgoju i obrazovanju • Infrastrukturna modernizacija škola i dječjih vrtića • Informatizacija škola i dječjih vrtića • Tehnološko opremanje škola i dječjih vrtića • Izobrazba odgojno-obrazovnih djelatnika za rad s novim tehnologijama
Pokazatelji	• Kretanje ulaganja u novu dugotrajnu imovinu u području Obrazovanje prema NKD-u • Kretanje broja dječjih vrtića, osnovnih i srednjih škola • Kretanje broja srednjih škola koje su uvele IKT u redovitu nastavu i poslovanje

Naziv mjere	3.2.5. Obrazovni sustav prilagođen potrebama djece s teškoćama u razvoju
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Prilagođavanjem odgojno-obrazovnog sustava potrebama različitih kategorija korisnika (uzimajući u obzir sve socijalne čimbenike, posebice djecu s teškoćama u razvoju) stvaraju se jednaki uvjeti za odgoj i obrazovanje, što će u konačnici pridonijeti razvoju ljudskih potencijala i povećanju kvalitete života stanovnika u Županiji
Rezultat i razvojni učinak	• Obrazovni sustav prilagođen svim skupinama korisnika • Povećana dostupnost obrazovanja u Županiji • Povećana uključenost djece s teškoćama u razvoju u obrazovanje
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za odgoj i obrazovanje
Nositelji	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, obrazovne institucije
Korisnici	JLS, obrazovne ustanove u PGŽ-u, organizacije civilnog društva
Ciljne skupine	Učenici s teškoćama u razvoju, odgojno-obrazovni djelatnici
Mehanizmi provedbe	• Sufinanciranje rada pomoćnika u nastavi • Razvoj prilagođenih programa • Obrazovanje stručnog kadra i odgojno-obrazovnih djelatnika za rad s djecom s teškoćama u razvoju te za provođenje prilagođenih programa obrazovanja • Uspostavljanje standardiziranog mehanizma rane identifikacije razvojnih potreba i mogućih teškoća djece u obrazovnom sustavu • Povećanje informatiziranosti u obrazovnom sustavu • Infrastrukturne prilagodbe za potrebe učenika s teškoćama u razvoju • Uspostavljanje sustava školske podrške učenicima s teškoćama u razvoju
Pokazatelji	• Kretanje broja obrazovnih ustanova koje imaju prilagođen program obrazovanja za različite skupine korisnika (osobe s invaliditetom, djece s teškoćama u razvoju i dr.) • Kretanje broja educiranih pomoćnika u nastavi

Naziv mjere	3.2.6. Poticanje izvrsnosti, inovativnosti i kreativnosti
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Cilj je poticanje izvrsnosti, inovativnosti i kreativnosti znanstveno-obrazovnog kadra, učenika i studenata radi stvaranja kvalitetne radne snage koja je prilagodljiva i može odgovoriti na promjenjive društveno-gospodarske izazove te očuvati konkurentnosti Županije.
Rezultat i razvojni učinak	• Kreativna i prilagodljiva radna snaga koja može pridonijeti razvoju Županije u nestabilnom i nepredvidivom razvojnom okruženju • Demokratsko sudjelovanje mladih u građanskom životu Županije
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za kulturu, sport i tehničku kulturu UO za odgoj i obrazovanje
Nositelji	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, organizacije civilnog društva, obrazovne institucije, Sveučilište u Rijeci
Korisnici	Znanstvene i obrazovne institucije, organizacije civilnog društva, trgovačka društva, fizičke osobe

Naziv mjere	3.2.6. Poticanje izvrsnosti, inovativnosti i kreativnosti
Ciljne skupine	Zaposlenici javnih institucija, učenici i studenti
Mehanizmi provedbe	• Potpora darovitim učenicima (razvoj programa uz izobrazbu nastavnog kadra) • Potpora sudjelovanju na natjecanjima • Razvoj interaktivnih multimedijskih obrazovnih sadržaja radi razvoja kreativnih vještina, ponajprije kod mladih • Informatizacija nastavnih i poslovnih procesa u obrazovnim sustavima • Poticanje suradnje s civilnim društvom i jači angažman mladih u građanskom životu Županije • Potpora povezivanju kreativnih industrija i obrazovnog sustava • Potpora razvoju inovativnih modela uključivanja mladih u kreativne i inovacijske aktivnosti
Pokazatelji	Kretanje broja udruga u djelatnostima Kultura, tehnička kultura te hobistička djelatnost

Studenti Pomorskog fakulteta u Rijeci

Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja

Naziv mjere	3.3.1. Povećanje i usklađivanje dostupnosti zdravstvene zaštite na primarnoj i sekundarnoj razini
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Namjera je osigurati jednaku dostupnost kvalitetnim zdravstvenim uslugama na cijelom području Županije povećanjem kapaciteta zdravstvenih ustanova, podizanjem standarda opreme i pružanja zdravstvenih usluga radi poboljšanja kvalitete života, pri čemu će se posebno voditi računa o što većem stupnju ujednačenosti kvalitete na cijelom području Županije.
Rezultat i razvojni učinak	• Povećana kvaliteta života u svim krajevima Županije • Smanjene liste čekanja za određene zdravstvene usluge • Poboljšana zdravstvena slika stanovnika Županije • Povećana konzilijarno-specijalistička zaštita na slabije razvijenim područjima
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za zdravstvo
Nositelji	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, HZZO, zdravstvene ustanove
Korisnici	JLS, domovi zdravlja i ostale zdravstvene ustanove (bolnice)
Ciljne skupine	Stanovništvo – pacijenti s područja PGŽ-a i šire regije
Mehanizmi provedbe	• Snimanje, analiza i ocjena postojećeg stanja objekata i opreme, identificiranje potreba te postupanje u skladu s njima • Snimanje, analiza i ocjena postojećeg stanja vezano uz specifični kadar, identificiranje potreba te u skladu s time osiguranje dostupnosti liječnika specijalista • Izgradnja i infrastrukturna unapređenja zdravstvenih ustanova (uključujući i nabavu opreme) • Izobrazba djelatnika za pružanje kvalitetne zdravstvene skrbi • Uvođenje stimulativnih mjera za privlačenje zdravstvenog kadra (rješavanje stambenog pitanja i stimulativnih naknada) • Poboljšanje uvjeta rada za zdravstveno osoblje • Jačanje patronažne skrbi i zdravstvene njege u kući • Osiguranje sanitetskog prijevoza na području cijele Županije • Povećanje dostupnosti informacija o kvaliteti okoliša (zdravstvena ispravnost vode za piće, hrane i predmeta opće uporabe, informacija o kvaliteti mora, vanjskog zraka, obavješćivanje javnosti o kvaliteti čimbenika okoliša i rizicima za zdravlje) • Poboljšanje kvalitete usluge turističkih ambulanti • Programi u zdravstvenoj zaštiti na primarnoj i sekundarnoj razini
Pokazatelji	• Kretanje broja umrlih od bolesti • Kretanje broja djelatnika u zdravstvenom sustavu • Kretanje broja posjeta i pregleda u ordinaciji i u kući bolesnika te broj upućivanja na specijalistički pregled u djelatnosti opće medicine • Kretanje broja pregleda u stalnim i povremenim specijalističkim ordinacijama koje imaju ugovor s HZZO-om po specijalnostima

Naziv mjere	3.3.2. Unapređenje programa palijativne i hospicijske skrbi uspostavom sustavnog pristupa
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Cilj je povećati skrb o osobama starije životne dobi i osobama oboljelim od kroničnih i neizlječivih bolesti te pružiti potporu njihovim obiteljima.
Rezultat i razvojni učinak	• Poboljšana skrb o osobama starije životne dobi te osobama oboljelim od kroničnih i neizlječivih bolesti • Pružena potpora njihovim obiteljima i njihovo nesmetano sudjelovanje na tržištu rada (ne moraju ostati kod kuće skrbiti o članu obitelji) • Deinstitucionalizacija palijativne i hospicijske skrbi

Naziv mjere	3.3.2. Unapređenje programa palijativne i hospicijske skrbi uspostavom sustavnog pristupa
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za zdravstvo
Nositelji	PGŽ, resorno ministarstvo, JLS, ustanove za palijativnu i/ili hospicijsku skrb, HZZO
Korisnici	JLS, Ustanova za palijativnu skrb *Marija Krucifiksa Kozulić*, organizacije civilnog društva, zdravstvene ustanove i ustanove socijalne skrbi u PGŽ-u, domovi za starije osobe, Centar za socijalnu skrb
Ciljne skupine	Osobe starije životne dobi i oboljeli od neizlječivih i kroničnih bolesti te njihove obitelji, zaposlenici u zdravstvu
Mehanizmi provedbe	• Jačanje interdisciplinarne suradnje za učinkovitije pružanje palijativne skrbi • Uspostava novih elemenata organizacije sustava palijativne skrbi: - županijski koordinacijski centar za palijativnu skrb - bolnički tim za potporu palijativnoj skrbi - sustav kućnih posjeta za specijalističku palijativnu skrb izvan domene rada liječnika obiteljske medicine - savjetovalište za palijativnu skrb - više posudionica pomagala • Izobrazba djelatnika u ustanovama za palijativnu skrb i hospiciju • Uključivanje udruga i volontera u pružanje podrške osobama starije životne dobi i oboljelima od neizlječivih i kroničnih bolesti te njihovim obiteljima • Senzibilizacija šire javnosti o potrebama osoba starije životne dobi i oboljelima od teških i kroničnih bolesti • Osiguranje interdisciplinarnih timova kućnih posjeta (liječnik, medicinska sestra, fizikalni terapeut, socijalni radnik) s posebnom izobrazbom za pristup umirućem • Osiguranje ambulante palijativne skrbi (za bol i dnevni boravak)
Pokazatelji	Kretanje broja postelja u palijativnoj skrbi Kretanje broja liječnika u palijativnoj skrbi

Naziv mjere	3.3.3. Razvoj zdravstvenih programa iznad standardne razine zaštite
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Cilj je postizanje kvalitete i dostupnosti preventivnih i zdravstvenih mjera za određene zdravstveno-socijalne probleme u Županiji. Nastojat će se unaprijediti programi koji se odnose na ciljane postojeće zdravstveno-socijalne probleme, kao što su savjetovališta koja s raznim profilima stručnog osoblja pomažu korisnicima (žene, djeca i mladi, branitelji, oboljeli od težih bolesti i/ili ovisnosti i dr.).
Rezultat i razvojni učinak	• Poboljšano zdravstveno stanje stanovnika • Osigurana podrška ciljanim skupinama i njihovim obiteljima
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za zdravstvo
Nositelji	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, organizacije civilnog društva
Korisnici	JLS, zdravstvene i socijalne ustanove, organizacije civilnog društva
Ciljne skupine	Stanovništvo
Mehanizmi provedbe	• Osnivanje i jačanje savjetovališta i centara za različite zdravstveno-socijalne probleme (infrastrukturne investicije, opremanje, izobrazba kadrova), posebice za rad s djecom i mladima • Sufinanciranje okruglih stolova, konferencija, međunarodnih škola i sl. • Podupiranje mreže zdravih gradova PGŽ-a
Pokazatelji	• Kretanje broja posjeta savjetovališta u osnovnoj i srednjoj školi • Kretanje broja posjeta savjetovalištima studenata • Kretanje broja udruga u zdravstvenoj djelatnosti

Naziv mjere	3.3.4. Promicanje zdravih stilova življenja i prevencije ovisnosti
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Cilj je smanjiti rizik od ovisnosti i obolijevanja te ostalih oblika neprimjerenih životnih stilova i ponašanja, odnosno poboljšati cjelokupnu sliku zdravlja stanovništva Županije.
Rezultat i razvojni učinak	• Poboljšano zdravstveno stanje stanovnika • Smanjen broj ovisnika • Županija brendirana kao "zdrava"
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za zdravstvo
Nositelji	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, zdravstvene i socijalne ustanove, organizacije civilnog društva
Korisnici	JLS, zdravstvene i socijalne ustanove, organizacije civilnog društva
Ciljne skupine	Stanovništvo
Mehanizmi provedbe	• Izobrazba i podizanje svijesti putem medijskih kampanja o promicanju zdravog načina života te štetnosti ovisničkih sredstava • Izobrazba djelatnika u obrazovnom sustavu za promicanje zdravih stilova života i prevenciju ovisnosti • Uvođenje zdrave prehrane u obrazovnim institucijama • Umrežavanje centara za unapređenje zdravstva i prevenciju bolesti
Pokazatelji	• Kretanje broja osoba liječenih u zdravstvenim ustanovama zbog ovisnosti o drogama • Kretanje broja udruga u zdravstvenoj djelatnosti

Naziv mjere	3.3.5. Osiguranje provođenja programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti
Strateški cilj	Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj
Svrha, cilj i obrazloženje	Cilj je osigurati preventivno i rano otkrivanje bolesti jer je to dokazano najuspješnija metoda u borbi protiv bolesti. Nastojat će se poboljšati osviještenost pojedinca za vlastito zdravlje i zdravlje drugih, osviještenost o zdravom načinu života, otkrivanje bolesti u ranijem stadiju i pravodobno liječenje, čime će se postići i smanjenje mortaliteta.
Rezultat i razvojni učinak	• Ojačani kapaciteti zdravstvenih radnika u pružanju usluga informiranja o prevenciji i ranom otkrivanju bolesti • Razvijena svijest građana o važnosti prevencije i ranog otkrivanja bolesti • Smanjeno obolijevanje, odnosno poboljšana zdravstvena slika stanovnika PGŽ-a
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za zdravstvo
Nositelji	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, zdravstvene i socijalne ustanove, organizacije civilnog društva
Korisnici	JLS, zdravstvene institucije, obrazovne institucije, organizacije civilnog društva na području Županije koje se bave promicanjem prevencije bolesti
Ciljne skupine	Šire građanstvo, zdravstveni djelatnici
Mehanizmi provedbe	• Izrada Akcijskog plana za provođenje programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti • Osposobljavanje timova i pojedinaca (profesionalaca i drugih sudionika u projektu) za provođenje programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti • Uvođenje novih dijagnostičkih metoda za rano otkrivanje bolesti • Revizija i optimizacija sustava programa preventivnih pregleda i prevencije (osobe iznad pedeset godina, djeca i dojenčad, školska djeca, radna populacija) • Promidžbene kampanje
Pokazatelji	• Preventivna zaštita dojenčadi i predškolske djece u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (kretanje broja sistematskih pregleda te broj ciljanih i kontrolnih pregleda) • Preventivna zaštita odraslih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (kretanje broja preventivnih i sistematskih pregleda)

Naziv mjere	3.3.6. Stvaranje poticajnog okruženja za djecu i demografski poticaji
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Izražen je problem mladih pri osamostaljivanju, što je preduvjet za osnutak obitelji. Cilj je poboljšati demografsku strukturu i unaprijediti kvalitetu obiteljskog života u Županiji, zaustaviti negativne demografske trendove te spriječiti odljev stanovništva iz Županije. Ovom mjerom podržat će se aktivnosti usmjerene podizanju stupnja kvalitete života najmlađih građana i stvaranje poticajnog okruženja za razvoj djece.
Rezultat i razvojni učinak	• Olakšani uvjeti za mlade obitelji i obitelji s više djece • Ravnomjernija naseljenost po Županiji • Veći obuhvat djece izvanškolskim aktivnostima (veća kvaliteta korištenja slobodnog vremena) • Osviještena važnost obiteljskih vrednota i roditeljstva • Uključeni najmlađi sugrađani u provedbu preporuka konvencije UN-a o pravima djece
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za socijalnu politiku i mlade
Nositelji	PGŽ, JLS, resorna ministarstva
Korisnici	JLS, obrazovne institucije, centri za socijalnu skrb, organizacije civilnog društva, obitelji
Ciljne skupine	Roditelji i djeca
Mehanizmi provedbe	• Pomoć mladima pri osamostaljivanju (rješavanje stambenog pitanja, poticaji za zapošljavanje i sl.) • Pomoć samohranim roditeljima i višebrojnim obiteljima (novčana pomoć, utočišta za samohrane majke i dr.) • Unapređenje korištenja slobodnog vremena mladih (izvannastavne aktivnosti, savjetovališta za mlade, igraonice i radionice, klubovi mladih, sportske aktivnosti i dr.) • Sprečavanje i otklanjanje poremećaja u obitelji (savjetovališta za brak i obitelj, sigurna utočišta i dr.) • Subvencije na cijenu vrtića ili subvencije za čuvanje djece kod kuće (institut dadilja) • Aktivnosti povećanja dostupnosti produženog boravka svoj djeci • Snižavanje troškova udžbenika i školskog pribora • Poticaji poslodavcima (za zapošljavanje mladih roditelja, za instituciju skraćenog radnog vremena, za otvaranje internih vrtića u poduzećima i dr.) • Promoviranje i sufinanciranje certifikata *Obitelji naklonjeno poduzeće* • Izravna novčana pomoć za svako rođeno dijete, tj. pronatalitetni dodatak za svako treće i četvrto dijete (bez cenzusa) • Dječji doplatak za svako dijete, prema razredima primanja i broju djece u obitelji • Promidžba obiteljskih vrednota i roditeljstva • Stvaranje poticajnog okruženja za razvoj djece • Stjecanje statusa *Prijatelj djece* mikroregije i gradova • Stjecanje statusa *Županija prijatelj djece* • Uvođenje dječjeg proračuna u gradovima i općinama • Poticanje stanogradnje
Pokazatelji	• Prirodno kretanje stanovnika • Kretanje migracijskog salda među županijama (doseljeni – odseljeni) • Broj gradova koji su stekli status *Prijatelj djece*

Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti

Naziv mjere	3.4.1. Poboljšanje dostupnosti pristupačnih, održivih i visokokvalitetnih socijalnih usluga, s naglaskom na pružanje usluga u zajednici
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Cilj je mjere stvaranje kvalitetnijih uvjeta života skupinama u sustavu socijalne skrbi te preveniranje institucionalizacije. Pristupačne, održive i visokokvalitetne socijalne usluge omogućuju kvalitetniji i dostojanstven život te ujedno povećavaju socijalnu integraciju skupina predodređenih za život u institucijama. Jednako tako, prekvalifikacija nezaposlenih osoba za pružanje usluga skrbi u kući (npr. gerontodomaćice) osnažuje dotad nezaposlene osobe, poput npr. žena u nepovoljnom položaju na tržištu rada.
Rezultat i razvojni učinak	• Razvijen decentralizirani i integrirani sustav pružanja socijalnih usluga • Povećana dostupnost usluga u nerazvijenim područjima • Promijenjen omjer između institucijskih i izvaninstitucijskih oblika skrbi u korist izvaninstitucijskih oblika • Osigurana ekonomska i psihosocijalna korist za različite skupine korisnika • Osigurana odgovarajuća skrb za osobe treće životne dobi
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za socijalnu politiku i mlade
Nositelji	PGŽ, resorna ministarstva, JLS
Korisnici	JLS, organizacije civilnog društva, zdravstvene ustanove, centri za socijalnu skrb, centri za rehabilitaciju, domovi za starije osobe, domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, domovi za odgoj djece i mladeži, ustanove u kulturi, obrazovne ustanove, pučka otvorena učilišta
Ciljne skupine	Socijalno ugroženo stanovništvo i osobe s invaliditetom
Mehanizmi provedbe	• Promicanje ideje neovisnog stanovanja/života različitih osjetljivih skupina • Provođenje programa *Pomoć u kući* (npr. gerontodomaćice) za potrebito stanovništvo u udaljenim i teže dostupnim mjestima • Jačanje izvaninstitucijskih oblika skrbi za različite skupine korisnika (uključujući i dnevne centre) • Poticanje volonterstva • Izobrazba i jačanje svijesti lokalnog stanovništva, tj. lokalne zajednice, u vezi s brigom za različite osjetljive skupine i osobe s invaliditetom • Sufinanciranje programa organizacija civilnog društva za pomoć potrebitim osobama • Donošenje plana/programa/strategije izvaninstitucijskih oblika skrbi • Jačanje administrativnih kapaciteta stručnih službi (socijalni radnici, psiholozi, defektolozi i dr.) • Poticanje međugeneracijske solidarnosti • Skrb o beskućnicima • Izgradnja, rekonstrukcija i opremanje domova za starije osobe • Ostali programi socijalnih usluga i pružanja usluga u zajednici
Pokazatelji	• Kretanje broja zaposlenih u centrima za socijalnu skrb • Kretanje broja udruga u Socijalnoj djelatnosti

Naziv mjere	3.4.2. Poticanje i razvoj društvenog poduzetništva, zadrugarstva i samozapošljavanja mladih
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Cilj je olakšavanje pristupa tržištu rada skupinama u nepovoljnom položaju poticanjem društvenog poduzetništva, zadrugarstva i samozapošljavanja. Društveno poduzetništvo i zadrugarstvo, osim što je važan model za zapošljavanje skupina u nepovoljnom položaju, pridonosi i osiguranju socijalnih usluga u zajednici. Društvenim poduzetništvom stvara se društvena korist za zajednicu, što pridonosi povećanju ukupne kvalitete života.
Rezultat i razvojni učinak	• Porast zaposlenosti osoba kojima prijeti siromaštvo i socijalna isključenost • Porast zaposlenosti mladih
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za socijalnu politiku i mlade

Naziv mjere	3.4.2. Poticanje i razvoj društvenog poduzetništva, zadrugarstva i samozapošljavanja mladih
Nositelji	PGŽ, JLS, organizacije civilnog društva, resorna ministarstva, HOK – OK Rijeka, HGK – ŽK Rijeka, HZZ, poduzetničke potporne institucije
Korisnici	JLS, poduzetničke potporne institucije, organizacije civilnog društva, poduzetnici, obrtnici, nezaposlene mlade osobe
Ciljne skupine	Nezaposlene osobe, mlade osobe
Mehanizmi provedbe	• Poticanje i razvoj društvenog poduzetništva i zadrugarstva, uključujući i sufinanciranje potpornih usluga i naknada nužnih za poslovanje (različite vrste dokumentacije, nameti, najam prostora, oprema za rad i sl.) • Pružanje tehničke pomoći (savjetovanje, obrazovanje, informiranje) od razvojnih institucija • Promocije i sajmovi • Uspostava baze podataka društvenih poduzetnika i zadruga • Uspostava programa osposobljavanja (programi kvalifikacija, prekvalifikacija i stjecanja stručne prakse) za potrebe društvenog poduzetništva • Izrada Strategije društvenog poduzetništva
Pokazatelji	• Kretanje broja osoba mlađih od 29 godina uključenih u program Aktivne politike zapošljavanja – mjera *Potpora za samozapošljavanje* • Strategija društvenog poduzetništva

Naziv mjere	3.4.3. Socijalno uključivanje osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Cilj je unapređenje društvene kohezije putem ravnomjernog uključivanja svih skupina stanovništva u zajednicu te povećanje kvalitete života socijalno isključenih i siromašnih osoba. Socijalnim uključivanjem osoba u nepovoljnom položaju i pružanjem podrške za njihovo uključivanje na tržište rada smanjuje se stopa rizika od siromaštva.
Rezultat i razvojni učinak	• Smanjen broj osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti • Porast zaposlenosti osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za socijalnu politiku i mlade
Nositelji	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, organizacije civilnog društva, obrazovne ustanove, ustanove iz sustava socijalne skrbi
Korisnici	JLS, zdravstvene ustanove, centri za socijalnu skrb, centri za rehabilitaciju, domovi za starije osobe, domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, domovi za odgoj djece i mladeži, ustanove u kulturi, vrtići, obrazovne ustanove, pučka otvorena učilišta, organizacije civilnog društva
Ciljne skupine	Osobe u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, mladi, osobe s invaliditetom
Mehanizmi provedbe	• Prikupljanje podataka na lokalnoj razini i analiza kvalitete života te rizika od socijalnog isključivanja, kao osnova za kreiranje mjera socijalne politike • Donošenje plana/programa/strategije socijalnog uključivanja osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti • Pružanje podrške volonterskom radu i inicijativama lokalnog razvoja usmjerenima na najranjivije i najizoliranije grupe u društvu • Osiguranje dostupnih zdravstvenih i socijalnih usluga • Podrška obrazovanju djece iz socijalno osjetljivih skupina • Poticanje volonterstva • Jačanje administrativnih kapaciteta za provođenje mjera smanjenja od siromaštva i socijalne isključenosti
Pokazatelji	Kretanje udjela zaposlenih osoba s invaliditetom u odnosu na broj novoprijavljenih osoba s invaliditetom prema evidenciji HZZ-a

Prioritet 3.5. Unapređenje kvalitete i dostupnosti kulturnih i sportskih sadržaja

Naziv mjere	3.5.1. Razvoj programa kulture i sporta i njihove infrastrukture
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Razvojem programa i infrastrukture u području sporta i kulture promiču se kulturne i sportske djelatnosti i njihova dostupnost, što će pridonijeti povećanju kvalitete života u Županiji. Razvojem programa i infrastrukture kulture i sporta unapređuje se i socijalna kohezija zajednice, pogotovo u manje razvijenim područjima.
Rezultat i razvojni učinak	• Razvijeni novi programi poticanja kulture i sporta • Veći postotak izgrađenosti kulturne i sportske infrastrukture, što će dovesti do poboljšanja kvalitete života
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za kulturu, sport i tehničku kulturu
Nositelji	PGŽ, resorna ministarstva, JLS, organizacije civilnog društva
Korisnici	JLS, ustanove i organizacije u sportu i kulturi u PGŽ-u, organizacije civilnog društva
Ciljne skupine	Stanovništvo, turisti, sudionici i zaposlenici u sportu i kulturi
Mehanizmi provedbe	• Podrška razvoju postojećih i poticanje novih programa u kulturi, sportu i tehničkoj kulturi • Jačanje mehanizma financijske podrške javnih institucija u sportu i kulturi • Informiranje i savjetovanje djelatnika u sportu i kulturi • Ulaganje u razvoj ljudskih resursa u sportu i kulturi, jačanje sposobnosti (kadrovi, znanje, vještine, organizacija i upravljanje) institucija kulturne i sportske infrastrukture • Obnavljanje postojećih i izgradnja novih objekata sportskih i kulturnih ustanova • Poticanje umrežavanja institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora • Poticanje zapošljavanja stručnog kadra u sportu
Pokazatelji	• Kretanje broja trenera i aktivnih sportaša • Kretanje ostvarenih investicija u dugotrajnu imovinu u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD-u

Naziv mjere	3.5.2. Poticanje umrežavanja institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora kulture
Strateški cilj	Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života
Svrha, cilj i obrazloženje	Razvijanjem umrežavanja između institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora kulture želi se dodatno unaprijediti kulturni program u Županiji, ujedno potičući kreativnost stvaralaštva i izvrsnost u svim sektorima kulture. Pristup kulturnim aktivnostima nije ravnomjeran u svim dijelovima Županije, odnosno velik dio općina i gradova nema dovoljno razvijene kulturne institucije, već jedino izvaninstitucionalni oblik kulture. Stoga se umrežavanjem institucionalnog i izvaninstitucionalnog želi dodatno unaprijediti kulturni program u Županiji i učiniti ga dostupnijim za manje razvijena područja Županije, odnosno povećati udio kulturnih sadržaja u turističkoj ponudi Županije.
Rezultat i razvojni učinak	• Povećan broj ostvarenih suradnji između institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora u kulturi • Povećan udio kulturnih sadržaja u Županiji • Povećan udio kulturnih sadržaja u turističkoj ponudi Županije
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	UO za kulturu, sport i tehničku kulturu
Nositelji	PGŽ, JLS, resorna ministarstva, Turistička zajednica PGŽ, lokalne turističke zajednice, organizacije civilnog društva, poduzetnici, obrtnici
Korisnici	JLS, Turistička zajednica PGŽ, lokalne turističke zajednice, poduzetnici, obrtnici, kulturne institucije, organizacije civilnog društva
Ciljne skupine	Stanovništvo, turisti

Naziv mjere	3.5.2. Poticanje umrežavanja institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora kulture
Mehanizmi provedbe	• (Su)financiranje zajedničkih razvojnih projekata između institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora u kulturi • Razvoj potpora programima/projektima koje obilježava otvorenost različitim kulturama na razini Županije • Umrežavanje institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora kulture s institucijama i ostalim dionicima civilnog sektora radi transfera znanja, iskustava i primjera dobre prakse • Iskorištavanje mogućnosti različitih medija (posebno digitalnih) za povećanje dostupnosti programskih sadržaja u kulturi
Pokazatelji	Kretanje ostvarenih prihoda u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD-u

5.3.4. Horizontalne mjere

1. Korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija u javnom i privatnom sektoru

Naziv mjere	Korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija u javnom i privatnom sektoru
Svrha, cilj i obrazloženje	Informacijska i komunikacijska tehnologija omogućuje prijenos i uporabu svih vrsta informacija i najprodornija je generička tehnologija današnjice. Stoga je nužno ojačati pristup te povećati korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije u svakoj grani gospodarstva, ali i na razini županijskih, državnih i društvenih struktura. Zbog svojih mogućnosti prikupljanja, pohranjivanja, prenošenja i obrade informacija, informacijsko-komunikacijska tehnologija ima mogućnost dodatno unaprijediti i ojačati PGŽ. Jačanje pristupa i korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija unaprijedit će i javni i privatni sektor u Županiji. Privatnom sektoru će IKT pomoći u razvoju prema održivom, tehnološki naprednom i konkurentnom gospodarstvu, a javnom sektoru prema povećanju učinkovitosti i pružanju kvalitetnih usluga u svim dijelovima Županije.
Rezultat i razvojni učinak	• Povećana dostupnost, korištenje i kvaliteta informacijskih i komunikacijskih tehnologija • Širok pristup širokopojasnim mrežama velikih brzina • Razvijena informatička pismenost • Razvijeni novi proizvodi i usluge temeljeni na informacijskim i komunikacijskim tehnologijama • Poboljšan razvoj informacijskog društva i društva znanja • Osigurana dostupnost usluga širokopojasnog pristupa u PGŽ-u
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	Sva upravna tijela u provedbi pojedinih operativnih mjera
Nositelji	Svi nositelji obrađeni u razradi mjera RS PGŽ
Korisnici	Svi korisnici obrađeni u razradi mjera RS PGŽ
Ciljne skupine	Sve ciljne skupine obrađene u razradi mjera RS PGŽ

Naziv mjere	Korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija u javnom i privatnom sektoru
Mehanizmi provedbe	• Razvoj mehanizama na razini Županije koji će omogućiti financijsku podršku pri razvoju proizvoda i usluga temeljenih na informacijskim i komunikacijskim tehnologijama • Razvoj shema institucionalne potpore koje će olakšati pristup širokopojasnim mrežama velikih brzina te služiti kao podrška pri prihvaćanju novih tehnologija i mreža • Poticanje mjera koje će olakšati dostupnost, korištenje te kvalitetu informacijsko-komunikacijske tehnologije • Poticanje uvođenja informacijsko-komunikacijske tehnologije u javnu upravu i administraciju • Izrada i redovito ažuriranje javno dostupne komunikacijske mreže • (Su)financiranje znanstvenih i tehnoloških projekata kojima je cilj unapređenje postojećih i razvoj novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija i usluga • Povećanje raspoloživosti i brzine postojeće širokopojasne mreže • Osiguranje donošenja dokumenata prostornog uređenja koji se odnose na izgradnju infrastrukture komunikacijskih mreža • Izgradnja višenamjenskih i višekorisničkih središta na područjima od posebne državne skrbi, brdsko-planinskim područjima i otocima • Povezivanje javnopravnih tijela na širokopojasni pristup • Omogućavanje usluge širokopojasnog pristupa internetu u prostorima tijela javne vlasti • Poticanje zanimanja javnosti za povećanje dostupnosti infrastrukture širokopojasnog pristupa • Projektiranje i financiranje projekata razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa u projekte izgradnje prometne i komunalne infrastrukture na lokalnoj i regionalnoj razini • Priprema za financiranje razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa iz europskih fondova • Nabava programa i opreme za e-učenje o korištenju usluga informacijskog društva i interneta • Provedba izobrazbe građana, poduzetnika i javnih službenika

2. Povećanje učinkovitosti javnih institucija te jačanje kapaciteta za upravljanje razvojem

Naziv mjere	Povećanje učinkovitosti javnih institucija te jačanje kapaciteta za upravljanje razvojem
Svrha	Radi iskorištavanja svih razvojnih potencijala Županije, potrebno je trajno jačati kapacitete svih nositelja razvojnih prioriteta i mjera predviđenih Razvojnom strategijom PGŽ. Radi pripreme i provedbe kvalitetnih razvojnih planova i projekata, potrebno je jačati sve institucije javnog sektora koje mogu pridonijeti tom cilju.
Rezultat i razvojni učinak	• Učinkovito korištenje resursa • Povećana kvaliteta pružanja javnih usluga • Povećana suradnja među institucijama koja rezultira kvalitetnim razvojnim projektima • Postignuto učinkovitije i djelotvornije pravosuđe • Veća sposobnost pripreme i provedbe razvojnih projekata financiranih različitim izvorima financiranja (vlastiti proračun, europski fondovi, bilateralna suradnja, ostali financijski instrumenti) • Kapitalizirana međunarodna suradnja i članstvo u međunarodnim organizacijama
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	Sva upravna tijela u provedbi pojedinih operativnih mjera
Nositelji	Svi nositelji obrađeni u razradi mjera RS PGŽ
Korisnici	Svi korisnici obrađeni u razradi mjera RS PGŽ
Ciljne skupine	Sve ciljne skupine obrađene u razradi mjera RS PGŽ

Naziv mjere	Povećanje učinkovitosti javnih institucija te jačanje kapaciteta za upravljanje razvojem
Mehanizmi provedbe	• Izobrazba o integriranom strateškom planiranju • Izobrazba o pripremi i provedbi regionalnih razvojnih projekata • Poticanje suradnje među institucijama radi multidisciplinarnog pristupa razvoju i rješavanju razvojnih potreba • Izobrazba o pružanju kvalitetnih usluga u javnom sektoru te mjerenje zadovoljstva stanovnika uslugama/javnim servisima • Poticanje poduzetničkog duha u javnom sektoru • Iskorištavanje međunarodne suradnje i članstva u međunarodnim organizacijama za postizanje ciljeva RS PGŽ • Korištenje potencijala PGŽ-a za jačanje županijskih kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem (razvoj ljudskih resursa, organizacija, upravljanje, planiranje i programiranje i dr.) • Jačanje sposobnosti PGŽ-a i JLS-a za upravljanje razvojem (ljudski resursi, izobrazba i trening) putem nacionalni programa i programa EU-a • Podizanje osposobljenosti za pripremu, provedbu, praćenje i vrednovanje razvojnih projekata svih aktera uključenih u pripremu i realizaciju domaćih i međunarodnih razvojnih programa i projekata putem nacionalnih programa potpore i tehničke pomoći EU-a • Suradnja i povezivanje s PGŽ-om u planiranju i programiranju razvoja i realizaciji zajedničkih razvojnih projekata • Suradnja i povezivanje sa susjednim županijama u planiranju i programiranju razvoja i realizaciji zajedničkih razvojnih projekata • Jačanje organizacija civilnog društva i njihovo uključivanje i osposobljavanje za doprinos u upravljanju razvojem

3. Jačanje svijesti i otpornosti na krizna stanja kao rezultat pristupa razvoju Županije

Naziv mjere	Jačanje svijesti i otpornosti na krizna stanja kao rezultat pristupa razvoju Županije
Svrha	Klimatske promjene i ekstremni vremenski uvjeti mogu utjecati na uvjete života i gospodarsku sliku Županije jer utječu na sektore posebno ranjive na klimatske promjene poput turizma, energetike, poljoprivrede, okoliša. Cilj je ove horizontalne mjere smanjivanje ranjivosti Županije na utjecaj klimatskih promjena, odnosno Županija koja manje osjeća i trpi posljedice klimatskih promjena, te stvaranje uvjeta za primjereno reagiranje i u drugim kriznim stanjima.
Rezultat i razvojni učinak	• Smanjeni izravni i neizravni troškovi povezani s vremenskim i klimatskim neprilikama • Ublažene posljedice klimatskih promjena na gospodarsku sliku Županije • Ublažene posljedice kriznih stanja
Tijelo zaduženo za praćenje provedbe mjere	Sva upravna tijela u provedbi pojedinih operativnih mjera
Nositelji	Svi nositelji obrađeni u razradi mjera RS PGŽ
Korisnici	Svi korisnici obrađeni u razradi mjera RS PGŽ
Ciljne skupine	Sve ciljne skupine obrađene u razradi mjera RS PGŽ
Mehanizmi provedbe	• Uključenje pitanja jačanja otpornosti na klimatske promjene u buduće strateške planove ključnih ranjivih sektora • Uključenje pitanja jačanja otpornosti na klimatske promjene, tj. preventivnih mjera u prostornom planiranju • Planiranje proračunskih sredstava u ranjivim sektorima za uključenje mjera prilagodbe i ublažavanja posljedica klimatskih promjena • Osnivanje međusektorske i interdiscliplinarne radne skupine za tretiranje pitanja prilagodbe na klimatske promjene • Upravljanje rizicima • Programi podrške u kriznim stanjima

Detaljna razrada pokazatelja realizacije mjera priložena je u Dodatku III. ovog dokumenta.

U svim mjerama te pri definiranju konkretnih razvojnih projekata uzimat će se u obzir sljedeća **temeljna horizontalna načela:**

- RAVNOPRAVNOST SPOLOVA I JEDNAKE MOGUĆNOSTI ZA SVE DRUŠTVENE SKUPINE
  Svrha je ovog načela osnaživanje društva putem jednake vidljivosti i zastupljenosti svih društvenih skupina u svim sferama života, pa tako i na tržištu rada. Jednaka zastupljenost žena u društvu pridonosi pozitivnim procesima preobrazbe društva. Omogućavanje jednakih mogućnosti za sve skupine društva nužan je preduvjet socijalno pravednog i osviještenog društva.

- ODRŽIVI RAZVOJ
  Održivi razvoj stalni je proces u koji trebaju biti uključeni svi stanovnici. Održivi razvoj pretpostavlja eventualne ugroze koje bi mogle nastati neodgovarajućim i ubrzanim trošenjem neobnovljivih izvora, odnosno onečišćenjem okoliša. Održiv razvoj postići će se jačanjem gospodarske, socijalne i teritorijalne kohezije.

- KORIŠTENJE DOBRE UPRAVLJAČKE PRAKSE I PARTICIPATIVAN PRISTUP RAZVOJU
  Dobra upravljačka praksa pretpostavlja institucije koje su u stanju učiti, prilagoditi se, pravodobno reagirati i prema potrebi se reorganizirati kao odgovor na različite izazove. Fleksibilnost u upravljanju i omogućavanje pristupa javnosti u odlučivanju odlike su demokratskog i transparentnoga javnog upravljanja.
  Partnerska suradnja svih razina upravljanja, kao i građana u oblikovanju smjera razvoja Županije pridonosi aktivnijem društvu, stvaranju jačeg osjećaja pripadnosti u zajednici i u konačnici unaprijeđenim vrijednostima civilnog društva. Korištenje dobre upravljačke prakse i participativan pristup razvoju uvijek uključuje različita gledišta, poboljšavajući time izglede za dugoročni(ji) uspjeh i održivost.

Majevica – fešta od mladega leta, Viškovo

6. POLITIKA ŽUPANIJE PREMA TERITORIJALNOM I URBANOM RAZVOJU

Pri izradi ovoga strateškog dokumenta vodilo se računa da su sva planirana ulaganja usklađena s Prostornim planom Primorsko-goranske županije („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013.), kao i prostornim planovima jedinica lokalne samouprave. Učinkovito korištenje te zaštita i očuvanje prostora planira se osigurati i provođenjem mjere 2.2.1. Unapređenje sustava planiranja i upravljanja prostorom, kojom se ujedno pridonosi ostvarenju Prioriteta 2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom u sklopu Strateškog cilja 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj.

Kao što je u razradi mjera Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. već navedeno, mjera 2.2.1. Unapređenje sustava planiranja i upravljanja prostorom provodit će se putem različitih mehanizama kao što su:

- izrada i koordinacija izrade prostornih planova
- koordinacija izrade dokumentacije razvojnih projekata
- usklađenje katastra i zemljišnih knjiga
- decentralizacija upravljanja napuštenim vojnim objektima
- decentralizacija koncesioniranja državnoga poljoprivrednog zemljišta
- decentralizacija funkcija upravljanja turističkim zemljištem
- decentralizacija inspekcijskog nadzora u gradnji i dr.

Nositelji provedbe ove mjere su Primorsko-goranska županija, Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije te jedinice lokalne samouprave.

Uravnoteženi teritorijalni i regionalni razvoj podrazumijeva i sustavnu brigu za područja s razvojnim ograničenjima i ostalim specifičnostima koje su potencijal regionalnoga razvoja. U Primorsko-goranskoj županiji među takvim područjima izdvojene su mikroregije Gorski kotar i Otoci, koje su već opisane u Analizi stanja, a razvojna nastojanja prema njima razrađena su u poglavljima koja razmatraju strateški okvir ove Razvojne strategije. Stoga u daljnjem tekstu slijedi sažeti pregled najvažnijih specifičnosti ovih krajeva te mehanizama poticanja njihova razvoja.

Gorski kotar

Gorski kotar zauzima 35% površine Županije i u njemu stalno boravi 23.011 stanovnika. Obuhvaća gradove Delnice, Vrbovsko i Čabar te općine Lokve, Fužine, Skrad, Brod Moravice, Mrkopalj i Ravna Gora.

Riječ je o pretežno ruralnom području s visokom kakvoćom zraka, mnogim šumskim i vodnim resursima te bogatom bioraznolikošću, što su ujedno i potencijali za razvoj drvne industrije, poljoprivrede i turizma. Postojeći resursi nisu dovoljno iskorišteni.

Iako niti jedna od navedenih jedinica lokalne samouprave na ovom područje nema indeks razvijenosti niži od 75% županijskog prosjeka, analizom stanja utvrđena su brojna ograničenja razvoju ovih područja, kao što su:

- Depopulacija i starenje stanovništva. U odnosu na ostale mikroregije, područje Gorskog kotara obilježava najniža gustoća naseljenosti (18 stanovnika/km^2), najviša prosječna starost (47,2 godine), najviša stopa mortaliteta (14,16%), najniži prirodni priraštaj (-7,6) te najniži vitalni indeks (46).

- Nepovoljna obrazovna struktura. Na području Gorskog kotara najviše je osoba sa završenom osnovnom školom (28%) i najmanje visokoobrazovanih stanovnika (12%), uz trend smanjenja učenika osnovnih (za 15 p.p.) i srednjih škola (za 11 p.p.).
- Nedovoljna dostupnost specijalističke zdravstvene skrbi, što se odražava na zdravstveni status stanovništva. Primjerice, najveća stopa smrtnosti od kardiovaskularnih bolesti u Županiji zabilježena je u Gorskom kotaru (58%).
- Velik udio neaktivnog stanovništva (50%).
- Pad gospodarske aktivnosti. Stočarstvo je u padu, sve je manje poljoprivredno obrađenog zemljišta, a razvoj turizma, kao djelatnosti za koju postoje potencijali, koči nepovezanost svih subjekata koji se bave turizmom: turističkih zajednica, ugostitelja, iznajmljivača, izletišta i sl.
- Nedovoljna prometna povezanost određenih dijelova Gorskog kotara s cestovnom mrežom RH, što uvjetuje i nedovoljnu gospodarsku razvijenost. Sjeverni dijelovi Gorskog kotara, poput Prezida i Čabra, slabo su cestovno povezani s mikroregionalnim središtem Delnicama i širim okruženjem Županije.
- Nezadovoljavajuća situacija vodoopskrbe i odvodnje. Odvodnjom je obuhvaćen vrlo mali broj stanovnika (oko 25%).
- Onečišćenje podzemnih voda radi neodgovarajuće riješene odvodnje.
- Poteškoće u opskrbi i komunikaciji lokalnog stanovništva zbog oštre klime.
- Nedovoljno istražena kulturna baština.
- U odnosu na ostale mikroregije, na području Gorskog kotara najmanji je broj ustanova, objekata i udruga u kulturi. Zamjetan je i manjak zatvorenih sportskih objekata te je zbog klimatskih obilježja otežano bavljenje sportom i rekreacijom u zimskom razdoblju, izuzevši Delnice.

Budući da je područje Gorskog kotara većinom obuhvaćeno Ekološkom mrežom Republike Hrvatske, izazov je ostvarenje ravnoteže između gospodarskog razvoja i brige za očuvanje krajobraza.

Područje Otoka

Otoci zauzimaju 28% površine Županije i na njima stalno borave 36.723 stanovnika. Stalno naseljeni otoci su Krk, Cres, Rab i Lošinj te otoci lošinjskog arhipelaga – Unije, Ilovik, Susak i Srakane. Na otoku se nalaze gradovi Cres, Krk, Mali Lošinj i Rab te općine Baška, Dobrinj, Malinska-Dubašnica, Punat, Vrbnik i Lopar. Većinu ukupne dužine obale u Županiji čine upravo otočne obale.

Otoci čine izniman razvojni potencijal s obzirom na porast broja stanovnika i visok vitalni indeks (72). Obrazovna struktura stanovništva je zadovoljavajuća jer je najviše stanovnika sa završenom srednjom školom (61%), ali je visok udio i stanovnika sa završenim visokim obrazovanjem (18%). Na otocima se ostvaruje najveći turistički promet u Županiji (otoci Krk, Cres, Rab i Lošinj zajednički ostvaruju 67,81% od ukupnih noćenja na području Kvarnera), a u porastu su određene poljoprivredne grane (maslinarstvo i vinogradarstvo). Opskrba vodom je zadovoljavajuća, izuzevši ljetnu sezonu kada su kapaciteti premali. Kakvoća mora je vrlo dobra. Broj biljnih vrsta na otocima premašuje sveukupan broj vrsta biljaka nekih europskih država. Većina otoka ima energetske resurse, odnosno potencijal vjetra i solarni potencijal.

Unatoč značajnim razvojnim mogućnostima, još uvijek postoje sljedeća ograničenja daljnjem razvoju:

- negativan prirodni priraštaj (-3,98)
- velik udio neaktivnog stanovništva (50%)
- nedovoljna dostupnost specijalističke zdravstvene skrbi i manjak zdravstvenih radnika
- nedovoljna međuotočna povezanost te prometna povezanost otoka s kopnom
- nedostatni kapaciteti luka za prihvat brodova
- nedovoljan kapacitet vodoopskrbnog sustava u ljetnoj sezoni te nedovoljno izgrađen sustav odvodnje
- velik pritisak na okoliš i komunalnu infrastrukturu tijekom turističke sezone
- nedostatna zaštita vodnih resursa
- nedostatak sportskih sadržaja i dr.

Budući da je područje otoka također obuhvaćeno Ekološkom mrežom Republike Hrvatske, izazov je ostvarenje ravnoteže između gospodarskog razvoja i brige za očuvanje krajobraza.

Jedan od temeljnih ciljeva Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. jest smanjivanje razlika u regionalnom razvoju između svih mikroregija korištenjem njihovih razvojnih potencijala.

Posebna pozornost ovim područjima posvetit će se provođenjem svih prioriteta i mjera koje su navedene u ovom dokumentu. No među njima treba izdvojiti one za ostvarenje Strateškog cilja 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj, koje su sukladne Prioritetu 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije, a sastavni su dio sljedećih mjera:

2.1.1. Ravnomjeran razvoj društvenih i gospodarskih usluga i sadržaja

2.1.2. Održivi razvoj urbanog prostora

2.1.3. Održivi razvoj ruralnog prostora

2.1.4. Osiguranje kvalitetne prometne infrastrukture te unapređenje i integracija infrastrukturnih sustava

2.1.5. Unapređenje komunalnih usluga i infrastrukture.

Kao što je u razradi mjera Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. već navedeno, ove mjere provodit će se putem različitih mehanizama, kao što su:

- provođenje raznih poticajnih mjera za zapošljavanje i razvoj poduzetništva
- ulaganje u poduzetničku, prometnu, komunalnu i društvenu infrastrukturu (obrazovnu, zdravstvenu, kulturnu, sportsku i dr.) i programe
- valorizacija i zaštita prirodnih resursa te ruralnih naselja
- revitalizacija neiskorištenih poljoprivrednih zemljišta i poticanje poljoprivrede
- povećanje sigurnosti opskrbe energijom i pitkom vodom
- unapređenje županijskoga linijskog i integriranoga javnoga linijskog prijevoza putnika
- programi zaštite okoliša i biološke raznolikosti
- jačanje kapaciteta komunalnih poduzeća i dr.

U provedbu navedenih mjera uključit će se predstavnici svih važnih sudionika kao što su resorna ministarstva, Primorsko-goranska županija, jedinice lokalne samouprave, Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska obrtnička komora, Sveučilište u Rijeci, poduzetničke potporne institucije, turističke zajednice, komunalna poduzeća, županijske lučke uprave, Zračna luka Rijeka d.o.o., Hrvatske ceste d.o.o., Hrvatske autoceste d.o.o., Županijska uprava za ceste Primorsko-goranske županije, HEP d.d., nositelji pružanja vodnih usluga, koncesionari za pružanje energetskih usluga, lokalne akcijske grupe, poduzetnici, udruge, stanovništvo i mnogi drugi.

Značajna inicijativa za ujednačavanje razvoja Gorskog kotara s drugim mikroregijama jest i Deklaracija o opstojnosti Gorskog kotara koju je donijela Županijska skupština Primorsko-goranske županije 27. ožujka 2014., uz suglasnost gradonačelnika i općinskih načelnika jedinica lokalne samouprave s područja Gorskog kotara.

Primorsko-goranska županija zalaže se za posebne mjere unutar zakonodavnog okvira Republike Hrvatske, koje bi uvažile posebne klimatske, reljefne, gospodarske, demografske i socijalne značajke na području Republike Hrvatske. Konkretno, potiče se:

- proces decentralizacije na svim razinama
- preraspodjela prihoda od poreza na dohodak
- povećanje šumskog doprinosa za jedinice lokalne samouprave Gorskog kotara na čijem se području provodi sječa šume
- državna naknada jedinicama lokalne samouprave na području Gorskog kotara za objekte i uređaje infrastrukturne namjene od državnog značenja na području jedinica lokalne samouprave u Gorskom kotaru (dalekovodi, naftovod, plinovod, akumulacijska jezera, ceste, željeznica sa objektima...)
- uspostava kvalitetnog modela fiskalnog izravnanja na državnoj razini tako da se pruži potpora jedinicama lokalne samouprave Gorskog kotara kao područjima s teškoćama u gospodarskom razvoju i s problemima u financiranju osnovnog standarda javnih usluga
- donošenje propisa za poticanje poduzetničke aktivnosti
- demografska obnova i zadržavanje mladog stanovništva na području Gorskog kotara

- osiguravanje nacionalnog sufinanciranja izgradnje smještaja za djecu predškolske dobi i njihova rada u svim naseljima Gorskog kotara
- povećanje dostupnosti osnovnog školstva
- povećanje dostupnosti zdravstvene zaštite.

Dio nastojanja pozitivno je ocijenjen na nacionalnoj razini. Primjerice, sukladno Zakonu o izmjeni Zakona o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave („Narodne novine" broj 100/2015., članak 45.) koji stupa na snagu 1. siječnja 2016., jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje imaju status brdsko-planinskih područja, a čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 75% i 125% prosjeka Republike Hrvatske, imaju pravo na dodatne prihode iz poreza na dohodak.

Primorsko-goranska županija planira nastaviti ulaganja u područje otoka u infrastrukturu luka, male poslovne zone, obrazovnu i zdravstvenu infrastrukturu.

Iako je prema područjima s razvojnim posebnostima dala naglasak na poticanje razvoja Gorskog kotara i Otoka, politika Županije kao značajnog aktera regionalnog razvoja uvažava i urbana područja. Ta su središta s najvećim brojem stanovnika, obrazovnih, zdravstvenih, kulturnih i drugih institucija, pravnih osoba i sl. te su stoga značajan razvojni potencijal cijele regije.

Odlukom Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova EU (KLASA: 011-01/15-02/4, URBROJ: 538-06-1-2/015-15-6, 21. rujna 2015.) ustrojena je Urbana aglomeracija Rijeka u čiji sastav ulaze: Grad Rijeka, Grad Kastav, Grad Kraljevica, Grad Opatija, Općina Čavle, Općina Klana, Općina Kostrena, Općina Lovran, Općina Mošćenička Draga i Općina Viškovo.

Grad Rijeka je detaljnu analizu razvojnih potencijala i pregled operacija za njihovu provedbu pretočio u Strategiju razvoja Grada Rijeke 2014. – 2020., a u tijeku je i izrada Razvojne strategije Urbane aglomeracije Rijeka. Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. podržava oba dokumenta te ih planira pratiti provedbom mjere 2.1.3. Održivi razvoj urbanog prostora, odnosno poštovanjem svih obveza vezanih uz razvoj urbanih područja, sukladno Zakonu o regionalnom razvoju.

Predstavnici Primorsko-goranske županije i regionalnog koordinatora obvezni su članovi Partnerskog vijeća Urbane aglomeracije Rijeka. Time će se osigurati neposredna povezanost i provedba strateških razvojnih programa, projekata i aktivnosti.

Mišnjak, otok Rab

7. PROVEDBA RAZVOJNE STRATEGIJE PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE

Provedba Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. opisana je u sljedeća tri poglavlja koja obuhvaćaju razradu financijskog okvira za provedbu Strategije, provedbenih mehanizama te strateških projekata Županije.

7.1. Financijski okvir za provedbu Strategije

Financijski okvir sadrži znakovit pregled financijskih sredstava i izvora financijskih sredstava prema ciljevima za cijelo razdoblje provedbe ove Razvojne strategije.

Projekti, programi i aktivnosti na području Primorsko-goranske županije planiraju se sufinancirati iz sljedećih izvora:

- proračun Primorsko-goranske županije
- proračuni jedinica lokalne samouprave
- državni proračun
- Europski strukturni i investicijski fondovi te ostali inozemni izvori
- privatni izvori
- ostali izvori.

Sredstva iz proračuna Primorsko-goranske županije raspodjeljuju se sukladno Zakonu o proračunu („Narodne novine" broj 87/2008., 136/2012., 15/2015.). Primorsko-goranska županija je razradila i postupak ocjene i odabira projekata za sufinanciranje iz županijskog proračuna donošenjem Upute o ocjenjivanju razvojnih projekata u Primorsko-goranskoj županiji. Riječ je o jedinom izvoru financiranja kojim Primorsko-goranska županija može upravljati i za koji može imati točan podatak o ulaganjima u određene projekte, programe i aktivnosti.

Posebno zanimljiv izvor financiranja su sredstva iz Europskih strukturnih i investicijskih (ESI) fondova. U razdoblju do kraja 2020. na državnoj se razini očekuje mogućnost povlačenja više 10 mlrd. eura. Sredstva će se dodjeljivati za razvoj infrastrukture i programe u sljedećim područjima: istraživanje i tehnološki razvoj, informacijske i komunikacijske tehnologije, poslovna konkurentnost, energetska učinkovitost i obnovljivi izvori energije, upravljanje rizicima, zaštita okoliša i održivost resursa, povezanost i mobilnost, zapošljavanje, socijalno uključivanje i zdravlje, obrazovanje, ruralni razvoj itd.

Slijedi prikaz mogućih alokacija prema fondovima.

Tablica 6. *Raspodjela alokacije iz ESI fondova za RH, 2014. – 2020.*

ESI fond	Alokacija (euro)
Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)	4.321.499.588
Kohezijski fond (KF)	2.559.545.971
Europski socijalni fond (ESF)	1.516.033.073
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)	2.026.222.500
Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)	252.643.138
UKUPNO	10.675.944.270

Izvor: www.strukturnifondovi.hr

Sredstva iz navedenih fondova dodjeljivat će se temeljem sljedećih operativnih programa:

- Konkurentnost i kohezija (EFRR, KF)
- Učinkoviti ljudski potencijali (ESF)
- Program ruralnog razvoja (EPFRR)
- Operativni program za pomorstvo i ribarstvo RH (EFPR).

Mogućnost povlačenja europskih sredstava nude i programi teritorijalne suradnje te programi Unije, među kojima neke još uvijek odobrava Europska komisija. Programi teritorijalne suradnje obuhvaćaju Programe prekogranične suradnje (Italija – Hrvatska, Mađarska – Hrvatska, Slovenija – Hrvatska, Hrvatska – Srbija te Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora), Programe transnacionalne suradnje (Dunav, Jadransko-jonski program, Mediteran i Srednja Europa) te Programe međuregionalne suradnje (ESPON, INTERACT III, INTERREG EUROPE i URBACT III). Programi Unije su: Obzor 2020., Erazmus+, Kreativna Europa, Europa za građane 2014. – 2020., Zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI), Zdravlje za rast, Potrošač 2014. – 2020., LIFE+, COSME – Program za konkurentnost poduzetništva i MSP, HERKUL III, PERIKLO 2020, FISCALIS 2020, CARINE 2020, Pravosuđe te Temeljna prava i državljanstvo.

Financijski okvir odnosi se samo na programe, projekte i aktivnosti sufinancirane iz županijskog proračuna.

Slijedi tabelarni prikaz financijskog okvira, odnosno pregled financijskih ulaganja u projekte kojima se planiraju ostvariti ciljevi ove Razvojne strategije.

Školska sportska dvorana Kastav

Tablica 7. *Financijski okvir RS PGŽ, 2016. – 2020.*

Strateški cilj	Procjena potrebnih sredstava do kraja provedbe/kuna	Udjeli po izvorima financiranja/%[33]	
		Proračun PGŽ-a[34]	Proračun JLS[35], Državni proračun[36], Europski fondovi, Javna poduzeća i Ostali izvori[37]
1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva	100.000.000	35	65
2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj	600.000.000	45	55
3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života	550.000.000	60	40
UKUPNO	**1.250.000.000**		

Izvor: Radni tim

S obzirom na definirane strateške ciljeve Strategije te najznačajnije strateške projekte (koji su prikazani u poglavlju 7.3.), razvidno je da je ukupno ulaganje u Strateški cilj 1. po realizaciji strateških projekata financijski dominantno (54.512.000.000 kuna). Interes je Primorsko-goranske županije da se s državne razine projekti pokrenu i financiraju radi dinamiziranja razvoja konkurentnog i održivoga gospodarstva na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

Detaljnija razrada financijskog okvira po godinama sastavni je dio Akcijskog plana koji se izrađuje za trogodišnje razdoblje, te se njegovom provedbom ujedno ispravljaju vrijednosti planiranih ulaganja u idućem razdoblju.

U skladu sa Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe, Akcijski plan je osnova za izradu Plana razvojnih programa. Zakonom o regionalnom razvoju („Narodne novine" broj 147/2015., čl. 13, st. 3.) također je definirano da Plan razvojnih programa, koji jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave imaju obvezu donijeti, prema Zakonu o proračunu, mora biti u suglasju sa županijskom razvojnom strategijom. U Planu razvojnih programa iskazuju se planirani rashodi proračuna jedinica područne (regionalne) samouprave vezani uz provedbu investicija, davanje kapitalnih pomoći i donacija. Dakle, investicijski projekti u okviru samoupravnog djelokruga Županije većim su dijelom definirani Planom razvojnih programa Primorsko-goranske županije te ih kao dio proračuna Primorsko-goranske županije donosi Županijska skupština, a provode ih upravna tijela Primorsko-goranske županije i ustanove, javne ustanove i trgovačka društva kojima je Županija osnivač ili suosnivač.

7.2. Provedbeni mehanizmi

Provedbeni mehanizmi RS PGŽ razrađeni su i opisani u svakoj od pojedinih mjera, od kojih svaka ima određene nositelje, odnosno postoje jasno određene grupe aktivnosti kojima se provodi. Institucionalni okvir za pripremu i praćenje provedbe ove Strategije prikazan je i u sklopu Analize stanja. Stoga ovo poglavlje sadrži samo skraćeni osvrt na uključene dionike i način njihova usklađivanja.

[33] U trenutku izrade ove Strategije nije bilo moguće odrediti točan iznos financiranja projekata, programa i aktivnosti iz ove Strategije do 2020. godine prema izvorima sufinanciranja. Posebno je teško bilo odrediti iznos sufinanciranja iz proračuna JLS-a, državnog proračuna, europskih fondova, javnih poduzeća i iz ostalih izvora budući da Županija nema ovlasti raspoređivati sredstva iz ovih izvora. Zbog tih je razloga sufinanciranje iz svih izvora, osim proračuna Primorsko-goranske županije, razmatrano zajednički.

[34] U ova sredstva uključena su i decentralizirana sredstva te sredstva ustanova i trgovačkih društava čiji je osnivač, odnosno kojima upravlja Primorsko-goranska županija. Ukupna vrijednost po pojedinim sektorima izravno odražava ukupna financijska opretećenja po svakom cilju, koja su, prije svega, predefinirana ovlastima jedinica područne (regionalne) samouprave.

[35] U ova sredstva uključena su i sredstva ustanova i trgovačkih društava čiji su osnivači, odnosno kojima upravljaju jedinice lokalne samouprave.

[36] U ova sredstva uključena su sredstva ministarstava, FZOEU-a i ostalih državnih ustanova i agencija.

[37] U ova sredstva uključena su sredstva javno-privatnog partnerstva, koncesionara te privatnog sektora.

Razvojnu strategiju Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. usvaja Županijska skupština.

Za koordinaciju pripreme i praćenje provedbe RS PGŽ zadužen je Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima koji, sukladno Zakonu o regionalnom razvoju („Narodne novine" broj 147/2014.), obnaša funkciju regionalnog koordinatora. Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije ima pritom funkciju pripreme i usklađivanja prostorno-planske dokumentacije.

U izradi Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. sudjelovali su mnogi dionici preko rada Partnerskog vijeća, tematskih radnih skupina, Radnog tima i Savjeta. Održano je više sastanaka načelnika i gradonačelnika te radionica za dionike. Proces izrade Strategije detaljno je opisan u poglavlju *Županijsko partnerstvo*.

Pomoć u praćenju provedbe Strategije osigurat će svi upravni odjeli Primorsko-goranske županije, a Partnersko vijeće Primorsko-goranske županije će i u fazi provedbe Strategije imati zadaću savjetodavnog tijela.

Provedba RS PGŽ pratit će se putem Akcijskog plana koji omogućuje cjelovit pregled i strukturu svih aktivnosti potrebnih za provedbu Strategije u trogodišnjem razdoblju 2016. – 2018. Njime se povezuju strateški ciljevi, prioriteti i mjere s projektima, programima i aktivnostima koje se planiraju provesti u trogodišnjem razdoblju. Nositelji projekata, programa i aktivnosti iz Akcijskog plana ujedno su partneri u provedbi Razvojne strategije. Akcijski je plan podloga za sustavni nadzor i praćenje provedbe i time postaje alat za razvojno upravljanje. Kao što je navedeno u prethodnom poglavlju, Plan razvojnih programa Primorsko-goranske županije usklađen je s njim.

Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. krovna je strategija koja je usklađena s aktualnim sektorskim strategijama Županije, ali je i baza za izradu novih regionalnih i lokalnih sektorskih strateških dokumenata. Dakle, provedbom tih sektorskih strateških dokumenata istodobno se provodi i RS PGŽ.

Prije opisane uloge različitih dionika sažete su u sljedećoj shemi.

Kukuljanovo

Shema 1. *Institucionalni okvir*

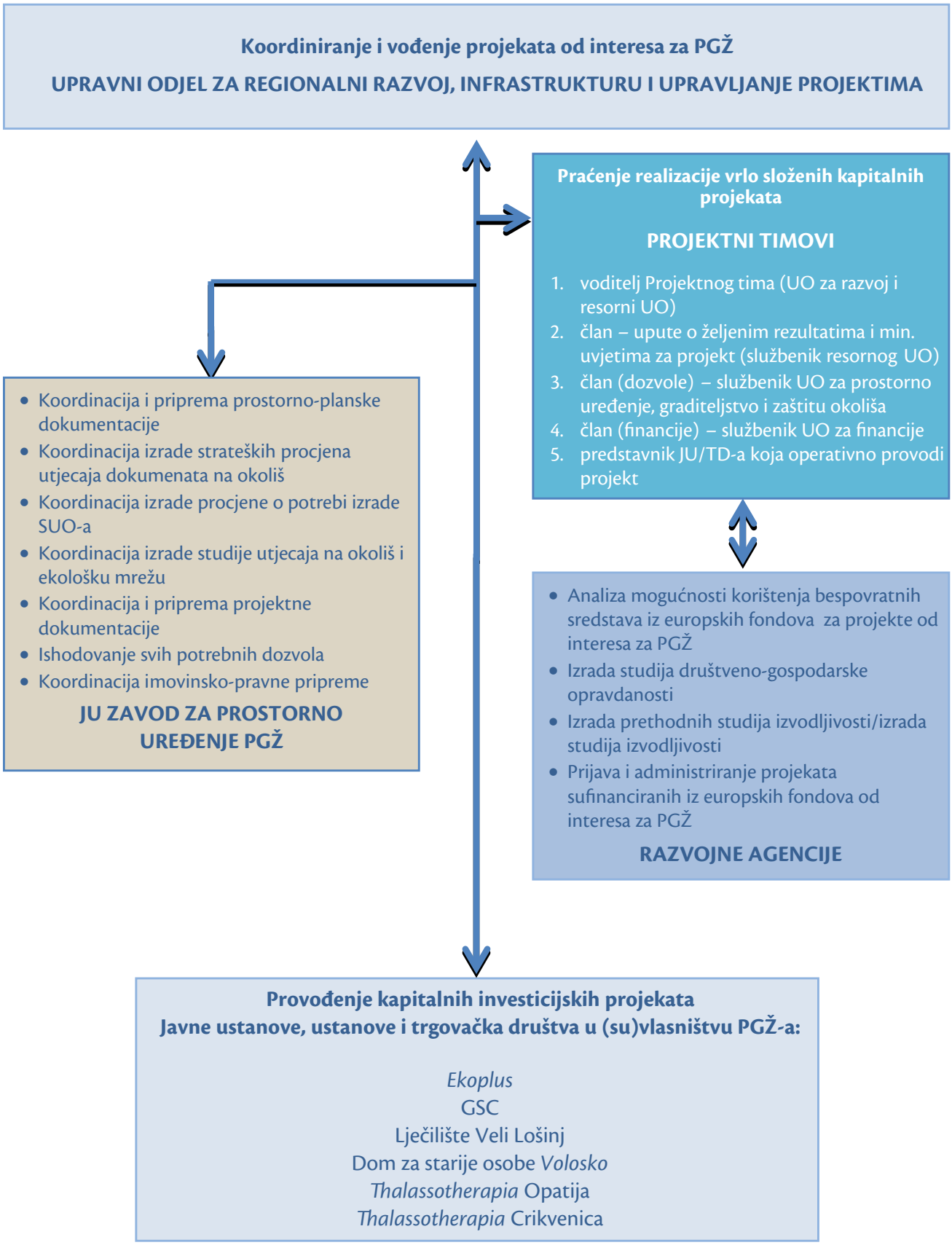

Izvor: Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima

7.3. Popis strateških projekata Primorsko-goranske županije

Slijedi popis dijela projekata javnopravnih tijela za koje se procjenjuje da će imati znatan utjecaj na cjelovit razvoj prostora Primorsko-goranske županije[38].

Tablica 8. *Popis strateških projekata PGŽ-a*

Naziv projekta	IZGRADNJA LNG TERMINALA U OMIŠLJU
Nositelj projekta i partneri	Republika Hrvatska; LNG Hrvatska d.o.o.
Cilj projekta	Povećati sigurnost opskrbe putem novoga opskrbnog pravca prirodnog plina za zemlje Srednje i Jugoistočne Europe
Indikativni popis aktivnosti	Izgradnja prihvatnog terminala za ukapljeni prirodni plin površine 35 ha: • Izgradnja novog pristana za brodove za prijevoz ukapljenoga prirodnog plina • Uređenje obale prema relevantnoj prostorno-planskoj dokumentaciji, sustav za njihovo prihvaćanje i privez • Izgradnja sustava pretakanja ukapljenoga prirodnog plina, objekata i postrojenja na kopnu potrebnih za skladištenje i obradu • Izgradnja zgrada i pomoćnih objekata potrebnih za smještaj ljudi zaposlenih na terminalu • Uvođenje sustava mjerenja isporučene količine plina • Izgradnja dijela plinovoda za isporuku prirodnog plina do priključka na magistralni plinovod
Ciljano područje	Općina Omišalj
Tip projekta[39]	Infrastrukturni projekt
Pripremljenost projekta[40]	„2“
Indikativni proračun projekta[41]	4.500.000.000 kuna (bez plinovoda i kompresorskih stanica)
Izvori financiranja	Otvoren poziv ulagačima za sudjelovanje u postupku odabira investitora
Naziv projekta	**MODERNIZACIJA TERMOELEKTRANE RIJEKA U URINJU**
Nositelj projekta i partneri	HEP, privatni investitor
Cilj projekta	Modernizacija postrojenja s primjenom najboljih komercijalno raspoloživih tehnologija uz korištenje prirodnog plina kao energenta.
Indikativni popis aktivnosti	Modernizacija termoelektrane te korištenje prirodnog plina kao pogonskoga goriva
Ciljano područje	Općina Kostrena
Tip projekta	Infrastrukturni projekt
Pripremljenost projekta	„3“
Indikativni proračun projekta	4.200.000.000 kuna
Izvori financiranja	HEP, sredstva privatnih investitora, Europski strukturni i investicijski fondovi, kreditna sredstva

[38] Temeljem Smjernica određeno je da se u RS PGŽ nominira 5 – 10 strateških projekata, što je u nastavku i učinjeno. Ostali strateški projekti nominirat će se u Akcijskom planu provedbe Strategije. Redoslijed projekata ne odražava prioritet njihove realizacije.

[39] „Infrastrukturni“/„soft“ projekt, u skladu sa Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe.

[40] „1“: projekti koji su spremni za provedbu odmah nakon prihvaćanja RS PGŽ; “2“: projekti čija provedba može započeti za razdoblje 1 – 3 godine nakon donošenja RS PGŽ; „3“: projekti čija provedba može započeti za više od tri godine nakon donošenja RS PGŽ, u skladu sa Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe.

[41] Indikativni proračun projekta uključuje sveukupnu vrijednost projekta (pripremu i izgradnju).

Naziv projekta	PROMETNA INTEGRACIJA CESTOVNOG ČVORA RIJEKA (POČETAK IZGRADNJE DRUGE CIJEVI TUNELA UČKA, PRIPREMA ZA IZGRADNJU AUTOCESTE MALI SVIB –KRIŽIŠĆE – ŽUTA LOKVA TE PRISTUPNIH PROMETNICA NA CESTOVNI ČVOR RIJEKA)
Nositelj projekta i partneri	BINA *Istra* d.d., Hrvatske autoceste d.o.o., Hrvatske ceste d.o.o., koncesionar
Cilj projekta	Povećanje prometne dostupnosti Istarske, Primorsko-goranske i Ličko-senjske županije
Indikativni popis aktivnosti	• Izgradnja pristupnih cesta na potezu Lupoglav – Tunel Učka • Izgradnja druge cijevi tunela Učka • Izgradnja drugog kolnika autoceste od Rogovića do Matulja • Priprema za izgradnju autoceste Mali Svib – Križišće – Žuta Lokva
Ciljano područje	Istarska, Primorsko-goranska i Ličko-senjska županija
Tip projekta	Infrastrukturni projekt
Pripremljenost projekta	„2“
Indikativni proračun projekta	6.250.000.000 kuna
Izvori financiranja	BINA *Istra* d.d., Europski strukturni i investicijski fondovi, koncesija, kreditna sredstva, Hrvatske autoceste d.o.o., Hrvatske ceste d.o.o.
Naziv projekta	IZGRADNJA ZAGREBAČKE OBALE S PRISTUPNOM PROMETNOM INFRASTRUKTUROM (IZGRADNJA CESTE D-403, DOGRADNJA DRUGOG KOLOSIJEKA ŽELJEZNIČKE PRUGE KROZ GRAD RIJEKU TE TERETNIH KOLODVORA U PROMETNOM ČVORU RIJEKA)
Nositelj projekta i partneri	Republika Hrvatska, Lučka uprava Rijeka, budući koncesionar, Hrvatske ceste d.o.o., HŽ Infrastruktura d.o.o.
Cilj projekta	Povećanje konkurentnosti luke Rijeka u odnosu na sjevernojadranske luke povećanjem prekrcajnih kapaciteta
Indikativni popis aktivnosti	• Izgradnja kontejnerskog terminala na Zagrebačkom pristaništu: izgradnja infrastrukture, suprastrukture i opremanje postojećeg dijela kontejnerskog terminala na Zagrebačkom pristaništu: – prva faza uključuje izgradnju pristaništa u dužini od 400 m, uz instalaciju kontejnerskih STS dizalica – druga faza uključuje izgradnju dodatnih 280 m obale (uz mogućnost dogradnje dodatnih 400 m) – opremanje postojećeg dijela kontejnerskog terminala • Izgradnja ceste D-403 koja će povezivati terminal i riječku obilaznicu u dužini od 2,5 km • Dogradnja drugog kolosijeka željezničke pruge kroz grad Rijeku • Dogradnja i rekonstrukcija teretnih kolodvora Brajdica i Mlaka
Ciljano područje	Grad Rijeka
Tip projekta	Infrastrukturni projekt
Pripremljenost projekta	„1“
Indikativni proračun projekta	5.275.000.000 kuna
Izvori financiranja	Svjetska banka, sredstva privatnih investitora, Europski strukturni i investicijski fondovi, HŽ Infrastruktura d.o.o., Hrvatske ceste d.o.o.

Naziv projekta	IZGRADNJA NOVOG KLINIČKOGA BOLNIČKOG CENTRA RIJEKA
Nositelj projekta i partneri	KBC Rijeka, Sveučilište u Rijeci, Grad Rijeka, *Energo* d.o.o.
Cilj projekta	Objedinjavanje svih dijelova KBC-a na jednoj lokaciji, čime će se postići suvremen i multidisciplinarni pristup bolničkoj zdravstvenoj skrbi
Indikativni popis aktivnosti	• Izgradnja devet novih građevina (tri su do sada već izgrađene) sa sveukupnim kapacitetom od 1.000 kreveta • Formiranje znanstvene i nastavne baze Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci • Izgradnja višeetažnog parkirališta • Izgradnja komunalne infrastrukture
Ciljano područje	Grad Rijeka
Tip projekta	Infrastrukturni projekt
Pripremljenost projekta	„1“
Indikativni proračun projekta	3.500.000.000 kuna
Izvori financiranja	Javno-privatno partnerstvo, proračunska sredstva
Naziv projekta	**IZGRADNJA SVEUČILIŠNOG KAMPUSA**
Nositelj projekta i partneri	Sveučilište u Rijeci, Grad Rijeka
Cilj projekta	Razvoj jakog i modernog Sveučilišta u skladu s potrebama gospodarstva
Indikativni popis aktivnosti	• Prva faza izgradnje: – izgradnja tri objekta studentskog smještaja ukupnog kapaciteta 650 ležajeva – izgradnja prateće infrastrukture, uređenje šetnica i opremanje smještajnih objekata • Priprema projektne dokumentacije za drugu fazu izgradnje koja uključuje 7 – 8 objekata maksimalnog kapaciteta 2.000 ležajeva
Ciljano područje	Grad Rijeka
Tip projekta	Infrastrukturni projekt
Pripremljenost projekta	„1“
Indikativni proračun projekta	1.100.000.000 kuna (150.000.000 kuna za prvu fazu izgradnje tri objekta studentskog smještaja)
Izvori financiranja	Sveučilište u Rijeci, Republika Hrvatska, Europski strukturni i investicijski fondovi

Naziv projekta	MODERNIZACIJA ZRAČNE LUKE RIJEKA
Nositelj projekta i partneri	Zračna luka Rijeka d.o.o.
Cilj projekta	Osigurati sigurnosno-prometne uvjete za odvijanje zračnog prometa prema zahtjevima nacionalnih i europskih standarda, osigurati odgovarajuću dostupnost te povećati konkurentnost ukupnoga gospodarstva, napose turizma, osiguravanjem cjelogodišnjeg korištenja i povećanja prometa putnika i tereta
Indikativni popis aktivnosti	• Rekonstrukcija i proširenje putničke zgrade optimizacijom putničkih tokova. • Rekonstrukcija i proširenje platforme za parkiranje zrakoplova i rekonstrukcija uzletno-sletne staze uz proširenje zaštitnih površina • Izgradnja dodatnih sadržaja za skladištenje i manipulaciju robe koja se prevozi zračnim putem u poslovnoj zoni te sadržaja za izgradnju i održavanje zrakoplova • Dogradnja i rekonstrukcija postojećih staza za voženje s proširenjem zaštitnih površina • Izgradnja uzletno-sletne staze alternativnog pravca s pripadajućim zaštitnim površinama • Izgradnja sadržaja za hitnu medicinsku službu • Izgradnja i postava uređaja za precizno praćenje i izvještavanje vremenskih uvjeta na aerodromu
Ciljano područje	Općina Omišalj
Tip projekta	Infrastrukturni projekt
Pripremljenost projekta	„3“
Indikativni proračun projekta	150.000.000 kuna
Izvori financiranja	Zračna luka Rijeka d.o.o., Republika Hrvatska, koncesionar, Europski strukturni i investicijski fondovi
Naziv projekta	**DOVRŠETAK MODERNIZACIJE RAFINERIJE NAFTE RIJEKA**
Nositelj projekta i partneri	INA d.d.
Cilj projekta	Osigurati dugoročno održiv rast i razvoj rafinerijskih kapaciteta te ojačati konkurentnost rafinerije na tržištu regije i šire povećanjem proizvodnje goriva po visokim europskim normama
Indikativni popis aktivnosti	• Modernizacija postrojenja za obradu teških ostataka • Izradnja nove luke
Ciljano područje	Općina Omišalj
Tip projekta	Infrastrukturni projekt
Pripremljenost projekta	„2“
Indikativni proračun projekta	2.500.000.000 kuna
Izvori financiranja	INA d.d., kreditna sredstva

Naziv projekta	IZGRADNJA NOVOGA ZNANSTVENO-TEHNOLOGIJSKOG PARKA SVEUČILIŠTA U RIJECI STEP2
Nositelj projekta i partneri	Sveučilište u Rijeci, Grad Rijeka, Primorsko-goranska županija
Cilj projekta	• Razvoj novih tehnologija • Transfer tehnologija i znanja • Poticanje suradnje Sveučilišta u Rijeci i gospodarstva • Poticanje znanstveno-istraživačkog rada i inovacija
Indikativni popis aktivnosti	• Izgradnja/rekonstrukcija potencijalnoga poslovnog objekta s fleksibilno organiziranim prostorom: – uredsko-laboratorijski prostori objedinjeni u funkcionalnu cjelinu s edukacijskim i zajedničkim prostorima – kongresni, edukacijski i prezentacijski prostori, zajednička dvorana za sastanke te prostor za ugostiteljske usluge – objekt komunalne infrastrukture te potreban broj parkirališnih mjesta na otvorenom ili u okviru garaža
Ciljano područje	Grad Rijeka
Tip projekta	Infrastrukturni projekt
Pripremljenost projekta	„3“
Indikativni proračun projekta	100.000.000 kuna
Izvori financiranja	Grad Rijeka, Sveučilište u Rijeci, Primorsko-goranska županija, Europski strukturni i investicijski fondovi
Naziv projekta	PRIPREMA ZA ŠIRENJE LUKE NA KRKU TE IZGRADNJA POTREBNE PRATEĆE INFRASTRUKTURE (IZGRADNJA NOVOGA CESTOVNO-ŽELJEZNIČKOG MOSTA KRK I PRUGE VISOKE UČINKOVITOSTI RIJEKA – ZAGREB – BOTOVO)
Nositelj projekta i partneri	Lučka uprava Rijeka, HŽ Infrastruktura d.o.o., Hrvatske autoceste d.o.o., Hrvatske ceste d.o.o.
Cilj projekta	Osigurati pravodobni razvoj lučko-terminalnih, željezničkih i cestovnih kapaciteta s ciljem razvoja konkurentne luke u okvirima Europske unije
Indikativni popis aktivnosti	• Priprema dokumentacije za: – proširenje luke na Krku – izgradnju novoga cestovno-željezničkog mosta Krk – izgradnju pruge visoke učinkovitosti Rijeka – Zagreb
Ciljano područje	Područje otoka Krka, područje Primorsko-goranske, Karlovačke i Zagrebačke županije
Tip projekta	Infrastrukturni projekt
Pripremljenost projekta	„3“
Indikativni proračun projekta	37.687.000.000 kuna
Izvori financiranja	Luka Rijeka d.d., koncesionar, HŽ Infrastruktura d.o.o., Hrvatske ceste d.o.o., Europski strukturni i investicijski fondovi

8. PRAĆENJE I VREDNOVANJE

Sustavno praćenje provedbe politike regionalnog razvoja određeno je Zakonom o regionalnom razvoju („Narodne novine" broj 147/2014.), člankom 49. u kojem se navodi sljedeće: (1) Središnja tijela državne uprave i druga javnopravna tijela, kao i trgovačka društva u vlasništvu Republike Hrvatske podnose Ministarstvu izvješće o učincima provedbe programa iz njihove nadležnosti s učincima na regionalni razvoj do 30. travnja tekuće godine za prethodnu godinu, (2) Ministarstvo će izvješće iz stavka 1. ovoga članka u dijelu koji se odnosi na određenu županiju istoj dostaviti do 31. svibnja tekuće godine, (3) Županija podnosi Ministarstvu godišnje izvješće o rezultatima provedbe županijske razvojne strategije najkasnije do 31. srpnja tekuće godine za prethodnu godinu, (4) Veliki grad koji je nositelj izrade strategije razvoja za urbano područje podnosi Ministarstvu godišnje izvješće o rezultatima provedbe strategije razvoja urbanog područja najkasnije do 31. srpnja tekuće godine za prethodnu godinu, (5) Ministarstvo podnosi Vladi izvješće o rezultatima provedbe politike regionalnog razvoja najkasnije do 1. studenoga tekuće godine za prethodnu godinu, a (6) Vlada Republike Hrvatske podnosi Hrvatskom saboru godišnje izvješće o rezultatima provedbe razvojne politike najkasnije do 1. prosinca tekuće godine za prethodnu godinu.

Provedba Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. pratit će se, dakle, na godišnjoj bazi, u skladu s propisanim zakonskim postupkom. Pritom je važno navesti da će Županija pripremiti izvješće o provedbi Akcijskog plana u dijelu u kojem je nadležna za pokretanje, praćenje te financiranje projekata i programa (odnosno sukladno izvješćima o izvršenju županijskog proračuna).

Županija će pratiti:

- stupanj ostvarenja utvrđenih ciljeva, prioriteta i mjera
- ostvarene rezultate i učinke na razvoj, učinkovitost i uspješnost u korištenju financijskih sredstava, ostvarenje prema utvrđenom financijskom okviru
- sudjelovanje i doprinos partnerstva
- učinkovitost vođenja i organizacije provedbe
- vidljivost RS PGŽ u javnosti Županije i jedinica lokalne samouprave s područja Županije.

Pokazatelji za praćenje provedbe na razini ciljeva, prioriteta i mjera navedeni su u sklopu poglavlja *Strateški okvir*, a njihova detaljna razrada priložena je u Dodatku III.

Provedba RS PGŽ pratit će se trajno tijekom čitavog razdoblja, a o rezultatima provedbe najmanje jednom godišnje izvijestit će se Partnersko vijeće.

Temeljem Zakona o regionalnom razvoju („Narodne novine" broj 147/2014., čl. 48, dalje u tekstu: Zakon), planski dokumenti politike regionalnog razvoja podliježu postupku vrednovanja tijekom izrade i provedbe te nakon provedbe. Vrednovanje se obavlja temeljem Pravilnika o postupku i metodologiji vrednovanja politike regionalnoga razvoja. Prethodnim vrednovanjem osigurava se da svaka županijska razvojna strategija bude ocijenjena na temelju sljedećih osnovnih kriterija: opravdanost, relevantnost, konzistentnost, koherentnost (unutarnja i vanjska) i djelotvornost.

Prethodno vrednovanje provodilo se tijekom izrade RS PGŽ. Svrha prethodnog vrednovanja bila je poboljšati kvalitetu postupka izrade Strategije. Vrednovanje je bilo usmjereno u prvom redu na analizu snaga, slabosti i razvojnog potencijala i pružilo prethodnu prosudbu o tome jesu li razvojna pitanja ispravno utvrđena, jesu li predložena strategija i ciljevi relevantni, je li razvidna koherentnost u odnosu na nadređene politike i smjernice, jesu li očekivani učinci realni i sl.

Za potrebe prethodnog vrednovanja RS PGŽ angažirane su stručnjakinje s Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, prof. dr. sc. Nada Karaman Aksentijević i prof. dr. sc. Nada Denona Bogović. Sažetak prethodnog vrednovanja priložen je RS PGŽ.

Vrednovanje tijekom provedbe obavljat će se radi otkrivanja što „funkcionira" u Strategiji, a što ne, kako bi se poduzeli potrebni koraci, ako su potrebne izmjene.

Vrednovanje nakon provedbe planskog dokumenta sažeto će ocijeniti cjelokupan utjecaj/učinak planskog dokumenta, odnosno njegovu djelotvornost i učinkovitost.

Jadran galenski laboratorij d.d., Svilno

9. ŽUPANIJSKO PARTNERSTVO

Jedno od temeljnih načela politike regionalnog razvoja jest načelo partnerstva i suradnje između javnog, privatnog i civilnog sektora. Ono podrazumijeva suradnju između tijela državne uprave, jedinica područne (regionalne) samouprave, jedinica lokalne samouprave, gospodarskih subjekata, znanstvene zajednice, socijalnih partnera i organizacija civilnoga društva. Partnerstvo djeluje kao forum za dijalog i postizanje konsenzusa između različitih skupina dionika i ima savjetodavnu ulogu u izradi i provedbi planskih dokumenata politike regionalnog razvoja. Partnerstvo se u svom radu vodi sljedećim načelima: načelo ravnomjerne predstavljenosti partnera – omogućava predstavljenost ključnih dionika razvoja iz javnog, privatnog i civilnog sektora; načelo transparentnosti – postupak utvrđivanja ključnih dionika razvoja, jednako kao i način rada Partnerskog vijeća; načelo jednakosti članova Partnerstva – svaki član Partnerskog vijeća može iznijeti stajalište organizacije koju predstavlja, a to će mišljenje na prikladan način biti uzeto u razmatranje; načelo usuglašavanja – podrazumijeva da se do odluka Partnerskog vijeća dolazi pregovaranjem i postizanjem sporazuma između članova[42].

U skladu s temeljenim načelima Partnerstva i suradnje između javnog, privatnog i civilnog sektora, donosi se Razvojna strategija Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2020. godine koja je temeljni strateški dokument jedinice područne (regionalne) samouprave u kojem se određuju ciljevi i prioriteti razvoja njezine područne (regionalne) samouprave radi jačanja njezinih razvojnih potencijala.

Odabir strateških ciljeva, prioriteta i mjera Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. te odluke o konkretnim razvojnim projektima i programima nastaju kao rezultat rada odgovornih županijskih struktura, županijskih radnih skupina te pridruženih relevantnih stručnjaka koji su proveli analizu i ocjenu stanja u Županiji, uzevši u obzir doprinos i prijedloge ostalih ključnih dionika razvoja Županije.

Partnerstvo djeluje u svim fazama izrade i provedbe Strategije, od analize stanja i SWOT analize preko definiranja razvojnih problema Županije, utvrđivanja vizije i ciljeva, prioriteta i mjera do odabira razvojnih projekata i praćenja provedbe Strategije.

Skupština Primorsko-goranske županije je 19. prosinca 2013. donijela Odluku o osnivanju Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije (KLASA: 021-04/13-01/9, URBROJ: 2170/1-01-01/5-13-22).

Temeljem Odluke o osnivanju Partnerskog vijeća, župan je 3. veljače 2014. donio Odluku o imenovanju članova Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije (KLASA: 022-04/14-01/4, URBROJ: 2170/1-01-01/6-14-10). Osim predsjednika i zamjenika predsjednika, Partnersko vijeće ima 27 članova (sveukupno 29 članova) koji predstavljaju jedinice lokalne samouprave na području Županije, tijela državne uprave, gospodarski sektor, znanstvenu zajednicu te ostale relevantne socijalne partnere i nevladine organizacije. Imenovanim članovima mandat traje do isteka važenja Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2020. godine.

Partnersko vijeće Primorsko-goranske županije osnovano je radi savjetodavne uloge i davanja smjernica tijekom izrade Razvojne strategije Primorsko-goranske županije, utvrđivanja prioriteta razvoja, predlaganja strateških projekata važnih za razvoj jedinica područne (regionalne) samouprave te njihove provedbe i praćenja.

Zajedničkom sjednicom Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije i tematskih radnih skupina 4. ožujka 2014. započele su aktivnosti ključnih dionika u izradi Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2020. godine.

[42] Preuzeto iz Zakona o regionalnom razvoju („Narodne novine" broj 147/14.) te Smjernica za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe, od 30. rujna 2015.

Održano je sedam radnih sjednica Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije i to četiri sjednice u 2014. (4. ožujka, 4. lipnja, 15. srpnja i 2. prosinca) i tri sjednice u 2015. (2. ožujka, 20. srpnja i 2. studenoga). Za svaku sjednicu pripremljen je poziv s dnevnim redom, materijal i prezentacije. Izrađen je popis dionika i vođeni su zapisnici sa sjednica.

Uspostavljena je i *on-line* platforma na mrežnim stranicama Primorsko-goranske županije za članove Partnerskog vijeća, putem koje su imali uvid u dokumentaciju u svim fazama izrade Strategije te su aktivno sudjelovali u radu.

Župan Primorsko-goranske županije je 3. veljače 2014. donio Odluku o osnivanju i imenovanju članova tematskih radnih skupina (TRS) za izradu Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2020. godine (KLASA: 022-04/14-01/4, URBROJ: 2170/1-01-01/6-14-7). Osnovano je pet radnih skupina za sljedeća tematska područja:

- **Tematska radna skupina za gospodarstvo, turizam, ruralni razvoj i konkurentnost**
  Voditelj radne skupine je Marko Boras Mandić, zamjenik Župana, a koordinator izv. prof. dr. sc. Ljudevit Krpan, pročelnik Upravnog odjela za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima. Tematska radna skupina ima 14 članova. Održana su četiri ciklusa radnih sastanaka (1. travnja 2014. – 20 dionika; 19. studenoga 2014. – 17 dionika; 17. ožujka 2015. – 25 dionika; 19. lipnja 2015. zajednički sastanak s TRS-om za infrastrukturu – ukupno 33 dionika).
- **Tematska radna skupina za društvene djelatnosti**
  Voditeljica radne skupine je Marina Medarić, zamjenica Župana, a koordinatorica izv. prof. dr. sc. Đulija Malatestinić, pročelnica Upravnog odjela za zdravstvo. Tematska radna skupina ima 13 članova. Održana su četiri ciklusa radnih sastanaka (10. travnja 2014. – 16 dionika; 26. studenoga 2014. – 13 dionika; 18. ožujka 2015. – 16 dionika; i 30. lipnja 2015. – 13 dionika).
- **Tematska radna skupina za infrastrukturu (promet, energetika i vodno gospodarstvo)**
  Voditelj radne skupine je Marko Boras Mandić, zamjenik Župana, a koordinator izv. prof. dr. sc. Ljudevit Krpan, pročelnik Upravnog odjela za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima. Tematska radna skupina ima 13 članova. Održana su četiri ciklusa radnih sastanaka (1. travnja 2014. – 18 dionika; 19. studenoga 2014. – 14 dionika; 17. ožujka 2015. – 25 dionika; i 19. lipnja 2015. zajednički sastanak s TRS-om za gospodarstvo, turizam, ruralni razvoj i konkurentnost – ukupno 33 dionika).
- **Tematska radna skupina za prostorno uređenje i zaštitu okoliša**
  Voditelj radne skupine je Marko Boras Mandić, zamjenik Župana, a koordinatorica doc. dr. sc. Koraljka Vahtar-Jurković, pročelnica Upravnog odjela za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša. Tematska radna skupina ima 11 članova. Održana su četiri ciklusa radnih sastanaka (28. ožujka 2014. – 13 dionika; 19. studenoga 2014. – 12 dionika; 18. ožujka 2015. – 13 dionika; 30. lipnja 2015. – 10 dionika).
- **Tematska radna skupina za civilni sektor i krizna stanja**
  Voditelj radne skupine je Petar Mamula, zamjenik Župana, a koordinator Goran Petrc, pročelnik Ureda Županije. Tematska radna skupina ima 11 članova. Održana su četiri ciklusa radnih sastanaka (2. travnja 2014. – 17 dionika; 26. studenoga 2014. – 15 dionika; 18. ožujka 2015. – 12 dionika; 19. lipnja 2015. – 14 dionika).

Župan Primorsko-goranske županije donio je 3. veljače 2014. Odluku o osnivanju i imenovanju članova Radnog tima za izradu Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2020. godine (KLASA: 022-04/14-01/4, URBROJ: 2170/1-01-01/6-14-6). Radni tim za izradu Strategije bio je aktivan u pripremi analitičkih osnova, formulaciji problema, identifikaciji ciljeva i prioriteta, razradi mjera te u predlaganju projekata, programa i aktivnosti. Održana su četiri ciklusa sastanaka sa sljedećim temama:

- Prvi ciklus održan je 5. veljače 2014. na temu: Analiza/ocjena stanja, SWOT analiza i Prijedlog strateških ciljeva.
- Drugi ciklus održan je 3. lipnja 2014. na temu nacrta Strateškog okvira.
- Treći ciklus održan je 6. listopada 2014. na temu Nacrta prijedloga Strateškog okvira i Razrada mjera Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2020. godine.
- Četvrti ciklus održan je 15. lipnja 2015. na temu Izrada Akcijskog plana provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2018. godine.

Održana su i četiri kruga sastanaka s gradonačelnicima i načelnicima s područja Primorsko-goranske županije: 24. travnja 2014. (30 dionika) i 25. travnja 2014. (14 dionika); 28. listopada 2014. (52 dionika); 19. ožujka 2015. (47 dionika); 9. srpnja 2015. (41 dionika).

Radionice za dionike s područja Primorsko-goranske županije održane su u tri ciklusa: prvi ciklus od pet radionica u razdoblju od 16. svibnja do 6. lipnja 2014. (Rijeka, Delnice, Krk, Rab i Mali Lošinj); drugi ciklus radionica 25. ožujka 2015. (u Rijeci); treći ciklus radionica 10. srpnja 2015. u Rijeci. U radionice je bilo uključeno oko 130 dionika.

Na prije navedenim radnim i ciljnim skupinama dnevni red uključio je sljedeće teme:

1. Metodološki uvod
2. Analiza stanja PGŽ
3. Razvojni problemi i razvojne potrebe
4. SWOT analiza
5. Prijedlog vizije i prijedlog strateških ciljeva
6. Nacrt prijedloga Strateškog okvira Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2020. godine
7. Razrada mjera Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2020. godine
8. Razvojni projekti i izrada Akcijskog plana provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2018. godine.

Članovi Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije i predstavnici tematskih radnih skupina, gradonačelnici i načelnici te dionici na radionicama aktivno su sudjelovali u raspravi te dostavljanju prijedloga i podataka za osnovnu analizu, viziju, prioritete i mjere, dostavljanju prijedloga projekata za Bazu projekata i izradu Akcijskog plana te dostavljanju prijedloga za ostale sadržaje.

Radi dodatnog osiguranja kvalitete ovoga strateškog dokumenta osnovan je Savjet za praćenje izrade Razvojne strategije, koji čini devet sveučilišnih profesora iz Rijeke i Zagreba. Održana su četiri radna sastanka Savjeta za praćenje izrade Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2020. godine (21. svibnja 2014., 16. srpnja 2014., 31. listopada 2014. i 27. listopada 2015.). Uz to, u srpnju 2015. obavljene su konzultacije elektroničkom poštom.

Održan je i radni sastanak s predstavnicima sektora za zdravstvo 7. srpnja 2015. na temu Prikupljanja i ocjene razvojnih projekata sektora zdravstvo za izradu Akcijskog plana provedbe Razvojne strategije za razdoblje 2016. – 2018. godine.

Na navedenim radnim sjednicama Partnerskog vijeća, tematskim radnim skupinama, sastancima s gradonačelnicima i načelnicima jedinica lokalnih samouprava te radionicama bilo je ukupno uključeno oko 500 dionika.

U listopadu 2015. održana je javna rasprava u trajanju od sedam dana. Nacrt Strategije objavljen je na web-stranicama JU Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije i Primorsko-goranske županije. Svi dionici koji su sudjelovali u izradi obaviješteni su o postupku provedbe javne rasprave.

O svim najvažnijim razvojnim potrebama/potencijalima raspravljalo se i na redovitim kvartalnim koordinacijama župana te na koordinacijama regionalnih koordinatora.

Partnersko vijeće za Jadransku Hrvatsku nije se sastajalo tijekom izrade Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. godine.

Nastavno na navedeno, identifikacija ključnih razvojnih problema i potreba te prijedlog prioriteta i mjera nije isključivo utemeljena na znanstveno-stručnoj podlozi i objektivno mjerljivim pokazateljima, već je rezultat i brojnih međuorganizacijskih konzultacija i u konačnici konsenzusa svih dionika koji svakodnevno, „na svojoj koži" osjećaju probleme u Županiji, često nemjerljive isključivo statističkim pokazateljima. Županija, kao institucija ima obvezu uzeti u obzir rezultate konzultacija s dionicima te je stoga predloženi strateški okvir kompromisni (ujedno i optimalni) odgovor na sve identificirane izazove, odnosno pokazuje put k dostizanju vizije razvoja Primorsko-goranske županije.

Pregled nositelja te koraci tijekom izrade Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2016. – 2020. godine redovito se ažuriraju na stranicama Javne ustanove Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije (www.zavod.pgz.hr). Budući da koordinaciju provedbe Strategije preuzima Primorsko-goranska županija, dokumenti o provedbi objavljivat će se na mrežnim stranicama Županije.

Shema 2. *Prikaz tijeka izrade RS PGŽ 2016. – 2020.*

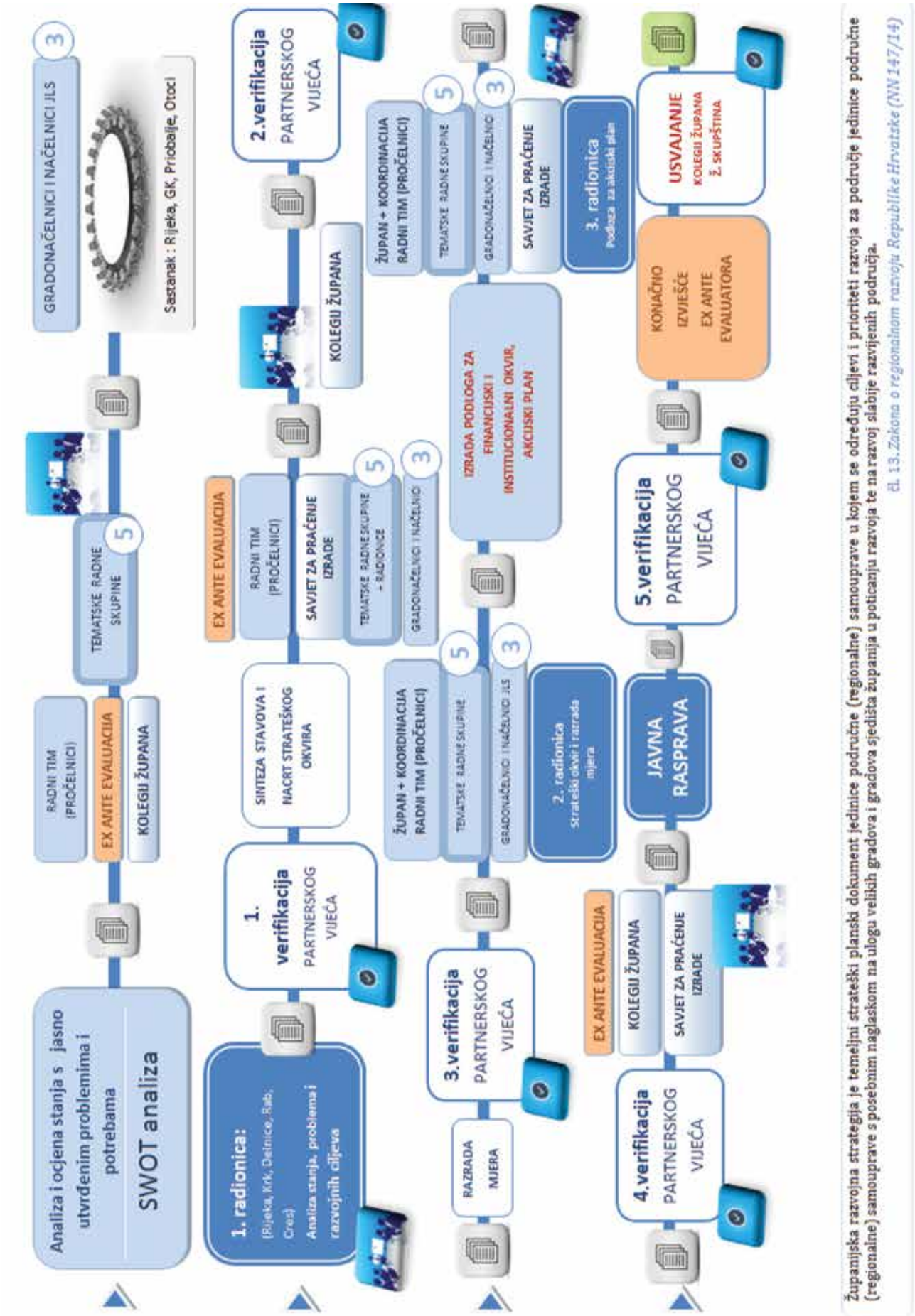

10. IZVJEŠĆE O PROVEDENOM PRETHODNOM VREDNOVANJU

Ribarice, Rijeka

SVEUČILIŠTE U RIJECI
EKONOMSKI FAKULTET

Izvješće o prethodnom vrednovanju Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016.-2020.

Sažetak

Uvod

Proces prethodnog vrednovanja *Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016.-2020.* (RS PGŽ) započeo je u travnju 2014. godine prema tada važećem *Zakonu o regionalnom razvoju* (NN 153./2009.) i u skladu sa *Pravilnikom o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija* (NN 53./2010.). Kako je u tijeku procesa izrade RS PGŽ usvojen novi *Zakon o regionalnom razvoju (ZRR)* (NN 147./14.) i donijete *su Smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe* (Odluka Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU od 30. rujna 2015.), ovo konačno Izvješće usklađeno je sa važećim zakonskim dokumentima.

Tijek procesa prethodnog vrednovanja

Svrha prethodnog vrednovanja županijskih strategija kao temeljnog planskog dokumenta politike regionalnog razvoja je poboljšati kvalitetu postupka izrade i sadržaja pojedine strategije. Evaluacija RS PGŽ obuhvatila je sve faze izrade Strategije, a do ovog konačnog Izvješća naručitelju su isporučena tri privremena Izvješća. Sadržaj prve ex ante evaluacije odnosio se na dio Analiza/Ocjena stanja. U okviru druge evaluacije ponovno se propitivala kvaliteta sadržaja Analiza/Ocjena stanja, te osnove SWOT analize. Sadržaj treće evaluacije uključivao je dorađenu SWOT analizu, viziju, ciljeve, prioritete i mjere, strateški okvir, akcijski plan provedbe i komunikacijsku strategiju. U postupku prethodnog vrednovanja kroz tri evaluacijske faze koordinatoru izrade, predstavnicima PGŽ i izrađivačima Strategije dostavljene su brojne primjedbe i prijedlozi u cilju postizanja metodološke utemeljenosti, opravdanosti izrade Strategije, relevantnosti pokazatelja, te konzistentnosti i koherentnosti ciljeva, prioriteta i mjera. U toku evaluacijskog procesa održano je nekoliko sastanaka sa koordinatorom izrade, predstavnicima Županije, članovima radnih timova, te s izrađivačima.

Ekonomski fakultet u Rijeci | Ivana Filipovića 4 | 51000 Rijeka | Hrvatska | Tel. +385 51 355 111 | Fax. +385 51 212 268 | E-mail. efri@efri.hr
OIB. 26093119930 | MB. 3328627 | IBAN. HR8623600001101586015 Zagrebačka banka d.d. | SWIFT. ZABAHR2X | www.efri.hr

SVEUČILIŠTE U RIJECI
EKONOMSKI FAKULTET

Osnovne primjedbe prve evaluacije odnosile su se na neprimjerenu ekstenzivnost teksta, izostanak kvalitativne analize, nedostatne i nedovoljno argumentirane zaključke o uzrocima analiziranih pojava, procesa i tendencija. Značajni nedostatak prve verzije dijela Analiza stanja/Ocjena bio je i u nedostatku relevantnog vremenskog obuhvata dijela pokazatelja, kao i izostanku usporednih analiza sa RH i EU. Posebno je skrenuta pozornost izrađivačima na potrebu detaljnije analize nedovoljno ispodprosječno razvijenih mikroregija unutar PGŽ. Vrlo detaljne primjedbe, ali i sugestije za poboljšanje kvalitete ovog dijela Strategije navedene su za sva analizirana područja.

Kao rezultat uvažavanja primjedbi i prijedloga iz prvog evaluacijskog izvješća, u nastavku i doradi izrade RS PGŽ napravljen je kvalitativni pomak, posebno u području poboljšanja strukture sadržaja i djelomičnog skraćivanja teksta, vremenskog obuhvata analize, te komparativnih analiza i razvojnih pokazatelja. Međutim, i u ovoj fazi izrade izostala je ocjena u razlici razvijenosti pojedinih mikroregija, a neki razvojni problemi i potrebe Županije nisu bili argumentirani u okviru Analize stanja.

U okviru trećeg privremenog Izvješća ukazalo se na potrebu kvalitativne dorade SWOT elemenata jer su neki od njih bili u kontradikciji i neprecizno postavljeni. Vrlo konkretne i detaljne primjedbe i sugestije odnosile su se na izabrane pokazatelje postavljenih ciljeva i prioriteta i potrebu njihova definiranja u skladu sa novim Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe.

Vrednovanje konačne verzije RS PGŽ

Konačna verzija RS PGŽ izrađena je sukladno važećem ZRR. S obzirom da su Smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe donijete kada je Strategija bila u visokoj fazi gotovosti, možemo konstatirati da konačan nacrt Strategije u najvećom mogućoj mjeri zadovoljava sve kriterije koje propisuju Smjernice, posebno u pogledu prikazane strukture sadržaja i dodataka, kriterija izrade Strateškog okvira, definiranja i mjerljivosti ciljeva i razvojnih prioriteta, te izbora pokazatelja. U velikoj su mjeri uvažene ključne primjedbe i prijedlozi evalutora, pa su tako u okviru Sažetka Analize stanja korektno navedene najznačajnije spoznaje do kojih se došlo u osnovnom materijalu „Analiza stanja". Iz Sažetka Analize stanja mogu se uočiti osnovna obilježja razvojnih procesa i razvojnih tendencija po pojedinim područjima važnim za ukupan razvoj Županije i buduće razvojne smjernice. Jasno su naglašeni

Ekonomski fakultet u Rijeci | Ivana Filipovića 4 | 51000 Rijeka | Hrvatska | Tel. +385 51 355 111 | Fax. +385 51 212 268 | E-mail. efri@efri.hr
OIB. 26003119930 | MB. 3328627 | IBAN. HR8623600001101586015 Zagrebačka banka d.d. | SWIFT. ZABAHR2X | www.efri.hr

SVEUČILIŠTE U RIJECI
EKONOMSKI FAKULTET

najznačajniji razvojni problemi i ukazano je na nedovoljnu iskorištenost potencijala što predstavlja dobru osnovu za SWOT analizu. Ona u konačnoj verziji predstavlja logičnu poveznicu između društveno-ekonomske zbilje i realno postavljenih razvojnih izazova do 2020. godine.

Osobito je značajno naglasiti da je PGŽ po osnovnim pokazateljima razvojno pozicionirana u odnosu na Republiku Hrvatsku, regiju Jadranska Hrvatska te u odnosu na EU. Po veličini ukupno ostvarenog BDP ona je druga najznačajnija županija u RH, s višim prosječnim BDP po stanovniku od prosjeka RH i Jadranske Hrvatske. Unatoč tome, ona ostvaruje tek 49% prosječnog BDP po stanovniku EU 27. Bilo bi poželjno da se u provedbi problemi ispodprosječno razvijenih mikroregija (Gorski kotar, otoci) naglase, s obzirom na njihove specifičnosti. Također, područje društvenih djelatnosti sadrži previše opisa činjeničnog stanja i nabrajanja institucija.

Budući razvoj Županije definiran je kroz prijedlog vizije, te strateške ciljeve, prioritete i mjere. Prioriteti razvoja Županije detaljnije se fokusiraju na tri osnovna cilja (Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva; Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj; Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života) i „pokrivaju" njihov sadržaj. Odabrani pokazatelji praćenje provedbe RS PGŽ značajno su dorađeni i poboljšani u konačnoj verziji i predstavljaju relevantan instrument za ocjenjivanje realizacije pokazatelja učinaka i pokazatelja ishoda. Dakako da bi se mogli formirati i neki bolji pokazatelji u odnosu na odabrane, ali prikupljanje podataka za njihovu izradu nije moguće ostvariti iz pouzdanih statističkih i ostalih izvora. U konačnom tekstu odabrani pokazatelji usklađeni su s onima što se nude od strane Ministarstva u Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe. Mjere su oblikovane kao pojedine aktivnosti čija je realizacija i operacionalizacija predviđena Akcijskim planom provedbe Strategije. Komunikacijska strategija sadrži sve važne elemente potrebne za ostvarivanje njene osnovne svrhe, a to je podizanje razine svijesti i informiranje javnosti o ulozi i značaju ove Strategije, kako za razvoj Županije, tako i svih njenih jedinica lokalne samouprave.

Ekonomski fakultet u Rijeci | Ivana Filipovića 4 | 51000 Rijeka | Hrvatska | Tel. +385 51 355 111 | Fax. +385 51 212 268 | E-mail. efri@efri.hr
OIB. 26093119930 | MB. 3328627 | IBAN. HR8623600001101586015 Zagrebačka banka d.d. | SWIFT. ZABAHR2X | www.efri.hr

SVEUČILIŠTE U RIJECI
EKONOMSKI FAKULTET

ZAKLJUČAK

Na temelju cjelokupnog procesa prethodnog vrednovanja, te provedenog vrednovanja konačnog prijedloga teksta RS PGŽ

preporuča se usvojiti predloženi nacrt Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016.-2020., te početi provoditi Akcijski plan.

U Rijeci, 22. listopada 2015.

Prof.dr.sc. Nada Denona Bogović

Prof.dr.sc. Nada Karaman Aksentijević

Ekonomski fakultet u Rijeci | Ivana Filipovića 4 | 51000 Rijeka | Hrvatska | Tel. +385 51 355 111 | Fax. +385 51 212 268 | E-mail. efri@efri.hr
OIB. 26093119930 | MB. 3328627 | IBAN. HR8623600001101586015 Zagrebačka banka d.d. | SWIFT. ZABAHR2X | www.efri.hr

11. IZVJEŠĆE O PROVEDENOJ STRATEŠKOJ PROCJENI UTJECAJA NA OKOLIŠ

Županijski centar za gospodarenje otpadom Marišćina

08/09 2014 13:40 385 51 351 203 PGZ GRADITELJSTVO #4607 P.001/002

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO ZAŠTITE OKOLIŠA I PRIRODE
10000 Zagreb, Ulica Republike Austrije 14
Tel: 01/ 3717 111 fax: 01/ 3717 149
OIB: 19370100881

PRIMORSKO GORANSKA ŽUPANIJA

Primljeno :		
Klasifikacijska oznaka	Ustr.jed.	
351-01/ 14-01/ 1	03-08 1	
Urudžbeni broj	Pril	Vrij
531-14-2	—	—

KLASA: 351-03/14-04/76
URBROJ: 517-06-2-1-14-4
Zagreb, 1. kolovoza 2014.

PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA

Zlatko Komadina, župan

PREDMET: Strateška procjena utjecaja na okoliš i ocjena prihvatljivosti za ekološku mrežu Razvojne strategije Primorsko-goranske županije za razdoblje 2015. – 2020.
– mišljenje, daje se

Ministarstvo zaštite okoliša i prirode zaprimilo je dopis od 29. srpnja 2014. godine (KLASA: 351-01/14-01/1, URBROJ: 2170/1-03-08/1-14-5) kojim tražite da se razmotri mišljenje ovog Ministarstva dano 21. ožujka 2014. godine (KLASA: 351-03/14-04/76, URBROJ: 517-06-2-1-2-14-2) u kojem je navedeno da s obzirom na nedostatak podataka vezano za Razvojnu strategiju Primorsko – goranske županije nije moguće isključiti značajan utjecaj koji bi provedba navedene Strategije mogla imati na okoliš. S tim u vezi u zaprimljenom zahtjevu dostavljeni su dodatni podaci vezano za navedenu strategiju, i to: Radi materijali Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2015. -2020., prijedlog SWOT analize – prijedlog Vizije i strateški ciljevi, obrazloženje utjecaja Razvojne strategije na ekološku mrežu i mišljenje o cjelovitosti i stručnoj utemeljenosti Strateške studije procjene utjecaja Prostornog plana Primorsko-goranske županije na okoliš (Upravni odjel za graditeljstvo i zaštitu okoliša Primorsko-goranske županije, KLASA: 351-01/12-01/38, URBROJ: 2170/1-03-08/1-12-56 od 6. srpnja 2012. godine).

Uvidom u dostavljenu dokumentaciju utvrđeno je da Razvojna strategije Primorsko-goranske županije 2015. – 2020. ne određuje konkretne zahvate niti njihove lokacije, nego samo određuje smjernice razvoja. U razdoblju važenja navedene strategije moći će se realizirati samo oni zahvati za koje su temeljem županijskoga prostornog plana stvorene pretpostavke i čiji je mogući utjecaj na okoliš i ekološku mrežu sagledan kroz stratešku procjenu utjecaja Prostornog plana Primorsko-goranske županije na okoliš. Realizacija razvojnih projekata u razdoblju za koje se donosi Razvojna strategija neće ni na koji dodatni način ugroziti ciljeve očuvanja okoliša, prirode i ekološke mreže, u odnosu na već analizirane utjecaje te mjere utvrđene u postupku strateške procjene utjecaja Prostornog plana Primorsko-goranske županije na okoliš.

08/03 2014 13:42 385 51 351 203 PGZ GRADITELJSTVO #4607 P.002/002

Stoga Vas u skladu s gore navedenim, a temeljem članka 63. i članka 69. Zakona o zaštiti okoliša (Narodne novine br. 80/13 i 153/13) obavještavamo da za Razvojnu strategiju Primorsko-goranske županije za razdoblje 2015.-2020. nije potrebno provoditi postupak ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu, a sukladno tome niti postupak strateške procjene utjecaja navedene strategije na okoliš.

NAČELNIK SEKTORA
Elektronski potpis
Stjepan Krnjak

REPUBLIKA HRVATSKA - MINISTARSTVO ZAŠTITE OKOLIŠA I PRIRODE - ZAGREB

Protokolirati na
UO za graditeljstvo
13.8.14.

KLASA: 351-01/14-01/1

Popis tablica

Tablica 1. Strateški okvir ... 22
Tablica 2. Vrijednosti statističkih indikatora poslovnog okruženja i poslovnog sektora PGŽ-a ... 47
Tablica 3. Javni isporučitelji vodne usluge u PGŽ-u ... 58
Tablica 4. SWOT analiza ... 74
Tablica 5. Strateški okvir ... 84
Tablica 6. Raspodjela alokacije iz ESI fondova za RH, 2014. – 2020. ... 150
Tablica 7. Financijski okvir RS PGŽ 2016. – 2020. ... 151
Tablica 8. Popis strateških projekata PGŽ-a ... 154

Popis grafikona

Grafikon 1. Ukupan broj stanovnika u PGŽ-u 1991., 2001. i 2011. ... 35
Grafikon 2. Obrazovna struktura stanovništva starog 15 i više godina u PGŽ-u, 2011. ... 36
Grafikon 3. Indeks razvijenosti županija Jadranske Hrvatske (2. razina, %) ... 64
Grafikon 4. Usporedba planiranih i realiziranih sredstava za provedbu mjera RS PGŽ 2011. – 2014. (u mlrd. kuna) ... 69

Popis shema

Shema 1. Institucionalni okvir ... 153
Shema 2. Prikaz tijeka izrade RS PGŽ 2016. – 2020. ... 164

DODACI

Anamarija Kvas, 3.a

Sanja Preldžić, 3.a

Vijadukt Zečeve Drage, autocesta Rijeka – Zagreb

PRILOG I.
ANALIZA STANJA

1. UVOD

Metodologija izrade

Izrada Razvojne strategije Primorsko-goranske županije (RS PGŽ) 2016. – 2020. započela je temeljem Pravilnika o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija („Narodne novine" broj 53/ 2010.).

Namjera je Izrađivača pružiti pregled demografskih i gospodarskih trendova, dostupne infrastrukture, mehanizama upravljanja te opis različitih sastavnica prirode i okoliša Primorsko-goranske županije. U pojedinim poglavljima poseban je naglasak dan na dva područja Županije: Gorski kotar i Otoci Primorsko-goranske županije. Na koncu je analizirano upravljanje razvojem u Županiji te provedena analiza prijašnjih strateških dokumenata. Takvim sagledavanjem i analizom stanja osiguran je cjelovit pristup pri definiranju temeljnih strateških razvojnih pravaca.

Na samom početku analize/ocjene stanja navedena su poglavlja i potpoglavlja. Podaci su prikazani tekstualno i vizualno, putem grafikona, karata, tablica i shema. Izneseni podaci vrednovani su s obzirom na prosječne vrijednosti u Republici Hrvatskoj (i gdje su raspoloživi podaci s obzirom na prosječne vrijednosti EU-a) ili s obzirom na vrijednosti županija u RH. Gdje god je bilo moguće, provedene su analize na razini mikroregije, odnosno na razini JLS-a.

Analiza stanja temelji se na javno dostupnim službenim podacima jedinica lokalne i regionalne (područne) samouprave (općina, gradova i županije) i Republike Hrvatske. Korišteni su podaci županijskih i državnih agencija i zavoda te međunarodnih institucija. Najčešće su korišteni izvori Državnog zavoda za statistiku (DZS), Financijske agencije (FINA), Narodnih novina, Javne ustanove Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije (JU ZZPU PGŽ), Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije (NZZJZ PGŽ) i Agencije za zaštitu okoliša (AZO). Kao izvor podataka korištene su znanstvene i stručne publikacije. Neki podaci nemaju uporište u službenim izvorima, već su rezultat konzultacija na provedenim radionicama na terenu (*bottom up* pristup).

Analiza je izrađena s obzirom na prethodno donesene prostorno-planske i strateške dokumente kao što su Razvojna strategija Primorsko-goranske županije za razdoblje 2011. – 2013. (2015.), Prostorno-prometna integralna studija Grada Rijeke i Primorsko-goranske županije (2011.), Prostorni plan Primorsko-goranske županije (PP PGŽ) („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013.), Izvješće o stanju u prostoru Primorsko-goranske županije za razdoblje od 2005. do 2012., Strategija razvoja Grada Rijeke 2014. – 2020., Strategija razvoja Sveučilišta u Rijeci 2014. – 2020. te s obzirom na ostale važne strateške dokumente Županije i Republike Hrvatske.

Metodološki gledano, svako poglavlje sadrži tekstualni i grafički prikaz analize stanja. Poglavlja završavaju tablicama u kojima su navedeni zasebno razvojni problemi te razvojne potrebe toga specifičnog poglavlja. Pozitivna i negativna obilježja nalaze se u obliku zaključka u sklopu svakoga promatranog područja Analize. Analiza je poslužila kao osnova za izradu SWOT analize.

Opis provedenih aktivnosti pri izradi Analize stanja

U sklopu I. faze izrade RS PGŽ izrađena je Analiza stanja Primorsko-goranske županije te SWOT analiza. Analiza stanja sadrži i razvojne probleme i razvojne potrebe, iz čega proizlazi SWOT analiza. Druga faza izrade RS PGŽ odnosi se na terenske aktivnosti: radionice te konačnu sintezu stavova dionika, kao i nacrt strateškog okvira i razradu mjera. Konačno, II. faza obuhvaća i verifikaciju županijskoga Partnerskog vijeća.

U izradi Analize stanja sudjelovao je velik broj dionika, počevši od izrađivača kojeg čine djelatnici JU ZZPU PGŽ i djelatnici zajednica ponuditelja (*Mreža znanja* d.o.o., SAFEGE d.o.o. i *Ecorys* Hrvatska d.o.o.) iz Zagreba. U izradi RS PGŽ odnosno Analize stanja aktivno je sudjelovao i Radni tim kojega čine svi pročelnici upravnih odjela Primorsko-goranske županije i voditeljica Ureda unutarnje revizije Primorsko-goranske županije. Osim njih, svoj su doprinos Analizi stanja dali i mnogi drugi (Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska obrtnička komora, Zajednica sportova Primorsko-goranske županije, Turistička zajednica Kvarnera, REA *Kvarner* d.o.o., *Ekoplus* d.o.o., JU *Priroda* i Tehnički fakultet Rijeka). Uz već donesene strateške dokumente, planove i programe, konzultiran je niz strategija koje se nalaze u fazi rasprave. Većina je nadopuna, sugestija i komentara usvojena i ugrađena u konačni materijal.

U sklopu izrade Analize stanja održani su sastanci sa svakim pročelnikom UO PGŽ pojedinačno. Održan je i niz radnih sastanaka s načelnicima i gradonačelnicima jedinica lokalnih samouprava Primorsko-goranske županije. Tako su održani radni sastanci s gradonačelnicima gradova i načelnicima mikroregije Gorski kotar, mikroregije Otoci te mikroregije Priobalje. Radnim sastancima odazvali su se gotovo svi gradonačelnici i načelnici te su u razgovoru s njima raspravljeni problemi i potrebe, ključni za njihove gradove i općine.

Aktivan doprinos u izradi Analize stanja dali su i članovi Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije.

Održani su i sastanci svih tematskih radnih skupina za izradu RS PGŽ. Osnovano je ukupno pet tematskih radnih skupina po sljedećim temama: Gospodarstvo, turizam, ruralni razvoj i konkurentnost, Društvene djelatnosti, Infrastruktura, Prostorno uređenje i zaštita okoliša, Civilni sektor i krizna stanja. Sastanke su vodili zamjenici župana, a koordinirali pročelnici upravnih odjela Primorsko-goranske županije.

U sklopu II. faze izrade RS PGŽ održane su radionice kako bi se obuhvatio što veći broj dionika i pridonijelo kvaliteti RS PGŽ. Svrha radionica bila je prikupiti mišljenja i sugestije dionika iz različitih dijelova Županije o ključnim razvojnim problemima i potrebama. Tako se na radionicama raspravljalo o Analizi stanja, s naglaskom na razvojne potrebe i probleme. Raspravljalo se i o SWOT analizi. Održano je ukupno pet radionica: u Delnicama, Malom Lošinju, Rabu, Krku i Rijeci.

Prethodno vrednovanje (*ex ante evaluaciju*) RS PGŽ odradio je Ekonomski fakultet u Rijeci. Izrađivač je postupio po danim sugestijama i primjedbama temeljem dva privremena izvješća *ex ante evaluatora* te u skladu s tim proveo korekcije u tekstu Analize stanja.

Cjelokupan proces izrade Analize stanja temelji se na partnerskom pristupu kao temeljnom pristupu za izradu ovoga krovnog strateškog dokumenta na području Županije za razdoblje od 2016. do 2020. godine.

Problematika izrade

Najznačajniji je problem s kojim se Izrađivač susreo pri izradi Analize vremenski obuhvat analiziranih podataka. U namjeri da konačna analiza bude čim kvalitetnija, Izrađivač se koristio svim dostupnim podacima. Međutim, zbog različitih metoda prikupljanja podataka, mnogi podaci nisu iz iste godine. Primjerice, podaci vezani uz stanovništvo uspoređuju 1991./2001./2011. godinu jer su to godine u kojima su provedeni službeni popisi stanovništva. Podaci vezani uz makroekonomske pokazatelje iznimno su heterogeni – tako podaci vezani uz BDP datiraju iz 2012. (riječ je o najnovijim podacima, dobivenim u 2015.), podaci vezani uz zaposlenost datiraju iz 2012., a podaci vezani uz nezaposlenost iz 2013. godine.

Osim vremenskog obuhvata analiziranih podataka, značajan problem pri izradi Analize bila je i razina dostupnih podataka. Određene je pokazatelje, naime, bilo moguće pribaviti i analizirati na razini jedinice lokalne samouprave te nastavno na razini mikroregije, ali su mnogi pokazatelji bili dostupni samo za razinu Primorsko-goranske županije.

Usklađenost RS PGŽ s nacionalnim i EU strateškim dokumentima te sa sektorskim strateškim dokumentima županijske i lokalne razine

Usklađenost sa svim relevantnim nacionalnim, regionalnim i lokalnim dokumentima te dokumentima Europske unije pridonosi ostvarenju cilja politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske s obzirom na to da osigurava povezanost lokalnih i regionalnih razvojnih potreba s prioritetima razvoja središnje razine te ciljevima kohezijske politike Europske unije.

Razvojna strategija PGŽ komplementarna je sa strateškim dokumentima vertikalne (EU – nacionalni – županijski – lokalni dokumenti) i horizontalne (sektorski dokumenti) razine. Razvojna strategija PGŽ uzima u obzir glavne prioritete strategije *Europa 2020*, odnosno pridonijet će ostvarenju pametnog, održivog i uključivog rasta. Sve inicijative koje

strategija *Europa 2020* navodi (Unija inovacija, Mladi u pokretu, Digitalna agenda za Europu, Resursno učinkovita Europa, Industrijska politika za globalizacijsko doba, Program za nove vještine i radna mjesta, Europska platforma protiv siromaštva) odražavaju se u mjerama ove Razvojne strategije.

Strateški okvir RS PGŽ (ciljevi, prioriteti i mjere), odnosno cjelokupna Razvojna strategija PGŽ usklađena je s operativnim programima Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020., Programom ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020. i Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020. Znatan broj mjera usklađen je s više od jednim investicijskim prioritetom unutar istoga operativnog programa, kao i s više investicijskih prioriteta više operativnih programa.

Razvojna strategija PGŽ utemeljena je u nacionalnim i EU strateškim dokumentima, kao i sektorskim strateškim dokumentima županijske i lokalne razine. Pri usklađivanju sa svim tim dokumentima pazilo se na specifičnosti područja Primorsko-goranske županije, odnosno na njezine ključne usporedne prednosti, tako da je navedena komplementarnost prilagođena specifičnim potrebama Županije. Konkretno, u obzir su uzeti Deklaracija o opstojnosti Gorskog kotara, Strategija razvoja zdravstvene industrije Primorsko-goranske županije za 2013. – 2020., Strategija razvoja Sveučilišta u Rijeci, Strateški marketinški plan turizma Kvarnera 2009. – 2015., Strategija zaštite okoliša Primorsko-goranske županije, Glavni plan razvoja turizma i dr. U RS PGŽ se prepoznaju prioriteti lokalne razine kako ih definiraju Strategija razvoja Grada Rijeke, odnosno programi ukupnog razvoja jedinica lokalne samouprave.

Razvojna strategija PGŽ u potpunosti je usklađena s Prostornim planom Županije kao temeljnim dokumentom prostornog uređenja jedinice regionalne samouprave.

Rijeka, veljača 2015.

2. POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA

Ovo poglavlje analitički sagledava osnovne prostorne karakteristike Primorsko-goranske županije, geoprometni položaj i povezanost, nacionalnu klasifikaciju prostornih jedinica za statistiku, prostorno uređenje i provođenje prostornih planova te korištenje prostora.

2.1. Osnovne prostorne karakteristike Primorsko-goranske županije

Primorsko-goranska županija jedna je od sedam jadranskih županija u Republici Hrvatskoj. Na sjeveru graniči s Republikom Slovenijom, na zapadu s Istarskom županijom, na istoku s Karlovačkom te na jugoistoku s Ličko-senjskom i Zadarskom županijom. Županiji pripada i dio obalnoga mora s državnom granicom udaljenom 22 km jugozapadno od otoka Suska. Zbog svojega položaja, Županija je prometno sjecište putova koji povezuju Srednju i Jugoistočnu Europu i dio zemalja Zapadne Europe sa Sredozemnim morem.

Shema 1. *Položaj PGŽ-a u Hrvatskoj*

Izvor: JU ZZPU PGŽ

Površina kopnenog dijela Županije iznosi 3.587 km², a površina akvatorija, tj. morskog dijela iznosi 4.344 km². Za razliku od susjednih županija, obuhvaća veći broj stalno naseljenih otoka: Krk, Cres, Rab i Lošinj te otoke Lošinjskog arhipelaga: Unije, Ilovik, Susak i Srakane[1].

[1] Izvor: GIS baza JU ZZPU PGŽ, 2013.

Prema posljednjem službenom Popisu stanovništva 2011. godine, na području Županije je stalno boravilo 296.195 stanovnika, što čini 6,9% ukupnog broja stanovnika u Republici Hrvatskoj. Srednja gustoća naseljenosti Županije iznosi 83 stanovnika/km², što je više od prosječne gustoće naseljenosti Republike Hrvatske koja iznosi 76 stanovnika/km².

Županiju obilježava izrazita razvedenost obale, posebne klimatske pogodnosti i položajna blizina prostoru Srednje Europe. Ukupna dužina obale iznosi 1.065 km, od čega kopnene obale 133 km, a otočne obale 932 km. Povoljan geoprometni položaj utjecao je na gospodarstvo tako da velik dio stanovništva radi u gospodarskim djelatnostima vezanim uz promet i more. Slijedom navedenog, na području Županije razvila su se središta s razvijenom lučkom, pomorsko-prometnom, brodograđevnom i turističkom djelatnošću od značenja za cijelu Hrvatsku. Grad Rijeka s 128.624 stanovnika poslovno je, upravno-administrativno, gospodarsko i kulturno središte Županije.

Gravitacijsko područje grada Rijeke prelazi u područja dviju susjednih županija, Istarske i Ličko-senjske. Utjecajno se područje pruža na većem području susjednih regija, što se osobito očituje u sferi lučko-prometnih djelatnosti, manje u industrijskim, a ponajviše u tercijarnim djelatnostima.

Županija se sastoji od tri fizionomski i funkcionalno izražene cjeline nastale temeljem brojnih kriterija i parametara iz područja prirodnih (razlika u reljefu i klimi), društvenih i gospodarskih sustava, među kojima je izrazita razlika u naseljenosti i izgrađenosti. Utvrđena su tri osnovna težišta razvoja (dalje u testu **mikroregije**): Gorski kotar, Otoci i Priobalje.

Shema 2. *Podjela PGŽ-a na mikroregije*

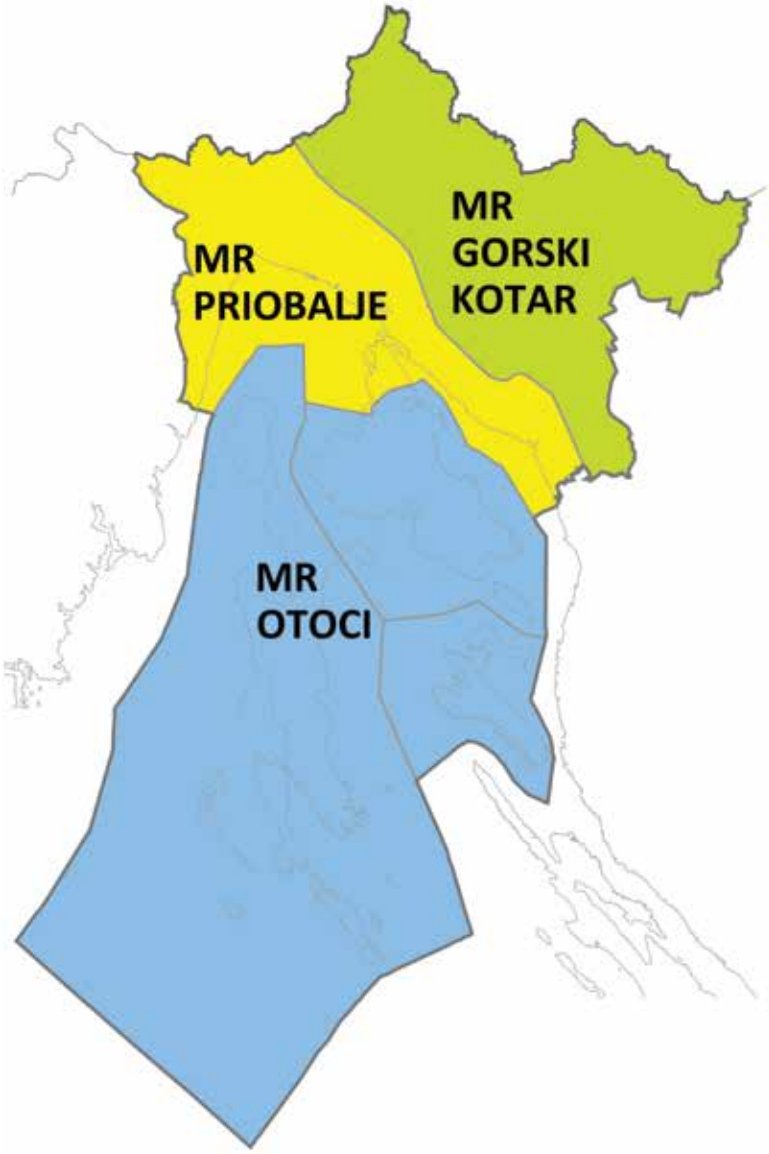

Izvor: GIS baza JU ZZPU PGŽ, 2013.

Gorski kotar zauzima 35% površine Županije te u njemu stalno boravi samo 23.011 stanovnika[2]. Područje Gorskog kotara najvećim dijelom ima umjereno toplu vlažnu klimu s toplim ljetom, a samo mali dio vlažnu borealnu klimu. Odlikuje se visokom kakvoćom zraka, mnogim šumskim i vodnim resursima te bogatom bioraznolikošću. Područje je malo izgrađeno i vrlo je rijetko nastanjeno. Gorski kotar karakterizira visok planinski reljef.

Otoci su druga velika cjelina Primorsko-goranske županije[3], zauzimaju 28% teritorija Županije i na njima stalno borave 36.723 stanovnika. Većina sjevernojadranskih otoka ima umjereno toplu vlažnu klimu s vrućim ljetom, a pojedini manji dijelovi Krka i Cresa spadaju u tip umjerene tople vlažne klime s toplim ljetom. Jedino južni dio Lošinja spada u tip sredozemne klime s vrućim ljetom.

Priobalje s neposrednim zaleđem zauzima oko 37% teritorija Županije. Za razliku od Gorskog kotara i Otoka, u Priobalju stalno boravi 236.461 stanovnik, a od toga u gradu Rijeci stalno borave 128.624 stanovnika. Priobalje se prostire od uvale Brestova na zapadu do Sibinja Krmpotskog na istoku. To je uzak priobalni pojas, u zapadnom je dijelu omeđen masivom Učke, na sjeveru priobalnim grebenima Grobnišćine, a na istoku vinodolskom priobalnom uzvisinom. Priobalni pojas je demografsko i gospodarsko težište Županije. To je prostor riječke aglomeracije u kojemu živi oko 62,5% ukupnog stanovništva Županije i djeluje više industrijskih subjekata.

2.2. Geoprometni položaj i povezanost

Na nacionalnoj i međunarodnoj razini Primorsko-goranska županija ima iznimnu ulogu u integriranju širih prostora Podunavlja s Jadranom i srednjoeuropskog (alpskog) prostora s Jugoistočnom Europom. Dva su primarna prometna pravca na prostoru Primorsko-goranske županije koja integriraju hrvatske prostore u europski gospodarski i prometni sustav. To su pravac Podunavlje – Jadran – Sredozemlje, koji od Budimpešte preko Zagreba povezuje srednjoeuropsko alpsko i podunavsko područje s lukama na Jadranu, a time sa Sredozemljem, i Jadranski obalni pravac koji alpsko područje povezuje s Jadranom i jugom Europe. Takav povoljni geoprometni položaj omogućuje Županiji ostvarivanje značajnih gospodarskih tokova roba i putnika te nudi mogućnost gospodarskog napretka, ali ga tek treba više eksploatirati. Uz to, geostrateški položaj Županiji daje mogućnost pozicioniranja kao energetskog i prometnog čvorišta, ali i pristupačnoga turističkog odredišta.

Rijeka je nakon Zagreba najveće prometno čvorište Hrvatske koje, međutim, nije u proteklih deset godina dobilo na značenju onoliko koliko se očekivalo. Dovršetkom autoceste prema Zagrebu i kraka autoceste prema granici sa Slovenijom otvorile su se nove razvojne mogućnosti.

U razdoblju od 1993. do 2012. učinjeni su značajni prometno-logistički pomaci kao što su oni u cestogradnji i ulaganju u riječku luku, a u planu su i nova ulaganja kojima će se širiti gospodarska gravitacijska polja prema europskom zaleđu.

Intenzitet i opseg interaktivnog djelovanja između susjednih područja sukladan je, po svemu sudeći, stupnju međusobne razvijenosti, složenosti gospodarske strukture, a i različitosti prostornih karakteristika.

Susjedno područje Istre s riječkom je regijom najbolje povezano u cestovnu mrežu, a vrlo slabo u željezničku i pomorsku prometnu cjelinu. Cestovna mreža omogućuje uključivanje sjeveroistočnog dijela istarskog poluotoka u riječku gravitacijsku zonu.

Granično područje prema Republici Sloveniji može se, uvjetno, podijeliti na tri segmenta, vrlo različitoga prostornog karaktera i komunikacijskog intenziteta:

- Jugozapadni dio s graničnim prijelazima Pasjak i Rupa s vrlo frekventnim prometom svih vrsta i oblika
- Potez od Rupe do Prezida, vrlo rijetko naseljen i teško prolazan, ali je očuvanoga prirodnog okoliša
- Gornji dio doline rijeke Kupe, područje gospodarski razmjerno nerazvijeno i populacijski ugroženo, ali zbog značajnih prirodnih resursa s izglednom perspektivom.

Područje Karlovačke županije gravitira Zagrebu, a područje Gorskog kotara Rijeci, tako da na graničnom prostoru tih dviju cjelina nema većega međusobnog utjecaja.

[2] Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, DZS.

[3] PP PGŽ („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013.) definirao je mikroregiju otok Rab, mikroregiju otok Cres, mikroregiju otok Lošinj i mikroregiju otok Krk. Za potrebe izrade ovog dokumenta Otoci će se promatrati kao jedna cjelina zbog sličnih prostornih karakteristika i problema.

Odnosi prema ličkom području imaju specifične značajke. Najzapadniji dio regije ulazi u riječko gravitacijsko područje. Zbog niske gustoće nastanjenosti i neznatne hijerarhizacije naselja, područje ličke regije gravitacijski je podijeljeno između više regionalnih središta.

2.3. Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku 2012.

Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku 2012. (NUTS 2012.) statistički je standard koji se koristi za prikupljanje, upisivanje, obradu, analizu i diseminaciju podataka regionalne statistike prema razinama prostorne podjele Republike Hrvatske. NUTS 2012. hijerarhijska je klasifikacija kojom se uspostavljaju prostorne jedinice za statistiku 1., 2. i 3. razine, prema kojima se dijeli prostor Republike Hrvatske svrhe regionalne statistike:

- Prostorna jedinica za statistiku 1. razine je Republika Hrvatska kao administrativna jedinica.
- Prostorne jedinice za statistiku 2. razine su dvije neadministrativne jedinice nastale grupiranjem županija kao administrativnih jedinica niže razine – Jadranska Hrvatska i Kontinentalna Hrvatska (NUTS 2).
- Prostorne jedinice za statistiku 3. razine su 21 administrativna jedinica (20 županija i Grad Zagreb).

NUTS 2 regije: Jadranska Hrvatska i Kontinentalna Hrvatska isključivo su statističke jedinice, za razliku od županija (na NUTS 3 razini) koje su statističke, administrativne i samoupravne jedinice. Uz to što su trenutačno važne za programiranje i dodjelu raspoloživih sredstava iz fondova Europske unije namijenjenih u svrhu kohezijske politike, ove statističke regije imaju važnu ulogu u radu regionalnih aktera pri planiranju u kojem se moraju uzeti u obzir regionalne specifičnosti.

Županija pripada Jadranskoj Hrvatskoj unutar NUTS 2 statističke klasifikacije Hrvatske (shema 3.). Taj se način klasifikacije primjenjuje od 1. siječnja 2013. godine.

Jadranska Hrvatska sastoji se od sedam županija: Primorsko-goranske, Ličko-senjske, Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske, Istarske i Dubrovačko-neretvanske županije.

Tablica 1. *Usporedba NUTS 2 regija*

Pokazatelj	Kontinentalna Hrvatska	Jadranska Hrvatska	Hrvatska
Teritorij u km²	31.889	24.705	56.594
Stanovništvo (2011.)	2.872.954	1.411.935	4.284.889
BDP po stanovniku (2011. u eurima)*	10.514	9.941	10.325
Stopa nezaposlenosti (2011.)	17,35 %	16,39 %	17,04%

** DZS, Priopćenja i statistička izvješća, 12. nacionalni računi*
Izvor: Operativni program regionalna konkurentnost 2007. – 2013., rujan 2013.

Jadranska Hrvatska, iako slična, ako se pokazatelji promatraju na prosječnim razinama, odnosno na NUTS 2. razini, ima znatno drukčiji profil konkurentnosti od Kontinentalne Hrvatske. Razlog je vrlo dobro poslovno okruženje (demografija i obrazovanje) i prisutnost dobrih pokazatelja poslovnog sektora (ulaganja i poduzetnički trendovi te trendovi u poslovnim ekonomskim rezultatima). Regija se još uvijek suočava s problemima kao što su kvaliteta temeljne i poslovne infrastrukture te poduzetnički razvoj, što je osobito naglašeno u Ličko-senjskoj županiji. Više govora o konkurentnosti Jadranske Hrvatske bit će u poglavljima posvećenima gospodarstvu i upravljanju razvojem.

Shema 3. *Statistička klasifikacija prostornih jedinica RH – NUTS 2. razine*

Izvor: Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, 2012.

2.4. Administrativni ustroj

Primorsko-goranska županija ustrojena je kao jedinica područne (regionalne) samouprave na čijem se području nalazi 36 jedinica lokalne samouprave, od toga 14 gradova i 22 općine.

Tablica 2. *Podjela jedinica lokalne samouprave prema mikroregijama*

Mikroregija	Gradovi	Općine
Priobalje	Bakar, Crikvenica, Kastav, Kraljevica, Novi Vinodolski, Opatija, Rijeka	Čavle, Jelenje, Klana, Kostrena, Lovran, Matulji, Mošćenička Draga, Viškovo, Vinodolska općina, Omišalj[4]
Gorski kotar	Čabar, Delnice, Vrbovsko	Brod Moravice, Fužine, Lokve, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad
Otoci	Cres, Krk, Mali Lošinj, Rab	Baška, Dobrinj, Malinska-Dubašnica, Punat, Vrbnik, Lopar

Izvor: PP PGŽ („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013.)

Županija obavlja poslove od područnog (regionalnog) značenja. To su poslovi koji se odnose na obrazovanje, zdravstvo, prostorno i urbanističko planiranje, gospodarski razvoj, promet i prometnu infrastrukturu, održavanje javnih cesta, planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova, izdavanje akata prostornog uređenja i drugih akata vezanih uz gradnju te provedbu dokumenata prostornog uređenja za područje Županije, a izvan područja Grada Rijeke, te ostale poslove u skladu s posebnim zakonima.

Jedinice lokalne samouprave obavljaju poslove lokalnog značenja kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana koje nisu u nadležnosti državnih ili županijskih tijela. To su poslovi koji se odnose na uređenje naselja i stanovanje, pro-

[4] Prema PP PGŽ („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013.), Općina Omišalj smještena je u mikroregiju Priobalje.

storno i urbanističko planiranje, komunalno gospodarstvo, brigu o djeci, primarnu zdravstvenu zaštitu i socijalnu skrb, odgoj i osnovno obrazovanje, kulturu, tjelesnu kulturu i sport, zaštitu potrošača, zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša, protupožarnu i civilnu zaštitu, promet na svom području te na ostale poslove u skladu s posebnim propisima.

Shema 4. *Teritorijalno-politički ustroj*

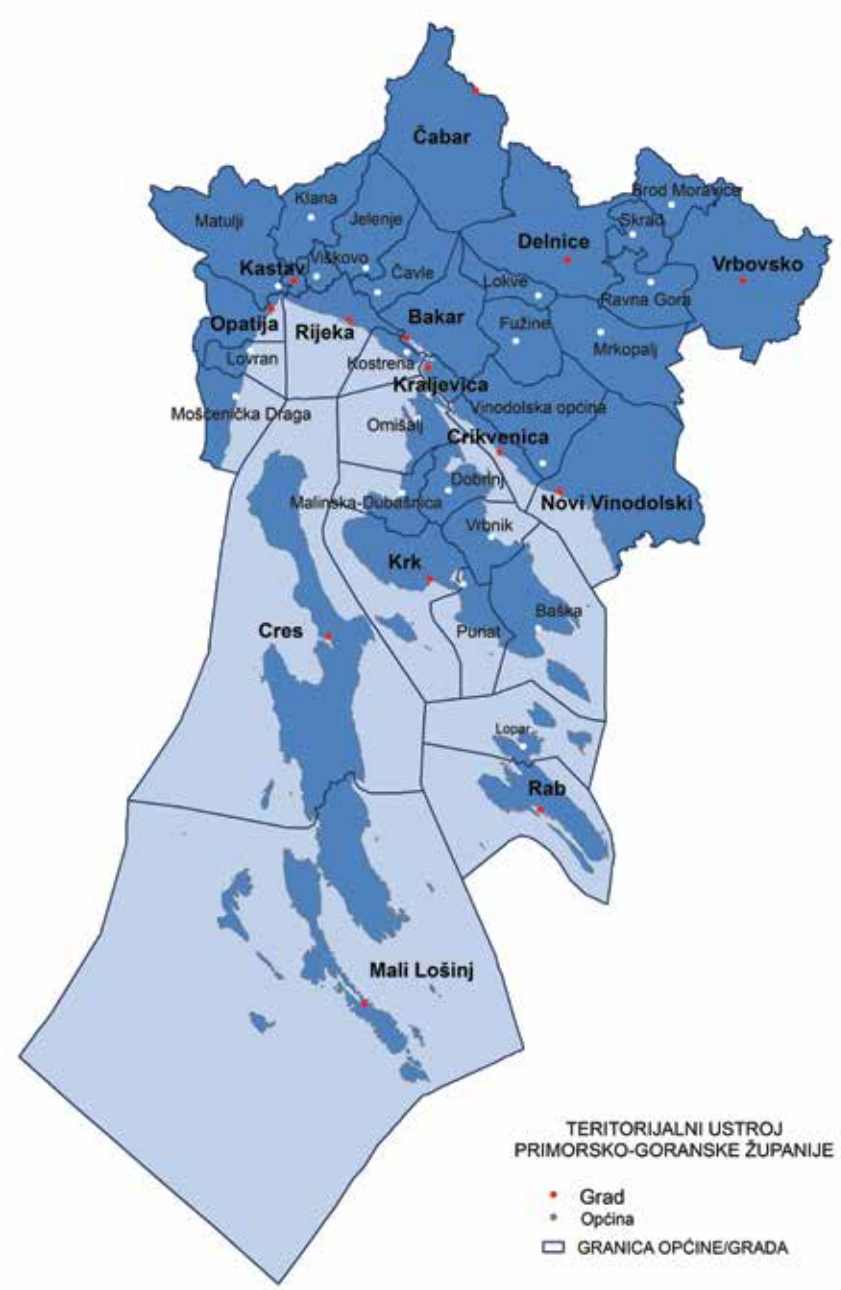

Izvor: GIS baza JU ZZPU PGŽ, 2013.

2.5. Prostorno uređenje i provedba prostornih planova

Prostor treba sagledavati kao slobodan resurs na kojem se temelji budući razvoj. Prostorno-planska dokumentacija je pritom najvažniji i najsnažniji instrument integracije politike zaštite okoliša s uređenjem prostora u skladu s razvojnim politikama jedinica područnih (regionalnih) samouprava.

Prema Zakonu o prostornom uređenju i gradnji iz 2007., u Županiji je uspješno uspostavljen sustav prostornog uređenja koji je pokazao značajne rezultate. Izrađeni su svi strateški prostorni planovi regionalne i lokalne razine (PP PGŽ, Prostorni plan uređenja općine/grada – PPUO/G). Prostorni plan Primorsko-goranske županije temeljni je dokument

prostornog uređenja Županije kojim se definiraju ciljevi prostornog uređenja i određuje racionalno korištenje prostora u skladu i u najvećoj mogućoj mjeri sa susjednim županijama, prostornim razvojem i zaštitom prostora. PP PGŽ se izrađuje za dugoročno razdoblje (20-ak godina) i određuje osnovne pravce prostornog razvoja općina i gradova u Županiji. Izrađen je temeljem odrednica Strategije i Programa prostornog uređenja Republike Hrvatske te programskih opredjeljenja regionalne samouprave.

Zakonom o prostornom uređenju i gradnji iz 2007. utvrđene su jasne formalne obveze izrade urbanističkih i detaljnih planova. Zakon je kao posljedicu donio obvezu izrade 657 urbanističkih planova uređenja na području Županije i obvezu izrade 420 detaljnih planova uređenja. Odlukom o izradi provedbenog dokumenta prostornog uređenja (urbanističkog plana uređenja ili detaljnog plana uređenja) može se odrediti uži ili širi obuhvat od obuhvata određenog planom višeg reda. Može se odrediti i novi obuhvat koji ne postoji u dokumentu višeg reda.

Geodetske podloge i podaci u prostornom planiranju nužni su radi analize postojećeg stanja prostora i izrade kartografskih prikaza u grafičkom dijelu plana. Kvaliteta prostornog plana ovisi o dobroj prostornoj podlozi, stoga je za izradu prostornih planova važno imati ažurnu i kvalitetno izrađenu geodetsku podlogu. Važnost dobrih podloga i kartografskih prikaza prostornih planova očituje se u provedbi. Potrebno je poticati izradu novih izmjera, posebno za urbana područja, zbog povećanja kvalitete prostornih planova jer se na taj način planovi lakše provode. Jedna od temeljnih geodetskih podloga za izradu prostornih i urbanističkih planova je Hrvatska osnovna karta u mjerilu 1: 5.000. Ova je karta za velike dijelove Županije ažurirana. U suradnji s Državnom geodetskom upravom (DGU) i jedinicama lokalne samouprave (JLS) potrebno je inicirati projekt izrade novih digitalnih hrvatskih osnovnih karata (HOK), posebno za novourbanizirana područja Županije.

Zahvaljujući prijenosu nadležnosti provedbe dokumenata prostornog uređenja na županije, u Primorsko-goranskoj županiji se učinkovitost rješavanja predmeta, odnosno akata provedbe dokumenata prostornog uređenja povećala, a zaostaci u rješavanju svedeni su na minimum. Razlog je tome već uspostavljen Informacijski sustav prostornog uređenja (ISPU) te zapošljavanje dovoljnog broja referenata. Opći cilj uspostave ISPU-a jest povećanje efikasnosti te olakšanje rada, posljedica čega je ubrzavanje procesa izdavanja dozvola korištenjem odgovarajuće informacijske tehnologije. ISPU omogućava trajno praćenje stanja u području prostornog uređenja, ponajprije praćenjem izrade i provedbe dokumenta prostornog uređenja. ISPU Županije temelji se na međusobno usklađenim i povezanim bazama podataka vezanim uz prostorno uređenje. Informacijski sustav stanja u prostoru treba sadržavati, osim informacija o stanju prostorno-planske dokumentacije (Registar prostornih planova), podatke o infrastrukturi, o gospodarstvu i stanovništvu na razini Županije, međutim ne postoji organizirani sustav prikupljanja podataka u Županiji za potrebe izrade prostorno-planskih dokumenata.

Značajan je problem u Županiji i nesređeno stanje u prostoru, definirano neriješenim imovinsko-pravnim odnosima, bespravno izgrađenim objektima ili napuštenim i praznim objektima.

U kolovozu 2011. stupio je na snagu i Zakon o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama[5] donesen sa svrhom uključivanja u pravni sustav nezakonito izgrađenih zgrada u Republici Hrvatskoj, te je u Županiji zaprimljeno više od 44.000 takvih predmeta, od toga je do kraja 2013. riješeno oko 20% (Grad Rijeka zaprimio je više od 8.500 takvih predmeta do 30. lipnja 2013.).

Uređena zemljišna evidencija (usklađenost katastra i zemljišnih knjiga) jedan je od temelja razvoja, s obzirom na to da sve investicije u prostoru zahtijevaju regulirano pravo vlasništva i pravno sigurno prometovanje nekretninama. Uređeni imovinsko-pravni odnosi ujedno su temelj za korištenje sredstava europskih strukturnih fondova.

2.6. Korištenje prostora

Prostor Županije još je uvijek slabo izgrađen. Izgrađene površine zauzimaju ukupno 4,2% površine kopnenog dijela Županije. Izgrađenost je po mikroregijama različita. Priobalje i Otoci znatno su više izgrađeni od goranskog područja, iako su sva tri područja površinom približno jednaka. Površine planiranih građevinskih područja Županije, u odnosu na njezinu ukupnu površinu, zauzimaju 7,21% njezine kopnene površine.

[5] Zakon o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama („Narodne novine" broj 86/2012., 143/2013.)

Grafikon 1. *Struktura planiranih površina PGŽ-a (%)*

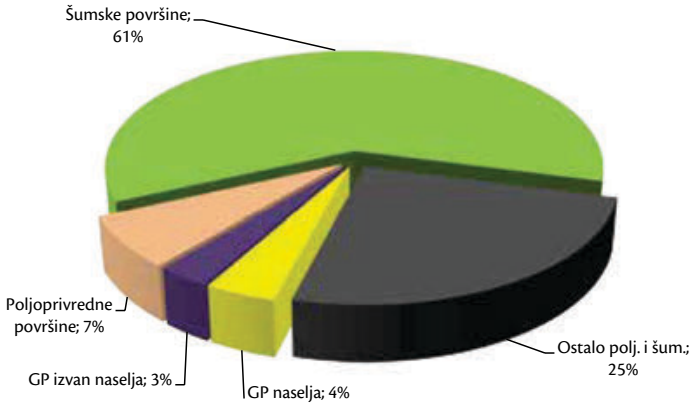

Izvor: GIS baza JU ZZPU PGŽ, 2013.

Pri izradi prostornih planova, neki prostori u naseljima utvrđivani su kao izgrađeni, iako to u stvarnosti nisu bili. Takva su područja unutar građevinskih područja naselja „rezerve", odnosno površine slobodne za gradnju unutar izgrađenog dijela naselja. Na taj su način određene građevne čestice tretirane kao dijelovi građevinskog područja za koje nije potrebno propisati obvezu izrade urbanističkog plana uređenja. To je ujedno i polazna osnova za neprihvatljivo širenje neizgrađenog dijela naselja. Neizgrađene površine unutar već postojećih izgrađenih struktura koje nisu iskazane kao „neizgrađeni dio građevinskog područja", bez obzira na "status", površine su za daljnji razvoj naselja.

Županija ima ukupno 234 km urbanizirane morske obale (136 km određeno za naselja i 98 km za gospodarsku namjenu). Od dijela morske obale, za gospodarsku se namjenu, uvjerljivo najveći dio, čak 82,1 km², koristi u ugostiteljsko-turističke svrhe[6]. Da bi se smanjili negativni utjecaji na obalni pojas te povezala djelatnost svih aktera u prostoru, nužno je uspostaviti sustav integralnog upravljanja obalnim područjem i morem.

2.6.1. Građevinska područja naselja

Unatoč značajnom udjelu u ukupnoj izgrađenosti, površine naselja zauzimaju razmjerno mali dio kopnenog teritorija (svega 3,20%). Razlog tome dijelom su prirodne karakteristike (ograničenja reljefa, klime, velik udio viših predjela i sl.), ali i demografske prilike koje vladaju na ovom području duži niz godina. Površine pod naseljima bitno se razlikuju u pojedinim mikroregijama. Priobalje je približno 2,5 puta više izgrađeno od otočne i goranske mikroregije, iako su sve mikroregije površinom približno jednake.

U strukturi planiranih građevinskih područja prevladavaju građevinska područja naselja (14.821 ha – 57%). Najveći dio građevinskih područja naselja u Županiji smješten je u Priobalju, 8.933 ha (60%), a na području Otoka smješteno je znatno manje, 3.225 ha (22%), a u Gorskom kotaru najmanje površina, 2.663 ha (18%).

Govoreći o građevinskim područjima naselja važno je analizirati broj stanovnika koji su nastanjeni u tim područjima. Gustoća naseljenosti izgrađenog područja u Priobalju iznosi 34 st/ha i znatno je veća od one na otočnom (13,9 st/ha) i goranskom području (10,5 st/ha). Razlog velike gustoće naseljenosti Priobalja je prije svega grad Rijeka koji ima gustoću od 76 st/ha. Ako se izuzme Rijeka, gustoća priobalnog dijela pada s 34 st/ha na 21 st/ha, što je još uvijek znatno više nego u ostalim dijelovima Županije.

2.6.2. Građevinska područja izdvojenih namjena

Na području Županije planirane površine za izdvojene namjene iznose 11.051 ha. Te površine zauzimaju gospodarske, sportsko-rekreacijske, infrastrukturne, posebne i ostale namjene te groblja.

U Priobalju je najviše planiranih površina gospodarske namjene, a tek malo manje sportsko-rekreacijske namjene. I

[6] Izvor: http://www.mzoip.hr/doc/More/Pocetna_procjena_morski_okolis.pdf.

najveći dio površina infrastrukturne namjene smješten je u Priobalju. Otočno područje karakterizira najveća površina planirana za građevinska područja gospodarske namjene. Za područje Gorskog kotara znakovito je da su najvećim dijelom zastupljene površine planirane kao građevinska područja sportsko-rekreacijske namjene.

Na grafikonu 2. prikazan je odnos ukupno planiranih građevinskih područja za pojedine namjene po područjima.

Grafikon 2. *Struktura planiranih građevinskih područja izdvojenih namjena po područjima (ha)*

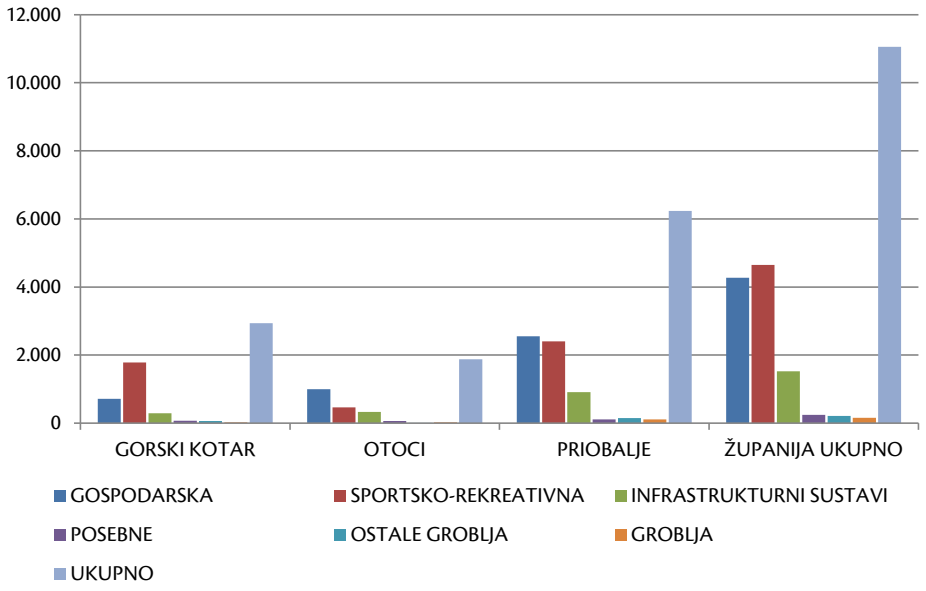

Izvor: GIS baza JU ZZPU PGŽ, 2013.

Površine planirane za razvoj izdvojenih namjena višestruko su veće od danas izgrađenih površina istih namjena. Od ukupno planiran 11.051 ha, samo je 33% površina izgrađeno. U strukturi izgrađenih površina prevladavaju građevinska područja gospodarske namjene koja čine više od polovice ukupne površine svih izgrađenih izdvojenih namjena.

Na području Gorskog kotara planirana građevinska područja izdvojenih namjena gotovo su pet puta veća od danas izgrađenih. Ovakvo je povećanje iskaz želje goranskih jedinica za ubrzanim razvojem. Upitno je, međutim, koliko je realna mogućnost realizacije (JLS bi po izradi prostornog plana trebao planirani prostor opremiti i urediti) takvih planova i je li struktura izdvojenih namjena (velike turističke površine izvan naselja) primjerena goranskom prostoru i njegovim tradicijskim vrijednostima. Na području Priobalja i Otoka trend povećanja malo je umjereniji, u prvom redu zbog toga što se oba područja nalaze u zaštićenom obalnom pojasu u kojem su norme planiranja restriktivnije. Površine izdvojenih namjena slabo su izgrađene, izgrađeno je samo 36% planiranih površina na području Otoka i 38% planiranih površina u Priobalju.

Zakon o Prostornom uređenju („Narodne novine" broj 153/2013.) propisao je ukidanje neizgrađenog dijela građevinskog područja izdvojene namjene ako se u roku od pet godina ne donese Urbanistički plan uređenja ili ako se do njega ne izgradi osnovna infrastruktura, što će za mnoge jedinice lokalne samouprave značiti ukidanje velikog broja zona izdvojenih iz naselja.

Građevinska područja gospodarske namjene podrazumijevaju površine proizvodne namjene (veliki industrijski kompleksi prerađivačke industrije, veliki obrtnički pogoni i sl.), poslovne namjene (manji proizvodni pogoni – obrtništvo, skladišta, komunalni servisi i sl.), ugostiteljsko-turističke namjene (hoteli, turistički naselja, kampovi) i površine za eksploataciju mineralnih sirovina.[7] Od svih planiranih građevinskih područja gospodarske namjene u Županiji, najveći udjel zauzimaju zone ugostiteljsko-turističke namjene (42%). Proizvodnih i poslovnih zona planirano je podjednako (29% i 28%). Područje Priobalja ima najviše planiranih proizvodnih zona (46,7%), a zone poslovne namjene zauzimaju približno iste površine (27%) kao i zone ugostiteljsko-turističke namjene (26%). Na području Gorskog kotara najviše je površina rezervirano za poslovne (51%), a tek malo manje za zone ugostiteljsko-turističke namjene (41%). Očekivano, na području Otoka najzastupljenije su površine ugostiteljsko-turističke namjene (86%).

[7] Prostorni plan Primorsko-goranske županije („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013.) eksploataciju mineralnih sirovina smješta na građevinska zemljišta te će se tretirati kao građenje izvan građevinskog područja.

Veći dio površina gospodarske namjene u Županiji nije izgrađen (56%). Ti su prostori „rezerve", područja na kojima se mogu razvijati daljnje gospodarske aktivnosti.

U goranskom području velik je udio izgrađenih površina poslovne namjene (42%), ali, iznenađujuće, i površina ugostiteljsko-turističke namjene (35%). Očekivano, razmjerno je velik i udio površina na kojima se eksploatiraju mineralne sirovine (12%). Proizvodne namjene imaju malo manji udio (11%) zbog definicije u starome Prostornom planu Županije, kojom se pod proizvodnim namjenama razumijevaju samo veliki industrijski pogoni. Na otočnom području očekivano je najveći udio izgrađene ugostiteljsko-turističke namjene (91%), a preostale površine zauzimaju poslovne namjene čiji je udio mali (9%). Proizvodnih namjena nema.[8] U području Priobalja, u strukturi izgrađenih izdvojenih namjena prevladavaju proizvodne (57%) i poslovne namjene (21%). Ugostiteljsko-turističke namjene zauzimaju približno iste površine kao i poslovne namjene (22%), a površine namijenjene eksploataciji mineralnih sirovina su male (0,5%).

2.6.3. Režimi korištenja, raspolaganja i upravljanja prostorom – pomorsko dobro

Osim što neki prostor ima prostornim planom određenu namjenu, može se koristiti i prema nekom režimu korištenja, raspolaganja i upravljanja.

Ustav Republike Hrvatske određuje da su more, morska obala i otoci, vode, zračni prostor, rudno blago i druga prirodna bogatstva, ali i zemljište, šume, biljni i životinjski svijet, drugi dijelovi prirode te nekretnine i stvari od osobitoga kulturnoga, povijesnoga, gospodarskog i ekološkog značenja, za koje je zakonom određeno da su od interesa za RH, imaju njezinu osobitu zaštitu te se njima koristi, raspolaže i upravlja na određeni način.

Budući da je Županija uz more, koje predstavlja znatan resurs, posebna će se pozornost posvetiti, s obzirom na potencijal, određenje i trendove, pomorskom dobru. Pomorsko dobro čini more i uski kopneni pojas (definiran granicom pomorskog dobra). Pomorsko dobro je opće dobro od interesa za Republiku Hrvatsku i ima njezinu osobitu zaštitu. Republika Hrvatska upravlja pomorskim dobrom izravno ili putem jedinica područne (regionalne) samouprave, odnosno jedinica lokalne samouprave. Pod upravljanjem pomorskim dobrom razumijeva se održavanje, unapređenje, briga o zaštiti pomorskog dobra u općoj upotrebi te posebna upotreba ili gospodarsko korištenje pomorskog dobra na temelju koncesije.

Budući da je zbog svoje atraktivnosti i potencijala izloženo stalnim pritiscima, od guste naseljenosti i posljedica obavljanja raznih aktivnost do neiskorištenih područja, potrebno je učinkovito i aktivno upravljanje pomorskim dobrom. Takvim bi se upravljanjem omogućilo poticanje samozapošljavanja i zapošljavanja domaćeg stanovništva. Pomorsko dobro je visokovrijedan resurs koji ima iznimne mogućnosti razvoja. Valorizacijom te korištenjem u gospodarske svrhe pridonosi se ravnomjernom razvoju obalnog i otočnog područja, ali je postupak utvrđivanja granica pomorskog dobra i davanja koncesija na pomorskom dobru dugotrajan.

Prethodni postupak davanja koncesije uvjetovan je utvrđivanjem granica pomorskog dobra te njihovom provedbom u zemljišnim knjigama. Ovaj je postupak dugotrajan i nerijetko traje nekoliko godina, što je otežavajuća okolnost za koncesioniranje određenog područja. Drugi je važan čimbenik u postupku provedbe prostorno-planska dokumentacija. Važno je spomenuti da se prema Zakonu[9] koncesije na pomorskom dobru daju prema prostornim planovima, odnosno prema izvodu iz Detaljnog plana uređenja ili prema lokacijskoj dozvoli, što znatno usporava postupak koncesioniranja pomorskog dobra.

[8] Uz iznimku Općine Omišalj koja se nalazi na otoku Krku, ali se analitički obrađuje u sklopu mikroregije Priobalje.

[9] Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama („Narodne novine" broj, 158/2003., 100/2004., 141/2006., 38/2009.)

Tablica 3. *Određene granice pomorskog dobra i granice pomorskog dobra u postupku – stanje 31. prosinca 2013.*

Područje pomorskog dobra	Broj lokaliteta	Utvrđeno / u postupku	
		km	%
UTVRĐENE GRANICE POMORSKOG DOBRA			
Lučko područje – luke otvorene za javni promet	55	44,47	4,18
Lučko područje LUKA RIJEKA	1	9,10	0,85
Lučko područje – luke posebne namjene	50	39,65	3,72
Izvanlučko područje	251	335,87	31,54
UKUPNO UTVRĐENIH GRANICA	357	429,19	40,29
GRANICE POMORSKOG DOBRA U POSTUPKU			
Izvanlučko područje	183	210,96	19,81
UKUPNO	**540**	**640,15**	**60,10**

Izvor: GIS baza JU ZZPU PGŽ, 2013.[10]

Do sada je utvrđena granica pomorskog dobra u duljini od 429,19 km (40,29% duljine ukupne obale Županije), a u postupku utvrđivanja je 210,96 km (19,81%). Utvrđene granice i granice pomorskog dobra u postupku utvrđivanja pomorskog dobra ukupno iznose 640,15 km (60,1%), što je povećanje od 2,95 % u odnosu na listopad 2010. godine kada su utvrđene granice i granice u postupku ukupno iznosile 608,74 km (57,15%).

2.6.4. Naselja

Naselje se u pravilu definira kao administrativna jedinica i naziva se „statističkim naseljem". No u planerskoj praksi, naseljem se razumijeva fizička struktura, a ne administrativni obuhvat. Stoga je potrebno prilagoditi granice statističkih naselja fizičkoj formi naselja, odnosno njegovu građevinskom području.

Naselje može činiti samo jedno, cjelovito građevinsko područje. No nije rijetkost da naselju pripadaju još neka građevinska područja koja su u funkcionalnoj vezi s „osnovnim" građevinskim područjem. Ta se građevinska područja tretiraju kao izdvojeni dijelovi osnovnoga građevinskog područja. Odnos „glavnog" i izdvojenih dijelova naselja temelji se na funkcionalnoj povezanosti.

Iz tablica koje slijede razvidno je da je velik broj građevinskih područja (GP) naselja čija je površina manja od 2 ha, tj. njih 741, manje od 2 ha, a čine 52,85% ukupnog broja GP naselja u Županiji, odnosno 544 ha građevinskog područja naselja (3,72% u odnosu na ukupna GP naselja). Naime „mala" GP naselja moraju biti minimalno opremljena (minimalno uređeno građevinsko područje obuhvaća pripremu i pristupni put, vodoopskrbu, odvodnju i električnu energiju), baš kao i velika, što je velik izdatak za proračun jedinice lokalne samouprave te je promatrajući prostor s ekonomskog aspekta – neekonomično, odnosno ukazuje na neracionalno korištenje prostora. Preporuka je širenje osnovnog GP naselja, a ne njegovih izdvojenih dijelova.

[10] Podaci navedeni u tablici odnose se na ukupnu duljinu obale u Županiji koja iznosi 1.065 km.

Tablica 4. *Broj građevinskih područja naselja prema veličini naselja (ha)*

Mikroregija	Građevinska područja naselja (broj)					
	do 1 ha	1 do 2 ha	2 do 5 ha	5 do 10 ha	> od 10 ha	UKUPNO
GORSKI KOTAR	119	96	103	47	55	420
OTOCI	107	41	37	36	77	298
PRIOBALJE	291	87	92	52	162	684
ŽUPANIJA UKUPNO	517	224	232	135	294	1.402

Izvor: GIS baza JU ZZPU PGŽ, 2013.

Tablica 5. *Površina građevinskih područja naselja prema veličini naselja (ha)*

Mikroregija	Ukupna površina GP naselja po veličini naselja					
	do 1 ha	1 do 2 ha	2 do 5 ha	5 do 10 ha	> od 10 ha	UKUPNO
GORSKI KOTAR	70,00	138,87	333,00	328,17	1.799,34	2.669,37
OTOCI	43,38	61,55	116,41	254,61	2.723,02	3.198,97
PRIOBALJE	102,29	127,56	298,33	370,02	7.829,52	8.727,71
ŽUPANIJA UKUPNO	215,67	327,98	747,74	952,80	12.351,88	14.596,05

Izvor: GIS baza JU ZZPU PGŽ, 2013.

Povećanjem stupnja centraliteta naselja mijenja se odnos stanovanja kao osnovne funkcije naselja i ostalih funkcija, odnosno udio ostalih funkcija se povećava.

Udio površina namijenjenih stanovanju u nekim središnjim naseljima premašuje preporučeni udio stanovanja iz razmatrane stručne literature[11]. Takav (povećani) udio stanovanja u ukupnoj strukturi u prvom je redu rezultat tipologije stambenih građevina čija se izgradnja planira u građevinskim područjima naselja. U pravilu se stambena izgradnja zasniva na individualnoj stambenoj građevini, bez obzira na to o kojoj je razini centraliteta i veličini naselja riječ. Činjenica je da se u većini lokalnih zajednica osjeća otpor prema kolektivnoj stambenoj izgradnji te da ne postoji želja/potreba stanovnika središnjih naselja (od kojih velika većina ne pripada niti „manjim srednjim gradovima") za stanovanjem u kolektivnom tipu stambene izgradnje, pa čak ni u oblicima individualnog stanovanja koji nije samostojeći (dvojni, niz).

Pri planiranju, opremanje i uređenje građevinskih područja potrebno je dovesti na višu razinu radi poboljšavanja uvjeta života na njima. Opremanje građevinskog zemljišta obuhvaća osiguranje uvjeta za izgradnju i priključivanje na komunalnu infrastrukturu, čime se omogućuje gradnja i uporaba zemljišta u skladu s namjenom određenom u dokumentu prostornog uređenja.

2.6.5. Napuštene građevine – neiskorištene nekretnine

Neiskorištene nekretnine su građevine, pripadajuće zemljište i infrastruktura koji se više nikako ne koriste. Neiskorištene nekretnine mogu biti čitava naselja, kompleksi građevina ili pojedinačne građevine. Napuštenih građevina ima više vrsta: stambene građevine, škole, domovi kulture, infrastrukturne građevine (prometne, vodne, energetske itd.), tvornice, poslovni/gospodarski objekti, pilane, luke, privezišta, šumarske kuće, kamenolomi, farme i dr. Veličina objekta, djelatnost koja se obavljala, tehnologije, razine onečišćenja i stupanj oštećenja mogu biti ograničavajući čimbenik pri odabiru prenamjene. Prenamjena građevina ovisi i o cjelokupnoj ulagačkoj klimi užeg i šireg područja, spremnosti investitora da se uključi u takvu vrstu projekta, kao i o sredstvima potrebnim da bi se projekt realizirao.

Formuliranje mjera, programa, zakonodavnog i institucionalnog okvira za rješavanje problema napuštenih građevina

[11] M. Vresk, *Grad u regionalnom i urbanom planiranju; usporedba prostorno planske dokumentacije*; M. Štimac, *Prostorno planiranje u praksi*; A. Marinović-Uzelac, *Prostorno planiranje*.

zahtjevan je posao, a njihov je nedostatak posljedica nedovoljne percepcije problema neiskorištenih nekretnina i njegova razumijevanja, prevladavajuće pogrešne predodžbe prostora kao neograničenog resursa. Ne postoji zakonska obveza ponovne upotrebe napuštenih građevina u smislu dodjeljivanja poreznih olakšica, jeftinije koncesije, ako je riječ o državnom vlasništvu, ili kaznenih odredbi, ako se pojedina nekretnina ne koristi, a postoji zainteresirana stranka.[12]

Ne postoji organizirano mapiranje lokacija napuštenih građevina pa je na razini jedinica lokalne samouprave nužno uspostaviti bazu lokacija s neiskorištenim nekretninama, međutim za to nema zakonske obveze. Evidentiranje lokacija te imovinsko-pravna i ekonomska procjena nužni su preduvjeti za uspostavljanje baze. Raspoloživost kvalitetnih podataka o neiskorištenim nekretninama omogućit će analizu koja obuhvaća pozicioniranje i kategorizaciju grada/općine i utvrđivanje pokazatelja koji se koriste za usporedbu s drugim gradovima/općinama. Cilj je stvaranja baze podataka napuštenih građevina veća transparentnost informacija o lokaciji i time povećana pouzdanost u odluke o planiranju i ulaganju te pojednostavnjivanje izračuna mogućih rizika ili minimiziranje ulagačkih rizika.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA

Položaj
- Nedovoljno iskorišten povoljan geoprometni položaj

Prostor i sustav prostornog uređenja
- Neracionalno korištenje prostora, odnosno širenje izdvojenih dijelova naselja, umjesto proširenja osnovnog GP naselja (koje je već minimalno opremljeno)
- Nesređeno stanje u prostoru (neriješeni imovinsko-pravni odnosi, bespravno izgrađeni objekti)
- Nedovoljna razina prikupljanja statističkih podataka za potrebe izrade prostorno-planskih dokumenata (podaci o infrastrukturi, gospodarstvu i stanovništvu na razini Županije i JLS-a)
- Neažurnost Hrvatske osnovne karte (HOK) u mjerilu 1: 5.000 za velike dijelove Županije
- Širenje građevinskog područja naselja unatoč „rezervama" u postojećim građevinskim područjima
- Neusklađen odnos površina za stanovanje i površina za ostale naseljske funkcije (u pojedinim središnjim naseljima)
- Nepostojanje baze podataka napuštenih građevina
- Nepostojanje zakonske obaveze ponovne upotrebe napuštenih građevina
- Dugotrajan postupak utvrđivanja granica pomorskog dobra i davanja koncesija na pomorskom dobru

Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA

Položaj
- Iskoristiti povoljan geoprometni položaj za daljnji razvoj gospodarstva Županije

Prostor i sustav prostornog uređenja
- Izgraditi neizgrađene površine unutar naselja prije širenja građevinskih područja
- Racionalizirati rješenja provjerom njihove ekonomičnosti pri izradi prostornih planova užeg područja
- Uređenje/opremanje građevinskog područja dovesti na višu razinu
- Uspostaviti bazu lokacija neiskorištenih nekretnina za jedinice lokalne samouprave
- Staviti u upotrebu, odnosno privesti svrsi prazne i neiskorištene prostore
- Uvesti brži postupak utvrđivanja granica pomorskog dobra i davanja koncesija na pomorskom dobru

[12] Smjernice s kriterijima/uvjetima za prenamjenu neiskorištenih nekretnina na području Primorsko-goranske županije, travanj 2012.

3. PRIRODNA OBILJEŽJA

Prirodnim resursima potrebno je upravljati i koristiti ih na održiv način. Održiv razvoj je onaj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe. Na taj način omogućit će se dugoročno korištenje prirodnih resursa. S obzirom na to da je obalni, tj. priobalni pojas najeksploatiraniji svjetski prostor, njime treba upravljati na održivi način i pokušati spriječiti pretjerani antropogeni utjecaj.

3.1. More

More Primorsko-goranske županije obuhvaća najveći dio Kvarnera, njegova površina od 434.414 ha čini 55% površine Županije. Kvarnerski je prostor potopljeni dio dinarskog krša i rasprostire se između istarske i vinodolsko-velebitske obale. Dubina zapadnog dijela Kvarnera iznosi prosječno 50 – 60 m, a istočnog 60 – 80 m.

Maksimalne astronomske morske mijene u odnosu na srednju morsku razinu iznose oko 80 cm. Izraženije su u Sjevernom Jadranu u usporedbi s njegovim srednjim i južnim dijelom. Oscilacije razine mora uzrokovane su, osim astronomskim utjecajima, i vremenskim prilikama te vjetrovima i promjenama u pritisku zraka. Razine mora izrazito su važan parametar prostornog planiranja u priobalju zbog njihova utjecaja na objekte u blizini morske razine. Povišene morske razine mogu biti generator poplava priobalnih mjesta i pojačane erozije obale. To će svakako sve više imati utjecaja na obalne građevine, plaže, a osobito na kanalizacijske sustave s ispustima u more.

Vrijednosti hidrografskih parametara variraju sezonski i iz godine u godinu. Na promjene utječu uplivi slatkih voda s kopna (rijeke i vrulje), ispusti otpadnih komunalnih i industrijskih voda u blizini većih naselja te izmjena vodenih masa s drugim dijelovima Jadrana (Kvarnerić). Dotok slatke vode u akvatorij Kvarnera ima veliko značenje. To se posebno odnosi na Riječki zaljev i Vinodolsko-velebitski kanal. Dotok slatke vode u more uzrok je izraženih gradijenata u salinitetu i temperaturi između sjevernog i južnog dijela akvatorija Županije. Površinska temperatura je, prema podacima, na svom minimumu od oko 10,5 °C u veljači i ožujku, a maksimum dostiže u kolovozu i može iznositi i do 26 °C. Vrijednosti prozirnosti voda Sjevernog Jadrana vrlo su promjenjive i kreću se od 0,5 do 31 m. Prozirnost u području Cresa i Lošinja varira između 7 i 32 m.

U Kvarnerskom zaljevu nailazi se na pravilnu raspodjelu sedimenata. Na obalno hridinasto dno nastavlja se kamenito, pjeskovito-muljevito dno te razni tipovi pjeskovito-ljušturnih ili detritičkih dna. Muljevita dna nalaze se na većim dubinama i u svim područjima na kojima je strujanje vode smanjeno.

Primorsko-goranska županija poznata je kao jako urbano i gospodarstveno središte gdje se na malom području susreću iznimno vrijedna priroda i jak antropogen utjecaj na životnu sredinu s obzirom na raznolike gospodarske djelatnosti[13]. To, međutim, znači i da procesi urbanizacije, odnosno antropogeni utjecaji, uzrokuju znatan pritisak na obalni pojas, vode i more, koje je stoga nužno zaštiti.

[13] PP PGŽ, JU ZZPU PGŽ.

3.2. Kopnene vode (površinske i podzemne)

Prostor Županije zemljopisno je vrlo heterogen – orografski, geološki, klimatološki, pa zbog toga i hidrografski i hidrološki. Velik dio područja Županije ima razvijenu hidrografsku mrežu površinskih vodnih tokova, ali je vodni režim formiranih vodotoka pod značajnim utjecajem izraženih krških obilježja njihovih slivova. Površinske i podzemne vode vrlo često su u aktivnom kontaktu. Područjem Županije prolazi i granica Jadranskog i Crnomorskog porječja, ali se zbog izgrađenih hidrotehničkih zahvata (HE Vinodol) dio voda crnomorskog sliva prebacuje u jadranski sliv. Vodotoci Čabranka i Kupa čine i najveći dio međudržavne granice ove Županije sa susjednom Slovenijom. Riječ je o međudržavnom vodotoku između Hrvatske i Slovenije kojemu, izuzevši najgornji dio toka koji u cijelosti pripada Hrvatskoj, desnoobalno područje njezina sliva pripada Hrvatskoj, a lijevoobalno Sloveniji. Budući da Čabranka i Kupa na području Županije čine stotinjak kilometara dugu granicu sa Slovenijom, sva korištenja vodotoka koja bitnije mogu izmijeniti režim otjecanja i kakvoću njihovih voda, uključujući i korištenje vode Čabranke i Kupe kao recipijenta pročišćenih otpadnih voda, moraju biti predmet međudržavnih dogovora.

Kod svih vodotoka s područja PGŽ-a prisutan je vrlo naglašen trend opadanja srednjih godišnjih protoka, a time i povećanja duljine i intenziteta sušnih razdoblja. To je posljedica globalnog trenda smanjenja protoka, a samo je manjim dijelom uzrokovano i povećanim korištenjem voda za vodoopskrbu.

Glavnina vodotoka formirana je u Gorskom kotaru, a dijelom i u Priobalju. Stalnost protoka imaju samo vodotoci koji se prihranjuju iz većih krških izvora: Kupa, Čabranka, Kupica i Dobra te donekle Rječina. Dio vodotoka Županije ima karakter vrlo intenzivnih bujica, no s iznimno rijetkim pojavama tečenja. Zaštita od štetnog djelovanja voda na području Županije ponajprije se odnosi na zaštitu bujičnih tokova od velikih vodnih valova koji se formiraju u vrlo kratkom vremenu. Bujice se događaju naglo, za razliku od poplava nizinskih rijeka. Posebice su opasne zbog velike brzine vode koja pritom može nositi velike količine kamenih blokova, granja i otpadnog materijala i tako prouzročiti izrazito velike štete, pa čak i ljudske žrtve. Sve veća urbanizacija nekada pretežito ruralnih sredina može prouzročiti stvaranje bujičnih tokova velike erozijske snage na lokacijama na kojima prije nisu uočene. Jedan je od primjera područje Barbata na otoku Rabu.

Zahvaljujući otpornoj geološkoj podlozi i bujno razvijenoj šumskoj vegetaciji u slivovima, erozija na području Županije u cjelini nije velika. U jadranskom slivu erozija je ograničena samo na korita nekoliko bujica i njihovih ogranaka koji su se razvili na flišnim naslagama. Unatoč do sada izvedenim brojnim hidrotehničkim i geotehničkim zahvatima, i dalje je ugroženo više naselja toga područja.

Izgrađene akumulacije u sustav HE Vinodol (Lokvarka, Bajer, Lepenice, Potkoš) imaju velik utjecaj na promjenu režima površinskog i podzemnog otjecanja na prostoru Županije, a u manjoj mjeri to ima i HE Rijeka. Iznimna prirodna pojava je jezero Vrana na otoku Cresu. Na Krku postoje dvije akumulacije: Jezero kod Njivica i akumulacija Ponikve izgrađena isključivo radi zahvaćanja vode za vodoopskrbu.

Hidrogeološki, područje Županije pripada većim dijelom jadranskom, a dijelom crnomorskom slivu. Unutar jadranskog sliva koji je pretežno krški teren, izdvajaju se manja sabirna područja (cjeline podzemnih voda) koje sudjeluju u formiranju površinskih i podzemnih voda čiji ukupni vodni potencijal gravitira morskoj obali. Na području Gorskog kotara drukčija su hidrogeološka obilježja. Teren je bez stalnih površinskih tokova i oborinske vode se u najvećoj mjeri gube u podzemlju. Mala količina vode koja se infiltrira u podzemlje kroz raspucale pješčenjake i konglomerate iscjeđuje se na većem broju malih, pretežno povremenih izvora.

Zbog crpljenja vode u sušnom razdoblju, na pojedinim lokalitetima u Priobalju postoji problematika zaslanjenja (npr. izvori u Bakarskom zaljevu, Novljanska Žrnovnica). U priobalnim dijelovima i na otocima se tijekom ljetnih sušnih razdoblja zbog smanjenog dotoka slatke vode, tj. smanjenih količina oborina iz unutrašnjosti, povećava utjecaj mora u ukupnoj količini podzemnih voda. Velik broj krških priobalnih izvora tijekom sušnih razdoblja zaslanjuje i u prirodnim uvjetima, što je posljedica povećane eksploatacije izvora u sušnom razdoblju.[14]

Zanimljiva je karakteristika svih županijskih otoka i prisutnost većeg broja lokvi oborinskih voda. Riječ je o malim ekosustavima koji su nekada, u razdoblju prije vodovodnih sustava na Otocima, služili kao jedini izvori vode za otočno ovčarstvo.

[14] PP PGŽ, JU ZZPU PGŽ.

3.3. Geološke karakteristike i tlo

Primorsko-goranska županija je područje vrlo raznolike i razvedene morfologije i obale. Morsko dno je manjim dijelom kamenito, a većim dijelom pokriveno rahlim sedimentima.

Geološka struktura Županije prvenstveno je krških obilježja. Karbonatne stijene uglavnom su okršene, a karakterizira ih površinska bezvodnost i dubinsko protjecanje podzemnih voda. Krški karakter krajobraza važan je ne samo zbog prirodnih obilježja, već i zbog vodoopskrbe, odnosno zaštite resursa pitke vode, s obzirom na to da su krška područja bogata podzemnim vodama visoke kakvoće. Gotovo svi zaštićeni dijelovi prirode Gorskog kotara vezani su uz fenomen krša i nalaze se u tipičnim krškim područjima.

Područje Županije pripada seizmičkim aktivnim područjima. Uglavnom je riječ o češćim i slabijim potresima u seizmički aktivnim razdobljima, što znači da su potresi lokalnog karaktera, a žarišta u malim dubinama.

Na prostoru Županije moguće je pronaći čak 58 različitih tipova tala. Dominantni tipovi tala na Priobalju i Otocima su smeđa tla, crvenice i litosoli, a na području Gorskog kotara kombinacije smeđeg tla na vapnencima, crnice i lesiviranog tla.

3.4. Poljoprivredno tlo

Poljoprivrednim zemljištem smatraju se poljoprivredne površine, oranice, vrtovi, livade, pašnjaci, voćnjaci, maslinici, vinogradi, ribnjaci, trstici i močvare te drugo zemljište koje se može privesti poljoprivrednoj proizvodnji.

Područje Županije sadrži vrlo malo površina kvalitetnoga obradivoga poljoprivrednog zemljišta koje prema bonitetnim vrijednostima pripadaju kategorijama: P1 osobito vrijedno obradivo zemljište, P2 vrijedno obradivo zemljište i P3 ostala obradiva zemljišta. Poljoprivredne su površine najvećim dijelom kategorije PŠ – ostala poljoprivredna zemljišta, koja su uglavnom pašnjačke površine, odnosno plitka tla koja se ponajprije koriste za košnju i ispašu.

Najkvalitetnije se poljoprivredne površine nalaze u obalnom i otočnom dijelu Županije i to u području Vinodolske doline, Grobničkog polja, otoka Suska i Unija, Drage Bašćanske i Vrbničkog polja, a u Gorskom kotaru u Mrkopaljskom polju, kod Stare Sušice, Ravne Gore, Vrbovskog, Crnog Luga, Gerova, Begova Razdolja, u dolini rijeke Kupe te u brojnim kraškim ponikvama.

Očigledan je trend smanjenja poljoprivrednih površina te porasta šumskog i neplodnog zemljišta. Zbog smanjenja napasanja stoke i prepuštanja pašnjaka šikari i šumskoj vegetaciji, takve se površine teško vraćaju namjeni poljoprivredne proizvodnje[15]. Uzroci zapuštanja poljoprivrednog zemljišta su teškoće i slabija profitabilnost poljoprivredne proizvodnje u odnosu na druge gospodarske grane te veći rizici od vanjskih utjecaja. Proizvođači su mali, a to utječe na veće troškove i teškoće u plasmanu proizvoda. Poseban je problem usitnjenost čestica te uglavnom nesređeno vlasništvo, što onemogućava ozbiljnije proizvođače u investicijama i širenju proizvodnje. Neriješeno vlasništvo nad poljoprivrednim zemljištem izazvat će i probleme pri korištenju poljoprivrednih poticaja temeljenih na korištenju zemljišta.

Iako Županija raspolaže s malo poljoprivrednog zemljišta, zbog povoljnih klimatskih uvjeta vodnih resursa i drugih prirodnih prednosti, unatoč skromnom fondu kvalitetnih poljoprivrednih površina, moguć je razvoj poljoprivrede, osobito proizvodnje zdrave hrane i specifičnih autohtonih poljoprivrednih sorti i proizvoda koji mogu upotpuniti turističku ponudu cijele regije. Uz prehranu stanovništva kvalitetnim poljoprivrednim proizvodima, važnost je razvoja poljoprivrede za Županiju i u revitalizaciji ruralnog prostora koji je bitan čimbenik ekološke ravnoteže i zaštite okoliša, ali i očuvanja kulturnih i tradicijskih vrijednosti prostora Županije zahvaćenih depopulacijom.

Poljoprivrednom djelatnošću može se potaknuti revitalizaciju ruralnog prostora radi postizanja pozitivnog utjecaja na ekosustav.

[15] Polazišta PP PGŽ.

3.5. Šumsko područje

Šume i šumsko zemljište zastupljeno je s više od polovice kopnenog dijela Županije, tj. oko 62%. Najviše šuma i šumskog zemljišta Županije nalazi se u Gorskom kotaru, 62%, a na Otocima i u Priobalju udio je šuma i šumskog zemljišta u šumskom fondu Županije podjednak i iznosi 19%.

Prevladavaju sljedeće šumske zajednice: šuma hrasta crnike i crnog jasena, šuma hrasta medunca i bijeloga graba, šuma hrasta medunca i crnoga graba, bukova šuma s jesenskom šašikom, dinarska bukovo-jelova šuma, pretplaninska bukova šuma s urezicom i klekovina bora.

Kraški dio šuma proteže se na Otocima i uz Priobalje do zaključno šumske zajednice crnoga graba i šašike, a nakon toga nastavlja se kontinentalni dio šuma. Kraške šume uglavnom su degradirane šume listača s rijetkim kulturama četinjača, a kontinentalne su šume vrijedne preborne sastojine bukve i jele te jednodobne sastojine bukve.

Prema namjeni, najviše ima gospodarskih šuma, oko 70%, zatim zaštitnih šuma, 14%, te šuma posebne namjene, 4%. Neobrasloga šumskog zemljišta ima 12%.

Gospodarske šume služe za proizvodnju drva i drugih šumskih proizvoda te uz gospodarsku vrijednost imaju i općekorisnu funkciju. Šume goranskog dijela Županije imaju normalnu drvnu zalihu (u prosjeku 285 m^3/ha), ali je ta zaliha nagomilana u debelim i tankim stablima, a nedostaju srednje debela stabla koja su nositelji proizvodnje.

Zaštitne šume služe za očuvanje tla, vodenih tokova, izvorišta važnih za vodoopskrbu i njihovih slivova, naselja te gospodarskih i ostalih objekata. Najveće površine zaštitnih šuma nalaze se u šumarijama Crikvenica, Delnice i Skrad, dakle uglavnom na strmim terenima krša. Važnu ulogu imaju i zaštitne šume oko izvorišta Rječine.

Prema vlasništvu, šume i šumska zemljišta dijele se na šume u državnom vlasništvu (174.918 ha ili 75%) i šume u vlasništvu građana (57.900 ha ili 25%). Od ukupne površine šuma, u goranskom području ima 20% privatnih šuma, a u primorskom području i na Otocima ima 33% privatnih šuma.

Šumama se gospodari temeljem šumsko-gospodarske osnove područja i gospodarskih jedinica sastavljenih za razdoblje od deset godina. Potrebno je organizirano pratiti stanje šuma, pogotovo zbog problema njihova sušenja. Gospodarenje šumama treba biti usmjereno na trajno povećavanje stabilnosti i kakvoću njezinih gospodarskih i općekorisnih funkcija.

U posljednjih pedesetak godina naglašena je pojava ponovnog naseljavanja šumske vegetacije na travnjake i napuštene poljoprivredne površine. Napuštanjem poljoprivrednih djelatnosti velika područja nekadašnjih pašnjaka i drugih tipova travnjaka, a u manjoj mjeri i nekadašnjih obradivih površina, opustjela su i zahvaćena procesima prirodne obnove šuma (niske šikare, šumarci ili šume).

3.6. Klimatska obilježja

Najvažniji su pokazatelji klimatskih karakteristika svakoga područja temperatura zraka, oborine, relativna vlažnost zraka, naoblaka i vjetar. U priobalnom dijelu Županije i na otoku Krku klima je uvjetovana utjecajem kontinentalnog zaleđa i Jadranskog mora, a karakteriziraju je blage i kišne zime te topla i sušna ljeta. Priobalni pojas i otoci Krk, Rab i Cres te ostali manji otoci imaju umjereno toplu vlažnu klimu s vrućim ljetom (Cfa). Ostali dio Županije, najveći dio Gorskog kotara te manji unutarnji, reljefno viši dijelovi otoka Krka (jugozapadni dio) i Cresa (sjeverni unutarnji dio otoka) imaju umjereno toplu vlažnu klimu s toplim ljetom (Cfb – srednja temperatura zraka najtoplijeg mjeseca niža je od 22 °C). Manji, najviši dijelovi Gorskog kotara spadaju u razred snježno-šumske (borealne) klime (D), s tipom vlažne borealne klime (Df). Jedino krajnji južni dio Lošinja pokazuje karakteristike prave sredozemne klime, klimatskog tipa Csa – sredozemna klima s vrućim ljetom.

Očita je razlika u srednjim godišnjim temperaturama između goranskog dijela i Priobalja, odnosno Otoka. Treba, međutim, reći da su, osim u srednjoj temperaturi, značajne razlike i između minimalnih i maksimalnih temperatura, odnosno u amplitudi sezonske temperature. Uočljivo je da kopneni dio Županije (zajedno s Priobaljem u čijem se zaleđu nalaze visoke planine) ima znatno veću količinu oborina od Otoka, što je posljedica utjecaja reljefa i opće cirkulacije atmosfere.

Od vjetrova na ovom području prevladavaju bura (smjer sjever ili sjeveroistok, čiji udari dosežu brzine i do 40 m/s) i jugo (smjer jugoistok, čija brzina doseže oko 9 m/s), koji mogu biti jaki i olujni te su općenito opasna i neugodna pojava.

3.7. Flora, fauna, vegetacija

Floru Primorsko-goranske županije sačinjava više od 2.700 vrsta, odnosno sveukupno oko 3.000 biljnih taksona, te time spada u floristički najbogatije dijelove Republike Hrvatske. Za čitavu našu državu poznato je oko 4.300 biljnih taksona, a na području Županije nalazi se 70% svih hrvatskih biljaka. Pojedini naši otoci (Krk, Cres, Lošinj) brojem od iznad 1.300 biljnih vrsta prelaze sveukupan broj vrsta biljaka nekih europskih država. Od 226 rijetkih, ugroženih i osjetljivih vrsta biljaka, koliko ih navodi Crvena knjiga biljnih vrsta Republike Hrvatskre, na području Županije rastu njih 122.

Fauna Primorsko-goranske županije iznimno je raznolika. Na ovom području živi 81 vrsta sisavaca, što iznosi gotovo dvije trećine od ukupno poznatog broja vrsta sisavaca u Hrvatskoj, a posebna je značajka što na jednome mjestu (razmjerno malom području) žive svi veliki europski grabežljivci. Od 114 vrsta ptica koje se smatraju ugroženima na europskoj (kontinentalnoj) razini, u Županiju dolazi njih 83 (73%), a čak 30 su gnjezdarice ovog područja. Ornitološka vrijednost Županije priznata je na europskoj razini time što su sva četiri posebna ornitološka rezervata (dva na otoku Cresu, jedan na Krku i čitav otok Prvić) proglašena i uvrštena u Popis značajnih ornitoloških područja u Europi (*Important Bird Areas in Europe*). Na području Županije prebiva 73% vrsta vodozemaca i oko 87% vrsta gmazova Hrvatske. Pojedina područja Županije posebno su bogata beskralježnjacima, iako ova fauna nije još ni izdaleka tako dobro proučena kao ona ostalih skupina. Neke skupine beskralježnjaka izvrsni su bioindikatori kakvoće prirodnog okoliša, primjerice vretenca, leptiri, trčci i slatkovodni rakovi jer reagiraju i na najmanje promjene u okolišu. Stoga se prirodna vrijednost pojedinih područja Županije odražava i u bogatstvu nekih skupina beskralježnjaka. Kao naša posebna nacionalna vrijednost izdvaja se podzemna krška fauna. Zbog održanja ravnoteže ekosustava važno je sprečavati unos invazivnih vrsta, kao i izumiranje, tj. smanjenje broja postojećih vrsta.

Najveća je prijetnja divljim svojtama u Republici Hrvatskoj uništavanje i gubitak staništa, dijelom i kao posljedica pretvaranja prirodnih staništa u građevinsko ili poljoprivredno zemljište ili izgradnje prometnica i ostalih prometnih putova, što često dovodi do fragmentacije staništa. Divlje svojte ugrožava i prekomjerno iskorištavanje u lovstvu, ribolovu i šumarstvu te unos stranih (alohtonih) vrsta, a velika im opasnost prijeti i od onečišćenja voda, tla i zraka te od intenzivne poljoprivrede i turizma.

Velik problem u Županiji su alohtone vrste krupnih sisavca koje su prijetnja za osjetljive otočne ekosustave i za otočnu poljoprivredu i stočarstvo. Alohtona divljač na otocima uništava otočna staništa, utječe na smanjenje biološke raznolikosti te nestanak tradicionalne poljoprivrede i ekstenzivnog stočarstva. Divlje svinje (*Sus scrofa*) su tek jedan od primjera. Njihova je populacija izmaknula nadzoru na kvarnerskim otocima nanoseći gospodarske štete i mijenjajući prirodne ekosustave otoka.

3.8. Krajobraz

Krajobraz ima važnu ulogu u javnom interesu na području kulture, ekologije, okoliša i društva te je bogatstvo koje pogoduje gospodarskoj aktivnosti čijom se zaštitom, upravljanjem i planiranjem može pridonijeti stvaranju radnih mjesta.

Treba posebno istaknuti značenje krajobraza kao nositelja identiteta i simboličkog značenja, što je od bitne važnosti za Županiju, pa do nacionalne razine. Uz to, autentičan krajobraz može biti pokretač turističkog razvoja. Načelna su opredjeljenja da postojeće vrijednosti treba štititi i obnavljati, a nove prostorne strukture kvalitetno planirati i oblikovati. Važan je čimbenik vrednovanja, tj. zaštite krajobraza (nestručna) javnost koju je potrebno informirati, educirati i senzibilizirati o tom pitanju. Određeni antropogeni utjecaji, primjerice vizualno onečišćenje (niska kvaliteta gradnje i uređenja prostora) problem su nedovoljnog vrednovanja krajobraza. Mnogobrojne prometnice, infrastrukturni i tranzitni koridori temeljni su činitelji preobrazbe i osiromašenja tradicionalnog krajobraza, baš kao i internacionalizacija vizualnog karaktera izgrađenih struktura i oblikovanih urbanih krajobraza[16]. Radi rješavanja tog problema potrebno je razvijati indikatore za prepoznavanje vizualnog onečišćenja.

Velik dio raznolikih tipova staništa u Županiji vrlo je ugrožen, a neka su djelomično ili potpuno uništena ili im prijeti ugroza. To je sve izraženije, posebno u novije vrijeme, širenjem urbanih središta, turizma, industrijalizacije, infrastrukture ili promjenama u poljoprivrednoj praksi.

[16] PP PGŽ, JU ZZPU PGŽ.

Čimbenici koji su formirali krajobraz Gorskog kotara prije svega su prirodni, a ne antropogeni. Njegova morfologija je krška, a krajobraz prvenstveno čine šume bukve i jele.

Područje Priobalja krajobrazno je heterogeno. Odlikuju ga terasasti krajobrazi Mošćeničke Drage i okolice, brdovito, ali šumsko područje Učke, stari liburnijski gradići i brojna ruralna naselja.

Područje Otoka krajobrazno je slično. Krajobraz otoka Krka obuhvaća strme litice koje su izložene buri, velike morske uvale plitkih obala, pjeskovite površine, urbani krajobraz, šumoviti krajobraz, krajobraz zamočvarenih područja i dr. Na otoku Krku posebno se ističe antropogeni utjecaj na krajobraznu kvalitetu. Zbog svoje blage klime, gustih borovih šuma te brojnih biljnih vrsta, otok Lošinj poznat je kao „otok vitalnosti". Rab karakterizira razvedena obala. Na Rabu postoje šumoviti krajobraz te ogoljela kamenita područja koja obilježavaju dobar dio rapskog krajobraza. Otok Cres je tipično krško područje u kojem su karbonatne stijene (vapnenci i dolomiti) dobro vodopropusni medij. Na otoku je vrijedan krajobraz Vranskog jezera, ali i krajobraz kamenjarskih pašnjaka te strmih litica. Značajne su i vrijedne šume na Tramontani i Punta Križi.

3.9. Ocjena ugroženosti prirodnih obilježja Primorsko-goranske županije

Smatra se da povećan utjecaj čovjeka na klimu započinje s industrijskom revolucijom, kada se intenziviralo korištenje fosilnih izvora energije. Zbog toga dolazi do povećane koncentracije stakleničkih plinova, što pak uzrokuje jači efekt staklenika i veće zagrijavanje atmosfere. Klimatske promjene, odnosno globalno zatopljenje od 0,8 °C, već unose neke promjene u ekosustave diljem Županije[17]. Ovisno o IPCC (*Intergovernmental Panel on Climate Change*) scenarijima, prema kojima će se odvijati budući utjecaj klimatskih promjena u svijetu, ovise i njihove reperkusije na prirodna obilježja Županije. Međunarodni napori usmjereni su na zaustavljanju globalnog zatopljenja na 2 °C u odnosu na predindustrijsko razdoblje. Za sada, međutim, s malo izgleda da se obvezujući dogovori na vrijeme i postignu. I pri najpovoljnijem scenariju, neizbježno je dodatno globalno zagrijavanje zbog dosadašnjih emisija stakleničkih plinova pa treba voditi računa da će ono utjecati na sve prirodne sustave u Županiji.[18]

Morske ekosustave najviše će mijenjati porast temperature mora. Ekosustavi u plićinama bit će osobito pogođeni visokim temperaturama mora i češćim anoksičnim uvjetima. Općenito se može reći da su ekosustavi ranjivi, tj. ugroženi.

Stanje površinskih voda bit će pod utjecajem sve veće neravnomjernosti u režimu oborina. Očekuje se produljivanje ljetnih sušnih razdoblja i pojačavanje intenziteta oborina u kišnom razdoblju. Za vodoopskrbni sustav i korisnike vode u hidroenergetskim objektima, u turizmu, poljoprivredi i drugdje, kao i na poplavnim područjima, neće toliko biti problem što će se smanjiti ukupna količina oborina, već upravo njihova neravnomjernost. Velike teškoće mogli bi izazivati i pojačani erozijski procesi od bujičnih voda, osobito u zonama gdje je ogoljena šuma. Potreba za mjerama usporavanja voda i dodatnih akumulacija vjerojatno će se vrlo brzo osjetiti.

Način na koji će povišene temperature djelovati na šumske ekosustave, ne može se u potpunosti predvidjeti. Osobita opasnost šumama nastupit će s podizanjem cijena energije. Sadašnja sječiva masa drveta u Županiji dovoljna je za oko 1/7 ukupnih energetskih potreba prosječnog stanovnika Hrvatske (za sve potrebe + udio u zajedničkim sustavima). Drugim riječima, unatoč prividnom obilju šume, raspoloživa drvna masa ne može zadovoljiti današnji standard potrošnje energije lokalnog stanovništva pa ju je potrebno izrazito obazrivo i nadzirano eksploatirati (u okvirima dugoročne održivosti).

[17] Četvrto IPCC izvješće.

[18] IPCC, 2014: *Summary for Policymakers*, u: Climate Change 2014, Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na PRIRODNA OBILJEŽJA
Vode • Pojačan antropogen utjecaj na obalni pojas, vode i more • Povišene morske razine mogu biti generator poplava priobalnih mjesta • Dio vodotoka Županije ima karakter vrlo intenzivnih bujica • Povećanje duljine i intenziteta sušnih razdoblja vodotoka te zaslanjenje krških priobalnih izvora Poljoprivredno tlo • Neriješeno vlasništvo nad poljoprivrednim zemljištem • Napuštanje poljoprivrednih aktivnosti i zapuštanje poljoprivrednog zemljišta Bioraznolikost • Osjetljivost prirodnih vrijednosti na antropogeni utjecaj Georaznolikost • Osjetljivost geološke baštine na antropogeni utjecaj • Nedovoljno korištena geološka baština u svrhu edukacije i turizma Krajobraz • Nedovoljno educirana i senzibilizirana javnost o krajobrazima • Obalna staništa su sve ugroženija, a neka su već i uništena nasipanjem ili drugim zahvatima u prirodi zbog intenzivnog razvoja turizma i s turizmom povezanih gospodarskih aktivnosti • Vizualno onečišćenje krajobraza • Onečišćenje podzemlja
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na PRIRODNA OBILJEŽJA
• Održivo koristiti prirodne resurse Vode • Sprečavati pojačan antropogeni utjecaj na obalni pojas, vode i more Poljoprivredno tlo • Poljoprivrednom djelatnošću utjecati na revitalizaciju ruralnog prostora Bioraznolikost • Održivo koristiti i valorizirati prirodne resurse • Istraživati, pratiti stanje i inventarizirati prirodnu baštinu Georaznolikost • Održivo koristiti i valorizirati geološku baštinu • Kategorizirati, inventarizirati i pratiti stanje geološke baštine • Interpretirati geološku baštinu u turističke i edukacijske svrhe Šumsko područje • Organizirano pratiti stanje šuma • Povećati stabilnost i kakvoću gospodarskih i općekorisnih funkcija šuma Krajobraz • Očuvati identitet i autentičnost krajobraza kao pokretača turističkog razvoja • Razvijati indikatore za prepoznavanje vizualnog onečišćenja • Širiti alohtone invazivne vrste • Područja izrazito vrijedne krajobrazne i geološke raznolikosti razvijati kao geoparkove·

4. ZAŠTITA OKOLIŠA

Zaštita okoliša skup je odgovarajućih aktivnosti i mjera kojima je cilj sprečavanje opasnosti za okoliš, sprečavanje nastanka šteta i/ili onečišćivanja okoliša, smanjivanje i/ili otklanjanje šteta nanesenih okolišu te povrat okoliša u stanje prije nastanka štete.

Radi zaštite okoliša potrebno je trajno provoditi istraživanja i unapređivati sustav praćenja svih sastavnica okoliša te jačati institucionalne i kadrovske kapacitete koji će informiranjem, izobrazbom i poučavanjem javnosti o zaštiti okoliša i održivom razvoju utjecati na razvoj svijesti o zaštiti okoliša u cjelini.

Pritisak na okoliš u Županiji značajan je problem s obzirom na to da je riječ o ograničenim, tj. potrošivim resursima[19].

4.1. Zaštita prirodne baštine

Područje PGŽ-a odlikuje se bogatstvom prirodnih osobitosti i vrijednosti. Temeljem Zakona o zaštiti prirode na području Županije trenutačno su zaštićena 32 vrijedna dijela prirode[20]. U PP PGŽ za zaštitu je predloženo još 140 vrijednih dijelova prirode (na kopnu i u moru) različitih kategorija zaštite, što zajedno s već zaštićenim područjima čini oko 17% površine Županije.

Uredbom o ekološkoj mreži[21] proglašena je Ekološka mreža Republike Hrvatske, kao sastavni dio ekološke mreže Europske unije *Natura 2000*. Utvrđen je i referentni popis vrsta i stanišnih tipova na području Županije. Ekološka mreža *Natura 2000* obuhvaća 112 područja, od toga tri područja važna za očuvanje ptica (Kvarnerski otoci, Gorski kotar i sjeverna Lika te Učka i Ćićarija) i prostrano područje za očuvanje velikih zvijeri.

Zbog različitih vrsta preopterećenja uzrokovanih povećanim brojem korisnika prostora, različite aktivnosti, počevši od turizma, utječu na prirodnu baštinu.

Objekti prirodne baštine imaju velik rekreacijski potencijal koji bi se morao iskoristiti radi poticanja njihove proaktivne zaštite. Uključivanje baštine u svakodnevne aktivnosti osigurava dugoročnu zaštitu i jamči sudjelovanje javnosti u procesu planiranja i/ili odlučivanja. Određene prirodne vrijednosti najlakše je očuvati nastavljanjem tradicionalnih načina života, kao i razvijanjem svijesti kod stanovništva o važnosti očuvanja prirodne (ali i kulturne) baštine. Jednako je važno uspostaviti ravnotežu između provedbe zaštite i provedbe gospodarskih projekata (odnosno valorizirati prirodnu baštinu kao pokretača održivoga gospodarenja razvoja) te unaprijediti upravljanje zaštićenim područjima.

4.2. Zaštita kulturne baštine

Primorsko-goranska županija bogata je kulturnim dobrima. Prema podacima iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske[22], registrirana su i zaštićena ukupno 354 nepokretna kulturna dobra, a još 15 ih je preventivno zaštićeno. Od toga je ukupno 250 pojedinačnih kulturnih dobara te 104 kulturno-povijesne cjeline.

Od pokretnih kulturnih dobara zaštićeno je 11 muzejskih zbirki, 56 zbirki te 101 pojedinačno kulturno dobro, sveu-

[19] Pritisak na okoliš detaljnije je obrađen u poglavlju *Infrastrukturni sustavi*.

[20] Zaštita je skinuta s dva područja (Lokvarsko jezero i Pinija u uvali Žalić na otoku Lošinju).

[21] Uredba o ekološkoj mreži („Narodne novine" broj 124/2013.).

[22] www.min-kulture.hr

kupno 168 pokretnih kulturnih dobara. Ovome valja pribrojiti još 21 preventivno zaštićeno pokretno kulturno dobro i pet zaštićenih fenomena nematerijalne kulturne baštine: Umijeće izrade šindre za pokrivanje krovova u Delnicama, Grobnička čakavština, Krčki tanci, tradicijski plesovi otoka Krka, Novljanski mesopust i Govor otoka Suska.

Osobito valja vrednovati i dva fenomena upisana na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva – Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja i Godišnji pokladni pohod zvončara s područja Kastavštine.

Brojni su utjecaji na kulturnu baštinu: pritisci modernizacije, procesi globalizacije, mnogobrojne gospodarske aktivnosti, depopulacija i dr. Konkretnije, nepovoljna demografska situacija ima negativan utjecaj na očuvanje povijesnih ruralnih i etnocjelina. Napuštanje seoskih krajeva i nestajanje tradicionalnih djelatnosti uzrokuje propadanje suhozida, terasa, gromača i stočarskih stanova. Podjednako je štetno i nenadzirano povećanje povijesnih gradića bez očuvanja povijesnog nasljeđa, kompozicije, prirode i okoliša i slično.

Županija, JLS, Ministarstvo kulture, udruge i vlasnici kulturnih dobara ulažu sredstva u obnovu i sanaciju pa je tako velik broj kulturnih dobara u nekoj od faza obnove. Stanje graditeljskog nasljeđa gotovo svih lokaliteta graditeljskog nasljeđa Županije, bez obzira na to nose li kategoriju urbanog ili ruralnog, treba neprestano pratiti i poboljšavati.

Zaštitu kulturne baštine treba uključiti u integralni proces planiranja, projektiranja, građenja i korištenja radi njezina uključivanja u suvremene tokove života kako bi se promovirao razvojni i gospodarski potencijal baštine, uz istodobno njezino održivo korištenje.

4.3. Zaštita zraka

Kakvoća zraka na većem dijelu područja Primorsko-goranske županije je I. kategorije, odnosno *zrak je čist ili neznatno onečišćen.*

Dokument *Kvaliteta zraka na području Primorsko-goranske županije* koji izdaje Nastavni Zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije za 2013. godinu, pokazuje slične rezultate mjerenja kvalitete zraka kao i ono za 2012., iako ne identične. Naime, onečišćen zrak, odnosno II. kategoriju kakvoće zraka, 2013. su imala ista tri područja kao i 2012. (područje Urinja – Kostrena) zbog prekoračenoga dopuštenog broja prekoračenja satnih graničnih vrijednosti za sumporovodik: područje bivšeg odlagališta otpada Viševac (Viškovo) prema izmjerenim koncentracijama lebdećih čestica 10 µm, područje mjernih postaja Krešimirova (Rijeka), Gorovo (Opatija), Paveki (Kostrena) i Krasica (Bakar) prema izmjerenim koncentracijama prizemnog ozona, ali i novo područje, ono Krešimirove ulice i Ulice F. la Guardije (Rijeka) prema izmjerenim koncentracijama lebdećih čestica 10 µm, odnosno dušikovog dioksida, koje su posljedica utjecaja prometa i prekrcaja i skladištenja žitarica na terminalu za žitarice u riječkoj luci. Koncentracija dušikovog dioksida na lokaciji Ul. F. la Guardije (Rijeka) u 2013. predstavlja pogoršanje kakvoće zraka na ovoj postaji nakon što je u 2012. utvrđena I. kategorija kakvoće zraka, s time da je godinu prije, 2011., također utvrđena II. kategorija kakvoće zraka. Glavnina emisija onečišćujućih tvari u zraku na području Županije odnosi se na područje Grada Rijeke i Općine Kostrena. Cestovni promet najznačajniji je izvor emisija dušikovih oksida te je (i) zato potrebno preusmjeriti tranzitni promet iz naseljenog područja i osigurati bolju protočnost cesta. Djelomični je uzročnik povećanih razina ozona prekogranični transport, a uzročnik su onečišćenja zraka, s obzirom na lebdeće čestice, građevinski radovi (primjerice, radovi na sanaciji bivšeg deponija i izgradnji nove ceste do Centra za gospodarenje otpadom Marišćina).

Uzimajući u obzir 30-godišnje praćenje kakvoće zraka, općenito se može reći da je zrak čišći u odnosu na osamdesete i devedesete godine prošlog stoljeća. Na županijskoj razini, određeni parametri mjere se još od 1973. (SO_2 i dim) i 1974. (taložna tvar)[23].

Sredinom 2000. godine na području Županije uspostavljena je prva automatska mreža za praćenje kakvoće zraka u Republici Hrvatskoj, koja je obuhvaćala dvije stanice, da bi se do 2007. proširila na 11 automatskih postaja u sklopu mjerenja posebne namjere oko industrijskih objekata. Od 2003. podaci o mjerenju onečišćenja zraka prikazuju se na web- stra-

[23] Prijedlog programa zaštite zraka, ozonskog sloja, ublažavanja klimatskih promjena i prilagodba klimatskim promjenama u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2014. – 2017.

nici Zavoda: www.zzjzpgz.hr, što je također novina u hrvatskim razmjerima. U skladu s odredbama Zakona o zaštiti zraka[24], u Županiji je uspostavljena lokalna mreža za praćenje kakvoće zraka. Poslove praćenja kakvoće zraka obavlja Odsjek za kontrolu kvalitete vanjskog zraka u sastavu Zdravstveno-ekološkog odjela Nastavnog zavoda za javno zdravstvo, a Županijska skupština donosi program mjerenja kakvoće zraka i osigurava uvjete njegove provedbe. Lokalne mreže za praćenje kakvoće zraka teritorijalno su ustrojene i imaju najdužu tradiciju mjerenja osnovnih onečišćujućih tvari.

4.4. Zaštita mora

Kakvoća mora na području Županije može se ocijeniti kao vrlo dobra, no, unatoč tome, postoje određena ugrožena područja, potencijalne opasnosti i rizici kojima treba posvetiti posebnu pozornost s ciljem postizanja i/ili održavanja dobrog stanja morskog okoliša na ovom području.

Kontroliranom izgradnjom i korištenjem prostora u obalnom području te provođenjem mjera zaštite može se postići očuvanje postojeće visoke kakvoće mora na područjima s takvom kakvoćom, spriječiti daljnja degradacija i poboljšati stanje kakvoće mora na ugroženim područjima.

Ispuštanje komunalnih otpadnih voda u priobalno more pritisak je koji, ovisno o svojoj jačini i uvjetima u morskom ekosustavu, može dovesti do eutrofikacije. Najopterećenije je područje Riječki zaljev u kojem više od 50% opterećenja dolazi iz sustava odvodnje grada Rijeke. Ostala priobalna područja koja su zbog svojih prirodnih obilježja te unosa otpadnih voda naselja osjetljiva na eutrofikaciju lokalizirana su na zaljeve i kanale u obalnom dijelu (Bakarski zaljev) i na Otocima (Krk, Cres, Lošinj i Rab). Ugroženim zonama mogu se smatrati zatvoreni morski zaljevi i luke.

Glavni utjecaji na morske vode uključuju:

- otpadne vode iz komunalnih sustava
- industrijske otpadne vode (najznačajniji utjecaji dolaze od rafinerije nafte i brodogradilišta u Rijeci i Kostreni te petrokemijske industrije u Omišlju)
- procjedne vode iz odlagališta otpada
- pomorski promet (buka, ispušni plinovi, smeće s brodova, izljevi kemikalija i nafte, potencijalna opasnost u slučaju izvanrednog ili iznenadnog događaja, balastne vode – unos mikroorganizama).

Registar onečišćavanja okoliša navodi da je na području PGŽ-a u 2013. bilo 14 lokacija ispusta komunalnih otpadnih voda čiji prijemnik je bilo more[25].

Na području cijele Županije trajno se prati kakvoća obalnog mora na plažama za kupanje – u 2013. bila je izvrsna u 94,5%, dobra u 2,95%, zadovoljavajuća u 1,27% te nezadovoljavajuća u 1,27%.[26] NZZJZ u Rijeci uzima uzorke morske vode i ispituje sanitarnu kakvoću mora. Laboratorijska ispitivanja uzoraka obuhvaćaju određivanje saliniteta mora i mikrobioloških pokazatelja čistoće mora, crijevnog enterokoka i Escherichiae coli.

Ispitivanje sanitarne kakvoće obalnog mora sustavno se obavlja, a od 1994. prati se i unos onečišćenja s kopna u more na temelju programa praćenja onečišćenja Jadrana s kopna – LBA program. Utvrđeno je da 50% ukupnog unosa organskih tvari, ukupnog dušika i ukupnog fosfora u akvatorij Kvarnerskog zaljeva dospijeva iz središnjeg ispusta otpadnih kanalizacijskih voda na Delti. Jednako je tako utvrđeno da je Rafinerija nafte najveći izvor onečišćenja mora ugljikovodicima. Ipak, stanje mora ne prati se u dovoljnoj mjeri, tj. tako da se prate sve sastavnice okoliša. Općenito je potrebno uspostaviti ravnotežu očuvanja morskog ekosustava i gospodarskog razvoja.

Protokol o integralnom upravljanju obalnim područjem prvi je međunarodno-pravni dokument kojim je uvedena obveza integralnog upravljanja obalnim područjem uzimajući u obzir prostorno planiranje, zaštitu okoliša i prirode, zaštitu kulturne baštine, kao i politike održivog razvoja poljoprivrede, ribarstva, turizma i ostalih gospodarskih djelatnosti u obalnom području. Protokol određuje temeljne ciljeve integralnog upravljanja obalnim područjem, koji uključuju racionalno planiranje koje cjelovito sagledava okolišne i krajobrazne vrijednosti, gospodarski, društveni i kulturni razvoj, stabilnost i

[24] Zakon o zaštiti zraka („Narodne novine" broj 130/2011.).

[25] http://roo-preglednik.azo.hr/

[26] http://baltazar.izor.hr/

cjelovitost obalnih ekosustava, održivo korištenje prirodnih resursa, utjecaj prirodnih rizika (osobito klimatskih promjena) te usklađenost javnih i privatnih inicijativa i svih odluka vlasti na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Protokol ustanovljuje i prioritetna područja djelovanja i ključne instrumente integralnog upravljanja obalnim područjima te predviđa i načine žurnog reagiranja u kritičnim situacijama.

4.5. Zaštita kopnenih voda

Zaštita kakvoće voda jezera i akumulacija u Županiji od posebne je važnosti, s obzirom na to da se gotovo sva koriste za vodoopskrbu ili su potencijalni izvori vode za piće. Područje Županije je krško područje sa slabo razvijenom nadzemnom i bogatom podzemnom hidrografijom te je nužno zaštititi izvore krških vodonosnika. Za zaštitu voda na području Županije od ključnog je značenja sljedeće:

- nedjeljiva povezanost podzemnih i površinskih voda
- podzemne vode su glavni sadašnji i potencijalni resursi vode za piće
- slatkovodni ekosustavi su vrlo vrijedni i uključeni su u ekološku mrežu *Natura 2000*.

Kemijsko i količinsko stanje podzemnih voda općenito je dobro. Mnogi izvori zahvaćeni za vodoopskrbu mikrobiološki su onečišćeni zbog ispuštanja nepročišćenih otpadnih voda izravno u podzemne vode. Prisutan je velik rizik od iznenadnog onečišćenja podzemnih voda naftom i derivatima jer slivove presijecaju mnogobrojne ceste bez kontrolirane odvodnje.

Glavni utjecaji na kopnene vode uključuju:

- točkaste izvore onečišćenja (onečišćenja iz kanalizacijskog sustava i/ili uređaja za pročišćavanje otpadnih voda)
- raspršene izvore onečišćenja (onečišćenja na tlu ili u tlu, koja oborinskim otjecanjem dolaze u vode – poljoprivredne površine, oborinske vode različitih slivnih površina itd.).

Glavni izvor onečišćenja podzemnih voda na području Gorskog kotara su naselja koja nemaju odgovarajuće riješenu odvodnju ili nisu priključena na kanalizaciju. Slivnim područjem izvora Čabranke, Kupice i Ribnjaka prolaze autocesta, državne i županijske ceste, naftovod i plinovod, što sve povećava mogućnost incidentnih onečišćenja; posebnu pozornost treba posvetiti zaštiti rijeke Kupe s obzirom na to da je riječ o velikome stalnom krškom izvoru. Vodeći je izvor onečišćenja u slivu izvora u Rijeci sam grad Rijeka, odnosno riječko urbanizirano područje od Škurinja do Vežice. Razlozi leže u neodgovarajućem i trošnome kanalizacijskom sustavu, spremištima goriva te gustoj cestovnoj mreži. Prigradska naselja na Grobništini također su problem budući da nemaju riješen sustav odvodnje otpadnih voda. Prostor Grobničkog polja posebno je osjetljivo područje jer je to retencijski prostor podzemnih voda kapitalnih izvora vode za piće priobalnog područja Županije.

Na području cijele Županije trajno se prati kakvoća voda (podzemnih i površinskih voda zahvaćenim za vodoopskrbu te unos onečišćenja kopnenim vodama u more).

Velik dio prostora Županije obuhvaćaju područja posebne zaštite voda. To su u prvom redu područja namijenjena zahvaćanju vode za ljudsku uporabu (zone sanitarne zaštite) i područja namijenjena zaštiti staništa ili vrsta (Nacionalna ekološka mreža). Zahvaljujući do sada provedenim vodoistražnim radovima i reguliranju razine zaštite resursa vode za piće, jasno se mogu sagledati mogućnosti i ograničenja razvoja na tim područjima. Za sva izvorišta vode za piće uključena u javnu vodoopskrbu određene su zone zaštite i donesene odluke o zaštitnim zonama. Na mnogim je područjima i nakon donošenja odluka nastavljeno s hidrogeološkim istraživanjima koja su rezultirala novim saznanjima i iziskuju u tom pogledu novelaciju zona.

Za područje Županije od manjeg su značenja ostala područja posebne zaštite voda: područja podložna eutrofikaciji i područja ranjiva na nitrate, te je potreban visok stupanj pročišćavanja otpadnih voda koje se ispuštaju u slivu. Bez obzira na to što je koncentracija nitrata u svim podzemnim vodama vrlo niska, prirodna ranjivost krških vodonosnika zahtijeva pri ratarskoj proizvodnji striktno poštovanje dobre poljoprivredne prakse definirane u europskoj Direktivi o zaštiti voda od onečišćenja koje uzrokuju nitrati poljoprivrednog podrijetla.

Rizici od poplava na području malog sliva *Gorski kotar* pojavljuju se pri istodobnoj pojavi visokih oborina, zasićenja

podzemlja i topljenja snijega, a rizici od poplava na području malog sliva *Kvarnersko primorje i otoci* nastaju u uvjetima dugotrajnih jačih oborina kada dolazi do zasićenja tla, saturiranja podzemlja posrednog sliva i iznimno velikoga površinskog otjecanja.

4.6. Zaštita tla

Glavni su izvori onečišćenja tla u Županiji stara industrijska postrojenja, nesanirane lokacije odlagališta otpada i divljih odlagališta, napuštenih kamenoloma i šljunčara.

4.7. Zaštita šuma

Na cijelom području Županije općekorisne funkcije šuma (utjecaj na vodni režim, klimu, oblikovanje krajolika, na unapređivanje turizma i sporta...) prevladavaju nad koristima od iskorištavanja drvne mase. U kontinentalnom dijelu, uza sve indirektne koristi, vrlo su značajni prihodi od iskorištavanja drvne mase, a u Priobalju i na Otocima prevladavaju indirektne koristi šuma koje se sada sve više valoriziraju.

Sušenje šuma većih ili manjih razmjera, posebno sušenje pojedinačnih vrsta drveća ili pojedinačnih stabala svih vrsta, poznata je pojava od davnina. Najnovije sušenje šuma – umiranje šuma, zahvatilo je sve vrste drveća.

Na ovom je prostoru umiranje šuma primijećeno prije više desetljeća, otkad je ta pojava sve intenzivnija. Iz procjene oštećenosti krošanja glavnih vrsta drveća na plohama, prema međunarodnoj metodologiji[27], može se zaključiti da je zdravstveno stanje šuma, posebno jele, loše. U 2009. godini na području Županije oštećenost za običnu jelu iznosila je 21,7%, a za običnu bukvu 15,5%.

Zbog navedenih razloga propisane su mjere za djelomičnu sanaciju posljedica sušenja šuma, tako da se užitak drvne mase ostvaruje najprije kroz sječu suhih ili gotovo suhih stabala.

Šume Gorskog kotara teško su oštećene zimi 2014. godine. Vremenska nepogoda koja je pogodila Gorski kotar, a koja se manifestirala putem ledene kiše, vjetra, napadalog snijega i niskih temperatura, uzrokovala je brojne teškoće. Pod teretom snijega grane su se lomile i padale na električne vodove i dalekovode, a brojna stabla rušila na ceste. Najteže su bili pogođeni Čabar i Gerovo, gdje je oštećeno otprilike 90% bukovih stabala, kao i brezove šume. Uništenu drvnu masu potrebno je posjeći i izvući iz šume te obnoviti floru i faunu šuma, odnosno započeti s pošumljavanjem. Ledena kiša uzrokovala je i prometne probleme, probleme u opskrbi strujom te višednevnu izoliranost stanovnika.

4.8. Zaštita od utjecaja opterećenja na okoliš

4.8.1. Pritisak na okoliš bukom

Cestovni promet najizraženiji je izvor buke u Županiji. Najugroženije je gusto izgrađeno područje Grada Rijeke, ali i dijelovi drugih naselja uz ceste s većim intenzitetom prometa. Na većem dijelu Riječke obilaznice postavljene su protubučne barijere te na dionici autoceste Rijeka – Zagreb.

4.8.2. Zaštita od svjetlosnog onečišćenja

Svjetlosnom onečišćenju najviše pridonose velika urbana područja. U Županiji to je grad Rijeka i njegova okolica s pratećim industrijskim i lučkim pogonima, te veća naselja u priobalnom dijelu Županije. Javna rasvjeta i ostali izvori svjetla na otvorenom (gospodarski i sportski objekti, reklamni panoi…) najistaknutiji su izvori svjetlosnog onečišćenja.

Svjetlosno onečišćenje od ulične (javne) rasvjete djelomično se smanjilo u pojedinim gradovima i općinama zbog prelaska, u većem ili manjem dijelu, na ekološki tip rasvjete.

[27] ICP – Forest – Međunarodni program za procjenu i motrenje utjecaja zračnog onečišćenja na šume.

4.9. Sustav gospodarenja otpadom

Na području Županije djeluje devet komunalnih društava koja se bave prikupljanjem i obradom otpada, a komunalni i neopasni proizvodni otpad odlaže se na 10 odlagališta.

Tablica 6. *Sustav gospodarenja otpadom u PGŽ-u*

Grad/općina (JLS)	Odlagalište otpada	Popunjenost odlagališta	Komunalno društvo koje upravlja odlagalištem
Delnice, Brod Moravice, Fužine, Lokve, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad	Sović Laz	55%	*Komunalac* d.o.o. Delnice
Čabar	Peterkov Laz	70%	Grad Čabar (Pilana *Muhvić*)
Vrbovsko	Cetin (Vrbovsko)	71%	*Komunalac* d.o.o. Vrbovsko
Rijeka, Bakar, Čavle, Kastav, Kraljevica, Jelenje, Klana, Kostrena, Viškovo	ŽCGO Marišćina (Viškovo)	- u fazi izgradnje	KD *Čistoća* d.o.o. Rijeka
Opatija, Lovran, Matulji, Mošćenička Draga	Osojnica (Matulji)	85%	*Komunalac* d.o.o. Opatija
Crkikvenica, Novi Vinodolski, Vinodolska općina	Duplja (Novi Vinodolski)	95%	*Ivanj* d.o.o. Krk
Krk, Baška, Dobrinj, Malinska-Dubašnica, Omišalj, Punat, Vrbnik	Treskavac (Vrbnik)	68%	*Ponikve* d.o.o. Krk
Cres	Pržić (Cres)	73%	*Vodovod i čistoća Cres Mali Lošinj* d.o.o. Cres
Mali Lošinj	Kalvarija (Mali Lošinj)	82%	
Rab, Lopar	Sorinj (Rab)	97%	*Vrelo* d.o.o. Rab

Izvor: Izvješće o stanju u prostoru PGŽ-a za razdoblje 2005. – 2012. godine i Izvješće o komunalnom otpadu za 2012. godinu (AZO)

Primorsko-goranska županija treća je po redu u Hrvatskoj po stopi odvojenog skupljanja pojedinih vrsta iz komunalnog otpada u 2011. godini, s 21,1%[28]. Unatoč tome, još uvijek nije dovoljno razvijen sustav odvojenog prikupljanja otpada, kao ni posebnih kategorija otpada. Udio Županije u ukupno skupljenoj količini komunalnog otpada u Republici Hrvatskoj u 2011. iznosi 8,6%.

Osim navedenih odlagališta, u Županiji su postojala još i sljedeća odlagališta, danas zatvorena: Lovački dom, Mrzle drage, Susak – Grobotine, Uvala Vrulje, Zakam. Odlagalište Viševac, koje je bilo najveće u Županiji i na koje se odlagao otpad s područja Rijeke i njezina okruženja, zatvoreno je za daljnje odlaganje 1. siječnja 2012. godine. Otpad se otad odlaže na Županijskom centru za gospodarenje otpadom (ŽCGO) Marišćina, na platou tzv. 0-te faze. Sva ostala odlagališta raspolažu kapacitetom za odlaganje otpada do puštanja u funkciju ŽCGO-a i na svima je započeta sanacija.

Problem je to što se otpad ne zbrinjava u potpunosti u skladu s propisima. Iako je područje Županije dobro pokriveno sustavom skupljanja otpada, registriran je velik broj divljih odlagališta. To su manji ili veći neuređeni prostori koji nisu predviđeni za odlaganje otpada, a formirali su ih najčešće građani bez prethodnog znanja tijela lokalne samouprave. Ne raspolažu nikakvim dokumentima relevantnim za njihovo djelovanje, a otpad, uglavnom individualno, dovoze građani. Postoje mala divlja odlagališta na koja je uglavnom odložen komunalni i glomazni otpad i veća divlja odlagališta na koja je uglavnom odložen građevinski otpad. Županija je ranijih godina sufinancirala sanaciju tzv. divljih odlagališta otpada, međutim tijekom 2012. to nije bio slučaj.[29] Poseban su problem procjedne vode te zbrinjavanje mulja s uređaja za obradu otpadnih voda. Korištenje mulja s uređaja za obradu otpadnih voda te goriva iz otpada prilika su za izgradnju elektrane.

U 2012. skupljeno je 107.315 tona otpada, što je za 14.205 tona manje u odnosu na skupljenu količinu u 2011. godini. Najveće su količine (33.056 t) skupljenoga komunalnog otpada na riječkom području.

[28] AZO, Izvješće o komunalnom otpadu za 2011.

[29] Izvješće o gospodarenju otpadom u Primorsko-goranskoj županiji za 2012. godinu.

U Županiji je u 2012. proizvedeno ukupno oko 15.231,16 (u 2011. – 19.457,3) tona opasnog otpada, skupljeno je 16.208,3 (u 2011. – 19.496,6) tona, a obrađeno ili izvezeno oko 8.649,7 (u 2011. –11.681,6) tona opasnog otpada. Najveće količine opasnog otpada čine otpadna ulja i otpad od tekućih goriva. Osim otpadnih ulja, veće količine proizvedenoga opasnog otpada čini i drugi otpad koji sadrži ulja, otpadne baterije i uljne filtre.

Količine proizvedenog otpada u Županiji uvelike ovise o razdoblju u godini, s obzirom na to da nestalno stanovništvo pridonosi količini proizvedenog otpada tijekom ljetnih mjeseci, što uzrokuje velike oscilacije na godišnjoj razini.

Generalna pokrivenost odvozom komunalnog otpada u jedinicama lokalne samouprave na području Županije je od 95 do 100%, s iznimkom Grada Čabra (oko 70% kućanstava). Dva su odlagališta proizvodnog otpada, od kojih se jedno nalazi u krugu INA-Rafinerije nafte na Urinju, a drugo unutar prostora Dine Petrokemije na otoku Krku. Na području Općine Viškovo nalazi se zatvoreno, nesanirano odlagalište opasnog otpada Sovjak.

Županija se opredijelila za uspostavu integralnog sustava gospodarenja otpadom te je zajedno s Gradom Rijekom, Općinom Viškovo, KD *Čistoća* d.o.o. Rijeka osnovala trgovačko društvo *Ekoplus* d.o.o. za provedbu sustava i uspješno kandidirala projekt izgradnje Županijskog centra za gospodarenje otpadom za sredstva europskih fondova. Uspostava ŽCGO-a Marišćina realizirala se u suradnji Vlade RH, PGŽ-a, Grada Rijeke i *Ekoplusa* sa 71% sredstava IPA fonda Europske unije. Taj središnji dio sustava ima visok stupanj izgrađenosti, međutim u funkciju se moraju staviti svi dijelovi novog sustava za gospodarenje otpadom (CZGO, reciklažna dvorišta i transfer-stanice). ŽCGO pokriva potrebe 300.000 stanovnika PGŽ-a. U razdoblju od godine dana nakon otvaranja ŽCGO-a očekuje se da se saniraju i zatvore sva odlagališta na području Županije.

Sredinom 2015. ostvareni su svi preduvjeti za početak probnog rada ŽCGO-a Marišćina.

Postojeće stanje u gospodarenju otpadom na području Županije trenutačno karakterizira prikupljanje i odlaganje otpada, što se ne može nazvati cjelovitim sustavom gospodarenja otpadom. Sustav nije objedinjen te postoje znatne razlike u kvaliteti i načinu zbrinjavanja otpada između pojedinih jedinica lokalne samouprave. Stoga se uspostavljanjem integralnog sustava gospodarenja otpadom – ŽCGO-a Marišćina, očekuje rješavanje tih problema.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na OCJENU STANJA OKOLIŠA
• Znatan pritisak na okoliš i komunalnu infrastrukturu tijekom turističke sezone • Nedovoljno iskorišteni razvojni potencijali zaštićenih područja, poglavito u segmentu turističke valorizacije prirodne baštine • Nedovoljno iskorišteni razvojni potencijali ekološke mreže *Natura 2000* • Nedovoljno razvijena svijest o važnosti očuvanja prirodne baštine **Zaštita zraka** • Onečišćenje zraka dušikovim oksidima (cestovni promet) te sumpornim dioksidom (Rafinerija nafte u Urinju i TE Rijeka) **Zaštita voda** • Trajni rizik i opasnost od iznenadnog onečišćenja mora od pomorskog prometa, lučkih aktivnosti i industrije • Ispuštanje nepročišćenih otpadnih voda u vode i more • Postojanje potencijalnih izvora onečišćenja voda na području zaštitnih zona izvorišta vode za piće • Točkasto onečišćenje kopnenih voda **Zaštita tla** • Onečišćenje tla od starih industrijskih postrojenja, nesanirana odlagališta otpada i divlja odlagališta, napušteni kamenolomi i šljunčare **Zaštita šuma** • Zdravstveno stanje šuma **Zaštita od utjecaja opterećenja na okoliš** • Pritisak na okoliš bukom **Sustav gospodarenja otpadom** • Dugotrajna uspostava novog sustava gospodarenja otpadom • Slabo razvijeni sustav primarne selekcije komunalnog otpada • Zbrinjavanje otpada nije u potpunosti u skladu s propisima • Nepostojanje odlagališta građevinskog otpada • Postojanje divljih odlagališta

Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na OCJENU STANJA OKOLIŠA
• Očuvati prirodne vrijednosti • Provoditi istraživanja sastavnica okoliša te unaprijediti sustav praćenja svih sastavnica okoliša jačanjem institucionalnih i kadrovskih kapaciteta **Zaštita prirodne baštine** • Valorizirati i održivo koristiti prirodnu baštinu • Osigurati skladan i održiv razvoj regije. Pri realizaciji gospodarskih projekata primjenjivati načela održivosti, provoditi postupke ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu i implementirati mjere zaštite prirode • Područja ekološke mreže *Natura 2000* staviti u funkciju razvoja, osobito u ruralnim dijelovima Županije • Razvijati svijest o važnosti očuvanja prirodne baštine **Zaštita kulturne baštine** • Zaštitu kulturne baštine uključiti u suvremene i buduće tokove života **Zaštita zraka** • Preusmjeriti tranzitni promet iz naseljenog područja i osigurati bolju protočnost cesta **Zaštita voda** • Zaštititi izvore krških vodonosnika • Spriječiti daljnju degradaciju i poboljšati stanje kakvoće mora na ugroženim područjima • Očuvati ravnotežu morskog ekosustava i gospodarskog razvoja • Uspostaviti sustav integralnog upravljanja morskim i obalnim površinama • Očuvati postojeću visoku kakvoću mora • Izgraditi i unaprijediti sustav odvodnje i uređaje za pročišćavanje otpadnih voda • Očuvati šumski pokrov u slivnim područjima **Zaštita od utjecaja opterećenja na okoliš** • Razvoj i uređenje prostora sagledavati i u funkciji smanjenja pritiska na okoliš bukom ili održavanja postojećeg pritiska **Sustav gospodarenja otpadom** • Poticati primarnu selekciju komunalnog otpada • Staviti u funkciju sve dijelove novog sustava gospodarenja otpadom (CZGO, sustav reciklažnih dvorišta i transfer-stanica) • Zatvoriti i sanirati postojeća odlagališta otpada • Ukloniti divlja odlagališta otpada • Razvijati svijest o potrebi pravilnog postupanja s otpadom

5. STANOVNIŠTVO I LJUDSKI POTENCIJALI

5.1. Demografska obilježja

Prema posljednjem Popisu stanovništva 2011., Primorsko-goranska županija imala je 296.195 stanovnika, što je smanjenje broja stanovnika od 3,1% u odnosu na prošlo međupopisno razdoblje 2001. godine. Grafikonom 3. prikazan je ukupan broj stanovnika za tri međupopisna razdoblja (1991., 2001. i 2011.) po mikroregijama Županije i za grad Rijeku koji je zbog svoje veličine i značenja izuzet iz Priobalja.

Grafikon 3. *Ukupan broj stanovnika u PGŽ-u 1991., 2001. i 2011.*

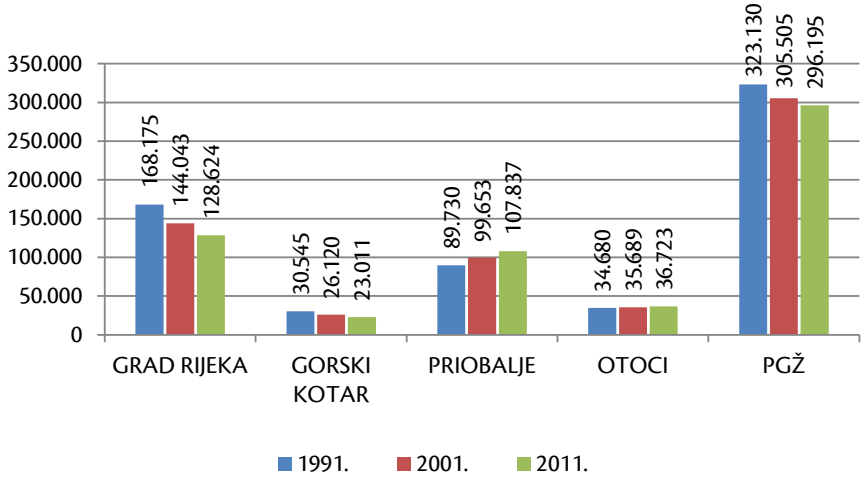

Izvor: Dr. sc. I. Lajić, Demografska studija, Popis stanovništva 2011. godine

Grad Rijeka i Gorski kotar bilježe trajni pad broja stanovnika od 1991. do 2011. godine. Priobalje i Otoci imaju porast broja stanovnika; Priobalje prednjači u porastu broja stanovnika koji je 2011. bio 8,9% veći u odnosu na Popis stanovnika iz 2001. godine.

Od svih općina u Županiji 2011. godine, Viškovo je ostvarilo najveći porast broja stanovnika od 62%, slijede Malinska-Dubašnica s 15% i Jelenje s 9,5%. Od svih gradova u Županiji, najveći porast broja stanovnika 2011. imao je Kastav (17,4%), slijede Krk (14,4%) i Bakar (6,5%).

Prema Popisu stanovništva 2011. godine, 52% stanovništva Županije činile su žene, a 48% muškarci te se u odnosu na prošli Popis stanovnika 2001. spolna struktura stanovništva nije promijenila. I u svim mikroregijama žensko stanovništvo brojčano prevladava u odnosu na muško.

Prosječna starost Županije je 2011. iznosila 43,9 godina u odnosu na 2001., kada je iznosila 41 godinu, što upućuje na proces starenja stanovništva. U mikroregiji Gorski kotar prosječna je starost najviša te iznosi 47,2 godine, a u Priobalju je najmanja i iznosi 43,4 godine. Indeks starenja pokazuje broj stanovnika od 60 i više godina prema broju stanovnika od 0 do 20 godina, a kada prijeđe 40%, dotično je stanovništvo zahvatilo proces starenja. Za Županiju taj indeks 2011. iznosi 55,3% (155,3), što upućuje na proces starenja stanovništva, kao i koeficijent starosti koji iznosi 26,6 te upućuje na demografsku starost. Grafikon 4. prikazuje dobne piramide za Županiju prema Popisu stanovništva 2001. i 2011. godine.

Grafikon 4. *Dobne piramide u PGŽ-u prema Popisu stanovništva 2001. i 2011.*

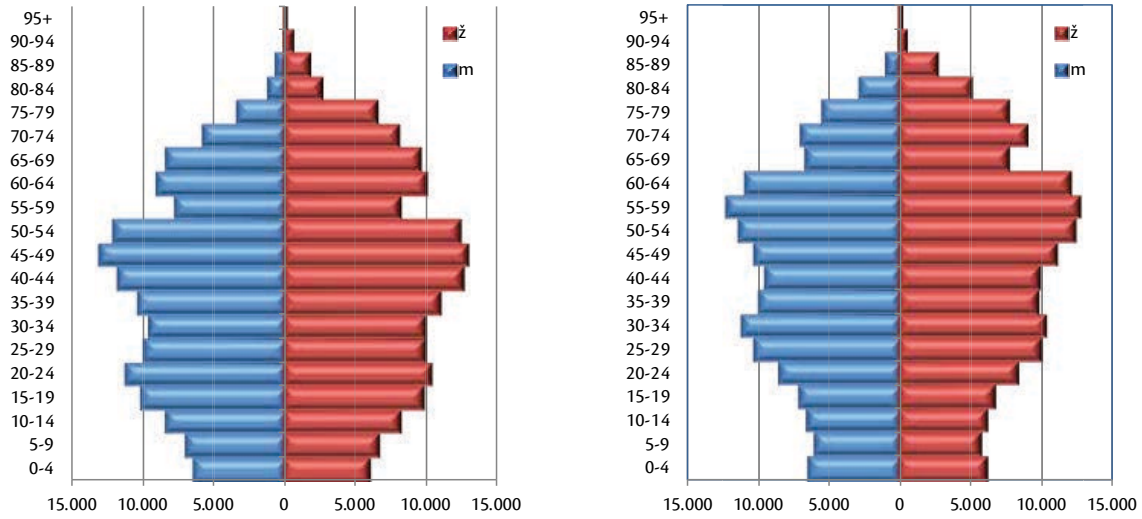

Izvor: NZZJZ PGŽ, Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ, 2012.

Dobne piramide izgledom podsjećaju na urnu, što je posljedica smanjenih stopa nataliteta. Usporedbom ovih dobnih piramida uočen je porast broja stanovnika u starijim dobnim skupinama, uz istodobno smanjenje u mladoj skupini. U Županiji je dobna struktura 2011. godine sljedeća: mladog stanovništva (0 – 19 godina) bilo je 17,13% (2001. – 20,5%), zreloga stanovništva (20 – 59) bilo je 56,24% (2001. – 56,5%) i staroga stanovništva (60 i više godina) bilo je 26,61% (2001. – 22,4%).

Migracijska stopa u Županiji je pozitivna, za razdoblje od 2001. do 2010. iznosi 722 osobe. Godine 2011. migracijski je saldo među županijama bio pozitivan i iznosio je 139 osoba, kao i migracijski saldo s inozemstvom. U Županiju je 110 osoba više uselilo nego što je iz nje odselilo u inozemstvo. Prirodno kretanje stanovništva, odnosno stope nataliteta i mortaliteta čine važan dio demografskih obilježja Županije. Grafikon 5. prikazuje stope nataliteta, mortaliteta i prirodnog priraštaja u Županiji u razdoblju od 2001. do 2012. godine.

Grafikon 5. *Prirodno kretanje stanovništva u PGŽ-u, 2001. – 2012.*

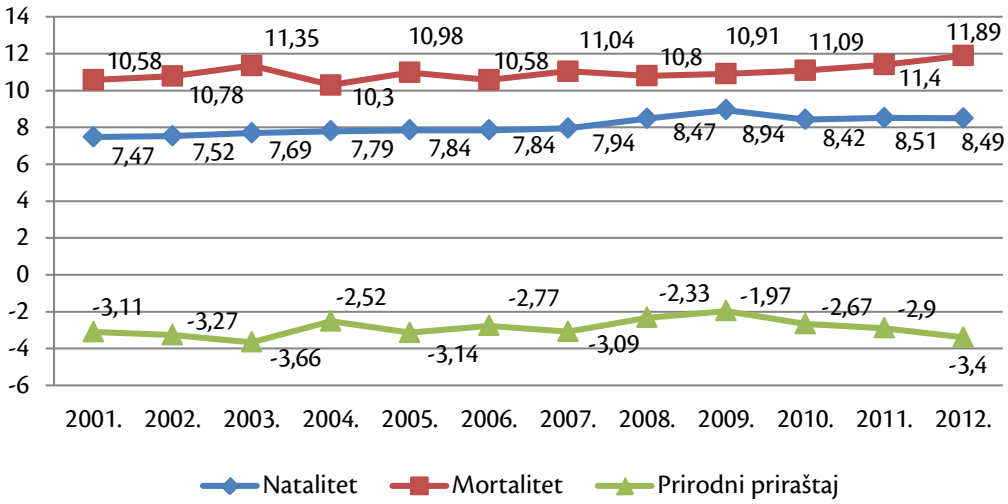

Izvor: NZZJZ PGŽ, Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ, 2001. – 2012.

Prirodni priraštaj je negativan za cijelo promatrano razdoblje te su stope nataliteta i mortaliteta rasle tijekom godina. Godine 2012. najveću stopu mortaliteta ima mikroregija Gorski kotar (14,16), a najveću stopu nataliteta ima mikroregija Priobalje (8,66). Zaključno, prirodni je priraštaj negativan na području cijele Županije – najizraženiji je u Gorskom kotaru (-7,6) i gradu Rijeci (-4,32), a Priobalje (-1,64) i Otoci (-3,98) također imaju negativne, ali manje vrijednosti prirodnog priraštaja. Samo pet gradova i općina bilježi pozitivnu stopu prirodnog priraštaja: Viškovo (7,27), Omišalj (6,70), Lopar (4,75), Kastav (2,68) i Krk (0,80). Kostrena i Lovran su 2012. imali jednak broj rođenih i umrlih.

Pokazatelj bioreprodukcijskih procesa je vitalni indeks koji stavlja u odnos broj živorođenih u odnosu na broj umrlih. Grafikon 6. prikazuje vitalni indeks u Županiji po mikroregijama za 2012. godinu.

Grafikon 6. *Vitalni indeks u PGŽ-u, 2012.*

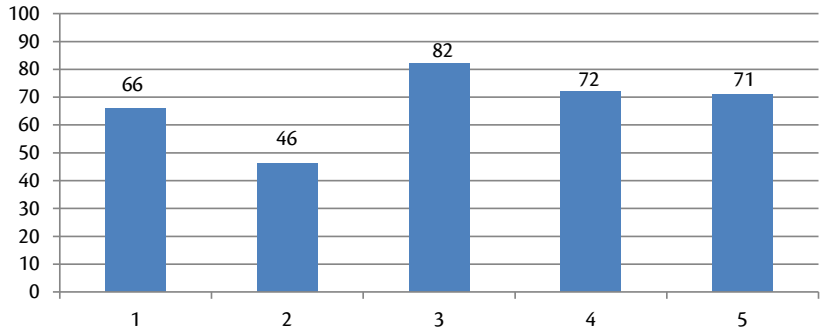

Izvor: NZZJZ PGŽ, Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ, 2012.

U Županiji vitalni indeks 2012. iznosi 71 te je u odnosu na 2011. ostao isti. Najviši vitalni indeks zabilježen je u Priobalju (82) i Otocima (72), a najniži u Gorskom kotaru (46) i gradu Rijeci (66). U odnosu na 2001., samo je Priobalje zabilježilo povećanje ovoga indeksa (sa 78 u 2001. na 82 u 2012.), ostale mikroregije bilježe pad (grad Rijeka – sa 71 u 2001. na 66 u 2012.; Otoci – sa 73 u 2001. na 72 u 2012. i Gorski kotar – s 47 u 2001. na 46 u 2012.).

5.2. Gustoća naseljenosti i obilježja naselja

Županija obuhvaća prostor od 3.587 km² (bez mora) s prosječnom gustoćom naseljenosti od 82,57 stanovnika/km² te je iznadprosječne gustoće naseljenosti u odnosu na Republiku Hrvatsku (75,7 stanovnika/km²). Najveća gustoća naseljenosti je u gradu Rijeci (2.967 stanovnika/km²), a najmanja u Gorskom kotaru (18 stanovnika/km²).

U Županiji je prema Državnom zavodu za statistiku evidentirano 510 naselja. U odnosu na stanje 1991., broj statističkih naselja 2011. smanjio se s 582 na 510. Smanjenje broja dijelom je rezultat usklađivanja „statističkih" i „fizičkih" naselja (spajanja naselja), ali i odumiranja dijela malih statističkih naselja koja su u potpunosti izgubila stanovništvo. Velik je problem Županije demografsko pražnjenje i starenje u ruralnim naseljima, poglavito u Gorskom kotaru. Naime, zbog stalne erozije generacija, dugotrajnog smanjenja fertiliteta i starenja, sela i naselja u Gorskom kotaru pretvaraju se u zajednice staračkih kućanstava, bez mladih i nasljednika, a u novije vrijeme javlja se i pojam „selo duhova". Analizom veličine statističkih naselja prema broju stanovnika, utvrđeno je da je prema Popisu 2011. od ukupno 510 naselja, čak 45 naselja bilo bez stanovnika (što ne isključuje mogućnost povremenog boravka stanovnika), a prema popisu 2001. bilo je 36 naselja bez stanovnika. Naselja prema broju stanovnika 2011. godine raspoređena su u sljedeće skupine prikazane u tablici 7.

Tablica 7. *Broj stanovnika prema veličini naselja u PGŽ-u, 2011.*

Broj stanovnika	Broj naselja
0	45
1 – 200	337
201 – 500	52
501 – 1.000	29
1.001 – 2.000	29

Izvor: Izvješće o stanju u prostoru PGŽ-a 2005. – 2012. godine, JU ZZPU PGŽ

U Županiji je prema Popisu stanovništva 2011. bilo 117.009 kućanstava, što je za 5.924 kućanstva više u odnosu na prošli Popis stanovništva 2001. godine.

Prosječna veličina kućanstava prema Popisu 2011. je 2,51 član, što je smanjenje u odnosu na prošli Popis 2001. kada je bila 2,7 članova. Po broju stanovnika prevladavaju dvočlana kućanstva (31.421), zatim tročlana (24.588) i četveročlana kućanstva (19.645). Višečlanih je kućanstava malo zastupljeno.

Od ukupnog broja kućanstava, 83.487 je bilo obiteljskih, a 33.522 su bila neobiteljska kućanstva, od kojih su se 31.503 kućanstva odnosila na samačka, a 2.019 kućanstava je bilo višečlanih. Najveći broj obiteljskih kućanstava nalazi se u Priobalju (66.257), zatim na Otocima (10.858), a najmanje u Gorskom kotaru (6.372). Od neobiteljskih kućanstava također se najveći broj nalazi u Priobalju (26.342), a najmanji u Gorskom kotaru (2.647).

Depopulacija i starenje stanovništva značajan su razvojni problem Primorsko-goranske županije. Ovim problemima posebno su pogođeni grad Rijeka i Gorski kotar. Razlozi su u niskome prirodnom priraštaju i visokoj stopi smrtnosti. S ciljem ublažavanja ovog trenda potrebno je aktivno primijeniti mjere populacijske politike, ali i na druge (društvene i ekonomske) načine stvoriti povoljno okruženje koje će pridonijeti rješavanju ovih problema.

5.3. Obrazovna struktura stanovništva

Obrazovna struktura stanovništva starog 15 i više godina u Županiji 2011. godine pokazuje da najveći broj stanovnika ima završenu srednju školu. Bez škole je bilo 0,67% stanovništva, što je manje od prosjeka za Republiku Hrvatsku 2011., koji iznosi 1,07%. Na grafikonu 7. prikazana je obrazovna struktura u Županiji prema Popisu stanovništva iz 2011. godine.

Grafikon 7. *Obrazovna struktura stanovništva starog 15 i više godina u PGŽ-u, 2011.*

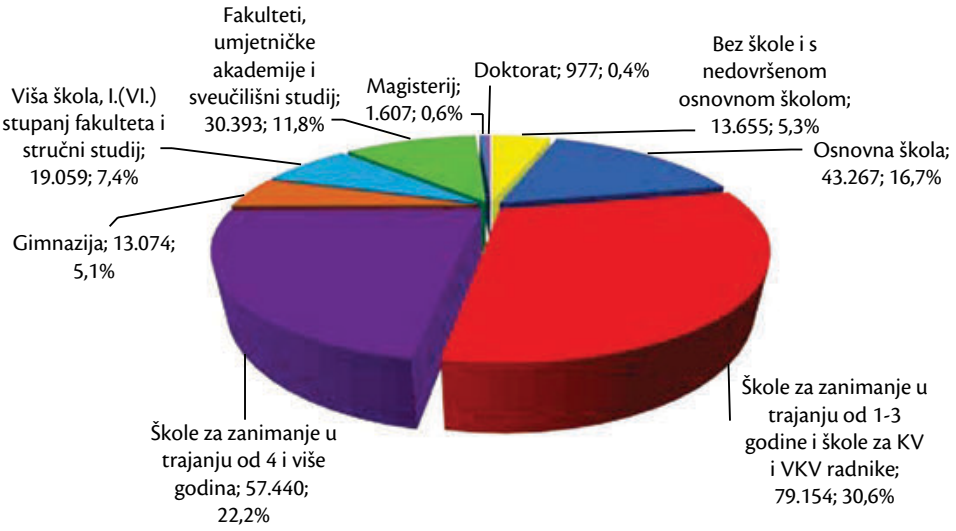

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011. godine

Obrazovna je struktura 2011. godine sljedeća: 17% stanovnika ima završenu osnovnu školu (RH 21,29%); 58% ima završenu srednju školu (gimnazija, škola u trajanju od četiri i više godina te škola u trajanju od jedne do tri godine) (RH 52,63%); 7% stanovnika završilo je višu školu (RH 5,83%); 12% stanovnika ima završen fakultet (RH 9,69%); 0,6% stanovnika je magistriralo (RH 0,53%), a 0,4% doktoriralo (RH 0,32%). Bez škole i s nedovršenom osnovnom školom je 5% stanovnika. U odnosu na 2001., povećao se broj osoba sa završenim visokim obrazovanjem u svim kategorijama, a smanjio broj osoba sa završenom srednjom školom (osim srednje škole četiri i više godina, koji je porastao) i broj osoba sa završenom osnovnom školom.

Obrazovna struktura po mikroregijama razlikuje se ovisno o pojedinoj mikroregiji, kako slijedi (grad Rijeka je izdvojen zbog svoje veličine):

- U Gorskom kotaru najveći je broj osoba sa završenom osnovnom školom (28%), a istodobno ima najmanje visokoobrazovanih stanovnika (12%).
- U Priobalju je najviše stanovnika sa završenom srednjom školom (60%), a sa završenim visokim obrazovanjem je 19% stanovnika.
- Na Otocima je najviše stanovnika sa završenom srednjom školom (61%), ali je visok udio i sa završenim visokim obrazovanjem (18%).
- Grad Rijeka, kao najveći grad, ima najviše visokoobrazovanih stanovnika (24%) i velik broj osoba sa završenom srednjom školom (56%); završenu osnovnu školu ima oko 15% stanovništva.

Informatička pismenost stanovništva pokazuje broj osoba u dobi od deset i više godina koji koriste internet i e-poštu te znaju obraditi tekst (osnovne operacije nad dokumentom). Grafikon 8. prikazuje informatičku pismenost stanovništva u Županiji prema mikroregijama 2011. godine.

Grafikon 8. *Informatička pismenost u PGŽ-u, 2011.*

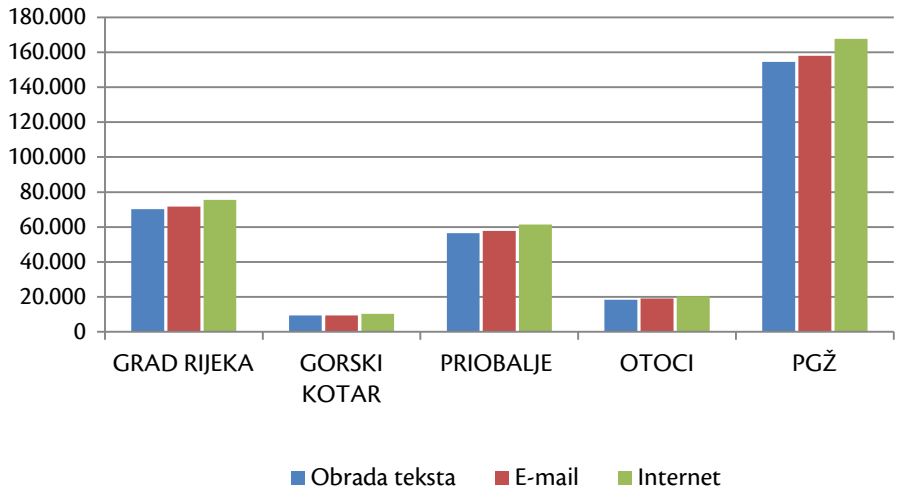

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011. godine

U Županiji se 35% stanovnika zna koristiti internetom, 33% e-poštom i 32% obradom teksta. Struktura informatičke pismenosti prema spolu je sljedeća: veći je broj muškaraca koji se služe internetom (50,4%) i e-poštom (50,3%), a žene su brojčano jače u odnosu na muškarce u obradi teksta (50,1%).

Obrazovna struktura je povoljna u usporedbi s prosjekom Republike Hrvatske, no budući da je obrazovanje jedan od temeljnih čimbenika budućega društvenog i gospodarskog razvoja Županije, potrebno je nastaviti ulaganja u obrazovni sustav djece i mladih, ali i u sustav cjeloživotnog obrazovanja kako bi se ostvarili preduvjeti za dugoročni prosperitet stanovnika Županije.

5.4. Aktivnost stanovništva

Aktivno stanovništvo čine zaposlene i nezaposlene osobe. Zaposlene su sve osobe koje su zasnovale radni odnos s poslodavcem, na određeno ili neodređeno vrijeme, neovisno o duljini radnog vremena i vlasništvu pravne osobe. Osobe u dobi od 15 do 65 godina sposobne ili djelomično sposobne za rad, koje nisu u radnom odnosu, aktivno traže posao i raspoložive su za rad, čine kategoriju nezaposlenih osoba. Definicija preuzeta sa stranica Državnog zavoda za statistiku definira neaktivno stanovništvo kao osobe do navršenih 15 godina i osobe u radno sposobnom stanovništvu koje nisu zaposlene. Prema Popisu stanovništva 2011., najznačajnije su skupine ekonomski neaktivnog stanovništva umirovljenici, osobe koje se bave obvezama u kućanstvu, učenici ili studenti te ostale neaktivne osobe.

U Županiji je 2011. bilo 134.385 aktivnih osoba u dobi od 15 i više godina, što je u odnosu na 2001. (141.139 aktivnih osoba) smanjenje od 6.754 osobe ili 4,78%. U Županiji je 2011. bilo zaposleno 44,56% stanovnika starih 15 i više godina (46,19% u 2001.), 7,27% ih je bilo nezaposleno (9,07% u 2001.), a 48,03% ekonomski neaktivno (53,51% u 2001.). Aktivnost stanovništva po mikroregijama u Županiji prikazana je na grafikonu 9.

Grafikon 9. *Aktivnost stanovništva u PGŽ-u, 2011.*

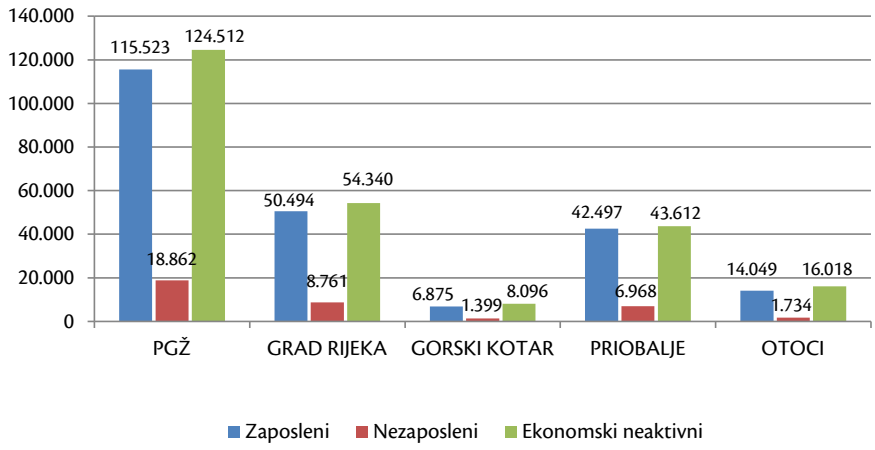

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011. godine

U svim je mikroregijama nepovoljna ekonomska struktura jer je više stanovnika ekonomski neaktivno nego što ih je zaposleno. U dobnoj skupini 55 – 64 godine, koja se bliži odlasku u mirovinu, nalazi se 23,4% aktivnog stanovništva. Veći udio aktivnog stanovništva nalazi se u gradskim i općinskim središtima te u turističkim područjima u kojima su mogućnosti zapošljavanja veće.

- U gradu Rijeci je 48% (54.340) stanovnika ekonomski neaktivno, a zaposleno ih je 44% (50.494) te nezaposleno 8% (8.761).
- U Gorskom kotaru ekonomski je neaktivno 50% (8.096) stanovnika, a zaposleno ih je 42% (6.875) te nezaposleno 8% (1.399).
- U Priobalju je zaposleno 46% (42.497), nezaposleno 7% (6.968) stanovnika, a 47% (43.612) ih je ekonomski neaktivno.
- Na Otocima je zaposleno 44% (14.049) stanovnika, a ekonomski neaktivnih je 50% (16.018), ali Otoci imaju najmanji broj nezaposlenih od svih mikroregija, koji iznosi 6% (1.734).

Grafikon 10. *Ekonomski neaktivno stanovništvo u PGŽ-u, 2001. i 2011.*

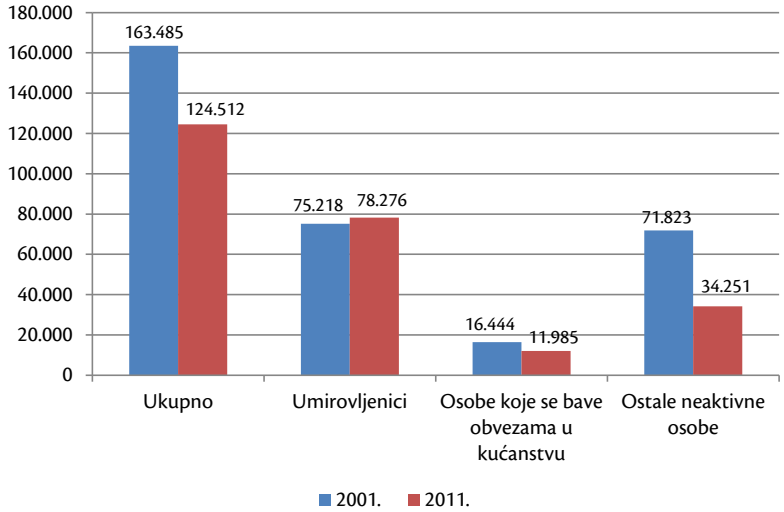

Izvor: DZS, Popis stanovništva 2001. i 2011. godine

Najbrojnije ekonomski neaktivno stanovništvo su umirovljenici koji 2011. čine 63% neaktivnih osoba te se njihov broj u usporedbi sa stanjem 2001. povećao za 3.058 osoba ili 4,06%. Ostale neaktivne osobe (djeca, učenici, studenti, nesposobni za rad i ostali) čine 27,5% neaktivnog stanovništva, ali u odnosu na 2001. njihov se udio smanjio za više od 50% (52,31%). Najmanji udio u ekonomski neaktivnom stanovništvu čine osobe koje se bave obvezama u kućanstvu, samo njih 10%, a i njihov udio se smanjio u odnosu na 2001. za 27,11%.

5.5. Zdravstveno stanje

Očekivano trajanje života na dan rođenja najprikladniji je pokazatelj razine smrtnosti u svrhu komparativne analize. Ovo je agregatni i vrlo kompleksan pokazatelj koji proizlazi iz sveukupnih karakteristika stopa mortaliteta po dobi određenog stanovništva. Očekivano trajanje života iskazuje se odvojeno po spolu. U normalnim društveno-ekonomskim i drugim životnim uvjetima očekuje se duži životni vijek žena nego muškaraca.

Grafikon 11. *Očekivano trajanje života u PGŽ-u, 2001. – 2012. (u godinama)*

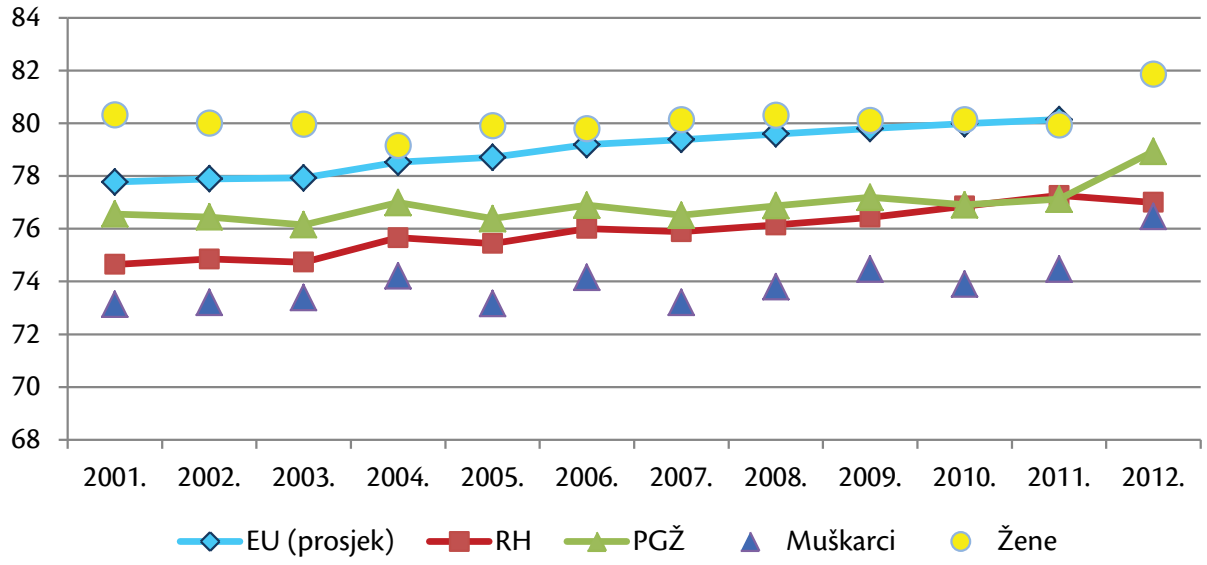

Izvor: NZZJZ PGŽ, Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ, 2001. – 2012. i Hrvatski zdravstveno-statistički ljetopis za 2012. godinu

Očekivano trajanje života u Županiji na dan rođenja 2012. je 81,86 godine za žene i 76,23 godine za muškarce, ukupno za oba spola 78,93 godine. Očekivano trajanje života u Republici Hrvatskoj za 2012. godinu je 77 godine i malo je niže od Županije.

Stopa smrtnosti stanovnika Županije pokazuje lagan uzlazni trend. U 2011. prestigla je stopu RH i znatno je viša od stope zemalja Europske unije. Vodeći uzrok smrti u Županiji su bolesti kardiovaskularnog sustava s više od polovice svih umrlih. Smrtnost od ovih bolesti, međutim, konstantno opada u razdoblju od 2002. do 2011. godine. Od kardiovaskularnih bolesti žene češće umiru od muškaraca, a stopa smrtnosti od tih bolesti najviša je u Gorskom kotaru (58%), a najmanja u gradu Rijeci (50%). Premda u smanjenju, smrtnost i pobol od kardiovaskularnih bolesti su i dalje izrazito visoki, što se može pripisati nezdravim životnim navikama poput pušenja, neadekvatne prehrane i manjka tjelesne aktivnosti. Drugi vodeći uzrok smrti u Županiji su novotvorine (maligne neoplazme) koje su odgovorne za četvrtinu svih umrlih. U Županiji se bilježi rast smrtnosti od raka, koja je od 2007. veća od razine u Republici Hrvatskoj.[30] Iako nema jasnih podataka o uzrocima povećanja pobola i smrtnosti od raka, oni se obično pripisuju okolišnim čimbenicima, utjecaju pojedinih industrijskih aktivnosti te stresu.

U tablici 8. prikazani su vodeći uzroci pobola u Primorsko-goranskoj županiji.

[30] Socijalna karta Primorsko-goranske županije, 2012.

Tablica 8. *Deset vodećih uzroka pobola u PGŽ-u u 2012. i usporedba s 2002., 2010. i 2011. (%)*

Bolest/skupina bolesti	2012. (%)	2011. (%)	2010. (%)	2002. (%)
Bolesti dišnog sustava	17,27	17,06	20,45	29,55
Bolesti cirkulacijskog sustava	12,31	12,71	12,26	9,75
Bolesti mišićno-koštanog sustava i vezivnog tkiva	11,01	11,03	10,26	9,21
Simptomi, znakovi i abnormalni nalazi	6,44	6,17	6,15	4,43
Bolesti genitourinarnog sustava	6,33	6,01	6,25	5,91
Endokrine bolesti, bolesti prehrane i metabolizma	5,83	6,10	5,07	3,34
Bolesti kože i potkožja	5,67	5,66	5,51	5,45
Duševni poremećaji i poremećaji ponašanja	5,39	6,07	5,20	3,94
Bolesti oka i očnih adneksa	5,33	5,50	5,05	5,27
Bolesti probavnog sustava	5,04	5,31	4,86	4,68

Izvor: NZZJZ Rijeka, Zdravstveno-statistički ljetopisi 2002., 2010., 2011., 2012.

Vodeći uzrok pobola u 2012. bile su bolesti dišnog sustava (17,2%), no budući da je velik dio njih sezonskog karaktera, veći su problem bolesti cirkulacijskog sustava koje su na drugome mjestu (12,3%), a često su kronične. Županija bilježi rast pobola od novotvorina koji je 2012. iznosio 3,11%, što je porast u odnosu na 2011. (2,86%) te 2010. (2,68%). Deset godina prije, 2002., novotvorine su uzrokovale 1,63% pobola.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na STANOVNIŠTVO
• Smanjenje broja stanovnika (najviše u Gorskom kotaru i gradu Rijeci) • Starenje stanovništva te smanjenje broja mladog stanovništva • Negativni trendovi prirodnog kretanja stanovništva (više umrlih nego rođenih stanovnika) • Smanjenje broja aktivnog stanovništva (u svim mikroregijama više je ekonomski neaktivnog stanovništva nego što je zaposleno)
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na STANOVNIŠTVO
• Promicati pronatalitetnu politiku te ostale politike i programe za povećanje broja stanovnika i broja djece • Povećati standard obitelji • Unaprijediti skrb i društvene programe za starije osobe, socijalno uključiti starije osobe u društvene aktivnosti lokalnih zajednica • Poticati poduzetništvo radi otvaranja novih radnih mjesta • Poticati poduzetništvo za mlade, žene i osjetljive skupine • Educirati i prevenirati rano otkrivanje bolesti (posebice raka) • Promicati zdrave stilove života

6. GOSPODARSTVO

Globalna ekonomska kriza, a zatim i recesija koja je uslijedila, ostavile su značajan utjecaj na cjelokupno hrvatsko gospodarstvo uzrokujući stagnaciju, a zatim i pad gospodarske aktivnosti. Negativni trendovi kretanja koji su zahvatili hrvatsko gospodarstvo stvorili su efekt prelijevanja na sve županije, uključujući i Primorsko-goransku županiju. Gospodarstvo Županije temelj je ukupnog razvoja, zbog čega je nužno dati analizu najvažnijih gospodarskih pokazatelja i sektora. Položaj Županije promatrat će se u odnosu na statističku regiju (Jadransku Hrvatsku), prosjek Republike Hrvatske, a gdje bude bilo moguće, na prosjek Europske unije.

6.1. Makroekonomska kretanja gospodarstva Primorsko-goranske županije

Radi sagledavanja polaznog stanja Primorsko-goranske županije, ukratko se predstavlja analiza dosadašnjih kretanja koja je usredotočena na osnovne makroekonomske pokazatelje.

6.1.1. Bruto domaći proizvod i bruto dodana vrijednost

Slijedi analiza kretanja bruto domaćeg proizvoda ukupno i po stanovniku, te bruto dodane vrijednosti.

Bruto domaći proizvod

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, na području Primorsko-goranske županije u 2012. ostvaren je BDP u iznosu od 3.873 mil. eura, što je 8,81% ukupno ostvarenog BDP-a u Republici Hrvatskoj. Iste godine sve županije Jadranske Hrvatske zajedno su ostvarile BDP u iznosu od 13.929 mil. eura ili 31,69% ukupno ostvarenog BDP-a u Republici Hrvatskoj. Udio BDP-a Primorsko-goranske županije u ostvarenom BDP-u na razini Jadranske Hrvatske iznosio je 27,80%.

Tablica 9. *BDP za RH, prostorne jedinice za statistiku 2. i 3. razine u 2012., tekuće cijene*

Prostorne jedinice za statistiku 2. i 3. razine	Bruto domaći proizvod (mil. eura)	Struktura po županijama, % (RH=100)	Bruto domaći proizvod po stanovniku (euro)	Indeks RH=100
REPUBLIKA HRVATSKA	43.959	100,00%	10.297	100,00%
KONTINENTALNA HRVATSKA	30.030	68,31%	10.500	101,97%
Grad Zagreb	14.675	33,38%	18.506	179,72%
Zagrebačka županija	2.481	5,64%	7.791	75,66%
Krapinsko-zagorska županija	823	1,87%	6.246	60,66%
Varaždinska županija	1.454	3,31%	8.300	80,61%
Koprivničko-križevačka županija	1.051	2,39%	9.156	88,92%
Međimurska županija	958	2,18%	8.436	81,93%
Bjelovarsko-bilogorska županija	812	1,85%	6.879	66,81%
Virovitičko-podravska županija	519	1,18%	6.199	60,20%
Požeško-slavonska županija	468	1,06%	6.101	59,25%
Brodsko-posavska županija	920	2,09%	5.853	56,84%
Osječko-baranjska županija	2.451	5,58%	8.093	78,60%
Vukovarsko-srijemska županija	1.064	2,42%	5.996	58,23%
Karlovačka županija	967	2,20%	7.621	74,01%
Sisačko-moslavačka županija	1.382	3,14%	8.148	79,13%
JADRANSKA HRVATSKA	13.929	31,69%	9.885	96,00%
Primorsko-goranska županija	**3.873**	**8,81%**	**13.110**	**127,32%**
Ličko-senjska županija	387	0,88%	7.764	75,40%
Zadarska županija	1.397	3,18%	8.169	79,33%
Šibensko-kninska županija	846	1,92%	7.869	76,42%
Splitsko-dalmatinska županija	3.582	8,15%	7.875	76,48%
Istarska županija	2.633	5,99%	12.677	123,11%
Dubrovačko-neretvanska županija	1.207	2,75%	9.861	95,77%

Izvor: DZS, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015.

Usporede li se podaci s ostalim županijama, Primorsko-goranska županija nalazi se na drugome mjestu po ukupno ostvarenom BDP-u u Republici Hrvatskoj, odmah iza Grada Zagreba (14.675 mil. eura).

U promatranom razdoblju ostvareni BDP na razini PGŽ-a, Jadranske Hrvatske i RH bio je najviši u 2008. godini (PGŽ – 3.898 mil. eura; Jadr. Hrv. – 15.192 mil. eura; RH – 47.543 mil. eura), nakon čega je, zbog vrhunca gospodarske krize, došlo do njegova pada. BDP Republike Hrvatske i BDP Jadranske Hrvatske u razdoblju nakon 2008. trajno pada, a BDP Primorsko-goranske županije u prvim je godinama nakon vrhunca krize padao, da bi 2011. ostvario rast od 0,79% u odnosu na 2010., a u 2012. rast od 0,27% u odnosu na 2011. godinu.[31]

[31] Ne raspolažemo s podacima o BDP-u po županijama za 2013. i 2014., ali s obzirom na nacionalni trend rasta BDP-a, očekuje se i rast BDP-a u Primorsko-goranskoj županiji.

Grafikon 12. *Ukupno ostvareni BDP PGŽ-a, RH i Jadranske Hrvatske, 2000. – 2012. (tis. eura)*

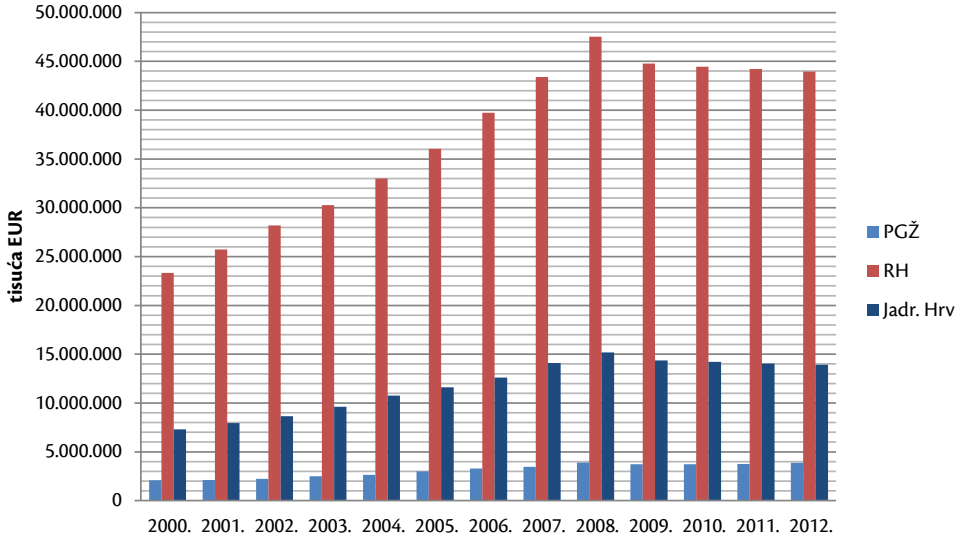

Izvor: DZS, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015., obrada autora

Na grafikonu 13. prikazan je trend kretanja ukupno ostvarenog BDP-a na razini Primorsko-goranske županije, Jadranske Hrvatske i Republike Hrvatske, iz kojega se može zaključiti da je BDP na razini PGŽ-a u pojedinim godinama rastao brže u odnosu na BDP RH (2003., 2005., 2008., 2009., 2010., 2011. i 2012.) i BDP Jadranske Hrvatske (2003., 2005., 2006., 2008., 2009., 2010., 2011. i 2012.).

Grafikon 13. *Kretanje ukupno ostvarenog BDP-a na razini PGŽ-a, RH i Jadranske Hrvatske, 2001. – 2012., % (stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu)*

Izvor: DZS, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015., obrada autora

Dva najveća rasta ukupno ostvarenog BDP-a Primorsko-goranska županija ostvarila je u 2005. (14,09% u odnosu na 2004.) i u 2008. (12,05% u odnosu na 2007.).

Bruto domaći proizvod po stanovniku

Primorsko-goranska županija ostvarila je veći bruto domaći proizvod po stanovniku od svih županija Jadranske Hrvatske u 2012. godini (13.110 eura) (tablica 9.). Ostvareni BDP po stanovniku viši je od prosjeka RH, a BDP po stanovniku Županije čini tek 49% prosječnog BDP-a po stanovniku na razini EU-27 (26.613 eura u 2012.). U skupinu najrazvijenijih županija u Republici Hrvatskoj po visini BDP-a po stanovniku, osim Primorsko-goranske županije, ubrajaju se i Istarska županija te Grad Zagreb.

U cijelom promatranom razdoblju, BDP Županije je viši od prosjeka RH i Jadranske Hrvatske.

Grafikon 14. *Ukupni BDP po stanovniku PGŽ-a, Jadranske Hrvatske, RH i EU-27, 2000. – 2012. (euro)*

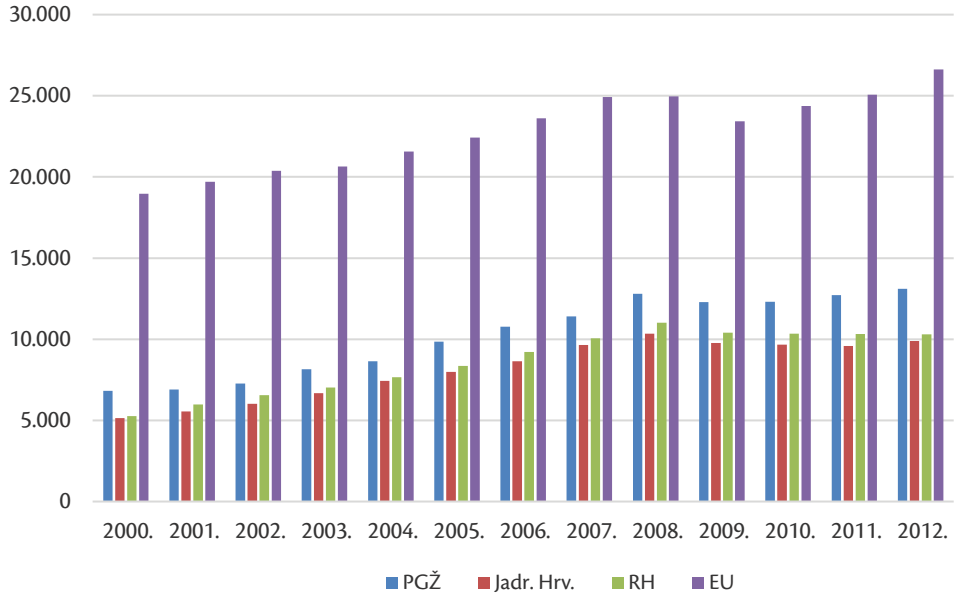

Izvor: DZS, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015., obrada autora

U promatranome desetogodišnjem razdoblju može se primijetiti da u pravilu BDP po stanovniku PGŽ-a raste brže u odnosu na BDP po stanovniku EU-27.

Dva najveća rasta BDP-a po stanovniku Primorsko-goranska županija ostvarila je u 2005. (rast od 14,09% ili 1.217 eura u odnosu na 2004.) i u 2008. (12,17% ili 1.389 eura u odnosu na 2007.). U promatranom razdoblju najveći pad BDP-a po stanovniku ostvaren je 2009. u svim promatranim jedinicama. U posljednje tri godine evidentno je da BDP po stanovniku PGŽ-a raste po bržoj stopi od BDP-a Jadranske Hrvatske i RH.

Grafikon 15. *Kretanje BDP-a po stanovniku PGŽ-a, RH, Jadranske Hrvatske i EU-27, 2001. – 2012., % (stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu)*

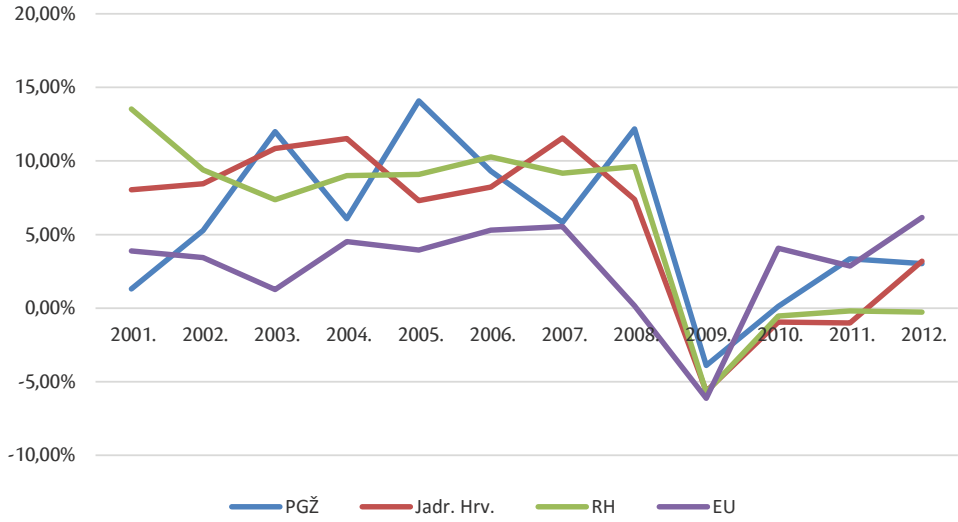

Izvor: DZS, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015., obrada autora

Bruto dodana vrijednost

Osnovna obilježja strukture gospodarstva Primorsko-goranske županije utvrđuju se prema udjelu pojedinih djelatnosti u ostvarenoj bruto dodanoj vrijednosti (BDV), odnosno indeksom specijalizacije koji se računa kao omjer udjela neke djelatnosti u ukupnom gospodarstvu Županije i udjela te djelatnosti u ukupnom gospodarstvu Republike Hrvatske. BDV predstavlja apsolutnu vrijednost koja pokazuje monetarne transakcije svih sudionika na tržištu u jednoj godini. Drugim riječima, BDV pokazuje u kojem je smjeru specijalizirano gospodarstvo određenog područja.

Primorsko-goranska županija je u 2012. godini ostvarila bruto dodanu vrijednost od 24.698 mil. kuna, što je rast od 11,97% u odnosu na 2007. godinu kada je ostvaren BDV iznosio 21.741 mil. kuna. U promatranome petogodišnjem razdoblju (2008. – 2012.) najviša vrijednost BDV-a ostvarena je u 2008. godini (24.066 mil. kuna), a važno je spomenuti da je to dosad najveća ostvarena vrijednost BDV-a Županije.

Grafikon 16. *Kretanje i struktura BDV-a na razini PGŽ-a, Jadranske Hrvatske i RH, 2008. – 2012. (tis. kuna, %)*

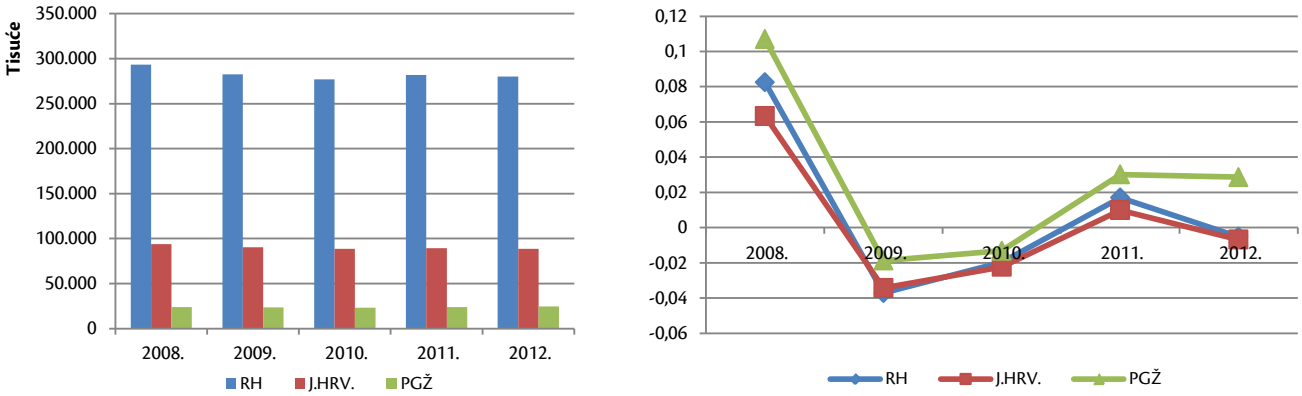

Izvor: DZS, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015., obrada autora

Primorsko-goranska županija je u cijelome promatranom vremenskom razdoblju zadržala udio od oko 8% ukupno ostvarenog BDV-a Republike Hrvatske s tendencijom rasta (2007. – 8,02%; 2008. – 8,20%; 2009. – 8,36%; 2010. – 8,41%; 2011. – 8,52%; 2012. – 8,81%). Promatrajući dinamiku kretanja statističke regije Jadranske Hrvatske u promatranom razdoblju, evidentan je brži oporavak PGŽ-a u razdoblju nakon 2008. godine.

Kontejnerski terminal Brajdica - Lučka uprava Rijeka

Tablica 10. *Ukupni BDV PGŽ-a prema djelatnostima, struktura te udio djelatnosti PGŽ-a u BDV-u RH i Jadranske Hrvatske u 2012.*

NKD[32]	Primorsko--goranska županija	Udio djelatnosti u ukupnom BDV-u Županije	Republika Hrvatska	Udio PGŽ-a u RH (%)	Jadranska Hrvatska	Udio PGŽ-a u Jadr. Hrv. (%)
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	277.595	1,12%	12.537.956	2,21%	2.508.737	11,07%
Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije	8.057.058	32,62%	60.395.556	13,34%	17.164.789	46,94%
Građevinarstvo	1.392.333	5,64%	15.491.836	8,99%	6.429.226	21,66%
Trgovina na veliko i na malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane	5.240.659	21,22%	56.797.461	9,23%	21.599.947	24,26%
Informacije i komunikacije	638.052	2,58%	12.920.052	4,94%	2.396.328	26,63%
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	859.571	3,48%	19.165.766	4,48%	3.911.375	21,98%
Poslovanje nekretninama	2.924.553	11,84%	28.645.127	10,21%	12.467.021	23,46%
Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1.597.452	6,47%	22.636.078	7,06%	6.130.040	26,06%
Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	2.986.033	12,09%	43.239.350	6,91%	13.083.678	22,82%
Ostale uslužne djelatnosti	725.584	2,94%	8.475.415	8,56%	3.127.054	23,20%
Bruto dodana vrijednost PGŽ-a (ukupno)	**24.698.890**	**100,00%**	**280.304.597**	**8,81%**	**88.818.195**	**27,81%**

Izvor: DZS, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015., obrada autora

Bruto dodana vrijednost je 2012. u PGŽ-u bila najveća u područjima djelatnostima B, C, D, E (odnosno u Prerađivačkoj industriji, rudarstvu, vađenju te ostalim industrijama) i iznosila je 32,63% ukupnog BDV-a u Županiji. Slijede područja djelatnosti Trgovina na veliko i malo, Prijevoz i skladištenje, Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane s 21,22%, Javna uprava i obrana, Obrazovanje, Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi s 12,09% te Poslovanje nekretninama s 11,84% udjela u ukupnom BDV-u na razini Županije.

Ostale djelatnosti ostvarile su bruto dodanu vrijednost manju od 10% ukupnog BDV-a Primorsko-goranske županije.

Značenje gospodarstva Primorsko-goranske županije u gospodarstvu Jadranske Hrvatske proizlazi i iz visokog udjela (više od 25%) pojedinih djelatnosti Županije u djelatnostima na razini Jadranske Hrvatske. Promatrajući udjele svih djelatnosti prema NKD-u Primorsko-goranske županije u Jadranskoj Hrvatskoj, skupina djelatnosti B, C, D, E – Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije ostvaruje najveći udjel od 46,94% (2012.), što znači da prerađivačka industrija preostalih šest županija Jadranske Hrvatske sudjeluje s manje od 60% u ukupnoj vrijednosti skupina djelatnosti B, C, D, E na razini Jadranske Hrvatske. Ostale djelatnosti Županije koje se ističu s visokim udjelom (većim od 25%) u djelatnostima Jadranske Hrvatske su: Informacije i komunikacije (26,63%) te Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (26,06%).

[32] U hrvatski statistički sustav od 1. siječnja 2008. uvedena je nova verzija Nacionalne klasifikacije djelatnosti 2007. prema kojoj se za područja Trgovina, Prijevoz i skladištenje te Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane podaci o BDV-u pokazuju zajedno (zbirno).

Tablica 11. *Struktura djelatnosti prema NKD-u u BDV-u PGŽ-a, 2008. – 2012. (%)*

NKD	2008	2009	2010	2011	2012
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	1,38%	1,42%	1,48%	1,09%	1,12%
Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije	18,11%	23,57%	26,54%	29,53%	32,62%
Građevinarstvo	10,02%	7,84%	8,01%	6,85%	5,64%
Trgovina na veliko i na malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane	27,57%	24,20%	22,47%	21,48%	21,22%
Informacije i komunikacije	4,12%	4,09%	3,07%	2,86%	2,58%
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	4,27%	4,02%	3,60%	3,63%	3,48%
Poslovanje nekretninama	11,86%	12,18%	12,68%	12,96%	11,84%
Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	8,02%	6,77%	6,35%	6,17%	6,47%
Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	12,31%	13,31%	13,14%	12,80%	12,09%
Ostale uslužne djelatnosti	2,33%	2,61%	2,67%	2,62%	2,94%
Bruto dodana vrijednost PGŽ-a (ukupno)	**100,00%**	**100,00%**	**100,00%**	**100,00%**	**100,00%**

Izvor: DZS, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015., obrada autora

Iz prikazane strukture BDV-a u promatranome petogodišnjem razdoblju važno je primijetiti povećanje udjela područja djelatnosti Prerađivačka industrija, rudarstvo, vađenje te ostale industrije za više od 14 p.p. u 2012. i u odnosu na 2008., dok je područje Građevinarstvo smanjilo svoj udio u ukupnom BDV-u u 2012. za gotovo 5 p.p. u odnosu na 2008. godinu. Trgovina na veliko i malo smanjila je svoj udio za 6 p.p. u 2012. u odnosu na 2008. godinu. Ostale djelatnosti svoje su udjele u BDV-u Županije zadržale na otprilike istoj razini. Važno je spomenuti da se unatoč malom udjelu područja djelatnosti Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo u BDV-u u 2008. (1,38%), taj udio dodatno smanjio u 2012. kada je dosegnuo 1,12% ukupnog BDV-a Županije.

Grafikon 17. *Bruto dodana vrijednost RH i PGŽ-a po sektorima, 2008. – 2012. (%)*

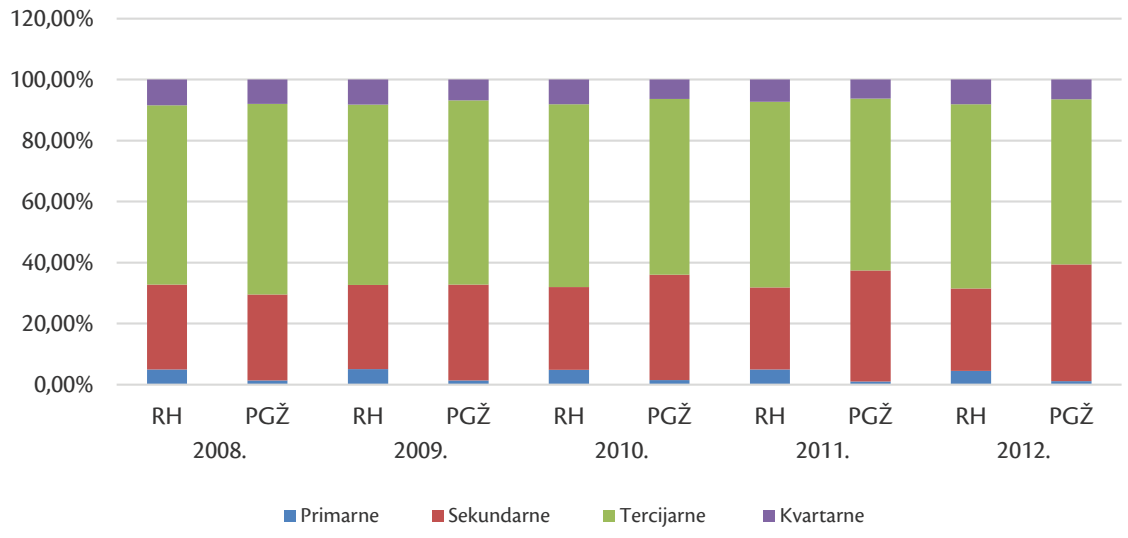

Izvor: DZS, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015., obrada autora

Uspoređujući strukturu bruto dodane vrijednosti RH i PGŽ-a, primjećuju se razlike u strukturi BDV-a u Republici Hrvatskoj i PGŽ-a u 2008. i 2011. godini. Naime, u strukturi BDV-a Županije u 2012. u odnosu na 2008. povećao se udio sekundarnog sektora za 10,13 p.p. i smanjio udio tercijarnih djelatnosti za 8,31 p.p., a struktura BDV-a na razini RH ostala je otprilike ista.

Primarne su djelatnosti (poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo) u promatranom razdoblju smanjile svoj udio u ukupno ostvarenom BDV-u Županije, sekundarne djelatnosti (industrija, građevinarstvo, energetika, rudarstvo) povećale su svoj udio za oko 10 postotnih p.p., tercijarne djelatnosti (koje ujedno imaju najveći udio u BDV-u) smanjile su udio u BDV-u za 8 p.p., kao i kvartarne djelatnosti (školstvo, zdravstvo, uprava i dr.) koje su smanjile svoj udio za manje od 2 p.p. S obzirom na značajan udio trgovine i turizma u ostvarenom BDV-u, nije iznenađujući podatak da u Županiji prevladavaju tercijarne djelatnosti.

Osnovne karakteristike strukture gospodarstva Primorsko-goranske županije analizirane su preko indeksa specijalizacije gospodarske strukture koji se za svaku djelatnost izračunava kao omjer udjela te djelatnosti u ukupnom gospodarstvu Županije i udjela te djelatnosti u ukupnom gospodarstvu Republike Hrvatske.

Tablica 12. *Indeks specijalizacije gospodarske strukture PGŽ-a, 2008. – 2012.*

NKD	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0,28	0,23	0,25	0,23	0,25
Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije	0,94	1,21	1,32	1,43	1,51
Građevinarstvo	1,18	0,99	1,2	1,12	1,02
Trgovina na veliko i na malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane	1,27	1,21	1,12	1,07	1,05
Informacije i komunikacije	0,82	0,81	0,61	0,6	0,56
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	0,65	0,59	0,52	0,5	0,51
Poslovanje nekretninama	1,2	1,17	1,2	1,19	1,16
Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1,06	0,94	0,87	0,86	0,80
Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	0,88	0,88	0,85	0,82	0,78
Ostale uslužne djelatnosti	0,92	1	1,02	1	0,97

Izvor: DZS, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015., obrada autora

Iz podataka prikazanih u tablici 12. uočava se da je Primorsko-goranska županija specijalizirana u djelatnostima prerađivačka industrija, građevinarstvo, trgovina, turizam te poslovanje nekretninama i da nije specijalizirana u djelatnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva. Udio tih djelatnosti u gospodarstvu Županije manji je od njihova udjela u gospodarstvu Hrvatske pa je koeficijent manji od jedan. Važno je primijetiti da u promatranom razdoblju raste specijalizacija Županije u području djelatnosti Prerađivačka industrija, rudarstvo, vađenje i ostale industrije. Zabrinjavajuće je kretanje u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, kao i u području Informacije i komunikacije, jer su to djelatnosti koje bi trebale u budućnosti osigurati gospodarski rast te razvoj na znanju utemeljenoga gospodarstva i društva. Budući da tehnologije koje proizlaze iz informacijsko-komunikacijske industrije svoju primjenu pronalaze na svim razinama društva, te su ujedno i glavni nositelj većine promjena posljednja dva desetljeća, daljnji razvoj ove industrije jedan je od osnovnih prioriteta.

Tablica 13. *Indeks specijalizacije unutar prerađivačke djelatnosti PGŽ-a, 2008. – 2012.*

C	Prerađivačka industrija	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
10	Proizvodnja prehrambenih proizvoda	0,18	0,16	0,16	0,12	0,38
11	Proizvodnja pića	0,15	0,03	0,12	0,05	0,08
12	Proizvodnja duhanskih proizvoda	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
13	Proizvodnja tekstila	0,10	0,08	0,05	0,07	0,27
14	Proizvodnja odjeće	0,15	0,14	0,21	0,12	0,43
15	Proizvodnja kože i srodnih proizvoda	0,00	0,00	0,05	0,04	0,15
16	Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala	**0,68**	**0,73**	**0,63**	**0,66**	**2,29**
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	0,30	0,34	0,27	2,08	0,71
18	Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa	0,22	0,24	0,14	0,17	0,58
19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	**4,84**	**5,16**	**4,65**	**4,85**	**4,74**
20	Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	0,22	0,41	1,00	0,58	0,34
21	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka	**0,92**	**1,11**	**1,17**	**0,62**	**3,26**
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	0,54	0,47	0,46	0,40	1,26
23	Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	0,12	0,12	0,12	0,10	0,32
24	Proizvodnja metala	0,09	0,12	0,08	0,04	0,15
25	Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme	**0,52**	**0,46**	**0,39**	**0,33**	**1,36**
26	Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda	0,15	0,16	0,07	0,05	0,08
27	Proizvodnja električne opreme	0,18	0,12	0,11	0,11	0,33
28	Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.	0,52	0,59	0,36	0,29	0,74
29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	**0,22**	**0,06**	**0,06**	**0,41**	**1,65**
30	Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava	**1,80**	**1,63**	**1,29**	**0,77**	**4,24**
31	Proizvodnja namještaja	0,68	0,64	0,53	0,43	1,27
32	Ostala prerađivačka industrija	1,92	1,46	0,54	0,36	1,28
33	Popravak i instaliranje strojeva i opreme	**1,33**	**1,63**	**1,77**	**1,55**	**4,23**

Izvor: Industrijska proizvodnja (razne godine) – Godišnji izvještaj, PRODCOM, obrada autora

Gledajući samo industrijsku specijalizaciju, može se zaključiti da je Županija uglavnom specijalizirana u djelatnostima srednje i više tehnološke razine, a manje u tradicionalnim djelatnostima. Na razini Županije nužno je poticati specijalizaciju pojedinih industrija prema onim granama koje čine okosnicu i predvodnicu u razvoju gospodarstva, razvijajući na taj način sinergiju te koherentan i održiv razvoj gospodarstva, čime će se smanjiti uvozna ovisnost te potaknuti vlastita proizvodnja.

Promatrajući ukupno ostvaren bruto domaći proizvod, bruto domaći proizvod po stanovniku te udio bruto dodane vrijednosti Županije u ostvarenom BDV-u Republike Hrvatske, Primorsko-goranska županija ubraja se u ekonomski najrazvijenije županije u Hrvatskoj. Prostor za razvoj Županije vidi se u daljnjem jačanju udjela djelatnosti koje bi trebale povećati konkurentnost cjelokupnoga gospodarstva, a isto tako omogućiti njezin održivi razvoj (prerađivačka industrija, turizam, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo).

6.1.2. Vanjskotrgovinska bilanca

Vanjskotrgovinska bilanca (VTB) važan je pokazatelj koji utječe na ukupni bruto domaći proizvod pojedine regije ili države u cjelini, a pokazuje razliku između uvoza i izvoza. U posljednjih nekoliko godina recesija i loše stanje u gospodarstvu negativno su utjecali na robnu razmjenu Republike Hrvatske s inozemstvom.

Tablica 14. *Robna razmjena RH i PGŽ-a s inozemstvom (tis. eura)*

		Izvoz	Bazni indeks (2007=100)	Uvoz	Bazni indeks (2007=100)	Saldo
2007.	RH	8.805.783	100	18.421.258	100	-9.615.475
	PGŽ	**414.465**	**100**	**788.990**	**100**	**-374.525**
2008.	RH	9.227.309	105	20.047.204	109	-10.819.895
	PGŽ	**538.153**	**130**	**1.003.160**	**127**	**-465.007**
2009.	RH	7.529.396	86	15.220.090	83	-7.690.694
	PGŽ	**356.358**	**86**	**669.661**	**85**	**-313.303**
2010.	RH	8.905.242	101	15.137.011	82	-6.231.769
	PGŽ	**446.049**	**108**	**761.313**	**96**	**-315.264**
2011.	RH	9.582.161	109	16.281.147	88	-6.698.986
	PGŽ	**585.238**	**141**	**768.004**	**97**	**-182.766**
2012.	RH	9.628.650	109	16.214.395	88	-6.585.745
	PGŽ	**535.334**	**129**	**565.924**	**72**	**-30.590**

Izvor: DZS, Priopćenje broj 4.2.4. od 12. lipnja 2013., obrada autora

Podaci o vanjskotrgovinskoj bilanci u promatranome petogodišnjem razdoblju na razini RH i PGŽ-a pokazuju oscilacije u kretanju izvoza i uvoza, što odgovara ostalim ekonomskim kretanjima uzrokovanim svjetskom gospodarskom krizom te recesijom koja je nakon nje uslijedila.

Podaci koji se odnose na Republiku Hrvatsku odražavaju izrazito negativnu vanjskotrgovinsku bilancu u cijelome promatranom razdoblju, a u 2012. saldo VTB-a iznosio je 6,5 mlrd. eura. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, poboljšanju vanjskotrgovinske bilance u 2012. najviše je pridonio nastavak rasta neto prihoda od usluga te pad robnog uvoza.

Saldo VTB-a Primorsko-goranske županije oscilira u promatranome vremenskom razdoblju, s time da je u 2008. ostvario najveću negativnu vrijednosti (-465.007 mil. eura). U 2012. negativni saldo VTB-a značajno se smanjio u odnosu na 2007., kao posljedica smanjenog uvoza Županije (uvoz u 2012. iznosi 565.924 mil. eura, što je svega 43,58% uvoza ostvarenog u 2008. i 28,27% uvoza u 2007.) te povećanog izvoza Županije (izvoz se u 2012. povećao za 120.869 tis. eura ili 29,16% u odnosu na ostvareni izvoz u 2007.).

U promatranome petogodišnjem razdoblju udio izvoza Županije u ukupnom izvozu Republike Hrvatske kretao se od 4,71% u 2007. do najviših 6,11% u 2011., da bi se u 2012. opet smanjio (5,56%). Primorsko-goranska županija sudjeluje u izvozu Republike Hrvatske s 5,56% te se nalazi na 4. mjestu rang-liste županija po udjelu u ukupnom izvozu, a po uvozu roba i usluga sudjeluje sa svega 3,49% u uvozu Republike Hrvatske.

Promatrajući uvoz i izvoz Županije i Republike Hrvatske 2012. u odnosu na baznu 2007., očigledno je da se izvoz Županije povećavao brže u odnosu na izvoz Republike Hrvatske, a uvoz Županije padao brže u odnosu na uvoz Republike Hrvatske.

Grafikon 18. *Pokrivenost uvoza izvozom na razini PGŽ-a i RH, 2007. – 2012. (%)*

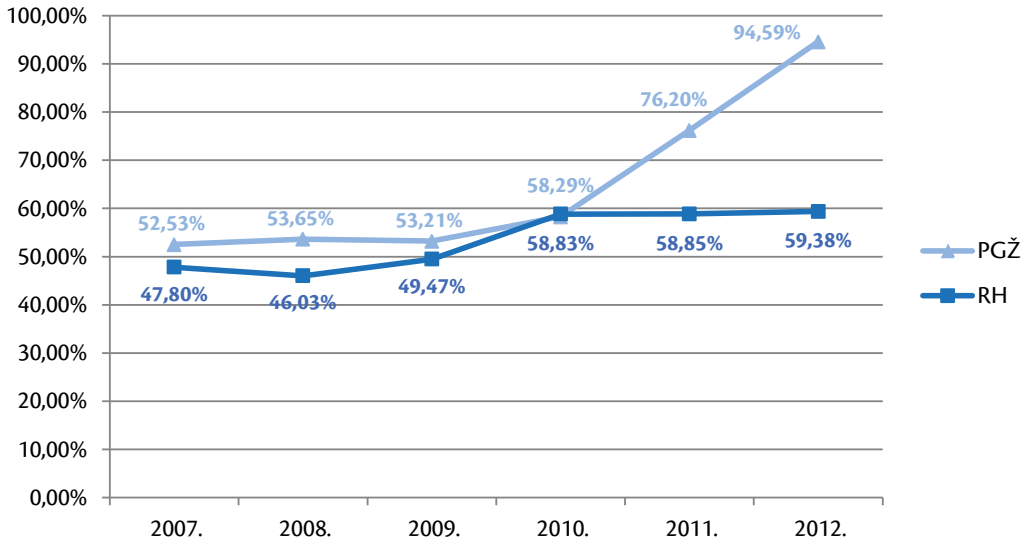

Izvor: DZS, Priopćenje broj 4.2.4. od 12. lipnja 2013., obrada autora

Pokrivenost uvoza izvozom na razini Županije povoljnija je nego na razini Republike Hrvatske, što se posebno ističe u 2012. kada je pokrivenost uvoza izvozom u Županiji iznosila 94,59% (14. mjesto po županijama u RH), a na razini Hrvatske 59,38%. Razlozi veće pokrivenosti uvoza izvozom u Županiji nego na razini Republike Hrvatske pronalaze se djelomično u višoj stopi pada uvoza u Županiji.

Tablica 15. *Robna razmjena mikroregija PGŽ-a s inozemstvom, 2008. – 2012. (tis. eura)*

Mikroregija	Izvoz u tis. eura (udio u ukupnom izvozu PGŽ-a u %)				
	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Gorski kotar	37.807 (7,03%)	37.135 (10,42%)	42.292 (9,48%)	49.131 (8,40%)	50.747 (9,48%)
Priobalje	496.040 (92,17%)	314.757 (88,33%)	377.981 (84,74%)	533.287 (91,12%)	482.307 (90,09%)
Otoci	4.305 (0,80%)	4.463 (1,25%)	25.775 (5,78%)	2.820 (0,48%)	2.280 (0,43%)
Mikroregija	**Uvoz u tis. eura (udio u ukupnom uvozu PGŽ-a u %)**				
	2008.	**2009.**	**2010.**	**2011.**	**2012.**
Gorski kotar	19.687 (1,96%)	13.839 (2,07%)	13.383 (1,76%)	15.449 (2,01%)	15.384 (2,72%)
Priobalje	958.706 (95,57%)	634.499 (94,75%)	705.269 (92,64%)	730.733 (95,15%)	528.088 (93,31%)
Otoci	24.766 (2,47%)	21.321 (3,18%)	42.658 (5,60%)	21.824 (2,84%)	22.451 (3,97%)

Izvor: DZS, Priopćenje broj 4.2.4. od 12. lipnja 2013.

Promatrajući mikroregije u Županiji, daleko najveći izvoz i uvoz u cijelome promatranom razdoblju imala je mikroregija Priobalje, slijedi Gorski kotar, a najmanje uvozi i izvozi mikroregija Otoci. U posljednje tri godine izvoz Gorskog kotara, koji se temelji na drvnoj industriji, raste po većoj stopi od izvoza preostalih mikroregija, izvoz mikroregije Priobalje oscilira, a izvoz mikroregije Otoci pada u promatranom razdoblju. Gorski kotar je jedina mikroregija koja ostvaruje pozitivni saldo vanjskotrgovinske bilance u svih pet promatranih godina, preostale mikroregije imaju trajno negativan saldo. Kretanje uvoza svih mikroregija oscilira u promatranome vremenskom razdoblju, odnosno nije vidljiv karakterističan trend kretanja.

Robna razmjena Županije po državama prikazana je na grafikonu 19.

Grafikon 19. *Izvoz PGŽ-a po državama u 2013. (mil. američkih dolara)*

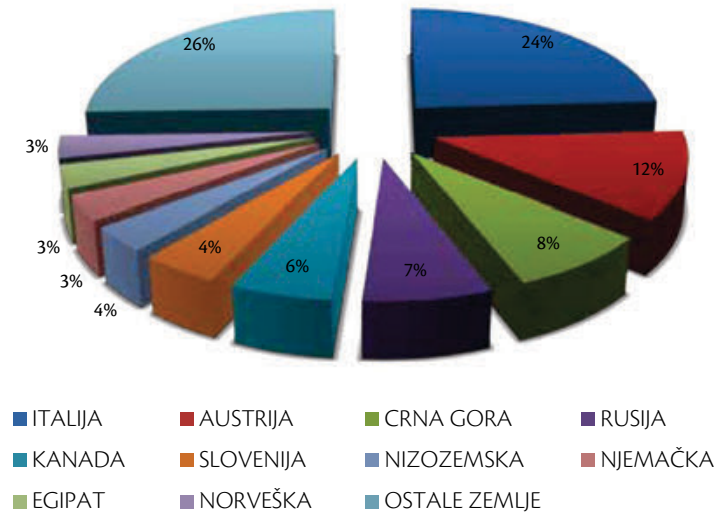

Zemlja	Izvoz u 2013. (mil. američkih dolara)
ITALIJA	174
AUSTRIJA	86
CRNA GORA	58
RUSIJA	52
KANADA	41
SLOVENIJA	32
NIZOZEMSKA	25
NJEMAČKA	25
EGIPAT	23
NORVEŠKA	22
OSTALE ZEMLJE	184

Izvor: HGK – ŽK Rijeka, obrada autora

Prema podacima dostupnim za 2013. godinu, poduzetnici Primorsko-goranske županije najviše izvoze u Italiju (26% ili 174 mil. američkih dolara), Austriju (13% ili 86 mil. američkih dolara) te Crnu Goru (8% ili 58 mil. američkih dolara). Struktura izvoza Primorsko-goranske županije prema zemljama u posljednjih se nekoliko godina, u odnosu na prethodne godine, promijenila te uvelike ovisi o glavnom izvoznom proizvodu Županije – brodovima različite namjene (djelatnost Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava s udjelom od 44,2%). Brodogradilišta, naime, svake godine ugovaraju izgradnju brodova s naručiteljima iz različitih zemalja tako da struktura izvoza prema zemljama dijelom ovisi o ugovorima županijskih brodogradilišta s tim zemljama.

Najznačajnija je, dakle, izvozna djelatnost PGŽ-a prerađivačka industrija, poglavito brodogradnja, prerada drva i proizvodnja od drva i pluta (9,9%) te proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda (16,8%). Ove su industrije u posljednje dvije godine znatno pridonijele poboljšanju pokrivenosti uvoza izvozom u Županiji.

Glavne skupine izvoznih proizvoda su brodovi, brodice i ploveće konstrukcije (31,3%), prirodni ili kultivirani biseri i dragulji (18,2%), drvo i proizvodi od drva (9,6%), eterična ulja, parfumerijski i kozmetički proizvodi (7,2%) te nuklearni reaktori, kotlovi, strojevi (5,6%).

Grafikon 20. *Uvoz PGŽ-a po državama u 2011. (%)*

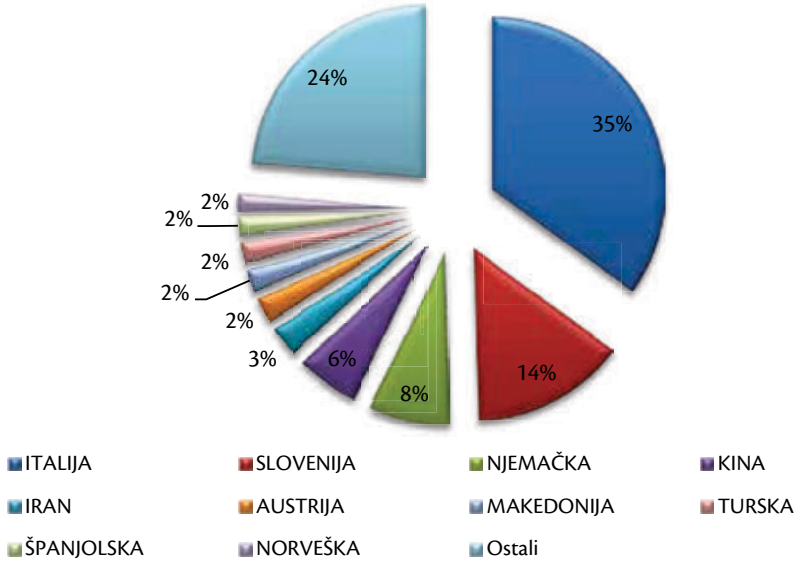

Zemlja	Uvoz u 2011. (mil. američkih dolara)
ITALIJA	268
SLOVENIJA	111
NJEMAČKA	58
KINA	45
IRAN	23
AUSTRIJA	19
MAKEDONIJA	17
TURSKA	16
ŠPANJOLSKA	14
NORVEŠKA	13
OSTALE ZEMLJE	181

Izvor: HGK – ŽK Rijeka, obrada autora

Daleko najveći uvoz ostvaruje se iz Italije (35% ili 268 mil. američkih dolara), slijede Slovenija (14% ili 111 mil. američkih dolara) i Njemačka (8% ili 58 mil. američkih dolara). Struktura uvoza Primorsko-goranske županije prema zemljama u posljednjih se nekoliko godina nije bitno mijenjala. Kao tri glavna vanjskotrgovinska partnera poduzetnicima Županije u nekoliko posljednjih godina ističu se Italija, Slovenija i Njemačka.

Najvažnije uvozne grane PGŽ-a u 2013. godini su proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava (40,48%), proizvodnja izrađenih metalnih proizvoda (17,58%) i proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda (8,24%).

Kao najznačajnije skupine uvoznih proizvoda PGŽ-a u 2013. godini ističu se kotlovi, mehanički dijelovi i strojevi (13,86%), pokućstvo i oprema za krevete (10,23%) te brodovi, brodice i plutajuće konstrukcije (9,80%).

Promatrajući glavne izvozne i uvozne grane u Županiji, može se zaključiti da u gospodarstvu PGŽ-a, usprkos snažnom razvoju prerađivačke industrije te visokoj orijentiranosti na izvoz djelatnosti brodogradnje, drvne i farmaceutske industrije, još uvijek ima mjesta za njihov daljnji razvoj, kao i za razvoj sinergije između njih i drugih grana prerađivačke industrije. Primjerice, uvoz izrađenih metalnih proizvoda, koji prema podacima za 2013. iznosi 17,58%, znatno bi se smanjio kada bi se na razini Županije poticala specijalizacija metaloprerađivačke industrije na izradu proizvoda za županijska, ali i ostala hrvatska brodogradilišta.

Na razini PGŽ-a nužno je poticati specijalizaciju pojedinih industrija prema onim granama koje čine okosnicu i predvodnicu u razvoju gospodarstva Županije, razvijajući na taj način sinergiju te koherentan i održiv razvoj gospodarstva, čime će se smanjiti uvozna ovisnost Županije te potaknuti vlastita proizvodnja.

Potrebno je uložiti napore u poboljšanje poslovnog okruženja koje će aktivno pridonijeti jačanju poduzetničkih aktivnosti i širenju njihova spektra. Poticanjem gospodarske raznolikosti pozitivno će se utjecati na povećanje same ponude proizvoda i usluga. Jednako tako, diversifikacijom se postiže veća otpornost sustava na iznenadne tržišne promjene koje se ne mogu predvidjeti, odnosno koje su proizvod umreženosti gospodarstva na globalnoj razini (recentni je primjer globalna ekonomska kriza i recesija, čije su posljedice još uvijek prisutne).

Na Županiji je da se specijalizira za proizvodnju onih proizvoda za koje postoje razvijeni temeljni čimbenici proizvodnje (radna snaga, kapital, znanje, sirovine i dr.) pa proizvodnja neće imati odgovarajuću konkurenciju iz uvoza. Supstitucija uvoza proces je kojim ne samo da će se stvarati novi proizvodi, već i nove izvozne prilike.

6.1.3. Izravna strana ulaganja

Izravna strana ulaganja u najširem smislu podrazumijevaju sve vrste ulaganja stranih pravnih i fizičkih osoba u gospodarske djelatnosti neke regije ili zemlje. Izravna strana ulaganja jedan su od osnovnih kanala kojima zemlje u razvoju dobivaju pristup najmodernijim tehnologijama čija je primjena važna za njihov gospodarski rast. Izravna strana ulaganja potencijalni su izvor poboljšanja znanja i rasta, odnosno konkurentnosti te se kao specifični eksterni izvor financiranja sastoje od kapitala, ali i *know-how* stranog izravnog investitora. Značenje izravnih stranih ulaganja proizlazi iz poticanja razvoja ekonomije stvaranjem novih radnih mjesta, poboljšanjem upravljanja i napretkom tehnologije. Struktura izravnih stranih ulaganja u RH i PGŽ prikazana je u tablici 16.

Tablica 16. *Izravna strana ulaganja u RH, 1993. – 2012., uključujući prva tri mjeseca 2013. (mil. eura, %)*

Djelatnosti	%	mil. eura
Financijsko posredovanje, osim osiguravajućih i mirovinskih fondova	**31,90%**	8.703,44
Trgovina na veliko i posredovanje u trgovini	**9,78%**	2.668,33
Poslovanje nekretninama	**7,12%**	1.942,59
Pošta i telekomunikacije	**6,61%**	1.803,44
Proizvodnja koksa, naftnih derivata i nuklearnog goriva	**6,27%**	1.710,68
Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	**5,07%**	1.383,27
Ostale poslovne djelatnosti	**5,00%**	1.364,18
Trgovina na malo	**4,77%**	1.301,42
Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	**3,02%**	823,96
Vlasnička ulaganja u nekretnine	**2,80%**	763,94
Ostale djelatnosti	**17,66%**	4.818,27

Izvor: HNB, Inozemna izravna ulaganja u Republiku Hrvatsku, Zagreb, 2013.

Struktura izravnih stranih ulaganja u RH pokazuje da su strani investitori u posljednjih dvadeset godina najviše ulagali u bankarski sektor (31,9% ili 8.703 mil. eura, zatim u trgovinu na veliko i posredovanje u trgovini (9,8% ili 2.668 mil. eura) te u poslovanje nekretninama (7,1% ili 1.942 mil. eura).

Iz toga se može zaključiti da Republika Hrvatska ima izrazito nepovoljnu strukturu izravnih stranih ulaganja u kojima prevladavaju ulaganja u djelatnost financijskog posredovanja s 31,90%, zatim u trgovinu na veliko i posredovanje u trgovini s udjelom od 9,78%, a ulaganja u proizvodne djelatnosti nalaze se tek na 5. mjestu (proizvodnja koksa i naftnih derivata s udjelom od 6,27%), 6. mjestu (proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda s udjelom od 5,07%) i 9. mjestu (proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda s udjelom od 3,02%).

Zbog postojećeg načina i strukture ulaganja, dosadašnja se iskustva Republike Hrvatske s izravnim stranim ulaganjima nisu pokazala izrazito pozitivnima. Naime, sredstva uložena u zemlju dovela su do podržavanja procesa privatizacije koji nije urodio pozitivnim učincima, nego se u pravilu svodio na monopolizaciju na tržištima i smanjenje broja zaposlenih. Budući da nije bilo izravnih stranih ulaganja koja bi donijela nove tehnologije u sektor prerađivačke industrije, došlo je do zaostajanja konkurentnosti čitava gospodarstva, što je pospješilo uvoznu ovisnost.

Tablica 17. *Izravna strana ulaganja u PGŽ-u, 1993. – 2012., uključujući prva tri mjeseca 2013. (euro, %)*

Djelatnosti	%	euro
Financijsko posredovanje, osim osiguravajućih i mirovinskih fondova	**49,89%**	800,40
Trgovina na veliko i posredovanje u trgovini	**1,60%**	261,20
Poslovanje nekretninama	**16,28%**	181,00
Vlasnička ulaganja u nekretnine	**11,28%**	125,40
Trgovina na malo; popravak predmeta za kućanstvo	**7,82%**	83,70
Hoteli i restorani	**5,22%**	48,50
Ostale poslovne djelatnosti	**3,02%**	26,10
Građevinarstvo	**1,63%**	25,70
Prateće i pomoćne djelatnosti u prijevozu	**1,55%**	24,80
Proizvodnja namještaja, prerađivačka industrija	**1,01%**	16,20
Ostale djelatnosti	**0,72%**	11,50

Izvor: HNB, Inozemna izravna ulaganja u Primorsko-goransku županiju, Zagreb, 2013.

Prema statistici inozemnih izravnih ulaganja po djelatnostima u Primorsko-goranskoj županiji, u promatranom razdoblju najviše je ulaganja bilo u bankarski sektor – 49,8% ili 800,4 mil. eura, poslovanje nekretninama 16,28% ili 261,2 mil. eura i vlasnička ulaganja u nekretnine 11,28%, odnosno 181 mil. eura.

Struktura izravnih inozemnih ulaganja u PGŽ znatno je nepovoljnija od strukture na razini Republike Hrvatske. Naime, gotovo polovica svih izravnih stranih ulaganja u Županiju odlazi na djelatnost Financijsko posredovanje (49,89%), a ulaganja u proizvodne djelatnosti nalaze se tek na 10. mjestu s udjelom od 1,01%. Takva kretanja negativno utječu na gospodarski rast PGŽ-a, a promjena investicijske klime postaje važan čimbenik razvoja gospodarstva.

Prema posljednjim podacima Hrvatske narodne banke, u razdoblju od dvadeset godina (1993. – 2013.) Republika Hrvatska ostvarila je ukupna strana ulaganja u iznosu 26.865 mil. eura. U istom razdoblju Primorsko-goranska županija ostvarila je 1.710 mil. eura ukupnih stranih ulaganja, što čini samo 6,37% ukupnih izravnih stranih ulaganja u RH.

Grafikon 21. *Izravna strana ulaganja na razini županija, 1993. – 2013. (%)*

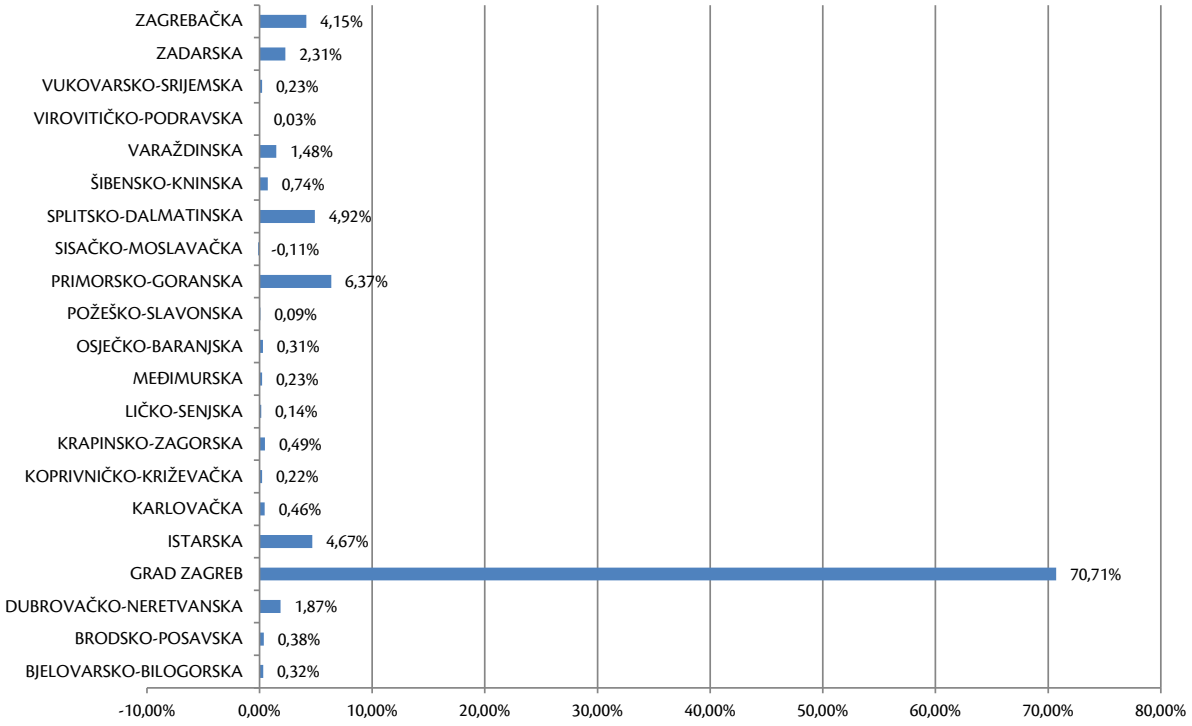

Izvor: HNB, Inozemna izravna ulaganja, Zagreb, 2013.

Raspoređenost je izravnih stranih ulaganja po županijama Republike Hrvatske **iznimno nepovoljna** jer se više od 70% svih izravnih stranih ulaganja odnosi na Grad Zagreb. PGŽ se sa 6,37% nalazi na drugome mjestu, a udio 13 županija u ukupnim izravnim ulaganjima manji je od 1%. Ovakva neusklađena ulaganja na razini županija i po sektorima djelatnosti rezultirala su neujednačenom gospodarskom razvijenošću županija, nedostatnim investiranjem u prerađivačku industriju te niskom razinom ulaganja u razvoj.

Da bi se privukle izravne strane investicije u Hrvatsku, a samim time i u PGŽ, potrebno je stvoriti predvidivo, u zakonskom i institucionalnom smislu, okruženje koje će stvoriti mogućnosti za investiranje koje će imati razvojne učinke te poticati greenfield *investicije, omogućavajući istodobno ujednačen gospodarski razvoj županija.*

Ulaganje u istraživanje i razvoj nameće se kao prioritet za uspješan razvoj i povećanje konkurentnosti poslovnih subjekata u Županiji. Inovativni i tehnološki napredni proizvodi i usluge sadrže veću dodanu vrijednost, lakše pronalaze put do kupaca na globalnom tržištu i imaju povoljan utjecaj na povećanje izvoza, što u konačnici omogućuje razvoj lokalnoga gospodarstva. Poticanjem razvoja industrijskih grana koje stvaraju kompleksne proizvode utječe se i na formiranje proizvodnih i uslužnih lanaca koji sudjeluju u stvaranju finalnog proizvoda te se time ostvaruju multiplicirajući pozitivni učinci na gospodarstvo u cjelini.

6.1.4. Tržište rada – zaposlenost i nezaposlenost stanovništva

Slijedi analiza nezaposlenosti i zaposlenosti na području Županije.

Nezaposlenost

Prosječna godišnja stopa registrirane nezaposlenosti u Primorsko-goranskoj županiji u 2013. iznosila je 17%, a prema podacima Državnog zavoda za statistiku, na razini Hrvatske iznosila je 17,50%, što znači da se stopa nezaposlenosti u Županiji nalazila ispod prosjeka Republike Hrvatske. Stopa nezaposlenosti u Županiji obilježena je uobičajenim sezonskim kretanjima, najviša je bila u prosincu, a najniža u srpnju. Primorsko-goranska županija imala je u 2013. četvrtu najnižu stopu nezaposlenosti, ispred nje su bili Grad Zagreb (10,80%), Istarska županija (12,60%) i Varaždinska županija (16,90%).

Grafikon 22. *Kretanje prosječne godišnje stope nezaposlenosti po županijama, 2009. – 2013. (%)*

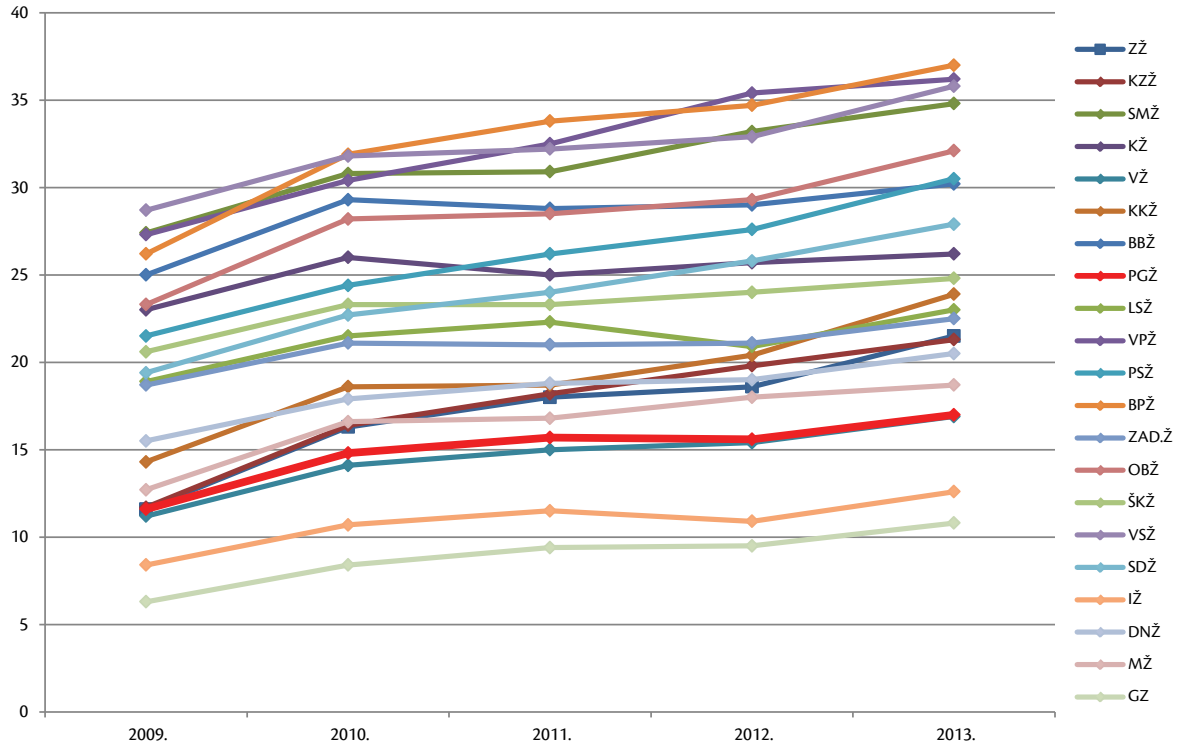

Izvor: DZS, Statistička izvješća, Zaposlenost i plaće, 2013., obrada autora

Iz grafikona 22. evidentno je povećanje prosječne godišnje stope nezaposlenosti u svim županijama u promatranome petogodišnjem razdoblju. Na području PGŽ-a stopa nezaposlenosti u 2013. povećala se za 5,4 p.p. u odnosu na 2009., a najveće povećanje stope nezaposlenosti imala je Brodsko-posavska županija (stopa nezaposlenosti u 2013. povećala se za 10,80 p.p. u odnosu na 2009. godinu).

Uspoređujući kretanje prosječne godišnje stope nezaposlenosti u Županiji s prosjekom Republike Hrvatske i EU-27, očito je da Županija u cijelome promatranom razdoblju ostvaruje višu stopu nezaposlenosti u odnosu na EU-27. Republika Hrvatska ima nižu stopu nezaposlenosti u odnosu na PGŽ u razdoblju od 2009. do 2011., da bi u 2012. i 2013. Županija imala nižu prosječnu godišnju stopu nezaposlenosti.

Grafikon 23. *Kretanje stope nezaposlenosti u PGŽ-u, RH i EU-27, 2009. – 2013. (%)*

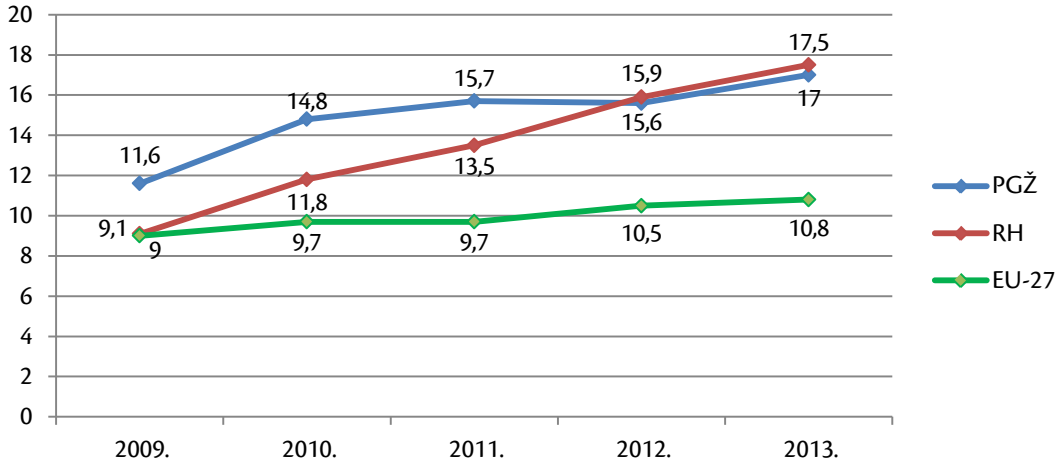

Izvor: DZS, Statistička izvješća, Zaposlenost i plaće, 2013., obrada autora

Broj nezaposlenih osoba u Primorsko-goranskoj županiji u promatranom razdoblju ima dva karakteristična trenda kretanja vidljiva iz grafikona 24.

Grafikon 24. *Kretanje broja nezaposlenih osoba u PGŽ-u, 2004. – 2012.*

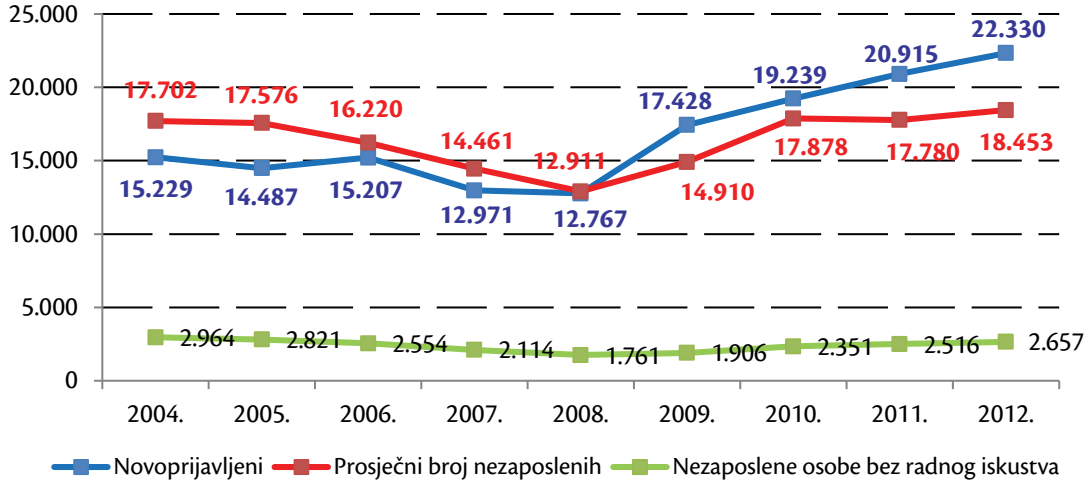

Izvor: HZZ, Područni ured Rijeka, Mjesečni statistički bilten, broj 10., 2013., obrada autora

U razdoblju od 2004. do 2008. prosječan broj nezaposlenih stalno opada, da bi 2008. bilo 12.911 nezaposlenih. Razdoblje nakon 2008. obilježavaju masovna otpuštanja radnika zbog financijske krize koja je pogodila gospodarstvo, a kretanje broja nezaposlenih ima trend rasta. Iako se broj nezaposlenih blago smanjio u 2011., nepovoljna ekonomska situacija u Hrvatskoj i na stranim tržištima koja imaju utjecaj na gospodarstvo Županije djelovala je negativno na broj nezaposlenih koji je 2012. dosegnuo najvišu razinu u posljednjih osam godina brojkom od 18.453 nezaposlene osobe. Ovakva kretanja na tržištu rada obilježavaju sve hrvatske županije. Usporedno s rastom broja nezaposlenih, u Županiji raste i broj novoprijavljenih na Zavod za zapošljavanje.

Najveći apsolutni broj nezaposlenih osoba u listopadu 2013. po ispostavama HZZ-a imala je Rijeka (13.594 ili 69,9%), zatim Opatija (1.514 ili 7,8%) i Crikvenica (1.115 ili 5,7%), a najmanji broj nezaposlenih zabilježen je u ispostavi Čabar (215 ili 1,1%) i Cres – Lošinj (334 ili 1,7%). U usporedbi s istim razdobljem prošle godine, najveće povećanje nezaposlenosti zabilježeno je u ispostavi Čabar (22,9%).

Grafikon 25. *Dobna struktura nezaposlenih osoba u PGŽ-u, listopad 2013. (%)*

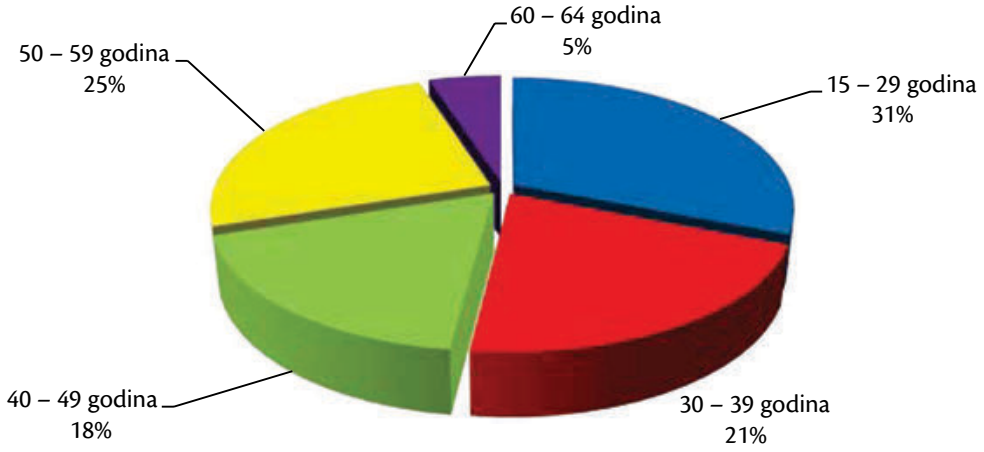

Izvor: HZZ, Mjesečni statistički bilten PU Rijeka broj 10., 2013., obrada autora

U ukupnoj nezaposlenosti, najbrojniju skupinu na području Primorsko-goranske županije čine mladi do 29 godina života (31%). Ovaj podatak pokazuje jedan od najvećih problema gospodarstva Županije, ali i Republike Hrvatske općenito. U listopadu 2013. na području RH evidentirana je stopa nezaposlenosti mladih do 29 godina od 33,65%, a prosjek EU-28 iznosi 23,4%. Ovdje se prvenstveno ističe potreba za usklađivanjem programa strukovnog obrazovanja s potrebama gospodarstva i interesima učenika i studenata, što će im omogućiti stjecanje relevantnih znanja i vještina koje su tražene na tržištu rada i omogućiti zapošljavanje.

Rješavanju ovog problema može pridonijeti razvoj i provedba različitih edukacijskih programa prilagođenih zahtjevima tržišta rada koje, osim Hrvatskog zavoda za zapošljavanje – podružnica Rijeka (npr. Paket mjera za mlade Mladi i kreativni), mogu provoditi obrazovne ustanove u Županiji, poput Sveučilišta u Rijeci (razni oblici stipendiranja studija za kojima postoji velika potražnja na tržištu rada), Narodno učilište – ustanova za obrazovanje i kulturu u Rijeci (programi prekvalifikacija, usavršavanja, osposobljavanja) i dr.

Druga su ranjiva skupina nezaposlenih ljudi u dobi od 50 do 59 godina (25%), kojima je do mirovine ostalo svega nekoliko godina, slijedi dobna skupina 30 – 39 godina (21%) te dobna skupina 40 – 49 godina (18%). Ova starosna grupa ljudi najvećim je dijelom ostala nezaposlena zbog stečaja i zatvaranja brojnih tvornica. Nažalost, stanje u gospodarstvu i zahtjevi poslodavaca najvjerojatnije im neće omogućiti ponovno zapošljavanje.

Važno je istaknuti da Županija djeluje u smjeru razvoja mehanizama koji će omogućiti posebno poticanje sufinanciranja zapošljavanja i obrazovanja, kao i financiranje obrazovanja za osobe s invaliditetom, osobe romske nacionalne manjine i posebne skupine nezaposlenih (samohrani roditelji, mlade osobe koje su izišle iz sustava skrbi domova za djecu, žrtve obiteljskog nasilja te druge skupine nezaposlenih kojima prijeti socijalna isključenost i trajna nezaposlenost).

Prema razini obrazovanja, odnosno kvalifikacijskoj strukturi, u 2013. najviše je nezaposlenih (30,87%, odnosno 5.965 osoba) završilo srednju školu za zanimanja do tri godine i školu za KV i VKV radnike, što je u odnosu na 2009. (4.969 nezaposlenih osoba) rast od 20,28%. Mnogi od njih obrazovani su za rad u brodogradilištima i industriji, ali zbog brojnih problema koji pogađaju cjelokupno hrvatsko gospodarstvo velik broj radnika morao je biti otpušten. Na drugom su mjestu u 2013., s udjelom od 26,65%, nezaposleni sa srednjom školom za zanimanja u trajanju od četiri i više godina (5.150 nezaposlenih osoba), što je za 26,09% više nego 2009. (3.806 nezaposlenih osoba).

Grafikon 26. *Pregled broja nezaposlenih osoba prema stupnju obrazovanja u PGŽ-u, 2009. – 2013.*

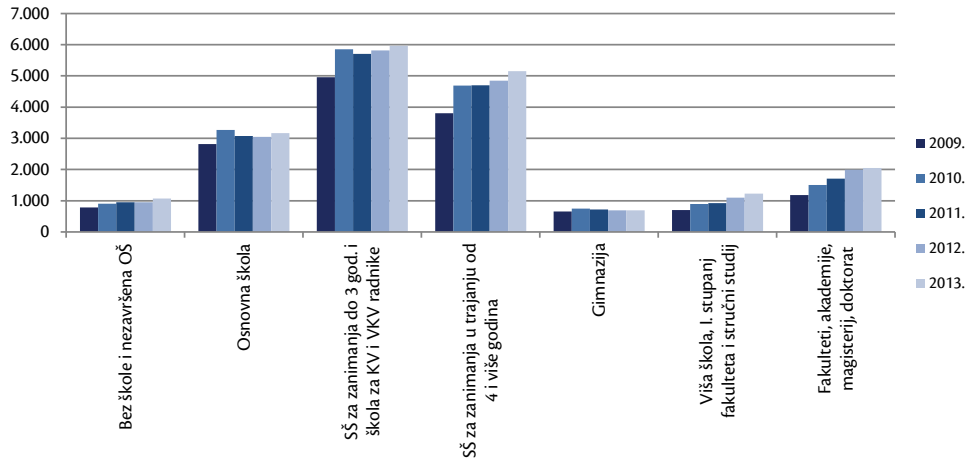

Izvor: HZZ, Statistika on-line, obrada autora

U 2013. ukupno 16,39% nezaposlenih iz evidencije, odnosno 3.166, ima završenu osnovnu školu, a 5,53% ili 1.068 osoba je bez škole ili s nezavršenom osnovnom školom. Uspoređujući te podatke s 2009. godinom kada je broj osoba sa završenom osnovnom školom i nezavršenom osnovnom školom iznosio 2.816, odnosno 784 nezaposlene osobe, očit je porast broja nezaposlenih za 12,42%, odnosno 26,59%. Dakle, u Primorsko-goranskoj županiji ima ukupno 21,92% (4.234 osobe) nezaposlenih osoba s najviše završenom osnovnom školom, odnosno bez zanimanja i kvalifikacija, što je visok postotak i negativan podatak jer se takve osobe ubrajaju u teško zapošljivu radnu snagu.

Udio nezaposlenih osoba s višom i visokom stručnom spremom u 2013. ukupno iznosi 16,97%, što za više od 5 p.p. prelazi prosjek Republike Hrvatske (11,89%). Taj je podatak zabrinjavajući ako se uzme u obzir da je u Županiji oko 20% stanovništva visokoobrazovano. Potrebna je bolja suradnja Sveučilišta u Rijeci i njezinih sastavnica s tržištem rada i gospodarstvom u Županiji kako bi se postigla optimalna zapošljivost i iskoristili svi potencijali nezaposlenih osoba s višom i visokom stručnom spremom.

Najveći udio nezaposlenih osoba koje imaju završenu srednju, višu ili visoku školu bilježe Rab i Opatija, a najmanji udio goransko područje, odnosno Delnice, Vrbovsko i Čabar.

S obzirom na trajanje nezaposlenosti i stupanj obrazovanja, udio nezaposlenih koji traže posao dulje od jedne godine najveći je u skupini osoba sa završenom srednjom školom (59,3%) te osnovnom školom (12,6%).

Zaposlenost

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, na području Republike Hrvatske u ožujku 2012. bilo je ukupno 1.148.525 zaposlenih, od čega 537.743 žene. Taj broj uključuje zaposlene u poduzećima, u obrtima i slobodnim zanimanjima te zaposlene u državnim javnim poduzećima.

U promatranome petogodišnjem razdoblju ukupan broj zaposlenih, kao i ukupan broj zaposlenih žena u Hrvatskoj stalno opada, a takva kretanja prate i Primorsko-goransku županiju. Radni kontingent stanovništva Županije je, prema Popisu stanovništva iz 2011., iznosio 203.224 osobe, što znači da se u odnosu na Popis stanovništva iz 2001. povećao za 1.697 osoba. Ukupan broj zaposlenih je u 2012. iznosio 107.086, a u 2011. iznosio je 115.523 osobe, od čega 62.836 muškaraca i 52.687 žena. U ožujku 2012. na području Županije evidentirano je 87.612 zaposlenih u pravnim osobama, što je pad od 8,94% u odnosu na isto razdoblje 2008. godine.

Tablica 18. *Zaposleni u pravnim osobama prema spolu, 2008. – 2012.*

		Republika Hrvatska	Stopa promjene u odnosu na 2008.	Primorsko-goranska županija	Stopa promjene u odnosu na 2008.
2008.	**Ukupno**	**1.238.576**	**0,00%**	**96.210**	**0,00%**
	Žene	557.410	0,00%	43.502	0,00%
2009.	**Ukupno**	**1.216.930**	**-1,75%**	**94.110**	**-2,18%**
	Žene	550.720	-1,20%	42.999	-1,16%
2010.	**Ukupno**	**1.166.807**	**-5,79%**	**90.326**	**-6,12%**
	Žene	537.971	-3,49%	41.645	-4,27%
2011.	**Ukupno**	**1.150.307**	**-7,13%**	**88.090**	**-8,44%**
	Žene	534.717	-4,07%	40.847	-6,10%
2012.	**Ukupno**	**1.148.525**	**-7,27%**	**87.612**	**-8,94%**
	Žene	537.743	-3,53%	40.597	-6,68%

Izvor: DZS, Statistička izvješća broj 1502; 1476; 1149; 1419 – Zaposlenost i plaće, obrada autora

U distribuciji zaposlenih u pravnim osobama prema starosti, najviše je bilo zaposlenih u dobnoj skupini 50 – 54 godine (15%), potom u skupini 35 – 39 (13,7%) i 30 – 34 godine (13,5%).

U obrtu i slobodnim zanimanjima u Županiji su 2012. bile 17.904 osobe, što je pad od 17,28% u odnosu na 2008. godinu. Zaposleni u obrtu i slobodnim zanimanjima prikazani su u tablici 19.

Tablica 19. *Zaposleni u obrtu i slobodnim zanimanjima prema spolu, 2008. – 2012.*

		Republika Hrvatska	Stopa promjene u odnosu na 2008.	Primorsko-goranska županija	Stopa promjene u odnosu na 2008.
2008.	**Ukupno**	**259.5443**[33]	**0,00%**	**21.644**	**0,00%**
	Žene	113.454	0,00%	9.111	0,00%
2009.	**Ukupno**	**252.404**	**-2,75%**	**21.453**	**-0,88%**
	Žene	110.658	-2,46%	8.579	-5,84%
2010.	**Ukupno**	**231.936**	**-10,64%**	**19.829**	**-8,39%**
	Žene	102.801	-9,39%	7.974	-12,48%
2011.	**Ukupno**	**220.637**	**-14,99%**	**18.700**	**-13,60%**
	Žene	97.382	-14,17%	7.326	-19,59%
2012.	**Ukupno**	**212.851**	**-17,99%**	**17.904**	**-17,28%**
	Žene	93.306	-17,76%	7.117	-21,89%

Izvor: DZS, Statistička izvješća broj 1502; 1476; 1149; 1419 – Zaposlenost i plaće, obrada autora

Broj zaposlenih u obrtu i slobodnim zanimanjima, kao i broj zaposlenih u pravnim osobama stalno pada u promatranom razdoblju na području Županije, s tim da je iz prikazanih stopa promjena očito da broj zaposlenih u pravnim osobama u Županiji u 2012. u odnosu na 2009. pada po većoj stopi (8,93%), uspoređujući s razinom cijele Hrvatske, a broj zaposlenih u obrtu i slobodnim zanimanjima u Županiji pada po nižoj stopi (17,27%) u odnosu na RH (17,99%). Može se zaključiti da su, zbog utjecaja globalne recesije na hrvatsko gospodarstvo u cjelini, a posebice na izvozno orijentirana gospodarstva poput Primorsko-goranske županije, pozitivni trendovi izostali.

Promatrajući broj zaposlenih po djelatnostima u pravnim osobama, prikazan u sljedećoj tablici, najviše zaposlenih u 2013. bilo je u području djelatnosti Trgovina na veliko i malo (13.429 zaposlenih ili 15,77% od ukupnog broja zaposlenih), a zatim u području djelatnosti Prerađivačka industrija (12.608 zaposlenih ili 14,81%). Najmanje je zaposlenih u pravnim

[33] Prosinac, 2008.

osobama u 2013. u području djelatnosti Rudarstvo i vađenje (34 zaposlena ili 0,04%). Iz tablice je također razvidno da se ukupan broj zaposlenih u promatranome petogodišnjem razdoblju trajno smanjivao (s 94.110 u 2009. na 85.145 u 2013., što je pad od 9,52%). Promatrajući apsolutni iznos broja zaposlenih u promatranom razdoblju, do najveće promjene broja zaposlenih došlo je u području djelatnosti Prerađivačka industrija.

Tablica 20. *Zaposleni po djelatnostima NKD-a 2007. u PGŽ-u (pravne osobe), 2009. – 2013. (stanje 31. ožujka)*

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	Struktura u 2013. (%)
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	1.345	1.289	1.329	1.303	1.245	**1,46%**
Rudarstvo i vađenje	285	285	287	273	34	**0,04%**
Prerađivačka industrija	16.012	15.315	14.567	13.785	12.608	**14,81%**
Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	1.582	1.578	1.560	1.539	1.464	**1,72%**
Opskrba vodom, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	2.217	2.203	2.222	2.243	2.228	**2,62%**
Građevinarstvo	7.123	6.375	5.650	5.530	5.336	**6,27%**
Trgovina na veliko i malo	15.518	14.271	13.894	13.951	13.429	**15,77%**
Prijevoz i skladištenje	8.593	8.154	7.987	7.893	7.840	**9,21%**
Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme hrane	6.257	5.940	5.629	5.701	5.747	**6,75%**
Informacije i komunikacije	1.792	1.741	1.797	1.825	1.746	**2,05%**
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	2.453	2.211	2.137	2.197	2.170	**2,55%**
Poslovanje nekretninama	492	491	490	513	482	**0,57%**
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	3.894	3.691	3.598	3.687	3.852	**4,52%**
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	3.244	3.233	3.230	3.324	3.079	**3,62%**
Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje	5.936	5.981	5.942	5.845	5.828	**6,84%**
Obrazovanje	7.489	7.642	7.723	7.775	7.884	**9,26%**
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	7.087	7.116	7.138	7.366	7.269	**8,54%**
Umjetnost, zabava i rekreacija	1.707	1.685	1.778	1.687	1.710	**2,01%**
Ostale uslužne djelatnosti	1.084	1.125	1.132	1.175	1.194	**1,40%**
UKUPNO	**94.110**	**90.326**	**88.090**	**87.612**	**85.145**	**100,00%**

Izvor: DZS, Zaposlenost i plaće – 1502, Zaposleni po područjima djelatnosti i županijama, više godina, obrada autora

U tablici 21. prikazan je broj zaposlenih po djelatnostima NKD-a u obrtu i slobodnim profesijama te se u promatranome petogodišnjem razdoblju primjećuje silazan trend u ukupnom broju zaposlenih. U 2013. (ali i u cijelome promatranom razdoblju) najveći je broj zaposlenih, u ukupnom broju zaposlenih u obrtu i slobodnim profesijama, bio u području djelatnosti Pružanje smještaja te priprema i usluživanje hrane s udjelom od 15,33% (2.720 zaposlenih). Najmanji broj zaposlenih (izuzevši područja djelatnosti Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija i Opskrba vodom, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša, koji nemaju zaposlenih u 2013.) ima područje djelatnosti Rudarstvo i vađenje (0,14% ili 24 zaposlena), a 0,24% je nerazvrstanih po djelatnostima.

Tablica 21. *Zaposlenost po djelatnostima NKD-a 2007. u PGŽ-u (obrti i slobodne profesije), 2009. – 2013. (stanje 31. ožujka)*

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	Struktura u 2013. (%)
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	741	669	664	662	661	**3,72%**
Rudarstvo i vađenje	18	19	24	24	24	**0,14%**
Prerađivačka industrija	2.897	2.571	2.327	2.167	1.974	**11,12%**
Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	0	0	0	0	0	**0,00%**
Opskrba vodom, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	0	0	1	1	0	**0,00%**
Građevinarstvo	3.205	2.617	2.323	2.174	2.094	**11,80%**
Trgovina na veliko i malo	2.966	2.701	2.463	2.359	2.227	**12,55%**
Prijevoz i skladištenje	1.179	1.077	1.007	1.009	995	**5,61%**
Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme hrane	3.472	3.191	2.885	2.811	2.720	**15,33%**
Informacije i komunikacije	124	125	102	117	154	**0,87%**
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	174	167	155	136	124	**0,70%**
Poslovanje nekretninama	148	117	108	112	102	**0,57%**
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.521	1.464	1.404	1.425	1.408	**7,93%**
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	380	349	333	316	360	**2,03%**
Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osigiranje	1.219	1.490	1.746	1.535	1.819	**10,25%**
Obrazovanje	44	48	53	46	56	**0,32%**
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	854	880	898	887	888	**5,00%**
Umjetnost, zabava i rekreacija	224	217	219	208	215	**1,21%**
Ostale uslužne djelatnosti	1.394	1.320	1.252	1.228	1.245	**7,02%**
Djelatnosti kućanstva	821	756	689	645	636	**3,58%**
Nerazvrstani prema djelatnostima	72	51	47	42	43	**0,24%**
UKUPNO	**21.453**	**19.829**	**18.700**	**17.904**	**17.745**	**100,00%**

Izvor: DZS, Zaposlenost i plaće – 1502, Zaposleni u obrtu i djelatnostima slobodnih profesija, više godina, obrada autora

Broj zaposlenih u Županiji u pravnim osobama pokazuje da najveći broj zaposlenih ima završeno srednje obrazovanje (48%), a na drugom su mjestu s 20% osobe s visokim obrazovanjem. Najmanje je zaposlenih među polukvalificiranim i visokokvalificiranim radnicima, po 2% svaka skupina. Struktura zaposlenih prema stupnju stručnog obrazovanja u Županiji povoljnija je u odnosu na strukturu zaposlenih u Republici Hrvatskoj gdje najveći broj zaposlenih ima završeno srednje obrazovanje (56,6%), a 17,8% zaposlenih osoba ima završeno visoko obrazovanje.

Grafikon 27. *Zaposleni u pravnim osobama prema stupnju stručnog obrazovanja u PGŽ-u, 2012. (%)*

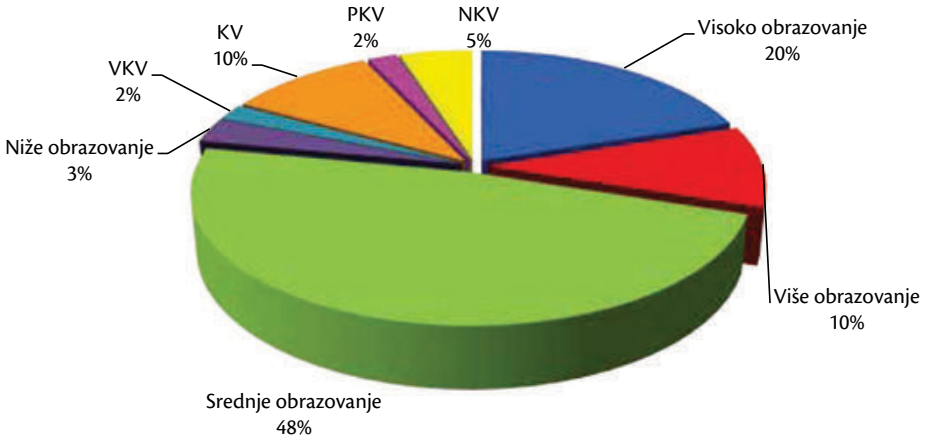

Izvor: DZS, Statističko izvješće br. 1502 – Zaposlenost i plaće, Zagreb, 2013.

Na grafikonu 28. godišnja stopa zapošljavanja prikazuje koliko se osoba zaposlilo od ukupnoga broja nezaposlenih koji su tijekom godine tražili zaposlenje.

Grafikon 28. *Stopa zapošljavanja prema stupnju obrazovanja u PGŽ-u, 2012.*

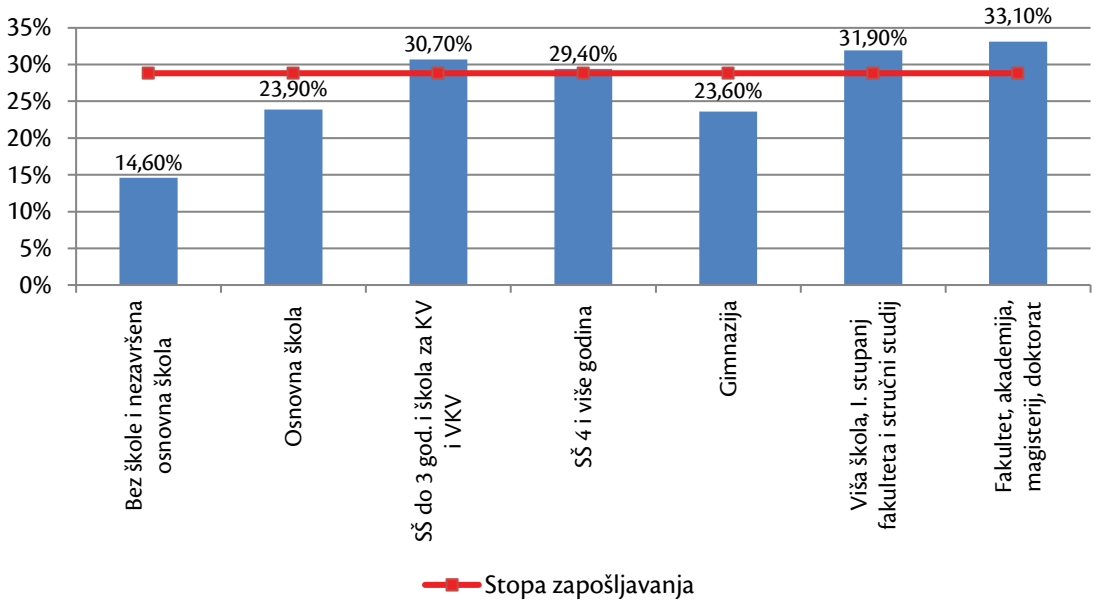

Izvor: HZZ, PU Rijeka, Godišnjak 2012, lipanj 2013., obrada autora

Stopa zapošljavanja je u 2012. u Primorsko-goranskoj županiji iznosila samo 28,8%, što znači da se zaposlilo više od jedne četvrtine nezaposlenih osoba koje su tražile zaposlenje tijekom godine. Zabilježene su značajne razlike u stopi zapošljavanja između skupina osoba s različitom razinom obrazovanja. Najveća stopa zapošljavanja zabilježena je kod visokoobrazovanih osoba sa završenim fakultetom, akademijom, magisterijem i doktoratom (33,10%), a najmanja kod osoba bez osnovne škole ili s nedovršenom osnovnom školom (14,60%). U 2011. stopa zapošljavanja u PGŽ-u iznosila je 26,8%, što znači da je stopa zapošljavanja u 2012. porasla za 2 p.p. No usprkos rastu stope zapošljavanja u zadnje dvije godine, zapošljavanje svega četvrtinu nezaposlenih osoba koje su tražile zaposlenje dokazuje problem nedovoljnog zapošljavanja. U 2012. stopa zapošljavanja na području Republike Hrvatske iznosila je 26,8%, što znači da je u Županiji bila veća stopa zapošljavanja. Prosječna godišnja stopa zapošljavanja u Županiji, ali i Republici Hrvatskoj, uvelike ovisi o sezonalnom zapošljavanju, stoga ne prikazuje stvarno stanje na tržištu rada.

Prema podacima s Eurostata, godišnja stopa zaposlenosti (dobna skupina 20 – 65 godina) na razini EU-27 u 2012. je znosila 68,5%, a na razini RH 55,4%. Primorsko-goranska županija je u 2012. imala stopu zaposlenosti od 60,4%, 5 p.p. višu od Republike Hrvatske, ali i 8,1 p.p. nižu od prosjeka zemalja EU-27.

Na razini Primorsko-goranske županije u ožujku 2011. osnovano je Lokalno partnerstvo za zapošljavanje čijim se djelovanjem planira uspostaviti mehanizam koji će osigurati bolji proces razvoja politika tržišta rada usmjerenog na regije. Kao glavne zadaće ističu se prepoznavanje problema tržišta na radu, angažiranje partnera, bolja koordinacija mjera za zapošljavanje te organiziranje dodatnih edukacija i prekvalifikacija nezaposlenih koja će im omogućiti veću konkurentnost na tržištu rada. No trenutačni uvjeti na tržištu rada, visoka ponuda radne snage i slaba potražnja za radnom snagom onemogućavaju učinkovitije djelovanje Lokalnog partnerstva za zapošljavanje.

Sezonsko zapošljavanje u turizmu u Primorsko-goranskoj županiji jedan je od načina privremenog ublažavanja nezaposlenosti na razini Županije. Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje – Područni ured Rijeka, na području Županije u 2012. zaposleno je ukupno 2.738 sezonskih radnika (domaćeg stanovništva), a u 2013. zaposleno ih je 2.904, što je povećanje od 166 radnika ili 6,06%. Županija, osim domaćeg stanovništva, tijekom sezone zapošljava i nedomicilnu sezonsku radnu snagu. U 2013. zaposlena su 2.883 radnika iz drugih županija ili 49,8% od ukupnog broja sezonskih radnika zaposlenih u PGŽ-u. Najviše radnika zaposleno je iz Vukovarsko-srijemske, Brodsko-posavske, Sisačko-moslavačke i Bjelovarsko-bilogorske županije.

Podaci o sezonskom zapošljavanju upućuju na povećanje potrebe za radnicima iz sezone u sezonu. Najveći broj sezonskih radnika zaposlen je u travnju, svibnju i lipnju, a prosinac je mjesec koji tradicionalno zapošljava najmanje radnika.

Tržište rada u Primorsko-goranskoj županiji obilježava s jedne strane manjak radnih mjesta i veliku nezaposlenost, a s druge nedostatak radnika u pojedinim djelatnostima. Istodobno, mladi ljudi teško nalaze odgovarajući posao na neodrađeno vrijeme, a velik je i broj obeshrabrenih i slabo motiviranih ljudi koji su dugotrajno nezaposleni.

Naime, u modernom gospodarstvu, u uvjetima snažne globalizacije i brzih tehnoloških promjena, raste uloga obrazovanja (značajno povećanje visokoobrazovanih radnika u ponudi tržišta rada). Jedan od problema obrazovne neusklađenosti jest preobrazovanost, odnosno neiskorištenost znanja i vještina stečenih obrazovanjem na radnome mjestu. Stoga se smatra nužnim uvesti promjene u obrazovnoj upisnoj politici i politici stipendiranja na temelju preporuka Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje, koje će pridonijeti usklađivanju obrazovanja s potrebama tržišta rada, odnosno umanjiti strukturnu neusklađenost između ponude i potražnje za radom. Hrvatski zavod za zapošljavanje proveo je analizu i prognozu potreba tržišta rada u PGŽ-u za pojedinim kvalifikacijama te izradio Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja u 2014. godini.

Obrazovni programi u kojima treba povećati broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata na području PGŽ-a obuhvaća trogodišnji srednjoškolski (CNC operater, monter/-ka suhe gradnje, krovopokrivač/-ica), četverogodišnji srednjoškolski (ekološki tehničar/-ka), sveučilišni studij (strojarstvo, elektrotehnika, računarstvo, rehabilitacija, logopedija, farmacija i socijalna pedagogija).

Obrazovni programi u kojima bi trebalo smanjiti broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata na području PGŽ-a obuhvaća trogodišnji srednjoškolski (prodavač/-ica, autolimar, fotograf/-kinja, frizer/-ka), četverogodišnji srednjoškolski (ekonomist/-ica, upravni referent/-ica, hotelijersko-turistički tehničar/-rka, dizajner odjeće, grafički urednik-dizajner, tehničar za logistiku i špediciju), stručni studij (upravni studij, poduzetništvo), sveučilišni studij (poslovna ekonomija, pravo, likovna pedagogija, primijenjena umjetnost, logistika i menadžment u pomorstvu i prometu, hrvatski jezik i književnost, filozofija).

Primorsko-goransku županiju obilježava nepovoljna ekonomska struktura jer je više stanovnika ekonomski neaktivno nego što ih je prijavljeno, a usprkos tome što je stopa nezaposlenosti niža od prosjeka RH, velik je broj nezaposlenih mladih osoba do 29 godina. Neodgovarajuće stanje u obrazovnom sustavu te njegova neusklađenost s potrebama tržišta rada uz trenutačno stanje u gospodarstvu, smatra se glavnim uzrokom velikoga broja nezaposlenih te je potrebno djelovati u smjeru smanjivanja toga jaza.

6.2. Stanje gospodarstva Primorsko-goranske županije

U sklopu ovog poglavlja provest će se osnovna analiza gospodarstva PGŽ-a, s posebnim osvrtom na najznačajnije djelatnosti prema NKD-u u Županiji. Osnovni makroekonomski pokazatelji poslužit će kao temelj za izdvajanje onih djelatnosti koje ostvaruju najbolje rezultate u Županiji i na koje treba obratiti posebnu pozornost u njezinu daljnjem razvoju.

Prije svega u poglavlju će se dati pregled pravnih subjekata u Županiji te njihovih financijskih rezultata, a analiza djelatnosti te pregled najznačajnijih djelatnosti dat će se na kraju poglavlja.

6.2.1. Pravni subjekti u PGŽ-u

U Republici Hrvatskoj je 2013. ukupno registrirano 274.714 pravnih subjekata, od kojih su 147.594 aktivna. Na području Primorsko-goranske županije u 2013. djeluju ukupno 22.344 registrirane pravne osobe koje čine 8,13% svih hrvatskih poduzetnika. Prema teritorijalnoj raspoređenosti registriranih pravnih osoba, Primorsko-goranska županija nalazi se na trećemu mjestu, odmah iza Grada Zagreba (87.879) i Splitsko-dalmatinske županije (32.760).

Tablica 22. *Struktura poslovnih subjekata u PGŽ-u i RH, lipanj 2013.*

	Registrirane pravne osobe ukupno	Trgovačka društva		Poduzeća i zadruge		Registrirane ustanove, tijela, udruge i organizacije	Subjekti u obrtu i slobodnim zanimanjima
		Registrirana	Aktivna	Registrirana	Aktivna		
PGŽ	**22.344**	12.673	11.113	4.765	67	4.906	9.976
RH	**274.714**	140.987	122.814	66.630	2.162	67.097	90.860
Udio PGŽ-a u RH (%)	**8,13%**	8,98%	9,04%	7,15%	3,09%	7,31%	10,97%

Izvor: DZS, Priopćenje broj 11.1.2/1. od 20. kolovoza 2014., obrada autora

Zbog opsežnosti, tablice s podacima o broju i strukturi registriranih i aktivnih pravnih osoba za petogodišnje razdoblje (2009. – 2013.) nalaze se u Dodatku na kraju ovog dokumenta.

Od ukupno registriranog broja pravnih osoba u Primorsko-goranskoj županiji u 2013., njih 12.898 ili 57,72% je aktivno, od toga je najveći broj aktivnih pravnih osoba zastupljen u sljedećim područjima djelatnosti: Trgovina na veliko i na malo (22,44%), Ostale uslužne djelatnosti (9,73%), Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (11,64%), Građevinarstvo (11,80%) i Prerađivačka industrija (9,53%).

Promotri li se razlika između broja registriranih i aktivnih pravnih osoba u pet djelatnosti koje imaju najveći broj pravnih osoba, vidi se da najmanji udio aktivnih pravnih osoba u registriranim ima područje djelatnosti Ostale uslužne djelatnosti (38,54%), zatim Trgovina na veliko i malo (45,95%). Preostala područja djelatnosti imaju sljedeće udjele: Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (73,75%), Građevinarstvo (76,75%) i Prerađivačka industrija (71,82%).

Podaci o strukturi pravnih subjekata u 2013. pokazuju da je više od 60% (točnije 68% registriranih i 65% aktivnih) registriranih i aktivnih pravnih osoba koncentrirano u pet područja djelatnosti – Trgovina na veliko i malo, Prerađivačka industrija, Građevinarstvo, Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti i Ostale uslužne djelatnosti.

Iz strukture registriranih i aktivnih pravnih osoba prema područjima NKD-a može se vidjeti da nije došlo do značajnije promjene u strukturi djelatnosti u 2013. u odnosu na 2009. godinu. Naime, kod aktivnih pravnih osoba u Županiji najveću promjenu ostvarila je Trgovina na veliko i malo (udio u ukupnoj vrijednosti djelatnosti u 2013. smanjio se za 3,33 p.p. u odnosu na 2009.), a promjene ostalih djelatnosti kreću se oko +/- 1 p.p. U registriranim pravnim osobama u Županiji u promatranom razdoblju najveće stope promjene u 2013. u odnosu na 2009. imala su područja djelatnosti Trgovina na veliko i malo (pad od 5,29 p.p.) i Ostale uslužne djelatnosti (porast od 2,95 p.p.).

Najveći broj registriranih pravnih osoba u promatranom razdoblju bio je u 2012. (23.820), a najveći broj aktivnih pravnih osoba bio je u 2013. (12.898).

6.2.2. Financijski rezultati poduzetnika u Županiji

Prema Registru godišnjih financijskih izvještaja koji objavljuje Financijska agencija (FINA), u Republici Hrvatskoj je 101.191 poduzetnik predao Godišnji financijski izvještaj (GFI) za 2013., što je porast od 3.937 poduzetnika ili 4,04% u odnosu na 2012. kada su 97.254 poduzetnika predala GFI.

GFI za 2013. predalo je 9.011 poduzetnika u PGŽ-u, što je porast od 33,08 % u odnosu na 2005. kada ih je predao 6.771 poduzetnik. Broj poduzetnika trajno se povećavao u razdoblju od 2005. do 2011., da bi u 2013. iznosio najviše. Ukupni prihodi poduzetnika u 2013. veći su za 5,86% u odnosu na 2005., a ukupni rashodi veći su za 5,56%.

Financijski rezultati poduzetnika u PGŽ-u[34] prikazani u tablici 23. imaju dva znakovita trenda kretanja ukupnih prihoda i rashoda u Županiji. Od 2005. do 2008. evidentan je porast ukupnih prihoda i rashoda, a u razdoblju nakon 2008. vidi se trend smanjenja ukupnih prihoda i rashoda, što odgovara recesiji i smanjenju gospodarske aktivnosti. Takva kretanja obilježavaju cijelo hrvatsko gospodarstvo.

Tablica 23. *Financijski rezultati poduzetnika u PGŽ-u, 2005. – 2013.*

Godina	Ukupni prihodi (mil. kuna)	Stopa promjene u odnosu na 2005.	Ukupni rashodi (mil. kuna)	Stopa promjene u odnosu na 2005.	Broj poduzetnika	Stopa promjene u odnosu na 2005.
2005.	30.116	**0,00%**	29.597	**0,00%**	6.771	**0,00%**
2006.	34.763	**15,43%**	33.693	**13,84%**	7.368	**8,82%**
2007.	36.772	**22,10%**	35.730	**20,72%**	7.891	**16,54%**
2008.	38.976	**29,42%**	38.748	**30,92%**	8.381	**23,78%**
2009.	35.043	**16,36%**	35.327	**19,36%**	8.457	**24,90%**
2010.	33.535	**11,35%**	33.999	**14,87%**	8.735	**29,01%**
2011.	33.640	**11,70%**	30.795	**4,05%**	8.805	**30,04%**
2012.	31.937	**6,05%**	31.423	**6,17%**	8.660	**27,90%**
2013.	31.880	**5,86%**	31.242	**5,56%**	9.011	**33,08%**

Izvor: FINA, Agregirani podaci za PGŽ 2005. – 2013., 14. ožujka 2013., obrada autora

Promatrajući teritorijalni ustroj Republike Hrvatske, Primorsko-goranska županija s ostvarenom neto dobiti od 1,5 mlrd. kuna nalazi se na 4. mjestu hrvatskih županija, odmah iza Grada Zagreba (16 mlrd. kuna), Splitsko-dalmatinske (2,5 mlrd. kuna) i Istarske županije (1,8 mlrd. kuna).

Dobit prije oporezivanja smanjena je u 2013. za 30,53% u odnosu na 2012., a gubitak prije oporezivanja povećan za 3,57% u promatranom razdoblju. Povoljnosti poslovanja primorsko-goranskih poduzetnika u 2013. jesu ostvarena dobit i pozitivan konačni financijski rezultat te ostvareni veći ukupni prihodi od ukupnih rashoda.

U tablici 24. prikazani su ukupni prihodi ostvareni po djelatnostima NKD-a u Županiji za trogodišnje razdoblje.

[34] Važno je istaknuti da velike tvrtke koje posluju u PGŽ-u, a imaju sjedište izvan PGŽ-a (HEP, INA, HŽ…) ne ulaze u financijske rezultate poduzetnika PGŽ-a.
Obrtništvo nije obuhvaćeno ovim poglavljem, već je izdvojeno u zasebnom poglavlju, s time da je nužno istaknuti da financijski rezultati poduzetništva izostaju te da se analiza obrtništva odnosi na tumačenje fizičkih pokazatelja.
Osnova za izradu ovog poglavlja je Registar godišnjih financijskih izvještaja, odnosno Financijski rezultati poslovanja poduzetnika po županijama koji objavljuje Financijska agencija, a obuhvaća obradu financijskih izvještaja poduzetnika obveznika poreza na dobit, bez banaka i osiguravajućih društava.

Tablica 24. *Ukupni prihodi ostvareni u PGŽ-u prema NKD-u, 2009. – 2013. (tis. kuna, %)*

	Djelatnost	2009.		2010.		2011.		2012.		2013.	
		Vrijednost	Udio %	Vrijednost	Udio %	Vrijednost	Udio %	Vrijednost	Udio %	Vrijednost	Udio %
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	113.715	0,34%	143.050	0,45%	152.765	0,44%	148.238	0,47%	147.015	0,48%
B	Rudarstvo i vađenje	533.477	1,61%	230.808	0,72%	159.862	0,46%	104.126	0,33%	56.097	0,18%
C	Prerađivačka industrija	6.278.896	18,93%	6.899.935	21,48%	8.521.165	24,35%	6.922.306	22,11%	5.614.789	18,47%
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	89.723	0,27%	106.242	0,33%	107.887	0,31%	130.956	0,42%	140.484	0,46%
E	Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	819.876	2,47%	880.305	2,74%	1.003.737	2,87%	1.023.549	3,27%	1.009.551	3,32%
F	Građevinarstvo	2.986.669	9,01%	2.418.938	7,53%	2.221.176	6,35%	2.172.920	6,94%	2.430.212	7,99%
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	13.938.365	42,03%	13.428.035	41,80%	14.203.645	40,60%	12.210.923	39,01%	11.537.052	37,94%
H	Prijevoz i skladištenje	3.050.019	9,20%	2.887.562	8,99%	3.160.203	9,03%	3.064.893	9,79%	3.017.466	9,92%
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	1.722.238	5,19%	1.701.946	5,30%	1.724.860	4,93%	1.791.652	5,72%	2.145.838	7,06%
J	Informacije i komunikacije	435.751	1,31%	409.221	1,27%	496.536	1,42%	400.679	1,28%	404.010	1,33%
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	66.191	0,20%	49.085	0,15%	55.842	0,16%	62.072	0,20%	51.266	0,17%
L	Poslovanje nekretninama	262.330	0,79%	234.510	0,73%	276.045	0,79%	307.137	0,98%	312.745	1,03%
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.540.768	4,65%	1.287.190	4,01%	1.364.735	3,90%	1.359.533	4,34%	1.828.398	6,01%
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	583.709	1,76%	666.015	2,07%	714.927	2,04%	774.666	2,47%	794.908	2,61%
P	Obrazovanje	37.919	0,11%	41.080	0,13%	44.462	0,13%	50.341	0,16%	48.253	0,16%
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	192.758	0,58%	201.006	0,63%	242.231	0,69%	264.061	0,84%	288.416	0,95%
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	391.568	1,18%	402.676	1,25%	426.730	1,22%	419.144	1,34%	482.804	1,59%
S	Ostale uslužne djelatnosti	121.318	0,37%	135.850	0,42%	111.363	0,32%	96.817	0,31%	98.387	0,32%
T	Djelatnost kućanstva kao poslodavca	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
U	Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
	Ukupno	33.165.290	100,00%	32.123.454	100,00%	34.988.171	100,00%	31.304.013	100,00%	30.407.691	100,00%

Izvor: FINA, Registar godišnjih financijskih izvještaja, 2014.

Vrijednost ukupnih prihoda u promatranome petogodišnjem razdoblju nema trajno kretanje. Naime, najveći iznos ukupnih prihoda u promatranom razdoblju ostvaren je 2011., a najmanji je iznos ukupnih prihoda ostvaren u 2013. (u odnosu na 2011. dogodio se pad od 13,09%).

Dva područja djelatnosti koja se ističu po udjelu u ukupnom prihodu u cijelom razdoblju jesu Trgovina na veliko i malo i Prerađivačka industrija, s tim da je važno istaknuti da Trgovina na veliko i malo evidentno smanjuje svoj udio u ukupnom prihodu u cijelome promatranom razdoblju (za 4,09 p.p.), a Prerađivačka industrija povećava svoj udio do 2012. (porast od 0,63 p.p. u 2012. u odnosu na 2010.), da bi se u posljednje dvije godine ostvario pad od 5,88 p.p. u 2013., u odnosu na 2011. godinu. Ostale djelatnosti ostvaruju udio u ukupnom prihodu manji od 10%.

Nositelji ukupnog prihoda u Primorsko-goranskoj županiji su poduzetnici Prerađivačke industrije i Trgovine na veliko i malo koji zajedno ostvaruju 56,41% ukupnog prihoda. Područje djelatnosti u kojem se ostvaruju znatniji prihodi su i Građevinarstvo, prijevoz i skladištenje, Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti te Djelatnosti pružanja smještaja i ugostiteljstvo s 30,98% ukupnog prihoda u 2013. godini.

Unatoč smanjenju ukupno ostvarenih prihoda u 2013. u odnosu na 2012., udio Primorsko-goranske županije u ukupnim prihodima Republike Hrvatske (5,36%) ostao je na istoj razini kao u 2012., s blagim trendom pada.

Dobit i gubitak ostvaren prema djelatnostima NKD-a u Županiji u 2012. prikazan je sljedećom tablicom.

Tablica 25. *Dobit i gubitak u 2012. u PGŽ-u prema područjima djelatnosti NKD-a (tis. kuna)*

	Djelatnost	Iznos (u tis. kuna)		
		Dobit prije oporezivanja	Gubitak prije oporezivanja	Razlika
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	11.722	5.380	6.342
B	Rudarstvo i vađenje	4.751	1.031	3.720
C	Prerađivačka industrija	1.517.139	561.948	955.191
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	565	10.493	-9.928
E	Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	34.820	6.035	28.785
F	Građevinarstvo	103.847	146.528	-42.681
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	348.429	268.244	80.185
H	Prijevoz i skladištenje	93.313	61.963	31.350
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	101.670	166.649	-64.979
J	Informacije i komunikacije	53.428	17.338	36.090
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	17.012	8.754	8.258
L	Poslovanje nekretninama	29.386	99.197	-69.811
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	209.012	44.823	164.189
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	54.539	24.392	30.147
P	Obrazovanje	4.755	932	3.823
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	54.686	17.163	37.523
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	54.874	11.715	43.159
S	Ostale uslužne djelatnosti	3.926	8.895	-4.969
T	Djelatnost kućanstva kao poslodavca	-	-	-
U	Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	-	-	-
	UKUPNO	**2.797.761**	**1.477.164**	**1.320.597**

Izvor: FINA, Registar godišnjih financijskih izvještaja, 2013.

Dobit veća od gubitka ostvarena je u 13 područja djelatnosti, a u pet područja djelatnosti gubitak je vrijednosno nadmašio dobit. Najveći pozitivno ostvareni financijski rezultat, odnosno dobit ostvareni su u Prerađivačkoj industriji (955 mil. kuna) i u Stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima (164 mil. kuna), a značajnu dobit ostvarila je i Trgovina na veliko i malo. U iskazivanju negativnog financijskog rezultata, odnosno gubitka prednjače dva područja djelatnosti, Poslovanje nekretninama s 69 mil. kuna iskazanog gubitka i Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane sa skoro 65 milijuna gubitka.

Promatraju li se konačni financijski rezultati s aspekta broja poduzetnika koji su poslovali s dobiti u 2012., može se utvrditi da je od ukupno 8.660 poduzetnika u Primorsko-goranskoj županiji, dobit vrijednu 2.797 mil. kuna u 2012. ostvarilo 4.826 poduzetnika, odnosno pozitivno je poslovalo 55,72% svih poduzetnika. Istodobno su 3.834 poduzetnika (44,27%) u svojim financijskim izvještajima iskazala gubitak od 1.477 mil. kuna. Prema posljednje dostupnim podacima FINA-e, u 2013. je od ukupno 9.011 poduzetnika, njih 5.359 (59,47%) evidentirano kao poduzetnici koji su poslovali s dobiti, a njih 3.652 (40,52%) poslovala su s gubitkom.

Od ukupnog broja poduzetnika u 2013. godini, 1.185 je izvoznika, a njih 1.153 uvoznika. Izvoznici su u 2013. ostvarili 6.329.949 tisuća kuna prihoda od prodaje u inozemstvu, što je porast od 3,5% u odnosu na 2012. kada je ostvareno 6.115.556 tisuća kuna. Uvoznici su u 2013. ostvarili uvoz u iznosu 308.852 tisuće kuna, što je za 11,6% manje od ostvarenog uvoza u 2012. godini.

Grafikon 29. *Vrijednost ostvarenih investicija u dugotrajnu imovinu u PGŽ-u, 2008. – 2012. (kuna)*

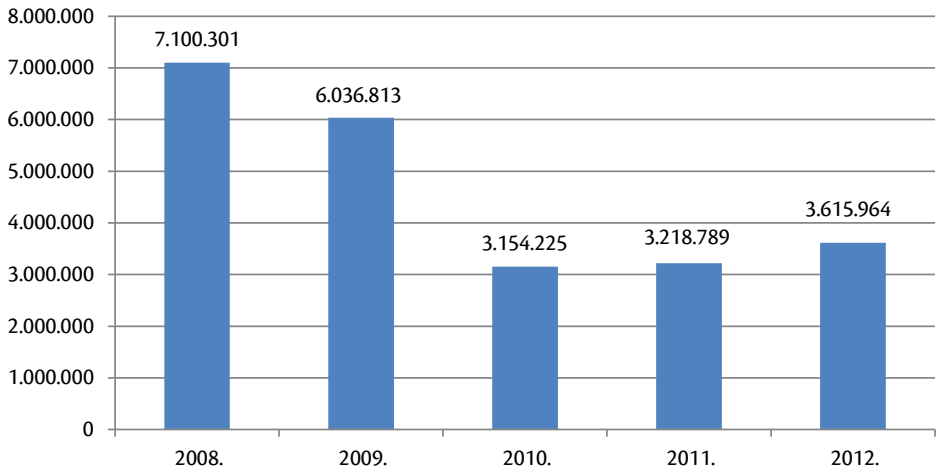

Izvor: DZS, Investicije (razne godine), obrada autora

Prema posljednje dostupnim podacima, ukupna vrijednost investicija u dugotrajnu imovinu iznosi u 2012. godini 3.615 mil. kuna, što je za 12,33% više nego u istom razdoblju 2011. godine. U razdoblju od 2008. do 2010. došlo je do pada ulaganja u dugotrajnu imovinu kao posljedica smanjenje ukupne gospodarske aktivnosti. U 2011. i 2012. došlo je do oporavka tržišta te samim time rasta ulaganja u dugotrajnu imovinu. Najviše ulaganja u dugotrajnu imovinu u 2012. bilo je u području djelatnosti Građevinarstvo, iako je prisutan silazni trend, odnosno pad ulaganja (2008. – 2.020 mil. kuna; 2012. – 690 mil. kuna).

6.2.3. Pregled po djelatnostima

Osnovni pokazatelji koji će poslužiti kao temelj za izdvajanje onih djelatnosti koje ostvaruju najbolje rezultate u Županiji te na koje treba obratiti posebnu pozornost u daljnjem razvoju Županije jesu:

- udjeli djelatnosti prema NKD-u u BDV-u Županije
- broj zaposlenih prema djelatnostima NKD-a u Županiji
- broj aktivnih pravnih osoba prema djelatnostima NKD-a u Županiji
- ukupno ostvareni prihodi prema djelatnostima NKD-a u Županiji
- dobit prema područjima djelatnosti NKD-a u Županiji.

Osim navedenih pokazatelja, treba uzeti u obzir i djelatnosti koje možda ne zadovoljavaju prije navedene uvjete, već njihovo značenje za Županiju proizlazi iz drugih vrijednosti. Tu se u prvom redu misli na djelatnost Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo koja ima važnu gospodarsku, ekološku i socijalnu ulogu u pridonošenju održivom razvoju Županije. Potrebno je imati na umu da je ta djelatnost integrirana u ostalim sektorima gospodarstva te da njezina višeznačnost proizlazi iz njezinih osnovnih funkcija, a to je prehrana domaćeg stanovništva i opskrba industrija sirovinama.

Zbog opsežnosti, tablica s prije navedenim pokazateljima za posljednju dostupnu godinu za sve djelatnosti prema NDK-u za Primorsko-goransku županiju nalazi se u Dodatku na kraju ovog dokumenta. Obrađeni pokazatelji prikazuju posljednju dostupnu godinu, dok su oni prethodno detaljno obrađeni u jednom od prethodnih poglavlja tako da uzimaju u obzir analizu tijekom dužega vremenskog razdoblja.

Na osnovi prikazanih podataka došlo se do zaključka da su u Županiji najznačajnija područja djelatnosti sljedeća: Trgovina na veliko i malo, Prerađivačka industrija, Građevinarstvo, Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, Prijevoz i skladištenje i Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane.

Tablica 26. *Udio izdvojenih skupina djelatnosti u BDV-u PGŽ-a, 2007. – 2011.*

NKD	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije	18,11%	23,57%	26,54%	29,53%	32,62%
Građevinarstvo	10,02%	7,84%	8,01%	6,85%	5,64%
Trgovina na veliko i na malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane	27,57%	24,20%	22,47%	21,48%	21,22%
Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	8,02%	6,77%	6,35%	6,17%	6,47%
Udio djelatnosti u ukupnoj vrijednosti BDV-a	**63,73%**	**62,38%**	**63,37%**	**64,03%**	**65,95%**

Izvor: DZS, Priopćenje broj 12.1.6. od 15. ožujka 2015., obrada autora

U promatranom razdoblju udio djelatnosti u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti porastao je za 2,2 p.p. u 2012. u odnosu na 2008. te se kreće između 62 i 66% udjela u BDV-u. Skupina djelatnosti Prerađivačka industrija, Rudarstvo i vađenje te ostale industrije ostvarila je najsnažniji rast (za 14,51 p.p.).

Tablica 27. *Udio izdvojenih djelatnosti u ukupnom broju zaposlenih (u pravnim osobama, obrtu i slobodnim profesijama) u PGŽ-u, 2009. – 2013.*

	Djelatnost	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
C	Prerađivačka industrija	16,36%	16,24%	15,82%	15,12%	14,17%
F	Građevinarstvo	8,94%	8,16%	7,47%	7,30%	7,22%
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	15,99%	15,41%	15,32%	15,46%	15,22%
H	Prijevoz i skladištenje	8,46%	8,38%	8,42%	8,44%	8,59%
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	8,42%	8,29%	7,97%	8,07%	8,23%
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	4,69%	4,68%	4,68%	4,84%	5,11%
	Udio djelatnosti u ukupnoj vrijednosti	**62,85%**	**61,16%**	**59,68%**	**59,23%**	**58,54%**

Izvor: DZS, Zaposlenost i plaće – 1502, više godina, obrada autora

U petogodišnjem razdoblju udio se izdvojenih djelatnosti u ukupnom broju zaposlenih smanjuje (za 4,31 p.p. u 2013. u odnosu na 2007.). Dvije djelatnosti prednjače po visini svojih udjela: Prerađivačka industrija (koja je pala za 2,19 p.p. u 2013. u odnosu na 2007.) i Trgovina na veliko i malo koja je zadržala otprilike isti udio u cijelom razdoblju.

Tablica 28. *Udio izdvojenih djelatnosti u ukupnom broju aktivnih pravnih osoba u PGŽ-u, 2009. – 2013.*

	Djelatnost	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
C	Prerađivačka industrija	9,32%	9,25%	9,70%	9,68%	9,53%
F	Građevinarstvo	11,94%	11,83%	12,17%	11,90%	11,80%
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	25,77%	24,83%	24,12%	23,39%	22,44%
H	Prijevoz i skladištenje	3,91%	3,85%	4,00%	4,01%	3,91%
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	6,77%	6,99%	7,05%	7,34%	7,87%
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	11,36%	11,08%	12,08%	11,79%	11,64%
	Udio djelatnosti u ukupnoj vrijednosti	**69,07%**	**67,84%**	**69,12%**	**68,11%**	**67,18%**

Izvor: DZS, Priopćenje broj 11.1.2/1., više godina, obrada autora

Najveći udio u ukupnom broju aktivnih pravnih osoba u Županiji u cijelom razdoblju ostvarila je Trgovina na veliko i malo, a po visini udjela od promatranih se djelatnosti ističu i Građevinarstvo i Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti. Ostale djelatnosti imaju udio niži od 10% u ukupnom broju aktivnih pravnih osoba. Promatrajući sve izdvojene djelatnosti i njihov zajednički udio, vidljivo je da on nema karakteristično kretanje. U 2013. udio izdvojenih djelatnosti pao je za 1,89 p.p. u odnosu na 2009. godinu.

Tablica 29. *Udio izdvojenih djelatnosti u ukupno ostvarenom prihodu u PGŽ-u, 2009. – 2013.*

	Djelatnost	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
C	Prerađivačka industrija	18,93%	21,48%	24,35%	22,11%	18,47%
F	Građevinarstvo	9,01%	7,53%	6,35%	6,94%	7,99%
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	42,03%	41,80%	40,60%	39,01%	37,94%
H	Prijevoz i skladištenje	9,20%	8,99%	9,03%	9,79%	9,92%
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	5,19%	5,30%	4,93%	5,72%	7,06%
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	4,65%	4,01%	3,90%	4,34%	6,01%
	Udio djelatnosti u ukupnoj vrijednosti	**89,01%**	**89,11%**	**89,16%**	**87,92%**	**87,39%**

Izvor: FINA, Registar godišnjih financijskih izvještaja, 2013.

Promatrajući ostvarene ukupne prihode i ostvarenu dobit (prikazano u poglavlju *Financijski rezultati poduzetnika*) za djelatnosti prepoznate kao najznačajnije u Županiji, očita je njihova izrazito visoka koncentracija u ukupnoj vrijednosti (udio šest najznačajnijih djelatnosti u ukupnim prihodima u 2013. iznosi 87,39%, a u ostvarenoj dobiti udio u 2012. iznosi 90,85%). Manja koncentracija izdvojenih djelatnosti ostvarena je u broju aktivnih pravnih osoba (67,18%), kao i u broju zaposlenih u pravnim osobama, obrtu i slobodnim profesijama (58,54%), no i dalje je na visokoj razini.

Trgovina

Trgovina na veliko i malo najzastupljenija je djelatnost u 2013. u ukupnom broju zaposlenih (15,22%) te u ukupnom broju aktivnih pravnih osoba u Županiji (22,44%). Promatrajući udio djelatnosti Trgovina na veliko i malo u posljednjih pet godina u ukupnom broju zaposlenih i u ukupnom broju aktivnih pravnih osoba, očigledno je da je došlo do pada udjela. Takva negativna kretanja obilježavaju i djelatnost trgovine na razini Republike Hrvatske, a jedan od uzroka je i pad ekonomskih očekivanja potrošača, što je posljedica rasta nezaposlenosti, pada realnih plaća i rasta kamatnih stopa.[35]

[35] Ekonomski institut, Sektorske analize, Trgovina na malo.

Prema posljednjim dostupnim podacima DZS-a, u strukturi bruto dodane vrijednosti u 2012., Trgovina na veliko i malo, zajedno s područjima djelatnosti Prijevoz i skladištenje i Djelatnostima pružanja smještaja te pripreme te usluživanja hrane, sudjeluje s 21,22% te se nalazi na drugome mjestu po udjelu u BDV-u (ispred nje je skupina djelatnosti Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije).

Prema posljednjim podacima FINA-e, u području djelatnosti Trgovina na veliko i malo za 2013. u Županiji postoji 6.296 registriranih pravnih osoba, od kojih su njih 2.894 aktivni subjekti, i zaposleno je 15.656 djelatnika.

Promatrajući udio Trgovine na veliko i malo u ukupno ostvarenom prihodu Županije u razdoblju 2009. – 2013. vidljiv je pad udjela, no usprkos tome trgovina je zadržala prvo mjesto u 2013. s ostvarenih 37,94% udjela (ili 11.537.052 tis. kuna) u ukupnom prihodu Županije.

Uspoređujući ostvarene rezultate područja djelatnosti Trgovina na veliko i malo s proizvodnim djelatnostima u Županiji, evidentno je da uslužne djelatnosti imaju značajnije mjesto u odnosu na proizvodne djelatnosti.

Prerađivačka industrija

Prerađivačka industrija druga je najvažnija djelatnost u Primorsko-goranskoj županiji po ostvarenom ukupnom prihodu u 2013. godini. Naime, u 2013. prerađivačka industrija ostvarila je pad ukupnih prihoda od 18,88% u odnosu na 2012., no unatoč tome sudjeluje s 18,47% u ukupnom prihodu Županije.

Prema podacima FINA-e, u Primorsko-goranskoj županiji u 2013. u ovoj djelatnosti djeluje 1.711 registriranih pravnih osoba, od kojih je 1.229 aktivno, a oni zapošljavanju 14.582 osobe ili 14,17% od ukupnog broja zaposlenih u Županiji.

Prerađivačka industrija, zajedno s Rudarstvom i vađenjem te ostalim industrijama, čini skupinu djelatnosti koja ostvaruje najveću dodanu vrijednost u PGŽ-u. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku za 2012., udio je iznosio 32,62%.

Najjača industrijska grana u Županiji je brodogradnja koja ostvaruje otprilike četvrtinu ukupnih prihoda ove djelatnosti i ima značajan udio u hrvatskom i županijskom izvozu te posredno i neposredno utječe na zapošljavanje velikog broja ljudi. Ekstremno konkurentsko okruženje, dugogodišnji problemi u poslovanju te stečaj doveli su hrvatsku brodogradnju na rub opstanka.

Druga najvažnija grana prerađivačke industrije je drvna industrija koja je posebno značajna za područje Gorskog kotara. Šumarstvo i bogatstvo drvnom sirovinom najvažnija su današnja, ali i perspektivna osnova gospodarstva Gorskog kotara. Drvna industrija ima dugu tradiciju, značajan status te je izvozno orijentirana. Prema podacima dostupnim za 2012., na razini Republike Hrvatske izvoz drvne industrije iznosio je 902 mil. američkih dolara, a udio drvne industrije u ukupnom izvozu Županije iznosi više od 10%. Međutim, industrijska prerada drva već duže vrijeme razvojno stagnira.

Stagnacija drvne industrije tijekom proteklih godina prouzročila je ne samo zastoj, već i velik pad ukupnih gospodarskih aktivnosti na području Gorskog kotara. Iako se raspolaže s veoma kvalitetnim sirovinama, stagnacija se javila i zbog nedostatka visokoobrazovanog kadra.

Posljednjih godina javlja se nedostatak većih gospodarskih subjekata koji bi mogli biti nositelji rasta industrijske proizvodnje, nedostatak ulaganja u industriju i razvoj, nedovoljna povezanost i suradnja poduzeća te pad izvoza u sektorima poput brodogradnje, drvne i metaloprerađivačke industrije. Jednako tako, još uvijek nije prisutan zadovoljavajući stupanj povezanosti i klasterizacije poduzetnika koji bi rezultirao boljim učincima u poslovanju, a ne zadovoljava ni razina ulaganja u istraživanje i razvoj te tehnološko i organizacijsko zaostajanje prerađivačke industrije.

Prijevoz i skladištenje

Prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti, područje Prijevoz i skladištenje obuhvaća kopneni prijevoz, cjevovodni transport, vodeni i zračni prijevoz putnika i robe, skladištenje robe i prateće djelatnosti u prometu te poštanske i kurirske djelatnosti.

Financijski rezultati prijevoza i skladištenja u 2013. na području Županije pokazuju pad ukupnog prihoda za 1,54% u odnosu na 2012. godinu. Prijevoz i skladištenje s udjelom od 9,92% sudjeluje u ukupnom prihodu Primorsko-goranske županije te se nalazi na trećemu mjestu po ostvarenim prihodima u 2013. godini. Pad u ukupnim prihodima rezultat je dugogodišnjih negativnih gospodarskih kretanja koji su negativno utjecali na ovu djelatnost.

U području djelatnosti Prijevoz i skladištenje registrirano je 757 pravnih osoba, od toga je njih 504 aktivno. Poduzet-

nici ove djelatnosti zapošljavaju 8,59% od ukupno zaposlenih u Županiji, odnosno 8.835 djelatnika.

Promatrajući strukturu poduzetnika, uočava se da su četiri od pet vodećih poduzetnika registrirana u djelatnosti prijevoza (pomorskog i cestovnog). Glavni koncesionari u Luci Rijeka su Janaf d.d. Zagreb, Luka Rijeka d.d., Jadranska vrata/ICTSI (nositelj je koncesije na kontejnerskom terminalu Brajdica od 2001. do 2041.). U ukupnom prihodu djelatnosti i zapošljavanju u Primorsko-goranskoj županiji značajan udio ima Luka Rijeka d.d. U razdoblju od 2000. do 2012. najveći ukupan promet riječke luke ostvaren je u 2007. kada je prekrcano ukupno 13.212.464 tone tereta (suhi + tekući), a najviše kontejnera prevezeno je u 2012. (171.945 TEU[36]).

Građevinarstvo

Na početku svjetske gospodarske krize dogodio se velik pad građevinske djelatnosti. Zbog sloma tržišta nekretnina, pada inozemnih izravnih ulaganja te usporavanja i zaustavljanja državnih ulaganja u infrastrukturu prepolovili su se i prihodi građevinske industrije, kao i broj zaposlenih[37].

Sektor građevinarstva u Primorsko-goranskoj županiji nalazi se na četvrtome mjestu po ukupno ostvarenim prihodima u 2013. (2.430.212 tis. kuna), s tim da u ukupnim prihodima na razini Županije sudjeluje s udjelom od 7,99%. Usprkos krizi koja je zahvatila sektor građevinarstva posljednjih nekoliko godina, pokazatelji na razini 2013. upućuju na oporavak građevinskog sektora pa je tako ukupni prihod u 2013. porastao za 11,84% u odnosu na isti ostvareni prethodne godine.

Područje djelatnosti Građevinarstvo je u 2012. smanjilo svoj udio u bruto dodanoj vrijednosti Županije za 4,38 p.p. u odnosu na 2008. godinu.

U Županiji su registrirane 1.983 pravne osobe, od kojih su 1.522 aktivne. Djelatnost građevinarstva zapošljava 7.430 djelatnika te sudjeluje s 15,22% u ukupnom broju zaposlenih na razini Županije.

Budući da u Županiji posluju uglavnom manje građevinske tvrtke, na popisu najvećih građevinskih tvrtki u Hrvatskoj nalazi se svega nekoliko njih iz ove Županije. Kao glavni problem sektora građevinarstva ističe se nedostatak klasterizacije i propadanje malih građevinskih tvrtki, stoga je nužno okrupniti graditeljske resurse radi zajedničkog nastupa na tržištu te poticati njihovo usmjeravanje na tehnološki složenije i zahtjevnije poslove s većom dodanom vrijednošću. Velik je problem i nedostatak odgovarajuće zakonske regulative kao što su uzance o građenju, pravilnik o građevinskoj knjizi i pravilnik o nadzoru.

Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju, liberaliziralo se građevinsko tržište, što za posljedicu ima još veću konkurenciju. Trendovi na tržištu u EU ukazuju na usmjerenost na izgradnju infrastrukture koja će biti energetski održiva, stoga se stvara prilika za građevinare PGŽ-a da se usmjere na energetsku obnovu zgrada i prijavljuju na natječaje u EU.

Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (turizam)

Područje Primorsko-goranske županije jedno je od turistički najrazvijenijih regija Hrvatske, a turizam je jedna od najvažnijih i najperspektivnijih gospodarskih grana Županije, ponajviše zahvaljujući izvanrednoj geografsko-reljefnoj konfiguraciji, izvrsnim klimatskim uvjetima te bogatoj kulturnoj baštini. Unatoč izvrsnim predispozicijama, kvaliteta turističke ponude je ispod potencijala kojim Županija raspolaže. U prvom redu to se odnosi na raspoloživost hotelskog smještaja visoke kategorizacije te kvalitetu izvanpansionske ponude, posebno izvan glavne sezone.

Područje djelatnosti Pružanje smještaja te priprema i usluživanje hrane u Primorsko-goranskoj županiji ostvarilo je ukupan prihod od 2,146 mlrd. kuna u 2013., što je udio od 7,06% u ukupno ostvarenom prihodu Županije. Ostvareni prihod Županije u 2013. narastao je za 19,76% u odnosu na ostvareni prihod u 2012. godini.

Unutar djelatnosti Pružanje smještaja te priprema i usluživanje hrane u Primorsko-goranskoj županiji u 2013. registrirana su 1.342 pravna subjekta, od kojih je 1.015 aktivno, i zapošljavaju 8.467 djelatnika. U sektoru turizma zaposleno je 8,23% ukupnog broja zaposlenih u Županiji.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, u Republici Hrvatskoj je u 2013. ostvareno 12.441.476 dolazaka, od toga je 19,13% ostvareno na području Primorsko-goranske županije. Što se tiče strukture noćenja u Županiji, 91% noćenja (11.450.720) ostvarili su strani turisti. Najvažnija emitivna turistička tržišta su Njemačka (30,48%), Slovenija (15,60%), Austrija (11,88%) i Italija (10,31%).

[36] TEU (engl. krat. za *twenty-feet equivalent unit*), standardna kontejnerska jedinica za teret.

[37] HGK – ŽK Rijeka 2014.

Grafikon 30. *Dolasci i noćenja u PGŽ-u, 2005. – 2013.*

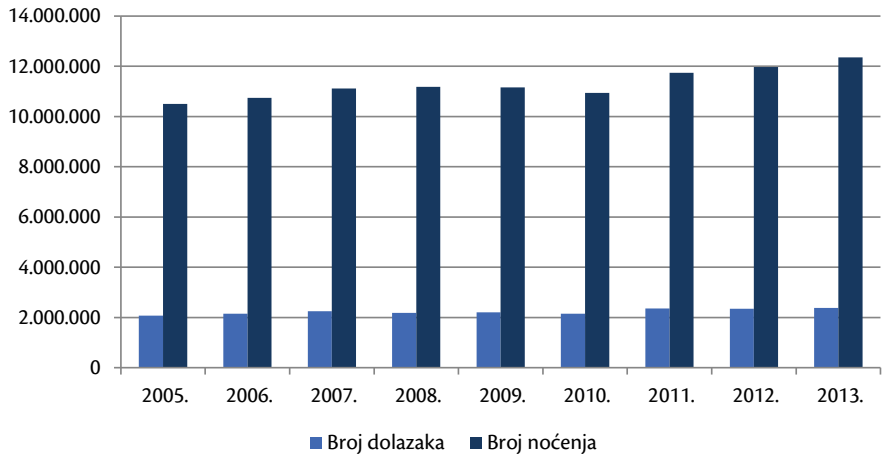

Izvor: DZS, Priopćenja br. 4.4.2/11-2007., 2008., 2009. godine, 4.3.2/11-2014.; Statistička izvješća – Turizam broj 1408, 1436, 1463, 1491, Zagreb

Najveći broj dolazaka ostvaren je 2013. (2.380.034), a najmanji 2005. (2.076.572). Godine 2005. ostvaren je i najmanji broj noćenja (10.502.732), a najveći broj noćenja ostvaren je također u 2013. (12.348.195.) Gledajući ukupno razdoblje od 2005. do 2013., vidljivo je da 2009. i 2010. bilježe pad broja dolazaka i noćenja, a ostale godine bilježe pozitivan trend. Dolasci turista povećani su prosječno za 1,89%, a povećan je i broj noćenja u istom razdoblju prosječno za 1,93%. Prosječan broj noćenja iznosi 11.300.826, a prosječan broj dolazaka 2.234.127.

Grafikon 31. *Ostvareni dolasci i noćenja turista u PGŽ-u, 2013. (po mjesecima)*

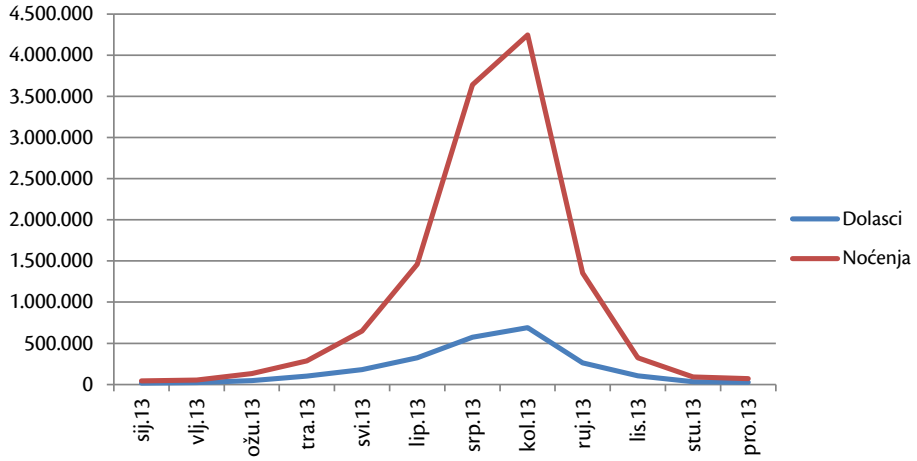

Izvor: DZS, Turizam u 2013. godini, obrada autora

Promatrajući grafikon 31. može se zaključiti da turizam u PGŽ-u karakterizira izražena sezonalnost. Dok broj dolazaka u siječnju, veljači, ožujku, studenome i prosincu 2013. ne prelazi 50.000, u vrhuncu sezone, u kolovozu, iznosi 688.811. Još je značajnija razlika u broju ostvarenih noćenja pa je primjerice u siječnju 2013. ostvareno 44.019 noćenja, a u kolovozu 4.245.311 noćenja.

U razdoblju od 2005. do 2013. u turizmu se povećao broj smještajnih jedinica tako da je ukupan broj postelja u hotelskom smještaju povećan za 1.702, u obiteljskom smještaju smanjen za 2.394, a broj postelja u kampovima povećao se za 6.554.

Primorsko-goranska županija kao turistička destinacija suočava se sa sve većom konkurencijom, promjenjivim zahtjevima turista i rastom troškova poslovanja. Zbog tih razloga otvara se potreba za privlačenjem investicija koje će podignuti razinu kvalitete i profitabilnosti turizma u Županiji. Promatrajući područje Jadranske Hrvatske i konkurentnih hrvatskih županija, može se zaključiti da se područje Primorsko-goranske županije nalazi na drugome mjestu po broju ostvarenih noćenja i dolazaka turista, odmah iza Istarske županije.

Najveći turistički promet u Županiji tradicionalno ostvaruju Otoci, zatim Opatijska rivijera te Crikvenička rivijera.

Turizam u priobalju

Turistički promatrano, Priobalje se sastoji od turistički definiranih subregija: Opatijske rivijere, Riječkog područja i Crikveničko-vinodolske rivijere.

Opatijska rivijera

- Obuhvaća prostor Grada Opatije, Općine Lovran, Općine Mošćenička Draga i Općine Matulji.
- Turistički promet na području Opatijske rivijere u stalnom je porastu, a turisti u prosjeku borave 3,5 dana.

Riječko područje

- Obuhvaća prostor Grada Rijeke, Grada Kastva, Grada Kraljevice, Grada Bakra, Općine Kostrena, Općine Klana, Općine Viškovo, Općine Čavle i Općine Jelenje.
- Turisti u prosjeku borave 2,3 dana.

Crikveničko-vinodolska rivijera

- Obuhvaća prostor Grada Crikvenice, Grada Novog Vinodolskog i Općine vinodolske.
- Turistički promet dolazaka je u stalnom porastu, a noćenja u 2013. bilježe blagi pad.
- Turisti u prosjeku borave 5,8 dana na Crikveničko-vinodolskoj rivijeri.

Turizam u Gorskom kotaru

Gorski kotar postao je zanimljivije turističko odredište sve većem broju turista. Obiluje prirodnim znamenitostima, očuvanim okolišem, ali i nedovoljno istraženom kulturnom baštinom. Posljednjih desetak godina sve su brojnije investicije na području turizma. Pojavljuje se sve veći broj poduzetničkih ideja, međutim uvijek prisutan nedostatak kapitala manjih poduzetnika koči daljnji uspješan razvoj ove djelatnosti. Ključni je problem u turističkoj djelatnosti nepovezanost svih subjekata koji se bave ovom djelatnošću: turističkih zajednica, ugostitelja, iznajmljivača, izletišta i sl. Drugi je problem opredijeljenost velikog broja goranskih lokalnih samouprava za zimski turizam. Sve je veća potražnja za različitim aktivnostima na svježem zraku tijekom cijele godine, koje iziskuju puno manja ulaganja: biciklizam – rekreativni, brdski i *freestyle*, *trekking*, planinarenje, slobodno penjanje, pješačenje, razni adrenalinski sportovi na kopnu i rijekama, lovni i ribolovni turizam i sl. Za takvu ponudu Gorski kotar ima neiscrpne potencijale, trenutačno nedovoljno iskorištene. Sve veće zanimanje turista za Gorski kotar potaknulo je i povećanje investicija u smještajne kapacitete, u njihovu izgradnju i u podizanje njihove kvalitete. Zanimanje gostiju za određenu vrstu smještajnih kapaciteta potaknulo je veća ulaganja u manje smještajne kapacitete: sobe, apartmane i kuće za odmor kojih trenutačno ima 188. No zbog nedovoljnog broja većih smještajnih kapaciteta – hotela (4) i neodgovarajuće opremljenosti postojećih većih smještajnih objekata, Gorski kotar nije u mogućnosti pružati usluge kongresnog turizma i ostale usluge koje zahtijevaju smještaj većeg broja gostiju na jedno mjesto.

Turizam na otocima

Posljednjih nekoliko godina broj dolazaka i noćenja je oscilirao u rasponu vrlo sličnom onom ostalih pokazatelja promatranih u analizi i ocjeni stanja. Ipak, taj trend nije isti u svim prostornim cjelinama mikroregije Otoci pa je kod nekih cjelina vidljiva stagnacija i pad broja dolazaka, noćenja i ležajeva, a druge su uspjele ostvariti i rast u manje turistički intenzivnim godinama.

Prostor Županije obuhvaća i otoke Krk, Cres, Rab i Lošinj. Na tim otocima u broju ostvarenih dolazaka i noćenja prednjače strani turisti.

Krk

Otok Krk turistički je sve privlačniji po svojoj tradiciji maslinarstva, vinarstva (vrbnička žlahtina) i kulinarstva (janjetina, šurlice, pršut, sir i med). Krk bilježi stalni porast noćenja, a turisti se na otoku zadržavaju u prosjeku 5,7 dana. Otok Krk ostvaruje i najviše turističkog prometa koji čini 31,48% ukupnog udjela u županijskim noćenjima Kvarnera.

Cres

Otok Cres je otok s najvećom koncentracijom maslina na Kvarneru, a kvaliteta i prepoznatljivost njegova maslinovog ulja u stalnom je porastu. Otok Cres čini 6,18% u ukupnom udjelu u županijskim noćenjima Kvarnera, a turisti se na otoku zadržavaju u prosjeku sedam dana.

Rab

Otok Rab je najzeleniji otok Kvarnerskog zaljeva. Poznat je po svojim pješčanim plažama i manifestaciji *Rabska fjera*. Rab čini 14,20% u ukupnom udjelu u županijskim noćenjima Kvarnera, a turisti se na otoku zadržavaju u prosjeku 7,4 dana.

Lošinj

Otok Lošinj, poznat po Apoksiomenu i „Lošinjskom rezervatu dupina", prirodni je *thalasso/wellness* centar. Lošinj čini 15,95% u ukupnom udjelu u županijskim noćenjima Kvarnera, a turisti se na otoku zadržavaju u prosjeku 7,4 dana.

Primorsko-goranska županija u posljednjih nekoliko godina izgrađuje svoju prepoznatljivost na domaćem i inozemnom turističkom tržištu. Neovisno o specifičnostima mikroregija u okviru Županije, zahtjevi suvremene turističke potražnje te sve snažnija konkurencija nameću potrebu sjedinjavanja lokalnih specifičnosti Županije u integralni turistički proizvod koji će svojom raznolikošću, bogatstvom ponude i kvalitetom biti tržišno konkurentan.

Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti

Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti postigle su dobre financijske rezultate poslovanja unatoč stagnaciji i recesiji gospodarstva. Ukupni prihodi ove djelatnosti čine udio od 6,01% ukupnih prihoda ostvarenih na razini Primorsko-goranske županije. Promatrajući 2013. može se zamijetiti rast ukupnih prihoda u odnosu na prethodnu godinu za 34,48%.

U Stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima registrirano je 2.035 pravnih osoba, od kojih je 1.501 aktivna. Ova djelatnost u 2013. zapošljava 5.260 osoba, odnosno 5,11% ukupno zaposlenih osoba u Županiji.

Promatrajući udio djelatnosti u ukupno ostvarenom BDV-u Županije, evidentno je smanjenje udjela u promatranome petogodišnjem razdoblju (2008. – 2012.). U 2012. bruto dodana vrijednost djelatnosti iznosila je 6,47% ukupnog BDV-a Županije.

Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo

Poljoprivreda

Unatoč tome što se poljoprivreda ne ubraja u djelatnosti koje ostvaruju veliku dobit, značenje poljoprivrede u Primorsko-goranskoj županiji proizlazi iz njezine gospodarske, ekološke i socijalne uloge u pridonošenju održivom razvoju Županije te ju je potrebno osnažiti. Poljoprivreda kao gospodarska djelatnost ima veliku važnost u prehrani stanovništva, a ujedno i velik utjecaj na ostale gospodarske djelatnosti kao što su prehrambeno-prerađivačka industrija, trgovina i turizam.

Podaci o udjelu područja djelatnosti Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo u ukupno ostvarenoj bruto dodanoj vrijednosti Županije (prikazani u poglavlju *Bruto domaći proizvod i bruto dodana vrijednost*) upućuju na mali udio djelatnosti u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti. Djelatnost Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo sudjeluje sa svega 1,12% ukupnog BDV-a Županije, što ju stavlja na posljednje mjesto u županijama Jadranske Hrvatske.

Županija ne raspolaže sa zemljišnim resursima dovoljnim za prehranu vlastitog stanovništva, već se najveći dio hrane uvozi. Trenutačna poljoprivredna struktura vrlo je nepovoljna za intenzivan razvoj suvremene i specijalizirane poljoprivredne proizvodnje u širem smislu riječi te je osnovna zapreka u postizanju odgovarajuće poljoprivredne proizvodnje na razini Županije. S time je povezan nedostatak obrazovanja osoba koje su spremne baviti se poljoprivredom u skladu s postojećim resursima te mogućnostima primjene suvremenih tehnologija u poljoprivredi.

Promatrajući mikroregije, mogu se izdvojiti glavne poljoprivredne grane:

- Gorski kotar – voćarstvo (proizvodnja bobičavog i jagodastog voća); uzgoj krumpira; stočarstvo
- Priobalje – vinogradarstvo i voćarska proizvodnja (sredozemno voće – smokve i masline)
- Otoci – maslinarstvo i vinogradarstvo; stočarstvo.

Djelatnost Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo u Županiji ostvarila je ukupni prihod od 147.015 tis. kuna u 2013., što je tek udio od 0,48% u ukupno ostvarenom prihodu Županije. Ostvareni prihod Županije u 2013. pao je za 0,83% u odnosu na ostvareni prihod u 2012. godini.

Unutar djelatnosti Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, u Primorsko-goranskoj županiji registrirano je 85 malih poduzetnika koji zapošljavaju 450 djelatnika. Djelatnost poljoprivrede, šumarstva i ribarstva zapošljava svega 0,77% ukupnog broja zaposlenih u Županiji.

Iz prikazanih podataka može se zaključiti da područje djelatnosti Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo ima marginalni učinak na razvoj gospodarstva Županije. Nužno je provesti promjene koje će povećati udio površine pod ekološkom poljoprivredom, ali i poljoprivredom općenito te u poljoprivrednoj proizvodnji staviti naglasak na preradu i plasman proizvoda prema turizmu, odnosno jačanju lokalnog tržišta. Prepreku razvoju poljoprivrede čini i nedovoljna obrazovanost poljoprivrednika (posebno u ekološkoj proizvodnji), nedovoljno razvijena infrastruktura u funkciji razvoja ruralnog prostora te usitnjenost poljoprivrednih parcela i posjeda. Prilika za razvoj poljoprivrede su i autohtoni proizvodi Županije koji mogu postati brend na međunarodnom tržištu i time povećati prepoznatljivost i potražnju za njezinim proizvodima i uslugama.

Šumarstvo

Održivo gospodarenje šumama glavni je cilj gospodarenja šumama i očuvanja šumskog bogatstva. Ostvaruje se izradom i provođenjem Osnova gospodarenja šumama, programa za gospodarenje (za privatne i krške šume) te izradom i provođenjem šumsko-gospodarskih osnova za pojedine šumsko-gospodarske jedinice sastavljenih za razdoblje od deset godina, orijentacijski i za sljedećih deset, odnosno dvadeset godina.

Šume i šumska zemljišta Primorsko-goranske županije podijeljena su prostorno u 90 gospodarskih jedinica, od toga su 76 gospodarskih jedinica državne šume, a 14 su privatne šume. Ovim gospodarskim jedinicama gospodari 20 šumarija u tri uprave šuma (Uprava šuma Delnice, Uprava šuma Buzet i Uprava šuma Senj), jedan fakultet – šumarski i jedan nacionalni park – Risnjak.

Za gospodarenje državnim šumama osnovano je 1990. javno poduzeće Hrvatske šume d.o.o. Danas je to trgovačko društvo Hrvatske šume podijeljeno na uprave šuma – podružnice. Na području Županije nadležnost ima Uprava šuma, podružnica Delnice. Šumarsko-savjetodavnu službu (koja je bila stručna pomoć šumoposjednicima za upravljanje privatnim šumama putem Programa gospodarenja šumama) prošla je Vlada RH vratila pod okrilje Hrvatskih šuma. Tako na nacionalnoj razini kao centralizirani sustav djeluju Hrvatske šume koje upravljaju šumama i šumskim zemljištem putem Osnova gospodarenja koje se revidiraju svakih deset godina.

Gospodarenje šumama usmjereno je na poštovanje ekoloških, ekonomskih i socijalnih standarda, sa svrhom povećanja njezinih gospodarskih i općekorisnih funkcija. Prema vlasništvu, šume i šumska zemljišta dijele se na šume u državnom vlasništvu (72%) i šume u vlasništvu građana (28%). Od ukupne površine šuma, u goranskom području ima 20% privatnih šuma, a u primorskom području i na otocima ima 33% privatnih šuma.

U šumama koje nisu uređene, a to su dijelom šume šumoposjednika, temeljem Zakona o šumama („Narodne novine" broj 140/2005.) doznaka stabala, osim nužne doznake stabala za uzgojne, odnosno sanitarne sječe, ne može se obavljati ako nije odobren program gospodarenja šumama šumoposjednika.

Šume goranskog dijela Primorsko-goranske županije imaju drvnu zalihu u prosjeku od 285 m^3/ha.

Lovstvo

Znatan udio površina pod šumom i raznolikost staništa čine prostor Primorsko-goranske županije velikim potencijalom za razvoj lovstva. Lovno područje podijeljeno je na 57 lovišta i uzgajališta ukupne površine 354.350 ha, od toga je 25 državnih i 32 zajednička (županijska) lovišta. Na području Gorskog kotara ustanovljeno je ukupno 20 lovišta koja zauzimaju 39% ukupne površine lovišta. U obalnom prostoru prosječne širine 8 – 12 km na potezu od Plominskog zaljeva do Vinodolskog podgorja ustanovljeno je 17 lovišta. Na četiri najveća otoka: Krku, Cresu, Lošinju i Rabu, kao i na većini manjih otoka ustanovljeno je ukupno 20 lovišta ukupne površine 102.708 ha.

Objedinjeni u Lovački savez Primorsko-goranske županije 40 lovačkih društava s gotovo 3.500 lovaca iz Gorskog kotara, primorja i otoka gospodari s 28 županijskih i 16 državnih lovišta, odnosno uzgajališta ukupne površine 258.962 ha. Preostalim lovnim površinama (70.225 ha), uz manji broj koncesionara, gospodare Hrvatske šume – uprave šuma sa sjedištima u Delnicama i Senju.

Prema Strategiji zaštite okoliša Primorsko-goranske županije za razdoblje 2005. – 2015., u posljednjih nekoliko godina na otocima u Županiji eskalirao je problem „alohtone" divljači, posebno divljih svinja na Cresu i Krku te medvjeda na Krku. Naime, medvjedi i divlje svinje ugrožavaju krhke otočne ekosustave, tradicionalne načine ovčarstva i poljoprivredne proizvodnje, a posredno su veliki problem zbog trovanja rijetkih i zaštićenih vrsta životinja koje se otruju na zatrovanim mamcima postavljenim radi iskorjenjivanja alohtone divljači.

Lovstvo je posebno važno jer može značajno povećati turističku atraktivnost, samostalno ili u sklopu ponude ruralnog turizma.

Ribarstvo

Ribarska flota u Županiji sastoji se u najvećem dijelu od malih plovila, s motorima slabe snage, a ribolovni alati prilagođeni su ribolovu u plitkim vodama. Nažalost, nekontrolirano povećanje ribolovnog napora u ranijim godinama (povećanje broja povlastica za ribolov, povećanje snage motora i slično) i neodgovarajući nadzor doveli su do prelova pojedinih vrsta i ukupnog smanjenja ribljeg fonda. To su potvrdila i nedavna istraživanja Instituta za oceanografiju i ribarstvo u ribolovnoj zoni E (koja pokriva akvatorij Županije). Posljedica je toga smanjenje efikasnosti ribarenja i osiromašenje onih koji ribarenjem osiguravaju svoju egzistenciju. S druge strane ovakvo stanje utječe i na smanjenje ponude i povećanje cijena, što se posebice odražava u ugostiteljstvu kao važnom segmentu turističke ponude Primorsko-goranske županije.

Neuređenost tržišta ribom i morskim plodovima (neuspjeli pokušaj poslovanja Veletržnice ribe Rijeka d.o.o.), velika usitnjenost i međusobna poslovna nepovezanost ribara (velik broj malih subjekata), neuređenost ribarskih luka i drugo, još su neki od čimbenika koji obilježavaju aktualnu situaciju u ribarstvu Primorsko-goranske županije.

Navedeno stanje zahtijeva što hitnije mjere regulacije ribolova i zaštite resursa radi uspostave sustava održivoga gospodarenja, u skladu s temeljnim načelima zajedničke ribarstvene politike Europske unije.

Uzgoj organizama u vodi je djelatnost koja podrazumijeva organiziranu proizvodnju organizama koji žive u vodi. To je skup aktivnosti kojima se uređuje i nadzire vodeni ambijent zbog proizvodnje organizama iz vode korisnih čovjeku. Prostornim planom PGŽ omogućeno je 15 lokacija uzgajališta na moru i šest uzgajališta na vodotocima.

6.2.4. Obrtništvo

Obrtništvo je jedan od najstarijih načina privređivanja. Obrt je samostalno i trajno obavljanje dopuštenih gospodarskih djelatnosti od fizičkih osoba sa svrhom postizanja dobiti koja se ostvaruje proizvodnjom, prometom ili pružanjem usluga na tržištu. Obrtnička komora Primorsko-goranske Županije osnovana je 1985. pod nazivom Savez udruženja samostalnih privrednika riječke regije, s namjerom objedinjavanja rada obrtničkih udruženja osnovanih na području tadašnje Zajednice općina Rijeka i njihova što potpunijeg uključivanja u komorski sustav[38].

S obzirom na to da financijski pokazatelji poslovanja obrtnika nisu dostupni, fizički pokazatelji poslovanja obrtnika u Županiji prikazani su u tablici 30.

Tablica 30. *Aktivni obrti u RH i PGŽ-u, 2009. – 2013.*

	Aktivni obrti u RH	Stopa promjene (%)	Aktivni obrti u PGŽ	Stopa promjene (%)
2009.	92.965	0,00%	9.150	0,00%
2010.	88.340	-4,97%	8.617	-5,83%
2011.	86.424	-7,04%	8.478	-7,34%
2012.	83.714	-9,95%	8.319	-9,08%
2013.	80.407	-13,51%	8.114	-11,32%

Izvor: Hrvatska obrtnička komora, Obrtništvo u brojkama, razne godine

Prema podacima Hrvatske obrtničke komore, na području Republike Hrvatske u razdoblju od 2009. do 2013. zabilježen je pad broja aktivnih obrta, a takva kretanja obilježavaju i PGŽ. U 2013. u RH bilo je 80.407 aktivnih obrta, što je pad od 13,51% u odnosu na 2009. kada je broj aktivnih obrta iznosio 92.965. U PGŽ-u je u 2013. bilo je 8.114 aktivnih obrta, što je u odnosu na 2009. (9.150 aktivnih obrta) pad od 11,32%. Pad broja aktivnih obrtnika na razini Županije sporiji je u odnosu na pad na razini Republike Hrvatske.

[38] http://www.obrtnicka-komora-rijeka.hr/content/view/688/118/

Tablica 31. *Obrtništvo PGŽ-a, 2009. – 2013.*

	31.12. 2009.	31.12. 2010.	31.12. 2011.	31.12. 2012.	31.12. 2013.	Razlika 2010./ 2009.	Razlika 2011./ 2010.	Razlika 2012./ 2011.	Razlika 2013./ 2012.
Broj obrta	9.150	8.617	8.478	8.319	8.114	-533	-139	-159	**-205/2,5%**
Broj obrtnika (osobe samozaposlene u svom obrtu)	7.290	6.839	6.558	6.466	6.249	-451	-281	-92	**-217/3,4%**
Broj radnika	9.216	8.185	7.761	7.943	7.134	-1.031	-424	182	**-809/10,2%**
Broj radnih mjesta (samozaposleni obrtnici i njihovi radnici)	16.506	15.024	14.319	14.409	13.383	-1.482	-705	90	**-1.026/7,12%**

Izvor: Obrtnička komora PGŽ i Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje

U razdoblju od 2009. do 2013. broj obrtnika trajno opada. Godine 2013. broj obrta smanjen je za 2,5%. Broj obrtnika i broj radnika ostvaruje pad za razdoblje od 2009. do 2013., a došlo je i do značajnog smanjivanja broja radnih mjesta. Godine 2013. u odnosu na 2012. broj radnih mjesta smanjen je za 7,12%.

Grafikon 32. *Kretanja u obrtništvu PGŽ-a, 2007. – 2013.*

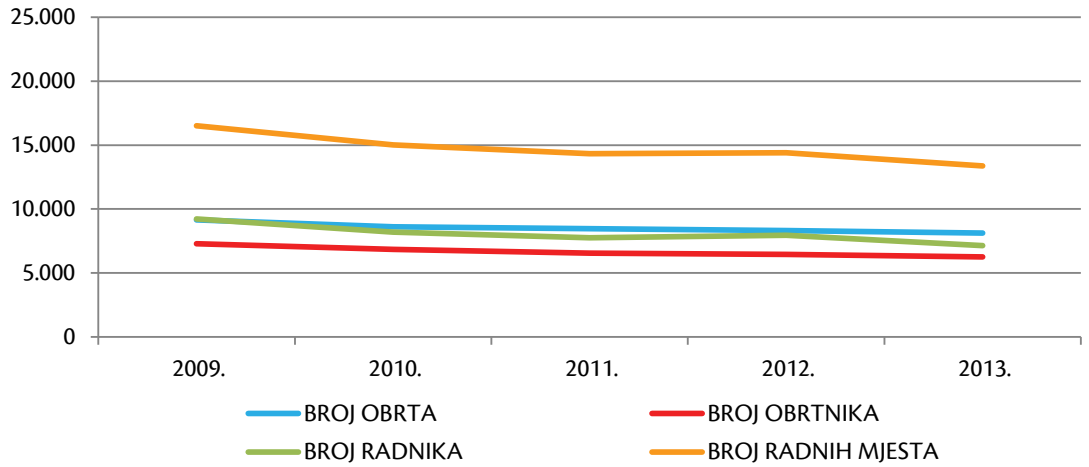

Izvor: Obrtnička komora PGŽ

Fizički pokazatelji obrtništva u grafikonu 32. (broj obrta, broj obrtnika, broj radnika i broj radnih mjesta) pokazuju negativan trend u razdoblju od 2007. do 2013. Godine 2007. broj obrta i obrtnika bio je na najvišoj razini, a od tada ga prati negativan trend. Isti negativan trend prisutan je i kod broja radnika te broja radnih mjesta koja bilježe smanjenje od 2007. kada su bili na najvišoj razini u promatranom razdoblju.

Tablica 32. *Kretanje broja obrta po djelatnostima (cehovima)*

	31.12.2010.	31.12.2011.	31.12.2012.	30.12.2013.	Razlika 2011./2010.	Razlika 2012./2011.	Razlika 2013./2012.
Proizvodni obrti	848	802	764	718	-46	-38	-46
Uslužni obrti	3.156	3.105	3.078	3.053	-51	-27	-25
Ugostiteljstvo	1.604	1.610	1.565	1.490	-6	-45	-75
Trgovina	1.295	1.260	1.212	1.150	-35	-48	-62
Prijevoznici	671	658	655	655	-13	-3	0
Ribarstvo	487	480	472	464	-7	-8	-8
Frizeri	556	563	573	584	7	10	11

Izvor: Obrtnička komora PGŽ

Stanje obrtništva po djelatnostima je sljedeće: najviše ima uslužnih obrta (3.053), a najmanje je obrta u djelatnosti ribarstva (464). Od 2010. sve djelatnosti bilježe smanjenje broja obrta, a najveće smanjenje 2013. u usporedbi s 2012. ostvaruje se u djelatnosti ugostiteljstva.

Iz prikazanih fizičkih podataka poslovanja obrtnika može se zaključiti da se obrtništvo u Primorsko-goranskoj županiji susreće s brojnim problemima, što je u krajnjoj liniji rezultiralo negativnim trendovima kretanja. Naime, evidentno je smanjenje broja obrta, broja radnika u obrtu, kao i broja registriranih obrtnika. Ovakva kretanja prisutna su u svim županijama Republike Hrvatske, stoga je nužno na nacionalnoj, ali i županijskoj razini povećati broj poticaja za otvaranje novih obrta te pružiti potporu za razvoj postojećih obrta.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na GOSPODARSTVO
• Nedovoljan rast BDP-a • Pad udjela djelatnosti u bruto dodanoj vrijednosti (građevinarstvo, trgovina na veliko i malo, prijevoz i skladištenje, djelatnost smještaja, pripreme i usluživanja hrane, stručne znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti) • Stagnacija gospodarskog razvoja • Nedovoljna usmjerenost poduzetnika na razvoj zasnovan na tehnologiji i inovacijama • Neusklađenost obrazovnog sustava s potrebama na tržištu rada i stanjem u gospodarstvu • Porast broja nezaposlenih • Velik udio nezaposlenih s višom i visokom stručnom spremom **Prerađivačka industrija** • Nedovoljna povezanost i klasterizacija poduzeća • Nedostatak većih gospodarskih subjekata koji bi mogli biti nositelji rasta industrijske proizvodnje • Tehnološko i organizacijsko zaostajanje cijele industrije **Turizam** • Nedostatak specifičnih turističkih usluga ili proizvoda za povećanje dodane vrijednosti • Izražena sezonalnost turističke ponude • Nedovoljna specijalizacija/diversifikacija turističkih usluga i proizvoda **Prijevoz i skladištenje** • Nedovoljna iskorištenost globalne konkurentnosti županijskog prometnog pravca radi jačanja prometne djelatnosti **Građevinarstvo** • Nedostatak klasterizacije u građevinarstvu • Propadanja malih građevinskih tvrtki **Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti** • Nedovoljna ulaganja u istraživanje i razvoj **Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo** • „Unošenje“ alohtonih vrsta divljači zanimljivih za komercijalni lov • Centralizirano upravljanje šumama i šumskim zemljištem • Usitnjenost poljoprivrednog zemljišta • Malo kvalitetnoga poljoprivrednog zemljišta • Smanjenje ribolovnog fonda • Nedostatak preradbenih kapaciteta u ribarstvu i poljoprivredi **Obrtništvo** • Dugotrajni negativni trendovi i pokazatelji u obrtništvu

Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na GOSPODARSTVO
• Ojačati konkurentnost cjelokupnoga gospodarstva • Poticati supstituciju uvoza vlastitom proizvodnjom • Povećati razinu izvozne orijentiranosti • Poticati razvoj slabije razvijenih područja (Gorski kotar i Otoci) • Izgraditi i razvijati tehnološku infrastrukturu koja će poduprijeti i poboljšati povezivanje poduzetnika s istraživačkim institucijama radi bržeg i boljeg korištenja i razvijanja novih tehnologija • Unaprijediti uvjete te ojačati kapacitete regionalne i lokalne samouprave za privlačenja domaćih i inozemnih ulaganja te izdvajati sredstva za promoviranje Županije kao privlačne lokacije za ulaganje • Sustavno koristiti visokoobrazovane stručnjake za potrebe ključnih djelatnosti • Uskladiti obrazovni sustav s potrebama u gospodarstvu • Usredotočiti se na identifikaciju ključnih djelatnosti (provođenje pametne specijalizacije) • Poticati poduzetništvo radi otvaranja novih radnih mjesta • Poticati zapošljavanje za mlade, žene i osjetljive skupine Prerađivačka industrija • Razvijati i povezivati (klasteri) pojedine segmente prerađivačke industrije oko uspješnih i na tehnologiji zasnovanih poduzeća • Razvijati metaloprerađivačku i drvnu industriju temeljenu na proizvodima veće dodane vrijednosti • Povećati razinu izvozne orijentiranosti Turizam • Poticati i razvijati nove strateške projekte i ulaganja u turizmu • Ojačati kvalitetu turističke ponude (veći broj smještaja visoke kategorizacije, kvaliteta izvanpansionske ponude, jačanje kvalitete obiteljskog smještaja) • Produljiti turističku sezonu uvođenjem novih oblika turizma (zdravstveni, kulturni, kongresni, zimski, sportsko-rekreacijski, ronilački, lovni, ruralni turizam), po mogućnosti stvoriti preduvjete za cjelogodišnje poslovanje turističke djelatnosti na razini cijele Županije • Povećati udjel domaćih, autohtonih proizvoda u turističkoj ponudi (poticanjem proizvodnje domaćih poljoprivrednih kultura, poticanjem kvalitete proizvoda) Prijevoz i skladištenje • Formirati logističkie lance • Razvijati prometnu i logističku infrastrukturu Građevinarstvo • Okrupniti graditeljske resurse radi zajedničkog nastupa na tržištu te poticati njihovo usmjeravanje na tehnološki složenije i zahtjevnije poslove s većom dodanom vrijednošću • Omogućiti učinkovitu primjenu projekata javno-privatnog partnerstva na područjima poput komunalnih djelatnosti i zaštite voda, na projektima poput izgradnje plinskih i vodovodnih instalacija, kanalizacije i drugih cjevovoda te na projektima komunikacijskih i energetskih vodova • Ulaganjem u nove tehnologije i znanja zaustaviti otpuštanja stručne radne snage Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo • Ojačati poljoprivrednu proizvodnju i usmjeriti ju prema turizmu i jačanju lokalnog tržišta • Decentralizirati upravljanje šumama • Osigurati lokalnoj i regionalnoj zajednici rentu od korištenja prirodnih resursa • Aktivirati zapuštena poljoprivredna zemljišta • Izgrađivati infrastrukturu u funkciji razvoja ruralnog prostora • Trajno educirati poduzetnike u ruralnom prostoru i osposobljavati ih za primjenu suvremenih tehnologija • Zaštititi i valorizirati tipične autohtone proizvode te povezivati tržišne marke proizvoda u prepoznatljivi brend Primorsko-goranske županije • Unaprijediti ekološku poljoprivrednu proizvodnju u skladu s rastućim trendovima za prirodnom ekološki proizvedenom hranom • Omogućiti prijenos upravljanja zemljišnim zajednicama s nacionalne razine na lokalnu • Zabraniti unošenja alohtone lovne divljači • Omogućiti okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta • Regulirati izlov ribe u skladu s veličinom ribljeg fonda • Razvijati prerađivačke kapacitete u ribarstvu i poljoprivredi Obrtništvo • Povećati broj poticaja za otvaranje novih obrta • Pružiti potporu za razvoj postojećim obrtima

6.3. Poslovna i tehnološka infrastruktura

Inovacije i nove tehnologije ključni su čimbenici gospodarskog i društvenog razvoja današnjice. Stoga većina država na globalnoj razini nastoji stvoriti uvjete za brzu i uspješnu transformaciju istraživačkih rezultata i tehnoloških inovacija u proizvode konkurentne na svjetskim tržištima, potaknuti međunarodni tehnološki transfer te razvoj tehnološki utemeljenih malih i srednjih poduzeća.

Preduvjet za privlačenje investicija, pokretanje perspektivnih poduzetničkih inicijativa i razvojno-istraživačkih projekata kvalitetna su potporna poslovna i tehnološka infrastruktura. Područje Županije obilježava dostatno razvijena poslovna i tehnološka infrastruktura. Potrebna su, međutim, daljnja ulaganja u sektor istraživanja i razvoja, povezivanje znanstvenih institucija s industrijom, jačanje interakcije subjekata institucionalne mreže zadužene za programe razvoja poduzetništva te povezanosti poduzetnika.

U nastavku poglavlja dan je pregled postojeće poslovne i tehnološke infrastrukture na području Županije, uključujući poduzetničke zone, regionalne razvojne agencije, poduzetničke centre, inkubatore, tehnološke parkove, institucije poduzetničkog obrazovanja i ostale organizacijske oblike potpore razvoju malog i srednjeg poduzetništva te sektora znanosti i istraživanja.

6.3.1. Poduzetničke zone

Proizvodne i poslovne zone ključan su preduvjet razvoja domaćega gospodarstva za privlačenje ulaganja. Samo prostorno i odgovarajuće infrastrukturno opremljene poduzetničke zone omogućavaju uspješan rast i razvoj djelatnosti visoke dodane vrijednosti. Poticanje gospodarskih aktivnosti podiže opću razinu razvijenosti Županije, povećava standard stanovništva, zaposlenosti i kvalitete života, kao i gospodarsku i demografsku ravnotežu rasta i razvoja Županije.

Prema Zakonu o unapređenju poduzetničke infrastrukture („Narodne novine" broj 114/2013., 93/2013.), poduzetnička infrastruktura obuhvaća poduzetničke zone (proizvodno-prerađivačke zone, logističko-distribucijske zone i uslužno mješovite zone) i poduzetničke potporne institucije. Poduzetničke zone određene su kao infrastrukturno opremljena područja definirana prostornim planovima, namijenjena obavljanju određenih vrsta poduzetničkih, odnosno gospodarskih aktivnosti.

U Primorsko-goranskoj županiji se, u skladu s Prostornim planom PGŽ, poduzetničke zone mogu smjestiti u gospodarske zone (poslovne i proizvodne namjene)[39].

U zonama proizvodne namjene nalaze se veliki industrijski kompleksi, angažirani u proizvodnji, prerađivačkoj industriji, obrtništvu i slično, a u zonama poslovne namjene obavljaju se manji proizvodni i skladišni kompleksi poput trgovina, manjih proizvodnih pogona-obrtništva, skladišta, servisa, pružatelja komunalnih usluga i slično, koji imaju malo povoljniji utjecaj na okoliš u odnosu na proizvodne komplekse.

Prema prostornim planovima uređenja općina i gradova Županije, zabilježena je sljedeća raspodjela gospodarskih zona prema veličini, uključujući već postojeće i planirane prostore.

Tablica 33. *Gospodarske zone PGŽ-a prema veličini, stanje 2010. (postojeće i planirane)*

Mikroregija	Broj zona			Ukupno
	Male (do 10 ha)	Srednje (10 do 100 ha)	Velike (100 ha +)	
Gorski kotar	50	10	-	60
Grad Rijeka	27	4	-	31
Priobalje	51	25	4	80
Otoci	33	4	1	38
UKUPNO	**161**	**43**	**5**	**209**

Izvor: Analiza gospodarskih zona u PGŽ-u, JU ZZPU PGŽ, 2010.

[39] U Prilogu tablica: Maksimalna površina zona proizvodne i poslovne namjene PGŽ-a.

Prema navedenim podacima, vidljivo je da među postojećim i planiranim zonama prevladavaju male zone koje čine 77% ukupnog broja gospodarskih zona. Industrijska zona Bakar je iznimka – površina joj iznosi oko 500 ha, od toga je u funkciji oko 206 ha. Mikrozone, odnosno male zone namijenjene su prije svega lokalnom i regionalnom gospodarstvu.

PP PGŽ odredio je gospodarske zone prema njihovu značenju. Stoga se razlikuju gospodarske zone kao građevine od važnosti za Republiku Hrvatsku i Županiju, na temelju značenja zahvata u prostoru (veličina, obuhvat, zaštita prostora) te prema značenju u razvoju pojedinog dijela i cjeline Županije.

Tablica 34. *Gospodarske zone od važnosti za državu i PGŽ*

Gospodarske zone od važnosti za državu	Gospodarske zone od važnosti za Županiju
• Poslovna zona Miklavija (Matulji) • Poslovno-proizvodna zona Kukuljanovo (Bakar i Čavle) • Proizvodna zona Rijeka (Rijeka) • Proizvodna zona Urinj (Kostrena i Bakar) • Proizvodna zona Omišalj (Omišalj)	• Poslovno-proizvodna zona Klana • Poslovna zona Delnice • Poslovna zona Novi Vinodolski • Poslovna zona Kraljevica • Poslovno-proizvodna zona Fužine • Poslovno-proizvodna zona Ravna Gora • Poslovno-proizvodna zona Vrbovsko • Poslovno-proizvodna zona Čabar

Izvor: PP PGŽ („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013.)

U tablica 35. prikazana je izgrađenost gospodarskih zona prema vrsti zone i stupnju izgrađenosti.

Tablica 35. *Gospodarske zone prema stupnju izgrađenosti*

Stupanj izgrađenosti	Proizvodne		Poslovne		Ukupno
	Broj	%	Broj	%	
Izgrađene	20	48,78	56	33,33	76
Djelomice izgrađene	11	26,83	42	25	53
Neizgrađene	10	24,39	70	41,67	80
UKUPNO	**41**	**100**	**168**	**100**	**209**

Izvor: Analiza gospodarskih zona u PGŽ-u, JU ZZPU PGŽ, 2010.

Kao što je prikazano u tablici 35., gotovo je polovica proizvodnih zona u potpunosti izgrađena, a 1/4 proizvodnih zona je neizgrađena. Nasuprot tome, svega 1/3 poslovnih zona je izgrađena, a gotovo polovica nije izgrađena.

Dostupni podaci pokazuju da su proizvodne zone izgrađene u znatno većem postotku (54,95%) u odnosu na poslovne zone (30,11%), iako i one još uvijek imaju dovoljno prostornog potencijala za izgradnju novih kapaciteta. Površine predviđene za izgradnju poslovnih zona vrlo su slabo iskorištene. Općenito, veći dio gospodarskih zona spada u plansku kategoriju, manje od polovice su u funkciji.

Općenito govoreći, jedinice lokalne samouprave planirale su u pravilu manje od 10 gospodarskih zona u svojim granicama. Neke od iznimaka su Grad Rijeka (31), Grad Bakar (11), Općina Matulji (11), Grad Čabar (15), Grad Vrbovsko (12), Grad Mali Lošinj (11). Općine u kojima prevladava turistička djelatnost uglavnom su planirale po jednu gospodarsku zonu, poput općina Lovran, Baška, Lopar te gradova Krk i Rab.

Oko 80% proizvodnih zona smješteno je u Priobalju. Poslovne zone također su u najvećoj mjeri koncentrirane u Priobalju (oko 50% ukupnog broja poslovnih zona). Najviše izgrađenih proizvodnih zona imaju Općina Kostrena, Grad Bakar te Općina Omišalj kao jedina otočna općina s proizvodnim zonama[40]. Najviše izgrađenih poslovnih zona imaju Općina Kostrena, Grad Čabar, Grad Delnice i Općina Fužine.

Umjesto izgradnje novih poduzetničkih zona, pozornost je potrebno posvetiti ulaganjima u zapuštene gospodarske objekte i lokacije, čime im se daje nova poslovna, odnosno proizvodna namjena. Dosadašnjem razvoju poduzetničkih

[40] Općina Omišalj funkcionalno pripada mikroregiji Priobalje.

zona prepreku je stvarala nesustavnost u aktivnostima pripreme, pokretanja, upravljanja i povezivanja gospodarskih zona. Politike kreirane na različitim razinama donošenja odluka (lokalna, županijska, nacionalna) nisu bile međusobno povezane u jasnu i ciljanu akciju za ostvarenje osnovnog cilja. Učinkovito pripremanje i upravljanje zonama otežano je zbog nedovoljne usuglašenosti uključenih subjekata te niskog stupnja iskorištenosti raznih potpornih fondova i programa.

Usporavanje procesa realizacije zona bilo je uzrokovano i postupkom predaje zemljišta u svrhu osnivanja poduzetničkih zona od države, državnih poduzeća i jedinica lokalne samouprave. Jedan je od vodećih problema i pitanje proaktivnog upravljanja zonama u svrhu unapređenja i opremanja zona potrebnom infrastrukturom prema prostornim planovima uređenja.

Za uspješno poslovanje poduzetničke zone iznimno je važno razvijati popratne gospodarske aktivnosti koje će omogućiti razvoj partnerskog odnosa između upravljačke strukture zone i korisnika zone. Umrežavanje poduzetnika (klasterizacija) potencijalno će omogućiti smanjivanje troškova poslovanja, potrošnje energije, negativnog utjecaja na okoliš i dr.

Osnovni je preduvjet funkcioniranja poduzetničkih zona da budu atraktivne za potencijalne korisnike. Budući da eventualnoj odluci o ulasku u poduzetničku zonu prethodi poslovno-komercijalna kalkulacija, prostorni aspekt osnivanja poduzetničke zone mora biti podržan dugoročno prepoznatljivim uvjetima poslovanja u poduzetničkoj zoni te normativno-poticajnim aspektima na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini (jer jedno bez drugog ide puno teže).

6.3.2. Slobodne zone

Osim poduzetničkih zona, na području Primorsko-goranske županije postoje i dvije slobodne zone koje su posebni dio teritorija Republike Hrvatske na kojem se gospodarske djelatnosti obavljaju pod posebno utvrđenim uvjetima. Uz prikladnu lokaciju i infrastrukturu, slobodne zone poduzetnicima osiguravaju i dodatne povlastice i olakšice radi privlačenja domaćih i stranih ulagača. Na području Republike Hrvatske, prema podacima Ministarstva gospodarstva, postoji 15 slobodnih zona. Splitsko-dalmatinska, Istarska i Primorsko-goranska županija jedine su županije koje imaju dvije slobodne zone na svome području.

Slobodne zone Županije su Slobodna zona Luke Rijeka i Slobodna zona Kukuljanovo. Slobodne zone na području Republike Hrvatske, pa tako i Primorsko-goranske županije, poduzetnicima osiguravaju preduvjete za uspješno poslovanje, najviše zahvaljujući raspoloživoj i razmjerno jeftinoj radnoj snazi u odnosu na ostale države Europske unije, te prometnoj povezanosti slobodnih zona.

Slobodne zone imaju iznimno značajan gospodarski učinak. Naime, korisnici slobodnih zona ostvaruju visok udio prihoda iz proizvodnih djelatnosti (više od 50%) te se smatraju generatorom gospodarskog rasta manje razvijenih županija. Prema procjenama Ministarstva gospodarstva, očekuje se otvaranje 2.000 – 3.000 radnih mjesta u iduće dvije-tri godine u slobodnim zonama u Republici Hrvatskoj.

Stoga strateški razvoj Županije mora obuhvatiti daljnji razvoj cjelokupne poduzetničke infrastrukture te njihovu marketinšku promociju radi privlačenja poduzetnika i ulagača. Pritom je važno uspješno procijeniti realne potrebe pojedinog područja za osnivanjem poslovnih ili proizvodnih zona, uključujući odgovarajuće dimenzije, zainteresirani broj korisnika i dostatnost financijskih kapaciteta za odgovarajuće infrastrukturno opremanje gospodarskih područja.

6.3.3. Poduzetničke potporne institucije

Poduzetničke potporne institucije, kao dio sustava poduzetničke infrastrukture, obuhvaćaju razvojne agencije, poduzetničke centre, poslovne inkubatore, poduzetničke akceleratore, poslovne parkove, znanstveno-tehnološke parkove, centre kompetencije.[41]

Prema Jedinstvenom registru poduzetničke infrastrukture Ministarstva poduzetništva i obrta, koji evidentira i sistematizira subjekte poduzetničke infrastrukture koji su korisnici potpora, poticaja i darovnica, u Republici Hrvatskoj postoji 105 poduzetničkih institucija, od kojih se njih sedam nalazi na području PGŽ-a.

[41] Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture, „Narodne novine" broj 93/2013., 114/2013.

Ekonomski razvoj neke zemlje ili županije u uskoj je vezi s razinom poduzetničke aktivnosti, a razina poduzetničke aktivnosti ovisi o tome u kojoj mjeri okruženje u kojem nastaju poduzetnički pothvati pruža podršku njihovu razvoju. Stoga je na PGŽ-u velik zadatak privlačenja potencijalnih ulagača i poduzetnika koji svojom aktivnošću u sklopu poduzetničkih zona pridonose zapošljavanju lokalne radne snage te pridonose ostvarenju preduvjeta za razvoj malog i srednjeg poduzetništva.

Na području Županije djeluje niz institucija poduzetničke potporne infrastrukture, ali postoji potreba za njezinim daljnjim unapređenjem radi poticanja razvoja malog i srednjeg poduzetništva kao pokretača gospodarskog razvoja, sektora istraživanja i razvoja te njihove međusobne suradnje, čime bi se olakšala i ubrzala primjena i komercijalizacija inovativnih rješenja na domaćem i stranom tržištu. U razvojnim planovima Općine Viškova i Grada Malog Lošinja predviđena je izgradnja poslovnih inkubatora, a Znanstveno-tehnologijski park planira proširenje svojih kapaciteta.

Poduzetničke potporne institucije na području Županije uključuju:

1) **Razvojne agencije**
   - Riječka razvojna agencija *Porin* d.o.o.
   - Lokalna razvojna agencija PINS d.o.o.
   - Regionalna energetska agencija *Kvarner* d.o.o.
2) **Poduzetnički inkubator**
   - Poduzetnički inkubator *Torpedo*[42]
   - Poduzetnički inkubator *Rujevica*
   - STARTUP Inkubator *Rijeka*
3) **Poduzetnički centar**
   - Poduzetnički centar *Vinodol* d.o.o.
4) **Znanstveno-tehnologijski park Sveučilišta u Rijeci d.o.o. (Step Ri)**
5) **Tehnološko-inovacijski centar Rijeka d.o.o. (TIC)**[43]
6) **Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu Primorsko-goranske županije**
7) **Zaklada Sveučilišta u Rijeci**
8) **Goranski sportski centar d.o.o., Delnice**

Prema prikazu stanja Primorsko-goranske županije na području poslovne i tehnološke infrastrukture, može se zaključiti da je županijska poduzetnička infrastruktura relativno razvijena. Postoji određeni broj potpornih institucija i poticaja za razvoj malog i srednjeg poduzetništva, iako uglavnom koncentriranih u većim gradovima i mikroregiji Priobalje. Potrebno je unaprijediti rad poduzetničkih potpornih institucija koje će posebno pružiti potporu razvoju društva utemeljenog na znanju i inovacijama; njihovoj jednostavnoj komercijalizaciji i primjeni; jačanju povezanosti između gospodarstva te institucija visokog obrazovanja, znanosti i istraživanja; jačanju vertikalne i horizontalne povezanosti poduzetništva. Poduzetničke potporne institucije, kao posrednička tijela, trebaju moći osigurati usklađenost sustava obrazovanja i potreba gospodarstva, kao i efikasan sustav razmjene ideja, znanja i tehnologija između sektora.

6.3.4. Lokalne akcijske grupe

Lokalne akcijske grupe (LAG) partnerstva su predstavnika javnog, gospodarskog i civilnog sektora određenoga ruralnog područja, osnovana s namjerom izrade i provedbe lokalne razvojne strategije.

Uključuju predstavnike iz različitih socioekonomskih sektora, a osnivaju se u formi pravne osobe – udruge s usvojenim statutom, definiranim ciljevima i usvojenom lokalnom razvojnom strategijom.

Pri osmišljavanju sastava LAG-a važno je osigurati minimalno 50%-nu zastupljenost članova iz poslovnog sektora i sektora civilnog društva.

[42] Poduzetnički inkubatori *Torpedo* i *Rujevica* sastavni su dio Riječke razvojne agencije *Porin* d.o.o.

[43] U lipnju 2014. pokrenut je prethodni postupak za utvrđivanje uvjeta za otvaranje stečajnog postupka nad dužnikom Tehnološko-inovacijskim centrom Rijeka. Dakle, iako TIC i dalje pripada skupini potpornih institucija Primorsko-goranske županije, u ovom se trenutku ne može procijeniti njegov moguć doprinos razvoju poduzetnika u budućnosti.

Najčešći dionici u LAG-u su:

- predstavnici lokalne samouprave i javnih ustanova
- profesionalne organizacije i savezi
- udruge
- razvojne agencije
- dionička društva, poslovni inkubatori i druge organizacije poslovnog sektora
- fizičke osobe.

Ciljevi LAG-ova obuhvaćaju:

- Promicanje i unapređenje održivog ruralnog razvoja područja LAG-a.
- Razvoj proizvoda zasnovanih na povezivanju tradicijske i kulturno-povijesne baštine i inovacija temeljenih na prirodnim prednostima područja i međusobnoj suradnji.
- Osiguravanje protoka informacija i transfera znanja za napredak u razvoju ruralnog gospodarstva i lokalne zajednice.
- Razvijanje sinergije i umrežavanje te planiranje ukupnog razvoja LAG područja između svih dionika kojima je u interesu pridonijeti razvoju ruralnih područja.
- Iskorištavanje i razvijanje postojećih potencijala za ruralni razvoj.
- Jačanje financijskih i ljudskih kapaciteta za provedbu projekata ruralnog razvoja.
- Pripreme LAG područja za korištenje europskih fondova.
- Brigu o infrastrukturnom, ekološko-socijalnom, kulturnom, gospodarskom i svakom drugom razvoju u širem ruralnom području.

LAG-ovi podržavaju i predlažu za sufinanciranje one projekte poljoprivrednika kojih je svrha poboljšati životne i radne uvjete u ruralnim sredinama. LAG-ovi pomažu hrvatskim poljoprivrednicima i u povlačenju sredstava iz fondova Europske unije.

Lokalne akcijske grupe predstavljaju ruralno području s više od 5.000, a manje od 15.000 stanovnika.

Djelovanjem LAG-ova nastoji se stvoriti pozitivno ozračje komunikacije i suradnje kako bi svaki dionik u procesu uvidio važnost vlastita interesa u stvaranju bolje budućnosti.

Lokalne akcijske grupe odgovorne su za pripremu lokalne razvojne strategije i lokalnog operativnog plana razvoja; informiranje lokalnog stanovništva o postojećim mogućnostima i prijavama za projekte u okviru programa IPARD; organizaciju usavršavanja i radionica za lokalno stanovništvo; davanje pisama preporuke IPARD agenciji o projektima koji bi se mogli financirati u okviru lokalne razvojne strategije; za upravljanje aktivnostima LAG-a, uključujući vođenje projekata, programiranje aktivnosti, računovodstvo, mjesečna i kvartalna izvješća i dr.

Na području Primorsko-goranske županije postoje sljedeće lokalne akcijske grupe:

- LAG Gorski kotar
- LAG Terra Liburna
- LAG Vinodol
- LAG Kvarnerski otoci.

U prosincu 2013. sva četiri LAG-a koja djeluju na području Županije potpisala su Sporazum o suradnji. Riječ je o inicijativi Županije, Centra za brdsko-planinsku poljoprivredu i predstavnika LAG-ova s područja Županije, pokrenutoj radi poticanja provedbe aktivnosti LAG-ova kao temeljnih dionika provedbe lokalnih razvojnih strategija i glavnih organizatora aktivnosti u sklopu ruralnog razvoja Županije.

LAG-ovi su važni pokretači razvoja ruralnih područja Europske unije preko LEADER pristupa (*Veze među aktivnostima za razvoj ruralnoga gospodarstva*). Ovaj koncept Europska je komisija potaknula kao instrument za razvoj ruralnih područja preko strukturnog fonda za razvoj poljoprivrede Europske unije. Opći je cilj LEADER pristupa promicanje održivog razvoja ruralnih područja putem lokalnih inicijativa i partnerstava.

Mjera 202 IPARD programa zasniva se na LEADER pristupu te nakon uspješno završenoga prvog natječaja u sklopu

te mjere lokalnim akcijskim grupama dodijeljeno ukupno 27 mil. kuna. Lokalna akcijska grupa Vinodol ostvarila je prava na financijsku potporu u 2013. i 2014. u maksimalnom iznosu od 900.000 kuna. Preostala tri LAG-a s područja Županije trenutačno se nalaze u postupku ostvarivanja financijske potpore.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na POSLOVNU I TEHNOLOŠKU INFRASTRUKTURU
Poduzetničke zone • Neiskorišteni kapaciteti poduzetničkih zona **Poduzetničke potporne institucije** • Nizak stupanj iskorištenosti raznih potpornih fondova i programa • Sporost u realizaciji poslovne i tehnološke infrastrukture kao rezultat izostanka interesa investitora za ulaganjem
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na POSLOVNU I TEHNOLOŠKU INFRASTRUKTURU
Poduzetničke zone • Razvijati popratne gospodarske aktivnosti/djelatnosti unutar gospodarskih zona • Razvijati sektorski orijentiranu poslovno-tehnološku infrastrukturu • Unaprijediti i opremiti gospodarske zone potrebnom infrastrukturom • Poticati umrežavanja poslovnih subjekata unutar zona **Slobodne zone** • Privlačiti domaće i strane ulagače u slobodne zone **Poduzetničke potporne institucije** • Unaprijediti te prilagoditi upravljanje poslovnom i tehnološkom infrastrukturom potrebama poduzetnika • Poticati malo i srednje poduzetništvo • Tržišni pristup

6.4. Ocjena konkurentnosti Primorsko-goranske županije

Konkurentnost Primorsko-goranske županije ocjenjuje se na temelju pripadajućeg indeksa razvijenosti koji je definiran kao pokazatelj stupnja razvijenosti lokalnih i županijskih jedinica.

Na svjetskoj ljestvici, prema Indeksu globalne konkurentnosti Svjetskoga gospodarskog foruma, Republika Hrvatska je u 2013. zauzimala 75. mjesto (od ukupno 148 zemalja), čime je popravila svoju konkurentsku poziciju u odnosu na prethodnu godinu kada je zauzimala 81. mjesto od ukupno 144 vrednovanih zemalja. Hrvatska se trenutačno nalazi u posljednjoj prijelaznoj fazi razvoja, kako je ocijenjeno prema dvama kriterijima: BDP po stanovniku i udio izvoza mineralnih dobara u ukupnom izvozu. Naime, iz faze vođene efikasnošću poslovanja koju obilježava potreba za razvojem efikasnijih proizvodnih procesa i kvalitetnijih proizvoda u skladu s porastom plaća (*efficiency – driven stage*), gospodarstvo prelazi u fazu utemeljenu na inovativnim i unikatnim proizvodima, čija proizvodnja zahtijeva upotrebu najsofisticiranije tehnologije (*innovation – driven stage*).

Ove opće odrednice hrvatskoga gospodarstva važne su jer se njihov utjecaj očituje i na stanje, trendove, mogućnosti i razvojne perspektive regija i županija na području Republike Hrvatske.

Prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine" broj 147/2014.), postoje četiri kategorije jedinica područne (regionalne) samouprave prema indeksu razvijenosti, a Primorsko-goranska županija spada u posljednju, najrazvijeniju IV. skupinu, čija vrijednost indeksa razvijenosti iznosi više od 125% prosjeka Republike Hrvatske. Uz Primorsko-goransku županiju, ovoj kategoriji pripadaju i Grad Zagreb te Istarska županija. U najrazvijenijim županijama izrazito prevladavaju čimbenici konkurentnosti obrazovanja, razvijenosti poduzetništva i ekonomskih rezultata.

Primorsko-goranska županije ne zaostaje puno za Gradom Zagrebom i Zagrebačkom županijom prema broju prijava i ishođenih patenata, promatranih kao pokazatelji inovacijske djelatnosti. Od ukupnog broja prijava, na nacionalnoj razini uspješno se okonča svega njih 19,77% u prosjeku. Na području Primorsko-goranske županije taj broj iznosi 15,9%

(Savez udruga inovatora Rijeka, 2010.). U 2011., nakon Grada Zagreba i Zagrebačke županije (88 patentnih prijava), Primorsko-goranska županije je imala najveći broj patentnih prijava, ukupno 39, odnosno 17% od ukupnog broja prijavljenih patenata na području Hrvatske. Prema broju priznatih patenata, PGŽ zauzima 3. mjesto, s 13 priznatih patenata, odnosno s 15% udjela u ukupnom broju priznatih patenata (DZIV RH, 2011.) Oko 50% svih ulaganja u Hrvatskoj u 2009. odnosi se na tri županije: Grad Zagreb (s 32,9% ukupnih ulaganja), Primorsko-goransku (9,9%) i Splitsko-dalmatinsku (7,9%) županiju. Na području izvoza, PGŽ se nalazi među pet županija koje su postigle najveću razinu izvoza.

U odnosu na 2010., regionalni indeks konkurentnosti Primorsko-goranske županije u 2013. povećao se za dva mjesta na ljestvici konkurentnosti, što je u skladu s povećanjem BDP-a po stanovniku. Primorsko-goranska županija je i 2013. zadržala status jedne od najkonkurentnijih hrvatskih županija, što je prikazano na tablici 36.

Tablica 36. *Županije Republike Hrvatske rangirane prema konkurentnosti*

Godina		Županija	Rang poslovnog okruženja	Rang poslovnog sektora	Statistički rang			Perceptivni rang		
2013.	2010.				Statistički rang (ukupno)	Rang poslovnog okruženja	Rang poslovnog sektora	Perceptivni rang (ukupno)	Rang poslovnog okruženja	Rang poslovnog sektora
1	2	Grad Zagreb	2	3	1	1	4	5	6	3
2	1	Varaždinska	1	2	7	7	6	1	1	1
3	3	Istarska	9	1	2	5	1	11	14	8
4	4	Međimurska	6	4	4	9	3	8	8	6
5	7	Primorsko-goranska	8	6	3	4	2	15	16	13
6	6	Zadarska	3	8	9	6	7	3	3	9
7	5	Zagrebačka	4	5	6	3	9	7	7	2
8	12	Koprivničko-križevačka	5	7	10	10	8	2	2	5
9	8	Splitsko-dalmatinska	7	11	8	2	10	10	11	10
10	9	Dubrovačko--neretvanska	10	10	5	8	5	12	12	12
11	13	Osječko-baranjska	13	9	16	19	12	4	5	4
12	11	Krapinsko-zagorska	12	12	13	11	18	9	10	11
13	14	Karlovačka	11	13	11	12	14	13	9	16
14	10	Šibensko-kninska	16	15	12	13	11	17	18	19
15	15	Bjelovarsko-bilogorska	15	16	15	14	15	16	15	15
16	16	Brodsko-posavska	14	14	21	20	20	6	4	7
17	18	Ličko-senjska	18	20	14	15	13	20	17	21
18	17	Virovitičko-podravska	17	17	18	17	19	14	13	14
19	19	Sisačko-moslavačka	19	19	17	18	16	19	20	20
20	20	Vukovarsko-srijemska	21	18	19	21	17	18	19	18
21	21	Požeško-slavonska	20	21	20	16	21	21	21	17

Izvor: Nacionalno vijeće za konkurentnost, 2014.

Prema kvaliteti čimbenika konkurentnosti, Županija se nalazi među prvih sedam u području osnovne infrastrukture i javnog sektora; vladavine prava; demografije, zdravlja i kulture; obrazovanja (statistički rang); investicija i poduzetničke dinamike; lokalne uprave; razvijenosti poduzetništva; razine ostvarenih ekonomskih rezultata; marketing i menadžment; tehnologija i inovativnost; dinamike postizanja ekonomskih rezultata, a najslabiji rezultati ostvareni su na području poslovne infrastrukture i obrazovanja (perceptivni rang).

Na području Jadranske Hrvatske, Primorsko-goranska županija je druga najkonkurentnija županija, odmah nakon Istarske županije. U odnosu na ostale županije Jadranske Hrvatske (7), Primorsko-goranska županija postigla je sljedeći rang prema statističkim indikatorima poslovnog okruženja i sektora, kao što je prikazano na grafikonu 33.

Grafikon 33. *Statistički indikatori ranga konkurentnosti PGŽ-a na području Jadranske Hrvatske*

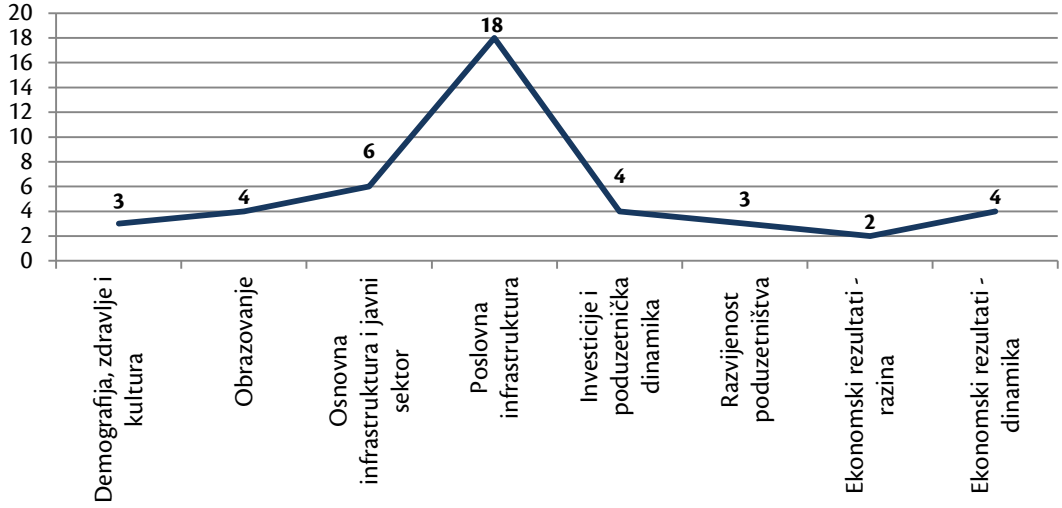

Izvor: Nacionalno vijeće za konkurentnost (2014.)

Prethodna rang-ljestvica proizišla je na temelju vrijednosti statističkih indikatora prikazanih u tablici 37.

Tablica 37. *Vrijednosti statističkih indikatora poslovnog okruženja i poslovnog sektora PGŽ-a*

Statistički indikatori	Vrijednosti	
	2010.	2013.
POSLOVNO OKRUŽENJE		
Demografija, zdravlje i kultura		
Procjena broja stanovnika	304.228 (rang 5)	298.531 (rang 5)
Udio stanovništva u populaciji 25 – 64 godine	57,69 (rang 1)	55,71 (rang 1)
Migracijski saldo	5,63 (rang 6)	-5,52 (rang 4)
Vitalni indeks	72,60 (rang 13)	68,69 (rang 12)
Doktori medicine *per capita*	337,65 (rang 2)	327,27 (rang 2)
Obrazovanje		
Udio osoba s višom školom u populaciji 25 – 64 godine	6.54 (rang 4)	6,54 (rang 3)
Udio osoba s visokom školom u populaciji 25 – 64 godine	13,30 (rang 2)	13,30 (rang 2)
Uključenost u predškolsko obrazovanje / populacija 0 – 4 godine	64,24 (rang 3)	46,81 (rang 3)
Upisani studenti / stanovništvo 20 – 24 godine	53,57 (rang 2)	46,09 (rang 2)
Diplomirani studenti / stanovništvo 20 – 24 godine	9,47 (rang 4)	6,49 (rang 2)
Osnovna infrastruktura i javni sektor		
Upotrijebljen otpad / ukupna količina	9,96 (rang 7)	3,23 (rang 8)
Udio pomoći u ukupnim prihodima JLPS-a	5,87 (rang 3)	4,42 (rang 2)
Broj riješenih predmeta po sucu	272,00 (rang 11)	382 (rang 11)
Broj neriješenih ZK predmeta *per capita*	4.162,34 (rang 20)	2.430,90 (rang 19)
Prosječna stopa prireza u Županiji	3,92 (rang 7)	3,93 (rang 10)
Poslovna infrastruktura		
Površina poduzetničkih zona *per capita*	4,3 (rang 17)	8,1 (rang 14)
Cijena vode i odvodnja (2013) (kn)	-	18,2 (rang 17)
Komunalne naknade za poslovni objekt, I. zona (najviša tarifa; kn/m^3)	138,3 (rang 20)	138,3 (rang 20)
Cijena stanova u županijskom središtu, po m^2 (kn)	15.950,0 (rang 19)	10.927,5 (rang 17)
Udaljenost zračne luke (km), Dubrovnik, Split +50, Pula, Zadar +100	165,0 (rang 16)	165,0 (rang 16)

Statistički indikatori	Vrijednosti	
	2010.	2013.
POSLOVNI SEKTOR		
Investicije i poduzetnička dinamika		
Aktivne pravne osobe – dinamika	118,21 (rang 13)	104,7 (rang 10)
Ukupne investicije prema lokaciji objekata *per capita*	40.159,10 (rang 3)	28.492,2 (rang 4)
Udio investicija u opremu u ukupnim investicijama prema lokaciji objekta	34,14 (rang 10)	20,4 (rang 13)
Investicije u novu dugotrajnu imovinu MSP-a / ukupni prihodi MSP-a	7,89 (rang 5)	6,3 (rang 9)
Broj MSP *per capita* – dinamika	130,35 (rang 12)	102,8 (rang 17)
Razvijenost poduzetništva		
Obrt i slobodna zanimanja *per capita*	34,81 (rang 2)	31,4 (rang 2)
Broj zaposlenih MSP-a *per capita*	15,37 (rang 4)	15,2 (rang 4)
Dobit razdoblja – gubitak razdoblja MSP-a /ukupni prihodi MSP-a	0,53 (rang 9)	0,3 (rang 5)
Ukupni prihodi MSP-a / stanje imovine MSP-a	61,90 (rang 14)	58,8 (rang 14)
Bruto dodana vrijednost po zaposlenom u industriji	159,20 (rang 10)	294,0 (rang 1)
Ekonomski rezultati – razina		
BDP *per capita* (1.000 kn/stan.)	82,00 (rang 3)	90,0 (rang 3)
Nezaposlene osobe / stanovništvo 25 – 64 godine	8,49 (rang 19)	6,2 (rang 16)
Nezaposleni 12 mjeseci i više / ukupno nezaposleni	47,31 (rang 8)	40,4 (rang 11)
Bruto plaća po zaposlenom	-	7.667,0 (rang 2)
Broj zaposlenih ukupno *per capita*	43,52 (rang 4)	35,8 (rang 17)
Ekonomski rezultati – dinamika		
Indeks BDP-a	128,93 (rang 10)	97,0 (rang 5)
Broj zaposlenih u malim i srednjim poduzećima	101,33 (rang 10)	96,6 (rang 10)
Nezaposlene osobe	103,10 (rang 16)	103,2 (rang 8)
Dobit prije oporezivanja	76,67 (rang 12)	109,6 (rang 8)
Broj zaposlenih ukupno	105,27 (rang 21)	95,8 (rang 15)

Izvor: Nacionalno vijeće za konkurentnost (2014.)

S obzirom na nepovoljne ekonomske uvjete globalnih razmjera i znatne regionalne razlike na području Republike Hrvatske, na regionalni razvoj potrebno je usmjeriti funkcionalnu politiku koja će rezultirati održivim dugoročnim rastom, restrukturiranjem utemeljenom gospodarstva utemeljenog na znanju i inovacijama, razvojem infrastrukture, sektorskih klastera, umrežavanjem poduzetnika i institucija te porastom životnog standarda građana. U tom kontekstu izrađen je i ovaj strateški dokument, kao temelj održivom društveno-gospodarskom razvoju Županije za razdoblje 2016. – 2020. godine.

7. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Analizom društvenih djelatnosti obuhvaćeni su odgoj i obrazovanje, kultura, sport i rekreacija, zdravstvena djelatnost te socijalna skrb.

7.1. Odgoj i obrazovanje

Odgoj i obrazovanje obuhvaća analizu predškolskog odgoja i obrazovanja, osnovno školstvo, srednje školstvo, visoko školstvo i znanost te tehničku kulturu.

7.1.1. Predškolski odgoj i obrazovanje

Predškolski odgoj i obrazovanje te skrb o djeci predškolske dobi, prema Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju, odvija se u ustanovama koje djelatnost predškolskog odgoja obavljaju kao javnu službu.

Prema Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju, djelatnost predškolskog odgoja sastavni je dio sustava odgoja i obrazovanja te skrbi o djeci, a financira se pretežno sredstvima proračuna lokalne i područne (regionalne) samouprave te sudjelovanjem roditelja u cijeni programa predškolskog odgoja u koji su uključena njihova djeca.

Prema podacima iz Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, programima predškolskog odgoja i obrazovanja u pedagoškoj 2013./2014. godini obuhvaćeno je 61%. djece. Ukupan postotak obuhvata EU iznosi 75%.

U Republici Hrvatskoj, u pedagoškoj godini 2012./2013., programima predškolskog odgoja i obrazovanja ukupno je bilo obuhvaćeno 128.046 djece (114.394 djeteta u sklopu redovitog programa, 11.378 djece u programu predškole, 2.274 djeteta u kraćem programu).

U Primorsko-goranskoj županiji djeluje 35 ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja (21 vrtić čiji je osnivač JLS, 11 privatnih vrtića, dva vjerska vrtića, od kojih jedan djeluje i prema Montessori programu, jedan waldorfski vrtić), koje djelatnost obavljaju u 108 matičnih i područnih vrtića.

U sustav predškolskog odgoja i obrazovanja PGŽ-a, u pedagoškoj godini 2013./2014., uključeno je 8.666 djece. U pedagoškoj 2012./2013. godini bilo je uključeno 7.935 djece, a 2011./2012. godini 7.496 djece. U promatranom razdoblju (2011./2012. – 2013./2014.) broj djece u vrtićima povećao se za 1.170 djece.

Ukupan broj zaposlenih u vrtićima Primorsko-goranske županije također bilježi porast od 13%. U pedagoškoj 2011./2012. godini zaposleno je bilo 1.040 zaposlenika, u 2012./2013. godini 1.038 zaposlenika, a u 2013./2014. godini 1.177 zaposlenika.

Grad Rijeka osnivač je Dječjeg vrtića *Rijeka*, jedinstvene ustanove predškolskog odgoja koja objedinjava sve dječje vrtiće na području Grada Rijeke (najveća ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja u Županiji).

Dječji vrtić *Rijeka* organiziran je u pet Centara predškolskog odgoja s 28 podcentara i podcentrom pri Dječjoj bolnici Kantrida.

U pedagoškoj 2013./2014. godini Dječji vrtić *Rijeka* pohađa 3.291 dijete u 164 odgojne skupine (2.616 djece vrtićki, a 675 jaslički program).

U 2012./2013. godini Dječji vrtić *Rijeka* pohađalo je 3.340 djece u 163 odgojne skupine (2.638 djece vrtićki, a 702 djeteta jaslički program), a u 2011./2012. godini 3.309 djece u 163 odgojne skupine (2.638 djece vrtićki, a 702 jaslički program).

Brojem djece i odgojnih skupina ova ustanova znatno premašuje odredbe Državnoga pedagoškog standarda o optimalnom broju djece.

U Dječjem vrtiću *Rijeka* zaposlena su ukupno 473 djelatnika. Od toga je 329 odgajatelja, 29 stručnih suradnika i medicinskih sestara, 16 administrativno-računovodstvenih djelatnika i 95 članova tehničkog osoblja.

Dječji vrtić *Rijeka* provodi redovite programe odgoja i obrazovanja: jaslički program, vrtićki poludnevni i cjelodnevni program, smjenske jaslice i vrtić, program za djecu pripadnike talijanske nacionalne manjine, posebne programe za djecu s teškoćama u razvoju, program učenja stranog jezika, program obogaćen specifičnim sadržajima iz sporta, program obogaćen sadržajima katoličkoga vjerskog odgoja, program s elementima Waldorfske pedagogije, program predškole i razne kraće programe.

Ostali gradovi i općine osnivači su 21 predškolske ustanove koje djeluju u 53 matična i područna vrtića. U pedagoškoj 2013./2014. godini ove vrtiće pohađa 2.891 dijete u 197 odgojnih skupina. U 2012./2013. godini ove vrtiće pohađalo je 3.199 djece u 127 odgojnih skupina, a u 2011./2012. godini 2.154 djeteta u 169 odgojnih skupina. Broj upisane djece u ovim ustanovama u skladu je s odredbama Državnoga pedagoškog standarda. U tim je ustanovama zaposleno 507 djelatnika, od kojih 304 odgajatelja, 32 stručna suradnika i medicinske sestre, 18 administrativno-računovodstvenih djelatnika te 154 člana tehničkog osoblja. Organizirani su cjelodnevni i poludnevni vrtićki programi te cjelodnevni jaslički programi.

U Gorskom kotaru djeluje šest skupina predškolskog odgoja (po jedna skupina pri svakoj od šest osnovnih škola) koje obuhvaćaju 97 djece.

Pravne, odnosno fizičke osobe osnivači su 11 ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja koje djeluju u 16 matičnih i područnih vrtića. Vjerske zajednice osnivači su dviju ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja koje djeluju u pet matičnih i područnih vrtića. U pedagoškoj 2013./2014. godini ove vrtiće pohađa 1.058 djece smještenih u 52 odgojne skupine. U 2012./2013. pohađalo ih je 1.018 djece u 50 odgojnih skupina, a u 2011./2012. godini 972 djeteta smještena u 44 odgojne skupine. U navedenim ustanovama u pedagoškoj 2013./2014. godini zaposlen je 151 zaposlenik, od kojih 99 odgajatelja, 18 stručnih suradnika i medicinskih sestara, šest administrativno-računovodstvenih djelatnika te 28 članova tehničkog osoblja.

7.1.2. Osnovno školstvo

Županija je osnivač 30 osnovnih škola[44] (od ukupno njih 58) koje djeluju na njezinu području (11 škola na području Gorskog kotara – 10 osnovnih škola i jedna osnovna glazbena škola, devet škola u riječkom prstenu, četiri škole na otocima; tri škole u Liburniji i tri škole na vinodolskom području).

Grad Rijeka osnivač je 23 osnovne škole i Centra za odgoj i obrazovanje. Grad Opatija osnivač je jedne osnovne škole, kao i Grad Mali Lošinj, a Grad Crikvenica osnivač je dviju osnovnih škola.

Tablica 38. *Prikaz broja učenika i razrednih odjela osnovnih škola u PGŽ-u*

	Školska godina									
	2009./2010.		2010./2011.		2011./2012.		2012./2013.		2013./2014.	
	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela
Priobalje	6.922	355	6.877	361	6.785	355	6.825	359	6.841	362
Otoci	2.751	166	2.700	163	2.647	164	2.679	164	2.510	154
Gorski kotar	1.511	129	1.468	129	1.410	129	1.352	128	1.282	121
Rijeka	8.925	439	8.657	432	8.490	427	8.449	432	8.589	433
SVEUKUPNO	**20.109**	**1.089**	**19.702**	**1.085**	**19.332**	**1.075**	**19.305**	**1.083**	**19.222**	**1.070**

Izvor: Državni zavod za statistiku (šk. g. 2009./2010. – 2013./2014.)

[44] U 2015. otvorena je još jedna škola, Osnovna škola Omišalj.

U promatranom razdoblju od pet godina, ukupan broj učenika smanjio se za 887 (4,4% manje), a broj razrednih odjela za 17. Najveće smanjenje broja djece vidljivo je na području Gorskog kotara, i to za 15,1%.

Ovdje treba spomenuti da je zadržavanje posebno područnih osnovnih škola u malim sredinama vitalno za opstanak lokalne zajednice. U tom kontekstu potrebno je razvijati inovativne ideje u školstvu, što su, primjerice, Osnovna škola Petar Zrinski u Čabru i Osnovna škola Brod Moravice u Brod Moravicama i napravile uvođenjem modela timskog oblika rada u razrednoj nastavi, koji se temelji na suvremenim pedagoškim, didaktičkim i dokimološkim konceptima[45].

Tablica 39. *Prikaz broja učitelja osnovnih škola u PGŽ-u*

	Školska godina				
	2008./2009.	2009./2010.	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.
	Broj učitelja	Broj učitelja	Broj učitelja	Broj učitelja	Broj učitelja
Priobalje	597	605	634	635	635
Otoci	267	272	276	269	266
Gorski kotar	257	258	260	263	260
Rijeka	871	864	849	875	871
SVEUKUPNO	**1.992**	**1.999**	**2.019**	**2.042**	**2.032**

Izvor: Državni zavod za satatistiku (2008./2009. – 2012./2013.)

U tablici 39. vidljivo je da je učitelja u osnovnim školama u PGŽ-u u šk. g. 2008./2009. bilo 1.992, a u 2012./2013. godini 2.032, što je za 2% više.

U šk. g. 2013./2014. u osnovne škole kojima je osnivač PGŽ upisana su 9.452 učenika smještena u 615 odjela, s 1.446 zaposlenika, ili 49,6% od ukupnog broja učenika u PGŽ-u. U šk. g. 2013./2014. osnovne škole kojima je osnivač Grad Rijeka pohađa 8.405 djece smješteno u 457 razredna odjela.

U promatranom razdoblju od šk. g. 2003./2004. do 2013./2014. broj učenika smanjio se za 2.175 (20% manje), a broj razrednih odjela za 54 (11% manje).

Od ukupno 30 osnovnih škola čiji je osnivač PGŽ, najveći broj škola radi u jednoj smjeni (25 OŠ), a u dvije smjene radi pet škola. *Cilj je PGŽ-a do 2022. u potpunosti primijeniti Državni pedagoški standard kako bi se omogućilo da sve osnovne škole u Županiji rade u jednoj smjeni.*

Primorsko-goranska županija kroz programe iznad minimalnoga financijskog standarda financira sljedeće:

- Program produženog boravka za učenike putnike (financiran je u 14 osnovnih škola za oko 446 učenika)
- Rad pomoćnika u nastavi za učenike s teškoćama u razvoju (programom je bilo obuhvaćeno 19 pomoćnika u 12 osnovnih škola)
- Program za poticanje dodatnoga odgojnog-obrazovnog stvaralaštva (obuhvaćeno 1.808 učenika u 22 osnovne škole)
- Provedbu županijske razine natjecanja, smotri i susreta učenika (obuhvaćeno devet osnovnih škola)
- Kreativni rad kojim je obuhvaćeno 16 škola
- Manifestacije, izdavaštvo i izdavačku djelatnost (26 ustanova).

Osnovno umjetničko školovanje ostvaruje se u posebnim osnovnim glazbenim i plesnim školama samostalno te po posebnim programima u okviru osnovnih škola i ostalih obrazovnih i kulturnih ustanova. Osnovne glazbene škole djeluju u Rijeci, Opatiji, Delnicama, Malom Lošinju i Cresu te u podružnicama u Novom Vinodolskom i na Rabu.

U Županiji djeluje šest osnovnih škola za djecu s teškoćama u razvoju (Cres, Kraljevica, Mali Lošinj, tri škole u Rijeci), u 16 razrednih odjela s ukupno 203 učenika.

Na području Grada Rijeke odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju provodi se u Centru za odgoj i ob-

[45] Stručno mišljenje o modelu timskog oblika rada u razrednoj nastavi Osnovne škole *Petar Zrinski* Čabar, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za pedagogiju, dokumentacija Odsjeka za pedagogiju.

razovanje Rijeka (s područnim odjelima Baredice, Fortica i Oštro), Centru za autizam (Podružnica Rijeka) te u Centru za rehabilitaciju *Slava Raškaj* (djeca s oštećenjem sluha i s usporenim razvojem govora).

Grad Rijeka osnivač je i ustanove Dom mladih čija je osnovna djelatnost organizacija slobodnog vremena djece i mladih (putem programa tehničkih, umjetničko-kreativnih i društveno-edukativnih aktivnosti).

U šk. g. 2012./2013. učenici VIII. razreda osnovnih škola PGŽ-a ostvarili su sljedeći uspjeh: dovoljan 1,6%, dobar 26,6%, vrlo dobar 39,2% i odličan 32,6%, što je nešto bolji uspjeh od nacionalnog prosjeka.

U posljednjih pet godina učenici osnovnih škola su uspješno završili razred s postotkom iznad 99,5%, a u 2012./2013. s 99,69%.

Tablica 40. *Uspjeh učenika u osnovnim školama PGŽ-a na kraju šk. g. 2008./2009. – 2012./2013.*

Osnovne škole, kraj školske godine	2008./ 2009.	2009./ 2010.	2010./ 2011.	2011./ 2012.	2012./ 2013.
Učenici ukupno	20.432	20.106	19.699	19.415	19.556
S uspjehom završili razred	20.347	20.029	19.607	19.351	19.495
S uspjehom završili razred (u %)	**99,59 %**	**99,62 %**	**99,54 %**	**99,67 %**	**99,69 %**

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

Školske sportske dvorane za sve osnovne škole na području Primorsko-goranske županije

Primorsko-goranska županija posljednjih godina veliku pozornost posvećuje izadnji školskih sportskih dvorana, čime daje podršku kvalitetnijem održavanju nastave tjelesne i zdravstvene kulture, kao i organiziranome slobodnom vremenu učenika i građana.

Prostor za tjelesnu i zdravstvenu kulturu određuje se, organizira i oprema u skladu s uvjetima utvrđenim nastavnim planom i programom tog predmeta i standardima koji se propisuju u školstvu i sportu. Škola mora imati dvoranu za nastavu tjelesno-zdravstvene kulture primjerenu broju učenika prema Državnome pedagoškom standardu.

Tablica 41. *Škole sa školskim sportskim dvoranama*

Redni broj	Osnivači osnovnih škola na području PGŽ-a	Broj matičnih i područnih škola i škola sa školskim sportskim dvoranama			
		Ukupan broj matičnih škola	Broj matičnih škola sa školskom sportskom dvoranom	Ukupan broj područnih škola	Broj područnih škola sa školskom sportskom dvoranom
1.	Primorsko-goranska županija	30	19	53	4
2.	Grad Rijeka	24	23	4	0
3.	Grad Crikvenica	2	1	4	0
4.	Grad Opatija	1	1	3	1
	UKUPNO	**56**	**43**	**64**	**5**

Izvor: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

Od ukupno 30 osnovnih škola kojima je PGŽ osnivač, dvorane za tjelesnu i zdravstvenu kulturu ima 19 matičnih škola (63%). Preostalih osam matičnih škola koristi prostor u sklopu škole (višenamjenske dvorane ili prilagođene učionice), a dvije matične škole koriste dvorane u vlasništvu jedinice lokalne samouprave te za njihovo korištenje plaćaju zakupninu.

Od ukupno 53 područne škole, četiri područne škole imaju sportsku dvoranu, a šest škola za nastavu TZK-a koristi prilagođeni prostor u sklopu škole.

Posljednjih desetak godina rekonstruirane su dvorane u Tršću i Delnicama te su izgrađene nove dvorane u Vrbovskom, Ravnoj Gori, Rabu, Malinskoj, Kastvu, Krku i Matuljima, što je veliki doprinos povećanju kvalitete nastave.

7.1.3. Srednje školstvo

Županija je osnivač svih srednjih škola u Županiji, osim četiri škole (jedne privatne glazbene škole, opće gimnazije s pravom javnosti, Salezijanske klasične gimnazije Rijeka i Centra za odgoj i obrazovanje Rijeka). U srednje školstvo, prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, spadaju i učenički domovi.

U PGŽ-u ukupno djeluju 34 srednje škole koje provode sljedeće programe:

- četrnaest škola provodi gimnazijske programe (12 državnih, jedna privatna i jedna vjerska), od kojih šest škola provodi samo gimnazijske programe, a osam škola provodi više vrsta programa (gimnazijske i strukovne)
- šesnaest škola provodi strukovne programe i/ili obrtničko-industrijske programe
- tri škole provode umjetničke programe
- jedna škola za učenike s teškoćama u razvoju (program za učenike s teškoćama u razvoju provodi se i u odjelima pri Ekonomskoj školi Mije Mirkovića te Graditeljskoj školi za industriju i obrt).

Županija je osnivač 30 srednjih škola, a kroz decentralizirane funkcije školstva financira 31 srednju školu (Salezijanska klasična gimnazija u Rijeci, čiji je osnivač Hrvatska salezijanska provincija).

U gradu Rijeci nalazi se 19 srednjih škola koje pohađaju učenici s područja cijele Županije i susjednih županija. Zbog razmjerno dobre prometne povezanosti sa svim dijelovima Županije te dobre organizacije gradskog i prigradskog prijevoza, koncentracija srednjih škola u županijskom središtu pogodnost je za polaznike. U vinodolskom području smještena je jedna srednja škola, u Riječkom prstenu jedna te u Liburniji četiri srednje škole. Na Otocima su smještene tri srednje škole (Mali Lošinj, Krk i Rab). Na području Gorskog kotara također su smještene tri srednje škole (Čabar, Moravice i Delnice).

U Županiji djeluju i tri privatne srednje škole – jedna opća gimnazija u Rijeci te dvije glazbene škole (Opatija, Kastav).

Centar za odgoj i obrazovanje Rijeka jedina je ustanova na području Primorsko-goranske županije u kojoj se po posebnom nastavnom planu i programu provodi obrazovanje te radno i stručno osposobljavanje učenika s intelektualnim teškoćama i drugim teškoćama u razvoju.

U šk. g. 2013./2014. u srednje škole Primorsko-goranske županije upisano je 10.612 učenika, smještenih u 479 razrednih odjela (22 učenika po odjelu).

U šk. g. 2012./2013. bilo je upisano 10.576 učenika smještenih u 464 razredna odjela (23 učenika po odjelu); u 2011./2012. godini 10.637 učenika smještenih u 459 razrednih odjela (23 učenika po odjelu); u 2010./2011. godini 10.639 učenika u 470 razrednih odjela (23 učenika po odjelu); u 2009./2010. godini 10.843 učenika u 471 razredni odjel (23 učenika po odjelu).

Tablica 42. *Prikaz broja učenika i razrednih odjela srednjih škola u PGŽ-u*

	Školska godina									
	2009./2010.		2010./2011.		2011./2012.		2012./2013.		2013./2014.	
	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela	Broj učenika	Broj odjela
Grad Rijeka	7.249	298	7131	300	7.144	290	7.093	296	7.052	303
Priobalje (bez Rijeke)	2.066	83	1.950	81	1.991	81	2.001	81	2.096	92
Otoci	988	54	1024	54	981	54	996	54	985	51
Gorski kotar	540	36	534	35	521	34	486	33	479	33
UKUPNO	**10.843**	**471**	**10.639**	**470**	**10.637**	**459**	**10.576**	**464**	**10.612**	**479**

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

U promatranom razdoblju od šk. g. 2009./2010. do šk. g. 2013./2014. ukupan broj učenika smanjio se za 231 (2,1% manje), a broj razrednih odjela povećao se za osam (1,7% više). Najveće smanjenje broja učenika vidljivo je na Vino-

dolskom području (-18%) i u Gorskom kotaru (-11%), a jedino Riječki prsten bilježi rast broja učenika u promatranom razdoblju (30%). Školsku godinu 2012./2013. uspješno je završilo 96% učenika, odnosno 4% učenika nije završilo razred.

Tablica 43. *Uspjeh učenika u srednjim školama PGŽ-a na kraju šk. g. 2008./2009. – 2012./2013.*

Srednje škole, kraj školske godine	2008./2009.	2009./2010.	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.
Učenici ukupno	10.910	10.433	10.285	10.267	10.285
S uspjehom završili razred	10.372	9.984	9.851	9.833	9.874
S uspjehom završili razred u %	**95,07%**	**95,70%**	**95,78%**	**95,78%**	**96,01%**

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

Broj nastavnika u ekvivalentu pune zaposlenosti u srednjim školama, u posljednjih četiri godine bilježi pad od 8,7%. Naime, u šk. g. 2009./2010. u srednjim školama Primorsko-goranske županije bilo je zaposleno 1.278,78 nastavnika u ekvivalentu pune zaposlenosti, a u 2012./2013. godini 1.167,73 nastavnika u ekvivalentu pune zaposlenosti (8,7% manje).

Tablica 44. *Prikaz broja nastavnika srednjih škola u ekvivalentu pune zaposlenosti u PGŽ-u*

	Školska godina			
	2009./2010.	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.
	Nastavnici u ekvivalentu pune zaposlenosti			
Riječki prsten	30,23	27,88	29,98	30,2
Liburnija	126,7	124,95	124,86	130,53
Vinodolsko područje	40,19	38,87	31,54	34,7
Otoci	161,8	148,39	198,43	148,22
Gorski kotar	182,48	87,57	64,67	86,53
Rijeka	737,38	759,27	788,45	737,55
UKUPNO	**1.278,78**	**1.186,93**	**1.237,93**	**1.167,73**

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

Prostor za tjelesnu i zdravstvenu kulturu određuje se, organizira i oprema u skladu s uvjetima utvrđenim nastavnim planom i programom tog predmeta i standardima koji se propisuju u školstvu i sportu. Škola mora imati dvoranu za nastavu tjelesno-zdravstvene kulture primjerenu broju učenika.

Od ukupno 30 srednjih škola kojima je PGŽ osnivač, primjerene dvorane za tjelesnu i zdravstvenu kulturu postoje u pet zgrada kojima se služi šest škola. Ostale dvorane su preuređeni i prilagođeni učionički ili drugi prostori, dimenzijama manji od standarda jednodijelne sportske dvorane.

Četiri srednje škole koriste sportske dvorane u vlasništvu JLS-a te za njihovo korištenje plaćaju zakupninu.

Programi koji se provode u srednjim školama Primorsko-goranske županije

U PGŽ-u ukupno se provodi 126 programa. Od ukupnog broja programa, 5% čine gimnazijski programi, 40% strukovni programi (četverogodišnji), 39% strukovni obrtnički i industrijski programi (trogodišnji), 6% umjetnički programi i 10% programi za učenike s teškoćama.

Tablica 45. *Prikaz broja programa koji se provode u srednjim školama PGŽ-a (po vrstama programa)*

Vrsta programa	Ukupan broj programa u PGŽ-u	Grad Rijeka	Riječki prsten	Vinodolsko područje	Liburnija	Otoci	Gorski kotar
Gimnazjski program	6	6	0	1	2	1	2
Strukovni programi (četverogodišnji)	50	42	4	2	3	5	5
Strukovni obrtnički i industrijski programi (trogodišnji)	49	36	0	4	6	7	9
Umjetnički programi	8	8	0	0	3	0	0
Programi za učenike s teškoćama	13	13	0	0	0	1	0

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

Od ukupnog broja učenika srednjih škola u PGŽ-u, 30% učenika pohađa gimnazijske programe, 49% učenika pohađa četverogodišnje strukovne programe, 18% učenika pohađa trogodišnje strukovne obrtničke i industrijske programe, a 3% učenika pohađa umjetničke programe. Programe za učenike s teškoćama pohađa 0,26% učenika srednjih škola.

Županija financira i sljedeće programe za šire javne potrebe:

- programe za poticanje dodatnog odgojnog – obrazovnog stvaralaštva
- natjecanja i smotre u znanju, vještinama i sposobnostima
- programske aktivnosti, manifestacije, izdavaštvo i knjižničnu djelatnost.

Učenički domovi

I učenički domovi prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi spadaju u djelokrug srednjeg obrazovanja. PGŽ je osnivač četiri samostalna učenička doma, a dva učenička doma djeluju u sastavu srednjih škola. Preko decentraliziranih funkcija školstva Županija financira i jedan Ženski učenički dom, čiji je osnivač vjerska zajednica.

U šk. g. 2013./2014. u učeničke domove smješteno je 787 korisnika i zaposleno 149 zaposlenika. U šk. g. 2003./2004. u učeničkim domovima bilo je smješteno 759 korisnika, a zaposleno 138 zaposlenika. Broj učenika smještenih u učeničkim domovima u posljednjih deset godina bilježi blagi porast (4%), a broj zaposlenika povećao se za 8%.

Osim učenika srednjih škola smještajne kapacitete učeničkih domova koriste i studenti. Broj studenata smještenih u učeničkim domovima tijekom posljednjih deset godina kreće se u prosjeku od 200 studenata godišnje.

Šest učeničkih domova nalazi se na području priobalja. Koncentracija srednjih škola na tom području te dobra organizacija gradskog i prigradskog prijevoza velika su pogodnost smještenim učenicima. Jedan učenički dom nalazi se na području Gorskog kotara. Svi smješteni učenici u tom učeničkom domu učenici su Željezničko-tehničke škole Moravice.

Broj učenika i razrednih odjela u osnovnim školama svake godine opada, a raste broj učitelja. I u srednjim školama smanjuje se broj učenika i razrednih odjela, a broj nastavnika raste. To povećanje broja učitelja i nastavnika povećava kvalitetu obrazovanja u osnovnim i srednjim školama.

7.1.4. Visoko školstvo i znanost

Glavna institucija u području visokog školstva i znanosti je Sveučilište u Rijeci, ali predmetno područje pokrivaju i druge institucije izvan sustava Sveučilišta u Rijeci.

Sveučilište u Rijeci

Na području Županije, kao ustanova visokog školstva i znanosti, djeluje Sveučilište u Rijeci osnovano 1973. godine.

Sveučilište u Rijeci u svom sastavu ima devet fakulteta (Ekonomski fakultet, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Filozofski fakultet, Građevinski fakultet, Medicinski fakultet, Pomorski fakultet, Pravni fakultet, Tehnički

fakultet, Učiteljski fakultet), jednu akademiju (Akademija primijenjenih umjetnosti) i četiri odjela (Odjel za fiziku, Odjel za matematiku, Odjel za informatiku, Odjel za biotehnologiju). U sastavu Sveučilišta djeluju sastavnice Sveučilišta (Sveučilišna knjižnica u Rijeci, Studentski centar Rijeka, Tehnološko-inovacijski centar, Zaklada sveučilišta u Rijeci i Znanstveno-tehnologijski park), centri i zajedničke službe (Centar za napredne studije, Centar za studije, Centar za napredno računanje i modeliranje, Centar za mikro i nano znanosti i tehnologije, Centar za učenje i poučavanje, Sveučilišni savjetovališni centar, Služba zaštite na radu) i udruge (Studentski zbor, Riječki sveučilišni športski savez, Udruga *Erasmus Student Network* Rijeka).

Poslijediplomski studij organizira devet članica Sveučilišta.

U akademskoj godini 2013./2014. na Sveučilištu u Rijeci studira ukupno 16.026 studenata.

Tablica 46. *Pregled broja studenata, 2008./2009. – 2013./2014.*

Akademska godina	Broj studenata na Sveučilištu u Rijeci	Broj studenata na 1.000 stanovnika u PGŽ-u	Broj studenata na 1.000 stanovnika u RH
2008./2009.	18.264	62	4,2
2009./2010.	19.213	65	4,5
2010./2011.	19.301	65	4,5
2011./2012.	18.270	62	4.2
2012./2013.	16.731	57	3.9
2013./2014.	16.026	54	3.7

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

Iz tablice 46. razvidno je da je broj studenata na Sveučilištu u Rijeci trajno rastao do akademske godine 2010./2011., otkad se smanjuje na razinu akademske godine 2006./2007. (broj upisnih studenata 16.423). Smanjenje broja studenata rezultat je smanjenja upisne kvote na Ekonomskom fakultetu u Rijeci i Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Iki radi prevelikog broja studenata u odnosu na broj zaposlenih nastavnika te usklađivanja sa Zakonom o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju.

Promatra li se broj upisanih studenata u odnosu na broj učenika koji su završili srednju školu, dolazi se do zaključka da je broj upisanih studenata na prvu godinu fakulteta više nego dvostruko veći od broja učenika koji su završili srednju školu. To se može opravdati time što je grad Rijeka ujedno i sveučilišni centar u koji se upisuju studenti iz raznih krajeva.

Tablica 47. *Odnos broja učenika i studenata, 2008./2009. – 2012./2013.*

Školska/akademska godina	Broj učenika koji su završili srednju školu	Broj upisanih studenata na prvu godinu fakulteta	Broj studenata koji su završili fakultet
2008./2009.	2.889	5.880	4.040
2009./2010.	2.877	6.250	4.666
2010./2011.	2.635	6.079	4.677
2011./2012.	2.407	5.684	4.677
2012./2013.	2.507	5.501	4.328

Izvor: Upravni odjel za odgoj i obrazovanje PGŽ

Godine 2012. na Sveučilištu je stručni studij uspješno završilo 596 studenata, a sveučilišni studij 4.029 studenata. Iste godine, titulu magistra znanosti, magistra ili specijalista stekle su 94 osobe, a 116 osoba steklo je titulu doktora znanosti.

Sveučilište trajno provodi razvojne projekte, među kojima je potrebno istaknuti izgradnju Sveučilišnog kampusa na Trsatu. Prva faza izgradnje je završena, a ukupna izgrađena površina Kampusa iznosi 78.632 m² te se na Kampusu trenutačno nalaze Građevinski, Filozofski i Učiteljski fakultet, Akademija primijenjenih umjetnosti, četiri sveučilišna odjela, Znanstveno-tehnologijski park te različiti sadržaji za studente. Uzevši u obzir stanje na tržištu rada i potrebe za stručnjacima

specifičnog obrazovanja, Sveučilište je u 2013. smanjilo upisne kvote za oko dvije tisuće (u odnosu na prethodnu godinu). Tako je broj novih studenata u akademskoj godini 2013./2014. ograničen na 3.423 studenta.

Akademske godine 2012./2013. na Sveučilištu u Rijeci bila je zaposlena 1.191 osoba na temelju ugovora o radu te 487 osoba temeljem ugovora o djelu.

Sveučilište u Rijeci je istraživačko sveučilište koje se koncem 2013. nalazilo na 1.143. mjestu u svijetu, odnosno 450. mjestu u Europi. Da bi Sveučilište moglo u potpunosti preuzeti vodeću ulogu u društvenom i gospodarskom razvoju, potrebno je organizaciju i istraživačke aktivnosti podignuti na razinu koja karakterizira istraživačka sveučilišta s visokom razinom istraživačke aktivnosti. Prema mišljenu akademske zajednice, podizanje istraživačke razine na hrvatskim sveučilištima jedan je od stupova nacionalne strategije za izlazak iz krize, gospodarski rast, stvaranje radnih mjesta i cjelokupan razvoj društva. Zbog toga hrvatska država treba investirati u podizanje istraživačke razine na sveučilištima i svakako zaštititi sveučilišta kao javno dobro. No za ambicije preobrazbe u sveučilište s visokom istraživačkom aktivnošću nužno je i domišljanje aktivnosti, organizacije i modela poslovanja koji će osigurati samoodrživi rast i razvoj, jače povezivanje s privredom te čim veću neovisnost sveučilišta o državi. [46]

Institucije izvan sustava Sveučilišta u Rijeci

Na području Primorsko-goranske županije djeluju visokoškolske i znanstvene institucije izvan sustava Sveučilišta u Rijeci.

Katolički bogoslovni fakultet u Rijeci – Teologija u Rijeci specifična je akademska i crkvena ustanova čija se kadrovska politika, biranje čelnika, izrada i potvrđivanje programa, financijska politika i ustroj fakulteta razmatraju na sveučilišnoj razini, ali jednako tako dobivaju mišljenje i potvrdu odgovornih crkvenih ustanova.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci osnovan je 1945. na Sušaku (danas dio Rijeke) pod imenom Jadranski institut. Nakon sjedinjenja Rijeke s Hrvatskom (i spajanja Sušaka i Rijeke) Institut je kao radna jedinica uključen u sastav istoimenog instituta Akademije u Zagrebu. Ubrzo postaje samostalna ustanova. Osim osnovnom historiografskom zadaćom, Zavod se sustavno bavio istraživanjem povijesti likovnih umjetnosti, povijesti pisma i jezika, povijesti crkve, gospodarske povijesti, etnografije, etnologije, etnomuzikologije područja Istre, Kvarnerskog primorja i Gorskog kotara. Šireći svoju znanstvenoistraživačku djelatnost na cijelo područje Sjevernog Jadrana, odnosno Zapadne Hrvatske, Zavod je 1969. osnovao Radnu jedinicu u Puli.

U Županiji djeluje i Veleučilište u Rijeci kao visoko učilište koje ustrojava i izvodi preddiplomske stručne studije i specijalističke diplomske stručne studije kojima se stječe akademsko znanje za uspješno snalaženje u poslovnom okruženju koje karakteriziraju stalne promjene uvjetovane brzim znanstveno-tehnološkim razvojem i procesom globalizacije. Na Veleučilištu je ustrojeno pet odjela (Poslovni odjel, Telematika, Prometni odjel, Odjel sigurnosti na radu, Poljoprivredni odjel) i tri odsjeka. Na Veleučilištu u Rijeci izvodi se devet preddiplomskih stručnih studija te pet specijalističkih diplomskih stručnih studija. Slijedi prikaz broja studenata na Veleučilištu u Rijeci u proteklih šest godina.

Tablica 48. *Broj studenata na Veleučilištu u Rijeci*

Akademska godina	Broj upisanih studenata na Veleučilištu u Rijeci	Broj studenata koji su završili studij na Veleučilištu u Rijeci
2008./2009.	3.054	212
2009./2010.	3.352	329
2010./2011.	3.358	341
2011./2012.	3.561	499
2012./2013	3.512	526
2013./2014.	3.069	347

Izvor: Veleučilište u Rijeci

[46] Strategija razvoja Sveučilišta u Rijeci 2014. – 2020.

Visoka poslovna škola PAR privatna je škola u Rijeci koja je osnovana 2007. s idejom razvoja vrhunskih edukacijskih programa i poslovnog savjetovanja koji se temelje na iskustvu, stvarnoj procjeni potreba gospodarstva te trajnom praćenju stručnih znanstvenih inovacija i trendova. Izobrazba je usmjerena prema praksi.

7.1.5. Tehnička kultura

Temeljni je zadatak tehničke kulture podizanje razine tehnološke pismenosti stanovništva, osobito mladih. To se ostvaruje manjim dijelom kroz obveznu školsku nastavu tehničkog odgoja, a većim dijelom kroz oblike izvannastavnih programa koji uključuju rad mentora u školama, rad pri specijaliziranim ustanovama (domovi mladih, domovi, udruge, centri i savezi tehničke kulture i sl.), organiziranjem smotri, izložbi i natjecanja, promocijom tehničkih inovacija i nagradama te populariziranjem djelatnosti tehničke kulture putem javnih medija, specijaliziranih izdanja i časopisa.

U suradnji s udrugama u tehničkoj kulturi, Županija potiče rad klubova mladih u osnovnim i srednjim školama, a svake godine u školama se održavaju tri razine natjecanja u tehničkoj kulturi – školsko, županijsko i državno. Sustavom javnih potreba Županije sufinancira se rad udruga vezanih uz sportski aerodrom na Grobniku i Automotodrom Grobnik te programi koji se odvijaju u centrima tehničke kulture u Crikvenici i Rijeci. Na području Županije djeluje šest gradskih zajednica tehničke kulture – u Rijeci, Čabru, Crikvenici, Kraljevici, Malom Lošinju i Opatiji. Preko Zajednice tehničke kulture Primorsko-goranske županije i Saveza inovatora Primorsko-goranske županije te njihovih članova realizira se većina programa i aktivnosti iz djelatnosti tehničke kulture.

Unutar Zajednice tehničke kulture nalaze se brojni segmenti tehničke kulture: astronautički i raketni, automodelarski, filmski, foto, jedriličarski, kajakaški, radioamaterski, ronilački, brodomaketarski, CB radioklubova, informatičarski, pedagozi tehničke kulture, zrakoplovni, robotički i inovatorski.

Iako u Županiji postoji tradicija tehničke kulture, ona danas nije kvalitetno povezana s obrazovnim i gospodarskim sektorima te se zanimanje mladih ljudi i inovacijski potencijal ne pretvaraju u poticaj gospodarskom razvoju temeljenom na znanju i inovaciji.

7.2. Kultura, sport i rekreacija

Slijedi analiza kulture i sporta na području Primorsko-goranske županije.

7.2.1. Kultura

Kao što su u bitnome različiti uvjeti i način života po mikroregijama Županije, tako se razlikuju i javne potrebe u kulturi. Primjerice, na području Otoka i obale kultura se pretvara u manifestacijski segment turističke ponude, istodobno gubeći povezanost sa zajednicom iz koje je nastala. Odatle sezonsko „bavljenje" kulturom kao očigledan simptom da ona više nije dio kulture zajednice, već je postala dio turističke ponude. S druge strane, visoka kultura i urbana kultura, karakteristične za veće gradove, pronalaze svoj izričaj i prostor u Rijeci, ali ne šire svoj dohvat u manja mjesta Županije i tako pojačavaju trendove demografskog slabljenja periferije (osobito Gorskog kotara) privlačeći mlade ljude sadržajima koji su im nedostupni u kraju u kojem su rođeni. Treći važan fenomen kulture u Županiji jest snažna čakavska kultura, osobito ukorijenjena u Priobalju i u neposrednom zaleđu Rijeke, što dokazuju i dva od UNESCO-a zaštićena fenomena nematerijalne kulturne baštine.

Nema dovoljno podataka o sudjelovanju građana Županije u kulturnim aktivnostima. Da bi se moglo ocijeniti učinak sufinanciranja javnih potreba u kulturi, potrebno je na razini Županije i na razini mikroregija osmisliti modele za njihovo redovito praćenje kulturnih aktivnosti.

Prema podacima jedinica lokalne samouprave iz 2014., na području Županije djelovalo je ukupno 46 javno financiranih ustanova u kulturi, od toga sedam ustanova na državnoj razini, trima je osnivač Županija, a 36 gradovi i općine. Dvadeset devet ustanova je u gradovima, a sedam u općinama – muzeji, galerije, kazališta, knjižnice, kulturni centri. Prema mikroregijama, u Rijeci je šest ustanova, Gorskom kotaru četiri, u Priobalju 17, a na Otocima devet ustanova u kulturi.

U 2013. na području Županije djelovala su dva kinematografa, iako postoji devet objekata namijenjenih prikazivanju filmova. Osim dva kina u Rijeci koja su u funkciji redovitog prikazivanja filmova, preostali objekti su tek povremeno ili nisu uopće u funkciji. Broj kinosjedala u 2012. u Županiji iznosio je 3.534, a broj gledatelja 425.471.

Prema podacima iz 2014., na području Županije djelovala je 21 narodna knjižnica s ukupno 36.852 člana, odnosno 12,4% ukupnog stanovništva Županije. Petnaest općina nema knjižnica, ali ih sedam pokriva bibliobusna služba. Preostaje osam općina koje su u potpunosti bez knjižnične usluge: Dobrinj, Malinska, Vrbnik, Punat, Omišalj, Lopar, Mrkopalj i Klana. Uključujući bibliobus, pokrivenost Županije knjižničnim uslugama u odnosu na broj stanovnika iznosi 94%. No svega je pet knjižnica dosegnulo minimum prostornog Standarda veličine knjižnice u odnosu na broj stanovnika (Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, „Narodne novine" broj 105/1997. i 5/1998.): Novi Vinodolski, Kostrena, Bribir, Kraljevica i Mali Lošinj. Posebna odstupanja su u Kastvu i Matuljima (ispod 20% ostvarenja Standarda). Ne samo veličinom, već i fizički loši prostorni uvjeti su i za rad središnjih odjela knjižnica Rijeka, Crikvenica i Vrbovsko.

Prema podacima iz 2012., narodne knjižnice na području Županije imale su 37.449 članova. Izvan knjižnice posuđene su 889.742 knjige, u knjižnici 55.587 te 37.514 jedinica audiovizualne i elektroničke građe.

Prema podacima Muzejskoga dokumentacijskog centra iz 2014., na području Županije djeluje 17 muzeja, osam zbirki i pet izložbenih prostora. Općih ili specijaliziranih muzeja na području Grada Rijeke ima pet, Gorskog kotara jedan, Priobalja šest te Otoka pet. Na Priobalju je postavljeno pet zbirki, na Otocima dvije i jedna u Gorskom kotaru. Od pet izložbenih postava, četiri su u Priobalju, a jedna na Otocima.

Na području Županije smješteno je 14 zbirki ili izložaba vjerskih zajednica. Početkom 2014. registrirano je 713 udruga u kulturi.

Tablica 49. *Pregled broja ustanova, objekata i udruga u kulturi po mikroregijama*

Broj stanovnika	Rijeka	Gorski kotar	Priobalje	Otoci	Ukupno
	128.624	23.011	107.837	36.723	296.195
Ustanove u kulturi čiji je osnivač JLS	6	4	17	9	**36**
Dom kulture	1	11	38	5	**55**
Kazalište	2	0	0	1	**3**
Kino	2	5	1	1	**9**
Otvorena ili pučka učilišta	1	0	1	3	**5**
Muzeji, galerije, zbirke	5	2	15	8	**30**
Knjižnica/ čitaonica ili bibliobus	1/1	2/12	19/12	11/1	**33/11**
Civilne udruge u kulturi	302	58	271	82	**713**

Izvor: Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu PGŽ

Županija je osnivač tri ustanove kulture:

- Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja
- Prirodoslovni muzej
- Ustanova *Ivan Matetić Ronjgov.*

Prema anketnom istraživanju financiranja javnih potreba u kulturi na području Županije, koje je za 2011. provelo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, sveukupno je u objedinjenom proračunu lokalnih i regionalne samouprave za kulturu bilo namijenjeno 154,7 mil. kuna (7,25%). Tome se može pridodati 31,6 mil. kuna kojim je u financiranju kulture na području Županije te godine sudjelovalo Ministarstvo. Isti izvor daje i podatak o 606 zaposlenih na području Županije u ustanovama u kulturi, od toga čak 290 u HNK Ivana pl. Zajca.

Važnija godišnja kulturna događanja na području Županije:

- *Riječki karneval* – najveća karnevalska manifestacija u Hrvatskoj, koja ima i šire regionalno i međunarodno značenje.
- *Riječke ljetne noći* – glazbeno-scenski festival

- *Zajčevi dani* – glazbeno-scenska manifestacija
- *Rabska fjera* – trodnevna kulturno-povijesna manifestacija kojom se obilježava obrana Raba od Normana. Datira iz 14. stoljeća te oživljava srednjovjekovnu kulturu, kostime, zanate i običaje.
- *Kastafsko kulturno leto* – ljetni kulturni festival u Kastvu koji nudi izložbeni, dramski, glazbeni filmski, književni i dječji program
- *Hartera* – riječki festival elektronske i alternativne glazbe
- *Osorske glazbene večeri* – višednevni ljetni festival klasične glazbe na kojem se izvode djela isključivo hrvatskih glazbenika
- *Međunarodni festival malih scena* – riječki kazališni festival za koji se traži karta više, jedan od najprestižnijih kazališnih događanja u regiji
- *Revija lutkarskih kazališta* – na dvije lokacije u gradu Rijeci okuplja najbolje lutkarske kazališne predstave, u prvom redu namijenjene najmlađoj publici
- *Festival pučkog teatra Omišalj – Čavle* – ljetni festival čija je posebnost igranje predstava na dvjema lokacijama, izvrstan primjer međumjesne kulturne suradnje
- *Smotra svirača heligonki i malih instrumentalnih sastava Gorskog kotara* – smotra koja nastoji sačuvati izvornu goransku glazbenu tradiciju
- *Međunarodne smotre folklora* – najčešće se održavaju na kvarnerskim otocima, svake godine u drugom otočnome mjestu; okuplja se nekoliko desetaka folklornih skupina
- *Fen festival* – Festival neovisnih kazališta i kazališnih družina RH
- *Festival mjuzikla* – Festival kulturne suradnje u regiji
- *Krčko ljeto* – programi eminentnih hrvatskih i inozemnih umjetnika
- *Lubeničke večeri* – koncerti klasične glazbe domaćih i inozemnih umjetnika
- *Dani Apoksiomena* – kulturno-turistička manifestacija na Lošinju.

Pristup kulturnim aktivnostima nije ravnomjeran u svim područjima Županije, odnosno u velikoj je mjeri koncentriran u gradu Rijeci. Velik dio općina i gradova nema dovoljno razvijene kulturne institucije koje bi poslužile kao baza za poticanje različitih kulturnih događanja. Stoga je potrebno razvijati i poticati programe udruga i privatne inicijative kako bi se podignula kvaliteta života stanovnika u tim područjima.

7.2.2. Sport

Na području Županije registrirane su 1.362 udruge kojima je sport osnovna grupa djelatnosti (stanje siječanj 2014. – izvor Registar udruga RH), od toga 585 sa sjedištem u Rijeci (43%). Od tog broja registrirano je 908 klubova u sportovima koji imaju formiran županijski savez (28 saveza), 552 kluba udružena su u strukovne županijske sportske saveze. Procjenjuje se da od ukupnog broja registriranih udruga, aktivno djeluje njih oko 65%.

U Županiji još djeluje 19 strukovnih sportskih udruga (suci, treneri, zdravstveni djelatnici u sportu), 28 županijskih sportskih saveza, 11 gradskih strukovnih saveza, jedan nacionalni sportski savez, jedan sveučilišni sportski savez, osam županijskih, gradskih i općinskih sportskih zajednica (PGŽ, Rijeka, Opatija, M. Lošinj, Čabar, Matulji, Lovran, Delnice), 55 školskih sportskih društava osnovnih škola, 30 školskih sportskih društava srednjih škola i devet sveučilišnih sportskih klubova.

Promatrajući broj registriranih udruga u razdoblju od 2008. do 2014. vidljiv je trajni porast broja udruga.

Tablica 50. *Broj registriranih udruga, 2008. – 2014.*

Godina	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Broj udruga	1.043	1.117	1.177	1.235	1.282	1.332	1.362

Izvor: Registar udruga Republike Hrvatske

Prema Registru sportskih djelatnosti, u prosincu 2013. u Primorsko-goranskoj županiji upisano je 498 sportskih udruga. Najveća je koncentracija udruga na području Grada Rijeke, njih čak 259, slijedi Priobalje s 95 udruga, zaleđe s 53, Otoci s 49, a najmanje je udruga registriranih na području Gorskog kotara, njih 42.

Uspoređujući dva registra uočava se zamjetan nerazmjer u broju registriranih udruga u Registru sportskih djelatnosti (vodi Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta) i Registru udruga RH (vodi Ministarstvo uprave). Razlog tomu leži u velikom broju neaktivnih, a prijavljenih udruga pri Registru udruga RH, a neke udruge nisu registrirane pri Registru sportskih djelatnosti, iako su zakonski obvezne to učiniti.

Granski županijski sportski savezi okupljaju oko 60% svih aktivnih sportskih klubova i više od 80% svih registriranih sportaša u Županiji.

Procjenjuje se da je u Županiji 25.000 sportaša uključeno u aktivne trenažne procese. Krovna sportska organizacija u županiji je Zajednica sportova Primorsko-goranske županije koja udružuje sportske udruge u Županiji, granske sportske saveze i gradske/općinske sportske zajednice. Djelovanje klubova Županije obuhvaća 66 sportova, od toga 32 olimpijska.

Sportski rezultati

Tablica 51. prikazuje broj ostvarenih plasmana sportaša iz PGŽ-a od trećeg mjesta na državnim natjecanja do olimpijskih igara u razdoblju od 2008. do 2014. godine.

Tablica 51. *Ukupno ostvareni plasmani, 2008. – 2014.*

Godina	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Ukupno plasmana	796	993	1.019	989	994	1.009	1.068

Izvor: Arhiva Zajednice sportova PGŽ

Kategorizirani sportaši u PGŽ-u

Po brojnosti kategoriziranih sportaša (307, stanje u rujnu 2014.), Primorsko-goranska županija se nalazi na trećemu mjestu u Hrvatskoj, odmah iza Grada Zagreba i Splitsko-dalmatinske županije.

Tablica 52. *Broj kategoriziranih sportaša, 2008. – 2014.*

Godina	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Broj kategoriziranih sportaša	245	260	276	228	316	293	307

Izvor: Hrvatski olimpijski odbor

Gledajući prema subregijama Županije, najviše je kategoriziranih sportaša u Rijeci, slijedi Priobalje, Gorski kotar, Otoci, a najmanje na prostoru zaleđa.

Sport u sustavu obrazovanja

U organizirane sportske aktivnosti uključeni su učenici osnovnih i srednjih škola preko svojih školskih sportskih društva. U Županiji djeluje 85 školskih sportskih društava. U takav oblik sportske aktivnosti uključeno je oko 3.500 učenika osnovnih i srednjih škola.

Ukupan broj sudionika na natjecanjima Uni sport lige sveučilišnih sportskih klubova prelazi brojku od 1.700 studenata. Najveći uspjeh sveučilišnog sporta zasigurno je dobivanje Europskih sveučilišnih igara – „europske univerzijade" koja će se održati 2016. godine.

Sportski objekti

Sportska infrastruktura bazični je čimbenik napretka županijskog sporta. Među najvažnijim sportskim objektima u Županiji su Bazeni Kantrida, Nogometni stadion Kantrida, Atletska dvorana Kantrida[47], niz sportskih dvorana, SRC *Belveder*, SRC *3. maj* i SRC *Mlaka*, Goranski sportski centar, Izletište Platak, Automotodrom Grobnik. Na području Županije postoji ukupno 51 nogometno igralište na kojem se provode trenažne i natjecateljske aktivnosti. Uz navedene objekte, u Županiji se nalazi veći broj boćališta (oko 80), 20-ak jedriličarskih hangara s pripadajućim sportskim lučicama, tri streljane,

[47] U 2015. izgrađeni su i atletska staza na Trsatu te nogometni stadion Rujevica.

12 kuglana te veći broj otvorenih rukometnih, košarkaških i teniskih terena, kao i sportsko-rekreativni tereni u sklopu turističkih sadržaja. Sportski objekti neravnomjerno su raspoređeni po Županiji, a trenutačno postoji potreba za izgradnjom novih infrastrukturnih objekata poput zatvorenih bazena, zatvorenih teniskih terena te atletskih borilišta.

Sportska rekreacija

Program sporta i rekreacije, kao iznimno važan dio slobodnog vremena, trebao bi vratiti dio ljudskih potreba izgubljenih u današnjem tempu života. Fizička aktivnost, osim na tjelesnu, može snažno djelovati na psihičku, emocionalnu i socijalnu stabilnost čovjeka. Pravilna tjelesna aktivnost osigurava dugoročno zdravlje, posebno srčano-žilnog i dišnog sustava, i djeluje preventivno na pojavu tih bolesti. Cilj je rekreacije da građani steknu i koriste znanja, vještine i navike u provedbi raznih oblika tjelesne aktivnosti te da im vježbanje postane civilizacijska i kulturološka potreba za poboljšanje i očuvanje zdravlja i poboljšanje ukupne kvalitete života.

U Registar udruga RH upisano je 110 klubova/udruga koje se bave sportskom rekreacijom u Primorsko-goranskoj županiji (39 klubova sportske rekreacije upisano je u Registar sportskih djelatnosti). Prema podacima Hrvatskog saveza sportske rekreacije, procjenjuje se da je oko 10 posto aktivnih građana uključeno u sportsko-rekreativne programe, što je daleko ispod europskih standarda (skandinavske zemlje do 72%). Krovna organizacija sportske rekreacije u Županiji je Savez sportske rekreacije *Sport za sve* Primorsko-goranske županije. Sportska rekreacija još uvijek je razmjerno nov oblik sportske aktivnosti, a sve je više građana koji se odlučuju za ovaj oblik bavljenja sportom. Iako je rekreacija, sudeći prema povećanju broja korisnika, u uzlaznoj putanji, i dalje nedostaje dovoljna informiranost, odnosno osviještenost građana o takvom načinu tjelesne aktivnosti. Županija ima nekoliko uređenih šetnica, planinarskih staza i sličnih terena na kojima se može odvijati sportska rekreacija.

Sport invalida

U Županiji djeluju 22 kluba osoba s invaliditetom i osoba oštećenog sluha, od toga je 12 sportskih klubova osoba s invaliditetom udruženo u Savez športova osoba s invaliditetom Primorsko-goranske županije i pet klubova osoba oštećenog sluha okupljenih u Riječki sportski savez gluhih. Samo dvije sportske udruge djeluju izvan Rijeke.

U 2013. sportski klubovi osoba s invaliditetom imali su ukupno 496 sportaša i rekreativaca. Ukupno je u početničkim i juniorskim kategorijama zastupljeno 196 članova, a seniorske i rekreativne kategorije imaju 300 članova. Ukupno je na službenim natjecanjima Hrvatskoga paraolimpijskog odbora i Hrvatskoga športskog saveza gluhih u 2013. nastupilo 212 sportaša.

U Županiji živi 25.646 osoba s invaliditetom (stanje u siječnju 2013.) koje čine 8,7% ukupnog stanovništva Županije. Udio je aktivnih sportaša s invaliditetom u ukupnom udjelu osoba s invaliditetom 2%.

Grad Rijeka u svom sastavu ima visoku koncentraciju sportskih objekata, što zadovoljava potrebe grada i okolnog područja, ali Gorski kotar i Otoci zaostaju u brojnosti sportskih sadržaja. Uz iznimku grada Delnica, zamjetan je manjak zatvorenih sportskih objekata u Gorskom kotaru u kojem je zbog klimatskih obilježja otežano bavljenje sportom i rekreacijom u zimskom razdoblju. Zbog utjecaja klimatskih promjena, u budućnosti je moguća stagnacija zimskih sportova u goranskom području.

Rekreiranje građana je u Županiji na vrlo niskoj razini, što izravno slabi gospodarsku učinkovitost i opterećuje zdravstvo.

Sport u Županiji suočava se s velikim problemom nastalim zbog nedostatnog obrazovanja stručnog kadra u sportu. Kroničan je nedostatak školovanoga stručnog kadra prema kojemu zakonska regulativa nije naklonjena jer su rokovi koje je zakonodavac dao prekratki za prilagodbu. Primjetan je i velik nedostatak stručnoga sportskog administrativnog kadra.

Izražena je i potreba za specijalističkom sportskom ambulantom. Na području Primorsko-goranske županije djeluje deset specijalista medicine rada i sporta te jedan liječnik s doktoratom sportske medicine, a jedino oni po Zakonu o sportu mogu obavljati sportske preglede. Zbog toga je prijeko potrebno što skorije osposobiti specijaliziranu sportsku ambulantu.

7.3. Zdravstvo

Zdravlje je jedna od temeljnih društvenih vrijednosti, a zdravstveni sustav ima važnu zadaću osiguranja pristupa zdravstvenim uslugama svim članovima društva kako bi imali jednake mogućnosti očuvanja zdravlja. Organizacija i efikasno djelovanje zdravstvenog sustava neke zemlje danas se smatra jednim od ključnih elemenata šire strategije održivog razvoja. Koncept zdravlja mora biti uključen u sve relevantne politike, osobito u politiku društvenog i regionalnog razvoja, politiku oporezivanja, politiku obrazovanja, politiku zaštite okoliša te područja istraživanja i razvoja.

Na području Županije 2012. godine u sustavu osnovnoga zdravstvenog osiguranja bilo je 303.200 osiguranih osoba (broj osiguranika u registru Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje veći je od ukupnog broja stanovnika Županije jer su u evidenciji i osobe koje ovdje imaju privremeno boravište).

U 2013. u Županiji je na 100.000 stanovnika bila na raspolaganju 851 bolnička postelja, 343 liječnika te 126 zubnih liječnika. Ovaj pokazatelj povoljniji je od prosjeka Republike Hrvatske, prema kojem je na državnoj razini bilo na raspolaganju 590 postelja, 299 liječnika i 74 zubna liječnika.

Broj liječnika se postupno povećavao od 328 u 2009. do 349 u 2013., a tako je i sa zubnim liječnicima (113 u 2009. i 128 u 2013.). Broj bolničkih postelja značajno je narastao u 2010., sa 748 u 2009. na 831, potom na 858 u 2011. i otad se nalazi na sličnoj razini.

Broj liječnika u Županiji (349) na 100.000 stanovnika veći je od prosjeka Republike Hrvatske (302 u 2013.), kao i broj postelja (RH = 586). Prema broju bolničkih postelja i zubnih liječnika, Županija je iznad prosjeka Republike Hrvatske i Europske unije.

Prema podacima sadržanim u Hrvatskom zdravstveno-statističkom ljetopisu za 2012. godinu, na jednog liječnika u Rijeci dolazi 3,26 kreveta, a u Republici Hrvatskoj 3,15. Prosječna dužina liječenja 2012. u Županiji iznosila je 6,77 dana, a državni je prosjek za kliničke bolnice 7,48[48].

Zdravstvena zaštita organizirana je u skladu s Mrežom javne zdravstvene službe koja je na području Županije u visokoj mjeri popunjena. Za područje Gorskog kotara, zdravstvena je služba u većini JLS-a u cijelosti popunjena, izuzevši obiteljsku medicinu u Čabru (od tri mjesta, nepopunjeno jedno), Delnicama (od četiri mjesta, nepopunjeno jedno) i Ravnoj Gori (od dva mjesta, nepopunjeno jedno). Dentalnu zdravstvenu zaštitu stanovnici Brod Moravica, Lopara i Mošćeničke Drage ostvaruju u najbližoj ordinaciji susjednog JLS-a ili u ordinacijama liječnika dentalne medicine koji nema ugovor s HZZO-om.

Broj raspoloživih bolničkih postelja u Županiji iznosi 2.555 (8,6/1.000 stanovnika). Godišnja zauzetost postelja iznosi 250 dana, a iskorištenost 68,6%. Pacijenti u Županiji pretežno gravitiraju KBC-u Rijeka (80%). Najveći broj specijalističko-konzilijarnih pregleda ostvaruje se u Poliklinici Kliničkoga bolničkog centra Rijeka.

Tablica 53. *Broj stanovnika prema broju bolničkih postelja, liječnika i zubnih liječnika (izračun na 100.000 stanovnika, 2009. – 2013.)*

	2009.			2010.			2011.			2012.			2013.		
	bol. postelje	liječnici	zub. liječnici	bol. postelje	liječnici	zub. liječnici	bol. postelje	liječnici	zub. liječnici	bol. postelje	liječnici	zub. liječnici	bol. postelje	liječnici	zub. liječnici
PGŽ	748	328	113	831	330	114	858	344	119	863	343	126	851	349	128
RH	540	267	73	564	278	70	599	292	73	590	299	74	586	302	74
EU	552	330	64	546	337	66	542	346	67	*	*	*	*	*	*

** zadnji dostupni podaci do 2011.*
Izvor: Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ za 2009. – 2013., Hrvatski zdravstveno-statistički ljetopis za 2009. – 2013., data.euro.who.int/hfadb/WHO Regional office for Europe

[48] Ovi podaci odnose se na KBC, kliničke bolnice i klinike.

Zdravstvena zaštita organizirana je na tri osnovne razine: primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj te na razini zdravstvenih zavoda.

Ustanove na primarnoj razini su dom zdravlja, ustanova za hitnu medicinsku pomoć, ustanova za zdravstvenu njegu, ljekarnička ustanova i ustanova za palijativnu skrb. Prema podacima Zdravstveno-statističkog ljetopisa Primorsko-goranske županije iz 2011. i Hrvatskoga zavoda za zdravstveno osiguranje, kapaciteti javne zdravstvene službe kojima je Županija osnivač su sljedeći:

1. Na primarnoj razini zdravstvene djelatnosti:

- Dom zdravlja Primorsko-goranske županije Rijeka
  - Opća-obiteljska medicina – 37 ordinacija
  - Dentalna medicina – 19 ordinacija
  - Zdravstvena zaštita žena – tri ordinacije
  - Zdravstvena zaštita dojenčadi i predškolske djece – pet ordinacija
  - Medicina rada – tri ordinacije
  - Laboratorijska dijagnostika – šest medicinsko-biokemijskih laboratorija (laboratoriji u Čabru i Vrbovskom radili su samo prva četiri mjeseca 2011.).
- Zavod za hitnu medicinu Primorsko-goranske županije
  Ispostave Zavoda za hitnu medicinu PGŽ nalaze se na 10 lokacija unutar Županije (Cres, Mali Lošinj, Crikvenica, Čabar, Delnice, Krk, Opatija, Rab, Rijeka, Vrbovsko). Sedam ordinacija radi u punom radnom vremenu, tri u nepunom. Sanitetskih vozila ima 40. Zaposleno je 85 zdravstvenih djelatnika, od toga je 35 liječnika (19 specijalista hitne medicine, dva specijalista obiteljske medicine, jedan epidemiolog, 13 liječnika obiteljske medicine), 50 medicinskih sestara/tehničara te 65 vozača.
- Ljekarna *Jadran* Rijeka

Na primarnoj razini javnu zdravstvenu službu, osim navedenih ustanova, na temelju koncesije obavljaju i zdravstveni radnici u ordinacijama privatne prakse koji imaju ugovor s HZZO-om:

- Opća-obiteljska medicina – 151 ordinacija
- Dentalna medicina – 145 ordinacija
- Zdravstvena zaštita žena – 13 ordinacija
- Zdravstvena zaštita dojenčadi i predškolske djece – 16 ordinacija
- Laboratorijska dijagnostika – dva medicinsko-biokemijska laboratorija
- Zdravstvena njega u kući – šest ustanova i 11 fizičkih osoba
- Zubotehnički laboratorij – 74 laboratorija
- Citološki laboratorij – četiri laboratorija
- Trgovačka društva – 16 društava
- Ustanova za palijativnu skrb *Marija Krucifiksa Kozulić*.

Osim navedenih, zdravstvenu službu obavljaju i zdravstveni radnici u ordinacijama privatne prakse koji nemaju ugovor sa HZZO-om:

- Opća – obiteljska medicina – šest ordinacija
- Dentalna medicina – 134 ordinacije
- Zdravstvena zaštita žena – četiri ordinacije
- Zdravstvena njega u kući – šest ustanova.

2. Na sekundarnoj razini zdravstvene djelatnosti:

- Psihijatrijska bolnica Rab
- *Thalassotherapia* Opatija – specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju bolesti srca, pluća i reumatizma

- *Thalassotherapia* Crikvenica – specijalna bolnica za rehabilitaciju i liječenje bolesti dišnih organa i reumatizma
- Psihijatrijska bolnica Lopača (osnivač je Grad Rijeka)
- Lječilište Veli Lošinj
- Dom zdravlja PGŽ (specijalističko-konzilijarna zaštita – 16 ordinacija).

Navedene ustanove imaju ugovor s HZZO-om.

Djelatnost sekundarne razine obavljaju i sljedeće privatne ustanove, poliklinike i ordinacije:

- Specijalna bolnica *Dr. Nemec*
- 38 poliklinika
- 43 specijalističke ordinacije (manji broj ordinacija ima ugovor s HZZO-om).

Ustanove na tercijarnoj razini (kliničke ustanove) u vlasništvu su države, a pružaju najsloženije oblike zdravstvene zaštite iz specijalističko-konzilijarnih i bolničkih djelatnosti te provode znanstveno-istraživački rad i nastavu.

3. Na tercijarnoj razini zdravstvene djelatnosti:

- Klinički bolnički centar Rijeka
- Klinika za ortopediju Lovran.

KBC je jedan od tri klinička bolnička centra u Hrvatskoj i centralna bolnička ustanova ovog dijela Republike Hrvatske, s 1.195 kreveta i 3.029 zdravstvena radnika. KBC Rijeka vodeća je regionalna bolnička ustanova, a istodobno je njezin prostorni raspored u opreci s mnogoznačnim funkcionalnim obilježjima. Ne samo da je razmještena na nekoliko lokacija, već je i građevinsko-tehničko stanje tih lokacija ispod normativa bolnice najvišeg ranga.

4. Na razini zdravstvenih zavoda:

- Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, Rijeka.

U Zavodu djeluje devet odjela: Odjel socijalne medicine, Zdravstveno-ekološki odjel, Epidemiološki odjel, Mikrobiološki odjel, Odjel za prevenciju i liječenje bolesti i ovisnosti, Odjel za kvalitetu, Odjel školske i sveučilišne medicine, Odjel za ekonomske i opće poslove i Odjel za kontroling.

Zavodu je sjedište u Rijeci, a u svom sastavu ima sedam ispostava: Crikvenica, Delnice, Krk, Opatija, Mali Lošinj, Rab i Cres.

Ljekarničkim ustanovama pokrivena je većina gradova i općina. Ljekarničku ustanovu nemaju Lokve, Vrbnik i Brod Moravice. U sustavu se nalazi 12 ispostava ljekarne *Jadran*, 37 privatnih ljekarni i 23 ustanove – ljekarničke jedinice.

Manjak zdravstvenih radnika strukturalni je problem koji ograničava dostupnost zdravstvene zaštite, osobito u ruralnim područjima i na otocima, ali i u manjim gradovima. U pojedinim strukama postoji neravnomjerna raspodjela među razinama zdravstvene zaštite, npr. medicinskih biokemičara ima dovoljno na sekundarnoj i tercijarnoj, ali nedovoljno na primarnoj razini.

Poradi koncentracije medicinskih ustanova u gradu Rijeci te teritorijalne udaljenosti i slabe prometne povezanosti otoka i Gorskog kotara (posebno u zimskom razdoblju), javljaju se problemi u dostupnosti zdravstvene skrbi, pogotovo u kontekstu specijalističke zdravstvene skrbi u spomenutim dijelovima Županije. Stoga je potrebno ojačati primarnu zdravstvenu skrb, sustav Hitne službe i uložiti dodatne napore u preventivne aktivnosti i edukaciju stanovnika na spomenutim područjima.

7.4. Socijalna skrb

Na području Županije djeluju brojne ustanove socijalne skrbi koje pružaju različite vrste usluga korisnicima, u skladu sa specifičnim potrebama pojedine kategorije korisnika socijalnih usluga. Osim domova za starije i nemoćne osobe te Centra za rehabilitaciju *Fortica*, kojima je osnivač Županija, djeluje još mnogo ustanova socijalne skrbi kojima je osnivač Ministarstvo socijalne politike i mladih, a djeluju i obiteljski i privatni domovi socijalne skrbi. Županija je osnivač pet ustanova, od toga četiri doma za stare i nemoćne osobe i Centra za rehabilitaciju *Fortica*.

Domovi za stare i nemoćne osobe kojih je osnivač PGŽ:

- Dom za starije i nemoćne osobe *Kantrida* Rijeka
- Dom za starije i nemoćne osobe *Volosko* Volosko
- Dom za starije i nemoćne osobe *Mali Kartec* Krk
- Dom za starije i nemoćne osobe *Marko A. Stuparić* Veli Lošinj.

Djeluje i pet privatnih domova za osobe starije životne dobi:

- DSNO *Vita nova* Viškovo
- DSNO *Nina* Čavle
- DSNO *Domska vila Vinka* u Delnicama
- DSNO *Dub* Malinska
- DSNO *Kuća sunca* Krk

te 14 obiteljskih domova.

Razvijanje sustava izvaninstitucionalne skrbi i poticanje otvaranja privatnih domova može poslužiti kao rješenje manjka smještajnih kapaciteta za starije i nemoćne, koji je očit u Županiji. To se posebno odnosi na rijetko naseljene dijelove Županije u kojima stanuje starije stanovništvo (u prvom redu na Gorski kotar).

U Županiji se nalazi pet centara za socijalnu skrb:

- Centar za socijalnu skrb Rijeka s podružnicama Delnice, Vrbovsko i Čabar
- Centar za socijalnu skrb Opatija
- Centar za socijalnu skrb Cres-Lošinj
- Centar za socijalnu skrb Crikvenica s podružnicom u Rabu
- Centar za socijalnu skrb Krk.

S ciljem efikasnog provođenja skrbi za djecu i mlađe punoljetne osobe, na području Županije djeluju tri doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi:

- Dom za djecu *I. Brlić Mažuranić* u Lovranu
- Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe *Izvor* u Selcu
- Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe *Braća Mažuranić* u Novom Vinodolskom.

Djeluje i Dom za djecu *Tić*, ustanova za dnevni boravak koja pruža stručnu pomoć zlostavljanoj i zanemarenoj djeci.

Posebna su skupina ustanova socijalne skrbi i domovi za odgoj djece i mladeži kojima je u nadležnosti rada prevencija, dijagnostika i provođenje tretmana resocijalizacije djece i mladeži s poremećajima u ponašanju. Na području Županije tri su doma za populaciju djece i mladih s različitim stupnjem odstupanja u ponašanju:

- Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka
- Odgojni dom Mali Lošinj
- Dom za odgoj djece Cres.

Da bi se omogućilo trajno pružanje rehabilitacije pojedinim skupinama građana sa specifičnim zdravstvenim problemima, na području Županije djeluju četiri centra za rehabilitaciju:

- Centar za rehabilitaciju Rijeka
- Centar za rehabilitaciju *Slava Raškaj* u Rijeci
- Dom za djecu i mladež Kraljevica – Oštro
- Centar za rehabilitaciju *Fortica* u Kraljevici.

Na području Županije nalazi se i Dom za psihički bolesne odrasle osobe *Turnić* koji ima dislociranu radnu jedinicu na području Gorskog kotara i poludnevni boravak za ovu kategoriju korisnika.

Bitno je istaknuti da na području Županije postoji i sigurna kuća: Caritasov dom za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja *Sveta Ana*, a Udruga U.Z.O.R. također pruža uslugu skloništa za žene žrtve obiteljskog nasilja, kao i psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji.

Važan doprinos kvaliteti pružene usluge socijalne skrbi za korisnike na regionalnoj i lokalnim razinama daju različite udruge i vjerske zajednice koje svojim radom unapređuju sustav socijalne skrbi i povećavaju njegovu dostupnost krajnjim korisnicima. Tako se od vjerskih zajednica izdvaja Prihvatilište za beskućnike *Ruže Sv. Franje* i Dnevni boravak za beskućnike.

U veljači 2014. donesen je Socijalni plan Primorsko-goranske županije za tu godinu. Plan je rezultat detaljne analize kapaciteta dostupnosti mreže socijalnih usluga i specifičnih ciljeva razvoja institucionalnih i izvaninstitucionalnih socijalnih usluga u Primorsko-goranskoj županiji. Na temelju detaljne procjene stanja određeni su prioriteti koji uključuju pet ciljnih skupina:

- starije i nemoćne osobe
- osobe s invaliditetom
- djeca i mladi bez odgovarajuće roditeljske skrbi (razvoj udomiteljstva)
- djeca i mladi s poremećajima u ponašanju
- nezaposlene osobe.

U Županiji je zabilježen manjak smještajnih kapaciteta za starije i nemoćne osobe, a demografski trendovi starenja stanovništva problem produbljuju.

U Županiji postoji izražen deficit smještajnih kapaciteta namijenjenih starijim i nemoćnim osobama. S obzirom na demografske trendove starenja stanovništva (posebno u Gorskom kotaru), problem će u budućnosti biti još izraženiji. Stoga je potrebno uložiti napore i sredstva u daljnji razvoj institucionalne i izvaninstitucionalne skrbi za starije, kao i poticati privatne inicijative sa svrhom rješavanja ovog problema.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na DRUŠTVENE DJELATNOSTI
• Nedostatan broj i kapacitet predškolskih ustanova • Smanjenje broja učenika u srednjim školama • Nedovoljna usmjerenost na obrazovne programe koji pridonose razvitku PGŽ-a • Neusklađenost obrazovanja s potrebama tržišta • Nedostatak studentskih smještajnih kapaciteta • Nepovezanost programa tehničke kulture s obrazovnim i gospodarskim sektorom • Neravnomjerna vremenska (tijekom kalendarske godine) i teritorijalna (na cjelokupnom području PGŽ-a) prisutnost kulturnih događanja • Izostanak kulturne suradnje na relaciji Rijeka (središte) – mikroregije (periferija) • Nepostojanje povratnih podataka o kulturnoj aktivnosti građana Županije • Niska ispunjenost Standarda u mreži narodnih knjižnica • Nepostojanje modela upravljanja kulturnom baštinom koji bi omogućio sustavno održavanje i korištenje • Nedostatak ustanova (posebno izraženo u Gorskom kotaru i na Otocima) • Nedostatna infrastruktura za sport i rekreaciju za sve ciljne skupine građana • Nedostatak stručnog kadra u sportu • Nedostatak specijaliziranih sportskih ambulanti • Nedovoljna dostupnost specijalističko-konzilijarne zaštite u rjeđe naseljenim područjima (Gorski kotar i Otoci) • Nedovoljni kapaciteti za smještaj starih i nemoćnih osoba • Nedovoljni institucionalni i izvaninstitucionalni oblici skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom

Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na DRUŠTVENE DJELATNOSTI
• Povećati kapacitete predškolskih ustanova • Provesti mrežu osnovnih i srednjih škola PGŽ-a • Uskladiti strukovno i visoko obrazovanje sa zahtjevima tržišta rada • Završiti Sveučilišni kampus • Povezati potrebe gospodarstva i strukovnog obrazovanja • Povezati programe tehničke kulture s obrazovanjem i gospodarstvom • Bolje povezati i koristiti ustanove u kulturi radi povezivanja i koordiniranja programskih sadržaja i aktivnosti pojedinaca i udruga u kulturi s područja Županije • Povezivati muzeje radi koordiniranja njihova rada te ih povezati s istim i sličnim ustanovama na nacionalnoj i međudržavnoj razini • Dodatno valorizirati autohtona folklorna događanja te očuvati i promicati lokalne jezične i glazbene osobitosti Županije • Zadovoljiti Standard za mrežu narodnih knjižnica u Županiji • Poticati jedinice lokalne samouprave i udruge u kulturi u kandidiranju starih gradskih jezgara i tradicionalne kamene gradnje, kao i kulturnih posebnosti Županije na UNESCO-ve liste zaštićenih kulturnih materijalnih i nematerijalnih dobara • Izgraditi nove sportske objekte prema potrebama Županije • Omogućiti dostupnost sportsko-rekreativnih sadržaja svim kategorijama građana • Osigurati uvjete za školovanje stručnog kadra u sportu • Osigurati dostupnost specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite u svim mjestima Županije • Objediniti sve usluge KBC-a Rijeka na jednome mjestu • Razvijati mrežu izvaninstitucijskih oblika smještaja (udomiteljstvo, obiteljski domovi, stambene zajednice, organizirano stanovanje) • Povećati kapacitete institucija za brigu o starim i nemoćnim osobama uz stalni napredak u podizanju kvalitete smještaja i zdravstvene skrbi korisnika

Osnovna škola *Hreljin*

8. INFRASTRUKTURNI SUSTAVI

8.1. Infrastruktura prometnog sustava

Prometni infrastrukturni sustav čine sve međusobno povezane prometne grane radi pružanja sigurne, efikasne i konkurentne jedinstvene prijevozne usluge. Okosnicu prometnog sustava Županije čine podsustavi pomorskog, cestovnog, željezničkog, zračnog, cjevovodnog i telekomunikacijskog prometa, a logističku podršku cjelovitome prometnom sustavu omogućuju lučki, cestovni, željeznički, zračni i cjevovodni terminali za putnički i teretni promet.

Prometni koridori državnog i međunarodnog značenja, zajedno s lučkim sustavom, integriraju priobalni i ukupni prostor Županije u nacionalnu i međunarodnu prometnu mrežu. Sjecište tih koridora čini prometni čvor Rijeka kao ključna prometna komponenta sveukupnoga gospodarskog razvoja središta Županije, odnosno grada Rijeke i luke Rijeka; cjelokupan riječki prometni pravac stoga je potrebno dalje razvijati. Prometni koridori županijskog značenja raspoznaju se u dvjema skupinama specifičnih prostora Županije koja omogućava integriranja s prostorima susjednih županija: skupina goranskih koridora i skupina priobalnih i otočnih koridora.

Županija mora razvijati prometni sustav koji će potencirati sve oblike javnoga gradskog prijevoza, kao i intermodalno povezivanje različitih oblika prometa.

8.1.1. Pomorski promet i lučko-terminalna infrastruktura

Na području Primorsko-goranske županije razvrstane su 104 luke otvorene za javni promet: riječka luka od osobitoga (međunarodnog) gospodarskog značenja za Republiku Hrvatsku, sedam luka otvorenih za javni promet županijskog značenja i 96 luka lokalnog značenja[49].

Riječka luka je luka od osobitoga (međunarodnog) gospodarskog interesa za Republiku Hrvatsku. Obuhvaća bazen Rijeka (konvencionalni generalni teret, terminal za žitarice i fosfate, terminal za voće), Sušak (kontejnerski terminal, konvencionalni generalni teret, drvo) i izdvojene bazene Bakar (terminal za rasute terete, Ro-Ro terminal), Omišalj (naftni terminal) i Raša (terminal za stoku, terminal za drvo te pozadinsko skladište Štalije). Bazen na području bivše tvornice *Torpedo* u funkciji je ribarske luke, pod upravom je Lučke uprave Rijeka i luka je otvorena za javni promet.

U sklopu riječkog bazena postoji ukupno devet pristaništa s pristanima za prihvat brodova te tri specijalizirana terminala (putnički terminal, terminal za rashlađene terete, terminal za žitarice). Zagrebačko pristanište djelomično je opremljeno u dužini od 156 m za pristajanje brodova, a ostatak od 600 m obale je nedovršen.

Putnički terminal Rijeka smješten je na korijenu Riječkog lukobrana. U prvoj fazi izgrađen je dio zgrade Pomorskoga putničkog terminala s nužnom infrastrukturom. Lokacija putničkog terminala nije odgovarajuća te je potrebno uspostaviti pomorsko-kopneni terminal putnika na jednome mjestu.

Sušački bazen istočni je dio luke Rijeka i obuhvaća staru Sušačku luku, područje Delte i Brajdice s kontejnerskim terminalom. Izgradnjom državne ceste D 404, sušački dio riječke luke s terminalom Brajdica bolje je prometno povezan na

[49] U 2015. luke otvorene za javni promet razvrstane su u skladu s PP PGŽ (Naredba o razvrstaju luka otvorenih za javni promet na području Primorsko-goranske županije ("Narodne novine" broj 3/2015. i 38/2015.).

regionalnu i nacionalnu kopnenu prometnu mrežu. U bazenu Bakar nalaze se dva odvojena pristaništa, Podbok i Goranin. U bazenu Omišalj smješten je terminal za tekuće terete na poluotoku Tenka punta, a sastoji se od dva pristana i 15 spremnika sirove nafte i naftnih derivata. U funkciji luke Rijeka nalaze se četiri sidrišta ukupne površine akvatorija od 7.802,1 ha.

Izgradnjom autoceste Rijeka – Zagreb, riječke obilaznice i državne ceste D404 poboljšana je povezanosti lučkih bazena, ali povezanost riječke luke željezničkim prugama nije zadovoljavajuća. Osim neučinkovite postojeće pruge Rijeka – Zagreb, ne postoji izravna željeznička veza Rijeke s hrvatskim prugama u Istri i sjevernojadranskim lukama Kopar i Trst, niti s lukom Ploče[50].

Tablica 54. *Promet roba u lukama od osobitoga (međunarodnog) gospodarskog značenja za RH51, 2004. – 2012. (tis. tona)*

Luka	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Rijeka	11.571	11.863	10.887	13.212	12.391	11.238	10.183	9.390	8.554
Postotne promjene		2,5	-8,2	21,3	-6,2	-9,3	-9,3	-7,8	-8,9
Ploče	2.031	2.815	3.181	4.214	5.142	2.869	4.530	4.430	2.582
Zadar	235	498	555	506	629	472	607	330	252
Šibenik	840	1410	739	1239	862	599	636	592	410
Split	2.594	2.774	3.033	3.024	2.993	2.486	3.079	2.549	2.825
Ukupno	**17.271**	**19.360**	**18.395**	**22.195**	**22.017**	**17.664**	**19.035**	**17.291**	**14.623**

Izvor: www.port-authority-ploce.hr; www.port-authority-zadar.hr; www.portauthority-sibenik.hr; www.mppi.hr; www.portauthority.hr

Najveći promet u državnim lukama od osobitoga gospodarskog značenja za RH ostvaren je 2007. kada je prekrcano 22.195.000 tona robe. U ukupno realiziranome teretnom prometu u lukama od osobitoga gospodarskog značenja za RH, luka Rijeka sudjeluje s oko 70%.

Najveći ukupan promet riječke luke ostvaren je 2007. kada su prekrcane ukupno 13.212.464 tone tereta (suhi+tekući).

Grafikon 34. *Ukupan promet luke Rijeka, 2000. – 2012. (tona)*

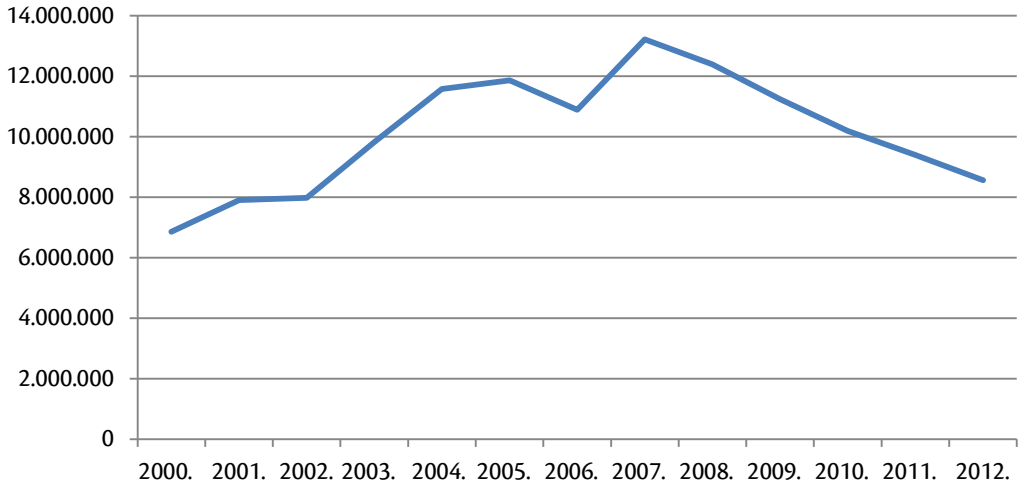

Izvor: www.mppi.hr – Promet u državnim lukama u 2012. godini; www.portauthority.hr – Promet riječke luke 2000. – 2011. godine

Analizirajući ukupan promet riječke luke od 2000. do 2005., vidljiv je uzlazni trend, 2006. dolazi do pada prometa, a 2007. do povećanja prometa, kada je ostvaren i najveći promet u promatranom razdoblju (13.212.464 t). U 2008. počinje silazni trend te je svake godine uslijedio manji promet.

[50] Dundović, et al., 2010.

[51] Luka Dubrovnik je također luka otvorena za javni promet od osobitoga (međunarodnog) gospodarskog interesa za RH, ali nema teretni promet.

Grafikon 35. *Kontejnerski promet luke Rijeka, 2000. – 2012. (TEU)*

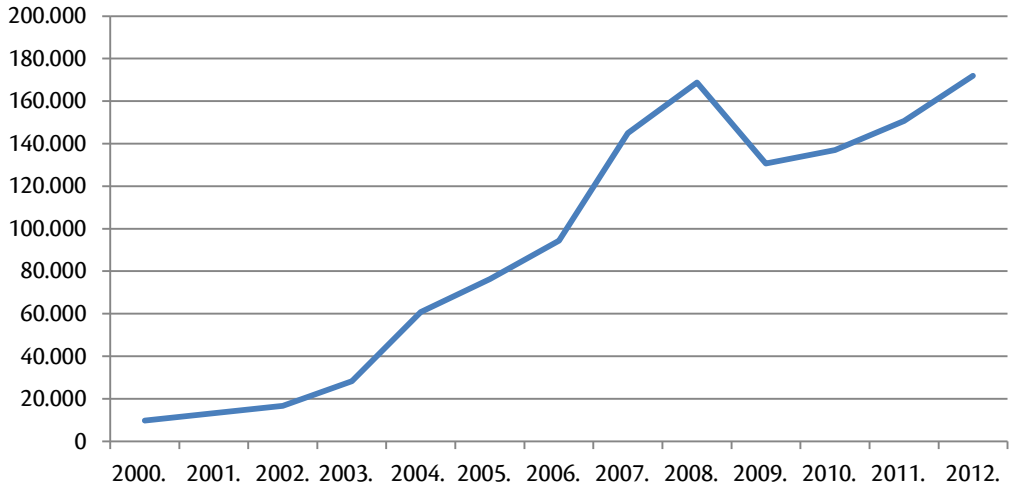

Izvor: www.mppi.hr – Promet u državnim lukama u 2012. godini; www.portauthority.hr – Promet riječke luke 2000. – 2011. godine

U razdoblju od 2002. do 2008. promet na kontejnerskom terminalu, nakon tehnološke modernizacije krajem 2002., povećan je više od deset puta. Što se tiče dinamike kretanja i intenziteta rasta kontejnerskih tokova, važno je istaknuti da je luka Rijeka 2004., u odnosu na 2002., zabilježila porast kontejnerskog prometa za oko 400%. U 2005. na kontejnerskom terminalu riječke luke ostvaren je promet od 76.258 TEU jedinica, što je u odnosu na 2004. povećanje od 25%. Već sljedeće godine prekrcano je 94.390 TEU što je povećanje od 24%, u odnosu na 2005. godinu. U 2008. zabilježen je promet od 168.761 TEU, što je porast od čak 16% u odnosu na prethodnu godinu. Nakon pozitivne tendencije prometa kontejnera u luci Rijeka u razdoblju od 2000. do 2008, promet je 2009. pao za 23% kao posljedica svjetske gospodarske krize. Najveći kontejnerski promet ostvaren je 2012. i iznosio je 171.945 TEU.

U usporedbi s alternativnim sjevernojadranskim lukama Kopar (Republika Slovenija) i Trst (Republika Italija), rezultati riječke luke su skromni. Luke Kopar i Rijeka su prije svega usredotočene na tranzitni promet, koji u obje luke ima udio od 65 do 75% u ukupnom prometu, a tranzitni promet luke Trst iznosi svega oko 20%.

Tablica 55. *Promet kontejnera u sjevernojadranskim lukama Rijeka, Kopar, Trst, 2007. – 2012. (TEU)*

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Rijeka	145.040	168.761	130.740	137.048	150.667	171.945
Trst	265.863	335.943	276.957	277.058	393.195	411.247
Kopar	305.648	353.880	343.165	476.731	589.314	570.744

Izvor: Annual report 2012., Port of Koper (http://www.luka-kp.si/eng/investors/annual-reports, pristupljeno 24. lipnja 2014.); Lučka uprava Rijeka

Kontejnerski promet sjevernojadranskih luka rastao je do 2008. kada je prekrcano ukupno 858.584 TEU. U 2009. dolazi do pada prometa u lukama Rijeka, Kopar i Trst te je prekrcano ukupno 750.862 TEU. Od 2010. ponovno dolazi do rasta kontejnerskog prometa u lukama Rijeka, Kopar i Trst te je 2012. prekrcano ukupno 1.150.712 TEU. Do 2007. najviše kontejnera prekrcavano je u luci Trst, a od 2008. u luci Kopar.

Tablica 56. *Ukupan promet u sjevernojadranskim lukama Rijeka, Kopar, Trst, 2007. – 2012. (tona)*

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Rijeka	13.212,464	12.391,591	11.238,154	10.183,304	9.390,380	8.554,001
Trst	46.116,075	48.279,107	44.393,322	47.417,757	48.137,932	49.206,870
Kopar	15.362,979	16.050,448	13.143,620	15.372,043	17.051,314	17.880,697

Izvor: Annual report 2012., Port of Koper (http://www.luka-kp.si/eng/investors/annual-reports, pristupljeno 26. lipnja 2014.); Lučka uprava Rijeka

Ukupan promet sjevernojadranskih luka Trst, Kopar i Rijeka zadnjih 10-ak godina iznosi otprilike 70 mil. tona. Luka Trst predvodi sjevernojadranske luke u ukupnom prometu u tonama. Usporedba kretanja prometa u lukama Sjevernog mora (Rotterdam, Antwerpen, Zeebruuge, Dunkirk, Amsterdam, Hamburg, Bremen, Ghent, Le Havre) s lukama Sjevernog Jadrana pokazuje da udio luka na Sjevernom Jadranu iznosi oko 6% rada luka Sjevernog mora. Ti podaci upućuju na neiskorišteni potencijal sjevernojadranskih luka, posebno uzimajući u obzir njihov povoljan geoprometni položaj koji bi im omogućio da postanu tzv. južna vrata Europe, tj. važan južni prometni koridor.

Etape razvoja luke Rijeka usko su povezane s definiranjem razvoja riječkoga željezničkog čvora. Prema Prostornom planu Primorsko-goranske županije, u bazenu Rijeka planirana je izgradnja novoga modernoga kontejnerskog terminala (Zagrebačka obala) i dogradnja kontejnerskog terminala Brajdica, a u Bakarskom zaljevu proširenje terminala. Koncept nove luke na otoku Krku okosnica je razvoja riječke luke. Uz logistički centar Škrljevo, planirana je izgradnja Intermodalnoga logističkog centra Miklavija i logističkoga centra na otoku Krku.

Na području Županije nalazi se 16 luka posebne namjene državnog značenja (pet industrijskih luka, pet brodogradilišnih luka, pet luka nautičkog turizma i vojna luka Kovčanje), 26 luka posebne namjene županijskog značenja (12 brodogradilišnih luka, tri luke nautičkog turizma i 11 sportskih luka) i dva sidrišta objavljena u službenim pomorskim publikacijama (sidrište Ilovik i sidrište Maračol Unije), kao poseban morski akvatorij koji omogućuje sigurno sidrenje plovnih objekata.

Od osobitog je značenja prometno povezivanje i uključivanje sjevernojadranskih otoka u prometni sustav Županije preko linijskoga pomorskog prometa. Prometna povezanost otočnog prostora osigurana je kvalitetnim trajektnim i katamaranskim linijama čiji je vozni red prilagođen domicilnom stanovništvu, a otok Krk je s kopnom povezan mostom. Prometna povezanost otoka ovisi o vremenskim prilikama – udarima bure i juga (mogućnošću plovidbe i pristajanja katamarana i trajekata i otvorenosti Krčkog mosta).

Na području Županije postoje četiri trajektne linije kao nastavak državnih cesta. Prosječan godišnji dnevni promet i prosječan ljetni dnevni promet na trajektnim linijama u Županiji prikazan je u sljedećim grafikonima.

Grafikon 36. *Prosječan godišnji dnevni promet na trajektnim linijama*[52] *(vozila)*

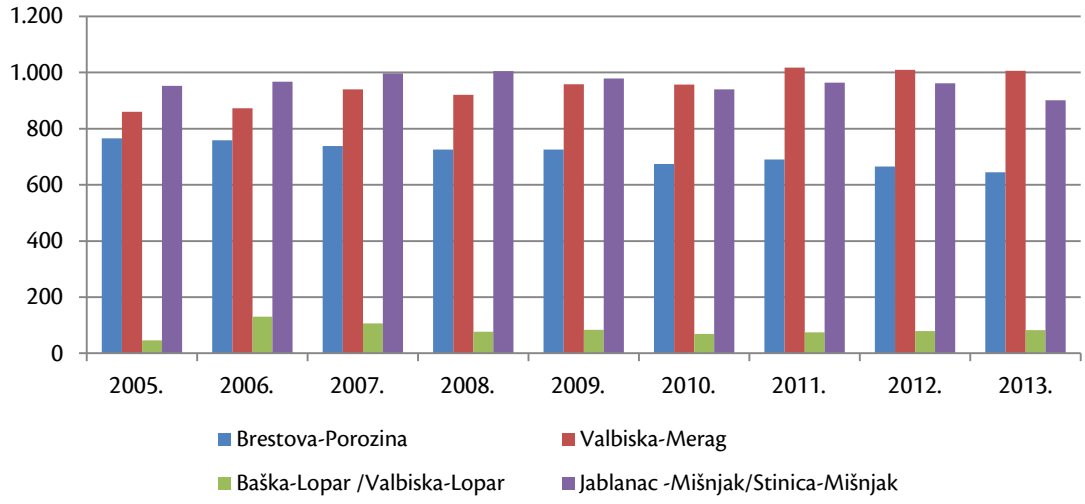

Izvor: Hrvatske ceste, Brojanje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2005. – 2012., Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture

[52] Trajektna linja Baška – Lopar bila je u funkciji do 2007., a od 2008. u funkciji je trajektna linja Valbiska – Lopar. Trajektna linija Jablanac – Mišnjak bila je u funkciji do 2011., a od 2012. u funkciji je trajektna linija Stinica – Mišnjak.

Grafikon 37. *Prosječan ljetni dnevni promet na trajektnim linijama (vozila)*

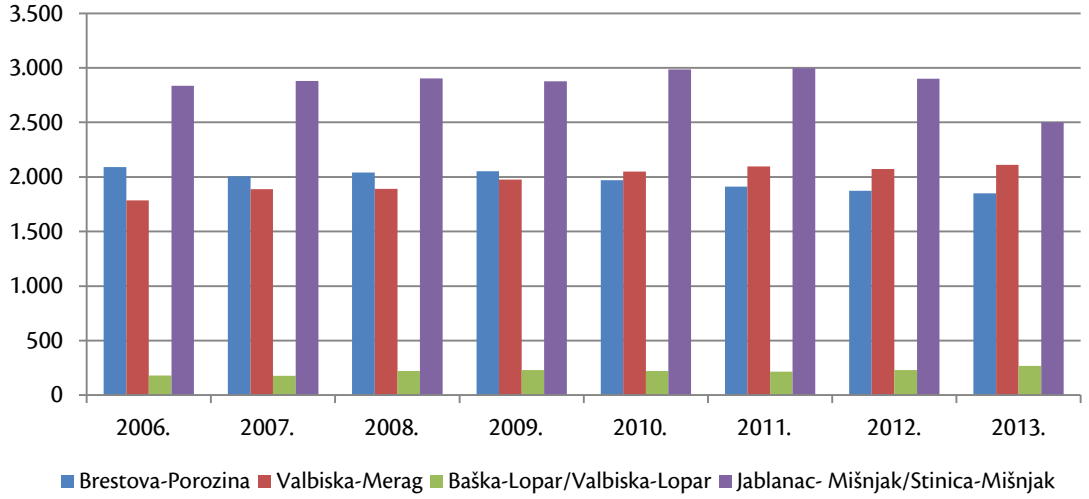

Izvor: Hrvatske ceste, Brojanje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2005. – 2013., Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture

Po broju prevezenih vozila u 2013. godini, trajektna linija Valbiska – Merag s prevezenih 367.028 vozila zauzima prvo mjesto u Republici Hrvatskoj, slijedi trajektna linija Stinica – Mišnjak s 328.906 prevezenih vozila. Po broju prevezenih putnika, trajektna linija Valbiska – Merag zauzima treće mjesto u RH s 762.526 prevezenih putnika, a trajektna linija Stinica – Mišnjak četvrto mjesto u RH s 679.858 prevezenih putnika.

Na području Županije uspostavljene su trajektne linije, brzobrodske linije i brodske (klasične) linije.

Iako luka Rijeka ima prirodne prednosti u dubini akvatorija, njezino poslovanje otežava lučka infrastruktura i suprastruktura koja je zastarjela. Problem je i nedovoljna izgrađenost lučke nadgradnje i podgradnje u morskim lukama otvorenim za javni promet od županijskog i lokalnog značenja. Te luke potrebno je rekonstruirati radi uspostave javnog prijevoza putnika morem.

Kopnena prometna mreža ne može kvalitetno servisirati potrebe lučkih operatera. Većina kontejnerskog tereta još uvijek se odvozi cestovnim putem (80%), što u vrijeme otpreme stvara gužve na prilaznim cestama zbog nedostatka prostora za smještaj kamiona. Kopnene prometne veze s lučkim terminalima još uvijek su manjkave i nedostatne, osim malo povoljnije situacije za terminal Brajdica u segmentu cestovnog prometa.

Uočen je nedostatak priveza za turističke brodove i plovila domaćeg stanovništva. Pri definiranju sadržaja u lukama otvorenim za javni promet potrebno je definirati komunalni dio luke i odrediti dovoljan broj vezova za plovila domaćeg stanovništva (za oko 10% stanovnika JLS-a[53]).

Uočen je i problem smještaja plovila na neodgovarajućim prostorima, odnosno ilegalnog sidrenja (korištenje luka, privezišta i sidrišta izvan instituta koncesija i lučkih uprava), čime se stvara dodatni pritisak na infrastrukturu. Manje od polovice plovila i jahti koje u ljetnoj sezoni plove hrvatskim dijelom Jadrana koristi vez u komercijalnim marinama, a većina se plovila i jahti slobodno i neorganizirano sidri u prirodnim uvalama ili vezuje u prolaznim mjesnim lučicama. Glavni razlog tome su nedovoljni kapaciteti marina u ljetnom razdoblju, što je osobito izraženo na otocima. Postojeća ponuda vezova u moru i mjesta na kopnu nije dostatna te je nužno planirati lokacije za organizirani prihvat plovila[54].

Republika Hrvatska, pa tako i Primorsko-goranska županija, trajno oskudijeva u broju vezova za nautička plovila svih veličina. Postojeće luke nautičkog turizma danas raspolažu s 3.400 vezova, što je nedovoljno s obzirom na broj nautičkih plovila i prognoze potražnje za vezovima.

Broj vezova u moru u 2005. bio je 2.850, a 2010. godine 3.416, što je povećanje od 20%[55]. Broj plovila u tranzitu u lukama nautičkog turizma narastao je za gotovo 50% od 2004. (17.105) do 2010. (25.463), a najviše vezova ostvareno je u 2007.

[53] PP PGŽ; Konkretnije, kapacitet komunalnog dijela luke određuje se na osnovi broja stanovnika koji imaju prebivalište na području jedinice lokalne samouprave, a u komunalnom dijelu luke potrebno je planirati privezna mjesta za 10 do 15% stanovništva.

[54] Analiza luka nautičkog turizma i sidrišta na području Primorsko-goranske županije, Hrvatski hidrografski institut, 2012.

[55] Mogućnosti razvoja luka na području Primorsko-goranske županije, Hrvatski hidrografski institut Split, Split 2012.

godini (28.007). Udio plovila u tranzitu u lukama nautičkog turizma Županije je oko 12% plovila Republike Hrvatske.[56] U skladu s postojećim brojem nautičkih plovila, prognozama potražnje za vezovima[57] i prostornim mogućnostima, u novome prostornom planu Županije planirane su ukupno 23 marine s maksimalnim kapacitetom od 8.700 plovila.

8.1.2. Željeznička infrastruktura

Željezničku infrastrukturu na području Županije čine dionice željezničkih pruga od značenja za međunarodni promet, glavne koridorske pruge: M202 Zagreb Glavni kolodvor – Karlovac – Rijeka, M203 Rijeka – Šapjane (državna granica) – (Ilirska Bistrica), ostale željezničke pruge za međunarodni promet M602 Škrljevo – Bakar i M603 Sušak – Pećine – Rijeka Brajdica te željeznička pruga od značenja za lokalni promet: L212 Rijeka Brajdica – Rijeka.

Sadašnji dnevni kapacitet željezničke pruge na dionici Brod Moravice – Skrad, koja je mjerodavna za izračun kapaciteta, iznosi minimalno 57 vlakova dnevno. Po voznom redu planirano je 45 vlakova, od toga 27 teretnih. Broj teretnih vlakova može se povećati na 39. U sadašnjim uvjetima željeznica ima kapacitet za prijevoz ukupno 6.000.000 tona tereta, a prevozi oko 20% prometa luke Rijeka.

Željeznički kolodvor Rijeka polazna je postaja za 13 putničkih vlakova radnim danom, od toga dva vlaka ne voze subotom i nedjeljom. Rijeka i Zagreb povezani su sa šest vlakova dnevno (jedan vlak prometuje do Osijeka), Rijeka i Ogulin povezani su s 14 vlakova dnevno, Rijeka i Lupoglav povezani su s pet vlakova, a Lupoglav i Rijeka s četiri vlaka dnevno. Međunarodnim vlakom Rijeka je povezana s Ljubljanom, Bečom, Münchenom i Budimpeštom. Prijevozni kapaciteti željeznice nisu iskorišteni ni u teretnom ni u putničkom prometu.

Na području PGŽ-a nalazi se 160,33 km željezničke pruge, odnosno 6,15% ukupne duljine pruga u Republici Hrvatskoj i 53 željezničko-cestovna prijelaza (10 željezničko-cestovnih prijelaza osigurano je znacima, a 24 su osigurana uređajima). Gustoća željezničko-cestovnih prijelaza na području PGŽ-a takva je da na svakih 3,02 km pruge dolazi jedan željezničko-cestovni prijelaz, što je rjeđe u odnosu na područje Republike Hrvatske gdje je gustoća jedan prijelaz na svakih 1,71 km pruge.

Izmjenom sustava električne vuče na dionici Moravice – Rijeka – Šapjane povećani su kapaciteti željezničke pruge (povećana je propusna moć pruge do 20%). Bez obzira na dovršetak projekta Izmjena sustava električne vuče, željeznička infrastruktura ne može dugoročno kvalitetno udovoljiti zahtjevima teretnog prometa niti integraciji u sustav javnoga gradskog i prigradskog prometa.

Prostornim planom Primorsko-goranske županije planirana je modernizacija i rekonstrukcija postojećih željezničkih pruga etapno po dionicama, koja obuhvaća dogradnju drugog kolosijeka te korekcije dijela trase postojeće pruge za međunarodni promet Rijeka – Karlovac – Zagreb i dogradnju drugog kolosijeka na dionici Škrljevo – Rijeka i Rijeka – Šapjane, izgradnju pruge visoke učinkovitosti Trst/Kopar – Lupoglav – Rijeka – Josipdol (Karlovac) – Zagreb/Split – Dubrovnik i nove pruge od značenja za međunarodni promet od kolodvora Krasica do luke na otoku Krku i Krasica – Ivani – Škrljevo/Bakar.

Bitno unapređenje željezničke infrastrukture, kao prijelazno rješenje do izgradnje nizinske pruge, očekuje se uklanjanjem „uskih grla" na trasi pruge izgradnjom drugog kolosijeka od Rijeke do Delnica, drugog kolosijeka kroz Rijeku i od Rijeke do Šapjana te rekonstrukcijom postojeće trase pruge od Delnica prema Skradniku.

Prijevozna moć željezničke pruge nedovoljno je iskorištena, dopuštena brzina na kritičnim dionicama je mala, pouzdanost sustava relativno je niska te su visoki troškovi eksploatacije. Radi unapređenja prometa u željezničkom sustavu Primorsko-goranske županije planirana je sanacija i zamjena svih mostova i tunela na željezničkoj pruzi Rijeka – Zagreb, koji ne zadovoljavaju, obnova dionice Moravice – Skrad, obnova dionice Ogulin – Moravice, obnova pruge Škrljevo – Bakar, obnova elektro-energetskog podsustava pruge Oštarije – Mrzlo Polje i obnova kontaktne mreže na dionici Duga Resa – Ogulin.

Izgradnja drugog kolosijeka udvostručit će sadašnje kapacitete pruge i omogućiti uvođenje željeznice u sustav javnoga gradskog prometa. Uvođenje brze gradske željeznice u sustav javnoga gradskog prijevoza zahvat je koji se ispituje u sklopu Predstudije izvedivosti drugog kolosijeka željezničke pruge Škrljevo – Rijeka – Šapjane.

[56] Analiza luka nautičkog turizma i sidrišta na području Primorsko-goranske županije, Hrvatski hidrografski institut, 2012.

[57] Analiza luka nautičkog turizma i sidrišta na području Primorsko-goranske županije, Hrvatski hidrografski institut, 2012.

8.1.3. Cestovna infrastruktura

Cestovnu mrežu na području Županije čini sustav razvrstanih javnih cesta koje su kategorizirane kao autoceste, državne ceste, županijske ceste i lokalne ceste te ostale nerazvrstane ceste.

Cestovni čvor Rijeka predstavlja križanje više važnih cestovnih međunarodnih i domaćih pravaca koji su većim dijelom tranzitni pravci u odnosu na područje Rijeke. Na području cestovnog čvora sijeku se autocestovni pravci A6 Bosiljevo – Rijeka, A7 Rupa – Rijeka – Žuta Lokva i A8 Kanfanar – Matulji te neke značajnije prometnice državne i županijske mreže koje dijelom preuzimaju daljinski promet ili su priključci na ceste višeg ranga.

Prosječan godišnji dnevni promet i prosječan ljetni dnevni promet s pojedinih brojačkih mjesta na autocestama i državnim cestama prikazan je u sljedećim grafikonima.

Grafikon 38. *Prosječan godišnji dnevni promet 2005. – 2012. na autocestama i državnim cestama u PGŽ-u (vozila)*

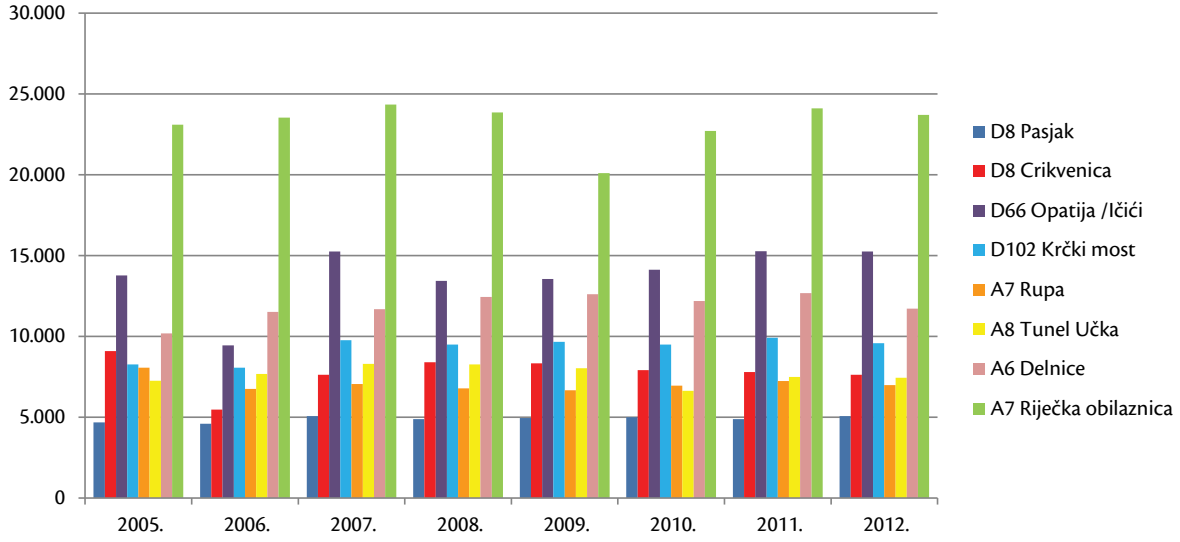

Izvor: Hrvatske ceste, Brojanje prometa na cestama Republike Hrvatske godine 2005. – 2012.

Najopterećenija prometnica u Županiji je riječka obilaznica. Najveći prosječan godišnji dnevni promet (PGDP) ostvaren je 2007. i iznosio je 24.334 vozila, a prosječni ljetni dnevni promet (PLDP) iste godine iznosio je 38.677 vozila.

Grafikon 39. *Prosječan ljetni dnevni promet 2005. – 2012. na autocestama i državnim cestama u PGŽ-u (vozila)*

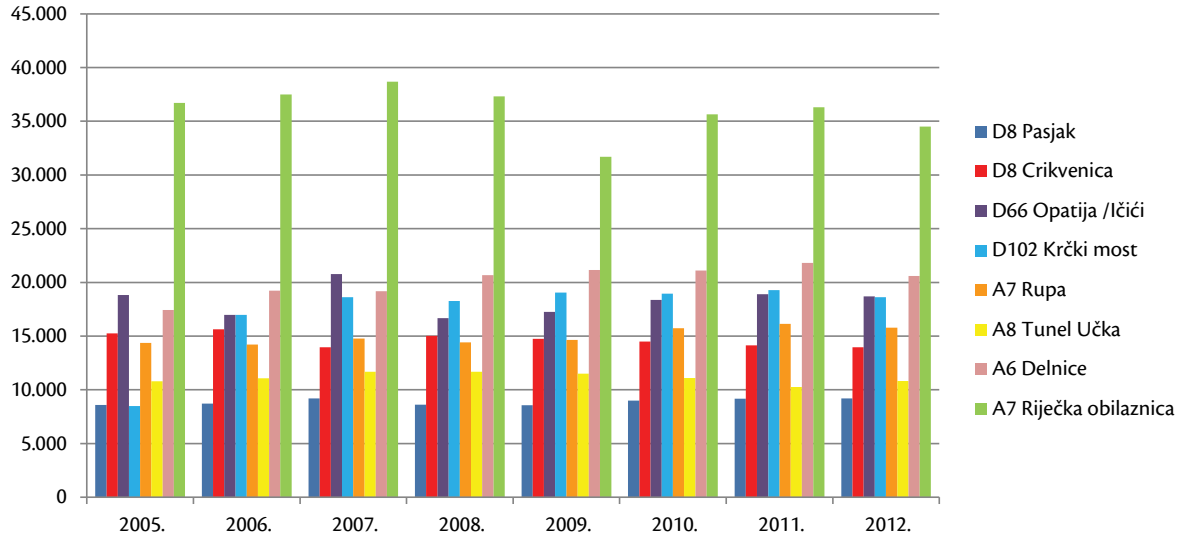

Izvor: Hrvatske ceste, Brojanje prometa na cestama Republike Hrvatske 2005. – 2012.

Riječka obilaznica Matulji – Orehovica – Križišće prolazi gradskim područjem i ima gusto raspoređena čvorišta pa se na njoj miješaju unutargradski prometni tokovi s daljinskima.

Postojeće prometno opterećenje riječke obilaznice i projekcije prometa ukazuju na to da je postojeća obilaznica dugoročno nedostatna za prometne potrebe. Grafikoni 38. i 39. jasno pokazuju opterećenje riječke obilaznice u usporedbi s ostalim cestama (autocestama i državnim cestama) u Županiji, odnosno na potrebu za njezinim korištenjem. Prometni volumeni na riječkoj zaobilaznici u 2007. iznosili su na presjeku tunela Katarina 28.303 vozila/dan u PGDP-u te 34.424 vozila/dan u PLDP-u, a na zapadnoj dionici između čvorova Škurinje i Diračje 24.334 vozila/dan u PGDP-u i 38.677 vozila/dan u PLDP-u. Prema prognozama prometa iz Prostorno i prometno integralne studije Primorsko-goranske županije i Grada Rijeke (PPIS), očekuje se rast putovanja svih vrsta vozila. Na riječkoj obilaznici očekuje se PGDP veći od 46.000 vozila te je u PP PGŽ određen koridor za izgradnju autocesta na širem području Grada Rijeke[58].

Na području Županije postoje četiri trajektne linije kao nastavak državnih cesta. Promet na trajektnim linijama obrađen je pod točkom Pomorski promet i lučko-terminalna infrastruktura.

U 2012. u Županiji registrirano je 152.006 vozila, odnosno 8,1% ukupnog broja registriranih vozila u Republici Hrvatskoj. U grafikonu 40. prikazan je broj registriranih vozila u Županiji.

Grafikon 40. *Broj registriranih motornih vozila u PGŽ-u, 2000. – 2012. (stanje 31. prosinca)*

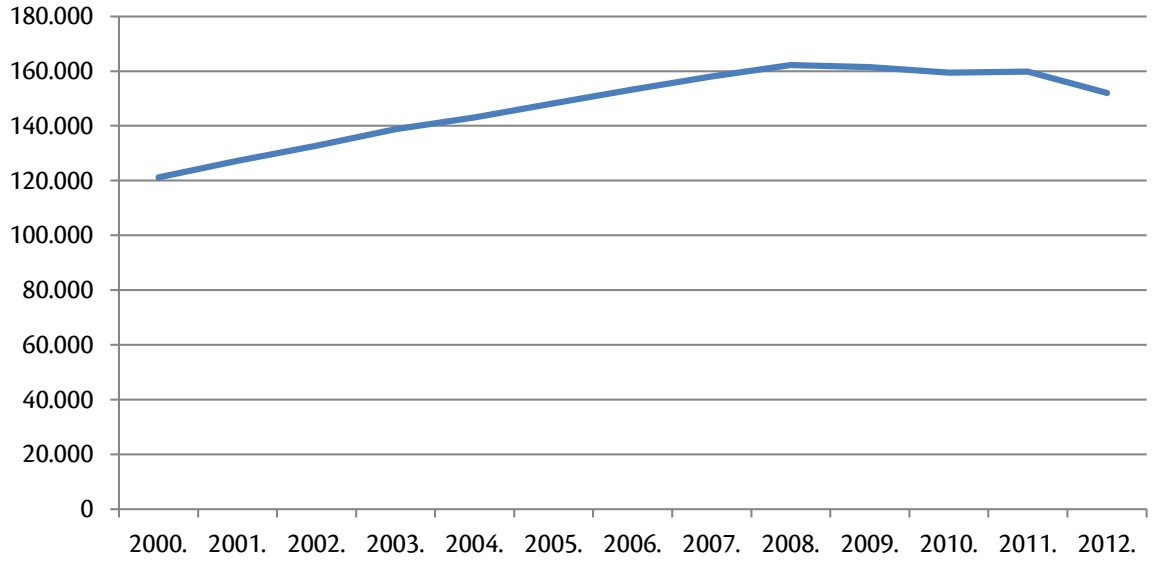

Izvor: DZS, Statistički ljetopis RH 2001. – 2013.

Broj registriranih motornih vozila na području Primorsko-goranske županije povećavao se do 2008. godine. U 2008. registrirano je najviše vozila (162.182), a od 2009. zabilježen je pad broja vozila na području Županije. Broj registriranih motornih vozila u Republici Hrvatskoj[59] pokazuje sličan trend: od 2000. u stalnom je porastu sve do 2010. kada je zabilježen blagi pad.

Stupanj motorizacije Županije, izračunat na temelju zadnjih dostupnih podataka (za 2012.), iznosi približno 506 vozila na 1.000 stanovnika. Gledano po NUTS 2 regijama, Jadranska Hrvatska ima stupanj motorizacije 471 vozilo na 1.000 stanovnika, a Kontinentalna Hrvatska 417 vozila na 1.000 stanovnika, iz čega je očito da Županija ima natprosječno razvijen stupanj motorizacije.

Na području Primorsko-goranske županije razvrstano je ukupno 1.550,60 km cesta. Prosječna gustoća cestovne mreže u Republici Hrvatskoj je 480 m/km², a 428 m/km² u Primorsko-goranskoj županiji. Cestovna mreža na području Županije ima zadovoljavajuću gustoću unatoč tome što je njezina prosječna gustoća manja od one prosjeka Republike Hrvatske, s obzirom na konfiguraciju terena i neravnomjernu naseljenost. Cestovna mreža ima lošije tehničke elemente i često nedostatnu propusnu moć, pogotovo u turističkoj sezoni.

[58] PPIS, Institut IGH d.d., 2011.

[59] DZS, Statistički ljetopis 2009., Statistički ljetopis 2013.

Grafikon 41. *Gustoća cestovne mreže u 2012. (m/km²)*

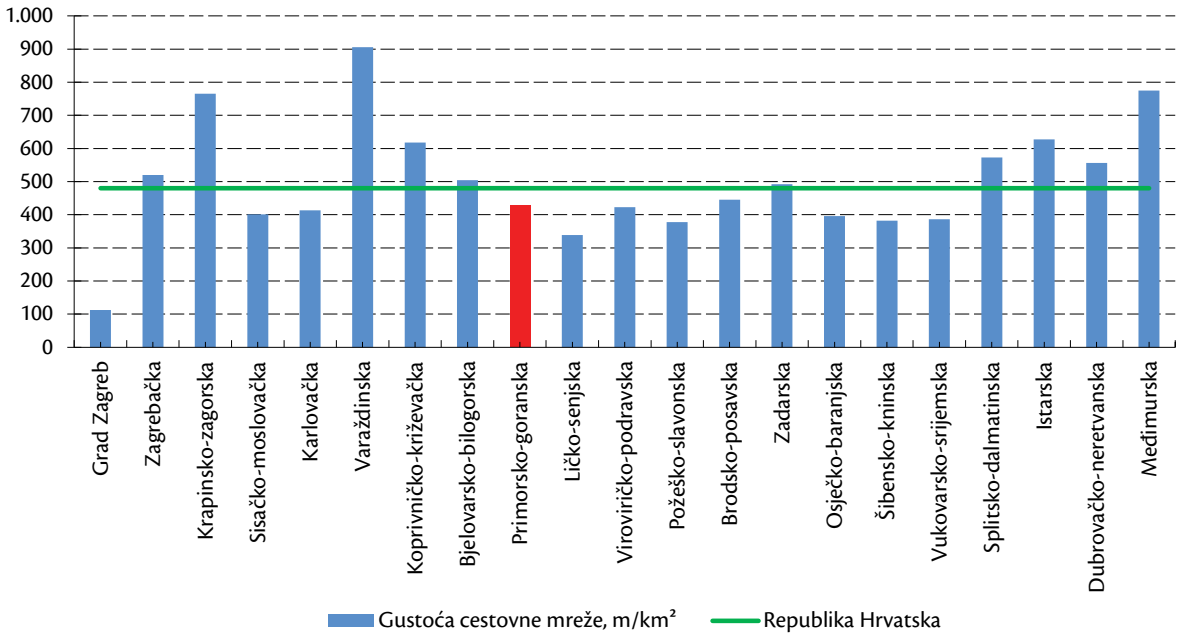

Izvor: DZS, Statistički ljetopis RH 2013., prosinac 2013.

Podaci Eurostata[60] za gustoću cestovne mreže po NUTS 2 regijama Europe za 2011., svrstavaju regije u pet razreda: regije s manje od 20 km/1.000 km² gustoće cestovne mreže, regije s gustoćom cestovne mreže 20 – 40 km/1.000 km², 40 – 60 km/1.000 km², 60 – 90 km/1.000 km² i s više od 90 km/1.000 km². Ti podaci pokazuju da Jadranska Hrvatska pripada razredu 20 – 40 km/1.000 km²; primjerice, regija Ligurija u Italiji ima 70 km/1.000 km² cestovne mreže, a regije Kanari (Španjolska), Cipar i Sicilija (Italija) imaju gustoću između 26 i 36 km/1.000 km².

Odlukom o razvrstavanju javnih cesta u državne, županijske i lokalne ceste („Narodne novine" broj 66/2013.), Županijska uprava za ceste Primorsko-goranske županije ima u nadležnosti ukupno 893,2 km cesta, od toga 569,1 km županijskih cesta i 324,1 km lokalnih cesta.

Bez asfaltnog zastora ukupno je 20,3 km županijskih cesta (3,50%) i 16,4 km lokalnih cesta (5,07%).[61]

Prema raspoloživim podacima za pojedine parametre stanja kolnika prema ravnosti i oštećenosti (hvatljivost nije uključena u vrednovanje), ukupno stanje kolnika na mreži županijskih i lokalnih cesta može se iskazati u pet kategorija – od vrlo dobrog do vrlo lošeg stanja (1. vrlo dobro, 2. dobro, 3. prihvatljivo, 4. loše, 5. vrlo loše). Najviše županijskih i lokalnih cesta (49,8%) ima ocjenu 3, što znači da je konstrukcija kolnika manje oštećena, a površina kolnika oštećena je do 70%, 31,5% ima ocjenu 2. dobro, 9,3% ima ocjenu 4. loše (konstrukcija kolnika je znatno oštećena, a površina kolnika oštećena je do 80%), a 2,5% ima ocjenu 5. vrlo loše, što znači da je konstrukcija kolnika potpuno oštećena, a površina kolnika oštećena je više od 80%.

Osim potrebe asfaltiranja postojećega makadamskog kolnika, postoji i potreba za izgradnjom pojedinih dionica cesta kako bi se postigla smislena i kontinuirana prometna cjelina. Postoje ceste koje su asfaltirane, ali po svojim karakteristikama ne udovoljavaju kriterijima nužnim za sigurno odvijanje prometa. Stoga je potrebno poboljšati stanje županijskih i lokalnih cesta i izgraditi nogostupe.

[60] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-13-001-10/EN/KS-HA-13-001-10-EN.PDF (pristupljeno 12. lipnja 2014.)

[61] Prijedlog financijskog plana ŽUC PGŽ za 2013. – 2015., Rijeka, studeni 2012.

Grafikon 42. *Ocjena stanja županijskih i lokalnih cesta PGŽ-a (%)*

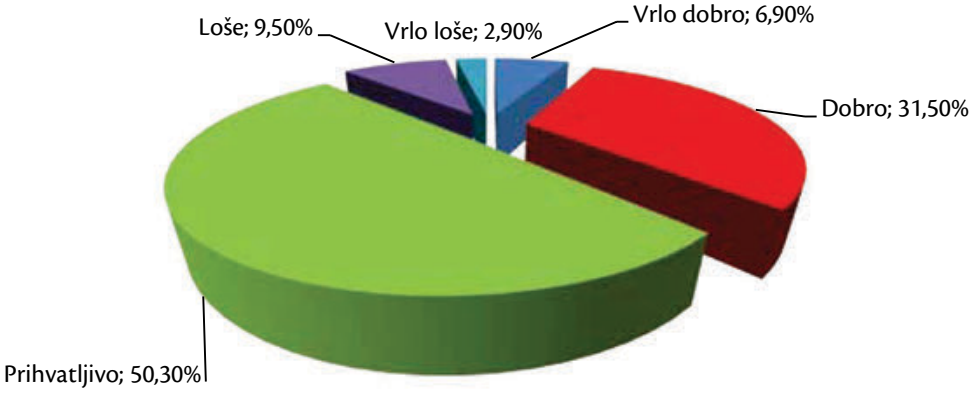

Izvor: Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze PGŽ

U novome Prostornom planu Primorsko-goranske županije određen je novi koridor za izgradnju autocesta na širem području Grada Rijeke, koji će omogućit međusobno povezivanje tri autocestovna pravca: A6 Bosiljevo – Rijeka, A7 Rupa – Rijeka – Žuta Lokva i A8 Kanfanar – Matulji. Nova planirana mreža autocesta i brzih cesta definirana je vodeći računa o njihovu međusobnom povezivanju u hijerarhijskom smislu, kao i o načinu vođenja prometnih tokova s obzirom na ciljeve putovanja – daljinski (interregionalni), regionalni i lokalni, te njihovoj međusobnoj isprepletenosti. Planirano je da postojeća obilaznica Rijeke ostane distributer prometnih tokova između državnih i županijskih cesta te lokalne cestovne mreže pojedinog dijela priobalnog područja Županije. S obzirom na turistički karakter Županije, odnosno činjenicu da neke državne ceste prolaze jedinicama lokalne samouprave koje su turističke destinacije, tijekom ljetne sezone događa se da se prosječni dnevni godišnji promet u ljetnim mjesecima i udvostruči, što dovodi do problema protočnosti prometa. Stoga je potrebno izgraditi obilaznice oko većih gradskih i općinskih središta.

Cestovna prometna mreža još uvijek ne udovoljava potrebama prometa pa u ljetnim mjesecima dolazi do prometnih zastoja oko urbanih područja, koja su ujedno i turističke destinacije. Ovo posebno dolazi do izražaja na području Liburnijske i Crikveničko-vinodolske rivijere. Zastoji i prometne gužve oko crikveničko-vinodolskog područja znatno će se smanjiti po dovršetku autoceste A7 do čvora Žuta Lokva. Nedovoljna prometna povezanost određenih dijelova Gorskog kotara s cestovnom mrežom Republike Hrvatske poseban je problem koji treba promatrati u širem kontekstu (ne)razvijenosti i depopulacije Gorskog kotara. Sjeverni dijelovi Gorskog kotara, poput Prezida i Čabra, slabo su cestovno povezani s mikroregionalnim središtem Delnicama i širim okruženjem Županije.[62] Pogranična naselja prema Republici Sloveniji, posebno u dolini Čabranke i Kupe, još uvijek nisu kvalitetno prometno integrirana kroz područje RH, već je u jednom dijelu veza među naseljima moguća jedino prometnicama u Republici Sloveniji[63].

Rekonstrukcija i izgradnja otočnih cesta iz državnog programa ne odvija se željenom dinamikom. Nedovoljan je standard državnih cesta na otocima Cresu i Rabu. Na otoku Cresu prijeko je potrebno rekonstruirati dio postojeće državne ceste D 100 i izgraditi obilaznicu grada Cresa. Cestovna mreža zadovoljava potrebe otočnog stanovništva, ali ne i potrebe turista tijekom turističke sezone, što se osobito očituje u zagušenju urbanih središta u vrijeme vršnih opterećenja tijekom ljetnih mjeseci.

Zaseban je problem nedovoljna međuotočna povezanost te nedovoljna prometna povezanost otoka s kopnom. Samim time što je riječ o otocima, upućuje se na ovisnost cestovne mreže na otocima o trajektnim linijama i njihovu voznom redu.

Uočen je nedostatak parkirališnih mjesta u cijeloj Županiji (u gradu Rijeci, povijesnim gradovima, turističkim središtima tijekom ljetnih mjeseci). U urbanim područjima velikih gustoća izgradnje problem lokacija parkirališta treba se rješavati izgradnjom podzemnih ili nadzemnih garaža. S druge strane, potencijalnim razvojem mreže željezničkoga prigradskog prometa u slučaju grada Rijeke stvara se pretpostavka za disperziju lokacija garaža iz središta grada na niz stanica prigradske javne željeznice manjih gradova/naselja uzduž priobalnog područja.

[62] Prostorni plan uređenja Grada Čabra, Županijski zavod za održivi razvoj i prostorno planiranje u Rijeci, 2003.

[63] PP PGŽ.

Javni autobusni promet uključuje i realizaciju autobusnih kolodvora koje je potrebno izgraditi u svim mikroregionalnim središtima. Ovdje se posebno ističe autobusni kolodvor u gradu Rijeci zbog svojega „regionalnog" karaktera, a koji nema dostatne kapacitete kao ni zadovoljavajuću lokaciju. Jednako tako, važno je unapređivati pješački i biciklistički promet, odnosno izgraditi biciklističke prometnice i uspostaviti kvalitetniju mrežu pješačkih putova.

8.1.4. Infrastruktura zračnog prometa

Na području Županije u funkciji su četiri zračne luke: Rijeka, Mali Lošinj, Unije i Grobnik.

Zračna luka Rijeka najznačajnija je zračna luka u Županiji, registrirana je za javni domaći i međunarodni promet, dobro povezana i integrirana u regionalnu prometnu infrastrukturu. Zračna luka Rijeka prostire se na 100 ha, s velikim okolnim prostorom pogodnim za daljnji razvoj. Razvoj sustava zračnog prometa odnosi se na proširenje i rekonstrukciju postojećih kapaciteta zračnih luka i zračnih pristaništa te mogućnost izgradnje novih pristaništa na moru i kopnu u skladu s interesimu Županije i Programom prostornog uređenja Republike Hrvatske.

Zračno pristanište Mali Lošinj je aerodrom registriran za javni promet, domaći i međunarodni, a svojim kapacitetom zadovoljava razinu postojećeg prometa. Usko grlo prometne infrastrukture je putnički terminal koji ne zadovoljava prije svega svojim građevinskim stanjem.

Zračno pristanište Unije prostor je pašnjaka uređen u travnati aerodrom za male zrakoplove. Registrirano je kao javni aerodrom za dnevni domaći promet i osposobljeno za dnevno letenje.

Zračno pristanište Grobnik u funkciji je sportske zračne luke. Na njoj je stacioniran aeroklub, pri kojem se odvija program sportsko-rekreacijskog letenja i školovanja.

U grafikonu 43. prikazan je prijevoz putnika u Zračnoj luci Rijeka u razdoblju 2005. – 2012. godine.

Grafikon 43. *Prevezeni putnici u Zračnoj luci Rijeka, 2005. – 2012.*

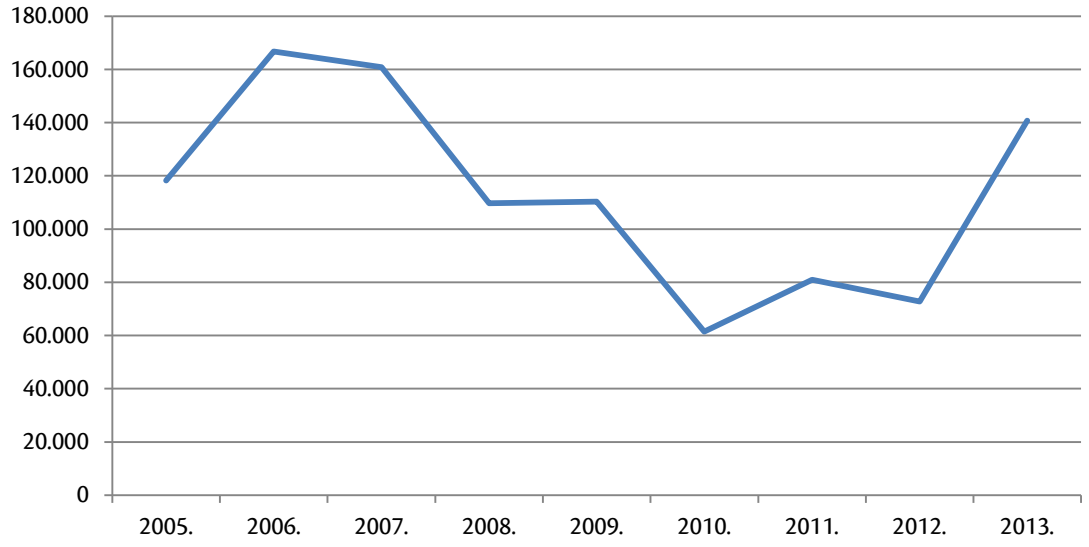

Izvor: Zračna luka Rijeka d.o.o., veljača 2013.

Dolaskom niskotarifnih zračnih prijevoznika došlo je do povećanja broja putnika u Zračnoj luci Rijeka. Najveći broj putnika u Zračnoj luci Rijeka prevezen je 2006. godine – 166.675. Od 2008., nakon što su i ostale luke ugovorile dolazak niskotarifnih prijevoznika, bilježi se smanjenje broja putnika. Najmanje putnika prevezeno je 2010. (61.498). U 2013. prevezeno je 140.776 putnika, što je povećanje za 93,45% u odnosu na 2012. godinu.

Iskazano je zanimanje za organiziranje hidroavionskih letova te su u novome Prostornom planu Primorsko-goranske županije dane smjernice za definiranje lokacija aerodroma na vodi i izgradnju hidroavionskih pristaništa u morskim lukama otvorenim za javni promet.

Helidromi su nužni za sigurnost življenja lokalnog stanovništva tijekom cijele godine na otocima, a osobito u ljetnim mjesecima jer omogućuju brz interventni prijevoz do većih gradskih središta. Potrebno je planirati i graditi mrežu helidroma, a povremeno se (prema potrebi) za slijetanje helikoptera mogu koristiti i površine sportskih terena.

Razvoj sustava zračnog prometa planiran je proširenjem i rekonstrukcijom postojećih kapaciteta zračnih luka i zračnih pristaništa te izgradnjom zračnog pristaništa na Rabu i pristaništa na moru. Prema potrebi, moguće je osigurati hidroavionska pristaništa u lukama otvorenim za javni promet kao dopunu turističke ponude i za povećanje sigurnosti življenja stanovništva na otocima.

8.1.5. Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture

Primorsko-goranska županija, a posebno grad Rijeka, gotovo je u potpunosti pokrivena GSM telekomunikacijskim signalom. Na vanjskim otocima se u nekim dijelovima može „hvatati" i signal mobilne telefonije iz Republike Italije, a u nekim se dijelovima Gorskog kotara „hvata" i signal mobilnih operatera iz Republike Slovenije. No intenzivan razvoj mobilne telefonije i visok stupanj posjedovanja i uporabe mobilnih telefonskih uređaja uzrokuje nedostatnu pokrivenosti GSM signalom (osobito u ljetnim mjesecima), odnosno potrebu za gušćim signalom.

Županija je pokrenula projekt mrežne elektroničke komunikacijske infrastrukture i mrežnih usluga za potrebe korisnika na području Županije. Riječ je o projektu *e-Županija* koji bi trebao omogućiti povezivanje lokalne samouprave, obrazovanja i industrije kao preduvjeta za bržu primjenu novih ICT tehnologija i gospodarski rast.

Tijekom 2010. u Primorsko-goranskoj županiji (Digitalna regija – D5) prešlo se s analognog na digitalno emitiranje televizijskog programa. Ova migracija obavljena je u skladu s nacionalnom Strategijom kojom su utvrđene temeljne strateške odrednice uvođenja usluge digitalne zemaljske televizije u Republici Hrvatskoj.

Da bi se zadovoljili zahtjevi za sve većim prijenosnim brzinama i kvalitetnijim širokopojasnim uslugama u nepokretnoj i pokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži, prema Europskoj direktivi Digitalne agende za Europu, bit će prijeko potrebno pristupiti modernizaciji, obnovi i dogradnji postojeće, kao i izgradnji nove elektroničke komunikacijske infrastrukture i mreže.

Razvoj širokopojasnih usluga od iznimnog je značenja za gospodarski razvoj Županije te je od ključne važnosti za omogućavanje stvaranja društva znanja. Najnovije širokopojasne usluge (obrazovanje putem interneta, društveno umrežavanje, IP televizija visoke kakvoće, rad od kuće i drugo) zahtijevaju odgovarajuće prijenosne kapacitete (30Mbit/s) koje u pravilu nije moguće realizirati bez izgradnje nove širokopojasne infrastrukture koja se planira kao jedinstvena mreža u skladu s načelom zajedničkog korištenja.

Ciljevi razvoja širokopojasnog pristupa na području Županije proizlaze iz Strategije koja se temelji na Digitalnoj agendi za Europu, a to su brzi pristup (30Mbit/s ili više) za 100% kućanstava i ultrabrzi pristup (100 Mbit/s ili više) za 50% kućanstva do 2020. godine.

Autocesta A7, Križišće

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na PROMETNU INFRASTRUKTURU
Pomorski promet i lučko-terminalna infrastruktura • Nedovoljna izgrađenost lučke nadgradnje i podgradnje u morskim lukama otvorenima za javni promet od županijskog i lokalnog značenja • Nedovoljan broj priveza za domicilno stanovništvo i za nautička plovila • Korištenje luka, privezišta i sidrišta izvan instituta koncesija i lučkih uprava • Loša lokacija pomorskoga putničkog terminala **Željeznička infrastruktura** • Mala prijevozna sposobnost željezničke pruge, mala dopuštena brzina na kritičnim dionicama, relativno niska pouzdanost sustava i visoki troškovi eksploatacije • Nepovoljna struktura korištenja željeznice u robnom i putničkom prometu • Nerazvijen javni promet željeznicom **Cestovna infrastruktura** • Neodgovarajuća povezanost autocestama s ostalim županijama (neizgrađena autocesta Rijeka – Žuta Lokva te II. cijevi tunela Učka i spojnih autocesta) • Neodgovarajuća povezanost na mrežu autocesta u Sloveniji i Italiji • Nedovoljna prometna povezanost određenih područja Gorskog kotara s cestovnom mrežom Republike Hrvatske • Nedovoljna prometna povezanost otoka s kopnom (osim otoka Krka) i otoka međusobno • Nezadovoljavajuće stanje kolnika i tehničkih elemenata na dijelu županijskih i lokalnih cesta • Nezadovoljavajuće vođenje tranzitnog prometa – kroz gradska i općinska središta • Nezadovoljavajući kapaciteti i lokacija „regionalnoga“ autobusnog kolodvora u gradu Rijeci i kolodvora u središtima mikroregija • Nedovoljan broj parkirališnih mjesta • Neodgovarajući uvjeti za odvijanje pješačkog prometa i nedostatna biciklistička infrastruktura **Infrastruktura zračnog prometa** • Neiskorišteni (djelomično iskorišteni) kapaciteti zračnih luka • Nezadovoljavajuće stanje infrastrukture u zračnoj luci i zračnim pristaništima **Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture** • Nedovoljna pokrivenost kompletnog područja Županije i potreba za daljnjim razvojem širokopojasnog pristupa

Krčki most, otok Krk

Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na PROMETNU INFRASTRUKTURU
• Razvijati riječki prometni pravac (razvijati lučku, cestovnu, željezničku i logističku infrastrukturu) • Razvijati prometni sustav koji se oslanja na sve oblike javnoga gradskog prijevoza i intermodalno povezivati različite oblike prometa **Pomorski promet i lučko-terminalna infrastruktura** • Izgraditi Zagrebačku obalu i nastaviti daljnju modernizaciju luke Rijeka • Daljnji razvoj luke Rijeka planirati na otoku Krku • Bolje prometno integrirati otoke s kopnom i otoke međusobno • Rekonstruirati morske luke otvorene za javni promet radi uspostave javnog prijevoza putnika morem • Osigurati prostor za komunalni dio luke u sklopu luke otvorene za javni promet (osigurati privez za plovila domaćeg stanovništva) • Izgraditi nove luke nautičkog turizma – marine (osigurati mogućnost prihvata većeg broja plovila nautičkog turizma) • Formirati pomorsko-kopneni terminal putnika na jednome mjestu **Željeznička infrastruktura** • Modernizirati postojeću željezničku prugu i izgraditi novu željezničku prugu • Uvesti željeznicu u javni gradski prijevoz putnika **Cestovna infrastruktura** • Lobirati i izgraditi nastavak autoceste Rijeka – Rupa u Republici Sloveniji (s vezom na Ljubljanu i Trst) • Izgraditi autocestu Rijeka – Žuta Lokva • Izgraditi II. cijev tunela Učka te spojne autoceste • Početi gradnju Liburnijske obilaznice • Izgraditi dionice cesta u Gorskom kotaru radi kvalitetne integracije prostora • Izgraditi obilaznice oko većih gradskih i općinskih središta • Poboljšati stanje županijskih i lokalnih cesta i izgraditi nogostupe • Izgraditi autobusni kolodvor u Rijeci • Izgraditi parkirališnene i garažno-parkirališne građevine, vodeći računa o održivom razvoju prometa • Izgraditi biciklističke prometnice, uspostaviti kvalitetniju mrežu pješačkih putova **Infrastruktura zračnog prometa** • Iskoristiti slobodne kapacitete zračnih luka • Rekonstruirati i dograditi infrastrukturu u zračnoj luci i zračnim pristaništima u skladu s prometnim potrebama i sigurnosti prometa • Prema potrebi osigurati hidroavionska pristaništa u lukama otvorenim za javni promet (kao dopunu turističke ponude i za povećanje sigurnosti življenja stanovništva na otocima) **Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture** • Elektroničku komunikacijsku infrastrukturu razvijati, graditi, održavati i koristiti radi napretka gospodarstva, povećavanja kakvoće života stanovništva, zaštite okoliša i zdravlja ljudi • Razvijati širokopojasni pristup i omogućiti brz pristup za 100% kućanstava i ultrabrzi pristup za 50% kućanstava

8.2. Infrastruktura vodnogospodarskog sustava

8.2.1. Vodoopskrbni sustav

Vodoopskrbni sustavi Primorsko-goranske županije najrazvijeniji su u Hrvatskoj, 97% stanovništva opskrbljeno je vodom iz vodoopskrbnog sustava, što je znatno više od prosjeka Republike Hrvatske koji iznosi 75%.

Čak 90% vodenih resursa Županije čine podzemne vode, ali za određena područja značajni su i zahvati površinskih voda. Vodoopskrbne sustave čine 82 izvorišta različite minimalne izdašnosti (do 1.500 l/s), s time da ih se stalno koristi 73, a ukupna maksimalna mogućnost zahvaćanja kreće se oko 6.800 l/s vode. *Raspoloživa izvorišta nisu ravnomjerna raspoređena u odnosu na područje potrošnje*. Potrebno je provesti vodoistražne radove radi osiguranja novih količina vode za piće.

Unutar svakoga vodoopskrbnog sustava, osim glavnoga, postoji često i čitav niz manjih vodovoda. Povezani su vodoopskrbni sustavi Rijeke i Opatije (Liburnija), Rijeke i otoka Krka te sustav Rijeke i podsustav Jadranovo koji je dio vodoopskrbnog podsustava Novi Vinodolski. Županijski sustav, međutim, još uvijek nije u dovoljnoj mjeri povezan.[64].

[64] *Izmjena i dopuna Vodoopskrbnog plana PGŽ-a, 2011.*

Nužno je povezivanje postojećih sustava u veće cjeline stvarajući grupne i regionalne vodoopskrbne sustave te spajanje novih izvorišta na vodoopskrbne sustave jer se s povećanjem količina vode u sustavima povećava sigurnost u opskrbi potrošača.

Vodoopskrbnim sustavima na području Županije upravlja devet isporučitelja vodne usluge, što je sistematizirano u tablici 57., zajedno s postotkom priključenosti na vodoopskrbnu mrežu.

Tablica 57. *Javni isporučitelji vodne usluge u PGŽ-u*

Javni isporučitelj vodne usluge	Gradovi/općine	Postotak priključenosti na vodoopskrbnu mrežu	Izvorišta vode/vodozahvat
Vodovod i kanalizacija d.o.o. za vodoopskrbu i odvodnju Rijeka	Gradovi: Rijeka, Kastav, Bakar i Kraljevica; općine: Klana, Jelenje, Viškovo, Čavle i Kostrena	99%	Izvori: Zvir, Zvir II, Rječina, Perilo, Dobra i Dobrica Bunari u Martinšćici
Liburnijske vode d.o.o.	Grad Opatija; općine: Matulji, Lovran i Mošćenička Draga	90%	Izvori na Učki i u tunelu Učka, +sustav Rijeka
Vodovod Žrnovnica d.o.o.	Grad Crikvenica i Novi Vinodolski Vinodolska općina	93%	Izvori u Novljanskoj Žrnovnici i bunari u Triblju
Ponikve voda d.o.o.	Grad Krk; općine: Omišalj, Malinska-Dubašica, Punat, Vrbnik, Dobrinj i Baška	95%	Vodozahvat Ponikve; izvori i bunari u Bašćanskoj kotlini (EB-1, EB-2, EB-3) Bunar Paprati i Stara Baška, +sustav Rijeka
Vodoopskrba i odvodnja Cres Lošinj d.o.o. Cres	Grad Cres i Lošinj	75%	Jezero Vrana
Vrelo d.o.o. Rab	Grad Rab Općina Lopar	99%	Izvori i bunari na Rabu, +Južni ogranak vodovoda Hrvatsko Primorje
Komunalac – vodoopskrba i odvodnja d.o.o. Delnice	Grad Delnice Općine: Lokve, Fužine, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad i Brod Moravice	97%	Izvori: Kupica, Mrzlica i niz drugih malih izvora (ukupno 16)
Čabranka d.o.o. Čabar	Grad Čabar	90%	Izvor Čabranka, Tropeti i niz drugih malih izvora (ukupno 17)
Vode Vrbovsko d.o.o.	Grad Vrbovsko	99%	Izvori: Ribnjak, Javorova Kosa, Draškovac i Topli potok

Izvor: Podaci komunalnih društava 2013.

8.2.2. Gorski kotar

Područje Gorskog kotara vrlo je bogato pitkom vodom, ali je vodoopskrbna situacija nezadovoljavajuća. Opskrba vodom je gotovo bez ikakvih rezervi pa se može reći da je vrlo riskantna i neodrživa u slučaju kvara na sustavu, odnosno vodozahvatu. Pojedini dijelovi mreže nedovoljnog su kapaciteta. Do pojedinih zaseoka vodoopskrba mreža nije izgrađena. Vodoopskrbni sustavi područja nisu u dovoljnoj mjeri osigurani za slučajeve iznimnih akcidentnih onečišćenja koja mogu i na dulje vrijeme onemogućiti korištenje voda s pojedinih izvorišta. Upotrebljava se i zdravstveno neispravna voda (osobito u čabarskom području gdje postoji i problem gotovo nepostojećih rezervi).

Održivost i sigurnost vodoopskrbe ovog područja osigurat će se dovršetkom izgradnje regionalnog vodovoda Gorski kotar, odnosno njegove ishodišne točke akumulacije Križ. U prijelaznom razdoblju do izgradnje akumulacije Križ potrebno je krenuti u izgradnju privremenog vodozahvata na Lokvarskom jezeru.

8.2.3. Priobalje

Na području Priobalja nekoliko vodoopskrbnih sustava međusobno je integrirano.

Vodoopskrbni sustav Rijeka obuhvaća područje gradova Rijeke, Kastva, Kraljevice i Bakra te općina Klana, Viškovo, Jelenje, Čavle i Kostrena. Na obalnom potezu od Mlake prema Kantridi postoje izvorišta tehnološke vode koja se koriste u privredi. Vodoopskrbni sustav Rijeka ima ukupno 798 km vodovodne mreže (bez kućnih priključaka), a prosječna starost cjevovoda iznosi 42 godine.

Vodoopskrbni sustav Opatija obuhvaća područje Grada Opatije te općina Matulji, Lovran i Mošćenička Draga. Sustav nema dostatnih količina vode u vlastitim izvorima. Zbog toga se koristi voda iz sustava Rijeka. Sustav ima teškoća s visokim tlakovima u pojedinim područjima, posebno priobalnim zonama, što uz starost pojedinih dijelova mreže uvjetuje česte kvarove, a time i gubitke vode.

Vodoopskrbni sustav Novog Vinodolskog opskrbljuje područje Grada Crikvenice, područje Grada Novog Vinodolskog i jugozapadno područje Vinodolske općine. Postojeće količine vode za sada zadovoljavaju potrebe, ali su na granici potreba. Glavni magistralni cjevovod nedostatnog je kapaciteta da bi zadovoljio potrebe postojećih potrošača. Pojedini dijelovi mreže zbog povišenih tlakova, starosti ili nekvalitetne mreže imaju velike gubitke vode. Mogućnosti kratkoročnog poboljšanja postoje u smanjenju gubitaka vode u sustavu, ugradnjom buster-stanica na glavnome magistralnom cjevovodu za povećanje njegove protočnosti. Sustav ima starih dijelova u mjesnim mrežama, ali glavni dovodni cjevovod sustava novijeg je datuma s nekim potpuno novim dionicama jer je stari sustav bio nedovoljne protočnosti.

Vodoopskrbni sustav grada Rijeke dobro funkcionira i u dobrom je stanju; ostali vodoopskrbni sustavi nemaju dovoljnu izdašnost vlastitih izvora pitke vode ili je pitka voda na granici potreba.

8.2.4. Otoci

Opskrba vodom Otoka je zadovoljavajuća, izuzevši ljetnu sezonu kada su kapaciteti premali. Izdašnost je vlastitih izvorišta pitke vode ograničena (osim Lošinja i Cresa koji imaju dostatnu opskrbu iz Vranskog jezera), a sustavi Krka i Raba povezani su i na kopnene vodoopskrbne sustave. U slučaju nemogućnosti isporuke vode s kopna, u vrijeme ljetnih mjeseci može doći do problema u vodoopskrbi područja Raba i Krka.

Vodoopskrbni sustav otoka Krka opskrbljuje se vodom za piće iz šest vodoopskrbnih podsustava: *Ponikve, Rijeka, Baška, Stara Baška, Dobrinj* i *Paprati*. Veća su industrijska postrojenja, smještena na sjevernom dijelu otoka, DINA – Petrokemija d.d. i naftni terminal – JANAF d.d. DINA – Petrokemija d.d. se za potrebe tehnološke vode opskrbljuje iz izvorišta Jezero (akumulacija Jezero s 120 l/s), a naftni terminal – JANAF d.d. tehnološkom vodom se opskrbljuje iz akumulacije Tribalj (do 200 l/s).

Vodoopskrbni sustav otoka Raba pokriva područje Grada Raba i Općine Lopar. Otok Rab nema dovoljnih količina vode u vlastitim izvorištima pa se sustav napaja s kopna (vode iz Like koje se iz vodne komore i preko uređaja za kondicioniranje Hrmotine vodovodom Hrvatsko primorje – južni ogranak, transportiraju na Rab, Pag i u Karlobag).

Sustav otoka Raba danas je najranjiviji u dijelu podmorskog cjevovoda koji je ujedno, zbog nedovoljnog kapaciteta, i „usko grlo" čitavog sustava. Na otoku ima dijelova mreže nedovoljnog kapaciteta. Zbog toga je potrebno izgraditi drugu podmorsku cijev, rekonstruirati neke dijelove glavnih transportnih cjevovoda te dograditi i izgraditi nekoliko vodosprema.

Sustav vodoopskrbe otoka Cresa i Lošinja potpuno je odvojen i neovisan, a od osobite je važnosti za razvoj otoka, iako još uvijek nije u potpunosti izgrađen. Potrebno je integrirati sustav vodoopskrbe u jedinstven regionalni vodoopskrbni sustav zbog njegove ranjivosti, s obzirom na to da se oslanja na jedan izvor i da ima dugačak glavni dovodni cjevovod.

8.2.5. Podaci o isporučenim količinama voda

U 2012. u Županiji je isporučeno malo više od 25 mil. kubika vode. Prisutan je trend pada potrošnje vode.[65] Značajniji pad potrošnje vode izražen je na području koje opskrbljuje Vodovod i kanalizacija d.o.o. Rijeka. Trend blagog i kontinuira-

[65] Vodoopskrbni plan PGŽ.

nog rasta potrošnje vode vidljiv je na područjima koja opskrbljuju Vodoopskrba i odvodnja Cres Lošinj d.o.o. i Vrelo d.o.o. Rab. Trend izraženijeg rasta potrošnje vode prisutan je na područjima koja opskrbljuje Ponikve voda d.o.o. Područja koja opskrbljuju Liburnijske vode d.o.o., Vodovod Žrnovnica d.o.o., Komunalac – vodoopskrba i odvodnja d.o.o. Delnice, Vode Vrbovsko d.o.o. i Čabranka d.o.o. imaju manje-više ujednačenu potrošnju.

Tablica 58. *Isporučene količine vode u PGŽ-u, 2008. – 2012. (mil. m³/god.)*

	2008. (m³/god.)	2009. (m³/god.)	2010. (m³/god.)	2011. (m³/god.)	2012. (m³/god.)
Ukupno	26.904.697	29.793.475	24.698.413	25.443.058	25.455.774

Izvor: Podaci komunalnih društava, 2013.

8.2.6. Gubici

Većina vodovoda u Županiji ima prosječan gubitak 36%. U dobre vodovode mogli bi se svrstati vodovod Rijeka, Opatija, Vrbovsko i Rab, a odlični se vodovodi, s gubicima manjim od 20%, nalaze u sustavu otoka Krka i Cres-Lošinj.

Vodovodi s gubicima većim od 40% nalaze se na području Novog Vinodolskog, Delnica i Čabra.

Uzroci gubitaka su ponajprije dotrajalost sustava te lomovi cijevi, prelijevanja, gubici na vodovodnim armaturama, gubici na priključcima u vodovodnim oknima, gubici zbog usporavanja vodomjera i neovlašteno uzimanje vode iz hidranata.

Za siguran i održiv sustav vodoopskrbe razvoj je potrebno usmjeriti na daljnju integraciju postojećih vodoopskrbnih podsustava Lokve, Novi Vinodolski i Rijeka te zasebnih podsustava otoka Cresa, Lošinja i Raba. U idućem razdoblju treba nastaviti istraživanje i izgradnju novih izvorišta i zahvata vode od županijskog značenja: akumulacija Kukuljani (Općina Jelenje) i Križ (Općina Lokve) te izvorišta Ponikve (Grad Bakar), Grobnik (Općina Čavle), izvori u sklopu Novljanske Žrnovnice, nadogradnja akumulacije Ponikve (otok Krk) radi osiguranja sigurnog i održivog sustava vodoopskrbe. Važno je osigurati ujednačen standard komunalne usluge u Županiji.

8.2.7. Sustav prikupljanja otpadnih voda

Sustavi prikupljanja otpadnih voda u Županiji djelomično zadovoljavaju potrebe sadašnjih korisnika, međutim rješenja nisu primjerena potrebama zaštite okoliša. Čest je slučaj korištenja septičkih jama s upojnim bunarima, *s time da je velik broj septičkih jama nepropisno izveden (tzv. crne jame).* Razvoj kanalizacijskih sustava nije pratio postojeći razvoj sustava vodoopskrbe pa dovod vode na neko područje stvara probleme zbog neriješenog odvoda otpadnih voda. *Mreža prikupljanja otpadnih voda na većem dijelu prostora Županije nije dovoljno izgrađena. Problem su mješoviti sustavi odvodnje u kojima se miješaju sanitarne i oborinske vode.*

Premda se postotak priključenosti potrošača na sustave prikupljanja i odvodnje otpadnih voda u Županiji stalno i postupno povećava, *još se uvijek može konstatirati značajan zaostatak u razvoju tih sustava u odnosu na vodoopskrbne sustave.*

Prostor Županije je u smislu djelatnosti javne odvodnje pokriven registriranim trgovačkim (komunalnim) društvima u pretežnom vlasništvu JLS-ova koji djelatnost skupljanja otpadnih voda obavljaju putem građevina javne odvodnje, odnosno crpljenja i odvoza otpadnih voda iz septičkih i sabirnih jama (tamo gdje građevine javne odvodnje ne postoje).

U tablici 59. prikazani su javni isporučitelji vodne usluge i postotak priključenosti na sustav odvodnje.

Tablica 59. *Sustav prikupljanja otpadnih voda*

Javni isporučitelj vodne usluge	Gradovi/općine	Postotak priključenosti na sustav odvodnje	Izgrađeni uređaji za pročišćavanje otpadnih voda
Vodovod i kanalizacija d.o.o. za vodoopskrbu i odvodnju Rijeka	Gradovi: Rijeka, Kastav, Bakar i Kraljevica Općine: Klana, Jelenje, Viškovo, Čavle i Kostrena	47%	Rijeka – mehanički stupanj Klana – mehanički stupanj Sv. Kuzam – biodisk Kukuljanovo – biodisk Drenjevići – biodisk
Liburnijske vode d.o.o.	Grad Opatija; općine: Matulji, Lovran i Mošćenička Draga	36%	Ika – prvi stupanj Mošćeničkoj Dragi – taložnica
Vodovod Žrnovnica d.o.o.	Novi Vinodolski Vinodolska općina	-	Bribir – biodisk Novi Vinodolski – mehanički stupanj
Ponikve voda d.o.o.	Grad Krk Općine: Omišalj, Malinska-Dubašica, Punat, Vrbnik, Dobrinj i Baška	35%	Baška – mehanički tretman Punat – mehanički tretman Krk – mehanički tretman Omišalj – mehanički tretman
Vodoopskrba i odvodnja Cres – Lošinj d.o.o. Cres	Gradovi: Cres i Lošinj	75% 65%	Martinšćica – mehanički tretman M. Lošinj – mehanički tretman Cres – mehanički tretman Veli Lošinj – mehanički tretman Susak – mehanički tretman
Vrelo d.o.o. Rab	Grad Rab	55%	Suha Punta
Komunalac – vodoopskrba i odvodnja d.o.o. Delnice	Grad Delnice Općine: Lokve, Fužine, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad i Brod Moravice	53% (sustav u izgradnji)	Delnice – mehanički tretman Hrvatsko – biološki Kuželj – biodisk (SLO)
Čabranka d.o.o. Čabar	Grad Čabar	10%	Čabar – biodisk
Murvica d.o.o. Crikvenica	Grad Crikvenica	68% (sustav u izgradnji)	Jadranovo – biološki Crikvenica – dijelom. meh. obrada Selce – dijelom. meh. obrada Dramalj – dijelom. meh. obrada
Fužine	Općina Fužine	9%	Fužine – Drvenjača – biološki
Lopar Vrutak d.o.o.[65]	Općina Lopar	98%	Lopar – mehanički

Izvor: Podaci komunalnih društava 2013.

Malo više od 50% isporučene vode u Županiji završi u nekom od javnih sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda. Taj prosječni podatak, dakako, varira u ovisnosti o dijelu područja Županije (70% u Priobalju, 45% na Otocima te 20 – 30% u Gorskom kotaru).[67]

8.2.8. Gorski kotar

Na području Gorskog kotara sustav odvodnje otpadnih voda još uvijek ne prati razvoj vodoopskrbnog sustava. Odvodnjom je obuhvaćen vrlo mali broj stanovnika (oko 25%). S ekološkog stajališta, težište prioritetnog intenziviranja izgradnje

[66] KD u procesu izdvajanja komunalne djelatnosti odvodnje otpadnih voda.

[67] PP PGŽ, „Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013., (separat: *Sustavi prikupljanja otpadnih voda*, Hidroart d.o.o.).

sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda je na prostoru Gorskog kotara, što je smjernica koja ide i u korist uravnoteženog rješavanja problema onečišćenja otpadnim vodama na čitavom prostoru Županije. U ovom slučaju parametar nerazvijenosti područja ima važnu ulogu, a bitan je i strateški čimbenik važnosti Gorskog kotara kao područja s najvećim prirodnim resursima vode za piće u Županiji.

Prioriteti razvoja, dogradnje i sanacije sustava javne odvodnje (SJO), čije se otpadne vode ispuštaju u prijamnike kopnenog dijela Županije, proizlaze iz ugroženosti voda od onečišćenja i veličine aglomeracije. Na području Županije to su SJO Čabar, Tršće, Lokve – Homer, Delnice, Ravna Gora, Vrbovsko, Jablan i Fužine – Vrata.

Na području Grada Delnica sustav je djelomično izgrađen. Potrebno je obnoviti rekonstrukciju UPOV-a Delnice u smislu proširenja s drugim stupnjem pročišćavanja.

Naselje Ravna Gora ima izveden dio sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda bez izgrađenog uređaja za pročišćavanje otpadnih voda. Na području gradova Čabar i Vrbovsko te općina Skrad, Fužine, Mrkopalj i Brod Moravice sustavi su tek djelomično izgrađeni. Ostala naselja nemaju izgrađene sustave odvodnje te se otpadne vode rješavaju putem septičkih i crnih jama kroz koje se dalje infiltriraju u okolni teren.

8.2.9. Priobalje

U primorskom dijelu Županije, u pogledu razine razvijenosti sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda, posebno je teška situacija u neposrednom zaleđu Rijeke (Viškovo, Čavle, Jelenje), u Vinodolskoj općini i Bakru, malo je bolja u Kostreni, Kastvu, Klani, Novom Vinodolskom, Kraljevici i Crikvenici, a najbolja je na Liburniji (Opatija, Lovran) te u Rijeci.

Sustav Grad na području aglomeracije Rijeka prihvaća otpadne vode većeg dijela Rijeke i okolnih općina Viškovo, Kastav, Čavle, Jelenje te dijela Matulja. Sustav završava glavnim sabirnim kolektorom grada Rijeke u zoni Delta, čime je više morskih ispusta svedeno na jedan obalni ispust. Središnji uređaj za pročišćavanje otpadnih voda *Delta* do danas ima izgrađenu samo prvu fazu, odnosno mehanički predtretman s podmorskim ispustom. Sustav je mješoviti te mu u idućim godinama predstoji velik investicijski ciklus. U tijeku je izrada projektne dokumentacije za dogradnju sustava Grad.

U najvećem postotku izgrađenosti sustava prikupljanja otpadnih voda u Primorsko-goranskoj županiji je sustav Opatija – Lovran s uređajem prvog stupnja pročišćavanja otpadnih voda *Ičići*.

8.2.10. Otoci

Najrazvijeniji sustav prikupljanja i odvodnje otpadnih voda na otocima imaju gradovi Mali Lošinj i Cres te općine Omišalj i Baška.

Na otoku Krku izgrađene uređaje za pročišćavanje otpadnih voda s prvim stupnjem obrade imaju sustavi Punta i Baške. Djelomično razvijene sustave, s obzirom na postignuti stupanj pročišćavanja otpadnih voda, imaju naselja Baška, Punat, Njivice, Krk, Malinska i Omišalj.

Nisku razinu razvijenosti sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda imaju općine Vrbnik i Dobrinj.

Na području Grada Raba sustavi su djelomično izgrađeni, a podsustav *Lopar* izgrađen je u cijelosti (naselje Lopar i zona San Marino s postojećim uređajem za pročišćavanje otpadnih voda).

Na području gradova Cresa i Malog Lošinja izgrađeni su razdjelni sustavi za odvodnju otpadnih voda u naseljima: Cres, Valun, Martinšćica i Nerezine s turističkim naseljem Bučanje, Mali Lošinj i Veli Lošinj te na otoku Susku. Za sustave grada Cresa i Malog Lošinja do 2018. potrebno je izgraditi uređaj za pročišćavanje sanitarnih otpadnih voda II. stupnja obrade.

Na sustav prikupljanja otpadnih voda *Cres* priključeno je oko 90% stanovništva, a na sustav *Mali Lošinj* 71%. Na otoku Lošinju, projektom *Jadran*, predviđeno je objedinjavanje sustava i izgradnja uređaja za pročišćavanje sanitarnih otpadnih voda visokog stupnja obrade. Izgrađen je sustav naselja Sunčana uvala te isto tako i Zaglav/Miholaščica. Na otoku Susku izgrađen je kanalizacijski sustav s biološkim uređajem za pročišćavanje otpadnih voda i na njega je priključeno 60% stanovništva.

U tablici 60. prikazane su prioritetne aglomeracije na području Županije (veće od 2.000 ekvivalent stanovnika – ES) za izgradnju sustava prikupljanja otpadnih voda, a prema Planu provedbe vodnokomunalnih direktiva (Direktiva o

pročišćavanju komunalnih otpadnih). Prema istom Planu, jedino je sustav Opatija – Lovran (s uređajem za pročišćavanje otpadnih voda *Ičići*) u cijelosti izgrađen.

Tablica 60. *Aglomeracije veće od 2000 ES u PGŽ-u te postotak priključenosti, rokovi izgradnje prema Planu provedbe vodnokomunalnih direktiva*

Aglomeracija	Recipijent	Rok do	Priključenost u %	Izgrađenost UPOV	Stupanj pročišćavanja
Baška	more	2018.	71	P	
Cres	more	2018.	90	-	2
Crikvenica	more	2023.	71	-	2
Delnice	Delnički potok	2023.	63	1	2
Fužine – Vrata	podzemlje	2023.	12	-	2
Jadranovo	more	2023.	3	2	2
Klimno – Šilo	more	2023.	0	-	1
Kostrena – Bakar	more	2023.	18	-	2
Kraljevica	more	2023.	48	-	1
Krk	more	2018.	74	-	2
Lopar	more	2023.	84	P	2
Mali Lošinj	more	2018.	71	-	2
Malinska – Njivice	more	2023.	32	-	2
Martinšica	more	2023.	29	-	1
Mošćenička Draga	more	2023.	64	-	1
N. Vinodolski	more	2023.	50	-	2
Omišalj	more	2018.	61	-	2
Opatija – Lovran	more	2012.	60	1	2
Punat	more	2018.	52	P	1
Rab – Palit – Barbat	more	2023.	62	-	2
Rijeka + 4 JLS	more	2018.	67	P	2
Selce	more	2023.	97	-	1
Supetarska Draga	more	2023.	17	-	1
Veli Lošinj	more	2023.	50	-	1
Vrbovsko	Dobra	2023.	8	-	2

Legenda: P = predtretman, 1 = mehaničko pročišćavanje, 2 = drugi stupanj (kemijski tretman)
Izvor: Vodovod i kanalizacija d.o.o. Rijeka

U Županiji nije izgrađen primjeren broj uređaja za pročišćavanje otpadnih voda, iako je to obveza propisana zakonima iz oblasti zaštite voda. Uz obalu mora izgrađeno je više mehaničkih predtretmana s dugim podmorskim ispustima. Međutim, sve otpadne vode pojedinih naselja koje gravitiraju izgrađenim mehaničkim predtretmanima, ne dospijevaju nužno na njih jer nije izgrađena kanalizacijska mreža naselja ili glavni dovodni kolektor. Gorski kotar posebno je područje s obzirom na osjetljivost okoliša te su potrebna dodatna ulaganja u razvoj sustava prikupljanja otpadnih voda (za aglomeracije Delnice, Lokve, Fužine, Ravna Gora, Čabar i Vrbovsko). Za prioritetne aglomeracije u idućim godinama slijedi velik investicijski ciklus ulaganja u sustave prikupljanja otpadnih voda zbog obveza koje je preuzela Republika Hrvatska u sklopu provedbe vodnokomunalnih direktiva.

8.2.11. Melioracijski sustav i navodnjavanje

Infrastruktura sustava melioracije, koji obuhvaća melioracijsku odvodnju i navodnjavanje, nedovoljno je razvijena. Poljoprivredne se površine na kraškim poljima na području Županije ne mogu koristiti bez realizacije planske izgradnje sustava. Navodnjavanje se kao agrotehnička mjera u Županiji koristi rijetko, povremeno i privremeno.

Na području Gorskog kotara izgrađene su građevine osnovne melioracijske odvodnje I. reda Ličanka – vodotok te mješovita melioracijska građevina akumulacija Potkoš. Na ovom području Gorskog kotara postoji i jedan višenamjenski sustav i to vinodolski sliv HE Vinodol koji se sastoji od akumulacija, cjevovoda i kanala, a koristi se za proizvodnju električne energije, zaštitu od poplava, vodoopskrbu, sport i rekreaciju.

Na području Priobalja izgrađena je građevina osnovne melioracijske odvodnje I. reda Brzet – bujica koji je u funkciji polja Pavlomir u Vinodolskoj dolini gdje je izgrađen bazen za navodnjavanje koji prihvaća vode bujice Brzet i služi za navodnjavanje uz privremeni cijevni sustav prema potrebi. Površina polja koje pokriva sustav melioracijske odvodnje je 86 ha. Volumen bazen/akumulacije Pavlomir iznosi oko 49.000 m^3, a duljina dosad izgrađenih kanala iznosi malo više od 8 km.

Na području Otoka izgrađene su građevine osnovne melioracijske odvodnje I. reda Vretenica – vodotok te melioracijske građevine II. reda obuhvatni lijevi i desni kanal – Vrbnik. Površina polja koje pokriva sustav melioracijske odvodnje Vrbničkog polja iznosi 172 ha s oko 10,5 km kanala. U općini Omišalj je u sustavu odvodnje i navodnjavanja polja Mali Lug i Veli Lug obnovljen sustav melioracijske odvodnje u duljini malo više od 4 km. Na otoku Rabu su u sustavu odvodnje i navodnjavanja polja u funkciji bujice, potoci, kanali u ukupnoj dužini od oko 12,4 km.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na INFRASTRUKTURU VODNOGOSPODARSKOG SUSTAVA
Vodoopskrba • Neravnomjerna raspoređenost raspoloživih izvorišta u odnosu na područje potrošnje • Nedovoljna povezanost sustava • Nedovoljna izgrađenost sustava na područjima otoka Cresa, Lošinja te dijelova Liburnije • Neispravnost sustava na području Čabra – nesigurna količina i/ili kvaliteta vode na pojedinim područjima • Nesigurnost sustava zbog nedovoljnih količina ili kvaliteta vode (dijelovi Liburnije, dijelovi Gorskog kotara) te na mjestima gdje sustavi u vršnoj potrošnji koriste vodu do krajnjih mogućnosti (Cres, Lošinj, Crikvenica, Rab) • Vodovodi s gubicima većim od 40% (sustavi N. Vinodolskog, Delnica i Čabra) • Nepostojanje javnog vodovoda u određenim područjima • Neujednačen standard komunalne usluge **Sustav prikupljanja otpadnih voda** • Izgrađenost sustava odvodnje znatno zaostaje za sustavima vodoopskrbe • Mali broj uređaja za pročišćavanje otpadnih voda • Nezadovoljavajući stupanj pročišćavanja na postojećim uređajima • Nezadovoljavajuća razina izgrađenosti postojećih sustava odvodnje • Velik broj nepropisno izvedenih septičkih jama (crnih jama) • Miješanje sanitarnih i oborinskih voda (mješoviti sustav odvodnje)
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na INFRASTRUKTURU VODNOGOSPODARSKOG SUSTAVA
Vodoopskrba • Integrirati sustave vodoopskrbe • Provesti vodoistražne radove radi osiguranja novih količina vode za piće • Smanjiti gubitake u vodoopskrbnim sustavima **Sustav prikupljanja otpadnih voda** • Graditi sustav za prikupljanje i pročišćavanje otpadnih voda usporedno s izgradnjom sustava vodoopskrbe • Povećati stupanj razdijeljenosti postojećih sustava za prikupljanje otpadnih voda

8.3. Infrastruktura energetskog sustava

Povoljan geostrateški položaj nominira Županiju i kao važno energetsko čvorište. Zato su na području Županije smješteni brojni proizvodni energetski objekti te cijeli niz dalekovoda, naftovoda i plinovoda. Županijski energetski sustav u najvećoj mjeri (oko 80%) ostvaren je kao dio energetskog sustava Republike Hrvatske. Hrvatska uvozi 80% sirove nafte, 30% električne energije i 35% plina. Potrebe finalnih potrošača energije same Županije mogu se uredno zadovoljiti, iako se njihova velika ovisnost o samo jednom energentu (nafti) već prepoznaje kao slabost.

Pri promišljanju razvoja, dogradnje i modernizacije proizvodnih elektroenergetskih postrojenja utvrđeno je kako je oko 100 GWh/god. neiskorištenog hidropotencijala vinodolskog sliva i riječnih tokova.

More, kao veliki spremnik topline, obiluje potencijalom koji se korištenjem toplinskih crpki može upotrijebiti za grijanje i hlađenje priobalnih objekata, ali i za procesnu opremu. Time se mogu postići velike uštede u potrošnji električne energije.

Statistička energetska bilanca, nažalost, ne postoji na razini Županije, već isključivo na razini RH, odnosno teško ju je provesti s obzirom na to da ne postoje podaci o potrošnji energije na razini Županije[68].

8.3.1. Projekcija energetske potrošnje

Dosadašnje promišljanje i projiciranje energetskih potreba Županije bilo je određeno projekcijama ukupnoga gospodarskog kretanja u Županiji (iz 2011.). Predviđao se rast BDP-a prosječno oko 3,4% godišnje. Tako se došlo do procjena da bi ukupna potrošnja energije u kućanstvima, uslugama i industriji Županije 2020. trebala biti 20.594 TJ (45% kućanstva, 24% usluge i 30% industrija). Pritom bi udio električne energije 2020. trebao doći na razinu od 44%, ekstra lako loživo ulje na 20%, prirodni plin i drvo na 14% te ukapljeni naftni plin na 7,3%. Ekstrapolirani dosadašnji trendovi finalne potrošnje energije u prometu doveli su do procjene da će njegov udio biti 32%, s daljnjim trendom rasta do 2030. na 35%.

U međuvremenu su cijene energije porasle, porasla je i nezaposlenost, a BDP je stagnirao. Zbog toga je ukupna potrošnja energije smanjena. Jedino se uočava povećanje potrošnje ogrjevnog drveta. Vjerojatno je sada realnije procijeniti potrošnju energije 2020. na razini one iz 2011., nego kakva je pretpostavljena uz gospodarski rast od 3,4% godišnje.

8.3.2. Elektroenergetski sustav

Elektroenergetski sustav čine proizvodnja, prijenos, distribucija i potrošnja električne energije, a temeljna mu je zadaća pouzdana i kvalitetna opskrba električnom energijom. Prema podacima iz 2012., njime su opskrbljena 208.623 korisnika u Primorsko-goranskoj županiji.

8.3.3. Proizvodni elektroenergetski kapaciteti

Proizvodni kapaciteti Županije temelje se na električnoj energiji dobivenoj iz *hidroelektrana koje godišnje proizvedu ukupno 210 GWh, što je samo 14% ukupne potrošene energije tijekom 2012. godine*. Termoelektrana Rijeka koristi se samo u vršnom razdoblju kada moguća potrošnja prelazi granice dobave električne energije. Tako je u 2012. termoelektrana Rijeka radila samo tri mjeseca. Predviđeni je radni vijek, odnosno izlazak iz pogona TE Rijeka, 2017. godine. Planira se prelazak na plin kao pogonski element.

Postojeće hidroelektrane su HE Rijeka i HE Vinodol koje ostaju u funkciji, uz mogućnost rekonstrukcije i nadogradnje. Planirane hidroelektrane su Crpna hidroelektrane (CHE) Vinodol s pripadajućom akumulacijom te HE Valići s pripadajućom akumulacijom Kukuljani.

Glavni pravci razvoja proizvodnoga elektroenergetskog sustava usmjereni su na revitalizaciju i dogradnju postojećih kapaciteta proizvodnje i izgradnju malih i minielektrana za iskorištavanje preostalog hidropotencijala, izgradnju kogeneracijskih

[68] Osim podataka iz Strategije energetskog razvitka PGŽ (Tehnički fakultet Rijeka, 2005.) starih deset i više godina.

i trigeneracijskih pogona na drvni otpad te malih kogeneracijskih sustava za potrebe manjih potrošača. U svim gospodarskim zonama prema Prostornom planu Županije dopuštena je izgradnja kogeneracijskih i trigeneracijskih postrojenja većih snaga (prije svega na prirodni plin, ali i na alternativna goriva) koja, osim potreba zone, mogu osigurati i opskrbu energijom i okolnim potrošačima.

8.3.4. Elektroenergetska mreža

Prijenosnom sustavu na području Županije svojstven je prolaz dalekovoda najvišeg napona koji povezuju istočnu i sjeverozapadnu Hrvatsku sa zapadnim i južnim dijelom (Istra, Dalmacija) te dalekovoda koji povezuju elektroenergetski sustav Hrvatske s elektroenergetskim sustavom Slovenije. Zbog izrazito čvrstih prijenosnih veza, područje Županije jedno je od najsigurnijih električnom energijom napajanih dijelova Republike Hrvatske. Prijenosna elektroenergetska mreža (ona nacionalnog značenja) ima naponsku razinu 110 kV i veću. Njezin razvoj ovisi o planovima izgradnje novih proizvodnih postrojenja, kao i velikih potrošača energije.

Distributivni sustav električne energije trajno se nadograđuje novim transformatorskim stanicama čiji se broj od 2005. povećao za 23,7%, te poboljšava prijelazom s nadzemnih na podzemne kabelske vodove čija se ukupna duljina povećala za 74,8%. Broj kupaca električne energije povećao se od 2004. za 24.000, odnosno 13%. U tom razdoblju povećala se potrošnja kućanstava za 7,9%, a smanjila potrošnja poduzetnika za 7,4%. Distributivna mreža, srednjenaponska i niskonaponska prati lokalni razvoj. Mreža se razvija tako da se postupno prijeđe na tri naponske razine: 110 – 20 – 0,4 kV. Postupno će se ukinuti srednjenaponske razine 35 i 10 kV.

8.3.5. Plinski sustav

Područjem Županije prolazi magistralni plinovod Pula – Karlovac (DN 500/75 bara). Napajanje distributivne plinske mreže Županije osigurano je preko šest mjerno-redukcijskih stanica (MRS), od kojih su izgrađene MRS-1 Rijeka zapad (Marčelji), odvojak magistralnog plinovoda od Kamenjaka do Kukuljanova (DN 500/75 bara) te MRS-2 Rijeka istok (Kukuljanovo). Očekuje se skoro dovršenje MRS Delnice, a MRS Vrbovsko te RS Urinj i RS Omišalj tek se namjeravaju graditi. Izgrađen je odvojak magistralnog plinovoda od MRS-2 Rijeka istok preko RS Urinj do RS Omišalj (DN 1.000/100 bara), čime su osigurani svi preduvjeti za prelazak INA-inih postrojenja na prirodni plin.

Županija se može opskrbljivati plinom na više načina: domaćim, ruskim ili kaspijskim plinom iz kontinentalnog dijela, plinom iz Sjevernog Jadrana, odnosno alžirskim plinom preko transportnog sustava Italije, ili putem terminala za ukapljeni prirodni plin. Plinski sustav državne razine obuhvaća izgradnju terminala za ukapljeni prirodni plin, povezivanje na plinsku mrežu Europe (međunarodni interes) te magistralni plinovod Pula – Karlovac (interes RH), a projekt plinofikacije PGŽ-a dio je sustava regionalne razine.

8.3.6. Terminal za ukapljeni prirodni plin

Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske definirana je lokacija terminala za ukapljeni prirodni plin (UPP) na otoku Krku, s konačnim kapacitetom terminala 10 – 13 milijardi m^3 prirodnog plina godišnje. Ključni je interes Županije realizirati što veći sinergijski učinak terminala s obavljanjem drugih gospodarskih (proizvodnih i uslužnih) aktivnosti koje bi se oslanjale na iskorištavanje toplinskih i sirovinskih potencijala terminala.

8.3.7. Terminal za ukapljeni naftni plin

U Županiji je omogućena izgradnja terminala za ukapljeni naftni plin (UNP) i pratećih prekrcajnih luka unutar zone INA RN Rijeka na Urinju i uz nju (za potrebe INA RN Rijeka i ostalih korisnika) te izgradnja UNP terminala u njezinoj neposrednoj blizini, kao i na području Lučko-terminalne/logističke zone Krk.

8.3.8. Plinski transportni sustav

Za potrebe terminala za ukapljeni prirodni plin, zbog nedostatnog kapaciteta izgrađenoga magistralnog plinovoda Pula – Karlovac (DN 500, 75 bara, max. kapaciteta oko 2,5 mlrd. m³/god.), planira se izgradnja novih plinovoda promjera do DN 1000 i tlaka do 100 bara, kojima će se osigurati evakuacijski pravci prirodnog plina prema državama Europe (kapaciteta oko 15 mlrd. m³/godišnje).

Uz već izgrađene mjerno-regulacijske stanice MRS Viškovo, Kukuljanovo i Delnice, na području Županije će se izgraditi više mjerno-regulacijskih i redukcijskih stanica za potrebe jedne ili više grupa naselja i većih industrijskih/poslovnih subjekata.

8.3.9. Distribucijski sustav plinovoda

Na području Županije izgrađena je distributivna plinska mreža grada Rijeke i započela je izgradnja distributivne plinske mreže područja za koje je dana koncesija. Prirodni plin počeo se koristiti 2007. u gradu Rijeci i općini Viškovo, kada je u Rijeci provedena supstitucija za gradski plin. Trenutačno je na distributivnu plinsku mrežu priključeno 21.257 potrošača. Izgrađeno je više od 240 km distributivne plinske mreže te 9 km magistralne mreže. U gradu Kraljevici i općini Čavle još uvijek se obavlja distribucija miješanog plina do prelaska na prirodni plin te su za njegove potrebe izgrađena i odgovarajuća mješališta. U cijeloj Županiji potrebno je nastaviti razvijati distribucijski i prijenosni sustav plinovoda.

Tablica 61. *Broj potrošača prirodnog plina u PGŽ-u*

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Broj potrošača	7.996	12.150	17.881	18.635	19.277	19.803	20.457	20.802	21.257

Izvor: Energo d.o.o.

U promatranom razdoblju broj potrošača plina povećao se od 7.996 potrošača 2004. na 21.257 potrošača 2012. godine.

Tablica 62. *Isporučene količine prirodnog plina u PGŽ-u (tis. m³)*

Korisnici	Ukupno isporučeno prirodnog plina (tis. m³)								
	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Kućanstva	2.319.842	2.537.875	2.586.097	3.448.214	5.167.411	5.934.556	7.639.808	6.845.740	6.582.726
Gospodarstvo	2.323.353	3.366.369	3.499.615	4.168.065	6.075.543	6.630.784	7.951.061	7.413.610	7.514.946
Toplane	2.046.940	2.238.445	2.691.923	3.484.391	4.878.929	8.453.440	9.608.244	8.068.822	8.852.279
INA	20.704.833	13.033.571	11.642.056	25.421.115	50.339.006	8.871.972	5.978.260	5.316.960	3.798.783
UKUPNO	**27.394.968**	**21.176.260**	**20.419.691**	**36.521.785**	**66.455.889**	**29.890.752**	**31.177.373**	**27.645.132**	**26.748.734**
Postotna promjena		-22,7	-3,5	78,8	81,9	-55	4,3	-11,3	-3,2
UKUPNO (bez INA-e)	**6.690.135**	**8.142.689**	**8.777.635**	**11.100.670**	**16.116.883**	**21.018.780**	**25.199.113**	**22.328.172**	**22.949.951**

Izvor: Energo d.o.o.

U promatranom razdoblju najviše prirodnog plina isporučeno je 2008. (66.455.889.000 m³ plina[69]). Potrošnja plina korisnika kućanstvo, gospodarstvo (bez INA-e) i toplane imala je uzlazni trend do 2010., a od 2011. se smanjuje. Potrošnja plina u INA-i imala je uzlazni trend do 2008., kada je potrošeno 50.339.066.000 m³ plina. Potrošnja plina u 2009. iznosila je

[69] Zakonom o tržištu plina utvrđeno je kako se veliki potrošači opskrbljuju neposredno ugovorom s *Plinacrom*, čime je financijski i razvojni kapacitet distributera narušen.

svega 8.871.972.000 m^3, odnosno smanjena je za 82,4% u odnosu na potrošnju prethodne godine, što je posljedica gašenja proizvodnih pogona rafinerije na Mlaki. Potrošnja plina u INA-i i dalje pada. Potrebno je poticati upotrebu prirodnog plina u potrošnji kućanstava i gospodarstva.

Provođenje projekta plinofikacije jedan je od temeljnih razvojnih projekata Županije. Opskrba prirodnim plinom, odnosno povezivanje županijske plinske mreže, realizirat će se spajanjem na prijenosni sustav plinovoda nacionalne razine preko čvornih mjesta: mjerno-redukcijskih i redukcijskih stanica.

8.3.10. Sustav naftovoda

Jadranski naftovod je cjevovodni sustav za transport nafte od luke i terminala Omišalj do domaćih rafinerija i inozemnih rafinerija u Istočnoj i Srednjoj Europi.

Sustav JANAF-a na području PGŽ-a sastoji se od prihvatno-otpremnog Terminala Omišalj na otoku Krku sa skladišnim prostorom od 1.000.000 m^3 za naftu i 60.000 m^3 za naftne derivate te pripadajućim pumpnim i mjernim stanicama, Luke Omišalj, dionice cjevovoda Omišalj – Sisak i podmorskog naftovoda Omišalj – Urinj koji povezuje Terminal Omišalj i INA-Rafineriju nafte Rijeka.

Projektirani kapacitet cjevovoda Omišalj – Sisak iznosi 34 milijuna tona nafte godišnje, a instalirani je 20 milijuna tona nafte godišnje.

Toplinarstvo

Planira se daljnji razvoj sustava toplovoda. Osobito se potiče korištenje kogeneracijskih postrojenja na drvnu biomasu na području Gorskog kotara (posebno u središnjim naseljima), odnosno trigeneracijskih postrojenja u Priobalju i na Otocima te s tim u vezi razvoj toplovodne mreže. Planira se daljnji razvoj sustava toplovoda na području Grada Rijeke gdje će se i dalje kao gorivo koristiti primarno prirodni plin. U tablici 62. prikazane su isporučene količine prirodnog plina toplanama.

8.3.11. Obnovljivi izvori energije i energetska učinkovitost

S obzirom na to da su fosilna goriva neobnovljiva i da postaju sve skuplja, preorijentacija na obnovljive izvore energije ključna je za pouzdanu opskrbu potrošača energije u Županiji u budućnosti. Napredak u domeni energetske učinkovitosti, odnosno smanjivanje ukupne potrošnje energije, olakšao bi ovu preorijentaciju. Međutim, ulaganja u obnovljive izvore energije još uvijek se pretežno oslanjaju na trenutačni odnos cijena energije iz obnovljivih izvora energije/fosilna goriva, nemajući na umu dugoročne posljedice dekarbonizacije Županije.

U usporedbi s ostalim županijama, PGŽ pripada skupini županija čiji su instalirani proizvodni kapaciteti obnovljivih izvora energije i kogeneracije u 2013. bili skromni.

Grafikon 44. *Ukupna instalirana snaga po županijama (MW)*

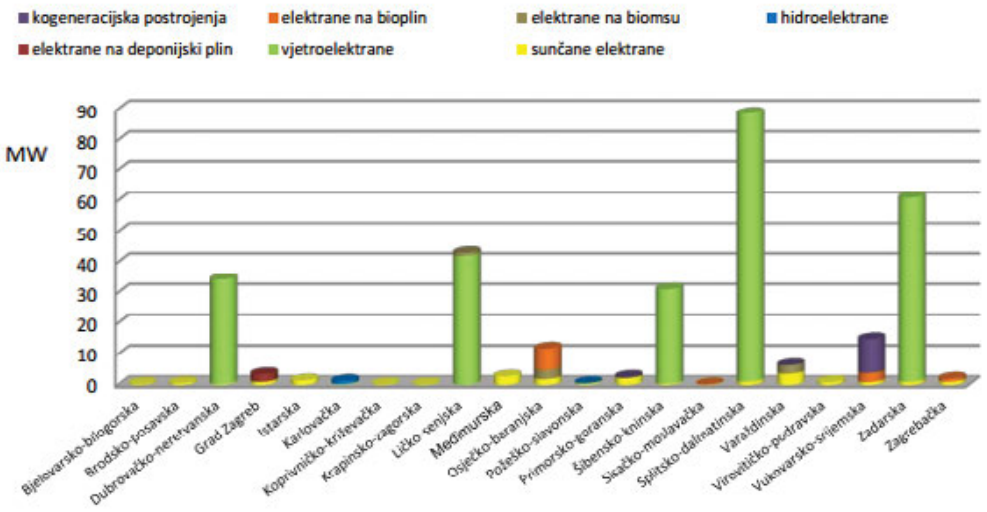

Izvor: Sustav poticanja obnovljivih izvora energije i kogeneracije u RH – godišnji izvještaj za 2013. godinu, HROTE

8.3.12. Obnovljivi izvori energije

Obnovljivi izvori energije obuhvaćaju energiju vjetra, Sunca, mora, biomase i vode.

Energija vjetra

Raspoloživi tehnički vjetropotencijal PGŽ-a preliminarno je procijenjen na 342 MW[70]. Na dan 23. lipnja 2014. u pogonu u RH bilo je 14 vjetroelektrana, ali niti jedna na prostoru PGŽ-a[71].

Većina otoka ima prirodno dobar vjetropotencijal, kao i solarni. Kada se električna energija dobiva dijelom iz vjetra, a dijelom s fotonaponskih panela, dobije se vrlo komplementarna i relativno pouzdana proizvodnja električne energije tijekom cijelog dana, u svim godišnjim dobima i pri svim vremenskim okolnostima. Od početka 2014. dopuštena je izgradnja vjetroelektrana i na otocima, na područjima koja su udaljena 1.000 m od obalne linije.[72]

Neposrednom provedbom PP PGŽ može se realizirati pet vjetroelektrana (Tuhobić, Peškovo, Pliš, Ruševo Krmpotsko, Poljička Kosa), a PPUO/G-om se mogu odrediti i druge vjetroelektrane.

Energija Sunca

Sunčeva energija glavni je i lako dostupan obnovljivi izvor energije na području Županije. U praksi se najviše koristi za dobivanje tople vode i za proizvodnju električne energije. Županija aktivno potiče ugradnju solarnih kolektora na postojeće objekte (i javne i privatne). To su zahvati koji najmanje devastiraju prostor, a s obzirom na velik broj pogodnih krovišta i konstrukcija za iskorištavanje energije Sunca, zbrojeni efekti tih sustava mogli bi postati značajni i u ukupnoj bilanci električne energije. Dodatna pogodnost je ta što bi se time pojačala otpornost jedinica lokalne samouprave na eventualne poremećaje u opskrbi energijom iz centraliziranih sustava. Osobito je bitno poticati korištenje Sunčeve energije, kao i ostalih oblika obnovljivih izvora energije, na objektima koji su znatno udaljeni od distributivne električne mreže (preskupo priključivanje), ali i tamo gdje se želi postići autonomnost u opskrbi energijom.[73]

[70] Analiza prostornih mogućnosti za korištenje energije vjetra u PGŽ-u, EIHP, 2009.

[71] Hrvatski operator prijenosnog sustava d.o.o., http://www.hops.hr/wps/wcm/connect/98c751ce-7031-4aef-b5ba-f7df46740582/VE+u+pogonu+i+sa+sklopljenim+UOP-om+23062014.pdf?MOD=AJPERES (pristupljeno 24. lipnja 2014.).

[72] Republika Hrvatska promijenila je politiku prema obnovljivim izvorima energije (OIE) te su otkupne kvote gotovo u cijelosti ukinute, čime je i zanimanje investitora znatno smanjeno.

[73] Više u: L. Horvath (voditelj studije), *Mali vjetroagregati i fotonaponski moduli za autonomne aplikacije na otocima PGŽ*, Energetski institut *Hrvoje Požar*, Zagreb, 2010.

Sunčevu energije moguće je koristiti i izgradnjom autonomnih solarnih elektrana pojedinačnih snaga do 10 MW koje bi se priključivale na srednjenaponsku mrežu, a primarno oslanjaju se na tehnologiju fotonapona (jer imaju manji utjecaj na okoliš od sustava sa solarnom koncentriranom energijom). Na području Županije, zbog izrazite reljefne raščlanjenosti, nije prikladno graditi sunčane elektrane snage veće od 10 MW. Srednja godišnja ozračenost ukupnim Sunčevim zračenjem Malog Lošinja je 1,49 MWh/m², Raba 1,45 MWh/m², Omišlja 1,36 MWh/m², Rijeke 1,34 MWh/m², Skrada 1,28 MWh/m² te Parga kraj Čabra 1,20 MWh/m². U godišnjem hodu ozračenosti ukupnim Sunčevim zračenjem lipanj je mjesec s najvećim vrijednostima, a prosinac s najmanjim.

Neposrednom provedbom PP PGŽ može se realizirati šest sunčanih elektrana (Barbičin, Orlec-Trinket-Zapad, Orlec-Trinket-Istok, Ustrine, Gusta Draga, Belinovica), a PPUO/G-om se mogu odrediti i druge sunčane elektrane.

Proizvodnost fotonaponskog sustava (količina električne energije koju može proizvesti sustav jedinične snage) za područje Grada Rijeke iznosi približno 1.100 kWh/kW godišnje. U ostatku Županije proizvodnost iznosi približno 950 kWh/kW za područje Gorskog kotara te 1.250 kWh/kW za područje otoka Lošinja. PPUO/G-om se mogu odrediti i druge sunčane elektrane.

Energija mora

Tri su osnovna načina za iskorištavanje energije mora: korištenje energije valova, korištenje energije plime i oseke te korištenje temperaturnih razlika u vodi, koje je zanemareno. Podataka o korištenju energije mora nema. Energija mora, rijeka i jezera može se iskoristiti za potrebe grijanja, tj. hlađenja objekata uporabom dizalica topline.

Energija iz biomase

Biološki materijal (biomasa) ima znatnu kaloričnu vrijednost i čovjek ju je oduvijek koristio kao izvor toplinske energije (ogrjevno drvo, npr.). Biomasa ne podrazumijeva samo drvo iz šume, to mogu biti organski ostaci cijelog spektra biljnih i životinjskih organizama. Uporaba energije iz biomase danas je puno raznolikija i seže od izravne uporabe biomase za dobivanje topline i/ili električne energije do njezine prethodne pretvorbe u pelete, sječku, bioplin, bioetanol, biodizel i drugo.

U drvnoindustrijskom kompleksu, u primarnoj preradi, prosječno se iskoristi oko 50% drvne mase, što znači da se preostali dio može učinkovito iskoristiti kao kruto gorivo za proizvodnju toplinske i električne energije. Do sada se od ukupnog ostatka, 70% koristilo za dobivanje energije, i to 90% za proizvodnju samo toplinske energije, a samo 10% za proizvodnju električne ili mehaničke energije. Zato se sada potiče izgradnja energetski mnogo učinkovitijih kogeneracijskih/trigeneracijskih postrojenja, posebice u Gorskom kotaru.

Drvo, kao glavni izvor biomase u Županiji, obnovljivi je izvor energije jedino dok se iskorištava u granicama godišnje sječive mase. Županija raspolaže sječivom masom (etat) od 569.000 m³/g (izraženo u ekvivalentnim tonama nafte to je 85.000 tOE/g.)[74]. To znači da raspoloživa biomasa Županije može zadovoljiti samo 1/7 energetskih potreba stanovništva. Zbog zadržavanja voda, sprečavanja erozije tla i drugih korisnih svojstava šume, kao i nacionalnih obveza vezanih za očuvanje klime i okoliša, područje pod šumama ne smije se smanjivati pa sječiva masa predstavlja gornju granicu eksploatacije šuma za sve namjene. U Županiji je zabranjeno zauzimanje poljoprivrednih površina u funkciji uzgoja sorti koje bi se koristile za preradu u biodizel ili koje drugo gorivo. Potencijali proizvodnje energije iz biomase na području Primorsko-goranske županije (grafikon 45.) upućuju na to da najveći potencijal leži u iskorištavanju drvne mase te otpada iz drvne industrije.

[74] Prosječni stanovnik Hrvatske troši oko 2 tOE/g za sve energetske potrebe (vlastite i svoj udio u zajedničkim sustavima).

Grafikon 45. *Potencijali proizvodnje energije iz biomase na području PGŽ-a (MWh)*

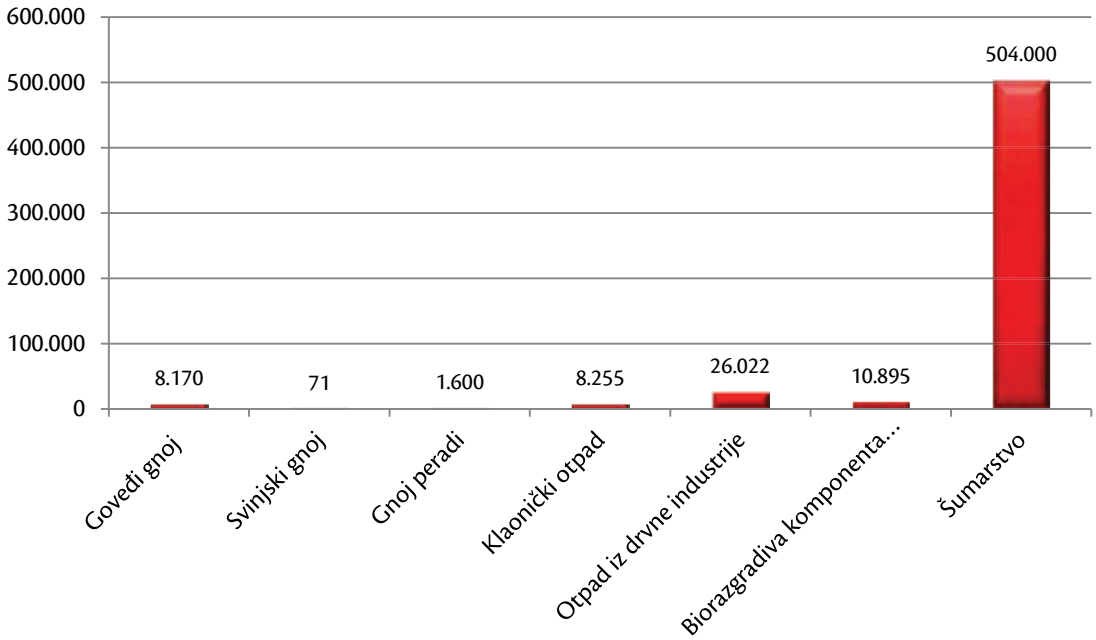

Izvor:http://repam.net/uploads/repam/document_translations/doc/000/000/053/potencijali%20OIE_PG_I_LS_zupanija.pdf?2012

Male hidroelektrane

U Županiji postoji nekoliko malih hidroelektrana (CHE Fužine, CHE Lepenice i HE Zeleni vir).

U sklopu snažnog promicanja uporabe obnovljivih izvora energije, u Županiji se nastoji što više županijskih potreba za električnom energijom zadovoljiti iz vlastitih obnovljivih izvora pa male hidroelekrane (do 10 MW) imaju veliko značenje.

Procjenjuje se da je neiskorišteni hidropotencijal od oko 100 GWh/godišnje, od čega dio svakako otpada na klasu MAHE. Iz toga slijedi okvirni zaključak da bi se za proizvodnju električne energije na manjim i većim vodotocima moglo instalirati ukupno oko 30 MW turbina različitih veličina. Moguće lokacije za planiranje malih, minihidroelektrana i mikrohidroelektrana uglavnom su na slivu Kupe – Kupi i Kupici.

Najveći potencijal MAHE u Hrvatskoj nalazi se u Šibensko-kninskoj (oko 49 MW) i Primorsko-goranskoj županiji (oko 35 MW)[75].

8.3.13. Energetska učinkovitost

Klimatske promjene i kraj ere fosilnih goriva imat će velike reperkusije na gospodarstvo i kvalitetu života u Županiji. Poboljšavanje energetske učinkovitosti najdjelotvorniji je način za zadržavanje postojećeg komfora i kvalitete života, uz smanjivanje ukupne potrošnje energije, smanjivanje energetske ovisnosti, smanjivanje troškova za energiju u kućanstvima i poslovnim subjektima te za smanjivanje emisija stakleničkih plinova.

Energetska učinkovitost može se poboljšavati u svim dijelovima energetskog sustava – od objekata u kojima se energija proizvodi preko sustava kojima se isporučuje krajnjim korisnicima do objekata u kojima se energija troši, odnosno samih trošila.

U zgradarstvu se troši velik dio ukupne energije (oko 40%) pa se tu krije golem potencijal za uštede. Visoke ljetne temperature i sve veća potrošnja energije za rashladne uređaje, praćena rastućim cijenama, u prvi plan stavljaju pasivne mjere za ublažavanje temperaturnih ekstrema, odnosno energetsku učinkovitost. U takvoj situaciji bolja termička izolacija svih građevina u kojima borave ljudi najprikladniji je prvi korak. I krovovi su veliki prijamnici topline. Tamni krovovi tipično

[75] Predstavljanje studija potencijala obnovljivih izvora energije po županijama, 2013. REPAM.

apsorbiraju oko 80% Sunčeve svjetlosti, dodatno zagrijavajući atmosferu iznad naselja i gradova i proizvodeći efekt „toplinskog otoka". Kao najbrži i najjeftiniji način smanjivanja apsorpcije topline na krovovima njihova je zamjena s bolje reflektirajućim materijalima ili premazivanje s odgovarajućim premazima koji imaju snažna svojstva reflektiranja infracrvenog dijela spektra Sunčeva zračenja. Time se može smanjiti temperatura u prostorijama zadnje etaže za 2 – 3 °C, što može biti spasonosno pri toplotnim udarima za one koji nemaju uređaje za klimatizaciju, a onima koji to imaju, troškovi klimatizacije se smanjuju za 10 – 20%. Ovakve zahvate optimalno bi bilo kombinirati sa zahvatima na sanaciji krovišta i/ili ugradnjama solarnih panela (toplinskih ili fotonaponskih).

Asfaltirane prometnice također snažno apsorbiraju svjetlost i povećavaju prizemnu temperaturu. U gradskim središtima gdje boravi mnogo ljudi, pri zamjeni asfaltnog sloja mogu se u novi asfalt dodati komponente koje će povećati refleksivna svojstva asfalta i time umanjiti efekt toplinskog otoka. Potencijalno je moguće da pri rekonstrukciji asfaltiranih prometnica ili izgradnji novih, obližnji potrošači energije razmotre mogućnost iskorištavanja Sunčeve energije koju apsorbira prometnica (ugradnja cijevi za grijanje vode u trup prometnice).

Do sada su u Županiji vrlo malo korištene mogućnosti sinergije nekoliko poslovnih subjekata: mogućnost iskorištavanja visokotemperaturne ili niskotemperaturne otpadne topline jednog od njih za potrebe drugog, ili mogućnost da otpadni materijalni tok jednoga poslovnog subjekta postane sirovina drugom, ili u smislu kombiniranja transportnih potreba, ili na neki drugi način koji kombiniranjem materijalnih, energetskih, infrastrukturnih, skladišnih i ljudskih resursa smanjuje ukupnu potrošnju energije i ukupne troškove poslovnih subjekata koji surađuju. Poželjno je potaknuti i olakšati uspostavljanje simbiotskih veza između više poslovnih subjekata.

U sklopu mjera za povećavanje energetske učinkovitosti treba poticati realizaciju kogeneracijskih i trigeneracijskih postrojenja – kod velikih sustava i kod malih decentraliziranih sustava – bilo da je riječ o neobnovljivim izvorima energije (fosilna goriva, prije svega plin) ili obnovljivim (biomasa).

Neke od mjera koje je potrebno poticati uključuju i uspostavljanje mreže stanica za punjenje električnih vozila, kao i korištenje otpadnog mulja, nastalog kao rezultat rada uređaja za pročišćavanje otpadnih voda, u energetske svrhe.

Uspostava mikroregionalnog i/ili županijskog sustava za pohranjivanje energije iz obnovljivih izvora energije županijska je potreba s obzirom na to da sličan sustav danas ne postoji.

Županija je važno nacionalno energetsko čvorište – mjesto prihvata i daljnje distribucije nafte i prirodnog plina za cijelu Hrvatsku, pa i šire. Izrazito je ovisna o fosilnim gorivima. Njezina ranjivost na nedostupnost fosilnih goriva (količinama ili cijenom) vrlo je velika jer najviše pogađa njezine ključne gospodarske djelatnosti: turizam, promet i trgovinu. Očekuje se da će uloga Županije dodatno ojačati proširenjem kapaciteta JANAF-a i izgradnjom terminala za ukapljeni prirodni plin na Krku.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na ENERGETSKU INFRASTRUKTURU
• Ovisnost o fosilnim gorivima • Diskrepancija između planiranih energetskih potreba do 2020. (za rast BDP-a od 3,4%) i današnjeg smanjivanja potrošnje • Razmatranja o ulaganjima u obnovljive izvore energije još uvijek se više oslanjaju na trenutačni odnos cijena energije iz obnovljivih izvora energije/fosilna goriva, nego na dugoročnu pouzdanost opskrbe energijom • Nekorištenje energije mora
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na ENERGETSKU INFRASTRUKTURU
• Dekarbonizirati Županiju • Omogućiti prelazak TE Rijeka na prirodni plin kao pogonski energent • Razviti distribucijski i prijenosni sustav plinovoda na području PGŽ-a • Poticati korištenje prirodnog plina u potrošnji kućanstava i poduzetnika • Maksimalno poticati proizvodnju energije iz obnovljivih izvora energije i energetsku efikasnost • Uspostaviti mikroregionalni sustav i/ili županijski sustav za pohranjivanje energije iz obnovljivih izvora energije • Uspostaviti mrežu stanica za punjenje električnih vozila • Iskorištavati energiju mora (rijeka i jezera) za potrebe grijanja/hlađenja pojedinačnih ili grupe objekata uporabom dizalica topline • Poticati primjenu pasivnih mjera energetske učinkovitosti (izoliranje zgrada, reflektirajući premazi za smanjivanje insolacije, adaptacije objekata u smjeru pasivnih ili niskoenergetskih objekata i sl.) • Poticati kogeneracijska i trigeneracijska postrojenja • Izgraditi terminal za ukapljeni prirodni plin (otok Krk)

9. CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA

9.1. Civilno društvo

Udruge potiču građane, privatni i javni sektor na suradnju u provedbi inicijativa koje promiču opće dobro. Europska unija također potiče takvo aktivno sudjelovanje udruga u raznim procesima na svim razinama. Udruge su nezaobilazni partneri u provedbi razvojnih projekata na svim područjima djelovanja i rada, što pokazuje i Europska unija koja svake godine ulaže znatna financijska sredstva za financiranje projekata i programa razvojne suradnje koje udruge provode.

Na području Županije registrirano je ukupno 3.885 udruga, što jer 8% udruga na nacionalnoj razini (49.004). Prema broju registriranih udruga, Županija zauzima treće mjesto u RH, što pokazuje visoko sudjelovanje i razvijenost civilnog sektora. Prema broju ukupnog stanovništva u odnosu na broj udruga, za Županiju omjer je 76 stanovnika na jednu udrugu. U odnosu na prethodna razdoblja, omjer se smanjuje, što govori o sve većem sudjelovanju udruga u svim segmentima djelovanja na području Županije. Civilno društvo na području Županije ima dobru tradiciju i preko raznovrsnih udruga zastupljene su sve ključne djelatnosti, no sektor ima daljnju tendenciju razvoja.

Tablica 63. *Broj udruga prema djelatnostima u PGŽ-u*

Po djelatnostima	Broj udruga	Sudjelovanje (%)
Sportske	1.367	35,2
Kulturne	756	19,5
Gospodarske	266	6,8
Tehničke	246	6,3
Socijalne	186	4,8
Okupljanje i zaštita djece, mladeži i obitelji	123	3,2
Zdravstvene	95	2,4
Hobističke	87	2,0
Ekološke	64	1,6
Prosvjetne	61	1,6
Humanitarne	61	1,6
Udruge Domovinskog rata	57	1,5
Znanstvene	57	1,5
Duhovne	45	1,0
Etničke	44	1,0
Zaštita prava	35	0,9
Nacionalne	32	0,8
Okupljanje i zaštita žena	14	0,4
Informacijske	7	0,2
Ostale djelatnosti	299	7,7
Ukupno	**3.885**	**100,0**

Izvor: Ured državne uprave u Primorsko-goranskoj županiji, 2013.

Prema djelatnostima, najviše je registriranih sportskih udruga – 1.367 ili 35,2%, kulturnih – 756 ili 19,5%, gospodarstvenih – 266 ili 6,8%, tehničkih – 246 ili 6,3%, socijalnih – 186 ili 4,8% te onih za okupljanje i zaštitu djece, mladeži i obitelji – 123 ili 3,2%. Slijedi grafički prikaz udruga prema vrsti djelatnosti u Županiji.

Grafikon 46. *Udruge prema djelatnosti u PGŽ-u*

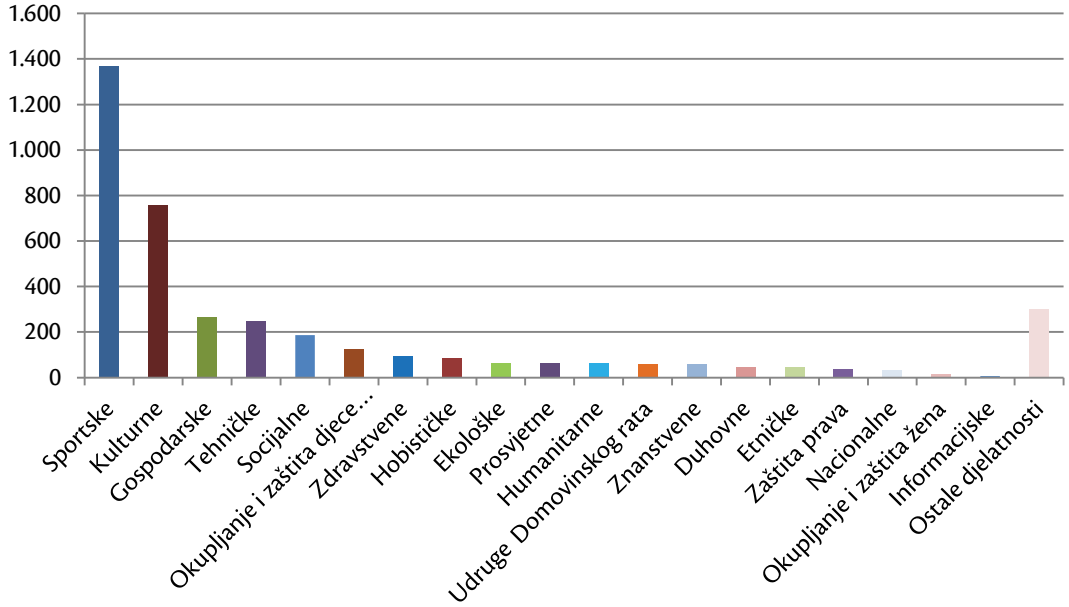

Izvor: Ured državne uprave u Primorsko-goranskoj županiji, 2013.

Različita je rasprostranjenost udruga u jedinicama lokalne samouprave, a što je pregledno prikazano u tablici 64.

Tablica 64. *Broj udruga u jedinicama lokalne samouprave PGŽ-a*

Jedinica lokalne samouprave	Broj udruga	Sudjelovanje (%)
1. Rijeka	1.765	45,4
2. Opatija	234	6,0
3. Crikvenica	134	3,4
4. Mali Lošinj	129	3,3
5. Viškovo	111	2,9
6. Matulji	109	2,8
7. Krk	107	2,7
8. Rab-Lopar	106	2,7
9. Delnice	102	2,6
10. Kastav	96	2,5
11. Bakar	90	2,3
12. Cres	76	1,9
13. Vrbovsko	70	1,8
14. Novi Vinodolski	68	1,7
15. Čabar	62	1,6
16. Čavle	61	1,6
17. Omišalj	60	1,5
18. Kostrena	59	1,5
19. Lovran	57	1,5
20. Jelenje	45	1,2
21. Kraljevica	43	1,1
22. Vinodolska općina	38	1,0

Jedinica lokalne samouprave	Broj udruga	Sudjelovanje (%)
23. Fužine	32	0,8
24. Ravna Gora	33	0,8
25. Mrkopalj	26	0,6
26. Punat	26	0,7
27. Lokve	25	0,6
28. Klana	23	0,6
29. Skrad	21	0,5
30. Malinska Dubašnica	18	0,4
31. Mošćenička Draga	18	0,5
32. Baška	17	0,4
33. Dobrinj	16	0,4
34. Brod Moravice	15	0,3
35. Vrbnik	15	0,4
Ukupno	**3.885**	**100,0**

Izvor: Ured državne uprave u Primorsko-goranskoj županiji, 2013.

Najviše registriranih udruga sa sudjelovanjem od 45,4% ili 1.765 udruga nalazi se u Rijeci, slijede Opatija sa sudjelovanjem od 6% ili 234 udruge, Crikvenica s 3,4% ili 134 udruge, Mali Lošinj s 3,3% ili 129 udruga, Matulji s 2,8% ili 109 udruga, Krk s 2,7% ili 107 udruga, Rab-Lopar s 2,7% ili 106 udruga, Delnice s 2,6% ili 102 udruge itd.

Prema raspoloživim podacima Ureda Vlade RH za udruge na području Županije u razdoblju 2008. – 2012., projekti i programi organizacija civilnog društva financirani su iz javnih izvora (Primorsko-goranska županija, gradovi i općina) u iznosima (nisu uključene nematerijalne potpore) prikazanim u tablici 65.

Tablica 65. *Javni izvori financiranja projekata i programa organizacija civilnog društva (kuna)*

	Ukupno	Županija	Udio Županije u ukupnom financiranju	Rijeka	Udio Grada Rijeke u ukupnom financiranju	Ostali gradovi	Sve općine
2008.	128.983.238	21.961.866	17%	41.409.777	32%	40.695.317	24.916.338
2009.	121.549.803	15.812.255	13%	38.219.416	31%	40.090.103	27.428.030
2010.	94.791.893	12.836.916	13%	31.179.569	33%	27.142.557	23.632.851
2011.	98.344.767	14.623.647	15%	28.924.364	29%	33.295.769	21.500.986
2012.	94.356.498	16.641.953	18%	22.320.334	24%	34.202.004	21.192.207

Izvor: Ured za udruge VRH, 2013.

Jasno je vidljivo da se utjecaj ekonomske krize osjetio i u lokalnim proračunima te je zbog toga i došlo do osjetnijeg pada potpora udrugama nakon 2009. godine. Isti trend zabilježen je i u drugim županijama te je stoga Primorsko-goranska županija i dalje ostala među županijama s najizdašnijim potporama udrugama u Hrvatskoj.

Jednako je tako vidljivo da Grad Rijeka ima skoro dvostruko veće iznose za sufinanciranje rada udruga od same Županije, što je proporcionalno razlici u visini proračuna Grada i Županije.

Iako Županija ima dugogodišnju tradiciju suradnje s akterima civilnog društva, što je ugrađeno u sve njezine strateške dokumente, još uvijek nema jedinstvenog sustava praćenja aktivnosti registriranih udruga, raspodjele donacija i zapošljavanja. Upravo zbog utjecaja krize te smanjivanja javnih proračuna, nužna je buduća sustavnija evaluacija učinaka potpora udrugama jer će omogućiti bolju usklađenost programa udruga sa strateškim ciljevima Županije te nastavno i mnoge sinergijske učinke na njezin razvoj.

Iako se udruge financijski prate iz raznih izvora, kao što su nacionalni, regionalni i lokalni te međunarodni, putem komunikacije s njima te analizom njihovih projektnih prijedloga primjećuje se da u njima ima vrlo malo profesionalno

zaposlenih osoba te da postoji potreba za unapređenjem upravljačkih sposobnosti u udrugama i jačanjem njihovih kapaciteta (edukacijom, zajedničkim projektima više udruga i sl.)

Zaključno, daljnje jačanje kapaciteta udruga, zajedno s usuglašavanjem njihovih programa s razvojnim ciljevima Županije te praćenje učinaka njihova rada i provedenih projekata, dovest će nužno do povećane učinkovitosti javnih sredstava utrošenih za njihovu potporu.

9.2. Sustav zaštite i spašavanja

Sustav zaštite i spašavanja građana, materijalnih, kulturnih i drugih dobara uređen je Zakonom o zaštiti i spašavanju. Organiziranje i djelovanje sustava zaštite i spašavanja u Republici Hrvatskoj utemeljeni su u Ustavu Republike Hrvatske, Zakonu o zaštiti i spašavanju i podzakonskim propisima, Procjeni ugroženosti Republike Hrvatske od prirodnih i tehničko-tehnoloških katastrofa i velikih nesreća te pravnoj stečevini Europske unije u područjima zaštite okoliša i zaštite i spašavanja, implementiranoj u hrvatsko zakonodavstvo.

Zaštita i spašavanje ostvaruju se po načelu supsidijarnosti djelovanjem operativnih snaga zaštite i spašavanja na razini jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te na razini Republike Hrvatske.

Temeljne su zadaće Primorsko-goranske županije u organizaciji i razvoju sustava zaštite i spašavanja procijeniti opasnosti i posljedice koje mogu nastati, ocijeniti stanje/kapacitete operativnih snaga zaštite i spašavanja, izraditi dokumente zaštite, kontinuirano provoditi prevenciju, organizirati i pripremiti mjere i aktivnosti radi unapređenja pripravnosti snaga zaštite i spašavanja, voditi evidenciju izvora opasnosti i prijetnja, stvoriti preduvjete za uspostavljanje jedinstvenog sustava upravljanja u krizama i izvanrednim situacijama, razvijati oblike edukacije i obavješćivanja stanovništva, suradnja s medijima.

Županija je u travnju 2012. donijela *Procjenu ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara i okoliša od katastrofa i velikih nesreća.* Procjena je polazna točka na temelju koje se planira i provodi razvoj sustava zaštite i spašavanja na području Primorsko-goranske županije.

Operativne snage sustava zaštite i spašavanja Primorsko-goranske županije čine redovne operativne snage (Vatrogasna zajednica Primorsko-goranske županije, u koju je učlanjeno šest javnih vatrogasnih postrojbi i 63 dobrovoljna vatrogasna društva, Državna uprava zaštite i spašavanja – Područni ured Rijeka, Policijska uprava primorsko-goranska, Hrvatska gorska služba spašavanja – Stanica Rijeka i Delnice, Lučka kapetanija Rijeka, Zavod za hitnu medicinu Primorsko-goranske županije, Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije) koje se bave zaštitom i spašavanjem, kao i dodatne organizirane snage zaštite i spašavanja koje se aktiviraju u slučaju katastrofe i/ili velike nesreće (Zajednica društava Crvenog križa Primorsko-goranske županije, Pilotski klub *Krila Kvarnera*, Hrvatska udruga za obuku potražnih pasa – Grupa potražnih pasa Rijeka, Udruga potražnih pasa Hrvatske (UPPH) te udruge koje se bave ronjenjem, planinarstvom, speleologijom, radioamaterstvom, lovom, izviđanjem itd.

Na razini Primorsko-goranske županije kao jedinice područne (regionalne) samouprave djeluju i tri stožerna tijela u sustavu zaštite i spašavanja, a u sklopu kojih djeluju najznačajnije operativne snage s područja Primorsko-goranske županije:

- Stožer zaštite i spašavanja Primorsko-goranske županije
- Županijski operativni centar (za iznenadna onečišćenja mora)
- Stožer za zarazne bolesti Primorsko-goranske županije.

Treba unaprijediti stupanj komunikacije između operativnih snaga.

Osnovane su i postrojbe civilne zaštite kao potpora za provođenje mjera zaštite i spašavanja, kojih su nositelji operativne snage zaštite i spašavanja koje se u okviru redovite djelatnosti bave zaštitom i spašavanjem, te za provođenje mjera civilne zaštite. Primorsko-goranska županija trenutačno raspolaže s dva tima:

- Tim za spašavanje iz ruševina (USAR) koji u svom sastavu ima tri skupine, ukupno 30 pripadnika.
- Tim za logistiku koji ima tri skupine, ukupno 56 pripadnika.

U okviru svojih prava i obveza utvrđenih Ustavom i zakonom, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave uređuju i planiraju, organiziraju, financiraju i provode zaštitu i spašavanje s ciljem prevencije i učinkovitog aktiviranja u ka-

tastrofama i velikim nesrećama, te rade na otklanjanju mogućih uzroka i posljedica katastrofa i velikih nesreća. Dokumenti prostornog uređenja općina i gradova sadrže, između ostalog, i zahtjeve zaštite i spašavanja koje je potrebno dosljednije provoditi te uskladiti planske dokumente različitih vrsta i razina u sustavu zaštite i spašavanja.

Unutar sustava zaštite i spašavanje posebno je važno aktivnije poticati volonterstvo čija je vrijednost podjednako socijalna kao i ekonomska, a doprinos volontera često je ključni element tijekom odgovora na krizne situacije. Osim reagiranja na različite krizne situacije, pravodobno provedene preventivne aktivnosti sustav zaštite i spašavanja čine učinkovitijim te je stoga potrebno osigurati financijska sredstva za njihovo provođenje.

U sustavu zaštite i spašavanja vodeću ulogu ima javni sektor, što ostavlja prostor za jačanje suradnje s privatnim sektorom.

U Županiji postoje pravni subjekti čija djelatnost može uzrokovati različite vrste kriznih situacija. Istodobno, nema dovoljno stručno-tehnološki osposobljenih djelatnika za rješavanje kriznih situacija uzrokovanih samim karakterom tehnološkog procesa ili interakcijama s rubnim uvjetima koji se u njima odvijaju.

9.3. Ranjivost na krizna stanja Primorsko-goranske županije

Svaka zemlja ima određenu službu koja reagira na pojavu kriznih stanja. U Hrvatskoj je to Državna uprava za zaštitu i spašavanje (DUZS). To su službe koje se organiziraju i pripremaju radi interveniranja pri spašavanju ljudi, imovine i okoliša u slučajevima velikih elementarnih nepogoda, požara, industrijskih katastrofa, oružanih konflikata i sl. Reagiraju, dakle, kada je neka ugroza već u toku. Nisu ekipirane tako da minimiziraju neke dugoročne, postupno nastupajuće, promjene koje mogu iz temelja promijeniti uvjete života velikog dijela ili čak ukupne populacije. Kada je UN donio *Hygo okvire za akciju 2005. – 2015.: Izgradnja otpornosti na katastrofe nacija i zajednica*, koji su podrazumijevali uključivanje širokog kruga dionika, Hrvatska je za provođenje tih akcija zadužila DUZS.

Nisu pokrenute nikakve aktivnosti s obzirom na klimatske promjene i kraj ere fodilnih goriva, kao ni s obzirom na druge teme preventivnog karaktera. Šira javnost gotovo ništa ne zna o tome što se trebalo, a što se doista napravilo premo Hygo dokumentu.

9.3.1. Promjene u okruženju i njihove reperkusije na PGŽ

Od 2005. svjetska proizvodnja nafte praktično se ne povećava – dosegnuta je maksimalna proizvodnja, a to će se uskoro dogoditi s plinom i ugljenom. Konvencionalni izvori nafte (oni koji su do sada nosili globalnu opskrbu) gube izdašnost dinamikom 4,5 – 6% na godinu, a nekonvencionalni izvori (unatoč udvostručenju istraživačkih napora) jedva uspijevaju održati dosegnutu razinu potrošnje i prati ih silna devastacija okoliša i visoki troškovi eksploatacije. Primjena obnovljivih izvora energije (OIE) raste, ali se oni ne razvijaju ni približno onom dinamikom koja bi bila potrebna da postupno zamijene fosilna goriva. Globalna ovisnost o fosilnim gorivima danas je 82%, kolika je bila i prije 25 godina, unatoč brzom porastu primjene OIE-a (od male osnove) koji je neutraliziran razmjerno malim porastom potrošnje fosilnih goriva (ali od velike osnove).

Kolaps okoliša, u prvome redu pod djelovanjem klimatskih promjena, izravna je prijetnja opstanku čovječanstva. Radikalno smanjivanje uporabe fosilnih goriva prepoznato je kao jedino izgledno rješenje da se uspori ili zaustavi kolaps okoliša. Pod pritiskom javnosti, međunarodna će zajednica vjerojatno morati postići dogovor oko obvezujućih ograničenja emisija stakleničkih plinova jer je raspoloživi *carbon budget* koji vodi globalnom zatopljenju od 2 °C, prema mišljenju mnogih klimatologa, već potrošen. To bi značilo da se ograničenja uporabe fosilnih goriva mogu dogoditi vrlo brzo, i prije nego što se potroše njihove ekonomski iskoristive zalihe.

Za Primorsko-goransku županiju to znači samo jedno: što više energije, hrane i ostalih osnovnih dobara bude mogla osigurati iz vlastitih izvora, to će biti manje ranjiva na nestabilne i rastuće cijene energije i hrane, na klimatske promjene i na poremećaje u drugim dijelovima zemlje i svijeta.

9.3.2. Ocjena pripremljenosti institucija i društva za suočavanje s kriznim pritiscima

Vezano uz klimatske promjene radi se uglavnom onoliko koliko zahtijevaju obveze koje su preuzete ulaskom u Europsku uniju i koliko dopuštaju za tu svrhu izvana doznačena sredstva. O mogućnosti da budu izvorom velikih stradanja stanovništva malo je rasprava, pa i tamo gdje bi ih moralo biti (vidi *Hygo okvir za akciju 2005. – 2015.* Ad 3.16.).

U okviru promišljanja procesa prilagodbe trebalo bi preispitati ranjivosti svakog sustava na poremećaje koji mogu nastati kao posljedica klimatskih promjena i kraja ere fosilnih goriva. Takva vrsta sustavne analize nije učinjena, niti su osmišljene mjere prilagodbe. Smanjivanje ranjivosti vodi k preispitivanju prioriteta i aktivnosti. Većina već usvojenih strateških dokumenata i planova koji su rađeni kao podrška gospodarskom rastu, postali bi neprimjenjivi.

Povoljna je okolnost ta što se u svijetu već desetljećima zna da se klima mijenja i da fosilna goriva idu k svome kraju pa već postoje metodološki priručnici o tome kako zajednica može graditi svoju otpornost na te procese. U Županiji su na hrvatskom jeziku dostupne knjige: *Otporne zajednice: Vodič za upravljanje krizom* Richarda Heinberga i *Postkarbonski gradovi: Planiranje za doba energetske i klimatske neizvjesnosti* Daniela Lercha.

Aktivnosti na smanjivanju ranjivosti na poremećaje Županiji mogu početi onda kada se one identificiraju i dobro analiziraju.

9.3.3. Ocjena županijskog potencijala za jačanje vlastite otpornosti na krizna stanja

Problem hrane u urbanim sredinama je tzv. *food miles*, odnosno udaljenost mjesta proizvodnje hrane do mjesta konzumacije, tj. transport hrane. Sve više cijene transporta neizbježno će se odražavati na cijenu hrane s udaljenih destinacija. Na to će se nadovezati sve veći ulazni troškovi industrijske poljoprivrede. Zbrojeni efekti poskupljenja koja će se zbog toga događati industrijski proizvedenoj hrani s velikih udaljenosti, učinit će da ta hrana postati nedostupna mnogima u Županiji. Tako nešto neće se dogoditi proizvodima lokalne organske poljoprivrede, s obzirom na njezinu neovisnost o (uvoznim) fosilnim gorivima te karakteristikama blizine, dostupnosti i orijentiranosti na lokalne kupce. U konačnici, važno je osvijestiti činjenicu da manjak lokalno proizvedene hrane nije ruralni, već izrazito urbani problem, odnosno da je životni interes i politički prioritet urbanih područja poticanje i osnaživanje lokalne proizvodnje hrane u njihovu ruralnom okruženju, ali i unutar samih urbanih cjelina.

Pojedinci i obitelji mogu lakše prebroditi bilo kakve iznenadne vanjske poremećaje i nedaće ako njihove osnovne egzistencijalne potrebe – hrana, voda, krov nad glavom, najnužnija energija – budu bile bezuvjetni prioritet solidarne zajednice u kojoj žive. U Županiji postoje potencijali da se osnovne egzistencijalne potrebe zadovolje svima:

- oko 800 m² po stanovniku poljoprivrednih površina
- dovoljan broj stambenih jedinica (mnoge od njih u Gorskom kotaru i na Otocima uglavnom su prazne)
- dovoljno kvalitetne pitke vode, ali s tendencijom smanjivanja dostupnih količina zbog klimatskih promjena
- blaga klima te raspoloživa energija sunca, vjetra i biomase potencijalno mogu svakome zadovoljiti najnužnije energetske potrebe.

Kada bi se navedeni potencijali i resursi Županije solidarno kombinirali s potencijalima i resursima susjednih Istarske i Ličko-senjske županije, otpornost stanovništva ovog područja mogla bi se podići na zavidnu razinu, neovisno o gospodarskom i financijskom stanju globalnog okruženja. U osnovnim egzistencijalnim potrebama stanovništva ovo bi područje moglo postati samodostatno.

Izgradnja otpornosti Županije velik je pothvat i zahtijevao bi sudjelovanje praktično svakog stanovnika. Zajednice koje njeguju sudjelovanje svih, solidarnost i suradnju te kojima je prioritet svakome osigurati osnovne egzistencijalne potrebe, pokazuju zavidnu otpornost na vanjske poremećaje. Županija može postati takva zajednica. Međutim, još uvijek nije dovoljno razvijena svijest na nacionalnoj razini o snažnom utjecaju klimatskih promjena i kraja ere fosilnih goriva na kvalitetu života.

9.4. Sustav prehrane

Sustav prehrane uključuje proizvodnju hrane, procesiranje hrane, njezinu distribuciju, marketing, potrošnju/dostupnost i otpad. Održivim sustavom prehrane[76] može se smatrati onaj u kojem hrana i napitci:

- koji se nude potrošačima u dućanima, restoranima, školama, bolnicama… su sigurni, zdravi i odgovarajućih nutritivnih karakteristika
- zadovoljavaju potrebe ljudi slabijeg imovinskog stanja
- omogućavaju solidan život poljoprivrednicima, prerađivačima i maloprodaji, pri čemu se podrazumijeva da djelatnici u tim grupacijama rade u sigurnim i higijenskim uvjetima (neovisno o tome rade li u zemlji ili inozemstvu)
- poštuju biofizička i okolišna ograničenja tijekom proizvodnje i procesiranja, pritom smanjujući uporabu energije i unapređujući stanje šireg okoliša, uz uvažavanje najviših standarda zdravlja životinja i njihove dobrobiti, što je uskladivo s proizvodnjom hrane dostupne svim društvenim skupinama
- podržavaju ruralnu ekonomiju i različitost ruralnih kultura, pri čemu se osobito značenje daje lokalnoj proizvodnji koja omogućava da se minimizira potreba za transportiranjem hrane.

Sustav prehrane trebao bi stanovništvu jamčiti sigurnost prehrane. Sigurnost prehrane postiže se „kada svi ljudi, sve vrijeme, imaju fizički, socijalno i ekonomski dostupnu dostatnu, sigurnu, nutritivno vrijednu hranu, koja zadovoljava njihove prehrambene potrebe u ostvarivanju aktivnog i zdravog života".[77] Sadašnji sustav prehrane ne ispunjava kriterije ovako definirane održive prehrane.

Prema Deklaraciji UN-a iz 1948., hrana je temeljno ljudsko pravo, što je razlikuje od drugih roba na slobodnom tržištu i traži drukčiji društveni odnos.

9.4.1. Poznavanje sustava

Sustav prehrane, bio on nacionalni, regionalni ili lokalni, za svakog je pojedinca najvažniji sustav. Obično nastaje generacijama, dograđuje se i osuvremenjuje u skladu s novim tehničkim, tehnološkim i poslovnim mogućnostima. Rijetko se postavlja pitanje kako se hrani stanovništvo Županije. Sustav prehrane malo je istražen i teško ga je cjelovito sagledati u njegovoj današnjoj kompleksnosti na temelju javno dostupnih pokazatelja. Općenito se može reći da vrlo mali broj stanovnika ima ikakva znanja o poljoprivredi, a na proizvodnji hrane u Županiji radi zanemariv broj ljudi (manje od 1%).

Bez odgovora na ova pitanja županijski sustav prehrane ne može se cjelovito sagledati, niti se može upravljati njegovim unapređivanjem i prilagođavanjem prema brzo mijenjajućim vanjskim okolnostima.

Podaci o poljoprivrednom zemljištu nisu potpuno pouzdani i dolaze iz više izvora. U Popisu poljoprivrede iz 2003. Državni zavod za statistiku i ARKOD daju bitno različite podatke o poljoprivrednim površinama Županije: 26.183 ha; 117.177 ha; 6.520 ha. Pretpostavlja se da je najprecizniji podatak iz Popisa poljoprivrede 26.183 ha, od kojih se koristi 17.742 ha.

[76] Prema *British Sustainable Development Commision* 2005.

[77] FAO, 1996.

Tablica 66. *Prikaz poljoprivrednog i šumskog zemljišta po mikroregijama (ha)*

Mikroregija	Poljoprivredno zemljište					Šumske površine	
	P1 (ha)	P2 (ha)	P3 (ha)	Ukupno (ha)	%	Ukupno (ha)	%
Gorski kotar	51	3.029	6.568	9.649	40,3	131.282	59,8
Otok Krk	163	1.971	3.134	5.269	22	11.456	5,2
Otoci Cres i Lošinj	0	818	3.541	4.359	18,2	23.887	10,8
Otok Rab	0	351	161	513	2,1	3.558	1,6
Priobalje	239	1.549	2.318	4.107	17,1	49.123	22,4
Ukupno	**453**	**7.718**	**15.722**	**23.897**		**219.306**	

Izvor: PP PGŽ („Službene novine Primorsko-goranske županije" broj 32/2013.)

Kada je riječ o poljoprivrednoj proizvodnji, uočeni su sljedeći trendovi:

- U Gorskom kotaru stočarstvo je u padu; pčelarstvo je značajno, ali ovisi o očuvanju livada (o stočarstvu); proizvodnja krumpira pretežito je za vlastite potrebe; proizvodnja bobičavog i jagodastog voća je u porastu.
- U Priobalju vinogradarstvo je u porastu, kao i maslinarstvo i voćarstvo (pretežito smokve); pčelarstvo je slabo razvijeno, a stočarstvo je uglavnom napušteno.
- Na otocima Cres i Lošinj maslinarstvo je u porastu; voćarstva je relativno malo; stočarstvo stagnira; pčelarstvo je umjereno zastupljeno.
- Na Krku su u porastu maslinarstvo, vinogradarstvo i stočarstvo; pčelarstvo je umjereno zastupljeno; povrćarstvo je slabo.
- Na Rabu su u porastu maslinarstvo i vinogradarstvo; pčelarstva i povrćarstva ima malo; ovčarstvo stagnira.

Prevladava mišljenje da se zbog nepovoljne strukture poljoprivrednih površina ne treba očekivati kvantitativno značajnija proizvodnja hrane u Županiji. Isticanje lokalne posebnosti i brendiranje poželjni su pravci u razvoju proizvodnje hrane.

Ribarstvo u svijetu i u Hrvatskoj bilježi smanjivanje količina ulovljene ribe. Pretjeranim izlovom ribe, što se odnosi i na Primorsko-goransku županiju, mnoge su vrste dovedene do kritične granice kada im prijeti nestajanje, a isto će se dogoditi i ribarstvu. Neumjerena i slabo regulirana uporaba snažnih ribarskih brodova i ribolovnih alata ugrožavaju opstanak pojedinih komercijalno zanimljivih vrsta ribe, kao i drugih morskih organizama koji nisu predmet ribolova, ali stradavaju u tom procesu. Nedostatak sustavnog praćenja stanja mora i obalnog pojasa mogao bi dovesti do kašnjenja preventivnih mjera i odlučnih akcija zaštite najugroženijih vrsta. Još 2011. na Jadranu se za 3% povećao broj ribarskih plovila u odnosu na prethodnu godinu, što je u potpunoj suprotnosti sa stanjem ribljeg fonda i izravno ugrožava opstanak samog ribarstva. Stoga je potrebno utvrditi dopuštene kvote u ribarstvu i zaštititi ribolovna područja.

Iz svega navedenog jasno je da se ne može točno znati koliko se i koja hrana proizvodi u Županiji, a koliko dolazi izvan njezinih granica, no neće biti pogrešno ako se zaključi da se većina prehrambenih artikala dobavlja izvan njezinih granica.

9.4.2. Glavni čimbenici koji mijenjaju dostupnost hrane

Na globalnom tržištu u zadnjih šest-sedam godina cijena hrane više je nego udvostručena. Isto se dogodilo i s cijenom energije. Trendovi rasta cijene hrane i energije se nastavljaju, a Hrvatska uvozi više od polovice svojih potreba i jednog i drugog. Za svakog stanovnika Županije (a i za državu u cjelini) to znači da će se sve veći dio od vlastitih prihoda morati izdvajati za elementarne potrebe. Više je uzroka koji su doveli do globalnih problema s hranom, no dva se izdvajaju po snazi i brzini kojom mijenjaju uvjete poljoprivredi: klimatske promjene i kraj ere fosilnih goriva.

Klimatske promjene

Temperaturni ekstremi mijenjaju uvjete za bavljenje poljoprivredom. Mnoge tradicionalne kulture ne mogu podnijeti iznimno visoke ljetne temperature (vidi smeđe površine na dijagramu temperaturnih anomalija). U takvim slučajevima dodatno navodnjavanje ne pomaže. Učestalost i intenzitet pojave temperaturnih ekstrema će se povećavati, a urodi industrijskih kultura smanjivati – kod nas i u svijetu. Na ovo se upozorava i u izvješću UNCTAD-a (Konferencija UN-a za trgovinu i razvoj) za 2013., kojim se razvijene i nerazvijene zemlje pozivaju: „Probudite se prije nego što bude prekasno". Na smanjivanje svjetskih zaliha hrane upozorava i FAO (UN-ova agencija za hranu i poljoprivredu).

Grafikon 47. *Promjena distribucije ljetnih temperaturnih anomalija za sjevernu hemisferu*[78]

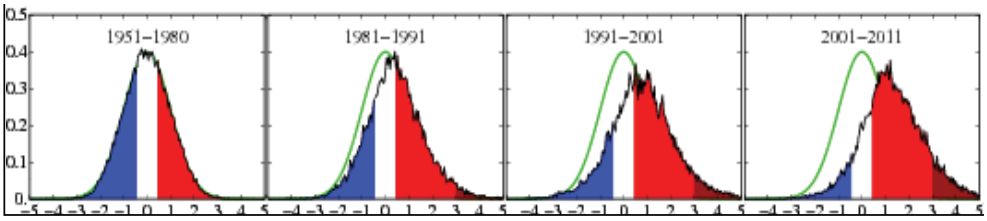

Izvor: J. Hansen, NASA

Klimatske promjene dovest će i do promjene lokalnih ekosustava: izumiranje nekih tradicionalnih vrsta i pojava novih; pojavljivat će se novi nametnici, nove bolesti.

Promjene vremenskih prilika mijenjat će režim oborina (duge suše izmjenjivat će se s razdobljima obilnih oborina), što će otežati bavljenje poljoprivredom i intenzivirati erozijske procese.

Kraj ere fosilnih goriva

Ugljen, nafta i plin neobnovljivi su izvori energije i zbog velikog iskorištavanja postupno nestaju. Industrijska poljoprivreda potpuno je ovisna o njima, stoga će zapadati u sve veće teškoće. Globalni dogovori o spašavanju klime mogli bi vrlo brzo dovesti do snažnog destimuliranja uporabe fosilnih goriva.

Kraj ere umjetnih gnojiva

Prihranjivanje usjeva umjetnim gnojivima bit će sve skuplje, a u konačnici i nemoguće. Recikliranje nutrijenata, kompostiranje, neće moći ostati usputna aktivnost u nekim kućnim vrtovima, već će se morati provoditi na nacionalnoj razini.

Ocjena sustava prehrane PGŽ-a

Sustav prehrane Primorsko-goranske županije oslanja se na proizvodnju hrane izvan teritorija Županije i vrlo je ranjiv na vanjske poremećaje.

Sustav prehrane Županije nose veliki trgovački lanci. Zbog što manjeg zadržavanja robe u skladištima, veliki trgovački lanci prakticiraju just-in-time dobavu robe. Posljedično, rezerve hrane u Županiji (županiji s minimalnom vlastitom proizvodnjom hrane) usklađene su s poslovnim interesom velikih trgovačkih lanaca, a ne s potrebom sigurnosti prehrane stanovništva i u izvanrednim situacijama. Za koliko dana Županija ima rezervi hrane, to vjerojatno još nitko ne zna.

Sustav prehrane mora se ojačati puno većom vlastitom proizvodnjom hrane, autohtonog sjemenskog i sadnog materijala, očuvanjem lokalnih pasmina u stočarstvu i sustavnim unapređivanjem.

Napuštanjem poljoprivrede u Županiji nestala su i tradicionalna znanja vezana za nju.

Uz ruralnu poljoprivredu, važno je poticati i urbanu poljoprivredu jer se tako svježa hrana bez transporta i dugog skladištenja može odmah staviti na korištenje. Oblici suradnje, poput zadrugarstva, obiteljske i komunalne poljoprivrede, također se trebaju poticati.

Od velike važnosti bit će osmišljavanje pravnog okvira za jednostavno davanje na korištenje slobodnih poljoprivrednih površina lokalnim stanovnicima koji nemaju zemlju, a žele se posvetiti agroekološkoj proizvodnji hrane.

[78] Ekstremne temperature koje usjevi ne mogu podnijeti – smeđe površine.

Poljoprivredni potencijali u susjednim županijama – Ličko-senjskoj i Istarskoj – veliki su, a njihovu bi razvoju pogodovalo povezivanje i umrežavanje s Primorsko-goranskom županijom kao značajnim potrošačem hrane. Zajednički je interes svih uspostavljanje dugoročne i stabilne suradnje tri županije na osmišljavanju i realizaciji sustava prehrane koji bi svakoj strani povećao sigurnost i kvalitetu prehrane, oslanjajući se na zemljopisnu blizinu, na raznolikost poljoprivrednih potencijala, na uspostavljanje zajedničkih rezervi hrane i na solidarnosti u slučaju da pojedina područja pogodi neka elementarna nepogoda.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA
Civilno društvo • Nedostatna sredstva za osnovne troškove rada i projekata udruga • Nedostatak jedinstvenog sustava praćenja aktivnih udruga, raspodjela donacija te učinaka potpora udruga • Nedostatak stručnih osoba u udrugama za pripremu aplikacija za razvojne projekte • Nemogućnost korištenja državnih potpora za razne oblike zapošljavanja u udrugama • Nesustavno praćenje zapošljavanja u udrugama Sustav zaštite i spašavanja • Nedostatak financijskih sredstava za provedbu preventivnih aktivnosti • Nedovoljna povezanost privatnog i javnog sektora u izgradnji sustava zaštite i spašavanja • Nedostatak stručnih osoba u pravnim subjektima koji predstavljaju moguću opasnost od tehničko-tehnoloških nesreća • Problemi u sustavu komunikacije unutar operativnih snaga • Neusklađenost planskih dokumenata u sustavu zaštite i spašavanja i po vrstama i po razinama • Nedosljednost u primjeni „Zahtjeva zaštite i spašavanja u dokumentima prostornog planiranja PGŽ-a“ • Nedostatak sustava poticanja i motiviranja volontera za sudjelovanje u sustavu ZiS Ranjivost na krizna stanja PGŽ-a • Ranjivost na klimatske promjene i kraj ere fosilnih goriva nisu sustavno analizirani niti su osmišljene mjere prilagodbe • Nedostatna je svijest na nacionalnoj razini o snažnom utjecaju klimatskih promjena i kraja ere fosilnih goriva na kvalitetu života Sustav prehrane • Županija najveći dio svojih potreba u hrani dobavlja izvan svojih granica • Raspoloživost hrane na globalnom tržištu se smanjuje, a cijena joj raste • Nedostaje svijest o ranjivosti sustava prehrane, klimatskim promjenama i kraju ere fosilnih goriva • U urbanim područjima nedostaje svijest da će sigurnost prehrane u doglednoj budućnosti ovisiti o razvijenosti poljoprivrede u njihovu neposrednom ruralnom okruženju • Na proizvodnji hrane zanemariv je broj stanovništva (manje od 1%) • Vrlo mali broj stanovnika ima nekakva iskustva i znanja o poljoprivredi • Za proizvodnju hrane iz odabranih lokalnih kultura, uz minimum vode, bez uporabe umjetnih gnojiva i bez kemijskih zaštitnih sredstava – što su uvjeti koji dolaze s klimatskim promjenama i krajem ere fosilnih goriva – nema nikakve ponude znanja ni sustavne potpore • Nema sustavnog promatranja stanja okoliša i ranog upozoravanja na promjene koje bi mogle utjecati na proizvodnju hrane (nove vrste nametnika, nove bolesti, stanje populacija komercijalnih vrsta ribe, pojava alohtonih vrsta…) • Opskrba stanovništva hranom oslanja se na velike trgovačke lance • Urbanom poljoprivredom za sada se bave rijetki entuzijasti • Prekomjeran izlov ribe

Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na CIVILNI SEKTOR I KRIZNA STANJA
Civilno društvo • Jačati kapacitete organizacija civilnog društva i osnaživati ih za doprinos društveno-ekonomskom razvoju • Unaprijediti suradnju među organizacijama civilnog društva te sa subjektima javnog i privatnog sektora na svim razinama i djelatnostima • Poboljšati sustav učinkovitog i transparentnog financiranja rada udruga • Uspostaviti praćenje i vrednovanje rada i doprinosa udruga u razvojnim projektima Županije • Lobirati putem Lokalnog partnerstva za zapošljavanje da se udrugama omogući korištenje programa sufinanciranja zapošljavanja • Poticati udruživanja srodnih organizacija civilnog društva u županijske saveze, zajednice ili društva **Sustav zaštite i spašavanja** • Izraditi, usvojiti te trajno ažurirati dokumente sustava zaštite i spašavanja PGŽ-a, koje uvjetuje postojeća zakonska regulativa • Odrediti prioritete materijalno-tehničkog razvoja operativnih snaga zaštite i spašavanja i nastaviti s financiranjem u skladu s utvrđenim prioritetima • Planirati usklađenu provedbu osposobljavanja, edukacije, uvježbavanja i aktiviranja za pripadnike operativnih snaga sustava zaštite i spašavanja • Utvrditi bazu pravnih subjekata koje su svojim kapacitetima od značenja za sustav zaštite i spašavanja na području PGŽ-a, s evidencijom ljudskih i materijalnih kapaciteta • U suradnji s nadležnim službama i pravnim osobama, sukladno Zakonu o kritičnim infrastrukturama, utvrditi kritičnu infrastrukturu od značenja za područje PGŽ-a te odrediti prioritete pri spašavanju • Intenzivirati suradnju PGŽ-a sa službama i pravnim osobama koje djeluju na njezinu području te u skladu s mogućnostima organizirati zajedničke vježbe, radionice, radne sastanke radi kvalitetnije međusobne koordinacije i spremnosti za eventualne izvanredne događaje • Posvetiti pažnju edukaciji građana na području preventivnih aktivnosti te u slučaju nastupa akcidentnih stanja • Uspostaviti učinkovit sustav komunikacije primjenjiv kod najznačajnijih operativnih snaga, a za potrebe djelovanja kod većih nesreća ili katastrofa na obuhvatu cijele Primorsko-goranske županije • Osigurati financijska sredstva za smanjenje rizika od katastrofa tako da se daju poticaji vlasnicima objekata, zajednicama, poduzećima i javnom sektoru za ulaganje u smanjenje rizika s kojim su suočeni **Ranjivost na krizna stanja PGŽ-a** • Jačati otpornost Županije na krizna stanja • Smanjivati ranjivost Županije (suradnja susjednih županija na smanjivanju ranjivosti cjelokupnog prostora, na politiku zajedničkih rezervi hrane, bezuvjetnoga međusobnog pomaganja u izvanrednim okolnostima, na solidarnost, kombiniranje resursa i razmjenu znanja i iskustava) • Osigurati sigurnu prehranu stanovništva u uvjetima klimatskih promjena i kraja ere fosilnih goriva **Sustav prehrane** • Osmisliti pravni okvir za jednostavno davanje na korištenje slobodnih poljoprivrednih površina lokalnim stanovnicima koji nemaju zemlju, a žele se posvetiti agroekološkoj proizvodnji hrane • Povećati županijsku agroekološku proizvodnju hrane razvojem ruralne i urbane poljoprivrede • Osigurati vlastitu proizvodnju autohtonog sjemenskog i sadnog materijala te očuvati lokalne pasmine u stočarstvu • Utvrditi dopuštene kvote u ribarstvu, zaštititi ribolovna područja, kao i tehnike i alate koji će jamčiti održivu razinu ribarenja te osmisliti odgovarajući sustav kontrole • Prepoznati hranu kao ljudsko pravo, a njezinu proizvodnju i distribuciju uključiti u sustav za rješavanje socijalnih problema (nezaposlenosti, ovisnosti, osobe s posebnim potrebama, žrtvama elementarnih nepogoda, socijalne isključenosti, izdržavanje manjih kazni i sl.) • Prodavati lokalno proizvedene svježe namirnice i procesiranu hranu • Poticati zadrugarstvo, obiteljsku i komunalnu poljoprivredu

10. POSEBNA PODRUČJA: GORSKI KOTAR I OTOCI

Dvije od tri županijske mikroregije[79] (Otoci i Gorski kotar) pripadaju područjima u kojima se provodi posebna državna politika te kao takve ostvaruju određene povlastice i olakšice. Naime, na području Županije neke jedinice lokalne samouprave imaju poseban status s obzirom na svoje razvojne mogućnosti, odnosno na njih se primjenjuje Zakon o brdsko-planinskim područjima („Narodne novine" broj 12/2002., 32/2002., 117/2003., 42/2005., 90/2005., 80/2008., 148/2013., 147/1204.). Na županijske otoke primjenjuje se Zakon o otocima („Narodne novine" broj 34/1999., 149/1999., 32/2002., 33/2006.) i Nacionalni program razvitka otoka.

U svom pristupu poticanju razvoja Županija je prepoznala specifičnosti pojedinih svojih dijelova te je u skladu s time i definirala svoje tri mikroregije (Gorski kotar, Priobalje i Otoci, vidi poglavlje *Osnovne prostorne karakteristike Primorsko-goranske županije*), vežući se na spomenuti nacionalni zakonodavni okvir koji omogućuje poseban pristup razvoju za ta područja te mjere koje ublažavaju poteškoće izazvane specifičnim uvjetima rada i života na njima.

Tijekom pripreme i provedbe Županijske razvojne strategije 2011. – 2013. (2015.) definirale su se mjere za sva ta područja, osobito za posebna područja Gorskog kotara. Primjerice, putem županijskog Upravnog odjela za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj, poduzetnici s područja Gorskog kotara koji traže poduzetničke kredite za turističku djelatnost imaju prednost. A programima kojima se potiče razvoj poduzetništva, inovacije, turistički projekti, poljoprivreda i šumarstvo, nastoje se podržati upravo projekti s tih područja. Županija se i u razdoblju 2016. – 2020. opredjeljuje za takvu politiku.

Osim ukupnih ulaganja u razdoblju 2011. – 2013. u ta područja (grafikoni 48. i 49.), nisu se, nažalost, do sada mjerili određeni razvojni pokazatelji na njima pa se ne može procijeniti utjecaj ovih investicija na razvoj posebnih područja.

Grafikon 48. *Realizirana sredstva u 2011. i 2012. za područje Otoka i Gorskog kotara (kuna)*

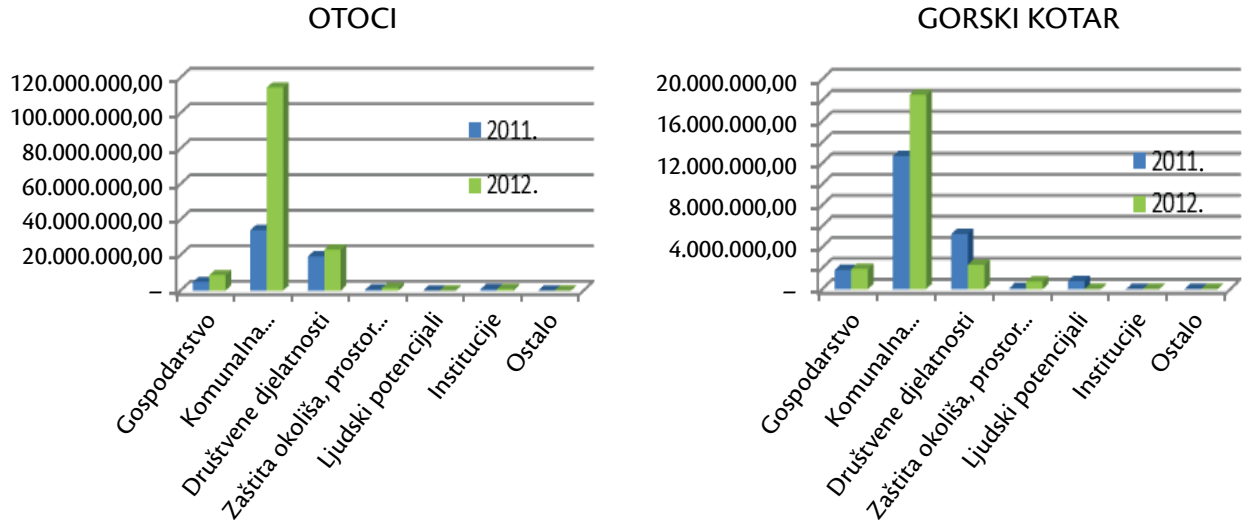

Izvor: RRA Porin, 2013.

[79] Analiza podataka vezanih uz posebna područja Primorsko-goranske županije dana je u okviru prethodnih poglavlja ove Analize stanja, ovisno o temi na koju se odnose. Da bi se izbjeglo preklapanje podataka i pripadajućih analiza trendova, u ovom je poglavlju dan pregled trendova i specifičnosti posebnih područja koji nisu obrađeni u drugim dijelovima ove Analize stanja.

Izvori financiranja u posebna područja spadaju najviše u kategoriju „ostali izvori" (38%), slijede lokalni proračuni (23%), javna poduzeća (17%), županijski proračun (11%), državni proračun (10%) i pomoći EU-a (1%).

Grafikon 49. *Planirana i realizirana sredstva u 2013. za područje Otoka i Gorskog kotara*[80] *(kuna)*

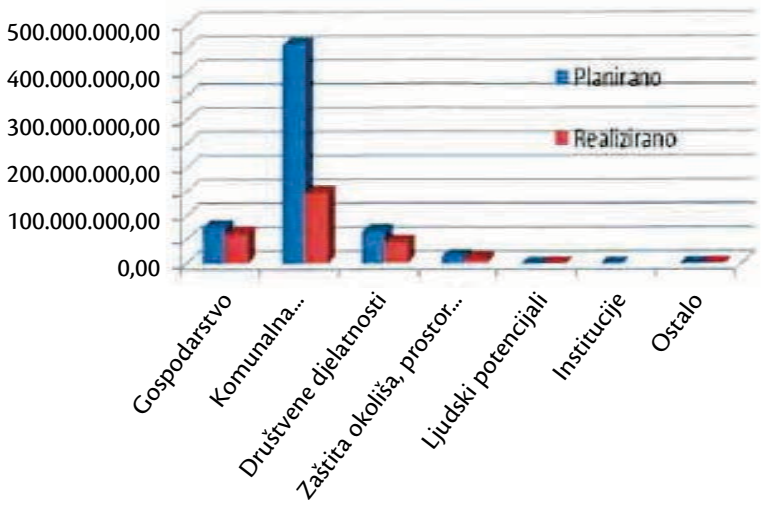

Izvor: RRA Porin, 2014.

[80] Raskorak između planiranog i realiziranog ulaganja rezultat je odgode ulaganja u lučku infrastrukturu Županijske lučke uprave Mali Lošinj te Županijske lučke uprave Cres, izgradnje sustava odvodnje Draga IV, kanalizacijskog sustava na Krku te pročistača otpadnih voda u Delnicama.

11. UPRAVLJANJE RAZVOJEM

Poglavlje *Upravljanje razvojem* razmatra razvojni položaj Primorsko-goranske županije, institucionalne i financijske kapacitete te međunarodnu suradnju.

11.1. Razvojni položaj Primorsko-goranske županije

Prema Indeksu razvijenosti, Primorsko-goranska županija pripada najrazvijenijoj, IV. skupini, čija vrijednost indeksa razvijenosti iznosi više od 125% prosjeka Republike Hrvatske. Osim Primorsko-goranske županije, ovoj kategoriji pripadaju i Grad Zagreb te Istarska županija. U najrazvijenijim županijama izrazito prevladavaju čimbenici konkurentnosti obrazovanja, razvijenosti poduzetništva i ekonomskih rezultata. Više o indeksu razvijenosti piše u poglavlju *Ocjena konkurentnosti Primorsko-goranske županije.*

Grafikon 50. *Indeks razvijenosti županija Jadranske Hrvatske (2. razina, %)*

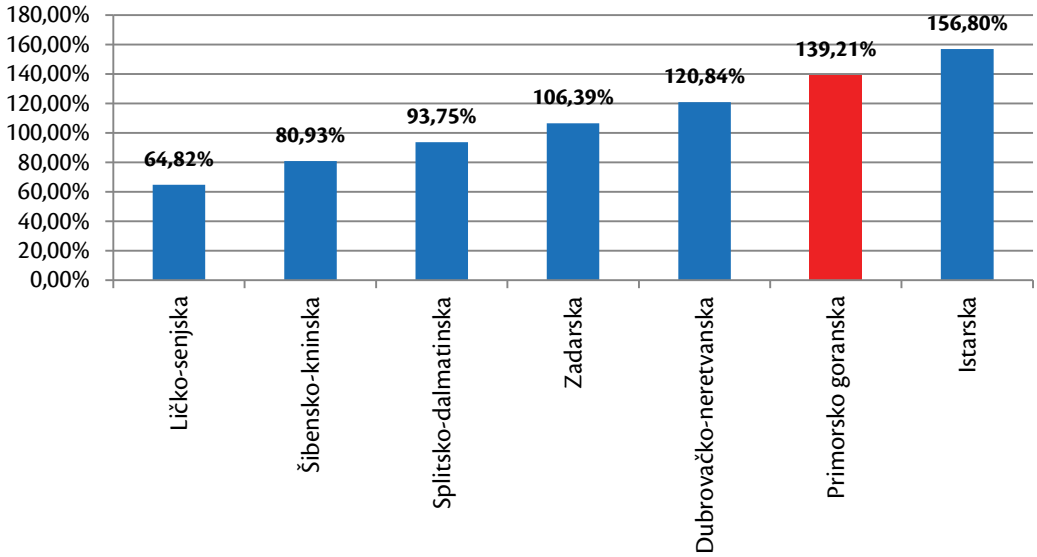

Izvor: MRRFEU, http://www.mrrfeu.hr/default.aspx?id=405 (06.04.2013.)

Primorsko-goranska županija, prema indeksu razvijenosti na 2. razini, spada u najrazvijenije županije Jadranske Hrvatske. Na prvome mjestu, prema indeksu razvijenosti NUTS 2. razine, nalazi se Istarska županija, a na zadnjem je mjestu Ličko-senjska koja spada među slabo razvijene županije.

Shema 5. *Stupanj razvijenosti jedinica lokalne samouprave PGŽ-a, 2011.*

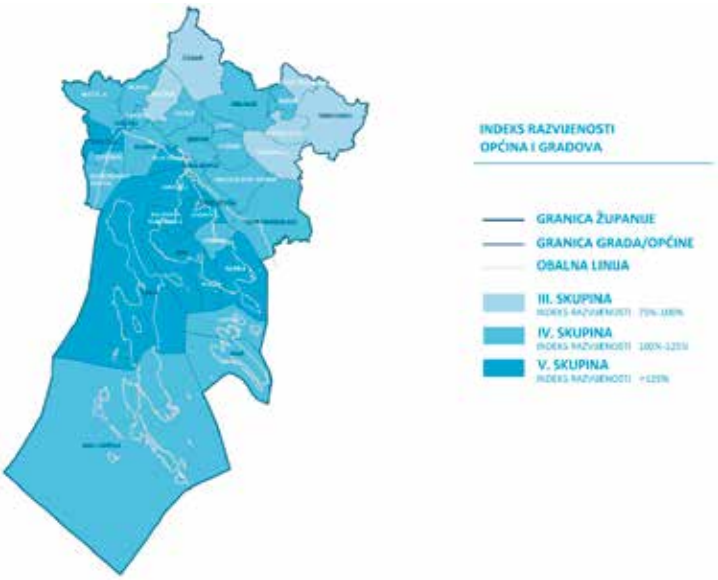

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva, 2013.

U tablici 67. prikazane su vrijednosti indeksa razvijenosti svih jedinica lokalne samouprave u PGŽ-u.

Tablica 67. *Indeks razvijenosti jedinica lokalne samouprave PGŽ-a*

GRAD/ OPĆINA	Broj stanovnika	Vrijednosti osnovnih pokazatelja					Vrijednosti standardiziranih pokazatelja u odnosu na nacionalni prosjek					Indeks razvijenosti i skupine	
		Prosječni dohodak *per capita*	Prosječni izvorni prihodi *per capita*	Prosječna stopa nezaposlenosti	Kretanje stanovništva	Udio obrazovanog st. u stanovništvu 16 – 65 g.	Prosječni dohodak *per capita*	Prosječni izvorni prihodi *per capita*	Prosječna stopa nezaposlenosti	Kretanje stanovništva	Udio obrazovanog st. u stanovništvu 16 – 65 g.	Indeks razvijenosti	Skupina
	2011.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2001.	2011.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2001.	2011.		
				%		%	%	%	%	%	%	%	
Rijeka	128.624	35.631	4.153	14,60	89,0	86,00	131,70	143,10	103,60	82,10	117,90	115,49	IV.
Bakar	8.279	29.761	5.422	13,40	109,7	82,27	104,60	189,30	106,70	117,70	109,80	120,68	IV.
Crikvenica	11.122	27.653	5.183	11,60	112,3	85,64	94,90	180,60	111,40	122,10	117,20	120,13	IV.
Kastav	10.440	32.881	2.614	11,40	119,0	88,08	119,00	87,10	111,90	133,60	122,40	114,81	IV.
Kraljevica	4.618	31.437	2.799	11,30	102,0	85,15	112,40	93,80	112,30	104,50	116,10	108,94	IV.
Novi Vinodolski	5.113	27.665	5.045	10,00	106,2	82,78	94,90	175,60	115,50	111,70	110,90	118,11	IV.
Opatija	11.659	34.543	6.210	10,9	95,9	90,41	126,70	218,00	113,20	94,00	127,50	131,56	V.
Čavle	7.220	29.475	2.068	14,00	108,7	81,91	103,30	67,20	105,20	115,90	109,10	101,20	IV.
Jelenje	5.344	28.578	1.625	13,60	112,6	78,28	99,20	51,00	106,20	122,60	101,20	97,87	III.
Klana	1.975	30.507	1.768	9,40	104	81,89	108,10	56,30	117,10	107,90	109,00	103,12	IV.
Kostrena	4.180	35.472	9.545	11,70	110	89,28	131,00	339,50	111,30	118,20	125,00	153,55	V.
Lovran	4.101	35.709	4.430	12,00	92,6	89,06	132,10	153,20	110,40	88,30	124,60	121,06	IV.
Matulji	11.246	33.071	2.487	11,20	110,3	86,97	119,90	82,50	112,50	118,70	120,00	111,91	IV.
Mošćenička Draga	1.535	29.390	4.423	9,80	98,1	87,56	102,90	153,00	115,90	97,70	121,30	116,31	IV.
Omišalj	2.983	36.204	7.990	8,90	109,3	85,58	134,40	282,90	118,30	116,90	117,00	146,61	V.
Vinodolska općina	3.577	27.276	3.127	11,60	107,6	82,39	93,20	105,80	111,40	114,10	110,10	106,21	IV.
Viškovo	14.445	29.259	3.122	12,00	166	85,69	102,30	105,60	110,30	214,50	117,20	124,27	IV.
Cres	2.879	30.930	5.633	4,70	103,1	81,66	110,00	197,00	129,20	106,30	108,50	128,05	V.
Krk	6.281	31.917	5.688	5,80	116,2	83,93	114,60	199,10	126,30	128,80	113,40	132,73	V.

GRAD/ OPĆINA	Broj stanovnika	Vrijednosti osnovnih pokazatelja					Vrijednosti standardiziranih pokazatelja u odnosu na nacionalni prosjek					Indeks razvijenosti i skupine	
		Prosječni dohodak *per capita*	Prosječni izvorni prihodi *per capita*	Prosječna stopa nezaposlenosti	Kretanje stanovništva	Udio obrazovanog st. u stanovništvu 16 – 65 g.	Prosječni dohodak *per capita*	Prosječni izvorni prihodi *per capita*	Prosječna stopa nezaposlenosti	Kretanje stanovništva	Udio obrazovanog st. u stanovništvu 16 – 65 g.	Indeks razvijenosti	Skupina
	2011.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2001.	2011.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2001.	2011.		
				%		%	%	%	%	%	%	%	
Mali Lošinj	8.116	31.114	5.192	6,80	100,7	82,43	110,90	181,00	123,80	102,20	110,20	123,86	IV.
Rab	8.065	27.148	4.171	10,20	103,9	87,23	92,60	143,80	115,00	107,60	120,60	113,44	IV.
Baška	1.674	29.978	8.663	6,90	114	85,20	105,60	307,40	123,50	125,10	116,20	145,77	V.
Dobrinj	2.078	29.328	7.381	5,60	118,5	83,62	102,60	260,70	126,90	132,80	112,80	139,65	V.
Lopar	1.263	21.234	5.451	5,10	108	84,53	65,30	190,40	128,20	114,80	114,70	117,77	IV.
Malinska - Dubašnica	3.134	28.743	7.934	6,80	138,4	86,33	99,90	280,80	123,80	167,10	118,70	147,12	V.
Punat	1.973	31.330	6.692	7,80	113,1	85,57	111,90	235,60	121,20	123,50	117,00	135,75	V.
Vrbnik	1.260	29.779	4.697	5,80	108,8	85,92	104,70	163,00	126,30	116,20	117,80	123,59	IV.
Čabar	3.770	28.458	1.404	10,60	89,4	74,55	98,60	43,00	113,90	82,70	93,10	91,64	III.
Delnice	5.952	32.679	2.560	14,80	95,3	79,47	118,10	85,10	103,20	92,90	103,80	102,75	IV.
Vrbovsko	5.076	28.449	1.574	21,50	88,2	75,98	98,60	49,20	85,90	80,60	96,20	84,32	III.
Brod Moravice	866	30.850	1.836	16,90	87,9	75,25	109,70	58,70	97,80	80,20	94,60	91,80	III.
Fužine	1.592	33.103	3.991	12,30	92,7	77,06	120,10	137,20	109,50	88,40	98,50	111,49	IV.
Lokve	1.049	30.294	3.750	12,10	94,2	78,84	107,10	128,50	110,10	91,00	102,40	108,09	IV.
Mrkopalj	1.214	29.133	2.396	12,30	89,4	77,15	101,70	79,10	109,60	82,80	98,70	97,41	III.
Ravna Gora	2.430	31.009	2.051	11,60	91	72,69	110,40	66,60	111,50	85,50	89,10	97,20	III.
Skrad	1.062	35.204	2.297	10,70	82,5	78,19	129,80	75,50	113,70	70,90	101,00	103,68	IV.
Ukupno PGŽ	**296.195**	**30.700**	**4.316**	**10,71**			**108,97**	**149,06**	**113,68**				

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva, 2013.

Na razini Primorsko-goranske županije vidljivo je da se većina jedinica lokalne samouprave ubraja u IV. skupinu (indeks razvijenosti između 100 i 125% prosjeka Republike Hrvatske), a po indeksu razvijenosti u I. i II. skupinu ne ulazi niti jedna.

Sve jedinice lokalne samouprave koje pripadaju u III. skupinu nalaze se u brdsko-planinskim područjima Primorsko-goranske županije – sve osim Općine Jelenje su na području Gorskog kotara. Uravnotežen regionalni razvoj Županije traži posvećivanje posebne pozornosti tim područjima.

Gradovi Cres, Krk i Opatija te općine Dobrinj, Baška, Kostrena, Malinska-Dubašnica, Omišalj i Punat ubrajaju se u jedinice lokalne samouprave koje su u V. skupini čija je vrijednost indeksa razvijenosti veća od 125% prosjeka Republike Hrvatske. Vidljivo je da je većina navedenih jedinica lokalne samouprave (osim Grada Cresa) u primorskim općinama koje se naslanjaju na Rijeku (Opatija i Kostrena) te na otoku Krku.

Svrstavanje Primorsko-goranske županije među tri najrazvijenije županije u Hrvatskoj svakako je pozitivno, no potrebno je razmotriti i potencijalne negativne čimbenike ove klasifikacije. Naime, u kontekstu nacionalne politike osiguravanja ujednačenoga regionalnog razvoja, pojedini programi namijenjeni financiranju razvojnih projekata usmjereni su prema slabije razvijenim regijama, što može umanjiti dostupna financijska sredstva u razvijenijim jedinicama regionalne i lokalne samouprave. Tako se, primjerice, putem Programa održivog razvoja lokalne zajednice, koji provodi Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti ispod 100% prosjeka Republike Hrvatske potiču na ulaganja u infrastrukturu i gospodarstvo. U ovom slučaju prihvatljive aktivnosti uključuju radove na obnovi, izgradnji i modernizaciji objekata komunalne i socijalne infrastrukture. Iako je riječ o ulaganjima koja su potrebna i u Primorsko-goranskoj županiji, većina jedinica lokalne i regionalne samouprave na području PGŽ-a ne može se prijaviti za dobivanje sredstava upravo zbog svoga visokog stupnja razvoja.

11.2. Institucionalni kapaciteti

Nositelj politike regionalnoga razvoja u Republici Hrvatskoj je Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, u skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine" broj 147/2014.), a provodi ju u suradnji s drugim tijelima državne uprave, odgovarajućim partnerskim vijećima te drugim javnopravnim tijelima. Ministarstvo je nositelj izrade strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske te izrađuje smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe. Provođenje politike regionalnoga razvoja prati, između ostalog, i praćenjem provedbe županijskih razvojnih strategija putem izvješća o rezultatima provedbe županijske razvojne strategije koja su županije obvezne dostaviti svake godine.

Razvojem Primorsko-goranske županije bavi se više institucija, ponajprije sama Primorsko-goranska županija, njezinih 14 gradova i 22 općine, odnosno njihova upravna tijela preko kojih se oblikuje i provodi razvojna politika. Tu su i različite druge institucije kao što su strukovne komore, komunalna društva, razvojne agencije, lokalne akcijske grupe, Hrvatski zavod za zapošljavanje, turističke zajednice, osnovne i srednje škole, Sveučilište u Rijeci, poduzetničke potporne institucije, organizacije civilnog društva, nacionalne agencije, resorna ministarstva i dr.

Županijska skupština Primorsko-goranske županije donijela je na sjednici 11. srpnja 2013. Odluku o ustrojstvu i djelokrugu upravnih tijela Županije radi obavljanja poslova iz samoupravnog djelokruga Županije te poslova državne uprave prenesenih na Županiju.

Slijedi pregled županijskih institucija prema organizacijskoj strukturi i djelokrugu.

Tablica 68. *Popis upravnih tijela te ustanova i trgovačkih društava u (su)vlasništvu PGŽ-a*

RB	Nadležno upravno tijelo	RB	TD/JU
1.	Ured županije		
2.	Upravni odjel za proračun, financije i nabavu		
3.	Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša	1.	Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, Rijeka
		2.	Javna ustanova Priroda, Rijeka
4.	Upravni odjel za zdravstvo	1.	Dom zdravlja Primorsko-goranske županije
		2.	Psihijatrijska bolnica Rab
		3.	Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije
		4.	Zavod za hitnu medicinu Primorsko-goranske županije
		5.	*Thalassotherapia*, Crikvenica
		6.	*Thalassotherapia*, Opatija
		7.	Lječilište Veli Lošinj
		8.	Ljekarna *Jadran*
5.	Upravni odjel za odgoj i obrazovanje (ukupno gospodari s oko 170 objekata)	1.	Osnovna glazbena škola Ive Tijardovića, Delnice
		2.	Osnovna glazbena škola Josipa Kašmana, Mali Lošinj
		3.	Osnovna škola *Bakar*, Bakar
		4.	Osnovna škola *Brod Moravice*, Brod Moravice
		5.	Osnovna škola *Čavle*, Čavle
		6.	Osnovna škola *Dr. Andrija Mohorovičić*, Matulji
		7.	Osnovna škola Dr. Branimira Markovića, Ravna Gora
		8.	Osnovna škola Dr. Josipa Pančića, Bribir
		9.	Osnovna škola Drage Gervaisa, Brešca
		10.	Osnovna škola Frana Krste Frankopana, Krk
		11.	Osnovna škola *Omišalj*, Omišalj
		12.	Osnovna škola Frana Krste Frankopana, Brod na Kupi
		13.	Osnovna škola Frane Petrića, Cres
		14.	Osnovna škola *Hreljin*, Bakar
		15.	Osnovna škola Ivana Gorana Kovačića, Delnice
		16.	Osnovna škola Ivana Gorana Kovačića, Vrbovsko

RB	Nadležno upravno tijelo	RB	TD/JU
5.	Upravni odjel za odgoj i obrazovanje (ukupno gospodari s oko 170 objekata)	17.	Osnovna škola Ivana Mažuranića, Novi Vinodolski
		18.	Osnovna škola Ivana Rabljanina, Rab
		19.	Osnovna škola Ivanke Trohar, Fužine
		20.	Osnovna škola *Jelenje-Dražice*, Jelenje
		21.	Osnovna škola Jurja Klovića, Tribalj
		22.	Osnovna škola *Klana*, Klana
		23.	Osnovna škola *Kostrena*, Kostrena
		24.	Osnovna škola *Kraljevica*, Kraljevica
		25.	Osnovna škola Rudolfa Strohala, Lokve
		26.	Osnovna škola Marija Martinolića, Mali Lošinj
		27.	Osnovna škola *Milan Brozović*, Kastav
		28.	Osnovna škola *Mrkopalj*, Mrkopalj
		29.	Osnovna škola *Petar Zrinski*, Čabar
		30.	Osnovna škola *Skrad*, Skrad
		31.	Osnovna škola *Sv. Matej*, Viškovo
		32.	Osnovna škola Viktora Cara Emina, Lovran
		33.	Ekonomska škola Mije Mirkovića, Rijeka
		34.	Elektroindustrijska i obrtnička škola, Rijeka
		35.	Srednja škola za elektrotehniku i računalstvo, Rijeka
		36.	Gimnazija Andrije Mohorovičića, Rijeka
		37.	Gimnazija Eugena Kumičića, Opatija
		38.	Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova, Rijeka
		39.	Građevinska tehnička škola, Rijeka
		40.	Graditeljska škola za industriju i obrt, Rijeka
		41.	Hotelijersko-turistička škola, Opatija
		42.	Prirodoslovna i grafička škola, Rijeka
		43.	Medicinska škola, Rijeka
		44.	Obrtnička škola, Opatija
		45.	Pomorska škola, Bakar
		46.	Prometna škola, Rijeka
		47.	Prva riječka hrvatska gimnazija, Rijeka
		48.	Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci
		49.	Srednja škola *Delnice*, Delnice
		50.	Srednja škola Ambroza Haračića, Mali Lošinj
		51.	Srednja škola Dr. Antuna Barca, Crikvenica
		52.	Srednja škola *Hrvatski kralj Zvonimir*, Krk
		53.	Srednja škola Markantuna de Dominisa, Rab
		54.	Srednja škola *Vladimir Nazor*, Čabar
		55.	Srednja talijanska škola, Rijeka
		56.	Strojarska škola za industrijska i obrtnička zanimanja, Rijeka
		57.	Strojarsko-brodograđevna škola za industrijska i obrtnička zanimanja, Rijeka
		58.	Škola za primijenjenu umjetnost u Rijeci
		59.	Tehnička škola za strojarstvo i brodogradnju, Rijeka
		60.	Trgovačka i tekstilna škola, Rijeka
		61.	Ugostiteljska škola Opatija
		62.	Željeznička tehnička škola, Moravice
		63.	Dom učenika *Sušak*, Rijeka
		64.	Učenički dom *Podmurvice*, Rijeka
		65.	Učenički dom *Kvarner*, Rijeka
		66.	Učenički dom, Lovran

RB	Nadležno upravno tijelo	RB	TD/JU
6.	Upravni odjel za gospodarenje imovinom i opće poslove		
7.	Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze	1.	Županijska uprava za ceste Primorsko-goranske županije
		2.	Ceste Rijeka d.o.o. (30%)
		3.	Zračna luka Rijeka d.o.o. (20%)
		4.	Kanal RI d.o.o. (29,34%)
		5.	Jadranski edukativno-istraživački centar za reagiranja na iznenadna onečišćenja mora
		6.	Županijska lučka uprava Bakar – Kraljevica – Kostrena
		7.	Županijska lučka uprava Cres
		8.	Županijska lučka uprava Crikvenica
		9.	Županijska lučka uprava Krk
		10.	Županijska lučka uprava Mali Lošinj
		11.	Županijska lučka uprava Novi Vinodolski
		12.	Županijska lučka uprava Opatija – Lovran – Mošćenička Draga
		13.	Županijska lučka uprava Rab
8.	Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj	1.	Regionalna veletržnica Rijeka – Matulji d.d. (4%)
		2.	Žičara Učka d.o.o. (7,7%)
		3.	Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu
		4.	Turistička zajednica Kvarnera
9.	Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima	1.	*Ekoplus* d.o.o. (49,63%)
		2.	Regionalna energetska agencija *Kvarner* d.o.o.
10.	Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade	1.	Dom za starije i nemoćne osobe *Kantrida*, Rijeka
		2.	Dom za starije i nemoćne osobe *Mali Kartec*, Krk
		3.	Dom za starije i nemoćne osobe *Marko A. Stuparić*, Veli Lošinj
		4.	Dom za starije i nemoćne osobe *Volosko*, Opatija
		5.	Centar za rehabilitaciju *Fortica*, Kraljevica
11.	Upravni odjel za kulturu, sport i tehničku kulturu	1.	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja, Rijeka
		2.	Prirodoslovni muzej, Rijeka
		3.	Ustanova *Ivan Matetić Ronjgov*, Viškovo
		4.	Goranski sportski centar d.o.o.

Izvor: PGŽ, Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima, prema dostavljenim podacima ostalih upravnih odjela, 2015.

Za koordinaciju pripreme i provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije, od navedenih institucija najznačaniji je Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima koji, u skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju („Narodne novine" broj 147/2014.), obnaša funkciju regionalnog koordinatora.

Županijske institucije ulažu trajne napore u jačanje svojih upravljačkih kapaciteta, međusobne koordinacije te unapređenje učinkovitosti rada, što je preduvjet za učinkovito upravljanje razvojem svih dijelova Županije. Županijska uprava ubrzano se prilagođava zahtjevima moderne uprave u skladu sa standardima Europske unije. To se osobito očituje uvođenjem sustava upravljanja kvalitetom, permanentnim stručnim usavršavanjem voditelja i djelatnika te organizacijskim i stručnim prilagođavanjem zahtjevima unaprijeđenog sustava regionalnog razvoja. Potrebno je dalje poticati suradnju upravnih odjela kako bi sektorski pristup sve više bio zamijenjen multisektorskim i integriranim pristupom razvoju. Značajne napore Primorsko-goranska županija ulaže i u obrazovanje djelatnika jedinica lokalne samouprave i svih drugih dionika.

Većina jedinica lokalne samouprave također priprema i provodi lokalne strateške dokumente (primjerice Programi ukupnog razvoja – PUR-ovi). Lokalne strateške dokumente izradile su i donijele sljedeće jedinice lokalne samouprave: Grad Rijeka, Grad Bakar, Grad Crikvenica, Grad Kraljevica, Grad Krk, Grad Mali Lošinj, Općina Kostrena, Općina Čavle, Općina Fužine, Općina Jelenje, Općina Mrkopalj i Grad Vrbovsko. Plan ukupnog razvoja Općine Mošćenička Draga je u izradi. Lokalni strateški dokumenti usklađuju se sa Županijskom razvojnom strategijom.

Radi prepoznate važnosti suradnje na zajedničkim temama, resorima i institucijama poput školstva, zdravstva, lučkih

uprava te turizma, Županija i jedinice lokalne samouprave dogovaraju se i pri susretima s gradonačelnicima i općinskim načelnicima po mikroregijama. Županija nastoji proširiti suradnju s jedinicama lokalne samouprave objedinjavanjem i ujednačavanjem interesa općina i gradova te njihovim zastupanjem na državnoj i međunarodnoj razini.

Suradnja različitih dionika radi pripreme i provedbe razvojne strategije Županije ostvaruje se njihovim sudjelovanjem u radu Partnerskog vijeća Primorsko-goranske županije i u ostalim partnerskim konzultacijama.

U idućem razdoblju Primorsko-goranska županija nastavit će suradnju s jedinicama lokalne samouprave, pridonoseći tako realizaciji projekata koje ne mogu financirati pojedinačne uprave.

Na tome tragu potrebno je spomenuti osnovna načela na kojima se temelji učinkovit regionalni razvoj, kao i za korištenje sredstava iz fondova Europske unije:

- Jačanje partnerstva i suradnje između jedinica lokalne (regionalne) samouprave, gospodarskih subjekata, znanstvene zajednice, socijalnih partnera i organizacija civilnih društva
- Povezanost planova ulaganja državnih tvrtki s provedbom županijske razvojne strategije. Određivanje odgovornosti za provedbu pojedinih mjera
- Usklađivanje izvora financiranja s proračunom i s Planom razvojnih programa
- Trajno jačanje administrativnih kapaciteta nositelja provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije.

U nedostatku ostalih pokazatelja, kapacitete javne uprave može se mjeriti ukupnim brojem zaposlenih. Broj zaposlenih u javnoj upravi u Županiji u odnosu na ukupan broj zaposlenih u Županiji nije se značajnije mijenjao i trenutačno iznosi oko 9% (ne uključujući djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi te obrazovanja).

Tablica 69. *Broj zaposlenih u djelatnostima javna uprava, obrana, obvezno socijalno osiguranje te u jedinicama lokalne samouprave, 2009. – 2013.*

Broj zaposlenih u javnoj upravi (grad/općina)	2009.	2011.	2013.	Broj zaposlenih u javnoj upravi (grad/općina)	2009.	2011.	2013.
Mošćenička Draga	2	4	4 (3)	Punat	12	11	14 (13)
Vrbnik	5	5	5 (4)	Skrad	8	7	10 (10)
Jelenje	6	7	10 (8)	Omišalj	28	65	28 (15)
Dobrinj	7	8	8 (7)	Cres	28	28	19 (17)
Ravna Gora	6	7	9 (8)	Matulji	12	194	98 (20)
Lokve	8	7	7 (6)	Kastav	13	17	26 (25)
Mrkopalj	6	6	6 (6)	Kostrena	17	17	17 (16)
Lopar	8	8	6 (6)	Krk	198	204	141 (21)
Fužine	9	8	9 (9)	Brod Moravice	17	20	18 (18)
Općina Vinodolska	9	9	9 (9)	Delnice	435	514	378 (18)
Baška	8	12	13 (13)	Bakar	39	57	58 (22)
Klana	9	9	10 (10)	Vrbovsko	124	112	45 (20)
Malinska-Dubašnica	14	15	17 (17)	Rab	139	138	92 (33)
Kraljevica	12	13	14 (14)	Mali Lošinj	202	203	129 (40)
Čavle	11	11	11 (11)	Novi Vinodolski	42	38	38 (35)
Viškovo	10	14	17 (17)	Crikvenica	268	263	190 (43)
Čabar	111	93	39 (10)	Opatija	374	293	205 (62)
Lovran	11	6	11 (11)	Rijeka	3.665	3.433	4.040 (461)

Izvor: DZS, Statistička izvješća 1419/2010, 1476/2012, 1526/2014. Broj u zagradi označava prosječan broj zaposlenih samo u tijelima jedinica lokalne samouprave. Izvor: Ministarstvo financija, Primorsko-goranska županija, proračuni JLS-a, 2013.

U tablici 69. prikazani su zaposlenici u djelatnosti prema NKD-u 2007., O – javna uprava, obrana, obvezno socijalno osiguranje, a u zagradama je naveden broj zaposlenika u tijelima jedinica lokalne samouprave. Navedeni brojevi donekle odražavaju kapacitet za planiranje, pripremu i provedbu projekata svih potencijalnih nositelja i korisnika sredstava.

Objektivno gledajući sam broj zaposlenih u djelatnostima javna uprava, obrana i obvezno socijalno osiguranje nije najbolji pokazatelj institucionalnih kapaciteta na području Županije budući da se svi zaposlenici ne bave niti su obučeni za provođenje poslova strateškog planiranja odnosno pripreme i provedbe razvojnih projekata.

Za razvoj Primorsko-goranske županije zadužene su i poduzetničke potporne institucije, javne ustanove i trgovačka društva navedena u nastavku.

Poduzetničke potporne institucije (navedene u poglavlju *Rezultati provođenja prijašnjih strateških dokumenata*) pružaju usluge informiranja, savjetovanja i educiranja poduzetnika te infrastrukturne kapacitete za poduzeća u zreloj fazi poslovanja ili poduzeća u nastajanju. Obuhvaćaju razvojne agencije, poduzetničke centre, poslovne inkubatore, poduzetničke akceleratore, poslovne parkove, znanstveno-tehnološke parkove i centre kompetencije.

Ostale institucije zadužene za upravljanje razvojem Županije:

- Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije osnovana je za obavljanje djelatnosti prostornog uređenja za Županiju.
- Trgovačko društvo za gospodarenje otpadom *Ekoplus* d.o.o. osnovano je s osnovnim zadatkom koncipiranja, pripreme i izgradnje te upravljanja novim, integralnim sustavom gospodarenja otpadom na području cijele Županije.
- Javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjima – država, županije ili gradovi/općine zaštićenim područjima upravljaju putem javnih ustanova. Na području Županije zasad su osnovane i djeluju tri takve ustanove: Javna ustanova *Nacionalni park Risnjak*, Javna ustanova *Park prirode Učka* te Javna ustanova *Priroda*. Javnu ustanovu *Priroda* osnovala je Primorsko-goranska županija, a brine se i upravlja ostalim područjima i pojedinačnim zaštićenim prirodnim vrijednostima u Županiji koji imaju kategorije različite od nacionalnog parka i parka prirode ili su zaštićena u sljedećim kategorijama zaštite: strogi rezervat, posebni rezervat, regionalni park, spomenik prirode, park-šuma, značajni krajobraz i spomenik parkovne arhitekture. Brine se i o područjima koja su sastavni dio Nacionalne ekološke mreže Republike Hrvatske.

11.3. Financijski kapaciteti

Integrirano planiranje, odnosno povezivanje strateškog i proračunskog planiranja nužno je kako bi odluke o proračunskim alokacijama transparentno odražavale strateške prioritete i ciljeve politike središnjoj razini javne vlast te na županijskoj i lokalnoj razini.

Uz analizu proračuna, posebno je važno promatrati i izvješća o provedbi županijske strategije 2011. – 2013. (2015.) (detaljnije razrađeno u poglavlju *Rezultati provođenja prijašnjih strateških dokumenata*) u kojemu se analizira dinamika provedbe zadanih prioriteta i mjera i daje poseban osvrt na tijek realizacije te probleme u realizaciji razvojnih projekata. Izvješće daje uvid i u značenje pojedinih izvora financiranja razvojnih projekata (udjela županijskog proračuna, udjela lokalnih proračuna, javnih poduzeća, državnog proračuna, sredstava EU-a te ostalih izvora).

Tijekom provedbe uočen je određeni raskorak između planiranih i provedenih ulaganja (posebice u 2013.), a najčešći uzroci raskoraka mogu se opisati kako slijedi:

- Mnoga su ulaganja od nacionalnog značenja te dinamika ne ovisi o dionicima iz Županije, nego o nacionalnim institucijama (npr. ulaganja Sveučilišta, HEP-a, HŽ-a i dr.) te može doći do određenih odgoda najčešće vezanih uz odobrenje sredstava iz europskih fondova, odnosno drugih financijskih institucija (EBRD, EIB i sl.).
- Promjena poreznog režima koji izravno negativno utječe na financijske kapacitete Županije i jedinica lokalne samouprave te se nastavno na to neki projekti moraju odgađati ili provoditi dulje nego što je planirano.[81]

[81] U strukturi lokalnih proračuna najveći udio imaju porezni prihodi na čiju visinu općine i gradovi ne mogu utjecati jer visinu porezne stope, pa i osnovice, propisuje središnja država. Općine i gradovi ne mogu utjecati na visinu prihoda od sredstava pomoći središnje države u svom proračunu. Samostalno odlučuju samo o malom broju prihoda (prihod od poreza na korištenje javnih površina, prihodi od imovine – prihodi od poreza

- Nemogućnost pronalaženja odgovarajućega privatnog investitora koji bi trebao odraditi dio investicije ili cijelu investiciju (npr. marine ili lučka infrastruktura).

Prema Izvješću o provedbi razvojne strategije Županije 2011. – 2013. (2015.), najveće sudjelovanje u izvorima financiranja za razvojne mjere/projekte imale su jedinice lokalne samouprave, prije svega Grad Rijeka, s 20 – 37% ukupno utrošenih sredstava. Slijede ostali izvori s udjelom 33 – 44%, proračun javnih poduzeća s udjelom 13 – 20%, državni proračun (7 – 9%), županijski proračun (5 – 6%) i pomoći EU-a s udjelom od oko 3%. Ostali izvori financiranja odnose se prvenstveno na naknadu za razvoj koja je utrošena na projekte vodoopskrbe i odvodnje, odnosno sredstva privatnog sektora, u ovisnosti o nositeljima razvojnih projekata.

Za ozbiljnije planiranje razvojnih potreba na razini općine, grada ili županije potrebno je da se svi prioritetni proračunski ciljevi planiraju zajedno s izvorima sredstava za njihovo financiranje te da su usklađeni sa strateškim dokumentima, prioritetnim strateškim ciljevima, aktivnostima i mjerama za njihovo ostvarenje. Planiranje proračuna na temelju mjerljivih ostvarenih rezultata ima za cilj povećanje efikasnosti i transparentnosti u svim aktivnostima, pa tako i onima koje se odnose na planiranje prihoda i rashoda regionalne i lokalne vlasti te izvanproračunskih korisnika.

Primorsko-goranska županija prepoznaje važnost unapređenja procesa planiranja, izvršenja, praćenja i nadzora proračunskih rashoda. Time se osiguravaju preduvjeti za efikasnije upravljanje lokalnim javnim financijama usklađenim s utvrđenim strateškim prioritetima, ali se povećava i razina informiranosti lokalnog stanovništva o trošenju proračunskih sredstava.

U nastavku su prikazani neki karakteristični pokazatelji financijskog kapaciteta za provedbu razvojne strategije.

Porast ekonomskih aktivnosti na području Županije u razdoblju prije recesije može se prepoznati i u stalnom porastu prihoda županijskoga proračuna. Međutim, nakon niza godina rasta prihoda, Županija u 2009. prvi put bilježi pad prihoda poslovanja. U tablici 70. dan je pregled dinamike i osnovne strukture prihoda i rashoda za Županiju u zadnje tri godine, iz kojega je vidljivo određeno stabiliziranje.

Tablica 70. *Izvršenje proračuna PGŽ-a 2012. – 2013., najvažnije stavke (kuna)*

	2012.	2013.	Indeks 2013./2012.	Projekcije 2014.
A. RAČUN PRIHODA I RASHODA				
PRIHODI	306.856.498,42	319.510.464,03	104,12	309.493.000,00
Prihodi poslovanja	306.788.402,69	319.498.186,55	104,14	309.493.000,00
Prihodi od prodaje nefinancijske imovine	68.095,73	12.277,48	18,03	0,00
RASHODI	311.861.707,20	320.631.305,47	102,81	264.134.062,00
Rashodi poslovanja	278.244.475,72	261.222.308,81	93,88	221.561.124,00
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	33.617.231,48	59.408.996,66	176,72	42.572.938,00
Razlika – višak/manjak	-5.005.208,78	-1.120.841,44	22,39	2.786.000,00
B. RAČUN FINANCIRANJA				
Primici od financijske imovine i zaduživanja	4.347.388,40	2.548.334,93	58,62	6.107.000,00
Izdaci za financijsku imovinu i otplate zajmova	7.677.081,14	6.366.369,34	82,93	8.893.000,00
Neto zaduživanje/financiranje	-3.329.692,74	-3.818.034,41	114,67	-2.786.000,00
Raspoloživa sredstva iz prethodnih godina	36.036.450,99	27.701.549,47	76,87	-
Višak/manjak + raspoloživa sredstva iz prethodnih godina	27.701.549,47	22.762.673,62	82,17	-

Izvor: PGŽ, 2013.

na vikendice i dio prihoda od administrativnih pristojbi i naknada po posebnim propisima).

Najveću stavku prihoda čine prihodi od poreza, prihodi od pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna te prihodi od imovine.

Ukupni prihodi u proračunima Županije te gradova i općina se smanjuju: u odnosu na 2009. to je smanjenje za oko 7% u ukupnim prihodima, oko 3% smanjenje u prihodima gradova, oko 13% smanjenje u prihodima općina i Županije.

Možda je indikativniji podatak o izvornim proračunskim prihodima jedinica lokalne samouprave po stanovniku, što se može vidjeti u grafikonu 51. Općina Kostrena znatno iskače s izvornim prihodima *per capita* u odnosu na ostale[82].

Grafikon 51. *Izvorni prihodi per capita u JLS-u u PGŽ-u, 2013.*

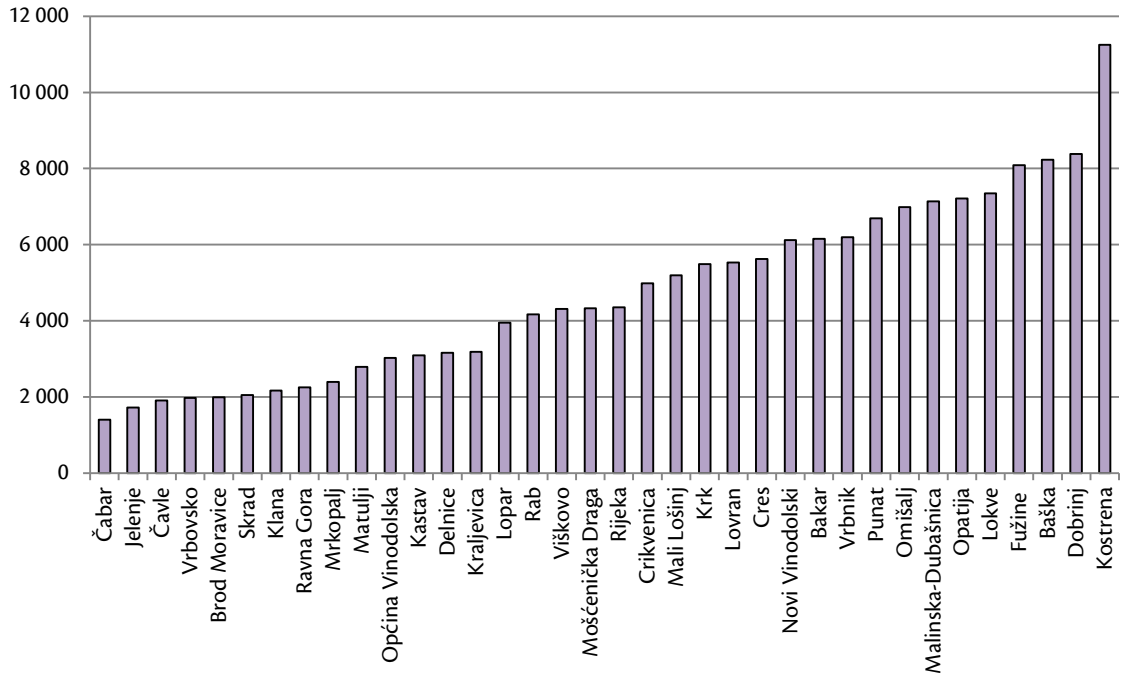

Izvor: Izračun Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije na temelju podataka Ministarstva financija, Državni proračun (Ostvarenje proračuna za 2013. godinu)

Što se tiče rashoda, najveću stavku čine rashodi za zaposlene i rashodi za materijalne troškove, no važno je istaknuti da je značajan i udio sljedećih skupina rashoda, koji djelomično predstavljaju i ulaganja u razvojne i investicijske projekte i/ili programe gradova, općina i županije:

- Rashodi za nabavu nefinancijske imovine koji u prosjeku čine 18,5% ukupnih rashoda, a odnose se na:
  - rashode za nabavu neproizvedene dugotrajne imovine (otkup zemljišta, adaptacija i rekonstrukcija objekata u vlasništvu JL(R)S-a, priprema lokacija za županijske/gradske/općinske investicije i sl.)
  - rashode za nabavu proizvedene dugotrajne imovine (rashodi za kupnju i izgradnju građevinskih objekata, za izradu projekata, ulaganja u informatičku infrastrukturu i sl.)
  - rashode za dodatna ulaganja na nefinancijskoj imovini (ulaganja u objekte u vlasništvu JL(R)S-a i sl.).
- Ostali rashodi koji u prosjeku čine 13% ukupnih rashoda, a između ostalog su sredstva za financiranje javnih potreba u kulturi i sportu, za održavanje sportskih objekata, financiranje raznih socijalnih programa, sredstva za suradnju s nevladinim organizacijama, izgradnju objekata komunalne infrastrukture i sl.

U tablici 71. mogu se pratiti određene skupine prihoda i rashoda koje također mogu biti pokazatelji potencijalnih sredstava za provedbu razvojnih projekata: prihodi od komunalnih naknada i doprinosa, kapitalne potpore unutar općeg proračuna i iz inozemstva, rashodi za nabavu nefinancijske imovine, na razini ostvarenja u 2013. godini.

Prihodi od komunalnih naknada i doprinosa izdvojeni su jer čine najveći udio u prihodima čija su sredstva posebnim propisima namijenjena za ulaganje u razvoj. To su komunalna naknada, komunalni doprinos, naknada za korištenje voda, naknada za priključenje na komunalnu infrastrukturu (osim toga, u cijeni komunalne usluge sadržan je iznos za financi-

[82] Zbog ekološke rente vezane uz INA-Rafineriju nafte na Urinju.

ranje izgradnje objekata i uređaja komunalne infrastrukture na području jedinica lokalne samouprave i ta se sredstva doznačuju u proračun, koncesije za obavljanje komunalnih djelatnosti, lovozakupnina, šumski doprinos, spomenička renta i sl.), uglavnom u projekte odvodnje voda, čišćenje i održavanje javnih površina, održavanje nerazvrstanih cesta, održavanje groblja i krematorija, održavanje javne rasvjete, izgradnju i korištenje objekata i uređaja komunalne infrastrukture, izgradnju lokalne infrastrukture – vodovoda, kanalizacije, lokalnih cesta i sl.

Tablica 71. *Prihodi i rashodi ostvareni u 2013. (kuna)*

Prihodi/rashodi	Županija	Gradovi – ukupno	Općine – ukupno	Ukupno
PRIHODI				
Kapitalne pomoći iz inozemstva	0,00	481.872	22.701	504.573
Kapitalne pomoći iz proračuna	1.350.276	20.647.516	12.287.262	32.934.778
Kapitalne pomoći od ostalih subjekata unutar opće države	166.914	4.329.084	130.912	0,00
Komunalni doprinosi i dr.	0,00	230.391.687	100.515.238	330.906.925
RASHODI				
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	59.408.997	185.419.866	121.335.726	306.755.592

Izvor: Ministarstvo financija, Državni proračun

Rashodi za nabavu nefinancijske imovine čine 28% ostvarenih rashoda općina, 15% ostvarenih rashoda gradova i 18% ostvarenih rashoda Županije.

Tu svakako treba istaknuti problem financiranja decentraliziranih funkcija – javno vatrogastvo jedina je javna funkcija koja je u potpunosti decentralizirana jer su svi rashodi u nadležnosti financiranja lokalne samouprave. U proteklome desetogodišnjem razdoblju rastu ukupna sredstva za financiranje decentraliziranih funkcija – iako se u tom razdoblju postupno povećavalo sudjelovanje jedinica lokalne (područne) samouprave u dodatnom udjelu u prihodu od poreza na dohodak za financiranje decentraliziranih funkcija, a smanjivao udio države u prihodima od poreza na dohodak za potpore izravnavanja, lokalne jedinice i dalje ne mogu bez potpora izravnavanja financirati decentralizirane funkcije.

Neto fiskalni položaj županije mjeri od 2011. do 2013. Institut za javne financije te se može smatrati jednim od objektivnijih pokazatelja fiskalne snage županija, odnosno jedinica lokalne samouprave. Neto fiskalna pozicija županije podrazumijeva razliku ukupnih prihoda i rashoda poslovanja na području županije. Praćenje neto fiskalnih pozicija po županijama važno je za provedbu regionalne politike jer jasno pokazuje fiskalne kapacitete (sposobnosti prikupljanja prihoda) i potrebe lokalnih jedinica na području županija.

U razdoblju 2011. – 2013. najbolju prosječnu godišnju neto fiskalnu poziciju ima Grad Zagreb (13,7 mlrd. kuna) te Istarska (795 mil. kuna), Primorsko-goranska (731 mil. kuna) i Zagrebačka županija (134 mil. kuna). Sve ostale županije bilježe negativne neto fiskalne pozicije.

Tablica 72. *Neto fiskalna pozicija županija*

Šifre župan.	Županije	Prihodi	Rashodi	Neto fiskalne pozicije
01	Zagrebačka	8.417	8.283	134
02	Krapinsko-zagorska	2.964	3.709	-746
03	Sisačko-moslavačka	4.047	5.193	-1.146
04	Karlovačka	3.188	3.920	-732
05	Varaždinska	4.277	4.726	-449
06	Koprivničko-križevačka	2.777	3.385	-608
07	Bjelovarsko-bilogorska	2.513	3.469	-956
08	Primorsko-goranska	10.519	9.788	731
09	Ličko-senjska	1.263	1.924	-662
10	Virovitičko-podravska	1.699	2.452	-752
11	Požeško-slavonska	1.522	2.160	-638
12	Brdsko-posavska	2.969	4.117	-1.148
13	Zadarska	4.397	5.146	-749
14	Osječko-baranjska	7.113	8.787	-1.674
15	Šibensko-kninska	2.686	3.529	-844
16	Vukovarsko-srijemska	3.387	5.076	-1.689
17	Splitsko-dalmatinska	11.647	13.042	-1.396
18	Istarska	7.475	6.680	795
19	Dubrovačko-neretvanska	3.520	3.969	-449
20	Međimurska	2.586	2.886	-300
21	Grad Zagreb	40.117	26.456	13.661
	Hrvatska	**129.083**	**128.700**	**383**

Izvor: Institut za javne financije, Glasilo br. 94, siječanj 2015.

11.4. Međunarodna suradnja

Europske integracije

Primorsko-goranska županija već je godinama vrlo aktivna u području europskih integracija te u tom kontekstu provodi brojne aktivnosti radi informiranja javnosti o pitanjima vezanima uz Europsku uniju putem elektronskih i pisanih medija te organiziranjem stručnih seminara i radionica s ciljem osposobljavanja za izradu kvalitetnih projektnih prijedloga.

Županija sudjeluje i u brojnim projektima koji se financiraju i sredstvima Europske unije, a u okviru raznih europskih programa: tijekom 2013. u provedbi je bilo 18 projekata ukupne vrijednosti 90 mil. eura, od navedenih iznosa Županija je putem darovnica izravno osigurala 24,78 mil. eura bespovratnih sredstava Europske unije. Mogućnosti za osiguranje sredstava Europske unije povećavaju se, a u skladu s tim intenziviraju se i aktivnosti tijela Županije. Tako je samo u ovom trenutku u fazi kandidature 16 projekata ukupne vrijednosti 36,86 mil. eura, a od toga se izravno za Županiju očekuje 1,37 mil. eura. U projektne aktivnosti u okviru programa EU-a uključile su se, osim županijskih tijela i institucija, i jedinice lokalne samouprave s područja Županije. Prema prikupljenim podacima (14 gradova i općina Županije te Sveučilišta u Rijeci) na području Županije realizirano je 48 projekata ukupne vrijednosti 29,23 mil. eura, a u provedbi je 14 projekata ukupne vrijednosti 26,65 mil. eura.

Od 2008. godine Primorsko-goranska županija je članica Ureda hrvatskih regija u Bruxellesu, čime je stekla pravo korištenja usluga koje uključuju podršku u traženju projektnih partnera te organizaciju edukativnih programa ili radnih sastanaka za djelatnike Županije. Grad Rijeka je također član tog Ureda. Županija redovito sudjeluje i na manifestaciji *Open*

days – Europski tjedan regija i gradova, koja se tradicionalno svake godine održava u Bruxellesu u organizaciji Odbora regija i Opće uprave za regionalnu politiku Europske komisije, uz podršku i drugih općih uprava Europske komisije i brojnih drugih institucija. Uspješno surađuje i s diplomacijom stranih zemalja te često razmjenjuje iskustva s drugim županijama i regijama u području turizma, kulture i znanosti.

Međunarodne i međuregionalne aktivnosti

Županija intenzivno surađuje s regijama država članica EU-a i sudjeluje u radu niza europskih međuregionalnih organizacija i asocijacija. Cilj je takva oblika suradnje promicanje interesa Županije u okviru širih politika EU-a te proširenje mogućnosti za suradnju na zajedničkim projektima. Tako je članica Jadranske euroregije, Konferencije perifernih priobalnih regija, Instituta europskih regija i Skupštine europskih regija.

Međunarodne aktivnosti Županija je započela razmjerno brzo nakon osnutka. U početku su to bili susreti s predstavnicima stranih zemalja. Još tijekom Domovinskog rata susreti s veleposlanicima pružali su mogućnost da se Županija u okvirima mlade novostvorene države Republike Hrvatske predstavi kao jedna od njezinih samoupravnih jedinica. Susreti su bili, a to su i danas, prigoda za predstavljanje Županije, njezina kulturno-povijesnog nasljeđa, društvenih karakteristika, povoljnoga geografskog položaja, svih oblika gospodarstva itd.

Županija je 10. studenoga 1999. potpisala Povelju iz Aalborga, čime se obvezala da će svoj budući razvoj temeljiti na načelima održivosti. Aalboršku povelju potpisali su i mnogi gradovi i općine s područja Županije. Omišalj je prva lokalna zajednica u Hrvatskoj koja je dobila prestižnu Europsku nagradu za održivi grad (1999.). Općinu Omišalj i Grad Bakar UNESCO je 1998. uključio u svoj međunarodni projekt *Urbani razvoj i zalihe pitke vode.*

Da bi se uspostavili kontakti s regijama drugih zemalja, Županijska skupština je na sjednici 12. svibnja 1998. donijela Odluku o pokretanju aktivnosti s ciljem uključivanja Županije u Skupštinu europskih regija. U punopravno članstvo ove značajne europske asocijacije primljena je na Generalnoj skupštini u Linzu 2. prosinca 1998. godine. U radu Skupštine europskih regija Primorsko-goranska županija sudjeluje na generalnim skupštinama, na sastancima pojedinih odbora, u radu ljetnih škola, u organizaciji pojedinih događanja. Aktivnosti se prate razmjerno financijskim mogućnostima.

U suradnji s Istarskom i Dubrovačko-neretvanskom županijom te regijom Friuli Venezia Giulia, Primorsko-goranska županija organizirala je 2002. Ljetnu školu u Opatiji na kojoj je donijeta *Opatijska deklaracija* i pokrenuta inicijativa za suradnju svih jadranskih regija putem stalne suradničke mreže na Jadranu. Inicijativu je iznijela pred Odbor za institucionalna pitanja Doma regija Vijeća Europe. Odbor je prijedlog podržao i iznio pred Kongres lokalnih i regionalnih vlasti. Podrška ovih institucija bila je presudna za kasnije formiranje Jadranske euroregije kao modela suradnje koji sjedinjuje transnacionalnu, transgraničnu i međuregionalnu suradnju na Jadranu, u skladu sa suvremenim standardima i brojnim primjerima širom Europe. Ulogu glavnog realizatora preuzela je Istarska županija pa je 30. lipnja 2006. u Puli osnovana Jadranska euroregija. Kao institucionalni okvir služi za prepoznavanje i rješavanje najvažnijih zajedničkih pitanja na Jadranu. Pokrenuta je Inicijativa za donošenje Europske strategije za Jadran kao svojevrsne prethodnice aktualnog procesa stvaranja Jadransko-jonske makroregije koja bi trebala predstavljati integriranu razvojnu strategiju koja uključuje sudjelovanje lokalne, regionalne, državne i europske razine vlasti kao preduvjet za, uz ostalo, efikasnije korištenje sredstava iz europskih fondova.

Od 2013. Jadranska euroregija formalno je prerasla u Jadransko-jonsku euroregiju. Primorsko-goranska županija predstavnike ima u svim komisijama, a vodi Komisiju za transport i infrastrukturu.

Radi što boljeg promoviranja interesa Županije u međunarodnim okvirima, a posebno u okviru Europske unije, na sjednici Županijske skupštine 27. listopada 2005. donijeta je Odluka o pristupanju Primorsko-goranske županije još jednoj zajednici regija – Konferenciji perifernih pomorskih regija sa sjedištem u francuskom gradu Rennesu. Primljena je u članstvo 4. studenoga 2005. na Generalnoj skupštini na Madeiri.

Da bi osigurala svoju prisutnost na događanjima za promoviranje lokalnih i regionalnih interesa u Europi, Primorsko-goranska županija je 7. svibnja 2008. postala članicom Instituta europskih regija. Riječ je o politički nezavisnoj organizaciji osnovanoj radi jačanja političke i ekonomske pozicije regija i gradova u Europi pružanjem informacija i povezivanjem europskih regija u mreže suradnje.

Od 2010. godine Primorsko-goranska županija članica je Inicijative za Srednjoeuropski transportni koridor i podržava inicijative vezane uz osnivanje koridora koji započinje u regiji Skane (Švedska), a završava u Grčkoj, uključujući plovni

kanal Odra – Dunav i nekoliko željezničkih veza. Primorsko-goranska županija je u prvoj polovici 2012. predsjedavala Inicijativom. Tijekom predsjedavanja, u skladu s uobičajenom praksom, organizirala je sastanak Radne grupe, Upravljačkog odbora. Organizirala je i konferenciju EGTC-CETC-a: MREŽA – RAST – PROFIT u Rijeci. Glavna tema konferencije bila je razvoj prometnog lanca kao ključnog čimbenika u stvaranju zajedničkog tržišta i osiguranju gospodarske i društvene povezanosti, osobito u kontekstu ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju.

Inicijativa za srednjoeuropski transportni koridor prerasla je 2013. u Europsku grupaciju teritorijalne suradnje s ograničenom odgovornošću, pravni instrument osmišljen da olakša i promovira prekograničnu, transnacionalnu i međuregionalnu suradnju.

Suradnjom s regijama drugih zemalja Županija pridonosi politici Republike Hrvatske u njegovanju dobrosusjedskih odnosa, suradnji s drugim državama/regijama svijeta, boljem upoznavanju i zbližavanju stanovništva.

Uspostava i njegovanje suradnje s drugim regijama mogu pomoći i biti prethodnica gospodarskim vezama, privlačenju investicija, turističkoj promociji regije, razvoju suradnje na kulturnom planu.

Razvojni problemi PGŽ-a u odnosu na UPRAVLJANJE RAZVOJEM
• Ograničena sredstva u županijskom i lokalnim proračunima onemogućavaju realizaciju planiranih investicija i razvojnih projekata
Razvojne potrebe PGŽ-a u odnosu na UPRAVLJANJE RAZVOJEM
• Trajno jačati kapacitete za pripremu i provedbu razvojnih programa i projekata ne samo u Županiji i jedinicama lokalne samouprave, nego i svih relevantnih dionika (poduzetnika, civilnog društva, obrazovnih institucija itd.) • Nastaviti suradnju s jedinicama lokalne samouprave (posebice s Gradom Rijekom) u određivanju zajedničkih razvojnih prioriteta i značajnih razvojnih projekata • Jačati suradnju sa susjednim županijama i regijama radi osmišljavanja i provođenja većih regionalnih razvojnih projekata sa snažnijim razvojnim učincima • Međunarodnu suradnju usmjeravati prema strateškim ciljevima razvoja Županije (iskoristiti bilateralne programe pomoći kao dodatni resurs u provođenju razvojnih planova)

12. REZULTATI PROVOĐENJA PRIJAŠNJIH STRATEŠKIH DOKUMENATA

Primorsko-goranska županija u posljednjih je nekoliko godina izradila niz strateških dokumenata među kojima najvažnije mjesto zauzimaju:

- Regionalni operativni program Primorsko-goranske županije 2008. – 2013.
- Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011. – 2013. (2015.)

12.1. Regionalni operativni program Primorsko-goranske županije 2008. – 2013.

Strateško planiranje u Primorsko-goranskoj županiji ima dugogodišnju tradiciju, no može se reći da je modernije sustavno i integrirano planiranje razvoja započelo izradom i provedbom tzv. Regionalnog operativnog programa (ROP) Županije za razdoblje 2008. – 2013. godine. ROP je rađen na temelju metodologije koju je razvilo i županijama preporučilo tadašnje Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka (prethodnik današnjeg Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije), a na tragu metodologije i dobre prakse strateškog planiranja unutar Europske unije. Prva generacija županijskih ROP-ova učvrstila je praksu participativnoga strateškog planiranja, odnosno izrade razvojne strategije na principima partnerstva i ravnopravnog uključivanja svih relevantnih dionika u njezinu izradu, i pri preuzimanju odgovornosti za njezinu provedbu.

ROP Primorsko-goranske županije izradila je Regionalna razvojna agencija *Porin* u suradnji s glavnim županijskim timom i Županijskim partnerstvom koji su činili predstavnici lokalnih i regionalnih stručnih službi i institucija s područja Županije, a Županijska skupština ga je prihvatila u lipnju 2008. godine. ROP je bio usko povezan i sa Strateškim smjernicama rada Primorsko-goranske županije za razdoblje 2005. – 2009., koje su osnovni dokument kojim se usmjerava djelovanje Županijske skupštine, Županijskog poglavarstva i županijskih upravnih odjela u određenome mandatnom razdoblju te omogućava kvalitetno planiranje, odlučivanje i nadzor obavljanja zadataka iz samoupravnog djelokruga Županije, posebice imajući na umu funkcije Županije kao koordinatora razvoja gradova i općina. Smjernice daju i informacije jedinicama lokalne samouprave, odgovarajućim državnim tijelima i poslovnim partnerima o planiranom radu županijskih odjela te razvojnim programima i projektima.

Važno je podsjetiti se koji su bili opći ciljevi koje su Smjernice postavile za mandatno razdoblje 2005. – 2009., s obzirom na njihovu aktualnost i slijed u idućim mandatnim razdobljima (a aktualni su i danas te su i dalje, uz manje preinake, temelj Strateških odrednica Županije).

1. Postići viši stupanj decentralizacije, dekoncentracije te regionalizacije i demokratizacije. Cilj je ostvariti viši stupanj decentralizacija pojedinih državnih funkcija kao i funkcija javnih poduzeća na području Županije, koje su od primarnog interesa za Županiju i za čije obavljanje Županija ima mogućnosti i sposobnosti. Cilj obuhvaća i istodoban proces decentralizacije sa Županije na jedinice lokalne samouprave za one funkcije koje su od njihova primarnog interesa, a imaju ih mogućnosti obavljati samostalno ili u suradnji sa Županijom. Viši stupanj demo-

kratizacije odnosi se na jačanje regionalne i lokalne samouprave, kao i uspostavu dobre suradnje s državom te otvaranje Županije prema javnosti kako bi javnost bila partner u suodlučivanju.

2. Podignuti kvalitetu života i stabilnost egzistencije svih građana Županije. Cilj se odnosi na postizanje veće stope zaposlenosti i aktivnosti stanovništva i na njihovu višu kvalifikacijsku strukturu, čime se ostvaruje veća mogućnost zarade i viši standard. Istodobno, ovaj cilj obuhvaća višu razinu usluga svih društvenih djelatnosti i u potpunosti očuvan okoliš. Cilj podrazumijeva i smanjenje mikroregionalnih razlika u gospodarskom razvoju Županije te poboljšanje uvjeta za razvoj i život u slabije razvijenim ili izoliranim mikroregijama (Gorski kotar, Otoci, pogranična područja i sl.).
3. Ubrzati održivi ekonomski razvoj, što podrazumijeva snažan razvoj gospodarstva, povećanje ukupne vrijednosti bruto domaćeg proizvoda, dobiti i izvoza te stvaranje uvjeta za ostvarenje novih inicijativa i poticanje malog i srednjeg poduzetništva. Cilj također obuhvaća stvaranje povoljnog okruženja za samostalan i kreativan rad malih i srednjih poduzetnika, kao i mladih kadrova čije se znanje i sposobnosti mogu bolje iskoristiti.
4. Postati i ostati ekološka županija. Naša Županija je deklarativno već i prihvatila ovo opredjeljenje, no potrebno je i trajno promicati usklađivanje gospodarstva i socijalnog statusa stanovništva s očuvanjem okoliša. Visok stupanj postojeće očuvanosti prostora (kopna i mora) daje mogućnost da se preostali problemi zaštite okoliša riješe na odgovarajući način. To podrazumijeva planiranje, praćenje, sprečavanje, ograničavanje i uklanjanje nepovoljnih utjecaja na okoliš te zaštitu iznimno vrijedne prirode, što se na području Županije neprekidno provodi.
5. Uspostaviti institucionalni okvir za provođenje procesa održivog razvoja. Županija se politički opredijelila potpisujući Povelju iz Aalborga, odnosno obvezujući se na uvažavanje i primjenu načela održivosti. Taj se proces mora na odgovarajući način organizirati i metodološki voditi, što se u Europi najčešće odvija pod nazivom *Lokalna agenda 21*.
6. Županija znanja i visoke kulturne razine cilj je koji se može ostvariti podizanjem pedagoškog standarda i širih javnih potreba u školstvu. Viša razina visokoškolskog obrazovanja, uz bolje materijalne uvjete rada visokoškolskih ustanova, podrazumijeva povezivanje znanosti s tehnološkim programima na regionalnoj razini i šire te povezivanje u okviru međunarodnih udruženja. Na području kulture cilj je stvarati povoljne uvjete za djelovanje kulturnih ustanova i udruga te posebnu pažnju posvetiti očuvanju kulturne tradicije putem izdavačke i manifestacijske djelatnosti.
7. Županija po europskim mjerilima. Ovaj cilj podrazumijeva proces prilagođavanja postojećeg sustava europskim standardima, što zahtijeva normativne i praktične promjene na državnoj, ali i regionalnoj razini. Značajan je aspekt uravnoteživanje regionalnog razvoja, koji EU podržava iz svojih fondova, što zahtijeva pripremu održivih projekata za financiranje iz fondova Europske unije. Proces uključuje i promicanje međuregionalne i međunarodne razmjene iskustava i suradnje.
8. Afirmirati pomorsku i turističku orijentaciju Županije potičući donošenje novih mjera državne politike u korist većih ovlasti na regionalnoj/županijskoj razini. Cilj je stvoriti povoljnije uvjete djelovanja pomorskih djelatnosti, uključujući turizam i brodogradnju, posebnim oblicima državne potpore te uvođenjem mjera na regionalnoj razini kojima se te djelatnosti potiču. Cilj je i cjelovitije valoriziranje i racionalno gospodarenje pomorskim dobrom.
9. Integralno planiranje i upravljanje prostorom i okolišem polazište je ostvarenja svih ciljeva. Ostvarenje ovog cilja polazi od pravodobne izrade i dorade planova, projekata i programa, što, osim stručne razrade, obvezuje na uključivanje šireg kruga društvenih i interesnih skupina. Osim izrade planova, upravljanje prostorom podrazumijeva i praćenje njihove realizacije te provođenje mjera očuvanja okoliša.
10. Partnerstvo i koordinacija između Republike Hrvatske i njezinih institucija s regionalnom i lokalnom samoupravom u upravljanju javnim dobrima te državnim portfeljem u trgovinskim društvima i ustanovama na području Županije.
11. Veća transparentnost i odgovornost rada lokalne samouprave ostvarit će se pravodobnim informiranjem i razmjenom iskustava s jedinicama lokalne samouprave, regijama u zemlji i inozemstvu, civilnim društvom te drugim zainteresiranim subjektima.

Radi učinkovite pripreme i provedbe ROP-a bilo je potrebno promišljanje i redefiniranje zadaća i odgovornosti pojedinih institucija, posebice imajući na umu da je odgovornost za razvoj Županije zapravo podijeljena na više nositelja

razvoja (Županija, jedinice lokalne samouprave, pojedina javna poduzeća i institucije kojima je županije (su)osnivač, civilno društvo, obrazovne institucije i sl.). Tako je za potrebe provedbe ROP-a osnovano tijelo pod nazivom Koordinacija za provedbu Regionalnog operativnog programa Primorsko-goranske županije, koje je zaduženo za koordinaciju i praćenje provedbe ROP-a. Članovi Koordinacije za provedbu ROP-a bili su svi pročelnici upravnih odjela Županije, Sveučilište u Rijeci – rektor, društva i ustanove u Županiji – uprave i ravnatelji, JU *Priroda*, Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu, CORO, PINS d.o.o., TIC d.o.o., Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije kao koordinator te RRA *Porin* d.o.o. kao nositelj provedbe.

Uspostavljeno je prvi put i formalno Županijsko partnerstvo koje je imalo savjetodavnu ulogu, a činila su ga resorna ministarstva, predstavnici sindikata, HUP, više predstavnika općina i gradova, civilna skupina – NVU-i, HGK, HOK, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Grad Rijeka, Turistička zajednica Primorsko-goranske županije, predstavnici manjina, Odsjek za statistiku u Uredu državne uprave, Nacionalni park, Poljoprivredno-savjetodavna služba, Sveučilište u Rijeci, Veleučilište u Rijeci, Zadružni savez i dr.

ROP-om su uvedeni i kriteriji za odabir projekata, strategija financiranja te postupci evaluacije i praćenja projekata i programa ROP-a.

U tom je razdoblju Županija nastavila otprije uspostavljen programski kontinuitet, zalažući se za društveni i gospodarski rast, za bolji životni standard građana, policentrični razvoj Hrvatske i decentralizaciju, regionalno upravljanje prostorom i javnim dobrima, kapitalna ulaganja u prometnu, komunalnu i društvenu infrastrukturu te za povećanje standarda usluga u obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, socijalnoj skrbi, sportu i kulturi. Županija je organizacijski obrazložila svoje razvojne programe pridržavajući se načela održivosti i konzistentnosti, supsidijarnosti, transparentnosti i javnosti rada, suradnje, poštovanja prioriteta, načela jednakih standarda javnih usluga, načela ekonomičnosti i učinkovitosti, načela kontinuiteta razvojne politike i načela vrednovanja prirodnih i kulturno-povijesnih resursa.

Županijska uprava ubrzano se prilagođava zahtjevima moderne uprave u skladu sa standardima Europske unije. To se osobito očituje uvođenjem sustava upravljanja kvalitetom, stalnim stručnim usavršavanjem voditelja i djelatnika te organizacijskim i stručnim prilagođavanjem zahtjevima budućeg sustava regionalnog razvoja. Posebna se pažnja pridaje povećanju kapaciteta za korištenje EU sredstava za provedbu razvojnih mjera na području Županije, pa je tako stručno osposobljen veći broj djelatnika Županije i osnovana Koordinacija za europske integracije i međunarodnu suradnju. Napori u ovom smislu rezultirali su povećanim stupnjem iskorištenosti sredstava Europske unije, a aktivnosti vezane uz to područje postale su sastavni dio rada svih upravnih tijela Županije.

U suradnji s Vladom RH i pojedinim ministarstvima pokrenuti su brojni projekti važni za Županiju, posebice u cestogradnji, plinofikaciji, osuvremenjivanju željeznica i razvoju komunikacija. Značajni su rezultati postignuti unapređivanjem uvjeta rada zdravstva i školstva izgradnjom nove zdravstvene i obrazovne infrastrukture, poboljšanjem uvjeta rada Sveučilišta u Rijeci, poticanom stanogradnjom te modernizacijom riječke luke.

Jedan od važnih rezultata provedbe ROP-a Primorsko-goranske županije svakako je početak stvaranja baze projekata i projektnih ideja u Županiji. Do rujna 2010., odnosno do početka izrade nove Razvojne strategije, u bazu projekata i projektnih ideja je putem Javnog poziva i Obrasca za prikupljanje projektnih ideja prikupljeno 150 projekata ukupne vrijednosti 1.416.136.693 eura. Najviše je projekata imala Županija, slijedili su Grad Čabar, Grad Delnice i Grad Rijeka. Uključeni projekti bili su u različitim fazama izrade projektne dokumentacije ili su bili na početku provedbe.

Važno je spomenuti da opseg zaduženosti Primorsko-goranske županije u tom razdoblju, bez obzira na brojne pokrenute investicije, nije prelazio 13%, a zakonski je limit utvrđen u visini 20% ostvarenih prihoda u prethodnoj godini. Ovakva razina zaduženosti rezultat je kvalitetnog i odgovornog planiranja i raspolaganja financijskim resursima Županije te je potencijal za nastavak financiranja razvojnih projekata u idućemu mandatnom razdoblju.

12.2. Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011. – 2013. (2015.)

Usvajanjem Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine" broj 153/2009.) i Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2011. – 2013. te Pravilnika o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija („Narodne novine" broj 53/2010.) pokrenut je sustavan proces strateškog planiranja razvoja na razini županija u Republici Hrvatskoj.

U svim županijama u Hrvatskoj izrađene su županijske razvojne strategije za razdoblje 2011. – 2013. godine. Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2011. – 2013. izrađivala se tijekom 2010., a prihvaćena je u siječnju 2011. godine. Temeljem naputka Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije od 26. rujna 2013., produženo je trajanje svih županijskih razvojnih strategija za jednu godinu, odnosno na razdoblje od 2011. do 2014. godine. U skladu s tim, Odlukom Županijske skupštine PGŽ-a iz prosinca 2013. produženo je važenje Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2011. – 2013. do 31. prosinca 2014. godine.

S obzirom na to da se vremensko razdoblje ROP-a djelomično poklapa s vremenskim razdobljem izrade Razvojne strategije, nije se provela potpuna procjena učinaka provedbe Regionalnog operativnog programa, nego je Razvojna strategija, kao njegov sljednik, poslužila za ažuriranje podataka te revidiranje određenih ciljeva i prioriteta, a na tragu aktualnih razvojnih izazova.

Slijedi prikaz Strateških ciljeva, prioriteta i mjera Županijske razvojne strategije za razdoblje 2011. – 2013. (2015.).

Tablica 73. *Strateški okvir RS PGŽ 2011. – 2013. (2015.)*

Strateški cilj	Prioritet	Mjera	Naziv mjere
1. RAZVOJ DINAMIČKOG GOSPODARSKOG OKRUŽENJA	1. Razvoj sektora gospodarstva	1.1.1.	Razvoj prometnog pravca i logistike
		1.1.2	Razvoj prerađivačke industrije, s posebnim naglaskom na brodograđevnu i drvno-prerađivačku industriju
		1.1.3	Razvoj turizma
		1.1.4	Razvoj energetskog sektora
	2. Povećanje konkurentnosti gospodarstva	1.2.1.	Unapređenje imovinsko-pravne regulative
		1.2.2.	Razvoj tehnološke infrastrukture, razvoj i implementacija novih znanja i tehnologija
		1.2.3.	Razvoj regionalnih sektorskih klastera, umrežavanje poduzetnika i institucija
		1.2.4.	Promocija regije i gospodarstva
	3. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva	1.3.1.	Razvoj poduzetničke infrastrukture
		1.3.2.	Uspostavljanje mreže za informiranje i savjetodavnu podršku poduzetnicima
		1.3.3.	Financijski instrumenti za podršku poduzetnicima
		1.3.4.	Pomoć ciljanim skupinama poduzetnika
	4. Razvoj tržišta radne snage	1.4.1.	Razvoj ljudskih resursa u funkciji gospodarstva
		1.4.2.	Razvoj lokalnog tržišta rada

Strateški cilj	Prioritet	Mjera	Naziv mjere
2. URAVNOTEŽEN REGIONALNI RAZVOJ	1. Unapređenje županijskih mreža	2.1.1.	Razvoj prometne infrastrukture i valorizacija pomorskog dobra
		2.1.2.	Odvajanje tranzitnog od lokalnog prometa
		2.1.3.	Izgradnja i uređenje javne infrastrukture
		2.1.4.	Uspostava ekološki održivog sustava javnog prijevoza
		2.1.5.	Razvoj telekomunikacijskih mreža i uvođenje sustava gospodarenja DTK infrastrukturom
	2. Razvoj ruralnih područja	2.2.1.	Diversifikacija gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima
		2.2.2.	Razvoj poljoprivrede i ribarstva
	3. Razvoj civilnog društva	2.3.1.	Jačanje kapaciteta civilnog društva
		2.3.2.	Poticanje umrežavanja organizacija civilnog društva, međusektorske i međuinstitucijske suradnje
		2.3.3.	Poticanje transparentnosti u suradnji civilnog društva i javnog sektora
		2.3.4.	Jačanje kapaciteta za alternativne pristupe razvoju
	4. Unapređenje područja sporta i rekreacije	2.4.1.	Izgradnja nove, uređenje/prilagodba postojeće sportsko-rekreativne infrastrukture s pripadajućom opremom
		2.4.2.	Unapređenje sportsko-rekreacijskih programa, njihove dostupnosti i osposobljavanja stručnog osoblja
	5. Razvoj kulturnih djelatnosti	2.5.1.	Razvoj infrastrukture u kulturi
		2.5.2.	Unapređenje programa u kulturi
		2.5.3.	Valorizacija kulturne materijalne i nematerijalne baštine
	6. Jačanje kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem	2.6.1.	Jačanje administrativnih i ljudskih kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem
		2.6.2.	Povećanje dostupnosti i kvalitete javnih usluga
		2.6.3.	Jačanje unutaržupanijske, međužupanijske i prekogranične suradnje
3. RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA	1. Razvoj svih razina i oblika obrazovanja	3.1.1.	Izgradnja, rekonstrukcija i opremanje objekata predškolskog odgoja
		3.1.2.	Povećanje uključenosti u programe predškolskog odgoja i obrazovanja
		3.1.3.	Izgradnja, dogradnja i opremanje objekata u školstvu
		3.1.4.	Razvoj osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja kroz razne programe
		3.1.5.	Unapređenje sustava stipendiranja za sve razine obrazovanja
		3.1.6.	Razvoj visokoškolskog obrazovanja
		3.1.7.	Poboljšanje općih uvjeta i dostupnosti studiranja
		3.1.8.	Poticanje cjeloživotnog učenja i razvoja kompetencija putem formalnog i neformalnog obrazovanja
	2. Unapređenje zdravlja i zdravstvene zaštite	3.2.1.	Povećanje dostupnosti i obuhvatnosti zdravstvene zaštite na primarnoj i specijalističko-konzilijarnoj razini
		3.2.2.	Unapređenje programa palijativne i uvođenje programa hospicijske skrbi
		3.2.3.	Razvoj zdravstvenih programa izvan standardne zaštite
		3.2.4.	Razvoj programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti
		3.2.5.	Promocija zdravih životnih stilova i prevencija ovisnosti
	3. Unapređenje socijalne sigurnosti i socijalne uključenosti	3.3.1.	Povećanje dostupnosti socijalnih usluga
		3.3.2.	Unapređenje horizontalne i vertikalne koordinacije i stvaranje mreže socijalnih usluga
		3.3.3.	Razvoj ljudskih resursa u području socijalne skrbi

Strateški cilj	Prioritet	Mjera	Naziv mjere
4. ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA	1. Očuvanje bioraznolikosti i sprečavanje rizika	4.1.1.	Jačanje kapaciteta za očuvanje i upravljanje prirodnim vrijednostima
		4.1.2.	Istraživanje, inventarizacija i monitoring sastavnica prirodne baštine
		4.1.3.	Provođenje mjera zaštite krajobraza, prirodnih staništa, staništa važnih za očuvanje biološke raznolikosti
		4.1.4.	Valorizacija prirodne baštine u cilju održivog razvoja
	2. Uspostava integriranog sustava upravljanja okolišem	4.2.1.	Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u području zaštite okoliša
		4.2.2.	Provođenje Strategije i Programa zaštite okoliša i drugih programskih dokumenata Primorsko-goranske županije u području zaštite okoliša
		4.2.3.	Podizanje svijesti građana vezano uz gospodarenje okolišem i zaštitu okoliša
		4.2.4.	Razvoj i promicanje korištenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti
	3. Razvoj komunalne infrastrukture	4.3.1.	Uspostava cjelovitog i uravnoteženog sustava vodoopskrbe
		4.3.2.	Unapređenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda
		4.3.3.	Uspostava cjelovitog sustava gospodarenja otpadom

Izvor: RS PGŽ 2011. – 2013. (2015.)

Jedna od novina Razvojne strategije u odnosnu na ROP jest uspostavljanje Baze razvojnih projekata koji su evaluirani temeljem postavljenih strateških ciljeva, prioriteta i mjera. U skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju RH, radi učinkovitog planiranja i praćenja provedbe politike regionalnog razvoja, ustrojila se Središnja elektronička baza razvojnih projekata koju ustrojava i vodi nadležno ministarstvo za regionalni razvoj. Obveznici upisa podataka u središnju bazu su regionalni koordinatori koji vode županijsku bazu razvojnih projekata. Nositelji razvojnih projekata dužni su dostavljati sve podatke o razvojnim projektima prema regionalnim koordinatorima. Putem središnje i županijske baze razvojnih projekata prate se inicijative svih razina: središnje, regionalne i lokalne, a odabir za financiranje bit će temeljen na kvaliteti i pripremljenosti projekata.

Uvela se i obveza godišnjeg izvještavanja Partnerskom vijeću i nadležnom ministarstvu za regionalni razvoj. Radi praćenja učinaka provedbe politike regionalnog razvoja, Županija mora pratiti sljedeće osnovne skupine pokazatelja:

- Stupanj ostvarenja utvrđenih ciljeva prioriteta i mjera
- Ostvarene rezultate i učinke na razvoj
- Učinkovitost i uspješnost u korištenju financijskih sredstava
- Ostvarenje prema utvrđenom financijskom okviru
- Sudjelovanje i doprinos partnerstva.

Prati se i učinkovitost vođenja i organizacije provedbe te vidljivost Razvojne strategije u javnosti Županije i jedinica lokalne samouprave s područja Županije.

Zbog kontinuiteta strateškog planiranja te unaprjeđenja procesa, jedan od ciljeva Izvještaja o provedbi Razvojne strategije Županije jest i priprema sustava za sljedeće programsko razdoblje 2015. – 2020. Osnovni izazov koji će trebati usvojiti do 2014. bit će upravo povezivanje proračuna sa strateškim dokumentima (županijskim razvojnim strategijama, planovima ukupnog razvoja jedinica lokalne samouprave, akcijskim planovima i sl.), odnosno izvršenje proračuna povezati s provedbom mjera strateških dokumenata. Jedna je od temeljnih karakteristika strateškog razvoja i pristup strateškom planiranju kao neprekidnom procesu koji se oslanja na procjenjivanje već provedenih koraka.

Slijedi sažetak glavnih dijelova izvješća o provedbi za 2011., 2012. i 2013. godinu[83].

[83] Podaci nisu mjerljivi i usporedivi s obzirom na to da nema obveze jednoznačnog i pravodobnog dostavljanja podataka.

Grafikon 52. *Usporedba planiranih i realiziranih sredstava za provedbu mjera RS PGŽ 2011. – 2013. (2014.) u 2011., 2012. i 2013. (mlrd. kuna)*

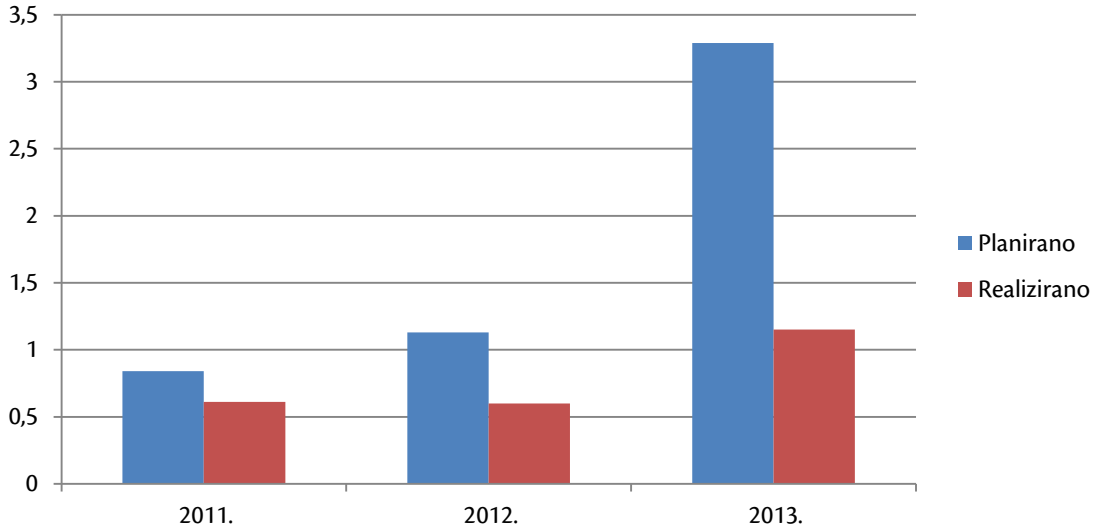

Izvor: RRA Porin, 2014.

Najviše sredstava planirano je i ostvareno za provedbu mjera vezanih uz izgradnju komunalne infrastrukture – 50,2% ukupno realiziranih te 46,06% planiranih sredstava odnosi se na navedeno područje razvoja. Slijede mjere vezane uz gospodarstvo (19,3% ostvarenih i 24,8% planiranih sredstava), društvene djelatnosti (18,6% planiranih i 17,4% utrošenih sredstava), zaštitu prirode i okoliša (10,9 % planiranih i 11,2% ostvarenih sredstava), razvoj institucija (0,5% planiranih i 0,4 % ostvarenih sredstava) i ljudski potencijali (0,2% planiranih i 0,2% ostvarenih sredstava).

Glavni uzroci raskoraka između planiranih i provedenih ulaganja opisani su u poglavlju *Financijski kapaciteti*, a kao najvažniji ipak se može navesti kašnjenje natječaja iz europskih fondova, odnosno poteškoća u predviđanju dinamike natječaja iz eurpskih fondova koji su jedan od ključnih elemenata financiranja brojnih razvojnih projekata.

Stvarni učinak ulaganja u pojedina područja moguće je mjeriti samo preko unaprijed definiranih pokazatelja razvoja. Dosad je tako ostvaren i izmjeren znatan napredak po većini pokazatelja, od kojih kao posebno značajne možemo izdvojiti[84]:

- **Gospodarstvo:** ostvareni ukupni prihodi u prerađivačkoj industriji, prijevozu i skladištenju su u porastu, kao i ostvareni broj noćenja turista i broj tvrtki u ICT sektoru. Gospodarske zone u Primorsko-goranskoj županiji karakterizira umjerena izgrađenost jer je manje od polovice planiranih površina do sada neizgrađeno. Zabilježen je stupanj izgrađenosti od 48,9% svih površina gospodarskih zona. Ovaj podatak posebno dolazi do izražaja kada se zna da značajan dio izgrađenih kapaciteta nije u funkciji.
- **Komunalna infrastruktura:** Županijski razvoj sustava odvodnje ne prati razvoj sustava vodoopskrbe koji iznosi oko 95%, a priključenost stanovništva na sustave prikupljanja i odvodnje otpadnih voda puno je niža. Budući da je komunalna infrastruktura jedan od temelja razvoja područja, znatna su sredstva utrošena upravo na mjeru razvoja sustava javne odvodnje.
- **Zaštita okoliša, prostor i priroda:** na području Županije zatvoreno je odlagalište otpada Viševac. Broj solarnih kolektora na kućanstvima povećava se iz godine u godinu, što upućuje na osviještenost stanovništva za korištenje obnovljivih izvora energije, kao i kod postavljanja fotonaponskih sustava za proizvodnju električne energije. Broj zaštićenih dijelova prirode smanjio se za dva. Pokazatelji kakvoće vode, mora i zraka na području Županije ukazuju na sljedeće: kemijsko je stanje voda generalno dobro, no postoji problematika mikrobiološkog onečišćenja izvora zahvaćenih za vodoopskrbu zbog ispuštanja otpadnih voda u podzemne vode; ponajpije se to odnosi na područje Gorskog kotara. Pokazatelji kakvoće mora ukazuju na izvrsnu kvalitetu mora za kupanje.
- **Institucije:** zanimljiv pokazatelj praćenja razvoja institucija regionalne i lokalne samouprave svakako je iznos ugovorenih darovnica iz natječaja za dodjelu bespovratnih sredstava – ukupan iznos, kao i ukupno dogovorene

[84] Kvantificirani pokazatelji mogu se vidjeti iz godišnjih izvješća o provedbi Razvojne strategije PGŽ 2011. – 2013. (2014.).

darovnice po stanovniku. Napominjemo da se zadnji dostupni podaci odnose na 2010., kada se Županija nalazila na visokom 5. mjestu prema ukupno ugovorenim sredstvima iz natječaja za dodjelu bespovratnih sredstava, te na 10. mjestu prema ukupno ugovorenim sredstvima po stanovniku.

Zbog svega navedenog, Razvojna strategija za razdoblje 2016. – 2020. mora uzeti u obzir neke preporuke iz proteklog programskog razdoblja, a posebice:

- Povezivanje proračuna sa strateškim dokumentima (županijskim razvojnim strategijama, planovima ukupnog razvoja jedinica lokalne samouprave, akcijskim planovima i sl.), odnosno izvršenje proračuna s provedbom mjera strateških dokumenata. U tom slučaju, sve programske aktivnosti, kao i razvojni projekti, bit će povezani s mjerama strateških dokumenata na lokalnoj, županijskoj, regionalnoj ili nacionalnoj razini.
- Veće iskorištavanje mogućnosti koje pruža suradnja između općina, gradova i županija. Zajednički razvojni napori prodonijet će realizaciji projekata koje ne mogu financirati pojedinačne uprave.
- Daljnje jačanje partnerstva i suradnje između jedinica lokalne (regionalne) samouprave, gospodarskih subjekata, znanstvene zajednice, socijalnih partnera i organizacija civilnih društva, na čemu se temelji politika regionalnog razvoja.
- Unapređenje povezanosti planova ulaganja državnih tvrtki s provedbom županijskih razvojnih strategija, odnosno Razvojnom strategijom Primorsko-goranske županije (prije svega snažnijim uključivanjem državnih tvrtki u rad Partnerskog vijeća Županije).
- Određivanje odgovornosti za provedbu pojedinih mjera zajedno sa strukturiranjem planiranih financijskih alokacija po pojedinoj mjeri, odnosno povećanje financijske transparentnosti i određivanje načina financiranja pojedinih mjera provedbe.
- Usklađivanje RS PGŽ za sljedeće programsko razdoblje, zajedno s Akcijskim planom provedbe, s lokalnim i županijskim proračunima i s Planom razvojnih programa kao poveznicom između lokalnog i županijskog proračuna i strateških razvojnih dokumenata.
- Daljnje jačanje administrativnih kapaciteta nositelja provedbe Razvojne strategije Primorsko-goranske županije.

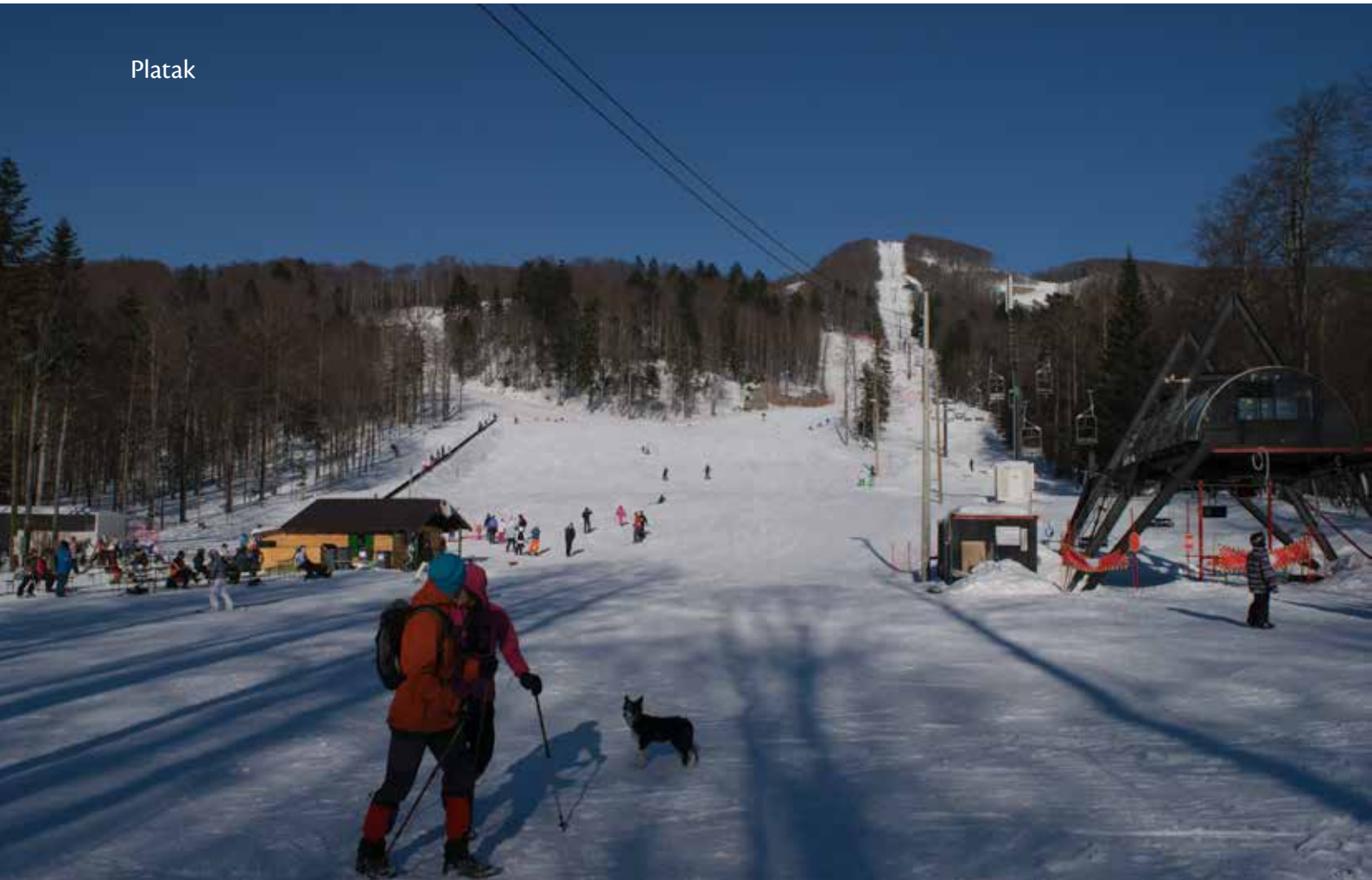
Platak

Dodaci Analize stanja

Tablica 74. *Struktura i broj registriranih pravnih osoba prema područjima NKD-a u PGŽ-u, 2009. – 2013.*

	Djelatnost	2009.		2010.		2011.		2012.		2013.		Stopa promjene u 2013. u odnosu na 2009.
		Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	266	1,18%	265	1,18%	270	1,17%	273	1,15%	253	1,13%	-0,05%
B	Rudarstvo i vađenje	22	0,10%	23	0,10%	23	0,10%	24	0,10%	19	0,09%	-0,01%
C	Prerađivačka industrija	1.735	7,71%	1.724	7,68%	1.778	7,73%	1.853	7,78%	1.711	7,66%	-0,06%
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	13	0,06%	12	0,05%	17	0,07%	23	0,10%	45	0,20%	0,14%
E	Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gosp. otpadom te djelatnost sanacije okoliša	50	0,22%	51	0,23%	51	0,22%	53	0,22%	53	0,24%	0,01%
F	Građevinarstvo	2.018	8,97%	2.044	9,11%	2.096	9,12%	2.166	9,09%	1.983	8,87%	-0,10%
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	7.527	33,47%	7.151	31,86%	7.164	31,16%	7.279	30,56%	6.296	28,18%	-5,29%
H	Prijevoz i skladištenje	811	3,61%	788	3,51%	803	3,49%	836	3,51%	757	3,39%	-0,22%
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	1.235	5,49%	1.279	5,70%	1.326	5,77%	1.419	5,96%	1.342	6,01%	0,52%
J	Informacije i komunikacije	454	2,02%	458	2,04%	476	2,07%	504	2,12%	489	2,19%	0,17%
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	120	0,53%	118	0,53%	119	0,52%	125	0,52%	119	0,53%	0,00%
L	Poslovanje nekretninama	705	3,13%	736	3,28%	746	3,25%	800	3,36%	743	3,33%	0,19%
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.953	8,68%	1.955	8,71%	2.017	8,77%	2.083	8,74%	2.035	9,11%	0,42%
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	769	3,42%	784	3,49%	826	3,59%	866	3,64%	788	3,53%	0,11%
O	Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	270	1,20%	239	1,06%	226	0,98%	228	0,96%	230	1,03%	-0,17%
P	Obrazovanje	255	1,13%	259	1,15%	262	1,14%	270	1,13%	260	1,16%	0,03%
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	263	1,17%	275	1,23%	284	1,24%	301	1,26%	321	1,44%	0,27%
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	1.412	6,28%	1.479	6,59%	1.546	6,73%	1.602	6,73%	1.644	7,36%	1,08%
S	Ostale uslužne djelatnosti	2.613	11,62%	2.804	12,49%	2.958	12,87%	3.115	13,08%	3.256	14,57%	2,95%
T	Djelatnost kućanstava kao poslodavaca; djelatnost kućanstva koja proizvode različitu robu	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0,00%
U	Djelatnost izvanteritorijalnih organizacija i tijela	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0,00%
	UKUPNO	22.491	100,00%	22.444	100,00%	22.988	100,00%	23.820	100,00%	22.344	100,00%	

Izvor: DZS, Broj i struktura poslovnih subjekata po županija, više godina, obrada autora

Tablica 75. *Struktura i broj aktivnih pravnih osoba prema područjima NKD-a u PGŽ, 2009. – 2013.*

	Djelatnost	2009.		2010.		2011.		2012.		2013.		Stopa promjene u 2013. u odnosu na 2009.
		Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	131	1,17%	139	1,15%	124	1,14%	127	1,08%	132	1,02%	-0,14%
B	Rudarstvo i vađenje	14	0,12%	16	0,13%	14	0,13%	15	0,13%	14	0,11%	-0,02%
C	Prerađivačka industrija	1.046	9,32%	1.119	9,25%	1.060	9,70%	1.139	9,68%	1.229	9,53%	0,21%
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	11	0,10%	11	0,09%	17	0,16%	23	0,20%	45	0,35%	0,25%
E	Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gosp. otpadom te djelatnost sanacije okoliša	40	0,36%	43	0,36%	42	0,38%	44	0,37%	49	0,38%	0,02%
F	Građevinarstvo	1.341	11,94%	1.431	11,83%	1.329	12,17%	1.400	11,90%	1.522	11,80%	-0,14%
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	2.893	25,77%	3.004	24,83%	2.635	24,12%	2.753	23,39%	2.894	22,44%	-3,33%
H	Prijevoz i skladištenje	439	3,91%	466	3,85%	437	4,00%	472	4,01%	504	3,91%	0,00%
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	760	6,77%	846	6,99%	770	7,05%	864	7,34%	1.015	7,87%	1,10%
J	Informacije i komunikacije	292	2,60%	316	2,61%	317	2,90%	343	2,91%	382	2,96%	0,36%
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	68	0,61%	70	0,58%	60	0,55%	66	0,56%	70	0,54%	-0,06%
L	Poslovanje nekretninama	590	5,25%	625	5,17%	557	5,10%	611	5,19%	652	5,06%	-0,20%
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.276	11,36%	1.340	11,08%	1.320	12,08%	1.388	11,79%	1.501	11,64%	0,27%
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	432	3,85%	468	3,87%	465	4,26%	504	4,28%	558	4,33%	0,48%
O	Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	71	0,63%	73	0,60%	74	0,68%	76	0,65%	79	0,61%	-0,02%
P	Obrazovanje	200	1,78%	209	1,73%	198	1,81%	205	1,74%	212	1,64%	-0,14%
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	170	1,51%	184	1,52%	168	1,54%	186	1,58%	205	1,59%	0,08%
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	517	4,60%	596	4,93%	442	4,05%	498	4,23%	580	4,50%	-0,11%
S	Ostale uslužne djelatnosti	937	8,35%	1.141	9,43%	895	8,19%	1.055	8,96%	1.255	9,73%	1,38%
T	Djelatnost kućanstava kao poslodavaca; djelatnost kućanstava koja proizvode različitu robu	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0,00%
U	Djelatnost izvanteritorijalnih organizacija i tijela	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0,00%
	UKUPNO	11.228	100,00%	12.097	100,00%	10.924	100,00%	11.769	100,00%	12.898	100,00%	

Izvor: DZS, Broj i struktura poslovnih subjekata po županijama više godina, obrada autora

Tablica 76. *Osnovni pokazatelji kao osnova za izdvajanje najznačajnijih djelatnosti*[85]

	Djelatnost	Aktivne pravne osobe (2013.)		Zaposleni (pravne osobe i obrt i slobodna zanimanja, 2013.)		Ukupni prihodi (2013.)		Ostvarena dobit (2012.)	
		Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	132	1,02%	1.906	1,85%	147.015	0,48%	6.342	0,51%
B	Rudarstvo i vađenje	14	0,11%	58	0,06%	56.097	0,18%	3.720	0,30%
C	Prerađivačka industrija	1.229	9,53%	14.582	14,17%	5.614.789	18,47%	955.191	77,26%
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	45	0,35%	1.464	1,42%	140.484	0,46%	-9.928	-0,80%
E	Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnost sanacije okoliša	49	0,38%	2.228	2,17%	1.009.551	3,32%	28.785	2,33%
F	Građevinarstvo	1.522	11,80%	7.430	7,22%	2.430.212	7,99%	-42.681	-3,45%
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	2.894	22,44%	15.656	15,22%	11.537.052	37,94%	80.185	6,49%
H	Prijevoz i skladištenje	504	3,91%	8.835	8,59%	3.017.466	9,92%	31.350	2,54%
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	1.015	7,87%	8.467	8,23%	2.145.838	7,06%	-64.979	-5,26%
J	Informacije i komunikacije	382	2,96%	1.900	1,85%	404.010	1,33%	36.090	2,92%
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	70	0,54%	2.294	2,23%	51.266	0,17%	8.258	0,67%
L	Poslovanje nekretninama	652	5,06%	584	0,57%	312.745	1,03%	-69.811	-5,65%
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.501	11,64%	5.260	5,11%	1.828.398	6,01%	164.189	13,28%
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	558	4,33%	3.439	3,34%	794.908	2,61%	30.147	2,44%
O	Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	79	0,61%	7.647	7,43%	0	0,00%	0	0,00%
P	Obrazovanje	212	1,64%	7.940	7,72%	48.253	0,16%	3.823	0,31%
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	205	1,59%	8.157	7,93%	288.416	0,95%	37.523	3,03%
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	580	4,50%	1.925	1,87%	482.804	1,59%	43.159	3,49%
S	Ostale uslužne djelatnosti	1.255	9,73%	2.439	2,37%	98.387	0,32%	-4.969	-0,40%
T	Djelatnost kućanstava kao poslodavaca; djelatnost kućanstva koja proizvode različitu robu	0	0,00%	636	0,62%	0	0,00%	0	0,00%
U	Djelatnost izvanteritorijalnih organizacija i tijela	0	0,00%	43	0,04%	0	0,00%	0	0,00%
	UKUPNO	12.898	100,00%	102.890	100,00%	30.407.691	100,00%	1.236.394	100,00%

Izvor: DZS, Izdvojeni osnovni pokazatelji najznačajnijih djelatnosti, obrada autora

[85] Bruto dodana vrijednost nije prikazana u ovoj tablici jer su dostupni podaci na Državnom zavodu za statistiku prikazani u obliku skupina djelatnosti pa ih autori nisu mogli izdvojiti za sve djelatnosti. Bruto dodana vrijednost detaljno je objašnjena u poglavlju Makroekonomska kretanja gospodarstva Primorsko-goranske županije.

Popis shema

Shema 1. Položaj PGŽ-a u Hrvatskoj ... 183
Shema 2. Podjela PGŽ-a na mikroregije ... 184
Shema 3. Statistička klasifikacija prostornih jedinica RH – NUTS 2. razine ... 187
Shema 4. Teritorijalno-politički ustroj ... 188
Shema 5. Stupanj razvijenosti jedinica lokalne samouprave PGŽ-a, 2011. ... 338

Popis grafikona

Grafikon 1. Struktura planiranih površina PGŽ-a (%) ... 190
Grafikon 2. Struktura planiranih građevinskih područja izdvojenih namjena po područjima (ha) ... 191
Grafikon 3. Ukupan broj stanovnika u PGŽ-u, 1991., 2001. i 2011. ... 213
Grafikon 4. Dobne piramide u PGŽ-u prema Popisu stanovništva 2001. i 2011. ... 214
Grafikon 5. Prirodno kretanje stanovništva u PGŽ-u, 2001. – 2012. ... 214
Grafikon 6. Vitalni indeks u PGŽ-u, 2012. ... 215
Grafikon 7. Obrazovna struktura stanovništva starog 15 i više godina u PGŽ-u, 2011. ... 216
Grafikon 8. Informatička pismenost u PGŽ-u, 2011. ... 217
Grafikon 9. Aktivnost stanovništva u PGŽ-u, 2011. ... 218
Grafikon 10. Ekonomski neaktivno stanovništvo u PGŽ-u, 2001. i 2011. ... 218
Grafikon 11. Očekivano trajanje života u PGŽ-u, 2001. – 2012. (u godinama) ... 219
Grafikon 12. Ukupno ostvareni BDP PGŽ-a, RH i Jadranske Hrvatske, 2000. – 2012. (tis. eura) ... 223
Grafikon 13. Kretanje ukupno ostvarenog BDP-a na razini PGŽ-a, RH i Jadranske Hrvatske, 2001. – 2012., % (stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu) ... 223
Grafikon 14. Ukupni BDP po stanovniku PGŽ-a, Jadranske Hrvatske, RH i EU-27, 2000. – 2012. (euro) ... 224
Grafikon 15. Kretanje BDP-a po stanovniku PGŽ-a, RH, Jadranske Hrvatske i EU-27, 2001. – 2012., % (stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu) ... 224
Grafikon 16. Kretanje i struktura BDV-a na razini PGŽ-a, Jadranske Hrvatske i RH, 2008. – 2012. (tis. kuna; %) ... 225
Grafikon 17. Bruto dodana vrijednost RH i PGŽ-a po sektorima, 2008. – 2012. (%) ... 227
Grafikon 18. Pokrivenost uvoza izvozom na razini PGŽ-a i RH, 2007. – 2012. (%) ... 231
Grafikon 19. Izvoz PGŽ-a po državama u 2013. (mil. američkih dolara) ... 232
Grafikon 20. Uvoz PGŽ-a po državama u 2011. (%) ... 232
Grafikon 21. Izravna strana ulaganja na razini županija,1993. – 2013. (%) ... 235
Grafikon 22. Kretanje prosječne godišnje stope nezaposlenosti po županijama, 2009. – 2013. (%) ... 236
Grafikon 23. Kretanje stope nezaposlenosti u PGŽ-u, RH i EU-27, 2009. – 2013. (%) ... 237
Grafikon 24. Kretanje broja nezaposlenih osoba u PGŽ-u, 2004. – 2012. ... 237
Grafikon 25. Dobna struktura nezaposlenih osoba u PGŽ-u, listopad 2013. (%) ... 238
Grafikon 26. Pregled broja nezaposlenih osoba prema stupnju obrazovanja u PGŽ-u, 2009. – 2013. ... 239
Grafikon 27. Zaposleni u pravnim osobama prema stupnju stručnog obrazovanja u PGŽ-u, 2012. (%) ... 243
Grafikon 28. Stopa zapošljavanja prema stupnju obrazovanja u PGŽ-u, 2012. ... 243
Grafikon 29. Vrijednost ostvarenih investicija u dugotrajnu imovinu u PGŽ-u, 2008. – 2012. (kuna) ... 249

Grafikon 30. Dolasci i noćenja u PGŽ-u, 2005. – 2013. ... 254
Grafikon 31. Ostvareni dolasci i noćenja turista u PGŽ-u, 2013. (po mjesecima) ... 254
Grafikon 32. Kretanja u obrtništvu PGŽ-a, 2007. – 2013. ... 259
Grafikon 33. Statistički indikatori ranga konkurentnosti PGŽ-a na području Jadranske Hrvatske ... 270
Grafikon 34. Ukupan promet luke Rijeka, 2000. – 2012. (tona) ... 294
Grafikon 35. Kontejnerski promet luke Rijeka, 2000. – 2012. (TEU) ... 295
Grafikon 36. Prosječan godišnji dnevni promet na trajektnim linijama (vozila) ... 296
Grafikon 37. Prosječan ljetni dnevni promet na trajektnim linijama (vozila) ... 297
Grafikon 38. Prosječan godišnji dnevni promet 2005. – 2012. na autocestama i državnim cestama u PGŽ-u (vozila) ... 299
Grafikon 39. Prosječan ljetni dnevni promet 2005. – 2012. na autocestama i državnim cestama u PGŽ-u (vozila) ... 299
Grafikon 40. Broj registriranih motornih vozila u PGŽ-u, 2000. – 2012. (stanje 31. prosinca) ... 300
Grafikon 41. Gustoća cestovne mreže u 2012. (m/km²) ... 301
Grafikon 42. Ocjena stanja županijskih i lokalnih cesta PGŽ-a (%) ... 302
Grafikon 43. Prevezeni putnici u Zračnoj luci Rijeka, 2005. – 2012. ... 303
Grafikon 44. Ukupna instalirana snaga po županijama (MW) ... 318
Grafikon 45. Potencijali proizvodnje energije iz biomase na području PGŽ-a (MWh) ... 320
Grafikon 46. Udruge prema djelatnosti u PGŽ-u ... 324
Grafikon 47. Promjena distribucije ljetnih temperaturnih anomalija za sjevernu hemisferu ... 331
Grafikon 48. Realizirana sredstva u 2011. i 2012. za područje Otoka i Gorskog kotara (kuna) ... 335
Grafikon 49. Planirana i realizirana sredstva u 2013. za područje Otoka i Gorskog kotara (kuna) ... 336
Grafikon 50. Indeks razvijenosti županija Jadranske Hrvatske (2. razina) (%) ... 337
Grafikon 51. Izvorni prihodi *per capita* u JLS-u u PGŽ-u, 2013. ... 346
Grafikon 52. Usporedba planiranih i realiziranih sredstava za provedbu mjera RS PGŽ 2011. – 2013 (2014.) u 2011., 2012. i 2013. (mlrd. kuna) ... 357

Popis tablica

Tablica 1. Usporedba NUTS 2 regija ... 186
Tablica 2. Podjela jedinica lokalne samouprave prema mikroregijama ... 187
Tablica 3. Određene granice pomorskog dobra i granice pomorskog dobra u postupku – stanje 31. prosinca 2013. ... 193
Tablica 4. Broj građevinskih područja naselja prema veličini naselja (ha) ... 194
Tablica 5. Površina građevinskih područja naselja prema veličini naselja (ha) ... 194
Tablica 6. Sustav gospodarenja otpadom u PGŽ-u ... 210
Tablica 7. Broj stanovnika prema veličini naselja u PGŽ-u, 2011. ... 215
Tablica 8. Deset vodećih uzroka pobola u PGŽ-u u 2012. i usporedba s 2002., 2010 i 2011. (%) ... 220
Tablica 9. BDP za RH, prostorne jedinice za statistiku 2. i 3. razine u 2012., tekuće cijene ... 222
Tablica 10. Ukupni BDV PGŽ-a prema djelatnostima, struktura te udio djelatnosti PGŽ-a u BDV-u RH i Jadranske Hrvatske u 2012. ... 226
Tablica 11. Struktura djelatnosti prema NKD-u u BDV-u PGŽ-a, 2008. – 2012. (%) ... 227

Tablica 12. Indeks specijalizacije gospodarske strukture PGŽ-a, 2008. – 2012. ... 228
Tablica 13. Indeks specijalizacije unutar prerađivačke djelatnosti PGŽ-a, 2008. – 2012. ... 229
Tablica 14. Robna razmjena RH i PGŽ-a s inozemstvom (tis. eura) ... 230
Tablica 15. Robna razmjena mikroregija PGŽ-a s inozemstvom, 2008. – 2012. (tis. eura) ... 231
Tablica 16. Izravna strana ulaganja u RH, 1993. – 2012., uključujući prva tri mjeseca 2013. (mil. eura, %) ... 234
Tablica 17. Izravna strana ulaganja u PGŽ, 1993. – 2012., uključujući prva tri mjeseca 2013. (euro, %) ... 234
Tablica 18. Zaposleni u pravnim osobama prema spolu, 2008. – 2012. ... 240
Tablica 19. Zaposleni u obrtu i slobodnim zanimanjima prema spolu, 2008. – 2012. ... 240
Tablica 20. Zaposleni prema djelatnostima NKD-a 2007. u PGŽ-u (pravne osobe), 2009. – 2013. (stanje 31. ožujka) ... 241
Tablica 21. Zaposlenost prema djelatnostima NKD-a 2007. u PGŽ-u (obrti i slobodne profesije), 2009. – 2013. (stanje 31. ožujka) ... 242
Tablica 22. Struktura poslovnih subjekata u PGŽ-u i RH, lipanj 2013. ... 245
Tablica 23. Financijski rezultati poduzetnika u PGŽ-u, 2005. – 2013. ... 246
Tablica 24. Ukupni prihodi ostvareni u PGŽ-u prema NKD-u, 2009. – 2013. (tis. kuna, %) ... 247
Tablica 25. Dobit i gubitak u 2012. u PGŽ-u prema područjima djelatnosti NKD-a (tis. kuna) ... 248
Tablica 26. Udio izdvojenih skupina djelatnosti u BDV-u PGŽ-a, 2007. – 2011. ... 250
Tablica 27. Udio izdvojenih djelatnosti u ukupnom broju zaposlenih (u pravnim osobama, obrtu i slobodnim profesijama) u PGŽ-u, 2009. – 2013. ... 250
Tablica 28. Udio izdvojenih djelatnosti u ukupnom broju aktivnih pravnih osoba u PGŽ-u, 2009. – 2013. ... 251
Tablica 29. Udio izdvojenih djelatnosti u ukupno ostvarenom prihodu u PGŽ-u, 2009. – 2013. ... 251
Tablica 30. Aktivni obrti u RH i PGŽ-u, 2009. – 2013. ... 258
Tablica 31. Obrtništvo PGŽ-a, 2009. – 2013. ... 259
Tablica 32. Kretanje broja obrta po djelatnostima (cehovima) ... 260
Tablica 33. Gospodarske zone PGŽ-a prema veličini, stanje 2010. (postojeće i planirane) ... 263
Tablica 34. Gospodarske zone od važnosti za državu i PGŽ ... 264
Tablica 35. Gospodarske zone prema stupnju izgrađenosti ... 264
Tablica 36. Županije Republike Hrvatske rangirane prema konkurentnosti ... 269
Tablica 37. Vrijednosti statističkih indikatora poslovnog okruženja i poslovnog sektora PGŽ-a ... 270
Tablica 38. Prikaz broja učenika i razrednih odjela osnovnih škola u PGŽ-u ... 274
Tablica 39. Prikaz broja učitelja osnovnih škola u PGŽ-u ... 275
Tablica 40. Uspjeh učenika u osnovnim školama PGŽ-a na kraju šk. g. 2008./2009. – 2012./2013. ... 276
Tablica 41. Škole sa školskim sportskim dvoranama ... 276
Tablica 42. Prikaz broja učenika i razrednih odjela srednjih škola u PGŽ-u ... 277
Tablica 43. Uspjeh učenika u srednjim školama PGŽ-a na kraju šk. g. 2008./2009. – 2012./2013. ... 278
Tablica 44. Prikaz broja nastavnika srednjih škola u ekvivalentu pune zaposlenosti u PGŽ-u ... 278
Tablica 45. Prikaz broja programa koji se provode u srednjim školama PGŽ-a (po vrstama programa) ... 279
Tablica 46. Pregled broja studenata, 2008./2009. – 2013./2014. ... 280
Tablica 47. Odnos broja učenika i studenata, 2008./2009. – 2012./2013. ... 280
Tablica 48. Broj studenata na Veleučilištu u Rijeci ... 281
Tablica 49. Pregled broja ustanova, objekata i udruga u kulturi po mikroregijama ... 283
Tablica 50. Broj registriranih udruga, 2008. – 2014. ... 284

Tablica 51. Ukupno ostvareni plasmani, 2008. – 2014. ... 285
Tablica 52. Broj kategoriziranih sportaša, 2008. – 2014. ... 285
Tablica 53. Broj stanovnika prema broju bolničkih postelja, liječnika i zubnih liječnika (izračun na 100.000 stanovnika, 2009. – 2013.) ... 287
Tablica 54. Promet roba u lukama od osobitog (međunarodnog) gospodarskog značenja za RH, 2004. – 2012. (tis. tona) ... 294
Tablica 55. Promet kontejnera u sjevernojadranskim lukama Rijeka, Kopar, Trst, 2007. – 2012. (TEU) ... 295
Tablica 56. Ukupni promet u sjevernojadranskim lukama Rijeka, Kopar, Trst, 2007. – 2012. (tona) ... 295
Tablica 57. Javni isporučitelji vodne usluge u PGŽ-u ... 307
Tablica 58. Isporučene količine vode u PGŽ-u, 2008. – 2012. (mil. m^3/god.) ... 309
Tablica 59. Sustav prikupljanja otpadnih voda ... 310
Tablica 60. Aglomeracije veće od 2000 ES u PGŽ-u te postotak priključenosti, rokovi izgradnje prema Planu provedbe vodnokomunalnih direktiva ... 312
Tablica 61. Broj potrošača prirodnog plina u PGŽ-u ... 316
Tablica 62. Isporučene količine prirodnog plina u PGŽ-u (tis. m^3) ... 316
Tablica 63. Broj udruga prema djelatnostima u PGŽ-u ... 323
Tablica 64. Broj udruga u jedinicama lokalne samouprave PGŽ-a ... 324
Tablica 65. Javni izvori financiranja projekata i programa organizacija civilnog društva (kuna) ... 325
Tablica 66. Prikaz poljoprivrednog i šumskog zemljišta po mikroregijama (ha) ... 330
Tablica 67. Indeks razvijenosti jedinica lokalne samouprave PGŽ-a ... 338
Tablica 68. Popis upravnih tijela te ustanova i trgovačkih društava u (su)vlasništvu PGŽ-a ... 340
Tablica 69. Broj zaposlenih u djelatnostima javna uprava, obrana, obvezno socijalno osiguranje te u jedinicama lokalne samouprave, 2009. – 2013. ... 343
Tablica 70. Izvršenje proračuna PGŽ-a 2012. – 2013., najvažnije stavke (kuna) ... 345
Tablica 71. Prihodi i rashodi ostvareni u 2013. (kuna) ... 347
Tablica 72. Neto fiskalna pozicija županija ... 348
Tablica 73. Strateški okvir RS PGŽ 2011. – 2013. (2015.) ... 354
Tablica 74. Struktura i broj registriranih pravnih osoba prema područjima NKD-a u PGŽ-u, 2009. – 2013. ... 359
Tablica 75. Struktura i broj aktivnih pravnih osoba prema područjima NKD-a u PGŽ-u, 2009. – 2013. ... 360
Tablica 76. Osnovni pokazatelji kao osnova za izdvajanje najznačajnijih djelatnosti ... 361

Anamarija Brletić, 3.a

Ines Babić, 3.a

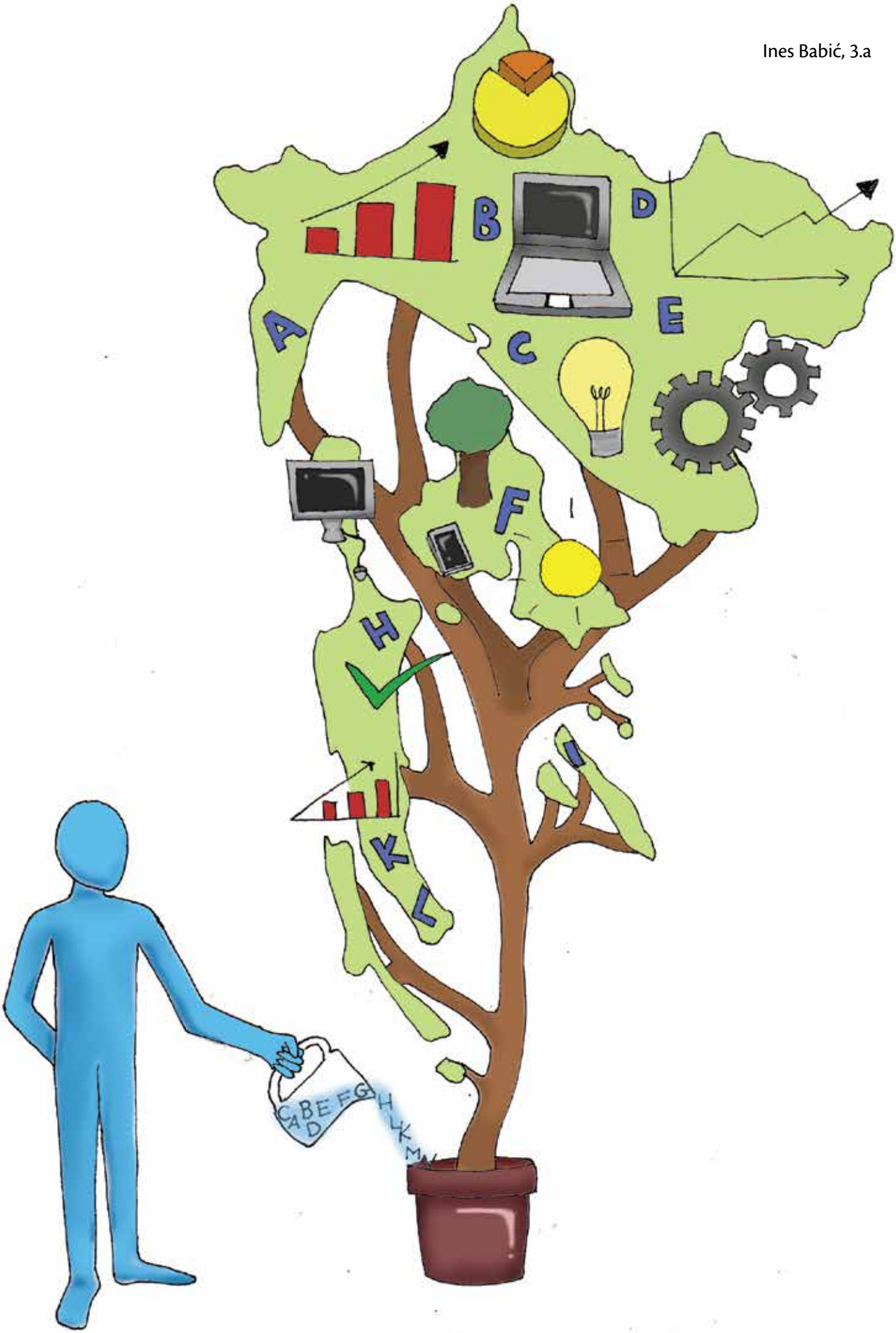

Mišnjak, otok Rab

PRILOG II.
USKLAĐENOST RAZVOJNE STRATEGIJE PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE 2016. – 2020. S DOKUMENTIMA VIŠIH TERITORIJALNIH RAZINA I/ILI POJEDINIH SEKTORA

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
OP Konkurentnost i kohezija	
Tematski cilj 1. Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija **1a.** Poboljšanje infrastrukture i kapaciteta za istraživanje i inovacije radi razvijanja uspješnosti istraživanja i inovacija te promoviranje centara za kompetencije, posebno onih od europskog interesa **1b.** Promicanje poslovnih ulaganja u inovacijama i istraživanjima te razvoj veza i sinergija između poduzeća, IR centara i visokog obrazovanja, posebno razvoja proizvoda i usluga, tehnološko povezivanje, socijalna inovacija, ekološka inovacija, usluge javnog servisa, zahtjevi za poticajima, umrežavanje, klasteri i otvorena inovacija kroz pametnu specijalizaciju, tehnološko jačanje i primijenjeno istraživanje, pilot-linije, pretproizvodna provjera valjanosti, napredne proizvodne mogućnosti i početne proizvodnje, posebno u ključnim tehnologijama koje potiču razvoj i inovacije te širenje tehnologija za opću namjenu	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.3. Rast gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Tematski cilj 3. Poboljšanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća, poljoprivrednog sektora (za EPFRR) i sektora za ribarstvo i akvakulturu (za EFPR) **3a.** Promicanje poduzetništva, posebno olakšavajući ekonomsko iskorištavanje novih ideja i poticanje stvaranja novih poduzeća, uključujući putem poslovnih inkubatora **3d.** Podupiranje kapaciteta MSP-ova za rast na regionalnim, nacionalnim i međunarodnim tržištima te inovacijskih procesa	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnog poduzetničkog okruženja Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza Prioritet 1.3. Rast gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti
Tematski cilj 4. Podržavanje prelaska na niskougljično gospodarstvo u svim sektorima **4b.** Promicanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u poduzećima **4c.** Podupiranje energetske učinkovitosti, pametnog upravljanja energijom i korištenje obnovljivih izvora energije u javnoj infrastrukturi, uključujući javne zgrade, te u stambenom sektoru **4d.** Razvoj i provedba pametnih sustava distribucije koji djeluju pri niskim i srednjim razinama napona	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti
Tematski cilj 5. Promicanje prilagodbe na klimatske promjene, prevencije i upravljanja rizicima **5a.** Podupiranje ulaganja za prilagodbu klimatskim promjenama, uključujući pristupe temeljene na ekosustavu **5b.** Promicanje ulaganja za rješavanje specifičnih rizika, osiguravanje otpornosti na katastrofe i razvoj sustava upravljanja u slučaju katastrofa	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Tematski cilj 6. Očuvanje i zaštita okoliša i promidžba učinkovitosti resursa **6c.** Očuvanje, zaštita, promicanje i razvoj prirodne i kulturne baštine **6e.** Aktivnosti kojima se poboljšava urbani okoliš, revitalizacija gradova, obnova i dekontaminacija nekadašnjega industrijskog zemljišta (uključujući prenamijenjena područja), smanjenje onečišćenja zraka i promicanje mjera za smanjenje buke **6i.** Ulaganje u sektor otpada kako bi se ispunili zahtjevi pravne stečevine Unije u području okoliša i zadovoljile potrebe koje su utvrdile države članice za ulaganjem koje nadilazi te zahtjeve **6ii.** Ulaganje u sektor vodnoga gospodarstva kako bi se ispunili zahtjevi pravne stečevine Unije u području okoliša i zadovoljile potrebe koje su utvrdile države članice za ulaganjem koje nadilazi te zahtjeve **6iii.** Zaštita i obnova bioraznolikosti i tla te promicanje usluga ekosustava, uključujući *Natura 2000* mrežu i zelenu infrastrukturu	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.3. Rast gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.5. Unapređenje kvalitete i dostupnosti kulturnih i sportskih sadržaja
Tematski cilj 7. Promicanje održivog transporta i eliminacije uskih grla u ključnim mrežnim infrastrukturama **7a.** Podupiranje multimodalnoga jedinstvenoga europskoga prometnog prostora ulaganjem u TEN-T **7b.** Poboljšavanje regionalne mobilnosti povezivanjem sekundarnih i tercijarnih čvorišta s infrastrukturom TEN-T-a, uključujući multimodalna čvorišta **7i.** Podupiranje multimodalnoga jedinstvenog europskoga prometnog prostora ulaganjem u TEN-T **7ii.** Razvoj i unapređenje prometnih sustava prihvatljivih za okoliš (uključujući one s niskom razinom buke), i prometni sustavi s niskim emisijama CO_2, uključujući unutarnje plovne putove i pomorski prijevoz, luke, multimodalne veze i aerodromsku infrastrukturu, radi promicanja održive regionalne i lokalne mobilnosti **7iii.** Razvoj i obnova sveobuhvatnih, visokokvalitetnih i interoperabilnih željezničkih sustava te promicanje mjera za smanjenje buke	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Tematski cilj 9. Promicanje socijalne uključenosti, borba protiv siromaštva i svih oblika diskriminacije **9a.** Ulaganje u zdravstvenu i socijalnu infrastrukturu, što pridonosi nacionalnom, regionalnom i lokalnom razvoju, smanjujući nejednakosti u smislu zdravstvenog statusa, promičući socijalnu uključenost, kulturne i rekreativne usluge te prelazak s institucijske skrbi na skrb u zajednici **9b.** Pružanje podrške za fizički, ekonomski i socijalni oporavak ugroženih područja u urbanim i ruralnim područjima	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Tematski cilj 10. Ulaganje u obrazovanje, izobrazbu i strukovno osposobljavanje te cjeloživotno učenje **10a.** Ulaganje u obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje razvojem infrastrukture za obrazovanje i osposobljavanje	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
OP Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.	
Tematski cilj 8. Promicanje održivog i kvalitetnog zapošljavanja i podrška mobilnosti radne snage **8.1.** Pristup zapošljavanju za osobe koje traže posao i neaktivne osobe, uključujući one koji su dugotrajno nezaposleni i one koji su daleko od tržišta rada, kao i provedbom lokalnih inicijativa za zapošljavanje i potpore za mobilnost radne snage **8.2.** Održiva integracija mladih na tržište rada (ESF), posebno onih koji nisu zaposleni, ne obrazuju se niti osposobljavaju, uključujući mlade koji su izloženi riziku od socijalne isključenosti i mlade iz marginaliziranih zajednica, uključujući provedbom Garancije za mlade **8.3.** Održiva integracija mladih na tržište rada (IZM), posebno onih koji nisu zaposleni, ne obrazuju se niti osposobljavaju, uključujući mlade koji su izloženi riziku od socijalne isključenosti i mlade iz marginaliziranih zajednica, uključujući provedbom Garancije za mlade **8.4.** Modernizacija ustanova tržišta rada kao što su javne i privatne službe za zapošljavanje te bolja usklađenost s potrebama tržišta rada, uključujući putem djelovanja koja povećavaju transnacionalnu mobilnost radne snage, kao i putem programa mobilnosti, te bolja suradnja institucija i relevantnih dionika	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti
Tematski cilj 9. Promicanje socijalne uključenosti, borba protiv siromaštva i svake diskriminacije **9.1.** Aktivna uključenost s ciljem promicanja jednakih mogućnosti te aktivnog sudjelovanja i poboljšanja zapošljivost **9.2.** Poboljšanje pristupa dostupnim, održivim i visokokvalitetnim uslugama, uključujući usluge zdravstvene skrbi i socijalne usluge od općeg interesa **9.3.** Promicanje društvenog poduzetništva i strukovne integracije u društvenim poduzećima te društvene ekonomije i ekonomije solidarnosti radi olakšavanja pristupa zapošljavanju	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	**Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.**
Tematski cilj 10. Ulaganje u obrazovanje, osposobljavanje i strukovno osposobljavanje za vještine i cjeloživotno učenje **10.1.** Poboljšanje kvalitete i učinkovitosti tercijarnog i ekvivalentnog obrazovanja te pristupa njemu radi povećanja sudjelovanja u njemu i njegova stjecanja, posebno za skupine u nepovoljnom položaju **10.2.** Povećanje jednakog pristupa cjeloživotnom učenju za sve dobne skupine u formalnom, neformalnom i informalnom okruženju, unapređenje znanja, vještina i kompetencija radne snage, promicanje fleksibilnih načina učenja, između ostalog profesionalnim savjetovanjem i potvrđivanjem stečenih kompetencija **10.3.** Poboljšanje značenja obrazovnih sustava i sustava osposobljavanja za tržište rada, olakšavanje prijelaza iz škole na posao, jačanje sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja te njihove kvalitete, između ostalog mehanizmima za predviđanje vještina, prilagodbom nastavnih planova i programa te uvođenjem i razvojem sustava učenja koji se temelje na radu, uključujući dualne sustave učenja i programe naukovanja	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Tematski cilj 11. Jačanje institucionalnih kapaciteta javnih tijela i zainteresiranih strana te učinkovite javne uprave **11.1.** Ulaganje u institucionalne kapacitete te u učinkovitost javnih uprava i javnih usluga na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini radi reformiranja, boljeg uređivanja i dobrog upravljanja **11.2.** Izgradnja kapaciteta za sve dionike koji osiguravaju obrazovanje, cjeloživotno obrazovanje, osposobljavanje te zapošljavanje i socijalne politike, uključujući uz pomoć sektorskih i teritorijalnih paktova radi omogućavanja reformi na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom
OP Ruralni razvoj 2014. – 2020.	
Mjera 1. Prenošenje znanja i aktivnosti informiranja	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 2. Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 3. Sustavi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 4. Ulaganja u fizičku imovinu	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Mjera 5. Obnavljanje poljoprivrednoga proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim događajima te uvođenje odgovarajućih preventivnih aktivnosti	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 6. Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 7. Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Mjera 8. Ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje održivosti šuma	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 9. Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivoga gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 10. Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 11. Ekološki uzgoj	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 13. Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 16. Suradnja	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivoga gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Mjera 17. Upravljanje rizicima	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva
Mjera 19. LEADER (CLLD)	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Protokol o integriranom upravljanju obalnim područjima Sredozemlja	
Cilj 1. Omogućavanje, putem racionalnog planiranja aktivnosti, održivog razvoja obalnih područja osiguravanjem da su okoliš i krajobraz uzeti u obzir u suglasju s gospodarskim, socijalnim i kulturnim razvojem	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Cilj 2. Očuvanje obalnih područja na korist sadašnjih i budućih naraštaja	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Cilj 3. Osiguravanje održivog korištenja prirodnih resursa, posebice u odnosu na korištenje voda	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Cilj 4. Osiguravanje očuvanja cjelovitosti obalnih ekosustava, krajobraza i geomorfologije	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Cilj 5. Sprečavanje i/ili ublažavanje utjecaja prirodnih rizika, osobito klimatskih promjena, koji mogu biti prouzročeni prirodnim ili ljudskim aktivnostima	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom
Cilj 6. Postizanje usklađenosti između javnih i privatnih inicijativa i svih odluka vlasti na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, koje utječu na korištenje obalnog područja	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom
Strategija razvoja zdravstvene industrije Primorsko-goranske županije 2013. – 2020.	
Opći cilj 1. Utvrđivanje smjera budućeg razvoja javnih i privatnih zdravstvenih ustanova PGŽ-a **Specifični cilj 1.1.** Kreiranje baza kompetencija javnih i privatnih pružatelja zdravstvenih usluga i njihovih kapaciteta (djelatnost, oprema, kadrovi, vizija itd.) **SC 1.2.** Strateško pozicioniranje postojećih i budućih kapaciteta ustanova u skladu s tržišnim trendovima **SC 1.3.** Utvrđivanje budućih potreba javnih i privatnih ustanova, ovisno o definiranim smjernicama budućeg razvoja **SC 1.4.** Revitalizacija javnih i privatnih zdravstvenih ustanova te njihova specijalizacija, ovisno o vrsti pružane usluge **SC 1.5.** Poticanje razvoja strateških usluga javnog i privatnog sektora radi stvaranja prepoznatljivoga međunarodnog brenda sukladno misiji Strategije	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Opći cilj 2. Jačanje konkurentnosti zdravstvene industrije PGŽ-a strateškim pozicioniranjem usluga javnog i privatnog sektora na visokoj europskoj razini **SC 2.1.** Pozicioniranje budućeg razvoja zdravstvenog turizma PGŽ-a **SC 2.2.** Utvrđivanje kvalitetnih i tržišno konkurentnih „program" usluga javnog i privatnog sektora **SC 2.3.** Promidžba navedenih „program" usluga kao prepoznatljivoga međunarodnog brenda **SC 2.4.** Stvaranje međunarodno priznatog brenda zdravstvene industrije (javni i privatni sektor) **SC 2.5.** Održavanje promotivnih radionica i seminara te izrada promotivnih materijala za ciljane korisnike radi podizanja svijesti o važnosti zdravstvene industrije za PGŽ i širu regiju	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnog poduzetničkog okruženja Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Opći cilj 3. Izgradnja i razvoj Zdravstveno-tehnološkog parka (ZDTP) kao temeljne okosnice budućeg razvoja zdravstvene industrije PGŽ-a **SC 3.1.** Utvrđivanje plana izgradnje i razvoja Sveučilišne bolnice (spajanje KBC-a Rijeka i Medicinskog fakulteta Rijeka) kao koncentracije izvrsnosti zdravstva PGŽ-a **SC 3.2.** Utvrđivanje lokacije, aktivnosti i sadržaja ZDTP-a **SC 3.3.** Utvrđivanje izvora financiranja ZDTP-a (strukturni fondovi EU-a, nacionalni i regionalni izvori financiranja) **SC 3.4.** Podizanje razine kvalitete organizacije zdravstva putem ostvarenja prije navedenih aktivnosti	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Strategija zaštite okoliša Primorsko-goranske županije	
Posebni cilj – Zaštita zraka: U područjima koja imaju visoku kakvoću zraka (prva kategorija), kakva je u najvećem dijelu naše Županije, očuvati takvu kakvoću. U područjima druge i treće kategorije kakvoće zraka (u središtu grada Rijeke i u okruženju rafinerije na Urinju), postići prvu kategoriju kakvoće zraka	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Posebni cilj – Zaštita voda: Štititi vode koje nisu onečišćene, sanirati ili ukloniti izvore onečišćenja kako bi se spriječilo narušavanje kakvoće voda te racionalno koristiti vodne resurse. Prioritetno štititi izvorišta vode za piće.	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Posebni cilj – Zaštita mora, otoka i priobalja: Integralnim upravljanjem obalnim područjem na osnovi suradnje svih tijela i institucija koje sudjeluju u zaštiti mora, otoka i priobalja očuvati postojeću visoku kakvoću mora te upravljati prostornim razvitkom tako da se osigura održivi razvoj priobalnog područja i otoka. Posebno zaštititi područja posebne namjene (primjerice, marikultura) i osjetljive dijelove obalnog mora (područja zatvorenog mora – uvale, zaljevi i kanali sa slabom izmjenom morske vode)	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Posebni cilj – Zaštita tla: Zaustaviti trend gubitka poljoprivrednog zemljišta i sanirati područja onečišćenog tla i područja oštećena erozijom i eksploatacijom mineralnih sirovina	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Posebni cilj – Zaštita šuma i ostale vegetacije: Očuvati šumsko bogatstvo potrajnim (održivim) gospodarenjem šumama te osigurati održavanje svekolike raznolikosti postojećih tipova nešumske vegetacije u Primorsko-goranskoj županiji	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Posebni cilj – Zaštita prirode i bioraznolikosti: Očuvati postojeće bogatstvo biološke i krajobrazne raznolikosti u Primorsko-goranskoj županiji i trajno skrbiti o njihovoj zaštiti	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Posebni cilj – Zaštita prirodne baštine: Očuvati vrijednosti prirodne baštine Primorsko-goranske županije	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Posebni cilj – Zaštita kulturno-povijesne baštine: Očuvati vrijednosti kulturno-povijesne baštine Primorsko-goranske županije	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Posebni cilj – Gospodarenje otpadom: Uskladiti gospodarenje otpadom na području Županije s odredbama Zakona o otpadu i podzakonskim propisima donesenim na temelju ovoga Zakona, Nacionalne strategije, Nacionalnog plana gospodarenja s otpadom i Prostornog plana Primorsko-goranske županije, što podrazumijeva: - uspostavu usvojenog sustava gospodarenja otpadom na području Primorsko-goranske županije - postupno zatvaranje i sanaciju postojećih službenih odlagališta otpada - sprečavanje nenadziranog postupanja s otpadom - saniranje neuređenih odlagališta i otpadom onečišćenog tla	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Posebni cilj – Zaštita od buke: Utvrditi područja ugrožena bukom i provoditi zaštitu od buke na propisani način radi sprečavanja ili smanjivanja buke i otklanjanja opasnosti za zdravlje ljudi	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Jadransko-jonska strategija (Strategija Europske unije za jadransku i jonsku regiju (EUSAIR)	
Stup 1. Poticanje inovativnog pomorskog i morskog rasta	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.3. Rast gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama Prioritet 1.4. Razvoj zelenoga gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Stup 2. Povezivanje regije	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Stup 3. Očuvanje, zaštita i poboljšanje kvalitete okoliša	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Stup 4. Povećanje atraktivnosti regije	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Strategija prometnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2030.	
Cilj 1. Unapređenje prometne povezanosti i koordinacija sa susjednim zemljama **1a.** Eliminiranje uskih grla na granicama **1b.** Unapređenje pristupačnosti u međunarodnome putničkom prometu na velike udaljenosti (uključujući tranzitni promet) **1c.** Unapređenje pristupačnosti u međunarodnom teretnom prometu (uključujući tranzitni promet)	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Cilj 2. Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu na velike udaljenosti unutar Republike Hrvatske **2a.** Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu na velike udaljenosti – Središnja Hrvatska (Zagreb) **2b.** Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu na velike udaljenosti – Sjeverni Jadran (Rijeka) **2c.** Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu na velike udaljenosti – Istočna Hrvatska (Osijek – Slavonski Brod) **2d.** Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu na velike udaljenosti – Sjeverna i Srednja Dalmacija (Split – Zadar) **2e.** Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu na velike udaljenosti – Južna Dalmacija (Dubrovnik)	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Cilj 3. Unapređenje regionalne povezanosti u putničkom prometu jačanjem teritorijalne kohezije **3a.** Unapređenje regionalne povezanosti na kopnu **3b.** Unapređenje regionalne povezanosti prema otocima/s otoka/među otocima	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Cilj 4. Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu unutar i prema glavnim urbanim aglomeracijama **4a.** Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu – čvorište Zagreb **4b.** Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu – čvorište Rijeka **4c.** Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu – čvorište Zadar **4d.** Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu – čvorište Split **4e.** Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu – čvorište Osijek **4f.** Unapređenje pristupačnosti u putničkom prometu – čvorište Dubrovnik	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Cilj 5. Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu unutar Republike Hrvatske **5a.** Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu – Središnja Hrvatska (Zagreb) **5b.** Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu – Sjeverni Jadran (Rijeka) **5c.** Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu – Istočna Hrvatska (Osijek – Slavonski Brod) **5d.** Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu – Sjeverna i Srednja Dalmacija (Split – Zadar) **5e.** Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu – Južna Dalmacija (Dubrovnik)	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Cilj 6. Unapređenje prometnog sustava u smislu organizacije i operativnog ustrojstva radi osiguranja efikasnosti i održivosti sustava **6a.** Prilagodba zakonodavstva, procedura i standarda s europskim zahtjevima i svjetskom najboljom praksom **6b.** Unapređenje organizacijskih postavki sustava i suradnje među mjerodavnim dionicima **6c.** Unapređenje operativnih postavki sustava **6d.** Unapređenje sigurnosti prometnog sustava **6e.** Smanjenje/ublažavanje utjecaja na okoliš **6f.** Unapređenje energetske učinkovitosti **6g.** Financijska održivost prometnog sustava	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske	
Prioritetni cilj sustava prostornog uređenja 1. Pratiti stanje u prostoru i procese, identificirati i upozoriti na probleme	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Prioritetni cilj sustava prostornog uređenja 2. Izraditi temeljne dokumente prostornog uređenja na državnoj i lokalnoj razini	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Prioritetni cilj sustava prostornog uređenja 3. Uspostaviti mehanizam i instrumente usklađenja i koordinacije svih subjekata prostornog razvoja	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Prioritetni cilj sustava prostornog uređenja 4. Inicirati izradu multidisciplinarnih znanstvenostručnih analiza, studija i podloga za određene probleme i područja	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske	
Strateški cilj 1. Razvoj županija i statističkih regija	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života**
Strateški cilj 2. Razvoj potpomognutih područja	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Strateški cilj 3. Razvoj pograničnih područja	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020.	
Strateški cilj 1. Poboljšavanje strukture i kvalitete smještaja	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Strateški cilj 2. Novo zapošljavanje	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza Prioritet 1.3. Rast gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Strateški cilj 3. Investicije	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza Prioritet 1.3. Rast gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije
Strateški cilj 4. Povećanje turističke potrošnje	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti **Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom
Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014. – 2020.	
1. Prioritetno područje: Stvaranje stabilnoga investicijskog okruženja	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza
2. Prioritetno područje: Poticanje strateške suradnje industrije i obrazovnog sustava	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama
3. Prioritetno područje: Restrukturiranje javne uprave i administracije	**Horizontalna mjera:** Povećanje učinkovitosti javnih institucija te jačanje kapaciteta za upravljanje razvojem
Strategija razvoja klastera u Republici Hrvatskoj 2011. – 2020.	
Opći cilj 1. Unapređenje upravljanja hrvatskom klasterskom politikom	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Opći cilj 2. Jačanje klastera i klasterskih članica	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnog poduzetničkog okruženja
Opći cilj 3. Poticanje inovacija i transfera novih tehnologija	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama
Opći cilj 4. Jačanje izvoznih potencijala i internacionalizacija klastera	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza
Opći cilj 5. Umrežavanje i suradnja s klasterima u EU i Srednjoj i Jugoistočnoj Europi	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja
Strategija poticanja inovacija Republike Hrvatske 2014. – 2020.	
Glavni strateški cilj: Povećanje razine konkurentnosti hrvatskog gospodarstva te povećanje društvene dobrobiti kao rezultat ulaganja u znanje, kreativnost i inovacije	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama
Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013. – 2020.	
Strateški cilj 1. Poboljšanje ekonomske uspješnosti	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama
Strateški cilj 2. Poboljšan pristup financiranju	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja
Strateški cilj 3. Promidžba poduzetništva	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza
Strateški cilj 4. Poboljšanje poduzetničkih vještina	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage
Strateški cilj 5. Poboljšano poslovno okruženje	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja
Strategija energetskog razvoja Republike Hrvatske 2014. – 2020.	
Temeljni energetski cilj 1. Sigurnost opskrbe energijom	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenoga gospodarstva
Temeljni energetski cilj 2. Konkurentnost energetskog sustava	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenoga gospodarstva
Temeljeni energetski cilj 3. Održivost energetskog razvoja	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.4. Razvoj zelenoga gospodarstva

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	**Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.**
Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012. – 2020.	
Prioritet 1. Razvoj informatizacije i e-Zdravstva	**Horizontalna mjera:** Korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija u javnom i privatnom sektoru **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 2. Jačanje i bolje korištenje ljudskih resursa u zdravstvu	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 3. Jačanje upravljačkih kapaciteta u zdravstvu	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 4. Reorganizacija ustroja i djelovanja zdravstvenih ustanova	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 5. Poticanje kvalitete u zdravstvenoj zaštiti	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 6. Jačanje preventivnih aktivnosti	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 7. Očuvanje financijske stabilnosti zdravstva	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Prioritet 8. Suradnja s ostalim resorima i društvom u cjelini	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja
Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije	
Područje 1. Cjeloživotno učenje	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Područje 2. Rani i predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Područje 3. Visoko obrazovanje	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Područje 4. Obrazovanje odraslih	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Područje 5. Znanost i tehnologija	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu **Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Plan razvoja istraživačke i inovacijske infrastrukture u Republici Hrvatskoj	
Strateški cilj 1. Bolja istraživačka baza	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama
Strateški cilj 2. Suradnja znanosti i gospodarstva i transfer tehnologije	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama
Strateški cilj 3. Veće ulaganje poslovnoga sektora u znanost i istraživanje, odnosno omogućavanje poslovnih inovacija i osnivanje *startupova*	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Strateški cilj 4. Bolje upravljanje sustavom znanosti i istraživanja	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete **života** Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu
Strategija razvoja poduzetništva žena u RH 2014. – 2020.	
Strateški cilj 1. Poboljšanje usklađenosti i umreženost javnih politika	Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage
Strateški cilj 2. Poboljšanje sustavne podrške poduzetništvu žena	Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Strateški cilj 3. Uvođenje poduzetništva žena u cjelokupnu institucionalnu infrastrukturu	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti
Strateški cilj 4. Promidžba poduzetništva žena	**Cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva** Prioritet 1.1. Razvoj poticajnoga poduzetničkog okruženja **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti
Strateški plan Ministarstva socijalne politike i mladih 2015. – 2017.	
Opći cilj 1. Razvoj sustavnog pristupa korisničkim skupinama unapređivanjem normativnog okvira i povećanje djelotvornosti pružatelja usluga **1.1.** Omogućiti jednak pristup mreži socijalnih usluga svim korisnicima i pružateljima usluga pod istim uvjetima te djelotvorni pristup novčanim naknadama za osobe s invaliditetom **1.2.** Unapređenje i izrada strateškog i zakonodavnog okvira usmjerenog starijim osobama, osobama s problemima ovisnosti, azilantima, žrtvama trgovanja ljudima i beskućnicima **1.3.** Povećanje djelotvornosti rada centara za socijalnu skrb **1.4.** Unapređenje zakonskih regulativa i provedbe propisa u svrhu učinkovitije zaštite pojedinačnih prava građana **1.5.** Unapređenje, izrada i praćenje provedbe strateškog i zakonodavnog okvira usmjerenog djeci i obitelji te zaštiti od nasilja u obitelji **1.6.** Provedba i praćenje procesa transformacije i deinstitucionalizacije domova socijalne skrbi čiji je osnivač RH **1.7.** Podizanje kvalitete usluga poboljšanjem infrastrukture domova čiji je osnivač RH	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti

Strateški dokument	
Poveznica ciljeva i prioriteta	
Strateški dokument	Razvojna strategija Primorsko-goranske županije 2016. – 2020.
Opći cilj 2. Unapređivanje procesa uključivanja korisničkih skupina u život zajednice **2.1.** Razvoj volonterstva te sustava mjerenja i vrednovanja volonterskog doprinosa **2.2.** Povećanje dostupnosti i kvalitete socijalnih usluga uz regionalnu ravnomjernost **2.3.** Jačanje kapaciteta dionika za aktivno sudjelovanje mladih u društvu **2.4.** Unapređivanje kvalitete stručnog rada pružatelja usluga **2.5.** Povećanje stupnja socijalne uključenosti osoba s invaliditetom **2.6.** Razvoj usluga koje pridonose uključivanju starijih osoba, osoba s problemima ovisnosti, azilanata, žrtava trgovanja ljudima i beskućnika u život zajednice	**Cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj** Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom **Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti
Opći cilj 3. Unapređivanje skrbi o socijalno osjetljivim skupinama uspostavljanjem djelotvornije koordinacije provedbe nacionalnih i međunarodnih strateških dokumenata **3.1.** Osigurani uvjeti za provedbu politika EU, VE i ostalih međunarodnih inicijativa sukladno nadležnosti **3.2.** Osigurani uvjeti za korištenje fondova Europske unije **3.3.** Osnaživanje rada i kapaciteta nadležnog tijela RH na području socijalne sigurnosti **3.4.** Unapređivanje skrbi o osobama s invaliditetom uspostavljanjem djelotvornije koordinacije, praćenja i vrednovanja provedbe Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom UN-a **3.5.** Osnaživanje rada i kapaciteta središnjeg tijela RH na području zaštite djece	**Cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života** Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti

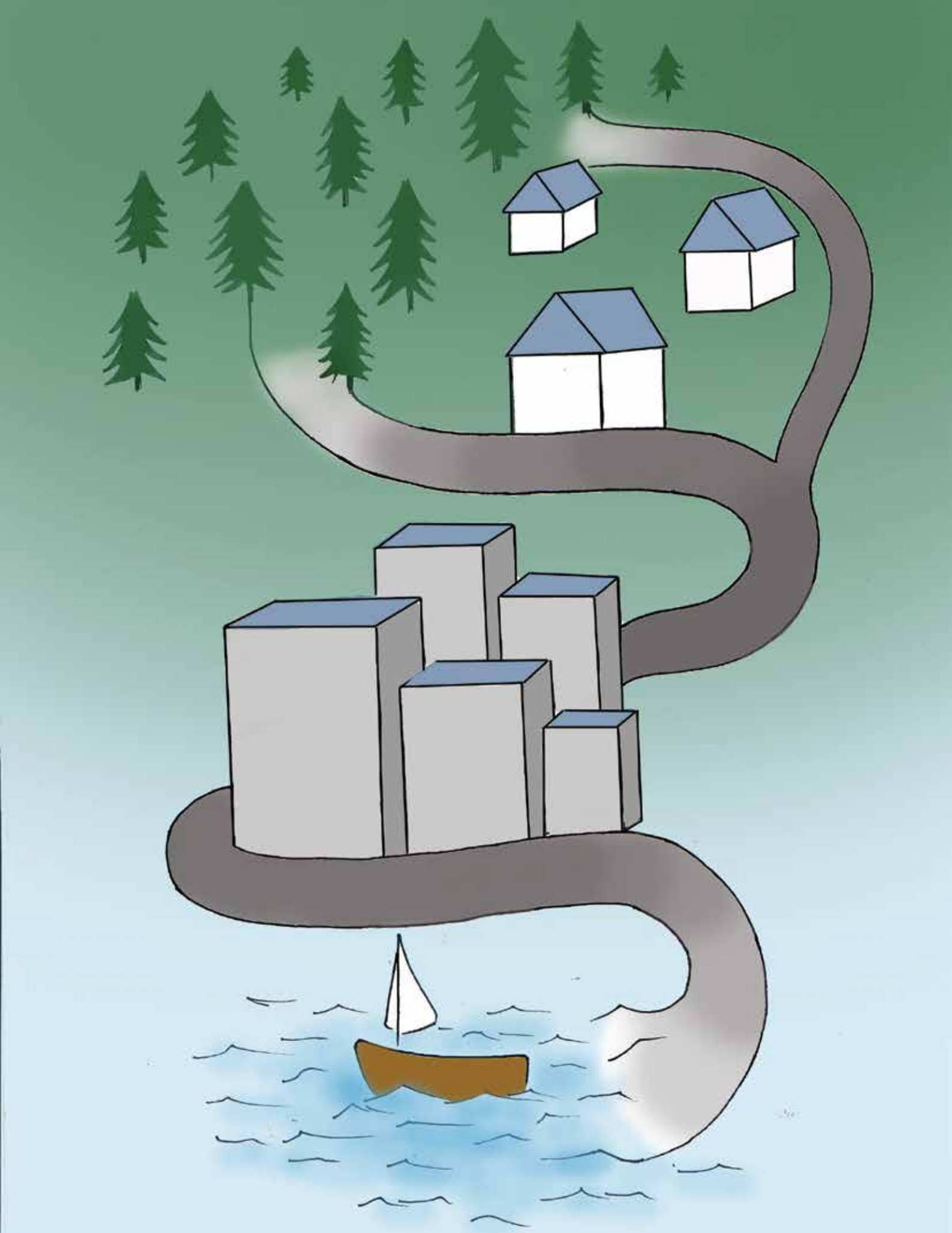

Orijana Horvat, 3.a

Festival *Fiumare*

PRILOG III.
OPIS POKAZATELJA REALIZACIJE CILJEVA, PRIORITETA I MJERA

Pokazatelji realizacije ciljeva i prioriteta[1]

Pokazatelji		Polazna vrijednost[1]		Ciljana vrijednost		Očekivani trend (minimalno)	Učestalost praćenja	Izvor
Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina	Vrijednost	Godina			
Strateški cilj 1. Razvoj konkurentnog i održivog gospodarstva								
Kretanje ostvarenog BDP-a (ukupno i po stanovniku)	EUR		2015.		2020.	2,50%	godišnje	DZS
Struktura djelatnosti prema NKD-u (Kretanje udjela pojedinih djelatnosti u ostvarenoj bruto dodanoj vrijednosti)	postotak		2015.		2020.	5% (prerađivačka industrija)	godišnje	DZS, FINA
Prioritet 1.1. Razvoj poticajnog poduzetničkog okruženja								
Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba	HRK		2015.		2020.	5%	godišnje	FINA
Kretanje stope zaposlenosti	postotak		2015.		2020.	3%	godišnje	DZS
Prioritet 1.2. Rast investicija i izvoza								
Kretanje robne razmjene PGŽ-a s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca)	HRK		2015.		2020.	4%	godišnje	FINA
Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu	HRK		2015.		2020.	3%	godišnje	DZS
Prioritet 1.3. Razvoj gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama								
Kretanje ostvarenih prihoda u područjima: Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti; Umjetnost, zabava i rekreacija; Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi prema NKD-u	HRK		2015.		2020.	5%	godišnje	FINA
Kretanje broja patenata	broj		2015.		2020.	2%	godišnje	Državni zavod za intelektualno vlasništvo RH
Prioritet 1.4. Razvoj zelenog gospodarstva								
Kretanje udjela ispuštanja ugljikovog dioksida (CO_2)	postotak		2015.		2020.	-3%	godišnje	AZO - Registar onečišćivača okoliša
Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u područjima: Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija i Opskrba vodom prema NKD-u	HRK		2015.		2020.	5%	godišnje	DZS

[1] Budući da se odnosi na 2015. godinu, u trenutku izrade ove Strategije polazna vrijednost nije poznata. Zbog toga je ciljana vrijednost procijenjena kao očekivani trend. Apsolutne vrijednosti pokazatelja će se ažurirati u Akcijskom planu nakon što podaci postanu dostupni.

Pokazatelji		Polazna vrijednost[1]		Ciljana vrijednost		Očekivani trend (minimalno)	Učestalost praćenja	Izvor
Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina	Vrijednost	Godina			
Prioritet 1.5. Razvoj ključnih gospodarskih djelatnosti								
Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u područjima: Prerađivačka industrija; Informacije i komunikacije; Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane; Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija te Prijevoz i skladištenje prema NKD-u	HRK		2015.		2020.	5%	godišnje	DZS
Kretanje robne razmjene PGŽ-a s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca)	HRK		2015.		2020.	4%	godišnje	FINA
Strateški cilj 2. Jačanje regionalnih kapaciteta i ravnomjeran razvoj								
Kretanje broja zaposlenih u pravnim osobama po mikroregijama	broj		2015.		2020.	Gorski kotar i Otoci – 3%	godišnje	FINA
Kretanje investicija u zaštitu okoliša u PGŽ-u	HRK		2015.		2020.	3%	godišnje	DZS
Prioritet 2.1. Ravnomjeran razvoj mikroregija i povećanje teritorijalne kohezije								
Kretanje broja zaposlenih u pravnim osobama po mikroregijama	broj		2015.		2020.	Gorski kotar i Otoci – 3%	godišnje	FINA
Udio kućanstava priključenih na vodnogospodarsku mrežu	postotak		2015.		2020.	5%	godišnje	NZZJZ
Prioritet 2.2. Održivo upravljanje okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom								
Kretanje investicija u zaštitu okoliša u PGŽ-u	HRK		2015.		2020.	3%	godišnje	DZS
Kretanje udjela skupljenih količina odvojenih vrsta otpada iz komunalnog otpada u sveukupno skupljenim količinama komunalnog otpada	postotak		2015.		2020.	3%	godišnje	AZO – Registar onečišćivača okoliša
Prioritet 2.3. Jačanje kapaciteta te učinkovite suradnje s civilnim društvom								
Kretanje broja udruga prema djelatnostima u PGŽ-u	broj		2015.		2020.	3%	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u
Kretanje broja vatrogasnih intervencija	broj		2015.		2020.	-3%	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u
Strateški cilj 3. Razvoj ljudskih potencijala i povećanje kvalitete života								
Kretanje stope zaposlenosti	postotak		2015.		2020.	3%	godišnje	DZS
Kretanje migracijskog salda među županijama (doseljeni – odseljeni)	broj		2015.		2020.	1%	godišnje	DZS

Pokazatelji		Polazna vrijednost[1]		Ciljana vrijednost		Očekivani trend (minimalno)	Učestalost praćenja	Izvor
Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina	Vrijednost	Godina			
Prioritet 3.1. Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i mobilnost radne snage								
Kretanje stope nezaposlenosti u PGŽ-u	postotak		2015.		2020.	-2%	godišnje	HZZ, PU Rijeka
Kretanje broja osoba uključenih u obrazovanje kroz Program aktivne politike zapošljavanja	broj		2015.		2020.	5%	godišnje	HZZ, PU Rijeka
Prioritet 3.2. Unapređenje obrazovnog sustava te njegova usklađenost s potrebama u gospodarstvu								
Kretanje broja diplomiranih u odnosu na broj upisanih studenata	broj		2015.		2020.	3%	godišnje	DZS, UO za školstvo
Kretanje ulaganja u novu dugotrajnu imovinu u području Obrazovanje prema NKD-u	HRK		2015.		2020.	5%	godišnje	DZS
Prioritet 3.3. Unapređenje zdravlja i socijalnog blagostanja								
Kretanje broja liječnika, zubnih terapeuta i farmaceuta na 10.000 stanovnika	broj		2015.		2020.	3%	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
Kretanje pobola stanovništva	postotak		2015.		2020.	-2%	godišnje	NZZJZ PGŽ
Prioritet 3.4. Unapređenje socijalne sigurnosti i jačanje socijalne uključenosti								
Kretanje udjela zaposlenih osoba s invaliditetom u odnosu na broj novoprijavljenih osoba s invaliditetom	postotak		2015.		2020.	2%	godišnje	HZZ, PU Rijeka
Kretanje broja nezaposlenih mladih	postotak		2015.		2020.	-3%	godišnje	HZZ, PU Rijeka
Prioritet 3.5. Unapređenje kvalitete i dostupnosti kulturnih i sportskih sadržaja								
Kretanje ostvarenih investicija u dugotrajnu imovinu u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD-u	HRK		2015.		2020.	5%	godišnje	DZS
Kretanje broja zaposlenih u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD-u	broj		2015.		2020.	5%	godišnje	DZS

Pokazatelji realizacije mjera

Pokazatelji realizacije mjera pratit će se i ažurirati provedbom Akcijskog plana. Ciljana vrijednost za prvu godinu provedbe – 2015. nije u ovom trenutku poznata pa nije moguće procijeniti ciljanu vrijednost. Za svaku je mjeru predloženo više odgovarajućih pokazatelja, a Akcijskim planom pratit će se dva pokazatelja po mjeri. U slučaju nedostupnih podataka, predloženi će se pokazatelji zamijeniti alternativnima koji ne narušava procjenu realizacije određene mjere.

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
1.1.1.	Razvoj poduzetničke infrastrukture	Kretanje broja zaposlenih u poslovnim subjektima	broj		2020.	godišnje	DZS; HZMO
		Kretanje broja aktivnih poslovnih subjekata prema aktivnosti i pravno ustrojbenim oblicima	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje dobiti razdoblja pravnih osoba	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba	HRK		2020.	godišnje	FINA
1.1.2.	Jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika	Kretanje ostvarene dobiti malih i srednjih poduzetnika	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarenih prihoda malih i srednjih poduzetnika	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje robne razmjene PGŽ-a s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca) za male i srednje poduzetnike	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja zaposlenih u poslovnim subjektima malih i srednjih poduzetnika	broj		2020.	godišnje	FINA
1.1.3.	Poticanje udruživanja i klasterizacije	Kretanje robne razmjene PGŽ-a s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca)	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja zaposlenih u poslovnim subjektima	broj		2020.	godišnje	DZS; HZMO
1.1.4.	Poticanje društveno odgovornog poslovanja	Kretanje broja zaposlenih žena	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje udjela broja zaposlenih osoba s invaliditetom u odnosu na broj ukupno novoprijavljenih osoba s invaliditetom	postotak		2020.	godišnje	HZZ, PU Rijeka

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
1.2.1.	Stvaranje povoljne klime za investicije	Kretanje izravnih stranih ulaganja u područjima: Hoteli i restorani; Ostale poslovne djelatnosti; Građevinarstvo; Prateće i pomoćne djelatnosti u prijevozu; Proizvodnja namještaja, prerađivačka industrija; Ostale djelatnosti prema NKD-u	EUR		2020.	godišnje	HNB
		Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu	HRK		2020.	godišnje	DZS
1.2.2.	Podrška izvoznim aktivnostima	Kretanje robne razmjene PGŽ-a s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca)	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje izravnih stranih ulaganja u područjima: Hoteli i restorani; Ostale poslovne djelatnosti; Građevinarstvo; Prateće i pomoćne djelatnosti u prijevozu; Proizvodnja namještaja, prerađivačka industrija; Ostale djelatnosti prema NKD-u	EUR		2020.	godišnje	HNB
1.2.3.	Gospodarska promidžba	Kretanje robne razmjene PGŽ-a s inozemstvom (vanjskotrgovinska bilanca)	HRK		2020.	godišnje	FINA
1.3.1.	Poticanje primjene znanja, uvođenje i razvoj novih tehnologija i inovacija u gospodarstvo	Kretanje broja prijavljenih i odobrenih oblika intelektualnog vlasništva	broj		2020.	godišnje	Državni zavod za intelektualno vlasništvo RH
		Kretanje bruto dodane vrijednost (BDV) u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja zaposlenih doktora znanosti u tvrtkama županijskoga gospodarstva	broj		2020.	godišnje	Sveučilište u Rijeci
		Kretanje udjela sredstava ostvarenih u suradnji s poslovnim sektorom	postotak		2020.	godišnje	Sveučilište u Rijeci
		Kretanje udjela gospodarstva u financiranju znanstvenih projekata Sveučilišta	postotak		2020.	godišnje	Sveučilište u Rijeci

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
1.3.2.	Jačanje kapaciteta istraživačke i inovacijske infrastrukture	Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	DZS
1.3.3.	Poticanje razvoja kulturnih i kreativnih industrija	Kretanje broja zaposlenih u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD-u	broj		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA
1.3.4.	Razvoj zdravstvene industrije	Kretanje broja zdravstvenih ustanova u državnom i privatnom vlasništvu (poliklinike i specijalističke ordinacije) prema broju specijalnosti	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
		Kretanje broja djelatnika privatnih zdravstvenih ustanova prema stručnoj spremi	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
1.4.1.	Razvoj poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, akvakulture i lovnoga gospodarstva	Kretanje broja aktivnih pravnih osoba u području Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo prema NKD-u	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje bruto dodane vrijednosti (BDV) u području Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	DZS

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
1.4.2.	Podrška približavanju prema gospodarstvu temeljenom na niskim emisijama CO_2 i stakleničkih plinova u svim sektorima	Kretanje udjela ispuštanja ugljikovog dioksida (CO_2)	postotak		2020.	godišnje	AZO – Registar onečišćivača okoliša
		Kretanje iznosa dodijeljene potpore za poticanje čišćeg transporta	HRK		2020.	godišnje	FZOEU
1.4.3.	Poticanje korištenja OIE i energetske efikasnosti	Kretanje dodijeljene potpore za poticanje korištenja obnovljivih izvora energije	HRK		2020.	godišnje	FZOEU
		Kretanje dodijeljene potpore za obnovu višestambenih zgrada, izrade i provedbe energetskih pregleda, energetskih certifikata i projektne dokumentacije	HRK		2020.	godišnje	FZOEU
		Kretanje dodijeljene potpore za poticanje održive gradnje	HRK		2020.	godišnje	FZOEU
1.5.1.	Razvoj prometnog sektora	Kretanje prometa suhih tereta u riječkoj luci (Luka Rijeka d.d. i Adriatic Gate Container Terminal)	tona		2020.	godišnje	Izvješće o poslovanju Luka Rijeka d.d. Rijeka
		Kretanje prometa putnika u Zračnoj luci Rijeka	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje prosječnoga godišnjega dnevnog prometa i prosječnoga ljetnoga dnevnog prometa na autocestama	broj		2020.	godišnje	Hrvatske ceste
		Kretanje prometa robe u željezničkom prijevozu	tona		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje prometa brodova, putnika i robe u morskim lukama PGŽ-a	broj; tona		2020.	godišnje	DZS

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Uče-stalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
1.5.2.	Razvoj energetskog sektora	Kretanje broja zaposlenih u području Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom prema NKD-u	broj		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	DZS
1.5.3.	Unapređenje turizma	Kretanje dolazaka i noćenja turista	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja zaposlenih u području Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane prema NKD-u	broj		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja smještajnih kapaciteta	broj postelja		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Uče-stalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
1.5.4.	Razvoj prerađivačke industrije	Kretanje broja zaposlenih u području Prerađivačka industrija prema NKD-u	broj		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Prerađivačka industrija prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Prerađivačka industrija prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje bruto dodane vrijednosti (BDV) u području Prerađivačka industrija prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Prerađivačka industrija prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	DZS
1.5.5.	Jačanje pristupa i korištenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija	Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Informacije i komunikacije prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Informacije i komunikacije prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja zaposlenih osoba u području Informacije i komunikacije prema NKD-u	broj		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje bruto dodane vrijednosti (BDV) u području Informacije i komunikacije prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u području Informacije i komunikacije prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja širokopojasnih priključaka nepokretne komunikacijske mreže	broj		2020.	godišnje	HAKOM

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
2.1.1.	Ravnomjeran razvoj društvenih i gospodarskih usluga i sadržaja	Kretanje broja pravnih osoba po mikroregijama	broj		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja zaposlenih po mikroregijama	broj		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja polaznika u predškolskim ustanovama	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja polaznika u osnovnim školama	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja polaznika srednjim školama	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja novozaposlenih po ispostavama HZZ-a PGŽ-a	broj		2020.	godišnje	HZZ, PU Rijeka
2.1.2.	Održivi razvoj urbanog prostora	Kretanje broja zaposlenih urbane aglomeracije	broj		2020.	godišnje	FINA
2.1.3.	Održivi razvoj ruralnog prostora	Kretanje ostvarenih prihoda pravnih osoba u području Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje ostvarene dobiti pravnih osoba u području Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA
		Kretanje broja ekoloških proizvođača i proizvođača tradicionalnih sorti i pasmina	broj		2020.	godišnje	Ministarstvo poljoprivrede
		Kretanje broja zaposlenih u području Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo prema NKD-u	broj		2020.	godišnje	FINA
2.1.4	Osiguranje kvalitetne prometne infrastrukture te unapređenje i integracija infrastrukturnih sustava	Kretanje broja prometnih nesreća na cestama na području PGŽ-a	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja putnika u zračenom prometu	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje dužine cestovne mreže	km		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja luka nautičkog turizma	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja vezova u moru	broj		2020.	godišnje	DZS

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
2.1.5.	Unapređenje komunalnih usluga i infrastrukture	Kretanje broja širokopojasnih priključaka	broj		2020.	godišnje	HAKOM
		Kretanje broja potrošača prirodnog plina u PGŽ-u	broj		2020.	godišnje	MINGO, Godišnje izvješće
		Kretanje količine isporučene toplinske energije u PGŽ-u	MWh		2020.	godišnje	MINGO, Godišnje izvješće
		Udio kućanstava priključenih na vodno-gospodarsku mrežu	broj		2020.	godišnje	NZZJZ
2.2.1.	Unapređenje sustava planiranja i upravljanja prostorom	Kretanje broja izrađenih prostornih planova	broj		2020.	godišnje	JU ZZPU PGŽ
2.2.2.	Integralno upravljanje morem i obalnim područjem	Kretanje udjela točaka sa zadovoljavajućom kakvoćom mora	postotak		2020.	godišnje	Ministarstvo zaštite okoliša i prirode
		Kretanje broja luka nautičkog turizma (marine i sidrišta)	broj		2020.	godišnje	DZS
2.2.3.	Zaštita i praćenje stanja svih sastavnica okoliša	Kretanje investicija u zaštitu okoliša u PGŽ-u	HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje količina ispuštanja onečišćujućih tvari	kg/godina		2020.	godišnje	AZO – Registar onečišćivanja okoliša
		Kretanje broja zaštićenih dijelova prirode	broj		2020.	godišnje	JU Priroda
2.2.4.	Unapređenje integralnog sustava gospodarenja otpadom	Kretanje broja pretovarnih stanica	broj		2020.	godišnje	AZO
		Kretanje sveukupnih količina skupljenih odvojenih vrsta otpada iz komunalnog otpada	tona		2020.	godišnje	AZO – Registar onečišćivača okoliša
2.2.5.	Zaštita prirode i upravljanje vrijednim dijelovima prirode i ekološkom mrežom	Kretanje broja posjetitelja zaštićenih dijelova prirode (nacionalni park, parkovi prirode)	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja zaštićenih dijelova prirode	broj		2020.	godišnje	JU Priroda
		Kretanje površina zaštićenih dijelova prirode	ha		2020.	godišnje	JU Priroda

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
2.2.6.	Održivo upravljanje materijalnom i nematerijalnom kulturno-povijesnom baštinom	Kretanje broja zaštićenih kulturnih dobara	broj		2020.	godišnje	Ministarstvo kulture
		Kretanje broja narodnih knjižnica	broj		2020.	godišnje	DZS
2.3.1.	Poticanje partnerstva i potpore organizacijama civilnog društva	Kretanje broja registriranih udruga	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u
		Kretanje broja udruga prema djelatnostima u PGŽ-u	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u
2.3.2.	Promicanje vrijednosti nacionalnih manjina i multikulturalnosti	Kretanje broja udruga koje se bave zaštitom prava nacionalnih manjina	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u
2.3.3.	Unapređenje sustava prevencije, zaštite i spašavanja	Kretanje broja intervencija traganja i spašavanja na moru	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u
		Kretanje broja kaznenih dijela na području PGŽ-u	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u
		Kretanje broja vatrogasnih intervencija	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u
		Kretanje broja educirane djece školske i predškolske dobi o zaštiti i spašavanju od strane Državne uprave za zaštitu i spašavanje	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u
3.1.1.	Razvoj dinamičnog sustava cjeloživotnog obrazovanja i prekvalifikacija u skladu s potrebama društva	Kretanje stope/broja zaposlenosti u PGŽ	broj		2020.	godišnje	DZS, HZZ
		Kretanje broja osoba uključenih u obrazovanje putem Programa aktivne politike zapošljavanja	broj		2020.	godišnje	HZZ, PU Rijeka
3.1.2.	Poticanje obrazovnih programa za deficitarna zanimanja	Kretanje broja zaposlenih u deficitarnim zanimanjima prema evidenciji HZZ-a	broj		2020.	godišnje	HZZ, PU Rijeka

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
3.1.3.	Poticanje obrazovanja i pristupa tržištu rada skupina u nepovoljnom položaju	Kretanje broja učenika s rješenjima i prilagođenim programima uključenih u srednjoškolsko obrazovanje	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u
		Kretanje udjela zaposlenih osoba s invaliditetom u odnosu na broj novoprijavljenih osoba s invaliditetom prema evidenciji HZZ-a	postotak		2020.	godišnje	HZZ, PU Rijeka
		Kretanje broja zaposlenih žena prema evidenciji HZZ-a na temelju radnog odnosa i drugih poslovnih aktivnosti	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja nezaposlenih osoba mlađih od 29 godina prema evidenciji HZZ-a	broj		2020.	godišnje	HZZ, PU Rijeka
		Kretanje broja nezaposlenih osoba starijih od 50 godina prema evidenciji HZZ-a	broj		2020.	godišnje	HZZ, PU Rijeka
3.2.1.	Razvijanje jakog i modernog Sveučilišta	Kretanje broja znanstveno-stručnih publikacija (radovi objavljeni u časopisima, ostali radovi vrednovani pri izboru u znanstvena zvanja i knjige)	broj		2020.	godišnje	Sveučilište u Rijeci
		Kretanje broja studijskih programa	broj		2020.	godišnje	Sveučilište u Rijeci
		Kretanje broja diplomiranih studenata	broj		2020.	godišnje	DZS
3.2.2.	Jačanje prepoznatljivosti svih obrazovnih institucija u funkciji budućeg razvoja	Kretanje broja obrazovnih programa u srednjoškolskom obrazovanju	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u
		Kretanje broja obrazovnih institucija s prepoznatljivim projektima	broj		2020.	godišnje	UO za odgoj i obrazovanje

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
3.2.3.	**Usklađenost mreže obrazovnih ustanova sa stvarnim potrebama**	Kretanje broja dječjih vrtića i drugih pravnih osoba u predškolskom obrazovanju	broj		2020.	godišnje	DZS
		Obuhvat djece predškolskim odgojem	broj		2020.	godišnje	UO za odgoj i obrazovanje
		Kretanje broja djece koja su završila osnovnoškolsko obrazovanje	broj		2020.	godišnje	UO za odgoj i obrazovanje
		Kretanje broja djece koja su završila srednjoškolsko (strukovno, gimnazijsko, umjetničko) obrazovanje	broj		2020.	godišnje	UO za odgoj i obrazovanje
3.2.4.	**Izgradnja, rekonstrukcija, održavanje i opremanje ustanova u obrazovanju**	Kretanje ulaganja u novu dugotrajnu imovinu u području Obrazovanje prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja dječjih vrtića, osnovnih i srednjih škola	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja srednjih škola koje su uvele IKT u redovnu nastavu i poslovanje	broj		2020.	godišnje	UO za odgoj i obrazovanje
3.2.5.	**Obrazovni sustav prilagođen potrebama djece s teškoćama u razvoju**	Kretanje broja obrazovnih ustanova koje imaju prilagođen program obrazovanja za različite skupine korisnika (osobe s invaliditetom, djece s teškoćama u razvoju i dr.)	broj		2020.	godišnje	DZS
		Kretanje broja educiranih pomoćnika u nastavi	broj		2020.	godišnje	UO za odgoj i obrazovanje
3.2.6.	**Poticanje izvrsnosti, kreativnosti i inovativnosti**	Kretanje broja udruga u djelatnostima Kultura, tehnička kultura te hobistička djelatnost	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
3.3.1.	Povećanje i usklađivanje dostupnosti zdravstvene zaštite na primarnoj i sekundarnoj razini	Kretanje broja umrlih od bolesti	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
		Kretanje broja djelatnika u zdravstvenom sustavu	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
		Kretanje broja posjeta i pregleda u ordinaciji i u kući bolesnika te broj upućivanja na specijalistički pregled u djelatnosti opće medicine	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
		Kretanje broja pregleda u stalnim i povremenim specijalističkim ordinacijama s ugovorom s HZZO-om po specijalnostima	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
3.3.2.	Unapređenje programa palijativne i hospicijske skrbi uspostavom sustavnog pristupa	Kretanje broja postelja u palijativnoj skrbi	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
		Kretanje broja doktora u palijativnoj skrbi	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
3.3.3.	Razvoj zdravstvenih programa iznad standardne razine zaštite	Kretanje broja posjeta savjetovalištima u osnovnoj i srednjoj školi	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
		Kretanje broja posjeta studenata savjetovalištima	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
		Kretanje broja udruga u Zdravstvenoj djelatnosti	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u
3.3.4.	Promicanje zdravih stilova života i prevencije ovisnosti	Kretanje broja osoba liječenih u zdravstvenim ustanovama zbog ovisnosti o drogama	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
		Kretanje broja udruga u Zdravstvenoj djelatnosti	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
3.3.5.	Osiguranje provedbe programa prevencije i ranog otkrivanja bolesti	Preventivna zaštita dojenčadi i predškolske djece u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (kretanje broja sistematskih pregleda te broj ciljanih i kontrolnih pregleda)	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
		Preventivna zaštita odraslih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (kretanje broja preventivnih i sistematskih pregleda)	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
3.3.6.	Stvaranje poticajnog okruženja za djecu i demografski poticaji	Prirodno kretanje stanovnika	broj		2020.	godišnje	Zdravstveno-statistički ljetopis PGŽ
		Kretanje broja gradova koji su stekli status Prijatelja djece	broj		2020.	godišnje	UO za socijalnu politiku i mlade
		Kretanje migracijskog salda među županijama (doseljeni – odseljeni)	broj		2020.	godišnje	DZS
3.4.1.	Poboljšanje dostupnosti pristupačnih, održivih i visokokvalitetnih socijalnih usluga, s naglaskom na pružanje usluga u zajednici	Kretanje broja zaposlenih u centrima za socijalnu skrb	broj		2020.	godišnje	Godišnje statističko izvješće o zaposlenicima u centrima i ustanovama soc. skrbi
		Kretanje broja udruga u Socijalnoj djelatnosti	broj		2020.	godišnje	Ured državne uprave u PGŽ-u
3.4.2.	Poticanje i razvoj društvenog poduzetništva, zadrugarstva i samozapošljavanja mladih	Strategija društvenog poduzetništva	broj		2020.	godišnje	UO za socijalnu politiku i mlade
		Kretanje broja osoba mlađih od 29 godina uključenih u program Aktivne politike zapošljavanja – Mjera „Potpora za samozapošljavanje“	broj		2020.	godišnje	HZZ, PU Rijeka
3.4.3.	Socijalno uključivanje osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti	Kretanje udjela zaposlenih osoba s invaliditetom u odnosu na broj novoprijavljenih osoba s invaliditetom prema evidenciji HZZ-a	postotak		2020.	godišnje	HZZ, PU Rijeka

Redni broj mjere	Naziv mjere	Pokazatelji		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
		Definicija i opis	Jedinica	Vrijednost	Godina		
3.5.1.	Razvoj programa kulture i sporta i njihove infrastrukture	Kretanje broja trenera i aktivnih sportaša	broj		2020.	godišnje	Zajednica sportova PGŽ
		Kretanje ostvarenih investicija u dugotrajnu imovinu u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD	HRK		2020.	godišnje	DZS
3.5.2.	Poticanje umrežavanja institucionalnog i izvaninstitucionalnog sektora kulture	Kretanje ostvarenih prihoda u području Umjetnost, zabava i rekreacija prema NKD-u	HRK		2020.	godišnje	FINA

Žrnovnica

Ema Antolić, 3.a

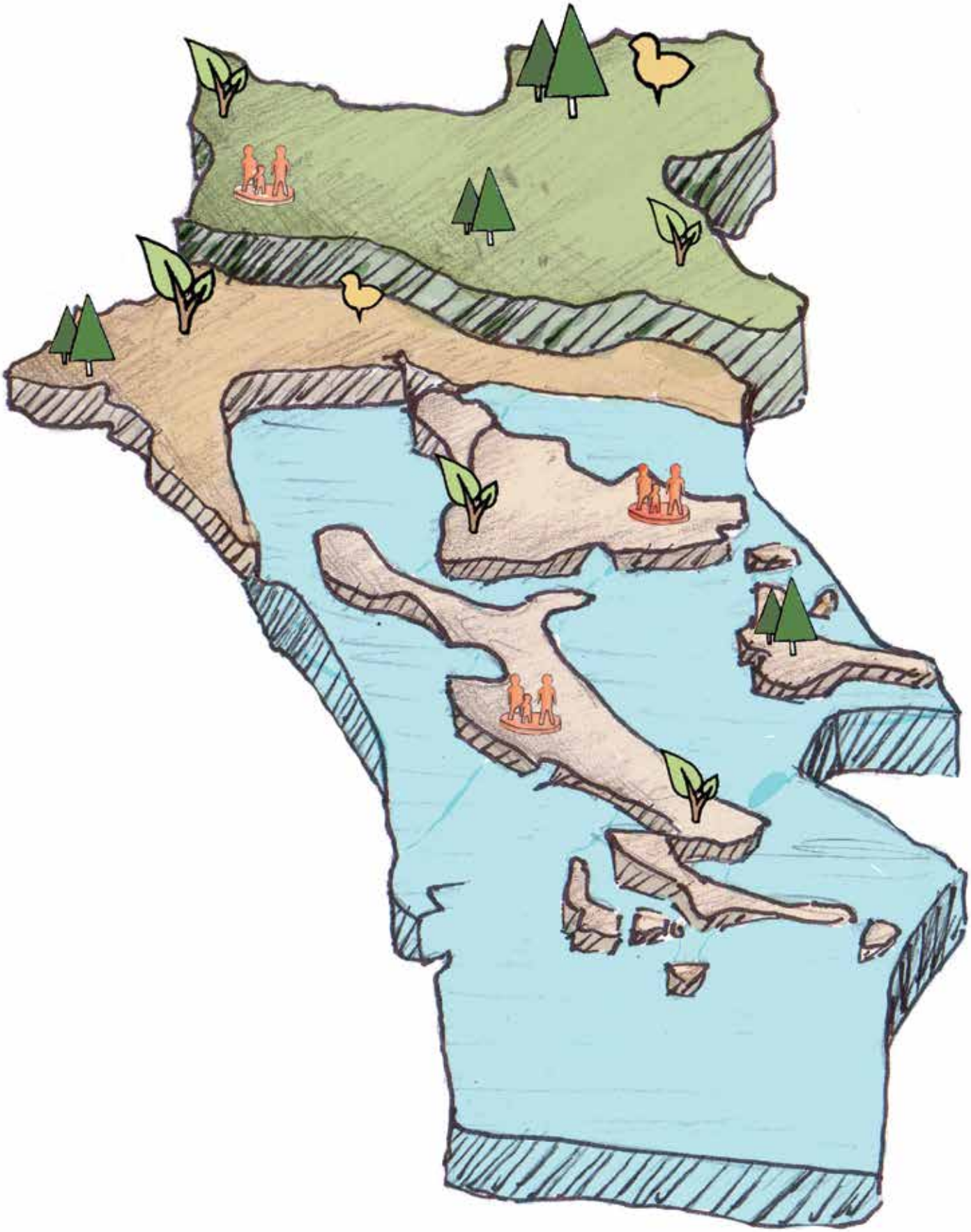

Corina Skoblar, 3.a

POPIS KRATICA

AZO – Agencija za zaštitu okoliša
BDP – Bruto domaći proizvod
BDV – Bruto dodana vrijednost
CHE – Crpna hidroelektrana
CORO – Centar za održivi razvoj otoka Sjevernog Jadrana
CZGO – Centar za gospodarenje otpadom
DGU – Državna geodetska uprava
DUZS – Državna uprava za zaštitu i spašavanje
DZS – Državni zavod za statistiku
EM – Ekološka mreža
ESI fondovi – Europski strukturni i investicijski fondovi
EU – Europska unija
FINA – Financijska agencija
FZOEU – Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost
GFI – Godišnji financijski izvještaj
GP naselja – Građevinska područja naselja
GSC – Goranski sportski centar d.o.o.
GSM – *Global System for Mobile Communications*
HAMAG-BICRO – Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije
HBOR – Hrvatska banka za obnovu i razvitak
HE – Hidroelektrana
HEP – Hrvatska elektroprivreda
HGK – ŽK Rijeka – Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Rijeka
HNB – Hrvatska narodna banka
HOK – Hrvatska osnovna karta
HOK – OK Rijeka – Hrvatska obrtnička komora – Obrtnička komora Rijeka
HROTE – Hrvatski operator tržišta energije
HUP – Hrvatska udruga poslodavaca
HZZ – Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO – Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
HŽ – Hrvatske željeznice
IKT/ICT – Informacijske i komunikacijske tehnologije/*Information and Communications Technology*
IKT/KET – Identificiranje ključnih tehnologija/*Key Enabeling Technology*
INA – Industrija nafte
IPCC – *Intergovernmental Panel on Climate Change*
ISPU – Informacijski sustav prostornog uređenja
IUOP – Integralno upravljanje obalnim područjem
JA – Javna ustanova
JANAF – Jadranski naftovod
JLP(R)S – Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
JLS – Jedinica lokalne samouprave
JU – Javna ustanova
JU ZZPU PGŽ – Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije
LAG – Lokalna akcijska grupa
LNG terminal – terminal za ukapljeni prirodni plin
MAHE – Program izgradnje malih hidroelektrana

MRS – Mjerno-redukcijska stanica
MSP – Mali i srednji poduzetnici
NATURA 2000 – Područja ekološke mreže u Republici Hrvatskoj
NKD – Nacionalna klasifikacija djelatnosti
NP – Nacionalni park
NUTS/NKPJS – *Nomenclature of Territorial Units for Statistics*/Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku
NVU – Nevladine udruge
NZZJZ – Nastavni zavod za javno zdravstvo
OCD – Organizacije civilnog društva
OIE – Obnovljivi izvori energije
OPG – Obiteljska poljoprivredna gospodarstva
PGDP – Prosječan godišnji dnevni promet na cestama
PGŽ – Primorsko-goranska županija
PLDP – Prosječan ljetni dnevni promet na cestama
PP – Park prirode
PPIS – Prostorno i prometno intergralna studija
PP PGŽ – Prostorni plan Primorsko-goranske županije
PPUO/G – Prostorni plan uređenja općine/grada
PUR – Program ukupnog razvoja grada/općine
RH – Republika Hrvatska
ROP PGŽ – Regionalni operativni program Primorsko-goranske županije
RS – Redukcijska stanica
RS PGŽ – Razvojna strategija Primorsko-goranske županije
SJO – Sustav javne odvodnje
SMART GRID mreža – Pametna elektroenergetska mreža
SRC – Sportsko-rekreacijski centar
STS dizalica – *Ship-to-shore* kontejnerska dizalica
SWOT analiza – Analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji
TD – Trgovačko društvo
TE – Termoelektrana
TEN-T koridor – *Trans-European Transport Networks* (Mediteranski koridor)
TEU – Dvadesetstopni kontejner (*twenty-feet equivalent unit*)
TIC – Tehnološko-inovacijski centar
TRS – Tematska radna skupina
UN – Ujedinjeni narodi
UNP terminal – Terminal za ukapljeni naftni plin
UO – Upravni odjel (resorni upravni odjel Primorsko-goranske županije)
UPOV – Uređaj za pročišćavanje otpadnih voda
UPP – Ukapljeni prirodni plin
VTB – Vanjskotrgovinska bilanca
ZZPU PGŽ – Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije
ŽCGO Marišćina – Županijski centar za gospodarenje otpadom Marišćina
ŽUC PGŽ – Županijska uprava za ceste Primorsko-goranske županije

Nakladnik

Primorsko-goranska županija

Fotografije

Zigo, Rijeka
Arhiva nakladnika

Ilustracije

Učenici Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci pod mentorstvom profesorice Jasmine Bukša

Lektura i korektura

Josip Žgaljić, prof.
Gordana Ožbolt, prof.

Realizacija

Zigo, Rijeka

Tisak

Printera grupa d.o.o.

Izvorni tekst Razvojne strategije Primorsko-goranske županije 2016. – 2020. objavljen je u "Službenim novinama Primorsko-goranske županije" br. 34/2015.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Sveučilišne knjižnice Rijeka pod brojem 131114073.

Tiskano na Cyclus Offset 100 g/m² FSC® certificiranom ekološkom papiru.

ISBN 978-953-7221-59-1

primorsko goranska
županija

9 789537 221591